

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

MEVLÂNÂ'DA EĞİTİCİ DEĞERLER VE DİL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gülşah DURMUŞ

Malatya- 2011

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

MEVLÂNÂ'DA EĞİTİCİ DEĞERLER VE DİL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gülşah DURMUŞ

Danışman: Prof. Dr. Hasan KAVRUK

Malatya- 2011

KABUL VE ONAY SAYFASI

T.C.

İnönü Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı

Gülşah Durmuş tarafından hazırlanan “Mevlânâ’da Eğitici Değerler ve Dil” başlıklı bu çalışma, 14. 06. 2011 tarihinde yapılan sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	Adı Soyadı	İmza
Başkan	: Prof. Dr. Hasan KAVRUK	
Üye (Tez Danışmanı)	: Prof. Dr. Hasan KAVRUK	
Üye	: Prof. Dr. Songül TAŞ	
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Akif ÇEÇEN	
Üye	:	

O N A Y

...../...../2011

PROF. DR. SEBAHATTİN ARIBAŞ
ENSTİTÜ MÜDÜRÜ

ONUR SÖZÜ

Prof. Dr. Hasan KAVRUK'un danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım "Mevlânâ'da Eğitici Değerler ve Dil" başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Gülşah DURMUŞ

ÖN SÖZ

13. yüzyılda Belh'te başlayan tasavvufi seyahatini Konya'da tamamlayan büyük mutasavvıf, şâir, müderris, vaiz ve aşk ehli Mevlânâ Celâleddin Rûmî, Mesnevî'yi halifesi Hüsameddin Çelebi'nin teklif ve ısrarı üzerine Mevlevî dervişlerine bir başucu kitabı armağan etmek üzere yazdırmış ve bu eserinde aktarmak istediği iletileri etkili ve kalıcı kılmak için de bilinçli bir şekilde kurguladığı tahkiyeye dayalı metinleri bir değer eğitimi yöntemi olarak kullanmıştır. Bu dev eser, Tâhir'ül-Mevlevî tarafından on dört cilt halinde 17.309. beyte kadar şerh edilmiş ve onun ölümünün ardından, kalan 8.023 beytin şerhi, Şefik Can tarafından dört ciltlik bir ilave yapılarak 20 yılda tamamlanmıştır. Bu suretle Mesnevî'nin tamamı olan 25.332 beytin şerhi on sekiz cilt halinde Şamil Yayınevi tarafından yayımlanmıştır.

Başta ulusal tez merkezi olmak üzere yapılan alan yazın taramasında, Mesnevî'de yer alan tahkiyeye dayalı metinlerle ilgili yapılan bilimsel ve akademik araştırmaların eserde yer alan tahkiyeye dayalı metinlerin tamamını kapsamayan kısmî çalışmalar olduğu ve tahkiye ile tecride dayalı sanatsal yaratım sürecinin bir değer eğitimi yöntemi olarak Mevlânâ tarafından nasıl kullanıldığının bugüne kadar sorgulanmadığı görülmüştür. Çalışmanın, bu alanda kendisinden önce yapılan çalışmalara getirdiği üç yenilik, Mesnevî'de yer alan tahkiyeye dayalı bütün metinlerin örneklem kabul edilmesi, bu metinlerin daha önce yayımlanmış kitap/ ya da kitaplardan temin edilmeyip tez süreci içinde Şerh-i Mesnevî'den epizotlarıyla birlikte tespit edilmesi ve tecride dayalı sanatsal yaratım süreci ile tahkiyenin Mevlânâ tarafından bir değer eğitimi yöntemi olarak bilinçli bir şekilde nasıl kullanıldığının sorgulanmasıdır.

Betimsel tarama modeli ile yakın okuma yaklaşımının kullanıldığı, metin – kısmen yazar ve toplum- merkezli bir okumaya dayanılarak oluşturulmuş çalışmanın birinci aşamasında Şerh-i Mesnevî okunarak eserdeki tahkiyeye dayalı metinlerin cilt ve beyit numaraları ile bu metinler vasıtasıyla yapılan göndermeler eserdeki işleniş sırasına göre tespit edilmiş ve sonuçlar Ek-1'de gösterilmiştir. İkinci aşamada Şerh-i Mesnevî tekrar okunarak eserde yer alan tahkiyeye dayalı metinlerin en küçük eylem ve anlam birimi olan epizotları ve bu metinler vasıtasıyla “aktarılmak istenilen iletiler” -ilk

aşamadakine benzer şekilde- eserdeki işleniş sırasına göre belirlenmiştir. Metinler vasıtasıyla “aktarılmak istenilen iletiler”in tespitinde Mevlânâ’nın metinlerin başında, ortasında ve/ya sonunda yaptığı açıklamalar yol gösterici olmuştur. Çalışmanın üçüncü aşamasında sistematik tahlil yöntemi kullanılarak aynı değeri işleyen tahkiyeye dayalı metinler bir arada değerlendirilerek o değer Mevlânâ için ne anlam ifade ettiği sorgulanmıştır. Çalışmanın dördüncü aşamasında ise Mevlânâ’nın şiirlerinde kullandığı Türkçe kelime ve ibareler, Türkçe mısralar, mülemma gazeller ve Türkçe rubâiler üzerine daha önce yapılmış çalışmalar değerlendirilerek Mevlânâ’nın eserlerinde bir kültür dili olarak Türkçenin yerinin sorgulanması gerektiği belirtilmiş, aynı şekilde dönemin şartları göz önünde bulundurularak ve Anadolu’da şiir dilinin temel nitelikleri dikkate alınarak Mevlânâ’nın şiirlerini Farsça yazmayı neden tercih ettiğinin titizlikle araştırılması gerektiği vurgulanmıştır. Bölümde Mevlânâ’nın genel anlamda dil olgusuna bakışına da kısaca değinilmiştir.

Çalışma beş ana bölümden meydana gelmektedir. Giriş bölümünde Mevlânâ, Mesnevî ve değer eğitimi üzerine daha önce yapılmış bilimsel ve akademik çalışmalar üzerinde durularak tezin kendisinden önce yapılmış çalışmalara getirdiği yenilikler ile ifade ettiği temel problem durumu kesin çizgileriyle ortaya konulmaya çalışılmış, araştırmanın amacı, benzer çalışmalar arasındaki önemi, temel birtakım sınırlılıkları, varsayımları ve tanımları üzerinde durulmuştur. Kuramsal Bilgiler ve İlgili Araştırmalar başlığını taşıyan ikinci bölümde Mesnevî’de tahkiye ile değerler ve değer eğitimi konusunda bugüne kadar yapılmış çalışmalar üzerinde -önem derecesi ve yayımlanma tarihi ölçüt kabul edilerek- durulmuştur. Yöntem başlığını taşıyan üçüncü bölümde çalışmada betimsel tarama modeli ile yakın okuma yaklaşımının kullanıldığı, verilerin analizinde ise sistematik tahlil yöntemine başvurulduğu belirtilmiştir. Çalışmanın evrenini bir bütün olarak “değerler”, “değer eğitimi” ve Mevlânâ’nın Mesnevî’si, örneklemini ise Tâhirü’l-Mevlevî ve Şefik Can’ın Şerh-i Mesnevî’si ve eserde yer alan tahkiyeye dayalı metinler oluşturmaktadır.

Çalışmanın esasını teşkil eden dördüncü bölümde eserde tespit edilen tahkiyeye dayalı metinlerin epizotları ile aktarılmak istenilen iletiler ortaya konulmuş, bu metinler değer eğitimi açısından incelenmiş ve bölümün sonunda Mevlânâ’nın genel anlamda dile bakışına kısa bir yorum getirilerek şiirlerini ağırlıklı olarak Farsça yazma gerekçeleri ile Türkçenin bir kültür dili olarak Mevlânâ’daki yerinin sorgulanması gerektiği vurgulanmıştır. Bu bölümde Mesnevî’de epizotları tespit edilen kurgulanışlar arasında “*anı niteliği taşıyanlar*”, “*masal unsurları ağırlıkta olanlar*”, “*hayvan hikâyeleri/ fabllar*” “*varsayıma dayanılarak oluşturulanlar*”, “*peygamber kıssaları ve menkıbeler*”, “*tarihî kişilerin başından geçen gerçek olayları anlatanlar*”, “*fıkralar*” ve “*ahiret sahnelerini canlandıranlar*”ın bulunduğu belirtilmiş,

“hikâye” kelimesinin bu kurgulanışların tamamını anlam nüanslarıyla bir bütün olarak yansıtamayacağı düşünüldüğü için eserde tespit edilen eyleme dayalı bütün kurgulanışlar için “*tahkiyeye dayalı metin*” ifadesinin kullanılması uygun görülmüş, bu ifadeye bir anlatım kolaylığı sağlamak amacıyla da sadece “*metin*” kelimesinin kullanılması tercih edilmiştir. Eserde 370’i ana, 80’i mesel getirme maksatlı ara olmak üzere toplam 450 metin tespit edilmiş, epizot sayısına göre de gruplandırılan bu metinlerin 196’sının kısa, 186’sının orta uzunlukta ve 68’inin uzun metin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tahkiyeye dayalı metinlerin değer eğitimi açısından incelendiği bölümde metinlerde yer alış sırasına göre bilinmesi ve benimsenmesi istenilen 26 değer: *dinî ve tasavvufî değerler (asla duyulan özlem, Allah’ı bilmek; Hz. Muhammed, diğer peygamberler, veliler ve insan-ı kâmilî örnek almak; dua ve ibadetin önemi, varlığı Allah’ta eritme, kaza ve kadere iman, diğer dinî ve tasavvufî değerler), aşk, çalışkanlık, sır saklama, bilgi ve akıl, pişman olmak, tevazu, cömertlik, ibret alma, sabır, hasta ziyareti, adalet, arkadaşlık ve akıl danışma, tokgözlülük, kötü huylardan arınma; sadakat, vefa ve doğruluk; cesaret, orta yolu bulma, merhamet, ferâset, fedakârlık; edep, haya ve iffet; sorumluluk ve tedbir; tathî dil, az yemek ve hüsnüzandır. Bilinmesi ve sakınılması istenilen 43 değer ise kibir, dünya malına aldanma, zulüm, kin ve intikam; hırs, açgözlülük, görmemişlik ve nimete şükretmemek; hayvanlara eziyet etmek, hile, cehalet, yalan söylemek, intihar etmek, öfke/ gazap, şehvet, boş işler peşinde koşmak, Allah’ı inkar ve şirk, önyargı, yöneticiye isyan, bencillik, emanete ihanet, gıybet ve iftira, kıskançlık, taklitçilik, hırsızlık, başkalarında kusur arama, şikâyet; çok konuşmak, çok yemek, çok uyumak; suizan, heva ve heves, cimrilik, başkalarından olmayacak işler yapmalarını beklemek, vesvese, sözünde durmamak/ yemin bozmak, gaflet, tembellik, acelecilik, kötü alışkanlıklar edinmek, nazar değdirmek, vakitsiz konuşmak, beddua etmek, yaşlılara hürmet göstermemek, nefis ve Şeytan’dan sakınmak, şüphe uyandırmak, israf etmek ve bir belâ unsuru olarak değerlendirilen kadındır. Sonuç ve Öneriler başlığını taşıyan beşinci bölümünde çalışmanın tamamı bir arada değerlendirilerek Mevlânâ Mesnevîsinde yer alan tahkiyeye dayalı metinlerde tahkiyenin bir değer eğitimi olarak kullanımı ve Türkçe eğitimi açısından taşıdığı öneme yönelik sonuç ve öneriler ortaya konulmuştur.*

Tablo 1’de eserde tespit edilen tahkiyeye dayalı metinlerin o metinler vasıtasıyla işlenen değerlere göre tasnifi yapılmış, Tablo 2’de bugüne kadar yapılmış olan Mesnevî tercümeleleri, Tablo 3’te bugüne kadar yapılmış olan Mesnevî şerhleri ve Tablo 4’te Mesnevî’nin tamamına yapılmış Türkçe şerhler temel nitelikleriyle ortaya konulmuştur. Ek 1’de Mesnevî’de yer alan tahkiyeye dayalı metinlerin cilt ve beyit numaraları ile bu metinlerde yapılan göndermeler, Ek 2’de ise Mesnevî hikâyelerinin yer aldığı bugüne kadar yayımlanmış kitaplardan bazıları yer almıştır.

Bu çalışmayı hazırlamamı sağlayan danışman Hocam Prof. Dr. Hasan Kavruk'a teşekkür ederim.

Çalışmamın her aşamasında beni destekleyen ve yüreklendiren, hepsinden önemlisi bana bilimsel ve akademik çalışma zevki ve disiplini kazandıran Sayın Hocam Prof. Dr. Songül Taş'a teşekkür ederim.

Gülşah DURMUŞ

ÖZET

MEVLÂNÂ'DA EĞİTİCİ DEĞERLER VE DİL

DURMUŞ, Gülşah

Yüksek Lisans, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hasan Kavruk
Haziran-2011, XIV+488 sayfa

Araştırmanın amacı, (ilk 14 cildini Tâhirü'l-Mevlevî ve son 4 cildini Şefik Can'ın yaptığı 18 ciltlik) Şerh-i Mesnevî'de yer alan tahkiyeye dayalı metinleri ve bu metinler vasıtasıyla aktarılmak istenilen iletileri tespit etmek ve Mevlânâ tarafından bilinçli bir şekilde kurgulanan bu metinlerin bir değer eğitimi yöntemi olarak nasıl kullanıldığını sorgulayarak metinler vasıtasıyla benimsenmesi ve sakınılması istenilen temel değerleri tespit etmektir.

Çalışmada betimsel tarama modeli ve yakın okuma yaklaşımı kullanılarak metin –kısmen toplum ve yazar- merkezli bir okuma yapılmış ve eserde 370'i ana, 80'i mesel getirme maksatlı ara olmak üzere toplam 450 metin, eserde yer aldığı beyit numaralarıyla birlikte tespit edilmiştir. Tespit edilen tahkiyeye dayalı metinler, en küçük eylem birimi kabul edilen epizotlarına ayrılmış ve her metnin “aktarılmak istenilen iletiler”i tespit edilmiştir. Çalışmanın esasını teşkil eden Mesnevî'de Tahkiyeye Dayalı Metinlerde Değer Eğitimi bölümünde ise verilerin analiz edilmesinde sistematik tahlil yöntemine başvurulmuş, aynı değeri işleyen tahkiyeye dayalı metinlerden hareketle o değer Mevlânâ'da nasıl işlendiği ve ne anlama geldiği belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın evrenini bir bütün olarak “değerler”, “değer eğitimi” ve Mevlânâ'nın Mesnevî'si, örneklemini ise Tâhirü'l-Mevlevî ve Şefik Can'ın Şerh-i Mesnevî'si ve eserde yer alan tahkiyeye dayalı metinler oluşturmaktadır.

Şerh-i Mesnevî’de dinî ve tasavvufî değerler aşk, çalışkanlık, sır saklama, bilgi ve akıl, pişman olmak, tevazu ve cömertlik gibi benimsenmesi istenilen 26 değer ile kibir, dünya malına aldanma, zulüm, kin ve intikam; hırs, açgözlülük ve hile gibi sakınılması istenilen 43 değer tespit edilmiştir.

Çalışmada Mevlânâ’nın dile ve Türkçeye bakışına da kısa bir yorum getirilerek Mevlânâ’nın eserlerinde Türkçenin bir kültür dili olarak yerinin tespit edilmesine yönelik ciddî bir çalışmaya ihtiyaç duyulduğu vurgulanmış ve çalışmanın sonunda Şerh-i Mesnevî’deki tahkiyeye dayalı metinlerin Türkçe Eğitimi’nde dört temel dil becerisi, dilbilgisi ve drama etkinlikleri ile temel evrensel ve insani değerlerin kazandırılmasında kullanılması önerilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Mevlânâ, Mesnevî, Tahkiye, Epizot, Değer Eğitimi.

ABSTRACT

EDUCATIONAL VALUES IN MEVLÂNÂ AND THE LANGUAGE FOR HIM

DURMUŞ, Gülşah

M.S., Inonu University, Institute of Educational Sciences
Division of Turkish Education Department of Turkish Language Teaching

Advisor: Professor Doctor Hasan Kavruk
June–2011, XIV+488 pages

The aim of the study, (18 volume Şerh-i Mesnevî, first 14 of which were done by Tahirü'l Mevlevî and the last 4 volumes by Şefik Can) is to determine the texts based on narration in Şerh-i Mesnevî and the messages wanted to be expressed by these texts and finding out the basic values which are wanted to be avoided and adopted by scrutinizing how these texts which are consciously assembled by Mevlânâ, are used as a teaching values method.

In the study by using descriptive scanning model and close reading approach, text is read based on –partly society and the author- centered and totally 450 texts, as 370 main and the rest 80 of them for saying parable, are determined with their coupled numbers that placed in the work. The determined texts based on narrate were parted to episodes which is accepted as the smallest action unit and ‘the messages wanted to be expressed’ of each text is found out. In the Teaching Values in Texts based on Narration in Mesnevî part constituting the base of the study, for analyzing the data systematic analyzing method is applied, and by starting out from the texts discussing the same values based on narration and it is tried to be determined how this values were taught and what their means were.

The universe of the study ‘values’, ‘teaching values’ and the books in which all Mesnevî Şerhs up to now and the stories placed in Mesnevî collected; samples are Şerh-i Mesnevî and the texts based on narration placed in the work.

In Şerh-i Mesnevî 26 values which are wanted to be adapted as religious and sufistic values, love, diligence, secrecy, knowledge and wisdom, regret, modesty and

munificence, and 43 values which are wanted to be avoided as haughtiness, being blind with wordly goods, cruelty, hate and revenge; greed and trick.

In the study, it is emphasized that a serious study directed to determining the place of Turkish in Mevlânâ's works as a culture language is needed, by shortly commenting on the perspective of Mevlânâ to language and Turkish, and at the end of the study it is suggested to use the texts based on narration in Şerh-i Mesnevî, for acquisition of the four basic language skills in Turkish education, grammar, drama activities and basic universal and humane values.

Key Words: Mevlânâ, Mesnevî, Narration, Episode, Teaching Values.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI	ii
ONUR SÖZÜ	iii
ÖN SÖZ	iv
ÖZET	viii
ABSTRACT	x
İÇİNDEKİLER	xii
TABLolar LİSTESİ	xiv
1. GİRİŞ	1
Problem Durumu	1
Araştırmanın Amacı	12
Araştırmanın Önemi	13
Araştırmanın Sınırlılıkları	13
Varsayımlar	13
Tanımlar	14
2. KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	16
Kuramsal Bilgiler	16
İlgili Araştırmalar	39
3. YÖNTEM	50
Araştırmanın Modeli	50
Evren ve Örneklem	52
Verilerin Toplanması	52
Verilerin Analizi	52
4. BULGULAR VE YORUM	54
Mesnevî’de Tahkiyeye Dayalı Metinlerin Epizotları	54
Mesnevî’deki Tahkiyeye Dayalı Metinlerin Değer Eğitimi Açısından İncelenmesi	358
A. Bilinmesi ve Benimsenmesi İstenilen Değerler	361
B. Bilinmesi ve Sakınılması İstenilen Değerler	406

Mevlânâ'da Türkçe.....	434
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	440
Sonuç	440
Öneriler	441
KAYNAKÇA.....	443
TABLolar	448
EKLER	453
Ek- 1: Mesnevî'de Yer Alan Tahkiyeye Dayalı Metinlerin Cilt ve Beyit Numaraları ile Bu Metinlerde Yapılan Göndermeler	453
Ek- 2: Mesnevî'de Yer Alan Hikâyelerin Yer Aldığı Bugüne Kadar Yayımlanmış Kitaplardan Bazıları	487

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1 Tahkiyeli Metinlerin İşlenen Değerlere Göre Tasnifi	448
Tablo 2: Bu Güne Karar Yapılmış Olan Mesnevî Tercümelere	450
Tablo 3: Bugüne Kadar Yapılmış Olan Mesnevî Şerhleri	451
Tablo 4: Mesnevî'nin Tamamına Yapılan Türkçe Şerhler	452

1. GİRİŞ

Problem Durumu

Mevlânâ ve Mesnevî alanında bugüne kadar sayısız denilebilecek ölçüde çalışma, araştırma ve inceleme yayımlanmıştır. Bu çalışma, araştırma ve incelemelere yönelik yapılan alan yazın taramasında Mesnevî’de tahkiyeye dayalı değer eğitimi hususunun ihmal edildiği görülmüştür. Bu bölümde ilgili alan yazın gözden geçirilerek bu konuda bugüne kadar yapılmış akademik çalışmalar tespit edilmiş, bu çalışmalar arasındaki benzerlikler ve farklılıklar üzerinde durularak tezin kendisinden önce yapılmış çalışmalara getireceği yenilikler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yapılan gözden geçirme işleminde problem durumuyla en az ilgili olan çalışmalar önce, en çok ilgili olan çalışmalar ise en sonda yer almıştır. Duru tarafından hazırlanan, bugüne kadar Mevlânâ hakkında yapılmış bütün yüksek lisans ve doktora tezlerinin bir arada bulunduğu çalışmaya semazen.net’ten ulaşılabilecek erişim adresi kaynakçada belirtilmiştir.

Coşkun’un (2006) çalışmasında, yetişkinler din eğitimi kavram ve imkân alanlarından biri olan kıssalar incelenmiştir. Mesnevî’nin Gölpınarlı çevirisinin esas alındığı araştırma giriş ve sonuç bölümleri dışında iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, araştırmanın konusu, önemi, amacı, yöntem ve teknikleri, varsayımları, kapsam ve sınırlılıkları genel hatlarıyla ortaya konulmuştur. Birinci bölümde yetişkinler eğitimi, tarihi gelişimi, ilgili kavramlar, yetişkinler eğitimi ile ilgili temel varsayımlar, yetişkinler din eğitiminin mahiyeti, yetişkinler din eğitiminin temel taşlarından biri olan vaaz, vaazlarda kullanılan bir anlatım tekniği olan kıssa, kıssacılığın tarihî gelişimi, Kur’an ve Hadislerde kıssa, yetişkinler din eğitimi açısından kıssanın eğitsel değeri ve kıssa anlatımında dikkat edilmesi gereken ilkeler üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde ise Mevlânâ Celaleddin-i Rumî’nin hayatı, eserleri ve Mesnevî, Mesnevî’de kıssa tekniği, kıssaların anlatım yerleri, amaçları ve konuları incelenmiştir. Mesnevî’de yer alan kıssaların anlatıldığı yerlere, amaçlarına ve konularına göre dağılımının değerlendirildiği ve bu değerlendirmenin tablolarla özetlendiği sonuç bölümünde “Mesnevî’de birtakım kıssaların derç edilmesi, masal ya da hikâye anlatmak için değil; bilakis kıssalardan hisse çıkarılması düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Her bir kıssa, telkin edilmek istenen fikre uygundur” sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışma, ulaştığı sonuç açısından tezi destekleyen bir

yol gösterici niteliğindedir. Ancak çalışmada bu durum sadece ulaşılan bir sonuç olarak ortaya konulmuş, Mesnevî’de tahkiyenin bir değer eğitimi yöntemi olarak kullanımı sorgulanmamıştır. Çalışmada kıssaların yapısal özellikleri üzerinde ayrıntılı bir şekilde durulduğu için tezde –bir sınırlandırılmaya gidilerek- tahkiyeye dayalı metinlerin yapısal özelliklerine yer verilmemiştir. Tezin bu çalışmadan bir diğer farklı tarafı Mesnevî’de yer alan tahkiyeye dayalı metinlerin tamamını örneklem kabul etmesidir.

Tok’un (2007) çalışmasında, çocuk edebiyatı kavramı, çocuk edebiyatının genel nitelikleri, çocuk edebiyatında önemli yerleri olan edebî türlerden hikâye, fabl ve kıssanın özellikleri ve 13-15 yaş grubu çocuklarının gelişim özellikleri yer almaktadır. Bu bölümler çalışmanın temellendirilmesi açısından önemlidir. Mevlânâ’nın Mesnevî’deki hikâyelerin, Veled İzbudak’ın altı ciltlik Mesnevî adlı eseri esas alınarak incelendiği bu çalışmayla, geleneksel anlayış ile yazılan ve günümüzde çocuklar tarafından sevilerek okunmaya devam eden, çocukların gelişimlerine önemli katkılar sağlayan Mesnevî’deki hikâyelerin özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Mesnevî’deki ileti ve ana fikirler incelenerek ana fikirler ahlaki, psikolojik, eğitimsel, sosyolojik ve öteki ana fikirler; iletiler de -ana fikirlere benzer şekilde- ahlaki, psikolojik, eğitimsel, sosyolojik ve öteki iletiler olmak üzere beşer grupta değerlendirilmiştir. Çalışmada hikâyeler, aynı zamanda konularına, kişilerine, yer ve zaman unsurları ve anlatıma göre de değerlendirilmiştir. Sonuç bölümünde Mevlâna’nın en önemli eseri Mesnevî’nin çocuk edebiyatı açısından da önemli olduğunun ortaya konulduğu vurgulanarak çocukları hedefe alarak vücuda getirilmemiş olsa da Mesnevî’nin her kesime hitap etmeyi başarabilen bir eser olduğu belirtilmiştir. Mesnevî’de eğitimsel, ahlâki, psikolojik ve sosyolojik genel başlıkları altında 95 ana fikir ve 103 ileti tespit edilmiş; iyilik, doğruluk, yalan, düşünce, araştırma, bakış açısı, ön yargı, fedakârlık, yardımlaşma, iş ahlâkı, adalet, çalışkanlık, görgü kuralları, sevgi, özgürlük, sabır gibi daha birçok alt başlık adı altında verilebilecek ileti ve ana fikir yapıları yer almıştır. Bu fikirlerin çocukların zihinsel ve duyuşsal olarak gelişimlerine katkı sağlayacağı vurgulanmış ve öneriler bölümü ile çalışma sonuçlandırılmıştır. Bu çalışmada yapılan ana fikir ve ileti tespiti, tezde tahkiyeye dayalı metinlerin aktarılacak istenilen iletilerinin tespit edilmesinde bir yol gösterici olmuştur. Hazırlanan tezin, bu çalışmadan farklı tarafı Mesnevî’de yer alan tahkiyeye dayalı metinlerin tamamını örneklem kabul etmesi ve tahkiyenin bir değer eğitimi yöntemi olarak kullanılmasını sorgulamasıdır.

Erkek'in (2008) Mehmet Zeren'in hazırladığı "Mevlâna'nın Mesnevîsinden Seçme Hikâyeler" (Pariltı Yayınları), Emine Sevim'in hazırladığı "Mesnevî'den Seçme Hikâyeler" (Bilge Yayıncılık) ve Sadık Yalsızuçanlar'ın hazırladığı "Mesnevî'den Hikâyeler" (Timaş Yayınları)'in esas alındığı çalışmada farklı seçimleri bir arada gö-rek daha sağlıklı bir inceleme yapılabileceği düşüncesiyle bu üç kitap ortak şekilde in-celemeye dâhil edilmiş ve toplam 142 farklı hikâye incelenmiştir. Bu üç kitapta yer alan ortak hikâyeler arasındaki benzer ve farklı noktalar da belirlenmiştir. Çalışmanın birinci bölümünü giriş, ikinci bölümünü ilgili yayın ve araştırmalar, üçüncü bölümünü yöntem, dördüncü bölümünü bulgular ve yorumlar, beşinci bölümünü ise sonuç oluşturmaktadır. Birinci bölümde Mevlâna ve Mesnevî hakkında kısaca bilgi verilmiş ve Mesnevî'nin edebiyatımızdaki önemi üzerinde durulmuştur. Ayrıca çalışmanın amacı, sayıtlı ve sınır-lılıkları açıklanmış ve gerekli tanımlar yapılmıştır. İkinci bölümde, araştırma sırasında yararlanılan edebiyat, tarih, eğitim vb. alanlara ait başlıca kaynaklar, kısaca tanıtılarak bunların hangi bölümlerinden hangi amaçla yararlandığı belirtilmiştir. Çalışmayla ya-kın ilişkisi bulunan diğer tez vb. çalışmalardan da ne ölçüde yararlandığı açıklanmıştır. Üçüncü bölümde, araştırmanın yöntemi açıklanmış; modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları ile veri çözümlenme teknikleri üzerine açıklamalar yapılmıştır. Dördün-cü bölüm, çalışmanın verilerinin değerlendirildiği ve sunulduğu asıl bölüm olan "Bulgu ve Yorumlar" bölümüdür. Bu bölümde, öncelikle Mevlâna ve eserleri hakkında kısaca bilgi verilmiş ve Mevlâna'nın eğitim anlayışı üzerinde durulmuştur. Daha sonra hikâye türünün eğitimdeki yerinden hareketle Mesnevî'nin eğitim ve kültürümüzdeki yeri açık-lanmıştır. Son olarak Mesnevî'den ilköğretim okulları için seçilmiş olan hikâyelerde yer alan eğitsel unsurlar incelenmeye çalışılmıştır. Hikâyelerin üslûbu, kaynak ve tesirleri ile eğitsel cümleleri hakkında kısaca bilgi verildikten sonra bu hikâyelerdeki karakter ve semboller, vurgulanan kavramlar ve kullanılan eğitsel yöntemler örneklerle açıklanmış-tır. Son bölüm olan beşinci bölümde, çalışmada elde edilen sonuçlar ve araştırmanın kaynakçası verilmiştir. Bu çalışma, Mesnevî'deki hikâyelerin eğitsel unsurları üzerinde durmakla teze yol gösterici olmuştur. Bu çalışmada da Mesnevî'de yer alan tahkiyeye dayalı metinlerin tamamı üzerinde durulmamış ve metinlerin bir değer eğitimi yöntemi olarak kullanılması sorgulanmamıştır.

Keskinoğlu (2008)'nin çalışmasında ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerine de-ğerler eğitimini vermek ve ahlâki olgunluk ve saldırganlık ölçekleri ile bu programın etkililiğini sınamak amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik olarak Değerler Eğitim Programı

Mevlânâ'nın Mesnevîsinden yararlanılarak hazırlanmıştır. Araştırma İstanbul ili Tuzla ilçesi Halil Türkan İlköğretim Okulunda gerçekleşmiştir. Uygulamada beşinci sınıfta okuyan öğrencilerden ahlaki olgunluk seviyesi düşük 15'i deney ve 15'i de kontrol grubu olmak üzere 30 kişi yer almıştır. Araştırma süreci, 4 Şubat 2008 ile 30 Mayıs 2008 arasını kapsamaktadır. Uygulanacak ahlâki olgunluk ve saldırganlık ölçekleri tespit edildikten sonra öğrenci grubu seçilmiştir. Deney ve kontrol grubu yansız olarak oluşturulmuştur. Grupların denk olduğu istatistiksel olarak sınımlanmıştır. Deney grubunda yer alan 15 öğrenciye birer saatten haftada 3 ders ve toplam 33 oturum süren İnsanî Değerler Eğitimi verilmiştir. Kontrol grubuna ise her hangi bir eğitim verilmemiştir. Uygulamaya ilişkin bulgular şu şekilde özetlenmiştir: 1. Deney grubunun Ahlaki Olgunluk Ölçeği ön test ölçüm puanları ile son test ölçüm puanları arasında son test lehine anlamlı bir farklılık vardır. Kontrol grubu için böyle bir farklılık söz konusu değildir, 2. Deney ve kontrol grubunun Ahlaki Olgunluk Ölçeği son test ölçüm sonuçlarına göre deney grubu lehine anlamlı bir farklılık olması uygulanan programın etkisini göstermektedir, 3. Deney grubunun Saldırganlık Ölçeği ön test ölçüm puanları ile son test ölçüm puanları arasında son test lehine anlamlı bir farklılık vardır. Kontrol grubu için böyle bir farklılık söz konusu değildir, 4. Deney ve kontrol grubunun Saldırganlık Ölçeği son test ölçüm sonuçlarına göre deney grubu lehine anlamlı bir farklılık olması uygulanan programın etkisini göstermektedir. İnsanî Değerler Eğitimi sonucunda elde edilen bulgularda ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin ahlâki olgunluk düzeyinin geliştiği ve saldırganlık eğiliminin azaldığı tespit edilmiştir. Bu çalışma, değer eğitimi konusunda yol gösterici uygulamalı bir çalışma olması bakımından önemlidir.

Gürel (2006)'in araştırmasında "hangi sınırlılıklara sahip, nasıl bir değer eğitimi ve niçin öğretici hikâye kullanma ihtiyacı" sorularına cevap aranmıştır. Araştırmanın evreni olarak seçilen öğretici hikâyeler arasından, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi yoluyla belirlenmiş 44 hikâye, örnekleme oluşturmaktadır. Araştırma sorusunu cevaplandırmak amacıyla, bütün bölümler için alan taraması yapılmıştır. Öğretici hikâyelerin düşünce ve duygu eğitimindeki etkisini belirginleştirmek amacıyla geliştirilen soru-cevap-sorgulama testi, ilköğretim 8. sınıf, yükseköğretim ve yüksek lisans öğrencilerine uygulanarak aşama aşama geliştirilmiştir. İlköğretim Türkçe, sınıf ve okul rehber öğretmenlerinden oluşan altı kişilik gruba önce, hikâyelerin özellikleri ile ilgili açık uçlu sorulardan oluşturulmuş anket uygulanmıştır. Sonra hikâyelerin eğitim vasıtası olarak görülüp görülmediğine dair altı sorudan oluşan görüşme

formu uygulanmıştır. Biri psikiyatri uzmanı, üçü öğretim üyesi olan dört kişiden örnek hikâyede kullanılan testler hakkında uzman görüşü alınmıştır. Sonuçta elde edilen verilerin araştırmanın konusunu desteklediği görülmüştür. Test geliştirme aşamalarında öğrencilerin yöneltilen sorulara verdiği cevaplar, araştırmada kullanılan tanım ve yöntemlerin amaçlanan duygu ve düşünce gelişimini sağladığını göstermiştir. Öğretmenler hikâyelerin özellikleriyle ilgili soruların hepsine olumlu görüş bildirmişlerdir. Hikâyelerin eğitim vasıtası olarak görülüp görülmediğini araştıran görüşmeden de olumlu sonuçlara ulaşılmıştır. Görüşlerine başvurulmuş uzmanlar, hem birebir görüşmelerde hem de katılımcı olarak hikâyeye bağlı bildirdikleri görüşlerde, hikâyelerin beklenen düşünce ve duygu gelişimini sağlayacağını belirtmişlerdir. Bu veriler çerçevesinde eğitici öğretici hikâyelerin düşünce ve duygu gelişimindeki etkin rolü belirginleşmiş ve araştırmanın amacı gerçekleşmiştir. Öğretici hikâyelerin duygu ve değer eğitimine etkisinin sorgulandığı bu çalışma tez için yol gösterici olması bakımından önemlidir.

Esmer (2007)'in tezinin konu alanını, Cumhuriyet'in ilk yıllarında yayımlanan Yeni Yol, Musavver Çocuk Postası, Çıtı Pıtı, Haftalık Resimli Gazetemiz, Resimli Dünya, Sevimli Mecmua, Mektepliler Âlemi, Türk Çocuğu, Çocuk Dünyası ve Çocuk Yıldızı adlı dergilerdeki tahkiyeli metinlerin çocuk eğitiminde kültür aktarımını nasıl gerçekleştirdiğini ortaya koymak oluşturmaktadır. Beş bölümden oluşan bu çalışmanın I. bölümü "Giriş"tir. Bu bölümde çalışmanın adı, konusu, problemi, amacı, önemi ve yöntemi yer almaktadır. II. bölümde çocuk edebiyatı, Türkiye' de çocuk edebiyatının gelişimi tarihi seyir içerisinde verilmiş; çocuk edebiyatında tahkiyeli metinler, çocuk edebiyatı ürünlerinin eğitici ve öğretici yönleri, çocuk edebiyatı ürünlerinin kültür aktarımı olarak kullanılması gibi yönlerle çocuğun edebiyatla ilişkisi ve edebiyatın çocuk için önemi ortaya konulmuştur. Çalışmanın III. bölümünde Osmanlı döneminde çocuk dergiciliğinin tarihî süreci hakkında bilgi verilmiş ve üzerinde çalışma yapılan, söz konusu on dergi üzerine genel bir değerlendirme yapılmıştır. IV. bölümde eski harfli çocuk dergilerin hangi yönden değerlendirildiği ortaya konulmuş ve eski harfli çocuk dergileri kültür aktarımı açısından değerlendirilmiştir. Çalışmanın V. bölümünde araştırma sonunda elde edilen sonuçlar ve bu sonuçlar doğrultusunda Türkçe öğretiminin daha etkili yapılmasına yönelik öneriler bulunmaktadır. Çalışma sonucunda ulaşılan sonuçlar şu şekilde sıralanmıştır: a. İncelemeye alınan on dergide tahkiyeli metinlerden en fazla hikâyeye türünde örneğe rastlanmıştır. Hikâyeden sonra sırayı masal türü alır. Bazı dergilerde kısmen de olsa manzum hikâyeye ve manzum masal, piyes, okul temsili, menkıbe,

anı, destan ve efsane gibi türlerden de örnekler vardır. b) Dergilere değerler yönünden bakıldığında, en fazla ahlaki değerlere yer verildiğini görülmektedir. Ahlaki değerlerin alt başlıklarına bakıldığında şöyle bir sıralama çıkmaktadır: Doğruluk ve dürüstlük 48 metinde, yardımsever ve merhametli olmak 43 metinde, akıllı ve pratik zekâlı olmak 39 metinde, iyi olmak ve iyilik etmek 33 metinde, dikkatli ve tedbirli olmak 26 metinde, çalışkan olmak 24 metinde, sabırlı ve umutlu olmak 21 metinde, kanaatkâr olmak 20 metinde, büyüklerin sözünü dinlemek 15, mağrur olmamak ve muhteris olmamak 13 metinde, görünüşe aldanmamak ve ön yargılı olmamak 10, dayanıklılık ve sağlıklı olmak ve temizliğe önem vermek 9 metinde, fedakâr olmak, 8 metinde, vefalı olmak 7 metinde, vazifeye sadakat, cesur olmak, birlik ve beraberlik 5 metinde, affedici olmak ve saygılı olmak 4 metinde, verdiği sözü tutmak, her söze inanmamak, ele geçen fırsatları değerlendirmek tasarruflu olmak 3 metinde, iftiradan uzak durmak, tecrübeye önem vermek, 2 metinde, adaletli olmak, anne ve baba sevgisi, 1 metinde yer alan değerlerdir. Çalışma tahkiyeli metinlerin çocuk eğitiminde kültür aktarımını nasıl gerçekleştirdiğini sorgulaması, ulaşılan sonuçlar ve tespit edilen temel değerler açısından tez için yol gösterici olmuştur.

YÖK Ulusal Tez Merkezinde yapılan tarama sonucu “İlköğretim Türkçe ders kitapları” ve “Değer eğitimi” üzerine hazırlanmış tezler ve bu tezler hakkında yapılan genel değerlendirmeler şöyledir:

Sezer (2005)’in çalışmasında, Türk Millî Eğitim Sisteminin kendi değerlerini, ders kitaplarında öğrencilere aktarıp aktarmadığı, aktarılmış ise ne kadar aktardığının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç çevresinde belirlenen değerlerin ders kitaplarında 1. sınıftan 5. sınıfa kadar tüm sınıflara, yayınevlerine ve basım yıllarına göre farklılaşıp farklılaşmadığına cevap aranmıştır. Tarama yaklaşımı olarak düzenlenen araştırmanın evreni, İstanbul ilinde rastgele belirlenen 10 okuldan alınan devlet tarafından dağıtılan toplam 15 ders kitabı ve bu ders kitaplarında yer alan 611 metindir. Ders kitapları, Millî Eğitimin genel amaçlarında ifade edilen tanımların değer hâline dönüştürülmesi ile elde edilen Değerler İnceleme Formu ile incelenmiştir. Değerler İnceleme Formu’nda yer alan 40 ayrı değer örneklem grubundaki metinlere uygulanmıştır. Araştırmanın amacına göre belirlenen değerlerin ders kitaplarında ne kadar yer aldığını belirlemek amacıyla standart sapmaları ve frekans değerleri hesaplanmıştır. Bu değerlerin sınıf seviyeleri, basım yılları ve yayınevleri ile ilişkili olup olmadığını bulmak amacıyla da “ki kare istatistik tekniği” kullanılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda ders kitapla-

rında yalnızca birkaç değere ağırlık verildiği, belirlenen değerlerin çoğuna ders kitaplarında % 1- 5 arasında değişen oranlarla rastlandığı görülmektedir. 1, 2 ve 3. sınıflarda daha çok aile ve doğa kavramı ile ilgili değerlere, 4 ve 5. sınıflarda ise bilgi, sanat gibi soyut kavramları içine alan değerlere yoğun bir şekilde yer verildiği tespit edilmiştir. Yurt sevgisi ve Türk Milletini yücelten Türk büyükleri ile ilgili değerler ise bütün sınıflarda yoğun olarak işlenmiştir. Tarihi eserler, tutumluluk, sanatçılar ve bilginleri içine alan değerler ise bütün sınıflarda yok denecek kadar az işlenmiştir. Araştırmanın sonucunda Talim Terbiye Kuruluna, kitap incelemedeki ölçütlerini belirlerken araştırmanın sonuçlarını dikkate alması ve daha özenli eleme yapması, yayınevlerine, ders kitaplarının öğrenciler üzerindeki etkisini daha çok dikkate alması ve programın felsefesini özümsemiş ekiplerle çalışması, ders kitabı yazarlara ders kitaplarını hazırlarken birkaç temayla sınırlı kalmaması, ders kitaplarında kullandıkları metinleri daha özenle seçmeleri önerilmiştir. Türk Millî Eğitimi'nin temel değerlerinin ders kitaplarındaki metinler vasıtasıyla ne ölçüde aktarıldığının sorgulandığı çalışma. Mesnevî'de yer alan tahkiyeye dayalı metinlerin değer eğitimi açısından incelenmesi ve düzenlenecek etkinliklerle ders kitaplarına alınmasına yönelik önemli veriler içermektedir.

Şen'in çalışmasında Millî Eğitim Bakanlığının ilköğretim okulları için hazırladığı 100 Temel Eser serisinde yer alan kitaplarda millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerler tespit edilmiş; Türkçe eğitiminde değer aktarımının nasıl olması gerektiği ortaya konulmuştur. Araştırmanın birinci bölümünde, değer tanımı, işlevleri, sınıflandırılması ve öğretimi; öğretim programlarında değerlerin yeri, Türkçe öğretiminde değer öğretimi, metnin tanımı ve özellikleri, okuma kitapları ve özellikleri ile ilgili kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Problem durumuna bağlı olarak da araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıkları, sayıltıları ve tanımları belirtilmiştir. Araştırmada, betimsel alan araştırması yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Millî Eğitim Bakanlığının tavsiye ettiği "100 Temel Eser"; örneklemini ise bu eserler arasından yansız seçilen 58 eser oluşturmaktadır. Eserlerde işlenen değerler ilgili kitaplardan fişlenerek bilgisayara aktarılmış, elde edilen veriler nitel açıdan sınıflandırıldıktan sonra genel olarak nicelik açısından SPSS 11. 5 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Sonuçta, ilköğretim 100 Temel Eser serisindeki kitaplarda sevgi değerinin ilk sırada yer aldığı görülmüştür. Sevgi değerini sırayla, duyarlılık, yardımseverlik, saygı, sorumluluk değerleri takip etmiştir. Bağımsızlık değeri, 100 Temel Eserdeki kitaplarda tespit edilememiştir. Sağlıklı olmaya önem vermek, barış, özgürlük, bilimsellik değerleri ise eserlerde en az yer veri-

len değerlerdir. 100 temel eser çerçevesinde Türkçe eğitiminde değer eğitiminin nasıl olması gerektiğinin sorgulandığı çalışma ulaştığı sonuçlarla tahkiyenin bir değer eğitimi yöntemi olarak Türkçe eğitiminde nasıl kullanılması gerektiğinin sorgulandığı bu çalışma için önemli ipuçları taşımaktadır.

Somuncu (2008)'nin çalışmasında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2005 yılında yürürlüğe giren Türkçe öğretim programına göre hazırlanan 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki edebî metinler, temel evrensel değerler açısından incelenmiştir. Metin incelemelerine geçilmeden önce edebiyat ve eğitim bağlamında edebî metinler eğitsel açıdan değerlendirilip bu bağlamda kavramsal bilgiler sunulmuştur. Sonrasında evrensel değer ağırlıklı kuramsal bilgiler verilerek, kavramsal ve disipline edilmiş bir çerçevede konuya temas edilmiştir. Bu bilgilerin ardından temel evrensel değerler üzerinde teker teker durulduktan sonra kitaptaki metinlere geçilerek önceki bölümlerde verilen bilgilerin ışığında metinlerin okuması yapılmıştır. Bu metinler evrensel değerler açısından değerlendirildiği gibi edebî ve sanatsal çerçevede de değerlendirilmiştir. Hem kuramsal açıdan tartışmaların hem de metin incelemelerinin yapıldığı çalışmada konu bu incelemelerle özelleştirilmiştir. Çalışmada eğitimde edebî metinlerin genel anlamda değer kazandırma, özelde evrensel değerleri kazandırma açısından ne derece öneme sahip olduğunun tespiti yapılmaya çalışılmış, kitaba alınan metinlerin seçiminde daha iyi bir tarama yapılabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin işlenen temel evrensel değerler açısından incelenmesi ve ulaşılan sonuçlar, Mesnevî'de yer alan tahkiyeye dayalı metinler yoluyla benimsetilmek istenilen evrensel değerlerin tespit edilmesinde yol gösterici olmuştur. .

Betimsel alan araştırması yönteminin kullanıldığı Aral (2008)'in çalışmasında Milli Eğitim Bakanlığının hazırladığı 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerde millî, ahlaki, insani ve kültürel değerler tespit edilmiştir. Araştırmanın birinci bölümünde, değer tanımı, işlevleri, sınıflandırılması yapılarak öğretim programlarında değerlerin yeri, metnin tanımı ve özellikleri ile ilgili kuramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Problem durumuna bağlı olarak da araştırmanın amacı, önemi, sayıtlıları ve tanımları belirtilmiştir. Araştırmada Millî Eğitim Bakanlığının hazırladığı 6. sınıf Türkçe kitabındaki altı tema adı altında on dokuz metin incelenmiştir. Bu inceleme neticesinde metinlerde yer alan değerler ve yer almayan değerler belirlenmiştir. Sonuçta ilköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitabında sırasıyla en çok bağımsızlık, dinî değerler, saygı, sevgi ve vatanseverlik değerleri islenmiş, bunun yanında sağlıklı olmaya önem verme ve hoşgörü

değerleri metinlerde tespit edilememiştir. Çalışmada 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki değerlerin tespit edilmesi ve ulaşılan sonuçlar, Mesnevî’de yer alan tahkiyeye dayalı metinlerin hangilerinin 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında bir değer aktarıcısı olarak yer alabileceğinin sorgulanabilmesi için sunduğu veriler bakımından önemlidir.

Karagöz (2009)’ün çalışmasında, Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ile ilköğretim kurumlarının amaçlarındaki maddeler, değer haline dönüştürülmüş, değerlerden hareketle hazırlanan Değer İnceleme Formu kullanılarak 6 ve 7. sınıf Türkçe ders kitapları incelenmiştir. Araştırmanın amacı, İlköğretim 6 ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki değerleri incelemek; bu değerlerin metinlerdeki dağılımlarını ve oranlarını tespit etmektir. Değer İnceleme Formundaki 73 değer örneklem grubundaki metinlere uygulanmıştır. Araştırmanın amacına göre belirlenen değerlerin ders kitaplarında hangi oranda yer alıp almadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Ders kitaplarındaki metinler incelenirken, ulaşılan sonuçlar grafik olarak gösterilmiştir. Araştırma, 2006–2007 eğitim-öğretim yılında Muğla iline gönderilen ders kitapları üzerinde yapılmıştır. 6 ve 7.sınıflarda okutulan metinler ve metinlerde geçen değerler veri kabul edilmiştir. Araştırmanın yöntemi; betimsel alan araştırması yöntemidir. Araştırmada, genel tarama yöntemi kullanılmıştır. Tezin evrenini, Millî Eğitim Bakanlığının 2006–2007 eğitim-öğretim yılında Muğla iline göndermiş olduğu Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Tezin örneklemini, 2006–2007 eğitim-öğretim yılında okutulan İlköğretim 6 ve 7.sınıf Türkçe ders kitaplarındaki (Koza ve Pasifik Yayınları) 48 metin oluşturmaktadır. Çalışmanın kuram çerçevesi ve ilgili araştırmalar bölümünde değerler, değerlerin özellikleri, değerlerin işlevleri, değer öğretimi, değerler sistemi ve buradan hareketle değer kazandırmada ders kitaplarının rolü üzerinde durulması önemlidir. İnceleme sonucunda, ders kitaplarında en çok Çalışkan Olma Değeri, Zorluklar Karşısında Yılmama Değeri, Yaratıcı/Yapıcı Olma Değeri, Sabırlı Olma Değeri, Canlıları Sevme Değeri, Yardımsever Olma Değeri, Öğrenmeye Meraklı ve İstekli Olma Değeri, Çalışma Bilincini Taşıma Değeri, Yapıcı Eleştirel Düşünceye Sahip Olma Değeri, Vatansever Olma Değeri, Bireysel/Toplumsal Sorunları Tanıma ve Çözebilme Değeri, Araştırmacı Olma Değeri ve Okuma Alışkanlığı Kazanma Değerinin olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın Ağırbaşlı Olma Değeri, Bayrağa Saygılı Olma Değeri, Kanunlara İtaat Etme Değeri, Misafirperver Olma Değeri, Tarihî Eserlerimizi Koruma/Sevme Değerine ise yer verilmemiştir. Çalışmada Türkçe ders kitaplarının işlenen değerler açısından incelenmesi değer eğitimi konusunda tez için yol gösterici olmuştur.

Rençber (2009)'in çalışmasında İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 6,7,8 (Elit Yayıncılık), İlköğretim Türkçe 6,7,8 Ders Kitabı (Fil Yayın Evi), İlköğretim Türkçe 6,7,8 Ders Kitabı (Koza Yayın Dağıtım), İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 6,7,8 (Mahir Yayınları), İlköğretim Ders Kitabı Türkçe 6,7,8 (MEB Yayınları), İlköğretim Türkçe 6,7,8 (Serhat Yayınları), İlköğretim 6, 7,8, Sınıf Türkçe Ders Kitabı (Yıldırım Yayınları) esas alınarak bunlardan elde edilen ulusal/dinsel değer örnekleri fişleme yöntemiyle tespit edilmiş, ardından konularına göre tasnif edilmiştir. Çalışma bu tasnife göre iki bölüme oluşmakta; birinci bölüm ulusal değerleri, ikinci bölüm ise dinsel değerleri içermektedir. Ulusal Değerler başlığı altındaki bölümde şu üst başlıklar bulunmaktadır: 1. Ulus, 2. Vatan, 3. Devlet/ Yönetim, 4. Bayrak, 5. Ordu/ Savaş, 6. Ulusal Tarih. Söz konusu bu başlıklar da 35 alt başlığa ayrılmıştır. 12 alt başlığa sahip ikinci bölüm, "Dinsel Değerler" adını taşımakta ve şu 4 üst başlığa ayrılmaktadır: 1. Dinsel Kavramlar/ İfadeler, 2. Dinsel inanış ve ibadet, 3. Dinsel Mekânlar/Bayramlar/Günler, 4. Dinsel Kişiler. Başlıkların belirlenmesinde ise genel olarak fişleme yöntemiyle elde edilen ulusal/ dinsel değerlerin konularına göre sınıflandırılması yöntemine başvurulmuştur. Yani ulusal/dinsel değer özelliği taşıyan örnekler tespit edilmiş, bunlardan ortak paydada olanlar aynı konu başlığını oluşturmuştur. Çalışmada 6, 7 ve 8. sınıflar kendi içinde incelenmiştir. Ders kitabı metinleri, metin altı soruları ve değerlendirme testlerinden öncelikle ulusal değer örnekleri, ilgili başlıklara göre alıntılanarak bunlara dair gerekli yorumlar yapılmış ve her ders kitabının değerlendirilmesine yer verilmiştir. Her bir sınıf düzeyine (6, 7 ve 8. sınıflara) ait kitap için belirtilen bulguların sonunda bunların tablolarla genel değerlendirmesi yapılmış, söz konusu kitaplarda ulusal ve dinsel değerlere ne ölçüde yer verildiği saptanmıştır. Sonuç bölümünde ise elde edilen tüm veriler, genel kapsamda yorumlanıp çalışmanın amacı olarak belirtilen yetişen nesillerin düşünce yapıları, bilinçaltıları ve milli eğitim politikası bağlamında değerlendirilmiştir. Sonuç olarak gerek metin gerekse metin altı sorularıyla ele alınan kitaplarda, Türkçe dersi amaçları gerçekleştirilirken dinsel değerlerden çok ulusal değerlere başvurulduğu tespit edilerek Türkçe dersi verilirken dinsel değerde insan yetiştirme gayesindense milli değerlere bağlı bireyler yetiştirmenin amaçladığı vurgulanmıştır. Çalışmada Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin ulusal ve dinî değerler açısından incelenmesi değerler konusunda tez için yol gösterici olmuştur.

Külünkoğlu (2010)'nun çalışması ilköğretim birinci kademe Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin iletildiği değerleri tespit etmek ve karşılaştırmalı olarak incelemek

amacına yönelik olarak hazırlanmıştır. 1-5. sınıflar için 5 farklı yayınevini yayımlamış olduğu öğrenci ders kitapları, öğretmen kılavuz kitapları ve öğrenci çalışma kitaplarından oluşan toplam 15 kitap incelenerek karşılaştırılmıştır. Çalışma, giriş ve iki bölümden oluşmuştur. Giriş bölümünde; Türkçe öğretiminin amaçları ve önemi, birinci bölümde; dil, kültür ve eğitim ilişkisi incelenmiş, ders kitaplarının önemi üzerinde durulmuş, Türkçe ders kitaplarında ve metinlerde bulunması gereken nitelikler belirtilmiş, ders kitaplarında metin seçiminin önemi ve değer iletiminde metin seçiminin önemi hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölüm incelemeye ayrılmış, incelenen kitaplardaki metinlerin iletildiği değerler tespit edilip karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Araştırmada, tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Türkiye’de ilköğretimde okutulan Türkçe ders kitapları, örneklem grubunu da ilköğretim birinci kademedeki (1-5. sınıflar) okutulan Türkçe ders kitapları oluşturmuş, Giresun’da 2009-2010 eğitim-öğretim yılında okutulan beş sınıfa ait toplam 15 kitap seçilerek incelenmiştir. İncelemenin sonucuna göre metinlerin iletildiği değerler konusuna, ders kitaplarını hazırlayanlar tarafından gereken önemin ve duyarlılığın gösterilmediği tespit edilmiştir. Metinler seçilirken sadece zorunlu ve seçmeli temalara uygun metinlerin seçildiği, metinlerin iletildiği değerlerin hiç önemsenmediği ve değerlerin kitaplara dağılımı incelendiğinde kitaplar arasında büyük bir dengesizlik olduğu görülmüştür. İncelemenin sonunda “Metinlerin iletildiği değerler açısından yeterli görülen yayınevlerinin kitaplarına çoğaltılma ve dağıtılma izni yasal olarak verilmelidir” önerisinde bulunulmuştur. Çalışmada Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin iletildiği temel değerlerin tespit edilmesi tez için yol gösterici olmuştur.

Akyol (2010)’un çalışmasının kullanımı, 05.03.2012 tarihine kadar yazar tarafından kısıtlanmıştır. YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde yer alan özete göre araştırmada, iki farklı yayınevine ait, öğrenci ders ve öğrenci çalışma kitabını içeren 6. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitaplarında yer alan sevgi temasının hedefler, kazanımlar ve etkinlikler bakımından değerler eğitimine uygunluğu incelenmiştir. İncelenen her iki kitabın, sevgi temasındaki hedef ve kazanımlarının, dil ve zihin becerilerini karşıladığı ama değer ve tutumlar konusunda özel amaçları karşılamadığı tespit edilmiştir. Dil becerileri ve metni analiz etmeye dönük kazanımlar yazılırken doğrudan sevgi değeri ile ilgili kazanımın bulunmadığı görülmüştür. Sevgi temalarında, genel olarak değer kazandırmaya dönük etkinlikler, dil becerisi ve metin çözümlemesine dönük etkinliklerden daha azdır. Her iki Türkçe ders kitabının da duyuşsal yönden öğrenciyi geliştirecek drama, rol yapma, empati etkinlikleri, tartışma, işbirlikçi öğrenme, örnek olay, eğitsel oyun,

gezi-gözlem türünden yöntem ve tekniklere daha çok ağırlık vermesi gerektiği belirlenmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde tümevarım analiz yöntemi esas alınmıştır. Elde edilen bulgulara dayanılarak önerilerde bulunulmuştur. Çalışma ele alınan bir temanın değerler eğitimi- ne uygunluğunu sorgulaması açısından tez için yol gösterici olmuştur.

Ergün (1993) önce “İnsan ve Eğitimi (Mevlânâ Üzerine Bir Deneme)” başlığı ile yayımladığı kitabını sonradan “Mevlânâ’nın Eğitim Görüşleri” başlığı ile yayımlamıştır. Üç ana bölümden oluşan esere Mevlânâ’nın hayatı ve eserleri ile ilgili bilgiler yoluyla giriş yapılmış, “İnsan” başlığını taşıyan birinci bölümde insanın yaratılışı, maddi (beden, nefis, duyumlar ve duygular) ve manevi (insan bedeninde gömülü olan define, can ve ruh, akıl) unsurları üzerinde durulmuştur. “İnsanın Üstün Özellikleri ve Ürünleri” başlığını taşıyan ikinci bölümde düşünce, dil, bilgi ve sevgi üzerinde durulmuş, üçüncü bölüm olan “İnsanın Eğitimi”nde ise eğitimin ilâhî temeli, eğitimin gerekliliği ve amacı, eğitime etki eden faktörler (kalıtım, yetenek ve yatkınlık, gelişme ve olgunlaşma, eğitim tekniği) ve eğitimin gücü üzerinde yoğunlaşmıştır. Çalışma, Mevlânâ’nın bütün eserlerini insan ve eğitim açısından incelemesi bakımından tez için yol gösterici olmuştur.

Türkoğlu (1990)’nun tezine YÖK’ün Ulusal Tez Merkezi’nden erişilememektedir. Düzcan (2010)’ın tezinin kullanımı, 10.06.2013 tarihine kadar yazar tarafından kısıtlanmıştır.

Yapılan tüm bu çalışmalar bir arada değerlendirildiğinde bugüne kadar Mesnevî’de yer alan tahkiyeye dayalı metinler üzerinde kısmî araştırmalar yapıldığı ve tahkiyeli metinlerin –bir fikri telkin etmek üzere kurgulandığı ortaya konulmakla birlikte- bir değer eğitimi yöntemi olarak nasıl kullanıldığı üzerinde durulmamıştır, sonucuna ulaşılabılır. Bu çalışmanın kendisinden önce benzer konu etrafında yapılan çalışmalara getirdiği yenilik Mesnevî’de yer alan tahkiyeye dayalı bütün metinlerin örnekleme dâhil edilmesi ve bu metinler vasıtasıyla tahkiyenin bir “değer eğitimi yöntemi” olarak nasıl kullanıldığının sorgulanmasıdır

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Tâhirü’l-Mevlevî ve Şefik Can tarafından yapılan 18 ciltlik Şerh-i Mesnevî’de yer alan tahkiyeye dayalı metinleri ve bu metinler vasıtasıyla aktarılmak istenilen iletileri tespit etmek ve Mevlânâ tarafından bilinçli bir şekilde kur-

gülenen bu metinlerin bir değer eğitimi yöntemi olarak nasıl kullanıldığını ortaya koyarak metinler vasıtasıyla benimsenmesi ve sakınılması istenilen temel değerleri tespit etmektir.

Araştırmanın Önemi

Bu çalışma, kendisinden önce yapılan çalışmalar dikkate alındığında Mesnevî’de yer alan tahkiyeye dayalı bütün metinleri örneklem kabul etmesi ve bu metinlerin tamamında tahkiyenin bir değer eğitim yöntemi olarak nasıl kullanıldığını sorgulaması bakımından önemlidir. Çalışmada tahkiyeye dayalı bütün metinlerin aktarılacak istenilen iletileri ortaya konulmuş ve aynı değeri işleyen metinlerden hareketle o değer Mevlânâ’da ne anlama geldiği sorgulanmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmada Mevlânâ’nın diğer eserlerinde de sık sık kullandığı tahkiyeye dayalı metinlere yer verilmeyerek sadece Mesnevî’de yer alan tahkiyeye dayalı metinler üzerinde durulması ile Mesnevî’ye yapılan şerhler arasından sadece Şerh-i Mesnevî’nin kullanılarak diğer şerhlerde tahkiyeye dayalı metinlerin nasıl şerh edildiğinin tezin kapsamı dışında bırakılması çalışmanın sınırlılıklarıdır.

Tahkiyeli metin kapsamına metin kişisi olarak Mevlânâ’nın dâhil olduğu anıların ve varsayıma dayalı şartlı metinlerin de dâhil edilmesi, bu metinlerin muhteva ve şekil unsurları dikkate alınarak hangi kapsamda değerlendirilmesi gerektiğinin çalışmanın kapsamı dışında bırakılması çalışmanın bir diğer sınırlılığıdır.

Metinlerin teknik özelliklerinin tezin kapsamı dışında bırakılması da çalışmanın sınırlılıklarından birisidir.

Varsayımlar

Araştırmanın temel varsayımları şunlardır:

1. Mevlânâ bir şair ve mutasavvıf olmanın yanında aynı zamanda bir eğitimci-
dir.
2. Mevlânâ’nın Mesnevîsi dinî- tasavvufî, eğitici, insani ve evrensel değerler
bakımından zengindir.

3. Mesnevîde tahkiye unsurları kullanılarak oluşturulmuş hikâyeler mevcuttur ve bu hikâyeler içine mesel getirme amacıyla kurgulanmış ara hikâyeler yerleştirilmiştir.
4. Mesnevîde yer alan bu hikâyeler, dinî- tasavvufî, eğitici, insani ve evrensel değerler bakımından zengindir.
5. Mevlânâ, Mesnevîsinde insani ve eğitici değerleri verirken değer eğitimi bir öğretim yöntemi olarak kullanmış, dinî- tasavvufî, eğitici, insani ve evrensel değerleri verebilmek için tahkiyeye dayalı metinlerini bilinçli bir şekilde önceden kurgulamıştır.
6. Mevlânâ Mesnevîsinde yer alan tahkiye ve terbiye unsurlarının tespiti Türkçe eğitimi açısından yararlı sonuçlar doğuracaktır.

Tanımlar

Mevlânâ Mesnevîsi: Mevlânâ'nın nüshalarındaki beyit sayısı 25.585 [Karaismailoğlu/Örs, 25.613 beyit] ile 25.685 arasında değişen (Güleç, 2008: 8) Farsça yazılmış manzum eserdir.

Şerh-i Mesnevî: İlk 14 cildini Tâhirü'l-Mevlevî'nin, 15-18. cildini Şefik Can'ın yaptığı 25.332 beyitlik Mesnevî tercüme ve şerhidir.

Tahkiye: “Tahkiye” kelime olarak “hikâye etmek, hikâye anlatmak” demektir (Devellioğlu, 1993:1020). Bir eğitim ve öğretim metodu olarak bugün de kullanılmaktadır. Hikâyelerle öğretim en etkili anlatım biçimlerinden birisidir. Hikâye tekniği sayesinde en zor konular kolayca anlatılır, hatırdaki kalacak bir etkiye kavuşur (Aktaran: Alıcı, 2007: 3; Akıncı, 2001: 49).

Epizot/ Fonksiyon: Propp'a göre fonksiyonlar bir masalın temel parçalarıdır. Her fonksiyon, masaldaki bir karakterin bir aksiyonu, yani belli bir nedene bağlı olarak ortaya çıkan ve belli sonuçları olan bir harekettir. Bir fonksiyon masalın aksiyonlarının akışı içindeki önem durumuna göre sıralanır” (Ekici, 2007: 82). Bu çalışmada Propp'un “masal”lar için ortaya koyduğu “fonksiyon” kavramının tahkiyeye dayalı diğer metinler için de kullanılabileceği varsayılmış ve Mevlânâ Mesnevî'sindeki tahkiyeye dayalı metinlerin iskeletini oluşturan temel hareketler için de bu kavram kullanılmıştır.

Değer: “Değer hükmü, bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğunu belirten ifade ise, değer de bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır” (Gün-

gör, 1996: 25). “Değerler, insanların tutum ve davranışlarını etkiler; tutum ve davranışları belirleme, biçimlendirme ve yönlendirmede önemli rol oynarlar. Bireylerin önemli problemlerini ve o kişinin benimsedikleri değerler hakkında güvenilir bilgileri dikkate almadan anlamak, değerlendirmek ve yorumlamak zordur. Bireylerin, grupların ve çeşitli kültürlerin değerleri hakkında bilgi edinerek, onların tutum ve davranışlarını büyük ölçüde önceden kestirebiliriz” (Başaran, 1992: 49). “Değer, bir inanç olması bakımından, dünyamızın belli bir kısmıyla ilgili idrak, duygu ve bilgilerimizin bir terkibi demektir. Fakat değer, inancın spesifik bir şekli olmak itibariyle ondan daha yukarıda bir zihin organizasyonudur. Şöyle ki bir değer bir tek inanca değil, bir arada organize olmuş bir grup inanca tekabül eder” (Güngör, 1993: 20).

Değer Eğitimi: Linkona’ya göre okullarda uygulanan değer eğitimi; 1. Eğitimciler, okullar ya da toplum içerisinde seçilmiş olan kişiler tarafından beğenilen, istenilen değerlerin kimlikleştirilmesi, 2. Uygun bulunan bu değerlerin öğrencilere nakledilmesi görevlerini içermektedir (Aktaran: Yazıcı, 6; Halstead, 1996:6).

Metin: Mesnevî’de epizotları tespit edilen kurgulanışlar arasında “*anı niteliği taşıyanlar*”, “*masal unsurları ağırlıkta olanlar*”, “*hayvan hikâyeleri/ fabllar*” “*varsayıma dayanılarak oluşturulanlar*”, “*peygamber kıssaları ve menkıbeler*”, “*tarihî kişilerin başından geçen gerçek olayları anlatanlar*”, “*fıkralar*” ve “*ahiret sahnelerini canlandıranlar*” bulunmaktadır. “Hikâye” kelimesinin bu kurgulanışların tamamını anlam nüanslarıyla bir bütün olarak yansıtamayacağı düşünüldüğü için eserde tespit edilen eyleme dayalı bütün kurgulanışlar için “*tahkiyeye dayalı metin*” ifadesinin kullanılması uygun görülmüş, bu ifadeye bir anlatım kolaylığı sağlamak amacıyla da sadece “*metin*” kelimesinin kullanılması tercih edilmiştir.

2. KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

KURAMSAL BİLGİLER

Mevlânâ'nın Hayatı ve Eserleri

Hayatı

6 Rebûlevvel 604'te (30 Eylül 1207) bugün Afganistan sınırları içinde yer alan Horasan'ın Belh şehrinde dünyaya gelen Mevlânâ'nın soyu, Sipehsâlâr'a göre baba tarafından Hz. Ebu Bekir'e, Eflâkî'ye göre ise anne tarafından Hz. Ali'ye dayanmaktadır. Babası Bahâeddin Veled, Belh'e yerleşmiş bir ulema ailesine mensuptur ve "Sultânü'l-ulemâ" unvanıyla tanınmıştır. Sipehsâlâr'a göre tarikat silsilesi Ahmed el-Gazzâlî'ye ulaşan Bahâeddin Veled'in Kübreviyye tarikatının kurucusu Necmeddîn-i Kübrâ'nın müridi olduğu da kaydedilmektedir. Bahâeddin Veled'in vaazlarında Yunan felsefesini benimseyen Fahreddin er-Râzî, Zeyn-i Kîşî ve onların görüşlerine uyan Hârizmşah Alâeddin Muhammed'i ağır bir şekilde eleştirmesini fırsat bilen karşıtlarının, onun taraftarlarıyla bir isyan hazırlığı içinde olduğunu öne sürmesi üzerine Hârizmşah, ondan ülkeyi terk etmesini istemiştir (Öngören, 2004: 441).

Moğol askerlerinin Türkistan'a doğru ilerlemesi göçü çabuklaştırmış, Bahâeddin Veled, ailesini, yakını birkaç müridini ve kitaplarını alarak 1213'te küçük bir kervanla Belh'ten ayrılmıştır. Kervan'ın ilk durağı olan Nişâbur'da Sultânü'l-ulemâ'yı sevinçle karşılayan Feridüddin Attâr, bu sırada 6-7 yaşlarında olan Celâleddin'e büyüdüğünde okuması için Esrâr-nâmesini hediye etmiştir. Browne İran Edebiyatı Tarihi'nde Attâr'ın hediye ettiği kitabın İlâhî-nâme olduğunu belirtmiştir. Nişâbur'dan ayrılan Bahâeddin Veled, Bağdat'ta mutasavvıf Şihâbüddîn-i Sühreverdî ile görüşmüş ve birkaç gün sonra onu da yanına alarak Bağdat'tan ayrılmıştır. Sırasıyla Kûfe, Mekke, Medine, Kudüs, Şam; Halep, burada tanınmış bilgin ve tarihçi Kemaleddin ibn el-Adîm'den ders görmüştür (Ülken, 1973: 232); Anadolu'da önce Malatya, Erzincan, Akşehir, Sivas, Kayseri ve Niğde üzerinden Lârende (Karaman)'ye gelmiş ve burada kaldığı yedi yıl boyunca Lârende emiri (komutan) Musa Bey'in kendisi için yaptırdığı medresede kalmıştır. Sultânü'l-ulemâ, 1225'te Celâleddin'i Belh'ten kendisiyle birlikte gelen müridi Şerefeddin Lala'nın kızı Gevher Hatun'la evlendirmiş, Mevlânâ'nın Gevher Hatun'dan

iki oğlu Alâeddin ve Sultan Veled dünyaya gelmiştir. Sultânü'l-ulemâ, karısı Mü'mine Hatun ve büyük oğlu Alâeddin'i kaybedince torunlarıyla teselli olmuş, bu iki acının ardından gelini Gevher Hatun da vefat edince oğlu Celâleddin'i Kirâ (Kerrâ) Hatun ile evlendirmiştir. Celâleddin'in bu evlilikten iki oğlu Muzafferüddin ve Âlim Çelebi ile kızı Melike Sultan dünyaya gelmiştir. Bahâeddin Veled, Selçuklu Devleti sultanı I. Alâeddin Keykubad'ın daveti üzerine 3 Mayıs 1228'de Konya'ya gitmiş ve burada Altunapa (ya da Altun- abâ) medresesinde dersler vermeye başlamıştır. I. Alâeddin Keykubad, Sultânü'l-ulemâ'ya tahtına oturmasını teklif etmiş, ondan iltifatlar görmüş ve onun için sarayın yakınında özel bir medrese yaptırmış, Bahâeddin Veled ile Celâleddin, ölünceye kadar bu medresede kalmışlardır. Sultânü'l-ulemâ'nın hastalanarak 24 Şubat 1231'de vefat etmesi üzerine Celâleddin'i yalnız bırakmak istemeyen hocası Seyyid Burhâneddin Muhakkık-ı Tirmizî, Tirmiz'den Konya'ya gelmiştir. Mevlânâ, babasının ölümünden iki sene kadar sonra Seyyid Burhâneddin'le birlikte Halep'e gitmiş, daha sonra gittiği Şam'da epeyce kalmış ve burada Muhyiddin-i Arabî, Evhâdüddin-i Kirmânî, Sadrüddin el-Hamevî, Sadrüddin-i Konevî gibi mutasavvıflarla görüşmüştür. Konya'ya dönünce çile çıkararak Mevlânâ'nın hiçbir ham yanının kalmadığını söyleyerek ondan halkı aydınlatmasını isteyen Seyyid Burhânüddin, Konya'dan ayrılıp Kayseri'ye gitmiş ve 1224'te orada vefat etmiştir (Mazıoğlu, 2007: 619- 624).

Seyyid Burhâneddin'in ölümünün ardından beş sene yalnız kalan Mevlânâ, 26 Cemâziyelâhır 642 (1244)'de şeker tacirleri hanında seyyah derviş Şems-i Tebrizî ile görüşmüştür (Ritter, 1993: 54- 55). Şems ile ilahî aşk üzerine uzun soluklu sohbetleri Mevlânâ'nın derslerini ihmal etmesine neden olunca halk şikâyetçi olmuş ve Şems, Konya'dan ayrılarak Şam'a gitmek durumunda kalmıştır. Bu ayrılığa dayanamayan Mevlânâ, oğlu Sultan Veled'i Şam'a göndererek Şems'i geri getirtmiş, Mevlânâ'nın derslerini ihmal etmesi, halkın Şems'e karşı nefretini ve düşmanlığını iyice arttırmış, 5 Aralık 1247'de Şems ortadan kaybolmuştur. Bazı söylentilere göre halk, Şems'i öldürerek bir kuyuya atmıştır. Mevlânâ'nın oğlu Alâeddin'in de halkla birlikte olduğu söylentiler arasındadır (Mazıoğlu, 2007: 624). Mevlânâ, Şems'i aramak için iki kere Şam'a gitmişse de onu bulamamış, Şems'i kendisinde bulmuştur. Şems'in ölümünden sonra Salâhaddin-i Zerkub, Mevlânâ'ya on yıl halifelik yapmış, müritler Zerkub'u da öldürmeye karar vermişse de suikast erken fark edilerek engellenmiştir. Bu ikinci buhranın atlatılmasında Sultan Veled'in sadıkane hareketi ile Salâhaddin-i Zerkub'un mütevazı ve uysal şahsiyeti oldukça etkili olmuştur (Ritter, 1993: 55- 56).

Mevlânâ, Salâhaddin-i Zerkub'un ölümünden sonra yetiştirdiği müritlerden Hüsâmeddin Çelebi'yi halife tayin etmiştir. Hüsâmeddin Çelebi, Mevlânâ'yı herkesin yararlanabileceği bir eser yazması hususunda yüreklendirmiştir. Mevlânâ, bir gün başındaki sarığın arasından bir kâğıt çıkarıp yazdığı 18 beyti Hüsâmeddin Çelebi'ye vermiş ve Hüsâmeddin Çelebi'nin, Mevlânâ'nın bütün gün ve gece sema ederek doğaçlama söylediği beyitleri yazmasıyla 1260- 1267 yılları arasında 25 bin beyti aşan altı ciltlik Mesnevî ortaya çıkmıştır (Mazıoğlu, 2007: 625).

5 Cemâziyelâhır 672/ 17 Aralık 1273 Pazar günü (Fürûzanfer, 2005: 145) vefat eden Mevlânâ'nın sevgili Tanrı'sına kavuştuğu geceye "düğün gecesi" anlamına gelen "Şeb-i Arûs" denilmektedir (Mazıoğlu, 2007: 625).

Mevlânâ'nın ölümünün ardından kurulan Mevlevîliğin asıl tarikat tarihi Sultan Veled ile başlamış ve tarikat onun tarafından sistemli bir teşkilata dönüştürülmüştür. Mevlânâ'nın kendiliğinden, hâricî bir nizama tâbi olmaksızın yaptığı semâ da Sultan Veled tarafından kaideleri tayin ve tespit edilmiş bir âyin usulü hâline getirilmiştir (Ritter, 1993: 56).

Köprülü (2003: 213), Mevlânâ'nın İran tasavvufî edebiyatının panteist olmak bakımından belki de en büyük ve kuvvetli temsilcisi sayılabileceğini, Divan-ı Şemsü'l-Hakâyık'ın Mevlânâ'daki Neo-Platoniste akideleri açıkça hatırlatan şeyleri göstererek onun sufiyane mesleğini aydınlatmaya çalışmak için Mesnevî'den daha kullanışlı bir eser olduğunu belirterek bu konu hakkında tamamıyla felsefî bir tetkike zemin teşkil edecek bir çalışmanın İslam felsefecilerinin ihtisas alanına girdiğini vurgulamıştır (218-219). Lewis (2010: 557- 572), kitabının "Mevlânâ Batı Bilincine Giriyor" başlığını taşıyan on ikinci bölümünde XIX. yüzyıl batı düşünce ve teolojisinde Mevlânâ'nın "Panteizmin kurucusu mu, yoksa Epikürosçuluğun panzehiri mi?" sorunsalı ve "Mevlânâ, Ekümenizm ve karşılaştırmalı din" bağlamında ele alınışı üzerinde durmuştur. Konuk ise (2005: 50- 53) Mevlânâ'nın Vücûdî (Panteist) değil İbn-i Arabî'nin Vahdet-i Vücût felsefesine bağlı bir mutasavvıf olduğunu ileri sürmüş ve bu görüşünü ortaya koyduğu on bir maddelik açıklamayla desteklemiştir.

Oğlu Sultan Veled'in İbtidâ-nâme, Ahmed Eflâkî'nin Menâkıbu'l-ârifin ve Ferîdun b. Ahmed Sipehsâlâr'ın Mevlânâ ve Etrafindakiler adlı eserleri Mevlânâ hakkında bilgi veren en eski kaynaklardır (Mazıoğlu, 2007: 619; Ritter, 1993: 53).

Eserleri

1) Mesnevî

Mevlânâ'nın en önemli eseri, Mevlevîliğin ana kaynağı ve tasavvufun temel kaynaklarından biridir. Mevlânâ Müzesi'ndeki en eski nüshasına göre 25618 beyittir. Çalışmaya esas teşkil eden bu eser hakkında kuramsal çerçeve bölümünde ayrıntılı bilgi verilmiştir.

2) Divân-ı Kebîr

Dîvân-ı Kebîr, Dîvân-ı Şems, Külliyyât-ı Dîvân-ı Şems adlarıyla anılan Mevlânâ'nın divanında şâirin kasideleri, gazelleri, tercileri, mülemmâları ve rubâileri bulunur (Karaismail, 2009: 37). Eser, kendisinden sonra muhtemelen oğlu Sultan Veled, Hüsameddin Çelebi ve diğer müritleri tarafından biraraya getirilmiştir. Mesnevî'ye oranla daha az yazması bulunan Divan'ın en muteber nüshası henüz tespit edilememiştir. Eldeki nüshaların beyit sayısı (seçmeler hariç olmak üzere) 20 bin ile 47 bin gibi büyük farklılıklar göstermektedir. Mevlânâ Müzesi'ndeki 1366 ve 1368 tarihli II ciltlik nüsha, 40.480 beyit iken 72 No'da kayıtlı 1854 tarihli bir diğer nüsha ise eski nüshalardan karşılaştırılarak istinsah edilmiş olup 28.530 beyittir. Abdülbaki Gölpınarlı'nın tamamını tercüme ettiği ve en eski nüsha olarak değerlendirilen Dîvân-ı Kebîr'in aynı müzedeki 68-69 No'da kayıtlı nüshası ise 44.834 beyittir (gazel ve tercî-i bendler; 1.765 adet rubai bu sayıya dâhil değildir). Divanın tamamı Fûrûzanfer tarafından on nüshanın karşılaştırılmasıyla tenkitli neşir olarak yayımlanmış ve şu ana kadar yapılan en iyi neşir olarak kabul görmüştür (gazel ve tercî-i bendlerin yer aldığı bu neşir ise 36.360 beyittir). Mevlânâ rubailerinin metni ilk olarak Veled Çelebi tarafından yayımlanmıştır. Bu neşirde 1.642 rubai metni yer almaktadır. Fûrûzanfer'in Dîvân-ı Kebîr neşrinin sonundaki rubai sayısı ise 1.995'tir (Şimşekler, 2007: 190- 191).

Dîvan'daki şiirlerinde Horasan'ın halk Farsçasını, şiirlerine giren Arapça parça ve beyitlerde halk Arapçasını ve Rumca şiirlerinde de XIII. yüzyıl halk Rumcasını kullanan Mevlânâ, söze sığmayan mananın vezin ve kafiyeye hiç sığamayacağını belirterek şiirlerinde vezin, kafiye, söz, ses ve hatta harfin esaretinden kurtularak geniş bir hürriyet havası estirmiştir. Dönemin bütün bilgilerini kavramış, Hint- İran, Yunan- Roma mitolojisini bilen, yeri geldikçe ayet ve hadislerden faydalanan bir bilgin olan Mevlânâ'nın şiirlerinde halk unsurlarının önemli bir yeri vardır. Türk atasözleri, gelenekler, töreler, halk deyimleri, halk inançları, eski devirlerin kanaatleri, köyler, şehirler ve sokaktaki

delilere taş atan çocuklardan rüşvet yiyen kadılara kadar çok geniş bir sosyal çevre divanın panoramasını belirler (Yazıcı, 1994: 432- 433).

Mevlânâ, Şems ile karşılaşmadan önce gazellerinde “Hâmûş”, tanıştıktan sonra ise “Şems” mahlasını kullanmış, Selâhaddin Zerkûbî ve Hüsâmeddin Çelebi için de az da olsa gazeller söylemiştir. Dîvân-ı Kebîr, 3229 gazel ve 1765 rubâiden meydana gelir (Yazıcı, 1994: 432- 433; Ergün, 1993: 14; Öngören, 2004: 446).

Dîvân-ı Kebîr, dilimize Abdülbaki Gölpınarlı tarafından yedi cilt olarak tercüme edilmiş; bunun ilk beş cildi 1957 - 1960 arasında Remzi Kitabevi, 6. cildi 1971'de Milliyet yayını, 7. cildi de 1974'te İnkılâp ve Aka Kitabevleri tarafından yayımlanmıştır (Ergün, 1993: 17). Gölpınarlı çevirisi, Emre Yalçın editörlüğünde 2007 yılında Türkiye İş Bankası Yayınları tarafından yeniden basılmıştır.

Divân-ı Kebîr’de yer alan rubailer, Dîvân-ı Rubâiyyât adıyla ayrı bir kitap hâline getirilmiş, Hasan Âli Yücel, Âsaf Hâlet Çelebi, Hüseyin Rifat Işıl, Abdülbaki Gölpınarlı, Talat Halman, M. Nuri Gençosman, Şefik Can ve Ziya Avşar tarafından yayımlanmıştır (Yeniterzi, 2008: 40). Tanyaş da Mevlânâ rubâilerinin Türk edebiyatı üzerindeki etkisi üzerinde durarak bu konuyu Abdullah Cevdet, Hasan Âli Yücel, Nazım Hikmet, Âsaf Halet Çelebi, Orhan Veli Kanık, Abdülbaki Gölpınarlı ve Mehmet Nuri Gençosman tarafından yapılmış çalışmalardan hareketle değerlendirmiştir.

Gürcan Dikmen, Candan Cana (Mevlânâ Celâleddin Rumi’den Seçme Rubailer)’yü İş Bankası Kültür Yayınları’ndan 2005 yılında; Ahmet Metin Şahin, Hz. Mevlânâ’nın Rubailerini Irmak Yayınları’ndan 2008 yılında; Mevlânâ’nın Rubailerini Yağmur Yayınları’ndan 2008 yılında; Şefik Can, 2217 rubâiyü Türkçeye çevirdiği Hz. Mevlânâ’nın Rubailerini I-II’yi, Kültür Bakanlığı’ndan, 1990-1991 yılında; Metin Yasa, Rubailerini Işığında Mevlânâ’da Aşk ve İşlevi’ni Elis Yayınları’ndan 2010 yılında; Kenan Sarılioğlu, Mevlânâ-Rubailer adıyla Dharma Yayınları’ndan 2011 yılında; Hamza Tanyaş, Mevlânâ’dan Rubâiler 431 Rubainin Rubai Vezinleriyle Türkçe Söylenişini Kaknüs Yayınları’ndan 1998 yılında; Ahmet Kırca, Mevlânâ’nın İncileri (Rubailer)’i, Ötüken Yayınları’ndan 2010 yılında yayımlamıştır.

3) Mektûbât:

Mevlânâ’nın çeşitli Selçuklu devlet adamlarına ve kendi yakınlarına yazdığı mektupların derlenmesinden meydana gelmiştir. Mektupların üzerinde tarih olmadığı gibi, kime yazıldığı da belli değildir. Mevlânâ’nın mektuplarını ilk kez Feridun Nafiz Uzluk

1937'de tercüme etmiştir (Şimşekler, 2007: 209). Burada yayımlanan 147 mektuba, daha sonra üç tane daha eklenmiş ve Abdülbaki Gölpınarlı tarafından [altı yazma nüsha karşılaştırmalı olarak değerlendirilerek] yapılan tercüme ve incelemelerle birlikte İnkılap ve Aka Yayınevi tarafından 1963 yılında yayımlanmış ve 1999 yılında ikinci baskısı yapılmıştır (Ergün, 1993: 18; Şimşekler, 210). Ahmet Çağlayan, 2009 yılında Mevlânâ'dan Seçme Hikâyeler (Mesnevî, Dîvân-ı Kebîr, Fîhi ma Fih, Mecâlis-i Seb'a, Mektûbât)'i Ağaç Kitabevi'nde (İstanbul) yayımlamıştır.

4) Fîhi Mâ Fîh

Mevlânâ'nın sohbetlerinin yazıya geçirilmesinden oluşan bu eser, onun insan, din ve hayat hakkındaki felsefî yaklaşımlarını ihtiva eder. Eseri Türkçeye ilk kez Ahmet Avni Konuk, elindeki Fîhi Mâ Fîh nüshasıyla diğer sekiz nüshayı karşılaştırarak tercüme etmiş ancak neşretmeye muvaffak olamayıp tercümesini Mevlânâ müzesine bağışlamıştır. 73 fasıldan oluşan bu çevirinin yazma nüshalarından biri Konya Müzesi kütüphanesine vakfedilmiş olup, 3895 numarada kayıtlıdır. Diğer bir nüshası da İstanbul Büyükşehir Belediyesi kütüphanesi Osman Ergin kitapları arasında 24 numarada kayıtlıdır. Eser, 1994 yılında Dr. Selçuk Eraydın tarafından yayımlanmıştır. Eserin ikinci tercümesini 1954 yılında Fûrûzanfer neşrini esas alarak Prof. Dr. Meliha Ülker Tarıkâhya yapmıştır. Furûzanfer'in nesri esas alınarak yapılan bu tercüme önemli açıklamalarla birlikte 1956 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları (Maarif Basımevi) arasında yayımlanmıştır. Eserin üçüncü ve şu ana kadar hazırlanan son tercümesini ise 1959 yılında Abdülbaki Gölpınarlı yayımlamıştır. Kendisi bu çeviriyi hazırlarken özellikle Konya'da Mevlânâ Müzesi İhtisas Kütüphanesinde 2111 numaradaki nüsha ile Fatih Kütüphanesindeki iki nüsha, Selim Ağa ve Esad Efendi nüshalarıyla Konya Müzesinde 79 numarada kayıtlı bulunan nüshadan faydalanmıştır (Karaismail, 2009: 47- 48).

Yazma nüshalarında bölüm sayısı farklılıklar gösteren eser, altısı Arapça, diğerleri Farsça olmak üzere yaklaşık yetmiş beş bölümden meydana gelmektedir. Bölümler bazen bir âyet veya hadisin yorumu yahut Mevlânâ'ya sorulan bir soru ile bazen de güncel bir olaya temasla başlamakta ve konuyla ilgili bilgiler verilmektedir. Mevlânâ bu eserinde, bazan bir ayeti, bazan bir hadisi referans göstererek, onlara uygun örnekleri gözler önüne serip o ayetin, o hadisin açıklamasını, yorumunu yaparken, bazan doğrudan doğruya hayattan alınan canlı ve yaşanmış örnekleri alıp ayete, hadise bağlar. Fîhi Mâ Fîh'te ayet ve hadislerin yanı sıra tasavvufî menkıbeler, klasik şark hikâyeleri, efsaneler, masallar malzeme olarak kullanılmış, Moğolların zulmu dile getirilmiş ve mağlub ola-

caklarına işaret edilmistir. Özellikle vahdet-kesret, zuhur, tecelli, mutlak varlık, kâinat, felekler, dünya, ahiret, ahlak, nebi, veli, insan-ı kâmil, seyr u sülûk, yakîn, ilahî aşk gibi tasavvufî konular hakkında orijinal değerlendirmeler yapılmıştır (45- 46). Ergün, (1993: 17), eserin 76 bölümden meydana geldiğini ve her bölümün tasavvufun ayrı ayrı konuları üzerinde durduğunu belirtmiştir. Gürçan Dikmen, Fîhi Mâ Fîh ve Mecâlis-i Seba'dan Seçmeler'i Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan 2000 yılında; Fîhi Mâ Fîh'ten Seçmeler, Harun Yıldız editörlüğünde, Rumi Yayınları'ndan 2007 yılında yayımlamıştır.

5) Mecâlis-i Seb'a

“Mecâlis-i Seb'a”, Mevlânâ'nın Tebrizli Şems ile buluşmadan önce camilerde verdiği yedi vaz'ın Sultan Veled yahut Çelebi Hüsameddin tarafından not edilmesiyle meydana getirilmiş eseridir. Mevlânâ, eserdeki şekli ile vaazlarına Arapça dualarla başlamakta ve bu duaları Farsça bir münacât takip etmektedir. Arapça- Farsça mensur bir eser olan “Mecâlis-i Seb'a”nın, Farsçadaki en makbul nüshası, İranlı araştırmacı Tefvik Sübhani'ye âit 1986 tarihli çalışmadır (Arpağuş, 2005: 791) . Mevlânâ, eserde yer yer Senaî ve Attar gibi ilk dönem sûfilerinden ve bazen de kendi şiirlerinden beyitler söylemektedir. Yine zaman zaman bilinen “Mesnevî” hikâyelerinden kısa hikâyelere yer vermektedir.

Mevlânâ, eserde yer alan meclislerin kurgulanışında anlattıklarını daha açık hâle getirmek için zaman zaman şiir ve tahkiyeye dayalı metinlere başvurmuş, zaman zaman da âyet ve hadislere göndermelerde bulunmuştur. Eserde, Birinci Meclis'te 90 âyet, 18 hadis; İkinci Meclis'te 17 âyet, 6 hadis; Üçüncü Meclis'te 10 âyet, 4 hadis; Dördüncü Meclis'te 14 âyet, 1 hadis; Beşinci Meclis'te 28 âyet, 8 hadis; Altıncı Meclis'te 13 âyet, 1 hadis; Yedinci Meclis'te 26 âyet, 3 hadis olmak üzere toplam 198 âyet ve 41 hadise gönderimde bulunulmuştur.

Gölpınarlı (1965: 3) Birinci Meclis'te “toplumun değerden düşmesi, bozguna uğraması, bozgunculuğa düşmesi yüzündendir. Böyle zamanda yapılacak iş, kurtuluş çaresi”, İkinci Meclis'te “suçlardan kurtuluş çekinme sınırına giriş”, Üçüncü Meclis'te “inançtaki kudret”, Dördüncü Meclis'te “kendilerini kulların hayrına adanmış olan, kendisi için yaşamayan kullar”, Beşinci Meclis'te “bilginin değeri”, Altıncı Meclis'te “gaflete dalış” ve Yedinci Meclis'te “aklın önemi” konularının hadislerle şerh edildiğini belirtmiştir.

Mecâlis-i Sab'a, 1937 yılında Feridun Nafiz Uzluk tarafından "Mevlânâ'nın Yedi Öğüdü" adıyla ve 1965 yılında da Abdülbaki Gölpınarlı tarafından "Macâlis-i Sab'a (Yedi Meclis)" adıyla Türkçeye çevrilerek yayınlanmıştır (Ergün, 1993: 17- 18). Eserin Hicabi Kırlangıç çevirisi, 2007'de Ney Yayınları arasında, 2010'da Kurtuba Kitap'ta yayımlanmıştır. Kemal Yavuz (İstanbul: 1993) da "Mecâlis-i Seb'a'da Eğitim" başlığını taşıyan bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır.

Mesnevî ve Tahkiyeye Dayalı Metinler

Bu bölümde araştırmanın konusu ile ilgili kaynaklar taranmış, elde edilen kuramsal bulgulara ve araştırma bulgularına dayalı bilgiler bir araya getirilerek kuramsal çerçeve bölümü oluşturulmuştur. Üzerinde durulan temel konular Mesnevî ve – Tahkiyeye Dayalı- Değer Eğitimi'dir.

Mevlânâ'nın Mesnevî'sinin tam adı Mesnevî-i Ma'nevî'dir. Bunun yanında eser için Mesnevî-i Mevlevî, Mesnevî-i Şerif, Saykal-ı Ervah, Hüsâmî-nâme, Mağz-ı Kur'ân, Keşşâfu'l-Kur'ân, Fıkhu'l-lâhi'l-ekber, Mahzenü'l-Esrâr isimleri de kullanılmıştır. Ahmed Eflâkî'nin Menâkıbü'l- Arifin isimli eserine göre eserin yazılış sebebi, Hüsâmeddin Çelebi'nin kendisinden musahiplerin okuması için Senâî'nin İlâhî-nâme'si (Hadîkatü'l- Hakîkâ) veya Feridüddin Attar'ın Mantıku't-Tayr'ı tarzında bir eser telif etmesini istemesidir. Bunun üzerine Mevlânâ'nın sarığının arasından çıkardığı ilk on sekiz beyti vermesiyle Mesnevî'nin yazılmasına başlanmış olur. Mesnevî nüshalarında beyit sayısı 25.585 ile 25685 arasında değişmektedir (Sahih Ahmed Dede, 25.585; Nicholson, 25.632; M. İstilâmî, 25.685; Gölpınarlı, 25.673; Süphani, 25.676; Surûş, 25.646; Karaismailoğlu/ Örs, 25.613) . Mesnevî ciltlerinin en hacimli altıncı cilt, en küçüğü de ikinci cildir. Eser, henüz tamamlanmadan hem Mevlevî hem de Mevlevî olmayan muhitlerde okunmaya başlanmış ve şöhreti Konya sınırları dışına daha o zaman taşmaya başlamıştır. Mesnevî bütün Mevlevî tekkelerinde mesnevîhanlar (Mesnevî'yi okuyup açıklamasını yapabilen, konuya vakıf ve Mesnevî okutması için kendisine bir şeyh efendi tarafından icazet verilen kimse, tekkede ilk defa Ulu Arif Çelebi zamanında Sirâceddin ve Eflâkî Dede ve Mahmud Dede Mesnevîhan olarak atanmıştır) tarafından okutulup öğretilmiştir. Mevlevî olmayanlara Mesnevî'yi ve tasavvufu öğretmek için ise halka açık eğitim kurumları olan Dârü'l-Mesnevîler kurulmuştur. Eserle ilgili tartışmaların başında yedinci cilt meselesi gelir. İsmail Ankaravî'nin yedinci cildi şerh etmesiyle başlayan tartışma yüzyıllarca sürmüştür. Sadece bu cildin gerçek olup olmadığı ve

diğer ciltler arasındaki kuşku yeri değil, aynı zamanda nasıl ve kim tarafından yazıldığı da tartışılmış ve bu tartışma günümüze kadar gelmiştir. Tartışmacılar arasında (Ahmed Cevdet Paşa, Âbidin Paşa, Şair Hayri Bey, Mehmed Celâleddin Dede, Veled Çelebi İzbudak, A. Avni Konuk, Abdülbaki Gölpınarlı, Rüştü Şardağ ve Fürûzanfer) birbirinin zıddı görüşler ileri sürenlerin yanında orta yolu arayanlar da olmuştur. Eserin genel kaynakları, Kur'an, hadisler, sosyal hayat ve çevre; özel kaynakları ise Attar ve eserleri, Şems-i Tebrizî'nin Makâlât'ı, Hint masalları (Pançatantra ve Kelîle ve Dimne), Hakim Senâî ve Hadîka, Burhaneddin Muhakkık-ı Tirmizî ve Maârif'i ve Evliya menkıbeleridir (Güleç, 2008: 1-65)

Çalışmanın bu bölümünde bu alanda yapılmış en son, en kapsamlı ve en güvenilir kaynaklar olarak çoğunlukla Güleç'in çalışmalarından yararlanılmış ve bu çalışmalardan yararlanan her bölümde ilgili kaynağın sayfa numarası gösterilmiştir. *Mesnevi*'den bahseden ve onun bir bölümünü şerh eden çok sayıda eser olmasına rağmen, *Mesnevi*'nin tamamı Türkçe olarak, günümüze kadar sadece yedi kişi tarafından şerh edilmiştir. Bunlar; Şem'î Dede (ö. 1596'dan sonra), Ankaravî İsmail Rusûhî Dede (ö. 1631), Şifâî Mehmed Dede (ö. 1671), Şeyh Murad-ı Buhârî (ö. 1848), Ahmed Avni Konuk (ö. 1938), Tâhirü'l- Mevlevî (ö. 1951) ve Abdülbaki Gölpınarlı'dır (Güleç, 2006: 2). Bugüne kadar yapılmış bütün *Mesnevi* tercüme ve şerhlerinin temel nitelikleri ile bir arada görülmesi için Tablo 2, Tablo 3 ve Tablo 4 hazırlanmıştır.

Mustafa Şem'î Dede'nin, Şerh-i *Mesnevi*'si (Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi 334, v. 1^b-2^a) *Mesnevi*'nin tamamına yapılmış ilk Türkçe şerhtir. Mensur ve muhtasar bir şerh olan bu esere hamdele ve salvele ile başlanmış, bu bölümleri sebebi telif, III. Murad'a dua, eserin yazılmasına sebep olan Silahtar Hasan Ağa'ya teşekkür ve dua bölümleri izlemiş ve *Mesnevi*'nin dibâcesiyle şerh ve tercümeyle başlanmıştır. Şem'î, şerhini bitirmeden III. Murat'ın vefat etmesi üzerine III. Mehmed (1595- 1603) adına altıncı cildi de şerh ederek eserini tamamlamıştır. Esrâr Dede'nin çok beğendiği bu şerhi, Abdülbaki Gölpınarlı "en yanlış şerh" olarak değerlendirmektedir. Şem'î Dede'nin şerh metodu, önce metni vermek, ardından tercümesini yapmak şeklindedir. Kelimeler, özellikle fiillerin kipleri belirtilmektedir. Metin içindeki açıklanmaya değer bulunan kelimeler ise sonra açıklanmaktadır. Beytin en sonunda da Mevlânâ'nın kastettiği mana bir cümle ile özetlenmektedir. Şem'î, metin içinde veremediği gramatik açıklamaları derkenar olarak kısaca vermiştir (Güleç, 2008: 139- 141).

İsmail Ankaravî Rusûhî'nin, Mecmuâtü'l-Letâif ve Matmûratü'l-Maârif'i (Şerh-i Mesnevî I, İstanbul: Matbaa-ı Amire, 1289), Mesnevî'nin tamamına geniş bir şekilde yapılmış ilk matbu şerh olup öylesine meşhur olmuştur ki neredeyse Mesnevî şerhi deyince akla Ankaravî şerhi, Hz. Şarih denilince de Ankaravî gelmektedir. Ankaravî, şerhinde bir yandan Mesnevî'yi açıklarken diğer yandan tasavvufun genel kaidelerini sade bir ifadeyle ortaya koymuştur. Yeri geldikçe beyit ile ilgisine bakmaksızın bir konu hakkında ayrıntılı bilgi verildiği de görülür. Bu haliyle de eser, sadece Mesnevî şerhi olmayıp devrinin ve Ankaravî'nin tasavvuf anlayışını da ortaya koymaktadır. Ankaravî, bu şerh ile hem Farsça bilmeyen Mevlevilere Mesnevî'yi doğru bir şekilde öğretmeyi, hem de (özellikle Kadizadelilerin saldırı ve ithamlarına karşı) Mevleviliğin bozulmasını ve yozlaşmasını engellemeyi amaçlamıştır. Çok tartışılan bu şerhin, bütün şerhler arasında en doğrusu ve geniş olduğunu söyleyenlerin ve övgü dolu kaside yazarların yanında Ankaravî'nin Mevlânâ'nın diğer eserlerini okumadığı, şerhe esas aldığı metnin yanlış olduğu, Mevlânâ'nın üslubundan ve felsefesinden haberdar olmadığı, Farsçanın inceliklerini bilmediği ve İbn Arabî'nin (ö.1240) görüşleri doğrultusunda şerh ettiği, olmayan yedinci cildi de şerh ederek Mesnevî'yi tanımadığı konularında eleştirenler de vardır. Ahmet Ateş (ö. 1968) tarafından Mesnevî'nin ilk harfinden son harfine kadar, arada bir irtibatı olup olmadığına bakılmaksızın İbn Arabî'nin vahdet-i vücud nazariyesine göre şerh ederek Mevlânâ'nın fikirlerini tamamen bozduğu iddiasıyla tenkit edilmiştir. Halil İnalçık da en çok bilinen Mesnevî şerhi olduğunu, İbn Arabî'nin görüşleri doğrultusunda şerh edildiğini belirtir fakat olumlu veya olumsuz bir değerlendirmede bulunmaz. Semih Ceyhan, bu şerh üzerine yaptığı doktora tezinde yapılan eleştirilerin haksız olduğunu örneklerle açıklamaktadır. Şerh, Arapça ve Farsçaya da çevrilmiştir. Ankaravî, birinci cildin mukaddimesinde şerhine dostlarının kendisinden Mesnevî'de bulunan hikmetli ve değerli sözleri anlaşılır hale getirmesini istemeleri üzerine başlamış, ilk on sekiz beyte yapmış olduğu şerh müstakil bir kitap (Fatihü'l-Ebyat) haline gelip şöhret bulunca Mesnevî'nin tamamını şerh etmeye karar vermiştir. Şerhine Mesnevî'nin dibacesinin ilk cümlesi "Haza Kitabu Mesnevî"nin ilk harfi 'he' ile başlamış, daha sonra yararlandığı kaynakları (tefsir, hadis, tasavvuf, kelam, akait, hikmet, fıkıh, lügat) konularına göre sıralamıştır. Eserinde baştan sona takip ettiği bir düzenden söz etmek güçtür. Beyitte yer alan kelimeler arasında izaha muhtaç olan varsa açıklanmakta, varsa birden fazla anlamı belirtilmektedir. Bunu yaparken de başta ayet ve hadisler olmak üzere kelam-ı kibar ve Arap, Fars ve Türk şairlerin şiirlerinden beyitleri delil olarak getirmektedir. Ayet ve hadisler tercüme edilmemektedir. Hiç şerh etmediği, sadece

tercüme etmekle yetindiği beyitler de bulunmaktadır. Beyitte geçen kelimelerin veya kavramların biri vasıtasıyla irtibatlandırıp bir konuda çok geniş açıklamalar yapabilmektedir. Açıklamalarda sonra herhangi bir başlık kullanmadan beytin tercümesini vermektedir. Tespit ettiği nüsha farklarını da belirtmiştir. Kullandığı dil, konuya göre bazen ağır olmakta bazen sadeleşmektedir. Şerhin en önemli yönü adeta tasavvufî terim ve mefhumlar ansiklopedisi olmasıdır. Şerhte açıklanan tasavvufî mefhumlar alfabetik olarak sıralansa oldukça kapsamlı bir tasavvufî terimler sözlüğü olacak mahiyettedir. Şerh esnasında kendisinden önce yapılan Süruri ve Şem'i şerhlerini yeri geldikçe tenkit etmiştir ancak bu tenkitler ağır ve hakarete varan ifadeler taşımaz (Güleç, 2008: 142-145).

Şifâî Mehmed Dede'nin, Şerh-i Mesnevî-i Şerîf'i (Şifâî Derviş Mehmet, Şerh-i Kitâb-ı Mesnevî-i Manevî, Süleymaniye Kütüphanesi Darü'l Mesnevî 209, y. 1^b) 1662'de Mısır Mevlevihanesi şeyhiyken müritlerinden Derviş Mehmet'in Mesnevî'yi nakletmesini istemesi üzerine Sururi ve Ankaravî'nin şerhlerini inceledikten sonra onların şerhlerini hikâyeler, ayet ve hadislerle uzattığını düşünerek onları kürsüde halka nakledilebilecek şekilde kısaltıp dersler vermeye başlaması ve bu dersler neticesinde tamamlanan metinlerin Mustafa Ispartavi adında bir dervişin temize çekmesi ile ortaya çıkmıştır. Şerhe, Mesnevî mukaddimesi ile başlanmış, dört varak süren mukaddime şerhinden sonra manzum bölümün şerhine geçilmiştir. İlk beytin yedi satır, ilk on sekiz beytin ise beş sayfa olmasından da anlaşılacağı üzere şerh oldukça kısadır. Hatta tefsiri tercüme bile denilebilir (Güleç, 2008: 146).

Şeyh Murâd-ı Buhârî'nin Hulâsatu's-Şurûh'u (Murâd-ı Buhârî Hulâsatu's-Şurûh, Süleymaniye Kütüphanesi, M. Arif- M. Murâd 112/ 1, y. 1^b. Sefinetü'l-Evliyâ'da ismi Rûhu's-Şurûh şeklinde geçmektedir II/ 257), Mesnevî'nin tamamının gayet kısa ve veciz bir şerhidir. Şerhin dibacesinde belirtildiğine göre ilimle meşgul iken Mesnevî'yi üç defa hatmeden şeyhin aklına muhtasar bir şerh yazma düşüncesi gelmiş, öğrencilerinin de isteği üzerine bu düşüncenin uygulamaya geçirilmesi ile şerh ortaya konulmuştur. Şerh, kısa bir girişten sonra Mesnevî'nin mukaddimesiyle başlamış, yeri geldikçe ayet ve hadislerle desteklenmiştir. Bu yönüyle Şifâî Dede'nin şerhinden biraz daha geniştir. Ana kaynaklar okunmadan yazıldığı için yanlış şerh edildiği yönünde eleştiriler almıştır (Güleç, 2008: 147).

Ahmed Avni Konuk'un on üç ciltlik Şerh-i Mesnevî'si [Konuk, Ahmed Avni, (2004). Şerh-i Mesnevî-i Şerif, haz. Selçuk Eraydın, Mustafa Tahralı, İstanbul: Gelenek Yayınları] Mesnevî'ye geniş bir şekilde yapılmış şerhlerin ikincisi olup Konuk, bu ese-

rini hazırlarken Türkçe ve Farsça şerhlerin yanı sıra Hintli şârihlerin eserlerinden de yararlanmışır. Şerhinde Ankaravî'nin metnini esas alan Konuk'un metodu, önce metin, sonra sırasıyla tercümesi, lügat bilgisi ve izah şeklindedir. Arapça dibaceyi geniş bir şekilde şerh etmiş, Farsça beyitleri numaralandırarak okuyuculara kolaylık sağlamıştır. Şerhe başlamadan önce "izah" ifadesi yer almakta, daha sonra da açıklamalara geçilmektedir. Diğer şerhlerde olduğu gibi eserde ayet ve hadislere oldukça sık başvurulmaktadır. Şerh esnasında Mesnevî'nin diğer ciltlerinden, kendisinin Fîhî mâ Fîh tercümesinden, İbn Arabî'den tercüme ve şerh ettiği Füsûsu'l-Hikem ve Tedbirât-İlâhiyye'den alıntılar yapmaktadır. Bu şerhe yapılan en ciddi eleştiri, Mesnevî'nin İbn Arabî'nin düşünce ve görüşleri ışığında şerh edilmiş olmasıdır (Güleç, 2008: 148- 149). Güleç (2006: 19) genel tasavvuf bilgisi konusunda birikim sahibi ve İbn Arabî'nin tevhit anlayışını benimsemiş okuyuculara bu şerhi tavsiye etmektedir.

Tâhirü'l-Mevlevî Olgun'un Fatih camisinde verdiği Mesnevî derslerinde söyleyeceklerini hatırlamak üzere Mesnevî Takrirleri adı altında tuttuğu notlar, on sekiz ciltlik Şerh-i Mesnevî'sinin [Tâhirü'l-Mevlevî, (2007). Şerh-i Mesnevî, 2. Baskı, İstanbul: Şamil Yayınları/ Müellif nüsha, Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi, İhtisas No: 9057-9067] aslını oluşturur. Tâhirü'l-Mevlevî, Mesnevî'nin ancak ilk dört cildini ve beşinci ciltten de bin beyit kadarını şerh edebilmiş, şerhin geri kalan kısmı Şefik Can tarafından tamamlanarak yayımlanmıştır. Eser, Ankaravî ve Konuk'un eserlerinden sonra en geniş Mesnevî şerhidir. Esere Mesnevî'nin Arapça mukaddimesinin şerhiyle başlanmıştır. Cümle cümle şerh edilen bu bölümde Mesnevî'nin niye yazıldığı ve niçin okunması gerektiği açıklanmaktadır. Olgun'un metodu, metnin aslı, Türkçe okunuşu, tercümesi ve metin içinde geçen kelimelerin sözlük ve ıstılah anlamlarından sonra şerh edilmesi şeklindedir (Güleç, 2008: 149- 150). Güleç tarafından (2006: 19), "Mevcut şerhler içinde Mevlevîlik geleneğine hem metot hem de muhteva bakımından bağlı olanı Tâhirü'l-Mevlevî'ninkidir. Diğerlerine bir şekilde eleştiri yöneltilirken bu esere ciddi bir eleştirinin bulunmaması bu fikrimizi teyit etmektedir" şeklinde değerlendirilen bu şerhin bu çalışmada tercih edilme sebebi de güvenilir olmasıdır.

Abdülbaki Gölpınarlı, altı ciltlik Mesnevî ve Şerhi'ne [Abdülbaki Gölpınarlı (1985). Mesnevî Şerhi I-VI. İstanbul: Kültür Bakanlığı] Konya Mevlânâ Müzesi'nde 51 numarada kayıtlı metni esas almıştır. Eserde sadece gerek duyulan beyitler şerh edilmiş, diğerlerinin ise tercümesi verilmekle yetinilmiştir. Gölpınarlı şerhinin kendine has temel özellikleri vardır. Bunların başında şerh esnasında birden fazla nüshadan yararlanması ve bunların özellikleri hakkında bilgi vermesi gelir. Gölpınarlı, ikinci olarak Mesnevî'yi

şerh ederken hem Mevlânâ'nın diğer eserlerinden hem de Mesnevî'den yararlanmış ve bunun gerekli olduğunu düşünmüştür. Üçüncü olarak hikâyelerden önce, alındıkları kaynakları belirtmiş ve Mevlânâ'nın hikâyelerde ne gibi değişiklikler yaptığını göstermiştir. Şerhinde yararlandığı eserler arasında Fûruzanfer'in eseri başta gelmektedir. Şerhin kendine has bir diğer özelliği, Mesnevî'nin beyit beyit değil hikâye hikâye şerh edilmesidir. Bunun sebepleri ise şerhlerle hikâyenin bölünmesinin bahsi unutturması ve Mesnevî'nin şiirselliğinin sık sık kesilmelerle kaybolması endişesidir Gölpinarlı şerhin kendine has beşinci özelliği, açıklanan bir kelime veya kavram ikinci kez geçtiğinde ilk açıklandığı yere gönderimde bulunulmasıdır. Eser, yorum değil bilgi ağırlıklı bir şerhtir. Şerh, Şii ve Caferi propagandası yapmakla eleştirilmiştir. Ahmet Ateş, bu şerhin metni anlama ve izah bakımından bir yenilik getirmediğini, eski şerhlerin bir tekrarı olduğunu iddia etmiştir (Güleç, 2008: 152- 155). Güleç (2006: 19) tahsilli ama tasavvuf konusunda bilgisi olmayan okuyuculara Gölpinarlı'nın şerhini tavsiye etmektedir.

Şimşekler (2007: 120- 158) Mevlânâ'nın bütün eserleriyle ilgili yabancı dillerde 1973- 2005 yılları arasında yapılan bütün çalışmalar üzerinde bir değerlendirmede bulunarak bu çalışmaların ayrıntılı künyelerini vermiştir. Bu çalışmalar arasında Cambridge Üniversitesi öğretim üyesi olan doğu bilimci Prof. Dr. Reynold A. Nicholson'un (ölm. 1945), Mesnevî'nin tamamını beş yazma nüshayı karşılaştırarak İngilizce'ye tercüme ve şerh ettiği çalışması *The Mathnawi of Jalaluddin Rumi*, orijinal metniyle birlikte sekiz cilt hâlinde yayımlanmış ve bugün hâlâ önemini yitirmemiş bir çalışmadır. Çalışmalarını Arapçaya ait gramer kitapları, Arap ve Fars şiiri ile İslâm tasavvufunun temel eserlerini neşretmeye yoğunlaştıran Nicholson (Güleç, 2006: 227), batıda Mesnevî üzerinde en iyi tercüme ve izahı yaptığı söylenen araştırmacıdır. Yazarın en büyük ve abidevî çalışması Mesnevî'nin metin, tercüme ve şerhinden oluşan sekiz ciltlik eseridir. 25 yılda meydana getirilmiş bu eser, üç ana bölümden oluşmaktadır. Edisyon kritik yapılmış metin, tercüme ve şerh. I, III, ve V. ciltler metin; II, IV ve VI. ciltler şerh olarak ayrılmıştır (228). Eserin 25.632 beyitlik metin kısmı, Mesnevî'nin en sağlam metni kabul edilmiş ve özellikle batıda yapılan çalışmalarda daima referans olarak gösterilmiştir (229). Nicholson'un eserinin ikinci önemli bölümü olan İngilizce mensur tercüme hakkında Holbrook sözcük anlamlarına bağlı kalındığını, hem metnin hem de kaynakların şerhinde filolojinin bilimsel düzyazı, varyasyon ve alıntılama prosedürlerine göre hareket edilerek yapılmış filolojik mantığa uygun ilk Mesnevî baskısını gerçekleştirdiğini söylemiştir. Eserdeki müstehcen beyitleri Latince yazan Nicholson'un

bu tavrının sebebi onu sıradan okuyucunun anlayamayacağı veya yanlış değerlendirebileceği endişesidir. Yazar, tercüme yazdığı önsözde Mesnevî hakkında bilgiler verdikten sonra, kendisinden önce Avrupa’da Mesnevî üzerine yapılan çalışmaları değerlendirmiştir (231- 232). Eserin, metin ve tercüme kadar önemli ve başarılı bulunmayan şerh kısmı ise günümüze kadar Mesnevî’nin tamamına yapılan tek İngilizce şerh olması bakımından önemlidir (233). Nicholson’un şerhi, bir şerhten daha çok açıklamalı tercüme mahiyetindedir. Metinde geçen ayet, hadis, kibar-ı kelâm, özel yer ve isimler hakkında bilgi verilmekte ve bazı kavramlar açıklanmakla yetinilmektedir (235). Franklin Lewis, eseri Mesnevî’yi İbni Arabî’nin tasavvuf anlayışı üzrinden şerh etmesi ve Farsça deyimleri anlamaması konusunda eleştirmiştir (234). Nicholson eserinde El-Minhâcü’l-Kavî li-tullâbi’l-Mesnevî, Mükâşâfât-ı Rıdâvî, Veli Muhammed Ekberâbâd’ın Muhammed Rızâ’nın şerhine yaptığı bir takım değerlendirmelerden oluşan Şerh-i Mesnevî, Bahrû’l-Ulûm, Cevâhir-i Bevâhir-i Mesnevî, İsmail Hakkı Bursavî’ye ait Rûhü’l-Mesnevî, Abidin Paşa’nın Tercüme ve Şerh-i Mesnevî-i Şerif’i ile Georg Rosen’nin Almanca tercümesine ve C. E. Wilson’un Mesnevî’nin ikinci defterinin İngilizce şerhlerine sıkça başvurmuştur (234- 235).

Eserin tam künyesi, 1925-1940, Leiden- Cambridge University Press’dir ve eser, 1960, 1985, 1990 ve 1991’de E. J. W. Gibb Memorial Yayınevi tarafından; 1363 hş./ 1985’te Tahran’da; Yayına Hazırlayan: Nasrullâh Pûrcevâdî, Emîr Kebîr, I- IV c., Farsça metin kısmı, yine 1381 hş./ 2002’de Tahran’da (Se’âd Yay., I-VI c., tamamı), 1989’da Lahor’da (Islamic Book Service, I-V. c., tamamı), 1996’da da Delhi’de (Adam Publisher & Distributors, I-V c., tamamı) yayımlanmıştır. Günümüzde son olarak da Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından İngilizce tercüme kısmı yayımlanmıştır (İstanbul, 2004: I-VI. c.) (Şimşekler, 2007: 183; Güleç, 2006: 227- 240).

Mesnevî’yi eğitici yönü, eğlendirme yönüne ağır basan bir eser olarak değerlendiren Güleç (2008: 28), eserin yazılış amacının dervişleri eğitmek olmasını bunun bir göstergesi olarak değerlendirdikten sonra Mevlânâ’nın kendisinden öncekiler gibi dervişleri eğitmek için hikâye anlatma metoduna başvurduğunu vurgulamıştır. Batıda Mesnevî ile arasında benzerlik kurulabilecek eserin 1100’den önce yazıldığı tahmin edilen Gesta Romanorum/ Romalıların İşleri isimli papazlar tarafından oluşturulmuş Latince bir hikâye külliyyatı olduğunu belirten Güleç (29), her hikâyenin hikâyeden çıkarılması gereken ahlaki öğüt ve yorumdan oluşan bir ilave ile bitmesini, hikâyelerin papazların vaazlarında kullanmaları için kaynak bir eser olarak yazılmasını ve hikâyelerin insanları

eğitme ve bilgilendirmek amacıyla yazılmış olmalarını iki eser arasındaki benzer noktalar olarak tespit etmiştir.

Mevlânâ Mesnevîsini yazmaya başladığında arkasında Arap, Fars ve Türk kültürlerinde üç ayrı koldan gelişen güçlü bir hikâye anlatma geleneği mevcuttur. Bu konuda ayrıntılı bilgi için Güleç'in çalışmasına başvurulmalıdır (Güleç, 2008: 29-31). Mesnevî'deki hikâyelerin sayısı kaynaklarda farklı şekillerde verilmektedir. Fürûzanfer, Mesnevî'de 275 hikâye bulunduğunu söylerken Şefik Can'ın hazırladığı kitapta 254 hikâye bulunmakta, Ekrem Bektaş bu sayının 280, Nezahat Öztekin 300, İsmail Güleç ise 324 olduğunu belirtmektedir (Güleç, 2008: 35).

Mevlânâ'nın altı cilt gibi hacimli bir eser olmasına rağmen Mesnevî'de tutarlı bir yöntem izlediğini ve okuyucusunu sıkmadan hikâye ile öğüt arasındaki dengeyi sağladığını belirten Güleç (2008: 38), Mesnevî'de yer alan hikâye içindeki hikâyelerin çerçeve hikâyeden farklı olduğunu vurgulayarak Mevlânâ'nın hikâye içinde hikâyeyi mesajını kuvvetli vermek ve hikâyenin daha iyi anlaşılması, okurun/ dinleyicinin muhayyilesinde daha iyi canlanması için mesel getirme şeklinde kullandığını belirtmiştir (43).

Mesnevî'de yer alan hikâyelerin kaynakları ise şu şekilde sıralanmıştır: Acâib-nâme, Agânî, Mehâsin ve'l-Mesâvî (Beyhâkî), Binbir Gece Hikâyeleri, Bustânu'l-Arifin, Câmiü'l-Hikâyât, Çehâr Makâle, El-Ezkiyâ, Esbâb-ı Nüzûl (Vahidî), Esrâr-nâme, Esrârü't- Tevhîd, Ezop, Ferâidü's- Sülûk, Firdevsü'l-Hikme, Hadîka, Hilyetü'l-Evliyâ, İkdü'l-Ferîd, İhyâü'l-Ulûm, İlâhî-nâme, İskender-nâme, Kelîle ve Dimne, Keşfü'l-Mahcûb, Keşfü'l-Esrâr, Kısâs-ı Enbiyâ (Salebî), Kimyâ-yı Sa'âdet, Kitâbu'l-Buhalâ (Câhîz), Kuşeyrî Risâlesi, Letâif, Luma, Lübâbü'l-Elbâb, Maârif (Bahaeddin Veled), Makâlât, Mantıku't-Tayr, Muhadârât (İsfahanî), Musîbet-nâme, Nesrû'd-Dürer, Rebû'l-Ebrâr (Zamahşari), Sindbad-nâme, Şeh-nâme, Tefsir-i Râzî, Tezkiretü'l-Evliyâ, Uyûnu'l-Ahbâr, Züherü'l-Adâb (Güleç, 2008: 61).

Bu bölümde üzerinde durulması gereken konulardan birisi de "sanat" ve "Mevlânâ'nın tahkiyeye [tecride] dayalı metinlerinde sanat" kavramıdır. İslâm sanatı veya İslâm'da sanat deyince akla tasvir yasağı ve tecrit (soyutlama) geldiğini belirten Yakıt (2002), Hz. Süleyman'ın cinlere heykeller yaptırdığını anlatan âyetleri örnek göstererek Kur'an'da tasvir yasağının olmadığını belirtmiş ve çalışmasında sanat felsefesinin "belli başlı kavramları" olarak değerlendirdiği "Katharsis (arınma)", "Poiesis (yaratma)", "Mimesis (taklit)" ve "Abstractus (Soyutlama)" üzerinde durmuştur. İlk defa Aristoteles tarafından ortaya atılan "Katharsis (arınma)" kavramı, sanatın gayesini vermekte ve

Türk-İslâm düşüncesinde güzelden duyulan hazzın bütün maddî alakalardan arınmış olmasını gerekli kılmaktadır. “Poiesis ve Mimesis” için ise Platon, nesnelerin ideanın, sanat eserinin de nesnelerin, yani taklidin taklidi olduğunu öne sürmüştü ve bundan dolayı sanatı küçümsemiştir. Aristoteles ise, idealar teorisini reddettiği için sanatı nesnelerin taklidi olarak görmüş ve sanatı insan tabiatının bir gereği olarak kabul etmiştir. Yakıt, “Yaratma” kavramının Kur’an’da Allah tarafından kendisi dışındakileri de kapsayacak şekilde “bir şeyden bir şey yapmak” anlamında kullanıldığını “Yaratanların en güzeli Allah (...)” ifadesiyle örneklendirmiştir. “Abstractus (soyutlama)” ise sanat için söz konusu olduğunda varlığın görünüşten kurtarılması olarak değerlendirilmiş, Türk-İslam sanatlarında ise duyulur nesnelerin resmedilmesi ile başlayıp oradan tecride (soyutlamaya) oradan da mücerrede (soyuta) ulaşan bir tabakalaşma süreci olarak anlam kazandırdığı vurgulanmıştır. Destan, masal, mesnevî, hikâyeye ve roman gibi edebî eserleri tarih, biyografi, seyahat yazısı, hatıra ve benzeri eserlerden ayıran hususiyetin dikkatlere sunulan vakanın itibari oluşu olduğunu vurgulayan Aktaş da (2000: 14) itibari âlemin “harici âlemin bir düşünce sistemi etrafında sanatkâr tarafından yorumlanması neticesinde vücut bulduğunu belirtmiş (15) ve itibari âlem yaratma faaliyetinde mimesis/ taklit ve tecrid olmak üzere iki yaratma tarzı olduğunu vurgulamıştır (18). Harici âlemde alınan unsurlarla üzerinde yaşadığımız dünyaya benzer ama ayrı bir âlem yaratma işi “mimesis”in esaslarına göre gerçekleştirilir. Bu durumda ortada bir model vardır, bu dış dünyadır, itibari âlem bu modele benzer tarzda yaratılır (18). Mimesise göre daha üst seviyede olan tecritte ise dış dünyadaki varlık, hadiselerin kendileri değil insan üzerinde bıraktığı intibalardan hareketle itibari âleme vücut verilir. Bunda, varlık ve hadiselerin sebep olduğu hâller, dilin bünyesine giren sembollerle ifade edilir. Sanatkâr bu sembollerini kullanarak daha üst seviyede bir âlem yaratır. İkincisinde bir tecrid düşüncesiyle teferruatın ayıklandığı dikkati çekmektedir. Mesnevî ve Şark hikâyesi ile Avrupaî hikâyeye ve roman arasındaki temel farkı burada aramak yerinde olur (18- 19). Mesnevî’de tecride dayalı bir soyutlama yoluna sık sık başvuran Mevlânâ, kurguladığı metinlerin sonunda harici âlemde aldığı maddî unsurların, kendi ruhu ve zihni üzerinde bıraktığı izlenimlerle geçirilen hayâlî sanatsal yaratım sürecinin ardından, kurguladığı itibari âlemde neye karşılık geldiklerini yine kendisi açıklamıştır. Örneğin 2. metinde haricî âlemde alınan “padişah”ın itibari âlemde “ruh”a, “cariye”nin, “nefs”e, “hekimlerin” ise “ilahî hekim olmaları gereken şeyhlerin taklitçileri”ne karşılık geldiği; 135. metinde “sığırcı sahibinin” “nefs”i, “sığırcı kesen tembel adam”ın “aklı”, “Hz. Davud”un ise “şeyhi kâmilî” temsil ettiği belirtildikten sonra tecride dayalı bu metin kurgulanışı, bir değer

eğitimi/ aktarımı yöntemine dönüştürülerek metnin temel mesajının ‘‘aklı, nefsin esare-
tinden kurtarmak gereklidir’’ olduğu metnin yazarı tarafından ifade edilmiştir. Eserde
yer alan tahkiyeye dayalı metinlerin hemen hepsi, tecride dayalı sanatsal yaratım süre-
cinin değer eğitiminde ve verilmek istenilen mesajların kalıcı hle getirilmesinde kulla-
nılması açısından incelenmeye değerdir.

Değerler ve Değer Eğitimi

Mesnev ve tahkiyeye dayalı metinler hakkındaki kuramsal bilgiler bu şekilde
zetlendikten sonra, değerler ve değer eğitimi konusuna geçilebilir. İlk defa Znaniecki
tarafından sosyal bilimlere kazandırılan değer kavramı, Latince ‘‘kıymetli olmak’’ veya
‘‘güçlü olmak’’ anlamlarına gelen ‘‘valere’’ kökünden gelmiştir (Aktaran, Yaman, Taflan
ve olak, 2009: 108; Bilgin, 1995). ‘‘Değer hükmü, bir şeyin arzu edilebilir veya edile-
mez olduğunu belirten ifade ise, değer de bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu
hakkındaki inançtır’’ (Güngör, 1996: 25). ‘‘Değerler, insanların tutum ve davranışlarını
etkiler; tutum ve davranışları belirleme, biçimlendirme ve yönlendirmede önemli rol
oynarlar. Bireylerin önemli problemlerini ve o kişinin benimsedikleri değerler hakkında
güvenilir bilgileri dikkate almadan anlamak, değerlendirmek ve yorumlamak zordur.
Bireylerin, grupların ve çeşitli kültürlerin değerleri hakkında bilgi edinerek, onların tu-
tum ve davranışlarını büyük lde önceden kestirebiliriz’’ (Başaran, 1992: 49). ‘‘Değer,
bir inanç olması bakımından, dünyamızın belli bir kısmıyla ilgili idrak, duygu ve bilgi-
lerimizin bir terkibi demektir. Fakat değer, inancın spesifik bir şekli olmak itibariyle
ondan daha yukarıda bir zihin organizasyonudur. Şöyle ki bir değer bir tek inanca değer,
bir arada organize olmuş bir grup inanca tekabül eder’’ (Güngör, 1993: 20).

‘‘*Değerler*’’ üzerinde çok durulmasına rağmen ‘‘*değer*’’ kavramının yeterince
açıklığa kavuturulmadığını belirten Dilmaç (2002: 1), davranış bilimcilerin ve sosyal
psikologların değerlerin bir yandan bireysel tutum ve davranışları, bireysel süreçleri
etkilediğini diğer yandan toplumun kültürel kalıplarıyla etkileşimde bulunduğunu ve
onları yansıtığını kabul ettiklerini vurguladıktan sonra psikoloji, sosyoloji ve antropolo-
ji gibi değer kavramı ile yakından ilgili davranış bilimcilerince geliştirilen yöntemler ve
ulaşılan sonuçlar bakımından değer kavramı üzerinde büyük lde uzlaı sağlandığını
belirtmiştir.

Globalleşme ve teknolojik gelişmelerle birlikte değerlerin de zamanla bir değişim gösterdiğini vurgulayan Dilmaç (2-3), değerlerin öğrenilmesinin daha ziyade rol öğrenmesi şeklinde bir sosyal öğrenme olduğunu (belli bir mevkide bulunan insanların, o mevki için toplumun uygun gördüğü rollerin gereği olarak neler yapması, neler düşünmesi, nelere kıymet vermesi, gerektiği hakkında bilgi sahibi olduğunu) belirterek değerlerin bizde yer etmesini ve kalıcı olmasını da toplumdan destek bulmasına bağlamıştır (3).

Bireyin kendisini, toplumun ise bireyi kontrol etmesini sağlayan unsurların başında değerlerin geldiğini belirten Yazıcı (1994: 1), bireyin sahip olduğu değerler sayesinde diğer insanlarla etkili iletişime geçebildiğini ve sosyal konumunun belirlenmesi için uygun bir alt yapı oluşturabildiğini vurgulayarak ailede başlayan değerler eğitiminin okullarda devam ettiğini belirtmiştir. Okullarda sadece bilişsel ve psiko-motor kazanımların verildiği bir anlayışın fertlerin duyuşsal kazanımlar elde edememelerine yol açacağını belirttikten sonra da toplumun bütünlüğünün sağlanması ve ortak amaçların belirlenebilmesi için değerler eğitiminin okullarda sistemli ve etkili bir hâle getirilmesi gerektiğini, bunun için de alanla ilgili temel kavram ve terimlerin öğretmenler tarafından özümsemesi ile sağlanabileceğini vurgulamıştır. Ekşi (2003: 85), okullarda öğrencilere kazandırılacak temel değerlerin belirlenmesinde aile ve toplumsal kurumlarla ilişki kurularak işbirliğine geçilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Çocukların sosyal problemlerden, şiddet ve hoşgörüsüzlükten artan bir şekilde etkilendiğini belirten Yazıcı (2), bundan kurtulmanın etkili bir değerler eğitimine bağlı olduğunu belirtmiş ve aktarmalar yaparak değerleri şöyle tanımlamıştır (2):

Bireyler toplumsal kurallar, gelenekler ve görenekler yoluyla “iyi – kötü”yü ve “doğru - yanlış”ı ayırmayı ve kendi ahlak ilkeleri doğrultusunda bir ölçü edinmeyi öğrenirler (Beill, 2003: 14). Edinilen bu ölçü değer adı verilen kanaatler ve inançlar bütünü oluşturur. Terim olarak “değer” bizim objeleri, insanları, fikirleri, durumları ve hareketleri iyi, kötü, arzu edilen, istenmeyen ve bunun gibi yargılarımızı oluşturan standartlarımızı ve prensiplerimizi ifade eder (Halstead & Taylor, 2000:169). Çelikkaya (1996:168) değeri; bir toplum, bir inanç, bir ideoloji içinde veya insanlar arasında kabul edilmiş, benimsenmiş ve yaşatılmakta olan toplumsal, insani, ideolojik veya ilahi kaynaklı her türlü duyuş, düşünüş, davranış, kural ya da kıymetler olarak tanımlamıştır. Tezcan (1974: 14) ise; değerlerin bütün kültür ve topluma anlam ve önem veren ölçütler olduğunu ifade etmiştir.

Nelson değerleri bireysel değerler (kişisel tercihler), grup değerleri (belirli bir grubun üyeleri tarafından paylaşılan değerler) ve sosyal değerler (bireyin mevcut toplumsal yapı içerisinde varlığını devam ettirmesine yarar) olmak üzere üç, Rokeach temel değerler (arzu edilen nihai değerler, başarı, eşitlik gibi) ve araç değerler (temel değerlere ulaşmak için kullanılacak davranış tarzları, cesaret, sorumluluk gibi) olmak üzere iki, Spranger bilimsel, ekonomik, estetik, sosyal, politik ve dinî değerler olmak üzere altı, Schwartz ise bireysel (güç, başarı, hazcılık, uyarılım, özyönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma, güvenlik) ve kültürel olmak üzere iki ana başlıkta değerlendirmiştir (Yazıcı, 3-4).

Değerlerin özellikleri şöyle sıralanabilir:

1. Değerler inançlardır. Ancak tümüyle nesnel, duygulardan arındırılmış fikir niteliği taşımazlar. Etkinlik kazandıklarında duygularla iç içe geçerler, 2. Değerler, bireyin amaçlarıyla (eşitlik gibi) ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle (hak bilirlilik, yardımseverlik) ilişkilidirler, 3. Değerler, özgül eylem ve durumların üzerindedirler. Örneğin, itaatkârlık değeri, evde, işte, okulda ve tanımadığımız kişilerle olan ilişkilerimizin tümünde geçerlidir, 4. Değerler, davranışların, insanların ve olayların seçilmesini ya da değişimini yönlendiren standartlar olarak işlev görürler, 5. Değerler taşıdıkları öneme göre kendi aralarında sıralanırlar. Bu sıralama değer önceliklerini belirleyen bir sistem oluşturur. Kültürler ve bireyler sergiledikleri değer öncelikleri sistemleriyle belirlenebilirler, 6. Değerler değişime açık yapılardır. Zaman içinde etkileşim ve ortaya çıkan yeni ihtiyaçları karşılamak için değer önceliklerinde değişiklikler olabilir. (Schwartz & Bilsky, 1987) (Akt; Kağıtçıbaşı ve Kuşdil, 2000: 60), 7. Değerler, bağlı oldukları kültürlere göre değişir. Hatta ait oldukları kültürlerin içinde dahi farklılık gösterebilirler. Farklı iki toplum aynı değere sahip olabilir ama o değere verdikleri önem derecesi farklı olabilir. Mesela bir Eskimo toplumunda da, karı-kocaya sadakat ve misafirperverlik gibi kültürel değerler mevcuttur. Fakat onlar için misafirperverlik sadakatten daha önemli bir değerdir ve sadakatten önce gelir. Böyle bir olay diğer toplumlar için kabul edilemez bir durum olarak ortaya çıkabilmektedir (Reboul, 1995: 365 -366). Sahip olunan değerler kişinin toplum içerisindeki konumunun belirlenmesinde etkili olmaktadır. Bu değerler sayesinde birey, diğer insanlar ile etkili iletişime geçebilir ve sosyal konumunun belirlenmesi için uygun bir zemin hazırlayabilir (Aktaran: Yazıcı, 4-5):

Okul, aile ve toplumun işbirliği içerisinde gerçekleştirmesi gereken işlevlerden biri temel insani değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmektir. Ekşi (2003: 79) buradan hareketle okulların temel iki amacı olduğunu belirtmiştir:

1. Akademik açıdan başarılı,

2. Temel değerleri benimsemiş bireylerin yetiştirilmesidir.

Ders kitapları eğitim-öğretim faaliyetlerinin vazgeçilemez materyallerinden birisidir. Sanchez'e (Aktaran, Yazıcı, 6-7; 1998:5) göre, ders kitaplarında tek boyutlu, geleneksel, gelişigüzel seçilmiş okuma parçalarının mevcut olması, kahramanların seçilmesi ve özelliklerinin ortaya çıkarılmasında hikâyelerin kullanımını gündeme getirmektedir. İlk ve orta dereceli okullarda okutulan ders kitapları, nadiren kahramanların tüm özelliklerini anlatmasından dolayı (bireysel ve kültürel yansımaları açısından), istenilen değerlerin öğrencilere kazandırılmasını sağlayamamaktadır (Aktaran: Yazıcı, 6-7).

Hikâyelerde kullanılan kahramanların yaşadıkları dönemlerin özellikleri ile birlikte anlatılması, kahramanlarda bulunan değerlerin ve/ veya o dönem insanlarında mevcut olan değerlerin öğrenciler tarafından daha kolay özümzenmesini sağlar (Yazıcı, 7). Mevlânâ Mesnevî'sinde yer alan tahkiyeye dayalı metinler de iyi insan ve iyi bir Müslüman'nın benimsemesi ve arınması gereken temel ve evrensel değerlerin öğrencilere kazandırılması açısından ilköğretim birinci ve ikinci kademe ders kitaplarında bir değer öğretimi yöntemi olarak yer almalıdır.

Değerler eğitimi sırasında karşılaşılan sorunları en aza indirmek için ilk önce yapılacak olan şey, etkili bir değerler eğitimi programının hazırlanmasıdır. Program oluşturulurken okulların bu sürece mutlaka dâhil edilmeleri gerekmektedir. Bunun sağlanması için de okulların dolayısıyla öğretmenlerin;

- a. Program neyi içermeli?
- b. Değerler eğitimi aileleri nasıl içerecek?
- c. Hangi değerler öğretilecek?
- d. Program nasıl bir süreç izleyecek?
- e. Okullarda nasıl uygulanacak?

Sorularına cevap vermeleri sağlanmalı ve program verilen cevaplar göz önüne alınarak hazırlanmalıdır (Aktaran: Yazıcı, 6; Report of the Task Force on Values in Education for the State of Arizona: 1993: 7).

Raths, Hornin ve Simon tarafından bu yöntemde yedi aşamalı değer belirleme süreci tespit edilmiş ve değerlere, öğrencilerin, öğretmenin etkisi altında kalmadan ulaşması hedeflenmiştir. Değer Kazandırma Süreci:1. Özgürce seçme- bağımsız tercihler yapmak, 2. Mevcut bir dizi seçimleri değerlendirdikten sonra alternatifler arasından seçim yapmak, 3. Her bir alternatifin muhtemel sonuçlarını beyin süzgecinden geçirdikten sonra seçmek, 4. En önemli ve en değerli olduğu tespit edilen değerlerin ödüllendirilmesi, 5. Seçilen değerlerin açıklanması, 6. Seçilen değerlerle uyumlu bir davranış ortaya

koymak,7. Davranışın tekrar edilmesi[ni kapsar] (Aktaran: Yazıcı, 9; Naylor ve Diem,1987:356; Leming, 1999:4-5; Citation, 2004:6; Akbaş, 2004: 74).

Değerler eğitiminde kullanılan dört temel yaklaşım vardır. “Telkin Yoluyla Değerler Öğretimi”nde öğrencilere toplum tarafından seçilen, devamlı ve kalıcı nitelikteki belirli değerlerin aşılması; “Değerlerin Açıklanması Yaklaşımı”nda öğrencilerin kendi değerlerini karar verme yoluyla içselleştirmesi; “Değerler Analizi”nde öğrencilere mantıksal düşünmede yardım edilmesi, değer konularında karşılaşılan sorunları rasyonel/ mantıksal ve bilimsel düşünme ile çözüme becerisi kazandırılması; “Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı”nda ise Piaget ve Kohlberg’in bilişsel muhakeme, bilişsel düşünme, değer ikilemleri ve karar verme süreçlerinin uygulanması esastır. Bu yaklaşımda öğretmen, ahlâki ikilemlerin bulunduğu örnekler vererek öğrencilerin kendi çıkmazlarını çözmelerine yardım eder (Yazıcı, 8-10).

Öztürk (2005: 43), “On Beşinci Yüzyıl Şairlerinden Akşemseddinzade Hamdullah Hamdi’nin Yusuf ve Zeliha Mesnevîsinde İşlenen Değerler” başlığını taşıyan makalesinin ilk bölümünde “Edebî eserlerin değerler açısından incelenmesi” üzerinde durmuş, eserde işlenen dönemin dinî, ahlâki ve sosyal değer ölçütlerini tespit etmeyi amaçlamıştır. Hamdullah Hamdi’nin [Mevlânâ’ya benzer şekilde] yaşadığı dönemde değerlerin kökeninin din olduğunu belirterek onun ahlaki ve sosyal konulara dinî açıdan baktığını vurgulayan Öztürk (52) bu doğrultuda eserde ortaya konulan değerleri dört ana başlık altında şöyle tasnif etmiştir:

1. İnanç ve ibadetle ilgili değerler: Allah inancı ve tevhit, Tövbe, Kadere inanmak, Tevekkül, Zikir ve ibadet.
2. Tasavvufî değerler: Vücüt (Varlık/ yokluk), İbn Arabî ve vahdetivücut; Aşk (Mecazî aşk ve hakiki aşk), İhlas, İtidal üzere olma (Aşırı gitmeyip orta yolu takip etmek).
3. Ahlâki değerler: İffet ve ismet, Utanma (Hayâ), Sabır, Sadakat, Vefa, Ucbdan [Kendini beğenmişlikten] kaçınma, Kibir ve riyayı terk etmek, Kendini hesaba çekmek, İbret almak, Sır saklamak.
4. Sosyal değerler: Adalet, Zulüm yapmamak, Liyakat, Vukuf sahibi olmak (Derin ve nitelikli düşünmek), Fakiri gözetmek (İkram ve ihsanda bulunmak, sadaka vermek), Toylama (Ziyafet verme), Ticarete dürüstlük ve tokgözlülük, Arkadaşlık (İyi günde de kötü günde de devam ettirilen sağlam arkadaşlıklar), Gammazlıktan kaçınmak, Aile ve akrabalık, Kadın telakkisi.

Emiroğlu (2010)'nun, "Türkçe Manzum Nasihat-Nâmelerin Eğitim Değeri Üzerine Bir İnceleme" başlığını taşıyan doktora tezinin ikinci bölümünde, telkin edilen değerler başlığı altında, incelenen 25 manzum nasihat-nâmeden hareketle tespit edilen tutum, davranış ve değerler, kendi içerisinde alt bölümlere ayrılarak verilmiş, her birine ilişkin açıklamalar yapıldıktan sonra telkin edilen söz konusu tutum, davranış ve değeri örneklendirmek üzere ele alınan manzum nasihat-nâmelerden seçilmiş beyitler yer almıştır. Bu inceleme sonucu üç ana gruba ayrılan "telkin edilen değerler" şu şekilde tasnif edilmiştir:

Telkin Edilen Değerler

1. Bilinmesi ve Benimsenmesi İstenilen Tutum, Davranış ve Değerler: Adaletli olmak, sabırlı olmak, ağırbaşı olmak, ilme ve bilgiye önem vermek, aklın önemi, islam dini ve tasavvuf, dostluk kurmak ve insanlarla yakın ilişki içinde olmak, alçak gönüllü olmak ve kibirden sakınmak, temkinli ve dikkatli olmak, çalışmak ve gayretli olmak, cömertlik, halka ve devlete hizmet edenlerin bilmesi gerekenler, ayıp örtme, saygı, ruh ve beden sağlığına dikkat etmek, cesaret; danışmak, fikir almak; doğruluk ve samimiyet, düşünmenin önemi; aşk, evlilik ve ailenin önemi; ticarete ve alışverişte dikkatli olmak, içinde yaşanan eve kıymet vermek, nasihate kulak vermek; iyilik yapmak, hayır işlemek ve kötülükten uzak durmak; mutluluk ve huzuru istemek; dile, söze hakim olmak; insan tabiatını tanımanın önemi; beden dilini ve ilm-i kıyafeti bilmek; zararlı maddelerden ve alışkanlıklardan uzak durmak; tecrübeye önem vermek, insanın ettiğini bulacağını bilmek, misafirlik adabını bilmek, ziyarette bulunmak, ölçülü olmak, özgürlük duygusuna sahip olmak, çocuk eğitimi, selamlaşmak, verilen sözde durmak, halim selim olmak; şerefli ve namuslu olmak, utanma duygusu taşımak; makam sevgisinden ve şöhretten uzak durmak.
2. Bilinmesi ve Sakınılması İstenilen Tutum ve Davranışlar: Acelecilik, düşmanlık, bencillik, dedikodu ve iftira, kıskançlık, inatçılık, öfkelenmek, yalan söylemek.
3. Manzum Nasihat-Nâmelerde Yer Bulan Olumsuz Telkinler: Bu bölümde incelenen nasihat-nâmelerde tespit edilen batıl inançlar (insana zarar vereceği için gündüz vakti uyumamalıdır, eli yüze vurmak bir Yahudi âdeti olup insan bundan sakınmalıdır, geceleyin aynaya bakmak uğursuzluk getirir, geceleyin evde yalnız olmamalıdır, kadının akli kısa olup onun şerrinden korunmak gerekir, güneş tutulmasında teneke çalınmalıdır gibi) ve toplumsal önyargılar üzerinde durulmuştur.

Beytullah Karagöz'ün (2009), Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ile İlköğretim kurumlarının amaçlarındaki maddeleri değer haline dönüştürdüğü ve değerlerden hareketle hazırlanan Değer İnceleme Formunu kullandığı yüksek lisans tezinin sonucunda elde edilen ders kitaplarında en çok kullanılan Çalışkan Olma Değeri, Zorluklar Karşısında Yılmama Değeri, Yaratıcı/Yapıcı Olma Değeri, Sabırlı Olma Değeri, Canlıları Sevme Değeri, Yardımsever Olma Değeri, Öğrenmeye Meraklı ve İstekli Olma Değeri, Çalışma Bilincini Taşıma Değeri, Yapıcı Eleştirel Düşünceye Sahip Olma Değeri, Vatansever Olma Değeri, Bireysel/ Toplumsal Sorunları Tanıma ve Çözebilme Değeri, Araştırmacı Olma Değeri ve Okuma Alışkanlığı Kazanma Değeri ile ders kitaplarında yer verilmediği tespit edilen Ağırbaşlı Olma Değeri, Bayrağa Saygılı Olma Değeri, Kanunlara İtaat Etme Değeri, Misafirperver Olma Değeri, Tarihî Eserlerimizi Koruma/Sevme Değeri çalışma esnasında yol gösterici olarak kabul edilen bir değer tasnifidir.

Havva Yaman, Selma Taflan ve Sanem Çolak (2009: 107) “İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler” başlıklı makalelerinde MEB ve özel (Koza, Pasifik ve Batu) yayınevleri tarafından basılmış ve 2008- 2009 öğretim yılında okutulan Türkçe ders kitaplarındaki bütün metinleri ders kitaplarındaki “Değerler Formu” ile elde ettikleri verilerle değerlendirmişlerdir. Bu formda yer alan değerler; estetik, teorik, iktisadi, siyasi, sosyal ve dinî değerler olmak üzere altı grupta toplanmıştır. Makalede (108-109) değerler üzerine çalışan araştırmacıların yaptıkları tasnifler şu şekilde tablolaştırılabilir:

Değerleri tasnif eden araştırmacı	Değer tasnifi
Dilmaç, Bülent. (1999). <i>İlköğretim öğrencilerine insani değerler eğitimi verilmesi ve ahlaki olgunluk ölçeği ile verilerin sınıflandırılması</i> . Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.	Sevgi, hakikat, iç huzur, şiddetten kaçınma ve doğru davranış.
Spranger (1928) tarafından geliştirilen, Allport, Vernon ve Lindzey (1960) tarafından kullanılan tasnif.	Sosyal, teorik, dinî, iktisadi, estetik ve siyasî değerler.
Atabek, Erdal (2005). <i>Modern dünyada değer kayması ve gençlik</i> . İstanbul: Alkım Yayınları.	Toplumsal değer sistemini şu değer alanlarında görürüz: Kişilik değerleri, işlev değerleri, aidiyet değerleri, durum değerleri, konum değerleri.
Akbaş, Oktay (2004). <i>Türk millî eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ikinci kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi</i> . Yayımlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.	Sekizinci sınıf öğrencilerine uygulanan değerler ölçeğindeki boyutlar şunlardır: Geleneksel değerler, demokratik değerler, çalışma-iş değerleri, bilimsel değerler, temel değerler.

Lazerson, McLaughlin, McPherson ve Bailey (1985)	Okulun güdülemesi gereken en önemli değerler şunlardır: Dürüstlük, özgürlük, saygı, mutluluk, sorumluluk, sevgi, barış, haksızlık, eşitlik, cesaret, merhamet, hoşgörü, estetik değerler, bilgelik, adalet, mükemmellik, sabır, gurur, insanlık, dinî değerler, çevreyi korumak, içtenlik, ruhsal değerler, ekonomik değerler, empati, rekabet, diğerlerine hizmet ve demokratik değerler.
Fayda, Mustafa (2005). <i>Karakter eğitimi</i> . İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.	Örnek insanda bulunması gereken vasıflar vicdan, adalet, vefa, akıl, irade, şahsiyet, karakter, diğer-kâmlık, şükür, inanç, edep, haya, sabır, hoşgörü, rıza, muhakeme, azim, çalışkanlıktır.

Mustafa Emek (2010: 74- 441)'in yenileşme dönemi Türk hikâyeciliğinde öğretmen tipinin bulunduğu hikâyeleri değer eğitimi açısından değerlendirdiği yüksek lisans tezinde tespit edilen otuz bir değer de çalışmada yol gösterici olarak kullanılmıştır: Alçakgönüllülük, azim ve kararlılık, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, ana dili kazanma bilinci, doğruluk, dostluk, empati, güvenilir olma, hoşgörü, idealistlik, merhamet, misafirperverlik, nezaket ve görgü, olumlu düşünme, örnek olma, özgünlük, özgüven, sabırlı olma, sağlıklı olmaya önem verme, samimiyet, saygı, sevgi, sorumluluk, şefkat, titizlik, toplumsallık, tutumluluk, vefa, yardımseverlik.

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde araştırmanın problemini oluşturmak üzere kullanılanlar dışında tez konusu (önce değerler eğitimi, ardından Mevlânâ'da ve Mesnevî'de tahkiye) ile ilgili araştırmalar yakın tarihten uzağa (içinde bulunulan yıldan geriye doğru) olacak şekilde bulgu ve sonuçları ile sıralanmıştır.

Çocuğun ilk değer eğitiminin yapıldığı yerin aile olduğunu belirten Yiğittir (2010:207), öğrencilerde değer karmaşası oluşmaması için okulda kazandırılan değerler ile ailede kazandırılan değerlerin birbirleriyle uyumlu olması gerektiğini vurgulamış ve bu durumun ailelerin okulda çocuklarına kazandırılmasını istedikleri değerlerin tespit edilmesini önemli kıldığını belirtmiştir. Bu amaçla yapılan çalışmada İlköğretim (4-7.sınıflar) Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda kazandırılması gereken değerler

temel alınarak oluşturulan değerler listesi içinden velilerin çocuklarına en çok kazandırılmasını istedikleri 10 değeri sıralayacakları bir anket oluşturulmuş ve tarama modelinde olan çalışma Ankara/ Altındağ Atatürk İlköğretim Okulu'ndaki 317 öğrenci velisinden oluşan araştırma grubuna uygulanmıştır. Araştırma sonucunda; ailelerin okulda en çok aile birliğine önem verme, çalışkanlık, bayrağa ve İstiklal Marşı'na saygı, vatanseverlik, sorumluluk, dürüstlük, doğruluk, saygı, yardımseverlik ve cesaret değerlerine öncelik verdikleri; ailelerin bu değerleri tercih etmesinde sosyo-ekonomik düzeylerinin etkili olabileceği; ailelerin değer tercihi ile Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan doğrudan verilmesi gereken değerlerin büyük ölçüde tutarlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yaman, Mermer ve Mutlugil (2009: 93)'in çalışmasında ilköğretim öğrencilerinin etik davranışları hakkında görüşlerinin belirlenmesi amacıyla nitel araştırma desenlerinden olgubilim deseni ve yapı bakımından yarı yapılandırılmış acık uçlu mülakat formu kullanılarak ilköğretim okullarında eğitim gören on üç öğrenciyle mülakat yapılmıştır. Araştırmada öğrencilerin, öğretmene saygı göstermediği, söz almadan konuştuğu, öğretmeni dinlemediği, öğretmenin iyi niyetini kötüye kullandığı, yalan söylediği, izinsiz bir şeyi aldığı ve şiddet uygulamasında bulunduğu tespit edilmiştir. Erkek öğrenciler arasında taciz vakalarının varlığı, sigara içilmesi, az dahi olsa alkol kullanan öğrencilerin ve çeteleşmelerin varlığı dikkat çeken önemli bulgular arasındadır. Araştırma sonucunda öğretim programına etik ile ilgili örnek olayları içeren üniteler ya da ders konulması, okullarda belli zaman dilimlerinde etik dışı davranışları belirlemeye yönelik ölçeklerden yararlanılması gibi öneriler getirilmiştir.

Dilmaç, Ertekin ve Yazıcı (2009: 27)'nin çalışmasında eğitim fakültesinde öğrenim görmekte olan üniversite öğrencilerinin değer tercihleri ile öğrenme stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmış, nicel bir paradigmaya sahip çalışmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Örneklem olarak zaman, maddiyat ve çaba sarf etme etkenleri ile ilgili tasarruf amacıyla uygun amaçlı örneklem kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini belirlerken, tesadüfi küme örnekleme yöntemi seçilmiştir. Araştırmanın evreni, 2008–2009 öğretim yılında Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim görmekte olan üniversite öğrencilerinden, örnekleme ise, eğitim fakültesinde öğrenim gören 293 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırma verileri öğrenme stilleri ölçeği (Otrar, 2008), Schwartz Değerler Listesi (1992) ve kişisel bilgi formu kullanılarak toplanmıştır. Araştırmada veriler toplandıktan sonra, araştırmanın amacı doğrultu-

sunda; her iki ölçeye ait alt boyutlardan elde edilen puanlara göre Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon katsayıları hesaplanmış, öğrenme stillerinin değeri açıklama ve yordama gücünün belirlenmesinde çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Araştırma sonucunda, öğrenme stilleri alt boyutları ile değerler ölçeği alt boyutları arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmüştür.

Demircioğlu ve Tokdemir (2008: 69-70), tarih eğitimine farklı dönemlerde farklı görevler yüklendiğini ancak geçmişten bugüne tarih eğitiminin amaçları incelendiği zaman, değer eğitiminin her dönemde bu alanın amaçları arasında yer aldığını vurgulayarak çalışmalarının amacının değer eğitiminde tarih dersinin yerinin ne olduğunu ortaya koymak olduğunu belirtmişlerdir. Bu çerçevede değer, değerler eğitimi, tarih eğitimi ve değerler ilişkisi, değer eğitiminde tarih dersinin rolünün ne olabileceği ve tarih derslerinde değer öğretiminde kullanılacak yaklaşımlar, ilgili literatüre dayalı olarak ortaya konulmuştur.

Dündar, Ekşi ve Yıldız (2008: 89)'ın çalışmalarının amacının, J. C. Swaim'in geliştirmiş olduğu Davranış Ölçeğinde Değişen Değerler "Modified Values in Action Questionnaire (VIA)" adlı ölçeğin Türkçe formunun dilsel eşdeğerliliğini sağlamak olduğu belirtilmiştir. Araştırma; 122 kadın, 134 erkek olmak üzere toplam 256 üniversite öğrencisi üzerinde yürütülmüştür. Ayrıca dilsel eşdeğerlik analizi için 30 kişiden oluşan yabancı dil üniversite hazırlık sınıfı öğrencisine bir hafta arayla İngilizce ve Türkçe form uygulanmış, uygulama sonuçları ilişkili grup t testi ile analiz edilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliliğini saptamak amacıyla faktör analizi yapılarak dört faktörlü 70 soru maddesi elde edilmiş, faktör yüklerinin .60 ile .87 arasında değiştiği görülmüştür. Ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı .92 olarak bulunmuştur. Kriter geçerliği analizi için tesadüfi olarak seçilen 33 kişilik üniversite üçüncü sınıf öğrencisine hem "Davranış Ölçeğinde Değişen Değerler" ölçeği hem de "Schwartz Değerler Ölçeği" uygulanmıştır. Her iki ölçme aracından elde edilen toplam puanlar arasında anlamlı korelatif ilişki saptanmıştır. Tüm sonuçlar, "Davranış Ölçeğinde Değişen Değerler" ölçeğinin dilsel eşdeğerlik ile yüksek düzeyde geçerli ve güvenilir olduğunu göstermiştir.

Geçmişte genel hedeflerde ifade edilen değerlerin, yeni ilköğretim programlarının bir boyutu hâline gelmesinin, değer eğitimi akımlarının yeniden bütünlük içinde incelenmesini gerektirdiğini belirten Akbaş (2008: 9)'ın çalışmasında, bu çerçevede değer gerçekleştirme, karakter eğitimi, vatandaşlık eğitimi ve ahlak eğitimi akımlarının

tanımları, kapsamaları, öğretim yaklaşımları, öğretmen rolleri ve temel değerlerinden bahsedilmiştir.

Dilmaç, Bozgeyikli ve Çıkılı (2008: 69)'nın çalışmasında eğitim fakültesinde öğrenim gören öğretmen adaylarının değer algılarının farklı değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmış ve araştırmanın çalışma grubu, eğitim fakültesinde öğrenim gören 423'ü erkek, 214'ü kadın olmak üzere toplam 637 öğretmen adayından oluşmuştur. Araştırma verileri Schwartz Değerler Listesi ve kişisel bilgi formu kullanılarak yapılmıştır. Araştırma sonucunda evrensellik, özyönelim ve güç değerleri açısından cinsiyetler arası farklılık bulunmuştur. Yaş değişkenine bakıldığında, 17-20 yaş ile 21-24 yaş arasındaki öğretmen adaylarının özyönelim değeri boyutunda 0.05 düzeyinde anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Farklı sınıf düzeylerindeki öğretmen adaylarının değer algıları ortalamaları arasındaki farklılığı ortaya koymak amacıyla hesaplanan F değerlerinden sadece geleneksellik değeri alt boyutunda anlamlı düzeyde farklılık olduğu bulunmuştur.

Dönmez ve Cömert (2007)'in ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin sahip olduğu değerlere ilişkin algılarını belirlemeyi amaçlayan araştırmalarının evrenini 2006–2007 öğretim yılında, Malatya ili şehir merkezindeki, ilköğretim okullarında görev yapan 4627 öğretmen, örneklemini ise, araştırma evreninden seçkisiz örneklemeyle belirlenen 575 öğretmen oluşturmaktadır. Veri toplamada, Lussier tarafından geliştirilen, 16 madde ve 8 alt boyuttan oluşan bir ölçekten yararlanılmıştır. Araştırma kapsamında, öğretmen değerlerinin cinsiyet, kıdem, medenî durum, branş ve eşin eğitim düzeyi değişkenlerine göre fark gösterip göstermediğine bakılmış, ayrıca öğretmenlerin aynı değere ilişkin kuramsal ve uygulamaya dönük durumlara ilişkin algıları arasındaki korelasyonlar incelenmiştir. Sonuçta, araştırmaya katılan öğretmenlerin, mutlu bir evliliklerinin olmasını, aileleri ile birlikte vakit geçirmeyi, yakın arkadaşlarının olmasını, diğer değerlere oranla daha fazla önemsedikleri, algılar arasında branş, medenî durum ve eşin eğitim düzeyi değişkenlerine göre bazı değerlerde farklılıkların olduğu saptanmıştır.

Çınar (2006), Martin Buber'de 'Ben-Sen' (*I and Thou*) ilişkisinin analiz edildiği çalışmasında bu ilişkinin, gerçekliğin doğasını kişisel diyalogun nasıl tanımlayabileceğini tasvir etmesiyle, bir diyalog felsefesi olduğunu belirtmiş ve bu bağlamda "Buber niçin böyle bir formül önermiştir? Önerisi hangi imaları barındırmaktaydı? Buber'in, Descartes'ın ben ya da egosuna ilave ettiği 'sen ve biz' eklentisi bu problemi çözmüş

müdür? ‘Ben-sen’ ilişkisinin etik görünümü nasıldır? Doğal ve doğaüstücü teolojinin ötesinde, bir ahlâk görüşü sunulabilmiş midir? Onun çözümü esasında hümanist bir personalizm midir?’ sorularına cevap aramaya çalışmıştır. Aynı araştırmacı (2006: 53), aynı derginin 4 (11). sayısında modern zamanlarda doğa ve insan yorumlarının, mekanik bir bilim ve materyalist ontolojinin kontrolüne bırakıldığını belirterek değer ya da etiğin, biyoloji, psikoloji ve sosyolojideki herhangi bir konu gibi ele alındığını, her var olan değer bir olguya, her normun bir gerçeğe, her fikrin bir ideolojiye dönüştürüldüğünü vurgulamıştır. Makalede bağımsız bir değerler doktrini ya da değerden yalıtılmış bir ontoloji problemi ele alınarak günümüzdeki değer ve anlam krizinin kaynağı irdelenmiştir.

Hull (2003: 109)’ün makalesinin ilk bölümünde manevî gelişimin müphemiyeti ele alınmıştır. Tanımlamalar yapmaya çalışmak yerine, bir yandan manevîyi yalnızca biyolojikten, diğer yandan ise daha spesifik nosyonlar olan din ve inançtan ayıran bir dizi yorum sunulmuştur. Manevî gelişimin ayrıca ahlâki ve sosyal gelişimden farklılığı gösterilmiş ve bu yorumların belirsizliği sahtelik sınırlayıcı nosyonu belirlenmek suretiyle daha da aydınlatılmıştır. Makalenin ikinci kısmında; içinde insan maneviyatının müphemiyeti ve çok katmanlı karakterinin tartışıldığı bir illüstrasyon sunulmuştur. Seçilen illüstrasyon, rekabet illüstrasyonudur ve yüz yüze eğitim durumundan dünya para piyasalarındaki rekabete kadar bir sosyal düzeyler hiyerarşisi içinde analiz edilmiştir. Sonunda insan maneviyatının belirsizliğinin sosyal olarak yapılandırılmış karakterinde, makro ve mikro kozmos arasındaki bağlantılarda yattığı sonucuna varılmıştır. Hull’e göre maneviyat, daima biyolojik olanı aşmasına rağmen, bağımlı, sosyal ve somut olarak kalmaktadır.

Özensel’in (2003: 217) değerlerin pozitivist anlayışın etkisinde uzun yıllar salt bireysel gerçekliği ifade ettiğinin ve öznel bir karaktere sahip olduğu gerekçesi ile sosyolojik incelemelerin kapsamı dışında tutulduğunun fakat son yıllarda “değer” konusunun sosyolojinin temel inceleme alanı içine girdiğinin belirtildiği makalesinde değer kavramı, sosyoloji literatürü temelinden hareketle, yaklaşımlar ve süreç içerisinde geçirdiği dönemeçler tanıtılıp değerlendirilerek ele alınmıştır.

Yirmi birinci yüzyılda toplumların, bireylerin yaşam boyu öğrenmeleri için gerekli temel beceriler olan bilgiye ulaşma, bilgiyi dağıtma ve bilgiyi paylaşma gibi özellikleri kazanmalarını beklediğini ve bu niteliklerin etkili ve verimli gerçekleştirilmesi için bilgi toplumunda düşünme, özellikle de eleştirel düşünmenin önemli bir eğitim de-

geri olarak gösterildiğini belirten Akınoğlu (2003: 7), eleştirel düşünmeyi, düşünme hakkında düşünme yeteneği şeklinde tanımlamış ve makalesinde eleştirel düşünmenin önemli bir eğitim değerine dönüşmesine zemin hazırlayan tekno-kültürel değişimi irdelemeyi, bu konuya literatür çerçevesinde bir bakış açısı getirmeyi amaçlamıştır.

Değerleri, başarı için önemli olduğuna inanılan performans standartları, müşteri ve iş görenlere nasıl davranıldığı şeklindeki uygulamalar konusunda örgütlerin sahip oldukları inançlar, örgütte neyin istenir, neyin istenmez olduğunu belirleyen iş görenlerce benimsenmiş ölçütler şeklinde tanımlayan Erdem (2003: 55), eğitim- öğretim, araştırma ve topluma hizmet görevlerini üstlenen üniversitelerin sahip olması gereken değerlerin başında bilimsel değerler (bilimsellik, bilgiye değer verme, bilgi üretimi için fedakârlık), insani değerler (hizmet sunulan kişilerin değerli oluşu, öğrencinin kişiliğine saygı) ve etik değerlerin (dürüstlük, doğruluk, güven) geldiğini belirtmiş paydaşlara göre Pamukkale Üniversitesinin şu anda sahip olduğu ilk üç değer eğitimde niteliğe önem verme, bilimsellik ve öncülük; ileride sahip olması gereken üç değer ise öncülük, bilimsellik ve çağdaşlık olduğunu tespit etmiştir.

Değerlerden arındırılmış ve değerleri kapsamayan bir eğitim olamayacağından, neyin doğru neyin yanlış ve neyin öğretmede öncelikli ve önemli olduğunu vurgulamada eğitimcilere rehberlik edecek ilkeler olması gerektiğini belirten Akbaba (2003: 7), yönetim sürecinin her aşamasında değerlere göre hareket etmeyi uygun bulmakla beraber, değerlerin, özellikle karar verme sürecinde, yöneticilere rehberlik etmeleri gerekliliği açısından önemli olduğunu vurgulamış, bununla beraber, alınan kararların başkalarının hayatlarını da doğrudan etkilediği düşünüldüğünde, yöneticilerin aldıkları kararları belirli prensiplere dayandırmaları ve bu prensiplerin farkında olmaları gerektiğini, buradan hareketle de çalışmanın temel amacının eğitim yöneticileri için değerler konusunu irdelemek ve bu konuya literatür çerçevesinde bir bakış açısı getirerek önerilerde bulunmak olduğunu belirtmiştir.

Karakter eğitimini en genel anlamıyla örtük veya açık program aracılığıyla, yetişen yeni nesle temel insani değerleri kazandırma, değerlere karşı duyarlılık oluşturma ve onları davranışa dönüştürme konusunda yardımcı olma gayretinin ortak adı şeklinde tanımlayan Ekşi (2003: 79), çalışmasında birçok ülkede uygulanan karakter eğitimi programını Amerika Birleşik Devletleri özelinde tanıtmayı amaçlamış ve bu çerçevede karakter eğitiminin tanımı ve kapsamı, temelleri, uygulanan bazı örneklerinin etkililiğinden söz etmiş ve kısmen etrafındaki tartışmalara değinerek ülkemizde bu tecrübeden

yararlanılırken nelere dikkat edilmesi gerektiği üzerinde durmuştur. Çalışmada ayrıca iki paralel metne yer verilmektedir: 1. Alanın önde gelen bir isminden [Thomas LICKONA] çevrilen “*Karakter Eğitiminin Temel Prensipleri*” başlıklı bir metin ve 2. Türkiye’den bir karakter eğitimi programı uygulaması örneği.

Değerler ve değer eğitimi konusunda hazırlanan akademik çalışmalar bu şekilde özetlendikten sonra Mesnevî ve tahkiye üzerine yapılan çalışmaların değerlendirilmesine geçilebilir. Demirezen (2007: 356), “hikâyeler ve ahlâk tasavvuru” etkileşimini değerlendirdiği çalışmasının birinci bölümünde Ricœur’un görüşünü, kıssalar ve İslâmî ahlak tecrübesi hakkında öne sürdüğü teze oturtarak kıssanın ne olduğunu açıklığa kavuşturmuş; ikinci bölümde kıssaların nasıl anlaşılabilirliğini sorgulamak üzere okuyucu üzerinde tarihselliğin önemi hakkında Gadamer’in görüşünü incelemiş; üçüncü bölümde Johnson’un ahlâki tecrübenin ahlâki tasavvur tarafından şekillendirildiği savından doğan tartışmalara yer vermiş; sonuç bölümünde ise İslâmî ahlakı şekillendirip şekillendirmediklerini belirlemek açısından Kur’anî kıssaları değerlendirmiştir. Bu değerlendirmede temelde Gadamer, Ricoeur, Johnson ve Barbieri’nin çalışmalarından çıkarılan ön kabulleri kullanmıştır.

Bektaş (2007: 421- 443), Adnan Karaismailoğlu’nun hazırladığı Mesnevî tercümesini esas kabul ederek altı mesnevî defterindeki hikâyelerin beyit numaralarını ve her hikâyede işlenen ana temayı tespit etmiştir (I. Defter, 31 hikâye; II. Defter, 60 hikâye; III. Defter, 52 hikâye; IV. Defter, 41 hikâye; V. Defter, 48 hikâye ve VI. Defter, 48 hikâye olmak üzere çalışmada toplam 280 hikâye tespit edilmiştir).

Mevlânâ’nın ilk tesiri Attar’dan ve onun eserlerinden aldığını ancak Attar’dan çok fazla etkilendiyse de bir zaman sonra hem sanatı, hem de ünüyle Doğu’da ve Batı’da ondan daha fazla tanınır olduğunu belirten Çıkla ve Üst (2007), bu etkilenmenin bir göstergesi olarak Mevlâna’nın *Mantıku’t-Tayr ve İlahînâme*’deki bazı hikâyeleri *Mesnevî’de* kullanmış olmasını göstermiş ve bu hikâyelerden ikisini [Azrailin Bakışından Korkan Adamın Hikâyesi ve Üç Balığın Hikâyesi], metinler arasındaki farkları gö(ste)rebilmek amacıyla incelemişlerdir. Çalışmanın sonunda bugüne kadar Mesnevî’de yer alan hikâyeleri derleyip toparlayanlar arasında en titiz çalışmanın Şefik Can’a ait olduğu belirtildikten sonra bu çalışmada yer alan 254 hikâyenin hangilerinin *Pançatantra*, *Kathasaritsagara*, *Kelile ve Dimne*, *Mantıku’t-tayr*, *İlahiname*, *Kur’an-ı Kerim*, İslâm tarihi veya bir başka kaynaktan alındığını tespit etmek için çok kapsamlı ve titiz bir çalışmaya ihtiyaç olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Mevlânâ'nın Mağz-ı Kur'ân/ Kur'ân'ın özü diye tanımlanan Mesnevî'sinde, Kur'ân'da olduğu gibi kıssa eğitim metodundan çokça yararlandığını belirten Akpınar (2007), Mesnevî'de anlatılan gerçek yahut sanal pek çok kıssa ile etkili ve anlamlı mesajlar verilmeye çalışıldığını söyleyerek bu tebliğde, Mevlâna'nın Mesnevî'sindeki kıssa eğitiminin özellikleri üzerine durup Mesnevî şerhlerinde kimliği açıklanmayan Dekûkî'nin kimliği ile ilgili bilgileri topladıktan sonra; onunla ilgili olarak anlatılan hikâyeleri Kur'ân ayetleri ve Hz. Peygamber'in hadisleri ışığında inceleyerek Mesnevî şerhlerinin de yardımıyla onlarla verilmek istenen mesajları tespit etmiştir. Çalışmanın ana ve ara başlıkları şöyledir: A. Kıssa ile Anlatım ve Kur'ân'da Kıssa Anlatım Metodu, 1. Kıssa Anlatım Metodu, 2. Kur'ân'da Kıssa Anlatım Metodu, 3. Kur'ân Kıssalarının Anlatım Tarzı ve Hedefi, 4. Mesnevî'de Kıssa/Hikâye Anlatım Metodu; B. Mesnevî'de Dekûkî Kıssası, 1. Kıssanın Gerçekliği, 2. Dekûkî Kıssasında Namaz, 3. Dekûkî Kıssasında Kur'ân Ayetleri, 4. Dekûkî Kıssasında Hadisler, 5. Hikâye İçinde Hikâyeler, 6. Dekûkî Kıssasından Hikmetler, 7. Dekûkî Kıssasında Dualar ve Sonuç.

Çalışmasının başlangıcında gelenek ve temsil getirme geleneği üzerinde ayrıntılı olarak duran Balkaya (2007: 207), Mesnevî içinde, hikâye içinde yeni bir hikâye anlatılmasının temsil getirme geleneğinin bir delili olduğunu ve burada amacın hikâye anlatmak değil, yol göstermek, akıl vermek ve uyarmak olduğunu belirtmiştir. Mesnevî'de geçen hikâyelere bir de bu yönüyle bakılması gerektiğini vurgulayan Balkaya, farklı yayınevleri tarafından defalarca, farklı şekil ve hacimlerde yayımlanan bu hikâyelerin niçin yazıldığı ya da neyi anlatmak, neyi ispat etmek için yazıldığı üzerinde durulmadığını belirterek “Oysa bunlar okunmak üzere tasarlanmış hikâyeler değildir. Zira bunlar birer temsildir ve temsiller ihtiyaç üzere tasarlanırlar. Bu yönüyle Mesnevî hikâyeleri diğer hikâyelerden çok çok farklı konumda hikâyelerdir” sonucuna ulaşmıştır.

Tahkiye, kelime olarak “hikâye etmek, hikâye anlatmak” demektir (Devellioğlu, 1993:1020). Tahkiyenin bir eğitim ve öğretim metodu olarak bu gün de kullanıldığını belirten Alıcı (2007: 3), hikâyelerle öğretimin en etkili anlatım biçimlerinden birisi olduğunu ve bu teknik sayesinde en zor konuların kolayca anlatılıp, hatırdaki kalacak bir etkiye kavuştuğunu (Aktaran, Alıcı, 2007:3, Akıncı, 2001: 49) belirtmiştir. Çalışmada insanlık tarihi kadar eski olan bu üslubun en güzel örneklerinin Kur'an-ı Kerim'de verildiği, geçmiş kavimlerin başından geçenlerin, peygamber kıssalarının ve bazı özel şahıslarla ilgili hadiselerin hikâye etmek suretiyle anlatıldığı belirtilerek Kur'an-ı Kerim'de bir ifade vasıtası olarak kullanılan bu üslubu İranlı mutasavvıf şairlerin modelle-

yip kendi eserlerinde kullandıkları, bu üsluplarıyla tanınıp edebî bir ekol meydana getiren mutasavvıf şairlerin başında, Hakîm Senâî (1071-1140), Feridüddîn Attâr (1142/1145-1221) ve Sa'dî-i Şîrâzî (1193/1213-1292) geldiği belirtilmiş (Aktaran, Alıcı, 2007:3, Ayan, 1991) ve bu üslupla asıl başarıyı Mesnevî'siyle mutasavvıf şairimiz Mevlânâ'nın gösterdiği, Mesnevî'de hâkim üslubun tahkiye üslubu olduğu ve bunun daha eserin ilk beytinden anlaşıldığı vurgulanmıştır (Aktaran, Alıcı, 2007:3, Ayan, 1991: 8).

Güleç (2005), Mesnevî'de yer alan 3. hikâyedeki [Hristiyanları öldüren Yahudi padişah ve vezirinin hikâyesi] Yahudi vezir ile Aziz Pavlus'un birbirine benzeyen ve birbirinden ayrılan yönleri üzerinde durarak Yahudi vezirin Aziz Pavlus olup olmadığını sorgulamış ve sonuçta bu konuda kesin bir hükme varmanın çok zor olduğunu, konunun Mesnevî'nin kaynakları ve Mevlânâ'nın yaşadığı dönemdeki Hz. İsa ve Aziz Pavlus anlayışı öğrenildiğinde daha anlaşılır bir şekilde ortaya konulabileceğini belirtmiştir.

Çalışmasında üzerinde durduğu "Eylem Güzelliğinin Önemi", "İnsanın Eylem Özgürlüğü", "Ahlaki Olgunlaşma" ve "İyi Olma, İyi Davranma ve İyi Geçinmenin Yolları" başlıkları ile "Mevlânâ'nın düşüncesinde ideal insan, fikir boyutuyla güzel düşünen, duygu boyutuyla seven, eylem boyutuyla da güzel eyleyen değerli bir varlıktır" sonucuna ulaşan Emiroğlu (2002), Mevlânâ'nın, söz-eylem uygunluğuna oldukça değer verdiğini, insanı ağırlıkla niyet-eylem doğrultusunda anlatmaya çalıştığını ve onun, insanı bu şekilde ele alışında "Ameller/eylemler niyetlere göredir" hadisinin etkili olduğunu, bir sûfi olarak Mevlânâ'nın, sözden ziyade yaşantıya ağırlık verdiğini, Mevlânâ'da ahlakı olgunlaşmış insanın güzel eylemlerde bulunduğunu, nefsinin eğitenin kötü davranışlarda bulunamayacağını vurgulamıştır.

Mevlânâ'nın sadece bir mutasavvıf değil aynı zamanda eğitim üzerine fikir üreten bir düşünür olduğunu belirten Usta (1995: Ön söz), Divan-ı Kebîr üzerine giriş, dört ana bölüm ve neticeden oluşan çalışmasının giriş bölümünde Mevlânâ'nın hayatı, tahsili, eğitimi, ilim çevresi; eğitime duyulan ihtiyaç, eğitimin imkân ve sınırları, ilâhî eğitim, eğitimde etkileşim, eğitimde gece üzerinde durarak bölümün sonunda araştırmanın alanı (Mevlânâ'nın Divan-ı Kebîr'deki kendi sözleri) ve metodu (bir düşünürün çoğunlukla metafizik konuları ele aldığı bir eserini eğitim felsefesi düzeyinde ele almak ve bir eğitim felsefesi yapmak, 44) hakkında bilgi vermiştir. "Eğitimcinin Vasıfları ve Öğrencisiyle İlişkileri" başlığını taşıyan birinci bölümde eğitimcinin önemi ve ilgili kav-

ramlar üzerinde durulduktan sonra bir eğitimcinin taşıması gereken on temel vasıf sıralanmıştır. Buna göre eğitimci, ilâhî aşka sahip, gönül ehli, olgunlaştırıcı, yumuşak kalpli, aydınlatıcı, meslek sevgisine sahip, rehber, yüceltici, sabırlı ve affedici olmalıdır. Bölümün sonunda öğretmen- öğrenci münasebetleri ve öğrenci vasıfları üzerinde durulmuştur. “Değerler” başlığını taşıyan ikinci bölümde değerlerin kaynakları üzerinde durulurken iyinin kaynağında Allah, kötünün kaynağında insan ve değerlerin kaynağında akıl olduğu ve değerlerin izâfilîği vurgulanarak değerler, insan, hikmet ve bilgi, düşünce, hürriyet, adâlet ve vefâ şeklinde sıralanmıştır. Üçüncü bölümde sırasıyla akıl, can, gönül ve aşkın eğitimle ilişkileri üzerinde durulmuştur. “Metot ve Gayeler” başlığını taşıyan dördüncü bölümde benliğinden sıyrılma, kendine yönelme, kendini arındırma, dua, affetme, araştırma, herkese seviyesine göre hitap etme, gözlem ve şüphe metotları ile değişim, yenilik, gelişme ve yücelme gayeleri üzerinde durulmuştur. Eserin sonunda ulaşılan sonuçların bir arada değerlendirilerek özetlendiği netice bölümü, bibliyografya ve genel dizin yer almaktadır.

Usta 1989’da Mesnevî üzerine yaptığı çalışmasında R.A. Nicholson’ın yayımladığı Farsça metin ile İngilizce tercümesini ve Abdülbaki Gölpınarlı’nın Türkçe tercümesini kullanmıştır. Mevlânâ’nın eğitim görüşlerinde Modern Pedagoji’de esas olan müşahede ile birlikte aklın, derûnî düşüncenin ve hads (sezgi-ilham)’ın etkili olduğunu ve onun savunduğu ilkelerle çağımızdaki fikirler ve uygulamalar arasında bir çelişki veya çatışmanın bulunmadığını vurgulayan Usta (IV)’nin bu çalışması da giriş, dört ana bölüm ve netice bölümlerinden oluşmaktadır. Mevlânâ’nın eğitim anlayışının genel olarak ele alındığı giriş bölümünün ardından birinci bölümde “Metafizik ve Eğitim” ana başlığında, varlık ve yokluk, ruh ve can, cevher ve araz ile Allah ve kainat ilişkisi üzerinde durulmuştur. “Bilgi Nazariyesi ve Eğitim” başlığını taşıyan ikinci bölümde bilginin kaynağı, bilginin değeri ile bilgi ve eğitim ilişkisi üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölüm, “Değerler ve Eğitim” başlığını taşımakta ve bu bölümde değerlerin izafiliği, kaynağı ve sıralanması üzerinde durulmaktadır. “Eğitimde Metot, Program ve Gayeler” başlığını taşıyan dördüncü bölümde Mevlânâ’nın öğretimde teklif ettiği metotlar, yakından uzağa metodu, özelden genele metodu, kıssa metodu, gözlem metodu ve ödüllendirme metodu; terbiyede teklif ettiği metotlar ise örnek olma, öğüt verme, iç gözlem, dua metodu, herkese seviyesine göre muamele etmek ve ceza metodudur. Usta’ya göre (130, 22), Mevlânâ’nın eğitim anlayışında programı, öğrencilerin yetenekleri, temayülleri ve alakaları tayin etmektedir. Hangi tür bilginin hangi öğrenciye verileceğini tespit

edebilmek için öğretmen öğrencisinin kapasite ve yatkınlığını iyi tanımalıdır. Bu bölümün sonunda eğitimin gayeleri olarak ahde vefa, benliğinden sıyrılma, gönül gözünü açmak, ileriye görmek, yenilik, tabiatı aşmak, kendi kendini terbiye ve kâmil insan yetiştirmek üzerinde durulmuştur. Eser, bir netice bölümü ve bibliyografya ile tamamlanmaktadır.

Kur'an'daki bir ifade vasıtası ve üslup özelliği olarak kısa hikâyeden yeterince faydalanmayıp Batı kaynaklarına yönelen Arap edebiyatı için bu durumu bir kayıp olarak değerlendiren Ayan (1991), Hakim Senayî (1072 -1131), Attâr (1119 -1193) ve Sa'dî-İ Şîrâzî (1213 -1292)'nin Kur'an-ı Kerîm'deki bu muazzam üslubu ve tekniği bir ölçüde kavramış ve benimsemiş Fars edebiyatı sanatçıları olduklarını belirtmiştir. Ayan'a göre Mevlânâ Celâleddin Rûmî, Kur'an-ı Kerîm'deki meseleleri ve derin manaları, birer canlı, kısa hikâyeye hâlinde gözler önüne sermekte, insanlara bu meseleleri örneklerle anlatmakta ve yaşatmaktadır. Bunu yaparken de, Kur'an-ı Kerîm'deki anlatım yolu ve tekniği olan "kısa hikâyeciliği" benimsemiştir. Çünkü Mevlânâ Hazretlerinin, Kur'an-ı Kerîm'den ve bu vahyin sunucusu Hz. Muhammed'den başka örnek alacağı kimse yoktur.

3. YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Çalışmada betimsel (descriptive) araştırma türlerinden biri olan tarama modeli (Büyüköztürk, 2010: 21) kullanılmıştır. “Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan, onu uygun bir biçimde ‘gözleyip’ belirleyebilmektir” (Karasar, 1994: 77). Tâhirü’l- Mevlevî tarafından hazırlanan 18 ciltlik Mesnevî Şerhi’ndeki tahkiyeye dayalı metinlerin cilt ve beyit numaralarının tespit edilmesi, epizotlara ayrılması ve değer eğitimi açısından tasnif edilmesi sürecinde betimsel tarama modeline başvurulmuştur.

Edebiyat Kuramları’nı sanatçıya, esere, okura ve topluma dönük eleştiri olmak üzere dört ana başlıkta değerlendiren Moran (2005: 9-11) ilk üçünü iç içe geçmiş halkalar içinde ve dördüncüsünü de diğerlerini kapsayan dikdörtgen bir evren kümesi şekliyle somutlaştırarak onları birbirinden kesin çizgilerle ayırmanın mümkün olmadığını vurgulamıştır. Moran (214), Saussure’ün dil anlayışına yaslanan yapısal eleştiride söylenen söze anlamını veren dil sistemi olduğuna göre eseri yorumlamak için sanatçıya değil, eserin anlamını üreten, anlamayı sağlayan yapıya eğilmemiz gerektiğini belirtmiştir. Bu çalışmada eseri bir bütün (structure) kabul eden metin merkezli yapısal bir okumaya başvurulmakla birlikte eserin değerler eğitimiyle ilgili bazı noktalarının aydınlatılmasında yazarının ve yazıldığı dönemin özellikleri de dikkate alınmıştır.

70 halk hikâyesi metninin motif yapısını Stith Thompson’ın Motif Index’ine göre tasnif eden Alptekin (2002: 87) halk hikâyelerinin “epizotlarına” ve “motiflerine” göre olmak üzere iki metotla incelenebileceğini belirtmiştir. “Vladimir Propp, ‘Masalların Yapısı ve İncelenmesi’ veya ‘Masalların Biçimbilimi’ olarak Türkçeye çevirisi yapılan ‘Morfologija Skazki; 1928’ adlı eserinde Rus peri masalları hakkında yaptığı incelemenin özelliklerini ve bir anlatıda yapı sistematığı olarak belirlediği unsurları açıklamıştır. Propp’un yöntemi temelde iki ana kavram üzerine kurulmuştur. Bunlardan birin-

cisi “fonksiyon”, ikincisi de “rol”dür. Propp’a göre fonksiyonlar bir masalın temel parçalarıdır. Her fonksiyon, masaldaki bir karakterin bir aksiyonu, yani belli bir nedene bağlı olarak ortaya çıkan ve belli sonuçları olan bir harekettir. Bir fonksiyon masalın aksiyonlarının akışı içindeki önem durumuna göre sıralanır” (Ekici, 2007: 82). Tespit edilen tahkiyeye dayalı metinlerin epizotlarına ayrılmasında Alptekin’in halk hikâyeleri için tespit ettiği 10 epizot ve Propp’un masallar için ortaya koyduğu yapısal çözümleme yönteminde yer alan 31 fonksiyon/ işlev yol gösterici olmuştur.

Orhan Koçak, Todorov’un Poetikaya Giriş kitabının sunuş bölümünde (2001: 7-13) yazarın edebiyat eleştirilerinde "projeksiyon", "açımlayıcı şerh" ve "poetika" olarak adlandırılan üç geleneksel yaklaşım olduğunu belirterek “yakın okuma”yı “Bazen ‘yakın okuma’ olarak da adlandırılan ‘açımlayıcı şerh’, yapıtın ötesine geçmek yerine içinde kalmayı yeğler. Yapıtı yine kendisiyle açıklama çabasının varabileceği uç durum, onu sözcüğü sözcüğüne bir kez daha yazmaktır” şeklinde tanımlar. Çalışmada, “yakın okuma yaklaşımı” kullanılarak Mesnevî’de yer alan tahkiyeye dayalı metinlerin değer eğitimi açısından değerlendirilip yorumlanması sürecinde yol gösterici ve belirleyici olarak yine metnin kendisi ve aktarılmak istenen temel iletileri kabul edilmiş ve değerler ve değer eğitimi konusunda çalışma yapan araştırmacıların kuramsal bilgiler bölümünde üzerinde durulan tasniflerinden de yararlanılarak Mesnevî’deki tahkiyeye dayalı metinler için yeni bir değerler tasnifi oluşturulmuştur:

Bilinmesi ve benimsenmesi istenilen değerler: *dinî ve tasavvufî değerler (asla duyulan özlem, Allah’ı bilmek; Hz. Muhammed, diğer peygamberler, veliler ve insan-ı kâmilî örnek almak; dua ve ibadetin önemi, varlığı Allah’ta eritme, kaza ve kadere iman, diğer dinî ve tasavvufî değerler), aşk, çalışkanlık, sır saklama, bilgi ve akıl, pişman olmak, tevazu, cömertlik, ibret alma, sabır, hasta ziyareti, adalet, arkadaşlık ve akıl danışma, tokgözlülük, kötü huylardan arınma; sadakat, vefa ve doğruluk; cesaret, orta yolu bulma, merhamet, ferâset, fedakârlık; edep, haya ve iffet; sorumluluk ve tedbir; tatlı dil, az yemek ve hüsnüzanlıdır.*

Bilinmesi ve sakınılması istenilen değerler ise *kibir, dünya malına aldanma, zulüm, kin ve intikam; hırs, açgözlülük, görmemişlik ve nimete şükretmemek; hayvanlara eziyet etmek, hile, cehalet, yalan söylemek, intihar etmek, öfke/ gazap, şehvet, boş işler peşinde koşmak, Allah’ı inkar ve şirk, önyargı, yöneticiye isyan, bencillik, emanete ihanet, gıybet ve iftira, kıskançlık, taklitçilik, hırsızlık, başkalarında kusur arama, şikâyet; çok konuşmak, çok yemek, çok uyumak; suizan, heva ve heves, cimrilik, başkalarından*

olmayacak işler yapmalarını beklemek, vesvese, sözünde durmamak/ yemin bozmak, gaflet, tembellik, acelecilik, kötü alışkanlıklar edinmek, nazar değdirmek, vakitsiz konuşmak, beddua etmek, yaşlılara hürmet göstermemek, nefis ve Şeytan'dan sakınmak, şüphe uyandırmak, israf etmek ve bir belâ unsuru olarak değerlendirilen kadındır.

Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini bir bütün olarak “değerler”, “değer eğitimi” ve Mevlânâ'nın Mesnevî'si, örneklemini ise Tâhirü'l-Mevlevî ve Şefik Can'ın Şerh-i Mesnevî'si ve eserde yer alan tahkiyeye dayalı metinler oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması

Çalışma nitel bir araştırma olduğu için verilerin toplanması, ilgili literatür taraması yapılarak belge toplanması ve toplanan belgelerin analiz edilmesi sürecini kapsamıştır. Çalışmada esas veri kaynağı metnin kendisi kabul edildiği için metinlerin tespiti, eylem birimi olan epizotların yazılması, aktarılmak istenilen iletilerin belirlenmesi, işlenen değerlere göre metinlerin tasnif edilmesi ve değerlendirilmesi hususlarında eser üzerinden tarama yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Çalışmada verilerin analiz edilmesinde Ali Nihat Tarlan'ın Şeyhî Divânını Tetkik, Mehmet Çavuşoğlu'nun Necati Bey Divanı'nın Tahlili, Harun Tolasa'nın Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası, Nejat Sefercioğlu'nun Nev'î Divanı'nın Tahlili (Kurnaz, 1996: 15) ve Cemal Kurnaz'ın Hayalî Bey Divanı'nın Tahlili'nde kullandıkları sistematik tahlil yöntemi kullanılmıştır.

Kurnaz (15) Tarlan'ın başlattığı ve modern ilim anlayışını da beraberinde getirdiğini belirttiği [sistematik] metin neşri ve tahlili çalışmaları hakkında şunları söylemiştir: “Ona [Tarlan'a] göre, “Edebiyat tarihi edebiyatın tarihi olmalıdır. Esas incelenmesi gereken sanatçının eseridir. Böylece, ilmî ve objektif bir inceleme sonucunda sanatçının his ve hayâl dünyası ile fikrî muhtevasını meydana getiren unsurların tespiti mümkün olabilecektir” (15).

Bu çalışmalarda benzer unsurların geçtiği beyitler bir arada değerlendirilerek o unsurun sanatçı için ne anlama geldiği tespit edilmeye çalışılmış ve her unsur geçtiği yerdeki durumuna göre izah edilmiştir.

Bu çalışmada da tespit edilen tahkiyeye dayalı metinler işlenen temel değerlere göre tasnif edilmiş, aynı değerin işlendiği metinler bir arada değerlendirilerek o değerin sanatçı için ne anlama geldiği tespit edilmeye çalışılmış ve her unsur geçtiği yerdeki duruma göre izah edilmiştir. Böylece verilerin analiz edilmesinde sistematik tahlil yn-temi uygulanmıştır.

4. BULGULAR VE YORUM

MESNEVÎ'DE TAHKİYEEYE DAYALI METİNLERİN EPİZOTLARI

Çalışmada Şerh-i Mesnevî'de yer alan tahkiyeye dayalı 370'i ana, 80'i mesel getirme maksatlı ara metin olmak üzere toplam 450 metin tespit edilmiş, bu metinlerin geçtiği beyit numaraları ve metinler vasıtasıyla yapılan göndermeler Ek-1'de gösterilmiştir. Bu bölümde ise tespit edilen metinlerin en küçük eylem birimleri olan epizotları metindeki işleniş sırasına göre ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. İçerisinde ara metin geçen toplam 45 ana metin ve bu metinlerin ara metinleri şunlardır:

1. Hasta cariyeye âşık olan padişahın hikâyesi (2. metin)

Gökten inen sofralar,

Kuyruğunun altına diken konulan eşeğin hikâyesi.

2. Hristiyanları öldüren Yahudi padişah ve vezirinin hikâyesi (4. metin)

Usta ile şaşı çırak hikâyesi,

Ashabın Hz. Muhammed'e nefsin hilelerine dair sorular sormaları,

Halifenin Leylâ'yı görmesi hikâyesi,

Uçan kuşun gölgesini avlamak için koşan "budala"nın hikâyesi,

Bir kadının yüzü sararınca Allah'ın onu mesh ederek Zühre yapması.

3. Arslan ve av hayvanlarının hikâyesi (8. metin)

Azrail'den korkan adamın hikâyesi,

Sineğin kibri.

4. Hz. Süleyman, Hüthüt ve karganın hikâyesi (9. metin)

Hz. Âdem'e isimlerin öğretilmesi.

5. Hz. Mûsâ ve sihirbazların hikâyesi (13. metin)

Zeyd ve Amr.

6. Cömert halife ve yoksul karı kocanın hikâyesi (19. metin)

Nahiv âlimi ile gemicinin hikâyesi.

7. Arslan kurt ve tilkinin hikâyesi (27. metin)

"Ben"im "Sen"sin hikâyesi.

- 8. Bir sağırın hasta komşusunu yoklamaya gitmesi (33. metin)**
Hz. Muhammed'in huzurunda namaz kılan adam,
Şeytan'ın kendisini Hz. Âdem'le kıyaslaması.
- 9. Hz. Ali'nin yüzüne tüküren düşman (39. metin)**
Ölüm istemekle imtihan edilen Yahudiler.
- 10. Efendisinin Lokman'ı imtihanı (62. metin)**
Şah ile şeyh fıkrası,
Efendi ile köle fıkrası.
- 11. Muaviye'yi sabah namazına kaldıran Şeytan (85. metin)**
Hintli ve ayna,
Bahçıvan ve kuru ağaç.
- 12. Münafıklar ve Mescid-i Dırar hikâyesi (90. metin)**
Hz. Musa'ya seslenen ağaç.
- 13. Devesini kaybeden adamın hikâyesi (91. metin)**
Kendi evini soyan hırsız.
- 14. Çok konuşan dervişin hikâyesi (106. metin)**
Çok yediği için suizan edilen şeyh.
- 15. Sebe ahalisinin başına gelenler (120. metin)**
Ay'dan file elçi olarak gönderilen tavşan.
- 16. Dağda inzivaya çekilen zahidin hikâyesi (137. metin)**
Bâyezid-i Bestâmî,
Firavun'un sihirbazları.
- 17. Âşık öldüren mescitte konaklayan âşığın hikâyesi (166. metin)**
Gazneli Mahmut ve sırtında kös çalan deve hikâyesi,
Öküzü döven adam.
- 18. Karısını yabancı biriyle bulan sûfnin hikâyesi (178. metin)**
Hz. Ömer dönemindeki hırsızın hikâyesi.
- 19. Attar ile kil yiyen müşterisinin hikâyesi (185. metin)**
Kılavuz kadınla genç talip hikâyesi.
- 20. Şairlere caize veren hükümdar ve vezirin hikâyesi (191. metin)**
Firavun'un veziri Hâmân.
- 21. Padişah ve kölesinin hikâyesi (195. metin)**
Leylâ ile Mecnûn.

22. Göl, balıkçılar ve üç balığın hikâyesi (205. metin)

Tuzağa düşen kuşun nasihatleri,
Hz. Ali'nin kuyunun içine âh etmesi.

23. Hz. Musa ve Firavun (207. metin)

Zenci ve ayna,
Ev sahibi-kiracı,
Hz. Muhammed'in öleceği âna âşık olması,
Padişahın doğanı ile kocakarının hikâyesi.

24. Padişah ile önce gazap edip sonra affettiği nediminin hikâyesi (213. metin)

Hz. İbrahim ve Cebrail.

25. Hz. Musa'nın Allah'a sorusu (214. metin)

Hz. İsa'nın annesini iftiradan kurtarmak için konuşması.

26. Hz. Musa'nın duası (223. metin)

Bolluk zamanında darlık vaktinin unutulacağına dair bir misal,
Cehennemdeki aç mahlûkatın Allah'a yalvarmaları.

27. Hz. İbrahim'in kestiği kuşlar (228 metin)

Kafir yedi barsakla mümin ise bir barsakla yer" hadisinin buyurulduğu kıs-
sa,
Suyun hikâyesi,
Tavus kuşu ile hakîmin hikâyesi.

28. Gazneli Mahmut ve kölesi Ayaz'ın hikâyesi (259. metin)

Cinayet işleyen sarhoş,
Allah, huriler ve has kullar.

29. Çiftçi ve eşeğinin hikâyesi (264. metin)

Ahde vefa etmediği için maymun şekline sokulan Yahudiler,
Küflenmiş ekmek yiyen adamın hikâyesi,
Müridinin gönlünden geçenleri bilen şeyhin hikâyesi,
Öküzün açlığı.

30. Oduncunun eşeğinin hikâyesi (265. metin)

Tevekkül için dağ eteğine çekilen zahidin hikâyesi.

31. Bir Mecusi'yi İslam'a davet eden Müslüman'ın hikâyesi (274 metin)

Saraydan manastıra,
Kaftan ve şalvar,

Tarla ve dikenler.

32. Beklenmedik misafir (302. metin)

Hz. Eyüp'ün sabrı.

33. Resimdeki cariyeye âşık olan halifenin hikâyesi (307. metin)

Bir adamın konuşmasını bilen birisine sorusu.

34. Otlara çimenlere bürünen avcının hikâyesi (313. metin)

Ruhlar âleminden gelen mektup,
Oyuna dalıp elbiselerini çaldıran çocuk.

35. Hilal'in hikâyesi (325. metin)

Misafirine yaşını soran ev sahibi temsili,
Bir beyden at isteyen adamın hikâyesi,
Köye ulaşan kervan,
Minare, kuş, tüy ve balçık.

36. Doktorun iyileşmesinden ümit kestiği hasta (330. metin)

Terzi ile Türk'ün hikâyesi.

37. Biri Müslüman, biri Hristiyan, biri Yahudi üç yolcunun hikâyesi (341. metin)

Ot bulan deve, öküz ve koçun hikâyesi,
Camiye giden padişah ve halkı dağıtmak için sopa vuran çavuşları.

38. Farenin kurbağa ile arkadaş olması (343. metin)

İhsan sahibi bir zengin ile sûfi,
Kâbe tarafına bir adım atmayan fil,
Hz. Yusuf'un kardeşleriyle gezmeye gitmesi,
Yolda bir arpa tanesi bulan karınca,
Hz. İsa'nın göğe yükselmesi.

39. Hz. İdris'in Zühal yıldızında kalması (347. metin)

Hârût ve Mârût.

40. Borçlanan adam hikâyesi (348. metin)

Hz. Musa'nın elinden kaçan koyun.

41. Harzemşah ve gönlünün aktığı misli görülmemiş atın hikâyesi (354. metin)

İmadülmülk'ün gönlünden geçenler.

42. Padişah ve üç oğlunun hikâyesi (355. metin)

Yılan ve kuş temsili,

Timsah ve kuşlar temsili,

Tilki temsili.

43. Cuha ve kadı hikâyesi (365. metin)

Peygamberler ve karıları.

44. Ad kavmi, Hz. Hûd ve rüzgâr (367. metin)

Dişi ağrıyan adam temsili.

45. Tembel oğul hikâyesi (370. metin)

Annenin çocuğuna öğütleri.

Mesnevî’de yer alan tahkiyeye dayalı metinler, epizot sayılarına göre üç ana gruba ayrılarak değerlendirilebilir. 1-3 epizota sahip olanlar kısa, 4-10 epizota sahip olanlar orta uzunlukta ve 11-üstü epizota sahip olanlar uzun metin olarak kabul edildiğinde bu gruplandırma sonucu eserde 196 kısa, 186 orta uzunlukta ve 68 uzun metin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Eserde en fazla epizota sahip olan metin 40 epizottan oluşan 8. metindir (arslan ile av hayvanlarının hikâyesi). Eserde tek epizottan oluşan toplam 35 metin vardır. Bunlar, 1, 25, 47, 62.1, 62.2, 63, 65, 70, 73, 84, 89, 91.1, 106.1, 113, 139, 173, 207.2, 214.1, 219, 234, 236, 238, 240, 264.1, 271, 279, 282, 283, 286, 288, 289, 307.1, 326, 331, 340. metinlerdir.

1. “Ney” hikâyesi

a. Neyin kamaşlıktan kesilip ney hâline getirilmesi sürecinde çektikleri.

Aktarılmak istenilen iletiler: Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir. Dertlinin hâ-
linden ancak derdi olan anlar. Ayrılık ıstırap verir.

2. Hasta câriyeye âşık olan padişahın hikâyesi

- a. Dünyâ ve âhiret mülküne sahip bir padişahın bir gün maiyetiyle ava çıkması,
- b. Padişahın yolda gördüğü bir câriyeye âşık olması, onu satın alması ve onunla birlikte olması,
- c. Câriyenin hastalanması,
- d. Padişahın hekimleri toplayarak her ikisinin de hayatının hekimlerin elinde olduğunu, her kim Mercan isimli câriyeyi iyi ederse ona hazinesini bağışlayacağını söylemesi,

- e. Hekimlerin, hastayı iyileştirmek için müşterek bir tedaviye karar vermek istediklerini söylemeleri,
- f. Hekimlerin kibre kapılarak “*inşallah*” –yani *Allah isterse*- dememeleri, bu yüzden Allah’ın onlara insanların acizliğini ve kendisinin izni olmadan bir şey yapamayacaklarını göstermesi,
- g. Hekimlerin tedavilerinin ardından câriyenin daha da kötüleşip kıl gibi zayıflaması, padişahın ağlamaktan helâk olması,
- h. Hekimlerin acizyetini gören padişahın mescide koşarak secdeye kapanıp gözyaşları dökerek Allah’a dua etmesi,
- i. Padişahın, dua ederken uykuya dalması ve rüyasında ona bir pirin görünmesi,
- j. Pirin, padişaha muradının olacağını müjdeleyerek ertesi gün kendisine birini göndereceğini, onun diğerleri gibi şarlatan değil, dosdoğru bir hekîm olduğunu söylemesi,
- k. Güneş doğunca padişahın pencerede emin hekimi beklemesi ve padişahın rüyasında gördüğü hayâlin gelen hekimin yüzünde aynen görünmesi,
- l. Padişahın hekimi kucaklaması, onu öpmesi, başköşeye oturarak onunla sohbet etmesi, usulünce ağırlaması ve hastayla tanıştırmaması,
- m. Hastayı muayene eden hekimin önceki tedavinin yanlış olduğunu söylemesi,
- n. Câriyenin gizli gönül hastalığının hekime belli olması ancak hekimin bildiklerini padişahı gizlemesi,
- o. Hekimin padişahı sarayı boşaltmasını, kimsenin kalmamasını istemesi,
- p. Hekimin hastaya nereli olduğunu sorması ve “her memleket ahâlîsinin ilacı başkadır” bahanesiyle hastaya memleketi ve yakınlarını sorması, bu arada nabzını tutarak hikâyeleri dinlerken cariyenin tepkilerini kontrol etmesi,
- q. Hekim Semerkantlı biri hakkında sorular soruncaya kadar câriyenin nabzı, normal attığı halde Semerkantlı kuyumcunun adı geçince câriyenin nabzının hızlanması ve yüzünün sararıp kızarmaya başlaması, hekimin böylece hastanın sırrını anlaması,
- r. Hekimin câriyeyeden kuyumcunun Köprü başında Gatfer mahallesinde oturduğunu öğrenmesi,
- s. Hekimin câriyeye hastalığının ne olduğunu anladığını, onu tedavi edeceğini, muradına erdireceğini, onu bir baba şefkatiyle kollayacağını, sırrını padişahı bile gizlemesi gerektiğini belirtmesi,

- t. Cariyenin sırrını öğrenen hekimin, padişaha onun hakkında kısmen bilgi vermesi, tedavi için Semerkantlı kuyumcunun getirilmesi gerektiğini söylemesi,
- u. Hekimin tavsiyesini kabul eden padişahın gönderdiği davetçilerin kuyumcu-yu özenle kuyumcu başı olarak davet etmeleri,
- v. Bu iltifata kapılan kuyumcunun, ailesinden ayrılarak padişahın huzuruna gelmesi ve ondan sınırsız iltifat görmesi,
- w. Hekimin padişahın câriyeyi kuyumcuya vermesini isteyerek câriyenin der-dinin dermanının bu olduğunu söylemesi,
- x. Padişahın câriyeyi kuyumcuya vermesi,
- y. Câriyeyle kuyumcunun altı ay beraber olmaları ve câriyenin tamamen iyi-leşmesi,
- z. Hekimin kuyumcu için bir şerbet yapması, kuyumcunun bu şerbeti içince câ-riyenin gözünün önünde erimeye, hastalanıp zayıflamaya başlaması,
- aa. Kuyumcunun hastalığın etkisiyle güzelliği kalmayınca, câriyenin ondan so-ğuması,
- bb. Yüzünün güzelliği canının düşmanı olduğu için kuyumcunun gözlerinden kanlı yaşlar akması, kuyumcunun kendisini göbeğindeki miskin alınması için öldürülen bir âhûya, postundan kürk yapılması için pusuya düşürülen bir kır tilkisine, dişleri için kanı dökülen bir file benzetmesi ve güzelliği için kendi-sini öldürenlere mazlumun kanının yerde kalmayacağını, “Bugün bana ise yarın onadır” diyerek intikamının mutlaka alınacağını söylemesi ve ölmesi,
- cc. Câriyenin, bu aşktan ve hastalıktan tamamen kurtulması.

Aktarılmak istenilen iletiler: İşlere Allah adı anılarak başlanmalı, gurura ve kibre kapılmamalıdır. Sırrını gizleyen muradına çabuk erişir (hadis). Asıl âşık olunması gereken Allah’tır, diğer aşklar gelip geçicidir. (Hikâyenin sonunda Mevlânâ, “Padişah”ın “ruh”u; “câriye”nin “nefs”i, “hekimler”in ise ilahi hekim olmaları lazım gelen şeyhlerin taklitçileri”ni temsil ettiklerini belirterek padişahın kuyumcunun kahrında bir lütuf gördüğünü ifade eder).

2.1. Gökten inen sofralar

- a. Allah tarafından Hz. Mûsâ’nın kavmine gökten sofralar indirilmesi,
- b. Kavim arasından birkaç kişinin “hani sarımsak, hani mercimek?” diye söy-lenmeleri,

- c. Sofranın kesilmesi üzerine kavmin yiyecek elde etmek için çalışmak zorunda bırakılması,
- d. Hz. İsa şefaet edince Allah'ın gökten tekrar sofrayı göndermeye başlaması,
- e. Kavmin tekrar edepsizlik etmesi ve yasak olmasına rağmen yiyecek saklamaları,
- f. Hz. İsa'nın kavmine yalvarırcasına "Bu sofrayı daimidir. Arz üzerinden eksilmeyecektir. Büyük bir zatın sofrasında bulunup da doymayacak diye suizanna düşmek, hırs ve tama gösterip aç gözlülük etmek, küfrân-ı nîmet olur. Yeryüzü Allah'ın umûmî bir sofrasıdır. Hem de o sofrada dost düşman ayırt edilmez." demesi,
- g. Kavmin devam eden hırsı yüzünden kendilerine açılan ilâhî rahmet kapısının kapanması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Rahman olan Allah, dost düşman ayırt etmeksizin kullarına nimet verir. Hırs, açgözlülük, görmemişlik, Allah'ın verdiği nimetlere şükretmemek onun elden alınmasına yol açar.

2.2. Kuyruğunun altına diken konulan eşeğin hikâyesi

- a. Adamın birinin bir eşeğin kuyruğunun altına diken koyması,
- b. Eşeğin dikenini nasıl çıkaracağını bilememesi ve sıçrayarak çifte atmaya başlaması,
- c. Eşek çifte attıkça dikenin daha fazla batarak eşeğin canını yakması,
- d. Dikeni çıkarmak için akıllı birinin gerekli olduğunun belirtilmesi,
- e. Buradan hareketle padişah ve cârîye hikâyesinde yer alan hekimin işinde üstat olduğunun vurgulanması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Bir işi en iyi ancak o işin ehli olan yapabilir.

3. Bakkal ile tûtîsinin hikâyesi

- a. Bakkalın, bir gün tûtîsini dükkânda bekçi bırakarak evine gitmesi,
- b. Fare yakalamak için dükkâna giren kediden korkan tûtînin, kaçarken gül yağlı şişelerini devirip dökmesi,
- c. Döndüğünde dükkânı yağ içinde gören bakkalın, tûtînin başına vurarak onun kafasını kel etmesi,
- d. Tûtînin konuşmayı kesmesi, bakkalın pişman olarak âh etmeye başlaması, tûtîyi tekrar konuşturmak için sadakalar dağıtması,

- e. Üç gün sonra bakkal, dükkânında ağlamaklı bir şekilde tûtisini konuşurmak için şaklabanlık yaparken dükkânın önünden kel bir dervişin geçmesi,
- f. Tûtînin dile gelerek cavlak dervişe “Ey falan, sen de şişeden yağ döktüğün için mi kellere karıştın?” diye sorması,
- g. Tûtînin, bu sözü karşısında çevredekilerin gülmeye başlaması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Herkes, çevresini kendi aynasından görür. İnsan kendisini velilerle ve peygamberlerle mukayese etmemelidir. Aksi halde hüsrana uğrar.

4. Hristiyanları öldüren Yahudi pâdişah ve vezirinin hikâyesi

- a. Hz. İsa döneminde Hristiyan düşmanı bir Yahudi padişahın birçok Hristiyan’ı öldürmesi,
- b. Yahudi padişahın hileci vezirinin; padişahın bazı uzuvlarını kestirerek, kendisini onlardan biriymiş gibi Hristiyanların arasına göndermesini istemesi ve Hristiyanlar arasında fitne çıkarmayı arzu ettiğini belirtmesi,
- c. Yapacağı hileleri sayan vezirden padişahın memnun olması ve onun dediklerini aynı şekilde yapması, halkın da buna kanması,
- d. Hristiyanlar arasına katılan vezirin halkı kandırarak kendi başına toplaması ve halkın ona tabi olması,
- e. Altı sene Hristiyanların sığınağı olan vezirin halkı iyice kendine bağlaması, bu arada hükümdarla da irtibatını devam ettirmesi,
- f. Vezirin, “Zamanı geldi, kalbimdeki endişeyi çabucak gider” diye mektup yazan hükümdara Hristiyanlar arasında fitne yaymaya devam ettiğini bildirmesi,
- g. On iki kola ayrılan Hristiyanların tümünün vezirin itaatine girmesi ve her biri için birbirine zıt on iki ayrı tomar düzenlemesi,
- h. Vezirin başka bir hile yaparak vaazı bırakıp halvete girmesi ve müritlerini ayrılık ateşine yakması ve ağlayarak vezirin dışarı çıkması için yalvarmaları,
- i. Vezirin müritlerine ruhunun kendilerinden ayrı olmadığını fakat dışarı çıkmak için kendisine izin verilmediğini söylemesi,
- j. Hristiyan emirlerinin ve halkın onun halvetten çıkması için af dilemeleri ve yalvarmaları fakat vezirin onları başından savması,
- k. Halvetten çıkması için kendisine tekrar yalvaran müritlere vezirin “Eğer sizin nazarınızda emîn isem göklere yer diyecek olsam bile suçlandırılmama-

lıyım” cevabını vermesi, halkın da kendilerini vezire muhtaç çocuklar olarak değerlendirmeleri,

- l. Vezirin halvette kaya devam etmesini Hz. İsa'nın istediğini söylemesi ve her bir emiri ayrı ayrı veliaht tayin etmesi ve ötekilerin kendisine tabi olacağını belirtmesi, gereğini yapmalarını, bu durumu da gizli tutmalarını istemesi,
- m. Vezirin her bir Emire içinde birbirine tamamen zıt hükümler bulunan tomarlar vermesi, kırk gün sonra da kendisini öldürmesi,
- n. Bir ay yas tutan halkın veliaht tayininde birbirine düşmeleri, yüzbinlerce Hristiyan'ın birbirini öldürmesi,
- o. Bahsedilen bu fitne esnasında İncil'deki Hz. Muhammed'le ilgili kısımları sevap olsun diye üzerinde taşıyan ve hürmet gösterenlerin şerlerden emin olmaları,
- p. O vezirin belâsıyla sapıtan ve çok kan döken padişahтан sonra bir başka Yahudi'nin padişah olması ve Hristiyanlığın mahvı için uğraşması,

Aktarılmak istenilen iletiler: Eğitimsiz insanları kandırmak daha kolaydır. İnsanlar arasında fitne çıkarmak, yalan söylemek ve intihar etmek kötüdür. İslamiyet gelmeden önce İncil'de Hz. Muhammed'in geleceği müjdelenmiş ve kendisi hakkında bilgi verilmiştir. Bu bilgilere saygının bile insanı kurtaracağı vurgulanmıştır.

4.1. Usta ile şaşı çırac hikâyesi

Bu hikâye, “Hristiyanları öldüren Yahudi padişah ve vezirinin hikâyesi”nde Hz. İsa ile Hz. Mûsâ'yı bir görmeyen Yahudi padişahın durumunu daha açık hâle getirmek için kurgulanmış bir ara hikâyedir.

- a. Bir çırağın “Raftaki şişeyi dışarı çıkar” diyen ustasına “İki şişeden hangisini getireyim?” diye sorması,
- b. Rafta iki şişe olmadığını ısrarla söyleyen ustaya çırağın inatla iki şişe olduğunu söylemesi, ustanın ondan iki şişeden birini kırmasını istemesi
- c. Çırac şişelerden birini kırınca iki şişenin de gözünün önünden kaybolması,
- d. Bu durum karşısında Mevlânâ'nın “İnsan meyl [şehvet] ve gazap dolayısıyla şaşı olur, biri iki görür” yorumunda bulunması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Gazap ve şehvet, insanın olayları doğru algılamasına engel olur, ona yanlış işler yaptırır.

4.2. Ashabın Hz. Muhammed'e nefsin hilelerine dair sorular sormaları

- Ashabdan bazılarının Hz. Muhammed'den insanı azdıran nefsin hilelerine dair bilgi vermesini istemeleri,
- Ondan ibâdetin fazîlet ve sevâbını aramayarak zâhiri ayıplara dair bilgi vermesini istemeleri,
- Ashabın araştırmacı olanlarının, nefsin hileleri hakkında peygamberin yaptığı açıklamalar karşısında hayrân kalmaları.

Aktarılmak istenilen iletiler: Nefsin hilelerini bilerek ona göre hareket edilmelidir.

4.3. Halifenin Leylâ'yı görmesi hikâyesi

- Halife'nin Leylâ'yı görerek ona "Mecnûn'un perîşan olmasına ve sapıtmasına sebep olan Leylâ sen misin? Sen, diğer güzellerden fazla bir şey değilsin" demesi,
- Leylâ'nın halîfeye "Sen Mecnûn olmadığın için sus!" cevabını vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: "Aşk", "sevgi" ve "güzellik" kavramları kişilere göre değişir. Hakikati görmek için aşka düşmek, gönül gözü ile bakmak gerekir.

4.4. Uçan kuşun gölgesini avlamak için koşan "budala"nın hikâyesi

- Bir budalanın, uçan kuşun toprak üzerindeki gölgesinin avlamak için arkasından koşması ve takatinin kesilmesi,
- Budalanın gölgeye ok atması ve ok torbasının boşalması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Boş emeller peşinde ömür harcanmamalıdır. Allah sevgisi zannedilip de tecellilerine sarılmak aldatıcıdır. Aslolana itibar etmek gerekir.

4.5. Bir kadının yüzü sararınca Allah'ın onu mesh ederek Zühre yapması

- Allah'ın -kötülüklerden utanarak- yüzü sararan kadını mesh ederek Zühre yapması,
- Bu durum karşısında Mevlânâ'nın "Bir kadını zühre yapmak mesh oluyor da toprak ve çamur olmak mesh değil midir, ey anud kimse?" diye sorması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Dilediğini yücelten, dilediğini hor ve hakir eden yalnız ve ancak Allah'tır.

5. Hristiyanlığı yok etmek isteyen bir diğer Yahudi hükümdârın hikâyesi (Ateşe atılan çocuk)

- a. Birinci Yahudi hükümdarın neslinden diğer bir hükümdarın gelmesi ve onun da Hristiyanları yok etmeye çalışması,
- b. Yahudi padişahın yaktırdığı ateşin kenarına bir put koydurması ve “Her kim bu puta secde ederse ateşten kurtulacaktır” demesi,
- c. Yahudi hükümdarın, kucağında çocuğu bulunan bir kadını putun önüne getirtmesi,
- d. Çocuğu kadından alarak ateşin içine atması, kadının da korkup imandan çıkacak olması, putun önünde secde etmek istemesi,
- e. Çocuğun ateşin içinden annesine seslenerek bunun bir tuzak olduğunu ve kendi durumunun iyi olduğunu belirtmesi,
- f. Bunun üzerine Hristiyanların kendilerini ateşe atmaları, hükümdarın onları men etmeye çalışması,
- g. Yahudi hükümdarın mahçup ve rezil olarak kalben hastalanması,
- h. Halkın daha sağlam bir imana sahip olmaları,
- i. Halka zarar vermek isteyen hükümdarın asıl zararı kendisinin görmesi,
- j. Hükümdarın; ateşe insanları neden yakmadığını sorması, ateşin de sadece Allah’ın emrine uyduğunu söylemesi,
- k. Çevresindekilerin hükümdara nasihat etmeleri onunsa nasihatçileri cezalandırarak zulmetmesi,
- l. Bunun üzerine “Ey köpek, kahrımız geldi!” diye Allah’ın hitabının erişmesi,
- m. Ateşin kırk arşın yüksekliğinde alevlenmesi ve zalim hükümdarı ve ona uyan Yahudileri yakıp kül etmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İman ehli olanlara zarar vermek isteyenler, sonunda mahçup ve rezil olurlar. Her şeye gücü yeten Allah, ateşi isterse yakıcı, isterse serinletici kılar. Haddi aşp inatta ısrar etmek, insanları felakete sürükler.

6. Hz. Muhammed’in ismiyle alay eden şahsın ağzının çarpık kalması

- a. Birinin ağzını eğip Muhammed ismini maskaralık ederek okuması, bunun üzerine ağzının çarpılması,

- b. Ağzı çarpılan adamın, pişman olup Hz. Muhammed'e gelerek "Ey ilm-i ledünni lütuflarına mazhar olan Muhammed, beni affet. Ben cehlim yüzünden seninle istihza etmişim. Hâlbuki asıl istihzaya lâayık olan benmişim." demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Peygamberin ismi şerifiyle alay edilmemelidir. İşlenen hatalardan pişman olup af dilenmelidir.

7. Hz. Hûd ve rüzgâr hikâyesi

- a. Hz. Hûd'un, müminlerin etrafına bir hat çekmesi ve rüzgârın oraya gelince sakinleşmesi, kim o hattın dışında kalırsa rüzgârın hepsini havaya kaldırması ve parça parça etmesi,
- b. Bunun gibi Şeybân-ı Ra'î'nin de Cuma namazı vakitlerinde kurt saldırmasını diye sürüsünün etrafına bir hat çekmesi, hiçbir kurdun çizginin içine girememesi, koyunların da çizginin dışına çıkamaması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah, müminleri her türlü kötülükten emin kılar.

8. Arslan ve av hayvanlarının hikâyesi

- a. Bir aslanın hoş bir vadideki av hayvanlarını sürekli pusuya düşürerek avlaması,
- b. Bu durumdan çok rahatsız olan av hayvanlarının aslana giderek onun karnını kendilerinin doyurmak istediğini belirtmesi, kendilerinin aslana sunduğu avdan başka aslanın çayırılıkta avlanmaya gelmemesini istemesi,
- c. Aslanın vefa görmek ve hileye uğramamak şartıyla bu teklifi kabul etmesi,
- d. Av hayvanlarının aslana kaza ve kaderle pençeleşmeye kalkışmamasını ve tevekkül etmesini tavsiye etmeleri, tevekkülü çalışmaya tercih etmeleri,
- e. Aslanın av hayvanlarına Cehdî (çalışmayı ve gayreti) tevekküle tercih ettiğini belirtmesi,
- f. Av hayvanlarının tekrar tevekkülü cehde (çalışmaya) tercih ettiklerini belirtmeleri,
- g. Av hayvanlarının tevekkülü cehde tercih etmesini ve cehddeki faydanın azlığından bahsetmesini desteklemek amacıyla ara bir hikâyeye olarak "Azrail'den kaçan adam"ın anlatılması,
- h. Aslanın tekrar Cehdî tevekküle tercih etmesi ve Cehdîn faydalarını belirtmesi,

- i. Aslanın gösterdiği deliller neticesinde cebrîlerin yani av hayvanlarının da Cehdî tevekküle tercih etmesi,
- j. Aslanın günlük nafakasının hangi hayvan olacağını her gün kura çekilerek belirlenmesine, o hayvanın yem olarak aslanın yanına kendisinin gitmesine karar verilmesi,
- k. Kura tavşana gelince tavşanın “Bu cevri ü cefâ daha ne kadar sürecek?” diye bağıarak isyan etmesi, tavşanın aslana yem olmaya itiraz etmesini ahde vefasızlık olarak değerlendiren av hayvanlarının tavşana itiraz etmesi,
- l. Tavşanın diğer av hayvanlarına yapacağı bir hile ile onları aslana yem olmaktan tamamen kurtarmayı teklif etmesi,
- m. Av hayvanlarının tavşana kendisinden daha büyük hayvanların aklına gelmeyen böyle bir fikrin, aciz bir tavşanın ağzından nasıl çıkabileceğini sorması, bu durumun tavşanın kibirlenmesi mi yoksa kendi ecellerinin yaklaşması mı demek olduğunu merak etmeleri; buna karşılık tavşanın bu fikrin kendisine Allah tarafından ilham edildiğini belirtmesi,
- n. Av hayvanlarının tavşandan düşüncesinin sırrını tekrar sorması,
- o. Tavşanın her sırrı açık söylemek lâıyk değildir diyerek sırrını sormaktan av hayvanlarını men etmesi,
- p. Tavşanın aslanın yanına gitmeyi bir müddet geciktirmesi, daha sonra aslanın yanına gitmek üzere yola çıkması,
- q. Tavşanın gecikmesinden dolayı aslanın hiddetinden toprağı kazıp böğürmesi, av hayvanlarının ahdinde vefasız olduğunu söylemesi,
- r. Tavşanın gecikmesinden ötürü aslanın kükreyerek artık av hayvanlarının vatlerini dinlemeyeceğini söylemesi,
- s. Öfkeden coşup köpüren aslanın, tavşanın uzaktan gelmekte olduğunu görmesi, tavşanın cesaret göstermek için korkusuz, lakayt hatta öfkeli, sert ve suratı asık bir hâlde gelmesi,
- t. Aslanın tavşana “Bir tavşan parçası kim oluyor ki bizim emrimizi bu sûretle yerlere atıyor?” demesi, tavşanın aslana bir özü olduğunu iletmesi,
- u. Aslanın tavşana “Şahların huzuruna bu vakitte mi gelirler?” diye sorarak onun vakitsiz öten ve başı kesilmesi gereken bir kuş olduğunu, ahmak bir mahlûkun özrünün dinlenilmeyeceğini söylemesi,
- v. Tavşanın aslandan kendisini adam yerine koyarak dinlemesini istemesi ve aslana kuşluk vakti yola çıktığını, av hayvanlarının bir başka tavşan arkada-

- şıyla beraber kendisini aslana gitmek üzere gönderdiklerini, yolda bir başka aslanın bu iki tavşana saldırdığını,, ona hayvanlar padişahının kölesi olduklarını söyledikleri hâlde diğer aslanın “Padişahlar padişahı da kim oluyor, arkadaşınla beraber kapımdan gitmeye kalkışırsanız hem seni hem de padişahlar padişahını paralarım” demesi,
- w. Tavşanın diğer aslana padişahlar padişahı olan aslanın yüzünü görmek ve ona bu diğer aslandan haber vermek istediğini söylediğini belirtmesi, ,
- x. Aslanın tavşanın bu teklifini arkadaşı olan tavşanı rehin bırakması şartıyla kabul ettiğini, aksi hâlde kendisini kurban edeceğini belirtmesi,
- y. Tavşanın diğer aslana çok yalvardığını, ancak kâr etmediğini, rehin kalan diğer tavşanın güzellikte ve semizlikte kendisinin üç katı kadar olduğunu belirtmesi, aslandan o korkusuz aslanı def etmesini istemesi,
- z. Aslanın tavşandan önüne düşerek kendisini o aslana götürmesini istemesi, eğer doğru söylüyorsa o aslanın cezasını vereceğini, yalan söylüyorsa tavşanın hakkından geleceğini belirtmesi,
- aa. Tavşanın aslanın önüne düşmesi, aslanı kuyuya götürmesi,
- bb. Kuyuya yaklaştıkça tavşanın aslandan geri kalması, kendisine neden geri kaldığını soran aslana korkudan ruhunun titrediğini, kalbinin yerinden fırladığını, içinin hâlinden haber veren yüzünün altın gibi sapsarı olduğunu söylemesi, aslana nasihatler ederek neden geri kaldığını bir bir anlatması,
- cc. Aslanın tavşana asıl geri kalış sebebini sorması,
- dd. Tavşanın aslana diğer aslanın kuyu dibine çekilerek her türlü belâ ve âfetten emin olduğunu belirtmesi,
- ee. Aslanın, tavşandan korkmamasını, açacağı yara ile o aslanı kahredeceğini söyleyerek ondan aslanın şimdi kuyuda olup olmadığını anlamak için kuyuya bakmasını istemesi,
- ff. Tavşanın aslana yakalanmaktan korktuğu için kuyuya yaklaşamayacağını, ancak aslan kendisini himaye ederse kuyunun içine bakabileceğini söylemesi,
- gg. Aslanın, tavşanı himayesi altına alması, bunun üzerine tavşanın kuyuya kadar koşması,
- hh. Kuyunun içine baktıklarında suda tavşanın ve aslanın akislerinin parlaması,

- ii. Aslanın su içinde bir aslanla yanındaki tavşanın aksini görünce tavşanı bırakarak kuyunun içine atılması, kendi kazmış olduğu kuyuya kendisinin düşmesi, ettiği zulümlerin başına gelmesi,
- jj. Tavşanın, aslanın kuyu içinde inleyerek öldüğünü görünce sevincinden çayırda oynamaya başlaması ve av hayvanlarına müjde götürmesi,
- kk. Bütün hayvanların toplanarak sevinçlerinden gülmeye, eğlenmeye ve sıçrayıp oynamaya başlaması,
- ll. Av hayvanlarının halka teşkil edip tavşanı mum gibi ortaya almaları, karşısında yerlere kapanarak “Sen semavi bir melek yahut perisin. Hayır hayır erkek aslanların Azrailisin. Her ne olursan ol ruhumuz sana kurban olsun. Düşmanı galebe çaldın, elin kolun var olsun. Cenab-ı hakk bu suyu senin derene akıttı. Yani bu fikri sana ilham etti. Eline ve koluna aferin. O zalimi nasıl bir hile ile kandırdın? Bize anlat” demeleri.
- mm. Tavşanın başarısının Allah’ın emir ve güvencesiyle olduğunu söylemesi, Allah’ın kendisine kuvvet ve kalbine de nur ihsan ettiğini söylemesi,
- nn. Bununla sevinmeyin diye tavşanın diğer hayvanlara nasihat vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Zalimlerin zulmü, onları kendi kazdıkları kuyuya düşürür. Her sır her yerde söylenmemelidir. Karar vermekte zorlanılan durumlarda bilgili kişilere akıl danışılmalıdır. Kazanılan başarıların ardından zafer sarhoşluğuna kapılmamalıdır. Herkese güvenilmemeli, söylenen her şeyin doğru olduğuna inanılmamalıdır.

8.1. Azrail’den korkan adamın hikâyesi

- a. Gamdan sararmış, dudakları morarmış, bir kimsenin kuşluk vakti Hz. Süleyman’ın adalet sarayına koşması,
- b. Hz. Süleyman’ın adama kendisine ne olduğunu sorması,
- c. Adamın Hz. Süleyman’a Azrail’in kendisine gazapla ve kinle baktığını söylemesi,
- d. Hz. Süleyman’ın adama kendisinden ne istediğini sorması, adamın da Hz. Süleyman’dan rüzgâra emretmesini ve kendisini Hindistan’a göndererek canını kurtarmasını istemesi,
- e. Hz. Süleyman’ın rüzgâra emir vermesi ve rüzgârın adamı Hindistan’ın iç taraflarına götürmesi,

- f. Ertesi gün divan vaktinde mülakat esnasında Hz. Süleyman'ın Azrail'e o adamı canından avare etmek için mi hışımla baktığını sorması,
- g. Azrail'in, adama hışımla değil şaşkınlıkla baktığını çünkü Allah'ın kendisine o adamın canını o gün Hindistan'da almasını buyurduğunu söylemesi,
- h. Azrail'in şaşkınlığından o adamın yüz tane kanadı da olsa yine Hindistan'a gidemeyeceğini düşündüğünü belirtmesi .

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah'ın hükmünden kaçmak imkânsızdır.

8.2. Sineğin kibri

- a. Mevlânâ, Kur'an'ı hevâ ve heveslerine göre açıklamaya çalışanların durumunu kendini adam sırasına koyan tuhaf sineğin hâline benzettiğini ifade ettikten sonra, o sineğin durumunu daha açık hâle getirmek için devam ediyor:
- b. Bu sineğin benlik şarabıyla mest olarak bir zerre iken kendisini güneş görmesi,
- c. Sineğin, bir eşek sidiği üstündeki saman çöpüne konarak bir gemici gibi kafa tutması,
- d. “Ben deniz ve gemiyi kitapta okumuş, bir müddet onları düşünmüş durmuştum. İşte deniz bu, gemi bu, ben de ehliyetli ve rey sahibi bir gemiciyim” diyerek eşeğin sidiğini uçsuz bucaksız bir deniz, saman çöpünü gemi, kendisini de kaptan sanması,

Aktarılmak istenilen iletiler: Herkes baktığı şeyi kendi bilgi birikimine göre algılar. Kitabî bilgi sahibi olmak ve bir konu üzerinde bir müddet düşünmek, varlık ve eşyanın hakikatine vakıf olmak için yeterli değildir. Kur'an'ı kendi hevesine göre yorumlayanlar, düşükleri batağı görmezler.

9. Hz. Süleyman, Hüthüt ve karganın hikâyesi

- a. Hz. Süleyman'ın otağının kurulması, bütün kuşların ona hizmet etmeye gelmesi, kuşların Hz. Süleyman'ı kendi dillerini anlar bulması,
- b. Kuşların, ötmeyi bırakarak Hz. Süleyman'la daha rahat konuşmaya başlaması,
- c. Kuşların hepsinin kendi esrârını, hünerini, ilmini ve işini Hz. Süleyman'a göstermesi ve kendilerini methetmesi,
- d. Sanatını ve zekâsını bildirme nöbetinin Hüthüt'e gelmesi,

- e. Hühüt'ün sözü kısa keserek küçük bir hünerini arz etmek istediğini belirtmesi ve havada uçarken yüksekten bir gözle bakarak toprağın altındaki suyu görebildiğini söylemesi ve Hz. Süleyman'dan ordu için kendisini seferde buldurmasını istemesi,
- f. Hz. Süleyman'ın susuz ve derin çöllerde seferde askere su bulmak üzere ordusuna Hühüt'ü saka yapması,
- g. Karganın bu sözleri işitince haset etmesi ve Hühüt'ün yalan söylediğini iddia ederek "Hühüt bu söylediklerinde doğru olsaydı bir avuç toprağın altındaki tuzağı nasıl görmez de tutulurdu?" demesi,
- h. Hz. Süleyman'ın Hühüt'e huzurunda yalan söylemesinin kendisine yakışmadığını söylemesi,
- i. Hühüt'ün Hz. Süleyman'dan kendi aleyhine iddiada bulunan düşmanın sözünü dinlememesini, eğer yalan söylüyorsa başını kesmesini söylemesi,
- j. Hühüt'ün kazanın hükmünü inkâr eden karganın yüz bin akılsa da kâfir olduğunu, tuzağı havadan görememesinin sebebinin ilahi kazanın akıl gözünü kapatması olduğunu vurgulaması,
- k. Bu durum karşısında Mevlânâ'nın "Şu tertibin kazadan olması, nasıl nâdir görülür? Kazâyı münkir olanın inkârı bile kazâ tesiridir" demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah'ın kazası zuhur edecek olursa onun önünde hiçbir engel duramaz. Kaza ve kaderi inkâr edenlerin inkârı da kaza ve kaderin bir sonucudur. Kişi, kendisini methetmemeli, tevazu sahibi olmalıdır. Kendi yeteneklerinin farkında olarak Allah'a tevekkül etmek, haset ve iftira karşısında galip gelmeyi sağlar. Her şey Allah'ın kazası hükmündedir. Akıl, bilgi ve hüner Allah'ın emrine boyun eğer.

9.1. Hz. Âdem'e isimlerin öğretilmesi

- a. Okuyucudan/ dinleyiciden Hz. Âdem'in bulunduğu cennet dâhilindeki ağaca yaklaşması istenerek bu ağaçta yüz binlerce ilim olduğunun vurgulanması,
- b. Her şeyin olduğu gibi, yani mahiyeti ve Allah'ın ilmindeki şekliyle ve sonucu itibarıyla Hz. Âdem'in ruhuna ilham edilmiş olması,
- c. Hz. Âdem'in vermiş olduğu lakapların değişmediğinin, onun çevik ve atik dediğinin tembel olmayacağını vurgulanması,
- d. Sonunda kâfir olacağını da mümin olacağını da ona malum olması,

- e. Hz. Âdem'in gözü, pak olan basiret nûruyla bakınca isimlerin ruhunun ve sırrının ona açıkça belli olması,
- f. Meleklerin Hz. Âdem'deki ilahî nuru idrak edince secdeye varması ve hizmete koşması,
- g. Hz. Âdem'in bu ilmine rağmen kaza gelince bir yasağın hakikatini bilmek hususunda hata etmesi,
- h. Şüphe, tereddüt ve hayret duygularıyla iç içe bir ruh hâliyle kendisine yasak edilen buğdaya koşması, kendine geldiği zaman "Ey rabbimiz, biz nefsimize zulmeyledik, vah bize" demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah katında insanın akıbetine göre verilmiş isimler vardır. Hatasız kul olmaz. Hz. Âdem isimlerin sırrına vakıf olduğu hâlde yasak meyveyi yemiştir. İşlenen günahlar karşısında tutulacak en güzel yol pişman olarak af dilemektir.

10. Rum elçisiyle Hz. Ömer'in hikâyesi

- a. Kayser tarafından bir elçinin Hz. Ömer'e gönderilmesi,
- b. Elçinin, atını çekmek için birine halifenin sarayını sorması,
- c. Soru sorduğu kimselerin kendisine halifenin bir köşkü ve sarayı olmadığını, Hz. Ömer'in hükümet ve saltanat hususunda şöhreti olmakla beraber onun fakirler gibi bir kulübede yaşadığını belirtmeleri,
- d. Rum elçisinin bu sözleri işitince Hz. Ömer'i görme arzusunun artması, yükünü ve atını başıboş bırakması, her tarafta deli gibi halifeyi sorması,
- e. Bir Arap kadının o elçiyi görerek ona "İşte Ömer şu hurma ağacının altında" demesi,
- f. Rum elçisinin Hz. Ömer'i ağaç altında yatmış ve uyumuş bulması, Hz. Ömer'i görünce titremeye başlaması,
- g. Elçinin padişahlar görüp büyük sultanlar huzurunda beğenilmiş bir adam olduğu hâlde padişahlardan heybet duymayıp Hz. Ömer'in heybeti karşısında etkilenmesi karşısında hayret etmesi,
- h. Hz. Ömer'in biraz sonra uykudan uyanıp oturması,
- i. Elçinin Hz. Ömer'i tazim ile selamlaması,
- j. Hz. Ömer'in elçinin selamını alması ve onu yanına çağırması, sonra ona ince ve derin sözler söylemesi, Allah'ın temiz sıfatlarından bahisler açması, elçi hâli ve makamı öğrensini diye Allah'ın velilere olan iltifatlarını söylemesi,

- k. Hz. Ömer'in elçiyi hakikat öğrenmeye iştahlı görünce onun temiz kalbine irfan ve tevhit tohumunu ekmesi,
- l. Rum elçinin Hz. Ömer'den ruhun nasıl olup da yücelikler âleminde yer yüzüne indiğini sorması,
- m. Hz. Ömer'in elçiye Allah'ın ruha efsun ve hikâye okuduğunu yani emir verdiğini, bunun üzerine ruhun büyülendiğini söylemesi, elçinin halifenin verdiği cevaplar karşısında hayran kalması, kalbinde bir nur zuhur etmesi, onun gözünde sorunun da cevabın da mahvolması,
- n. Rum elçisinin Hz. Ömer'e ruhların çamur ve sudan oluşan cesetlere hapsedilmesinin sebebini sorması,
- o. Hz. Ömer'in elçiye derin bir bahse girişmek istediğini, bir mânâyı bir kelime ile bağlamak istediğini söyleyerek "Sözün faydası yoksa söyleme, varsa itirazı bırak şükretmeye bak" cevabını vermesi, ,
- p. Hz. Ömer'in söyledikleri karşısında elçinin kendinden geçmesi, hatırında ne elçiliğin ne de haber alıp vermenin kalması, Allah'ın büyüklüğüne, gücüne kuvvetine hayran kalması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Ruhu maddî heveslerden temizlenmiş kişiler, mânâ âleminin sırlarını görerek Allah'a hayran olur. Cevaplanması insana faydadan çok zarar getirecek sorulardan vazgeçilmeli, bazı gerçekler karşısında itirazı bırakarak teslim olunmalıdır.

11. Hz. Âdem'in hatasını (Rabbenâ zalemnâ, 7/ 23)¹ diyerek nefesine, Şeytan'ın da (Bimâ ağveyteni, 7/ 16) diyerek günâhını Allah'a izâfe etmesi

- a. Şeytan'ın "bimâ ağveyteni" diyerek kendi fiilini gizlemesi,
- b. Hz. Âdem'in ise zalemnâ enfüsenâ "biz nefsimize zulmettik" diyerek hatasını kendi nefesine isnad etmesi, o günâhın işlenmesinde kendisine kudret verenin Allah olduğunu edeben gizlemesi,
- c. Allah'ın Hz. Âdem'in tövbesini kabul ettikten sonra "Ey Âdem, sendeki o cürm ve mihneti ben yaratmamış mıydım? Senin zellen benim kaza ve kaderimin icâbı değil miydi? Nasıl oldu da özür dilediğin vakit onu gizledin?" diye sorması,

---

¹ İlk numaralar, ifadenin Kur'an-ı Kerim'in kaçınıcı sûresinde, ikincisi ise kaçınıcı ayetinde geçtiğini göstermektedir.

- d. Hz. Âdem'in "Korkumdan edebi bırakmadım" cevabını vermesi,
- e. Allah'ın "Seni ondan yani edebi tecavüz etmekten muhafaza ettim" buyurması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Her şey Allah'ın kazası hükmündedir. Edebi elden bırakmamak, yapılan hataları nefse izafe ederek pişman olup af dilemek gereklidir. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir. "Dediler ki: 'Rabbimiz! Biz kendimize zulüm ettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz" 7/ 23."Şeytan dedi ki: '(Öyle ise) beni azdırmana karşılık, yemin ederim ki, ben de onları saptırmak için senin dosdoğru yolunun üzerinde elbette oturacağım" 7/16.

12. Tacirle tûtîsinin hikâyesi

- a. Kafeste güzel bir tûtîsi bulunan bir tacirin Hindistan'a gitmek istemesi,
- b. Cömertliğinden ötürü her köle ve câriyesine sana ne getireyim diye sorması, hepsine istedikleri şeyleri getireceğini vaat etmesi,
- c. Tacirin tûtîye de Hindistan'dan ne hediye istediğini sorması,
- d. Tûtînin tacirden Hindistan'daki tûtîlere selam söylemesini ve kendi halini beyan etmesini istemesi, kafesten kurtulmak için onlardan yardım beklediğini söylemesi ve tacirin tûtînin isteğini yerine getireceğini söylemesi,
- e. Tacirin kırdâ (Aksây-ı Hint'te) Hint tûtîlerini görmesi ve tûtîsinin haberini onlara bildirmesi,
- f. Tûtîlerden birinin çokça titredikten sonra düşüp ölmesi,
- g. Tacirin tûtînin ölümüne sebep olduğu için söylediklerine pişman olması,
- h. Tacirin işlerini tamamladıktan sonra evine dönmesi, getirdiği hediyeleri köle ve câriyelerine dağıtması, tûtînin tacire kendisine ne hediye getirdiğini sorması ve gördüklerini anlatmasını istemesi,
- i. Tacirin yaptıklarına pişman olduğu için tûtîye olanları anlatmak istemediğini söylemesi,
- j. Tûtînin tacire neden pişman olduğunu sorması üzerine tacirin olanları anlatması,
- k. Tûtînin Hindistan'daki tûtînin ne yaptığını duyunca titremesi ve soğuması,
- l. Tacirin bu durumu görünce yerinden sıçraması, külahını başından çıkarıp yere vurması, ah vah etmeye başlaması,

- m. Tacirin ağlayıp sızladıktan sonra tûtîyi kafesten dışarı atması, tûtînin uçarak yüksek bir ağaç dalına konması,
- n. Tacirin tûtînin yaptığı işe hayran kalarak ondan bu hâlin aslını sorması, Hintteki tûtînin kendisine ne öğrettiğini merak etmesi,
- o. Tûtînin Hintteki tûtînin kendisine fiiliyle nasihat verdiğini belirterek sesinin letafet ve ferahbahşâlığını bırakmasını, onu kafese koyanın sesi olduğunu, kendisini ölü gibi göstererek kurtulabileceğini anlatmak istediğini söylemesi,
- p. Tûtînin tacire bir iki nasihat verdikten sonra onunla vedalaşıp Hindistan'a gitmesi,
- q. Tacirin tûtînin kendisine yeni bir yol gösterdiğini belirterek onu selâmetle uğurlaması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Düşmanın kıskançlık ve öfkesinden kurtulmak için sahip olunan olumlu nitelikler gizlenmelidir. Mevlânâ, hikâyeye edilen tûtînin ölmesindeki mânânın “niyaz” olduğunu bildirmiş ve sen de “niyaz” ve “fakr” mesleğinde kendini ölü hâle getir diye öğüt vermiştir.

13. Hz. Mûsâ ve sihirbazların hikâyesi

- a. Firavun zamanında sihirbazların Hz. Mûsâ ile kindarane mücadeleye kalkışmaları fakat Hz. Mûsâ'yı takdîm ve tekrîm ederek fermân senindir istersen önce sen asânı at demeleri,
- b. Hz. Mûsâ'nın bunu reddederek önce sihirbazların hilelerini ortaya koymalarını istemesi,
- c. Hz. Mûsâ'ya bu kadarcık tazim göstermelerinin onlara din bahşettiğinin, ancak Hz. Mûsâ'yı imtihana kalkışmalarının onların ellerini ayakları kestirdiğinin belirtilmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Peygamberlere gösterilen hürmet de onlarla girilen mücadele de karşılığını bulur. “Ve en leyse lil insani illa masea”, “İnsan için ancak çalıştığı vardır” (53/ 39).

13.1. Zeyd ve Amr

- a. Zeyd'in Amr'a ok atması ve okun Amr'ı kaplan pençesi gibi yakalaması,
- b. Ok yarasının bir yıl boyunca Amr'ın vücuduna işlemesi, türlü türlü dertlerin ortaya çıkması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Oku atan Zeyd olsa da dertleri yaratan Allah'tır.
“Sizi de, amellerinizi de yaratan Allah'tır.” (37/ 96).

14. Hz. Ömer ve ihtiyar çenginin hikâyesi

- a. Hz. Ömer devrinde çeng çalan, şöhret ve nisbette azamet sahibi, musikide ihtisas sahibi, İsrafil gibi ölü ruhları diriltten bir mutribin olduğunun belirtilmesi,
- b. Bu mutribin ihtiyarlayınca kamburlaşması, kaşlarının gözünün üstüne dökülmesi, sesinin bozularak kimsenin beleş bile dinleyemeyecek hâle gelmesi, para kazanamadığı için bir ekmeğe muhtaç olması,
- c. Mutribin yetmiş yıl günah içinde yuvarlandığı hâlde bir gün bile rızkını kesmediği için Allah'a şükrederek bugün Allah'ın misafiri olduğunu ve sadece onun için çeng çalacağını söylemesi,
- d. Çengini omuzlayarak ah demesi, Allah'a sığınarak Medine kabristanına gitmesi, “çalacağım sazın ücretini Allah'tan isterim” demesi,
- e. Çengi uzun uzun çaldıktan sonra onu yastık yaparak ağlaya ağlaya bir kabir üzerine kapanması ve uyuması, sürekli rüya ve melekût âleminde kalmak istemesi,
- f. Yaşlı çenginin ruhuna “kalk buradan git” emrinin gelmesi ama onun biraz daha kalmak istemesi,
- g. O sırada, Allah'ın Hz. Ömer'e bir uyku vermesi, Hz. Ömer'in gaybdan kaynaklanan bu uykunun sebepsiz olmadığını düşünerek ona karşı koyamaması,
- h. Başını yere koyarak uyuması, rüyasında ruhunun bir ses işitmesi, bu sesin Hz. Ömer'e “Ey Ömer, bizim kulumuzu ihtiyaçtan kurtar. Bizim has ve muhterem bir kulumuz var. Onu görmek için mezarlığa kadar yürümek zahmetine katlan.” demesi ve ondan Beytülmâl'dan yedi yüz altını alıp o has kula vermesini ve ona “Şimdilik bu kadar parayı al da hoş gör. İbrişim bedeli olmak üzere bu kadar altını al ve harcet. Bitince de yine buraya gel.” demesini istemesi,
- i. Hz. Ömer'in bu sesin heybetinden uyanması ve bu hizmeti yerine getirmek için hazırlanması,
- j. Para torbası koltuğunun altında olduğu hâlde mezarlığa giderek koşa koşa o has kulu aramaya başlaması, mezarlıkta o ihtiyar çengiden başka kimsenin

- olmadığını görmesi, kendi kendine “bu olamaz” diyerek aramaya devam etmesi, çok yorulduğu hâlde ihtiyar çengiden başka hiç kimseyi görememesi,
- k. “İhtiyar bir çalgıcı nasıl merd-i Hudâ olabilir? Ey Allah’ın sırrı, ne kadar garipsin.” demesi,
- l. Tekrar mezarlığın etrafını dönüp bakması, orada ihtiyar çengiden başka kimsenin olmadığından emin olunca “Karanlık içinde birçok pak ve münevver gönüller olur” demesi,
- m. Gelerek edeple ihtiyar çenginin yakınına oturması, kendisine bir aksırık gelmesi ve aksırınca da sesinden ihtiyarın uyanıp sıçraması, Hz. Ömer’i görünce şaşırıp kalması, gitmeye davrandıysa da titremeye başlaması, içinden “Allah’ım sen imdadıma yetiş. Nasıl oldu da muhtesip, ihtiyar çalgıcıya çattı?” demesi,
- n. Hz. Ömer’in ihtiyarın yüzüne bakınca onu mahçup bir hâlde ve yüzü sararmış olarak görmesi, ihtiyardan kendisinden korkmamasını isteyerek ona Allah’tan müjdelere getirdiğini söylemesi,
- o. “Allah senin ahlâkını o kadar methetti ki Ömer’i senin cemaline ışık kıldı. Allah sana selâm ediyor ve hatırını soruyor. Ucu bucağı olmayan gam ve kederle nasılsın? İşte ibrişim bedeli birkaç altın. Bunları harcet de sonra yine gel” demesi,
- p. İhtiyarın bunu işitince titremeye, elini ısırıp dövünmeye başlaması, “ey her şeyde olduğu gibi keremde de eşi benzeri olmayan Rabbim; biçare ihtiyar kulun utancından eridi” diye feryat etmesi,
- q. Çok ağlaması, dert ve elemnin haddini geçmesi ve nihâyet çengi yere vurup parça parça etmesi, kendisini doğru yoldan alıkoyduğu için çenge kızması ve Allah’tan cefâ içinde geçen bir ömür için merhamet dilemesi, ağlaya inleyenelerin mahsulü olan cürüm ve kabahatini sayıp dökmesi,
- r. Hz. Ömer’in ihtiyara bu ağlayış ve sızlayışının ondaki idrâkin eseri olduğunu söyleyerek Allah aşkında fani olmuş ve kendinden geçmiş kimsenin yolunun başka türlü olması lazım geldiğini, idrakin ayrıca bir günah, Allah ile kul arasında bir perde olduğunu belirtmesi,
- s. İdrakin mazi tarafında olduğunu, maziye ve geleceği düşünmenin ise onun için Allah’a karşı bir perde olduğunu belirterek ondan mazi ve gelecek kayıtlarını bırakmasını istemesi,

- t. Ona “ey mutrib senin haberlerin ve malûmatın o haberleri verenden bîhaber. Ettiğin tövbe ise günahından beter. Ey geçmiş günahlarına tövbe eden mutrib, bu ettiğin tövbeden ne vakit tövbe edeceksin?” demesi,
- u. Hz. Ömer Allah’ın esrârına ayna olunca ihtiyar mutribin ruhunun uyanması, ruh gibi ağlamadan ve gülmeden azâde olması, onun ruhunun gidip başka bir ruh ile yaşamaya başlaması, mutribin derununa bir hayret gelmesi ve zeminin ve göklerin çemberinden yani tabiat sarayından dışarı çıkması, cemalullah deryasına gark olması,
- v. Hayret makamına yükselmiş olan ihtiyar mutribin de onun hâlinin de perde arkasına çekilerek bahsedilemeyecek bir dereceyi bulması,
- w. İhtiyarın söylediği sözlerin kesilmesi ve hatta başladığı bir cümlenin yarısının ağzında kalması, tamamlanamaması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Sahip olunan bazı yetenekler ihtiyarlıkla birlikte kaybedilir. Karşılaşılan bütün durumlar karşısında Allah’a şükredilmeli, hiçbir şeyden şikâyet edilmemeli, Allah için yapılan her şeyin ücreti de yine Allah’tan beklenmelidir. İlahî emre itaat edilmeli, önyargı ve kibre kapılmamalıdır. Utanma, mahçubiyet, ahlâk güzelliği, övülen meziyetlerdir. Cürüm ve kabahati idrak (mazi ve gelecek kayıtlarına kapılma), Allah ile kul arasında bir perde olduğu için, edilen tövbelere de tövbe edilmeli, mazi ve gelecek kayıtlarından kurtularak anın önemi kavranmaya çalışılmalıdır.

15. Hz. Muhammed’in elbisesinin yağmurda ıslanmamasının hikâyesi

- a. Hz. Muhammed’in bir gün ashabdan birinin cenazesi için mezarlığa gitmesi ve dönüşte Hz. Ebubekir’in hanesine girip onunla sırdaş olması,
- b. Hz. Ayşe’nin Hz. Muhammed’i görünce önüne doğru gelmesi, elini üstüne sürmesi, Hz. Muhammed’in ona ne aradığını sorması üzerine Hz. Ayşe’nin “Bugün yağmur yağmıştı ama elbiseni yokladığım hâlde ıslaklık görmüyorum” cevabını vermesi,
- c. Hz. Muhammed’in bunun üzerine Hz. Ayşe’ye başörtüsü olarak ne örttüğünü sorması, Hz. Ayşe’nin “Senin ridânı” cevabını vermesi üzerine Hz. Muhammed’in “İşte bu yüzden Allah senin gözüne gayb yağmurunu göstermiş” demesi,
- d. Hz. Ayşe’nin Hz. Muhammed’e yağmurun hikmetini sorması üzerine Hz. Muhammed’in bu yağmurun insanın tabiatında musibetlerden hâsıl olan gam

ve kederin teskini için olduğunu, insanların o musibet ateşiyle kalsalar çok harap olacaklarını ve çok eksik düşeceklerini, hırsların insanın kalbinden dışarı çıkacağını söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah, kullarına hem aşkın derecede hırs veren, hem de onları bu hırstan kaynaklanan gam ve kederden kurtarmak için gayb âleminden rahmet yağmurları gönderendir.

16. Hz. Muhammed ve inleyen direk hikâyesi

- a. Mescid-i Nebevî’de cemaatin çoğalması üzerine minber yapılıncaya Hz. Muhammed’in daha önce yaslandığı direğin ağlayıp inlemeye başlaması ve Hz. Muhammed ile ashabın bu iniltiyi işitmesi, sahabelerin bu duruma şaşırması,
- b. Hz. Muhammed’in direğe ne istediğini sorması üzerine direğin onun ayrılığından ruhunun kana kestiğini söylemesi,
- c. Hz. Muhammed’in direğe kendisini yeniden hurma ağacı yapmalarını ve yemişinden doğu ve batı ahalisinin yararlanmasını mı yoksa ahirette Allah’ın onu bir servi yapıp ilelebed yaşatmasını mı istediğini sorması üzerine direğin daima bakî kalmak istediğini söylemesi,
- d. Kıyamette insanlar gibi haşır olsun diye Hz. Muhammed’in o ağacı yere gömdürmesi,
- e. Münkirlerin hurma direğinin inlemesine itirazda bulunması, buna karşılık ilahî kudretle bir ağacın böyle bir şey yapabileceğine el ve ayaklarının şahitlik etmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Ayrılık ateşi ile çekilen ıstırap ve dökülen göz yaşları vuslata vesile olur. İlahi kudret, yarattığı mucizeleri inkâr edenlere kendi el ve ayaklarını şahit kılar. Hikâyede işlenen direk tarafından ahirette Hz. Muhammed’le birlikte baki kalma arzusu, dünyada bütün insanlığa faydalı olmaya tercih edilmiştir.

17. Ebu Cehil’in avucundaki çakıl taşlarının şahadet getirmesi mucizesi

- a. Elinde taşlar bulunan Ebu Cehil’in Hz. Muhammed’e “eğer peygambersen ve göklerin sırrından haberdarsan avucumda saklı şey nedir?” diye sorması,
- b. Hz. Muhammed’in Ebu Cehil’e “Onların ne olduğunu ben mi söyleyeyim, yoksa bizim hak ve doğru olduğumuzu onlar mı söylesin?” demesi üzerine

- Ebu Cehil'in ikincisinin daha nadir olduğunu belirtmesi üzerine Hz. Muhammed'in Allah'ın çok kuvvet ve kudret sahibi olduğunu vurgulaması,
- c. Ebu Cehil'in avucu içinden her taş parçasının kelimeyi şahadet getirmeye başlaması,
  - d. Ebu Cehil'in taşlardan bunu işitince onları hiddetle yere çarpması ve Hz. Muhammed'e "Senin gibi usta bir sihirbaz olamaz. Sâhirlerin başı da baş tâ-cı da sensin." demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Kibre ve öfkeye kapılarak peygamberlere hürmetsizlik edilmemeli, iftira atılmamadır. Görülen mucizeler karşısında haddi aşarak inkârda ısrar etmek olumsuzlanan tutumlardır.

18. Efendisine isyan edip onun malını dağıtan köle

- a. Efendisine isyan etmiş bir kölenin adalet göstereceğim diye padişahın malını âsîlere dağıtması,
- b. Bu durumun padişah katından onun uzaklaşmasından, padişah ile aralarının fazla açılmasından ve yüzünün kara olmasından başka bir şeyi arttırmayacağıının belirtilmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Yöneticiye isyan edilerek –adalet gösterme adına-asilere yapılan iyilikler, dağıtılan sadakalar onun katından uzaklaştırılmaya yol açar.

19. Cömert halife ve yoksul karı kocanın hikâyesi

- a. Geçmiş günlerde lütuf ve keremiyle zamanında Hâtem-i Tâî'yi cömertliğinin kölesi yapmış bir halife olduğu bildirilerek hikâyeye başlanması,
- b. Bedevî bir karı kocanın bir gece uzun uzadıya fakirliklerinden bahsetmeleri, kadının fakirlikten şikâyetçi olmasına karşılık adamın hayatın artık sonuna yaklaştıklarını ve rızkın azına çoğuna bakmanın yersiz olduğunu söylemesi ve karısına "gece geçti sabah oldu. Ey gönlümün meyvesi daha ne vakte kadar bu zarûret masalını tekrarlayıp duracaksın. Sen gençken daha kanaatliydin. Evvelce altın gibi kıymetli ve sevimli iken ihtiyarladıkça altın tâlibi oldun." demesi.
- c. Kanatkâr bedevinin yüreği yanarak gündüz oluncaya kadar karısına nasihat vermesi,

- d. Kadının kocasına tevekkülden bahsedişinin doğru olduğunu fakat tevekkülün kocasının makamı olmadığını söylemesi ve bu düşüncesini desteklemek için Allah'ın "Niçin yapamayacağınız şeyleri söylüyorsunuz?" diye buyurduğunu belirtmesi, "kendi makamından yüksek ve muamelenden üstün söz söylemenin sana zararı dokunur" diye kocasına nasihat etmesi,
- e. Kocanın karısına "Ey iman etmiş olanlar! Size bir ticarete dalalet edeyim mi ki, sizi elem verecek bir azaptan kurtarsın. Allah'a ve Resûlüne inanırsınız ve Allah yolunda mallarınızla, nefislerinizle mücâhede edersiniz. (Yani mâlen, bedenen fedâkârlık gösterirsiniz) Bilmiş olsanız şu hareket, sizin için çok hayırlıdır." (61/ 10-11) ayetiyle cevap vermesi üzerine kadının kocasına bağırıp "Ey kanaatkârlık taslayan herif; artık bundan ziyade senin atıp tutmanı dinleyemem. Bir yaptıklarına bir de söylediklerine bak da sıkıl." demesi ve buna benzer nice sert sözleri sayıp dökmesi,
- f. Bedevinin, karısının sözlerini bir müddet dinlemesi ve ona "Fukaraya hakaretle bakma. Allah'ın işine hüsnü zan ile bak. Fevkalade zaruret dolayısıyla fakre ve fakirlere tan eyleme" diye nasihat vermesi ve verdiği diğer nasihatlerin ardından "Kadın, artık benimle uğraşmayı ve yolunu vurmaya bırak! Bunu yapamayacaksan bari benim yakamı bırak. Dilini tutup oturursan ne alâ, yoksa şimdi evi barkı terk eder giderim." demesi,
- g. Kadının, kocasını sert ve hiddetli görünce ağlamaya başlaması, kocasından özür dilemesi ve söylediklerinden istiğfar etmesi, sabır ve tahammülünün taşmasının kendisi için değil kocası için olduğunu belirtmesi,
- h. Karısının güzel yüzüne kul köle olan, ağlamasa da onu affetmeye hazır bulunan bedevinin, karısının ağlamasına dayanamaması ve özrünü kabul etmesi, söylemiş olduğu sözden pişman olarak karısından kendisine merhamet etmesini istemesi,
- i. Kadının kocasına "bana iyilik mi etmek istiyorsun, yoksa hile ile sırrımı keşfe mi çalışıyorsun?" diye sorması,
- j. Adamın karısını rahatlatarak ondan kalbindekini söylemesini ancak bu suretle kendi sırrının da ortaya çıkacağını belirtmesi,
- k. Bunun üzerine kadının kocasına rızık aramak için Bağdat'a halifeye gitmesini tavsiye etmesi ve kocasının "padişah huzuruna bahanesiz, sebepsiz nasıl çıkabilirim" diye sorması,

- l. Bedevinin karısının tavsiyesi üzerine Bağdat'ta su kıtlığı var zannıyla halifeye çölden bir testi yağmur suyu hediye götürmesi,
- m. Kadının kocasına padişaha takdim edecek başka bir şeyleri olmadığını, sultanın bu temiz suyu görünce onun müşterisi olacağını söylemesi,
- n. Bedevi karısının Bağdat'ta suyu şeker gibi tatlı Dicle nehrinin akıp geçtiğini bilmediğinin ifade edilmesi,
- o. Adam, yağmur suyunun çok kıymetli bir hediye olacağına inandığı için karısının testiye keçe dikmesi ve mühürlemesi,
- p. Bedevinin testiye omuzlayarak sefere çıkması, gece gündüz testiye omzunda taşınması,
- q. Karısının da evde namaz kılarak “Ya Rabbi selâmet ver, suyumuzu alçaklardan ve eşkiyalardan muhafa et” diye dua etmesi,
- r. Bedevinin suyu hırsızların eline geçirmeden ve kazara ona bir taş dokunmadan halifeye kadar götürmesi,
- s. Halifenin nakibleriyle kapıcılarının, bedevîye ikram için karşı çıkmaları ve getirdiği hediyeyi halifeye takdim etmek üzere almaları, bedevînin hacetinin o söylemeden nakiblerin malumu olması,
- t. Bedevinin, hediyesi olan su testisini halifeye götürmeleri için kölelere teslim etmesi ve onlardan, kendi durumunu halifeye anlatmalarını istemesi,
- u. Bedevinin getirdiği hediye hakkında söyledikleri karşısında nakiplerin gülecek olmaları ama (ahlakı güzel padişahın lütfu inayeti, devletin bütün ayanına ve memurlarına tesir ettiği için) gülmemeleri, o hediyeyi can gibi kıymetli görerek kabul etmeleri,
- v. Halifenin o hediyeye hiç ihtiyacı yokken kabul etmesi ve bedeviye ihsanda bulunması, onun testisini altınla doldurtması, nakiblerinden de o bedeviyi, yurduna döneceği zaman Dicle kıyısına götürmelerini, nehirden gitmesinin kestirme olacağını söylemesi,
- w. Nakiplerin suyunu döktükleri testiye altınla doldurup bedevinin eline vermesi, onu Dicle sahiline götürüp bir kayığa bindirmesi,
- x. Bedevinin kayığa binip de Dicle nehrini görünce utancından eğilerek secde etmesi ve “Bu vergili padişahın lütfu ne kadar çok. Hele o testideki durgun suyu alması ne derece şaşılacak bir hâl. O cömertlik denizi, benim kalp akçe gibi değersiz hediyemi çabuk çabuk nasıl kabul etti” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Cömert, lütuf ve kerem sahibi olunmalıdır. Fakirlik karşısında şikâyet edilmemeli; şükür, kanaat ve tevekkül gösterilmelidir. Memurlar, amirlerinin huyu üzerinedir. İhtiyaç duyulmadığı hâlde kabul edilen ve ihsanla karşılık verilen hediyeler insanı mahçup eder. İhtiyacı olmadığı hâlde kendisine sunulan hediyeleri kabul eden ve onlara kat kat üstü ihsanlarla karşılık veren padişah, cömertlik ve lütuf sahibi olan Allah'tır.

19.1. Nahiv âlimi ile gemicinin hikâyesi

- a. Kendini beğenmiş bir nahiv âliminin, bir gemiye binerek gemiciye “hiç nahiv okudun mu?” diye sorması ve gemiciden “okumadım” cevabını alması, bunun üzerine gemiciye “ömrünün yarısı heder olmuş” demesi, gemicinin bu sözden kalbinin kırılması, çok kızması fakat o sırada hemen cevap vermemesi
- b. Rüzgâr, gemiyi bir girdaba sürükleyince gemicinin yüksek sesle nahvîye “Hoca söyle bakalım, yüzme bilir misin?” diye sorması ve nahvînin “Ey hoş sözlü ve güzel yüzlü gemici, bilmem.” demesi, bunun üzerine gemicinin “Ey nahvî, ömrünün tamamı heder oldu. Çünkü bu gemi girdaplarda batacaktır” cevabını vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Gurura ve kibre kapılmamalıdır. Esrar denizinde yüzebilmek için beşeriyet vasıflarından ölmek gerekir, çünkü deniz suyu, ölüyü suda taşır. Esrar denizinde (bahr-i mânâ) yüzmek ve gezmek isteyenini kendini tamamıyla Allah'ın iradesine teslim etmesi ve “ölmeden evvel ölün” emrine uymuş olması lazımdır. İnsanların sahip oldukları teorik ve uygulamalı bilgi türü ve miktarı küçümsenmemelidir. Yerinde ve zamanında kullanıldığına işe yarayacak (fonksiyonel) her türlü teorik ve uygulamalı bilgi edinilmelidir.

20. Ebu Cehil ve Hz. Ebubekir (Herkes her şeyi kendince görür)

- a. Ebu Cehil'in Hz. Muhammed'i görünce “Benî Hâşim'den zuhûr etmiş çirkin bir sûret” demesi,
- b. Hz. Muhammed'in Ebu Cehil'e “İşi azıtmakla beraber, doğrusun ve doğru söyledin.” buyurması,
- c. Hz. Ebubekir'in Hz. Muhammed'i görünce “Ey manevî güneş; ne şarktan-sın, ne garbdansın. Hoş parla.” demesi,

- d. Hz. Muhammed'in Hz. Ebubekir'e "Ey Lâşey mesâbesindeki dünyadan kurtulmuş olan aziz Siddîkim, doğru söyledin." demesi.
- e. Orada bulunanların Hz. Muhammed'e "Ey Seyyid-i Âlem, zıt söyleyen ikisine de 'doğru söyledin' dedin. Niçin böyle söyledin? Sebebini beyân buyur." diye sormaları,
- f. Hz. Muhammed'in "Ben dest-i kudretle cilalanmış bir âyineyim. Türk olsun, Hintli olsun bana bakar, kendisinin rengini görür." cevabını vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Herkes, çevresini kendi aynasından görür.

21. Hz. Mûsâ ve Firavun

- a. Hz. Mûsâ ve Firavun'un mânâ kulu oldukları ancak zahiren aralarında bir fark olduğu belirtilerek kıssaya başlanması: Hz. Mûsâ, Allah yolunun sâliki iken Firavun ise dall (dalâlete giden, azan) ve mudilldir (yoldan çıkarıcı).
- b. Gündüz Hz. Mûsâ'nın Allah'ın huzurunda inleyerek dua etmesi,
- c. Firavun'un da gece yarısı ağlayarak Allah'a münacat etmesi, münacatında davasının Allah tarafından boynuna takılmış zincirden kaynaklandığını, o kudret olmasa "benim!" diye varlık iddiasına kalkışmanın aklına bile gelmeyeceğini belirtmesi, tebasının kendisine "sultan" ve "Rab" deyişini Ay tutulduğunda tas çalarak gürültü yapan ve Ay'ı rezil rüsva eden insanların durumuna benzetmesi, zaman zaman da kendi kendisine "Acaba ben bütün gece ya Rabbenâ diye münacat etmiyor muyum? Ben yalnız ve gizli bulunduğum sırada toprak gibi mütevazı ve fidan gibi dosdoğru oluyorum. Fakat Mûsâ ile karşılaşınca nasıl değişiveriyorum." diye sorması,
- d. Firavun'un, Allah'ın kendisini bir lahza iç, bir lahza kabuk hâline getirdiğini; Allah, kendisine "ekin ol" deyince yeşerip "çirkin ol" deyince sarardığını belirtmesi,
- e. Bî-renklik (vahdet-i mutlaka/ zât-i baht mertebesi) renge esir olunca Mûsâ ile Mûsâ'nın cenge başlaması, Mûsâ'ya karşı Firavun'un serkeşlik etmeye başlaması,
- f. Ezelde bulunulduğu gibi, bî-renklik âlemine vâsıl olunca, Mûsâ ile Firavun'un musâlih (barış yapan) ve müttehid (birleşmiş) bulduklarının anlaşılacağı vurgulanması,

- g. “Ey sâf kimse bu yolda tersine mihlanmış nallar vardır. Firavun’un Mûsâ’dan nefreti asıl Kelimu’llâh’ın ondan teneffürü dolayısıyla.” denilerek kıssanın sona ermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: “İyi” ve “kötü”/ ikilik yoktur. Hz. Mûsâ da Firavun da Allah’ın mânâsının kulu ve tecellileridir. Allah, kâinatta zıtlıklarla tecelli edendir.

22. Filozofların yerin ve göklerin durumu üzerine tartışmaları

- Bir filozofun âsumânın yumurta gibi, zeminin de onun içindeki yumurta sarısı gibi olduğunu iddia etmesi,
- Birisinin bu filozofa “O hâlde şu arz, onu kaplamış olan semânın ortasında nasıl duruyor?” diye sorması,
- Filozofun ona “Semânın altı cihetten arzı cezb etmesi dolayısıyla havada durmaktadır. Nitekim mıknatıstan bir kubbe yapılacak olursa ortasında bir demir muallâk kalır.” cevabını vermesi,
- Diğer bir filozofun buna itiraz ederek “Saf ve latif olan sema, nasıl olur da kesif bulunan arzı kendine doğru çeker? Belki altı taraftan defettiği için arz, hava arasında durabilmektedir.”
- Bu görüşlerin ardından Mevlânâ, Firavun ve Firavun gibilerin durumu hakkında şu çıkarımda bulunur: “Ehl-i kemâl olanların gönüllerindeki kuvve-i dâfia sebebiyle Firavunların canı dalâlette kalır. Bu ve öbür dünyanın, yani dünya ve âhiretin definden dolayı bu yolsuzlar, onsuz da bunsuz da kalmışlardır”.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah dostlarının mıknatısa benzetilen gönüllerindeki itme kuvveti, Firavun ve onun gibileri –mıknatıs kubbesi ortasında muallâkta kalan demir gibi- hem bu dünyadan hem de ahiretten mahrum bırakır. Mevlânâ, Firavun ve benzerlerinin durumunu daha açık hâle getirmek için bilimsel verilerden yararlanmış, somutlaştırma ve tecrit yoluna başvurmuştur.

23. Salih peygamber ve devesi

- Hz. Salih’in devesinin sureten deve olduğunun fakat mucize olarak koca bir kayanın içerisinden çıktığının belirtilerek kıssaya başlanması,

- b. Semûd kavminin su için o devenin düşmanı olup Allah'ın nimetine karşı küfranda bulunmaları, mucize devenin sudan men edilmek için sınırları kesilerek öldürülmesi,
- c. Hz. Salih'in "deveye dokunmayınız, su içmesine mani olmayınız" sözünün dinlenmemesi ve devenin kanı bedeli olarak Allah'ın kahrının onlardan bir şehrin tamamını istemesi,
- d. Hz. Salih'in kavmine bu hasedi ve deveyi öldürme cinayetini işledikleri için üç gün sonra onlara Allah'ın intikamının geleceğini ve gelecek âfetin de üç işareti olduğunu söylemesi,
- e. Kavmine bu işaretin onların yüz renklerindeki değişiklik olduğunu söylemesi, buna göre birinci gün yüzler safran gibi sarı, ikinci gün erguvan gibi kırmızı, üçüncü gün de kapkara olacaktır ve Allah'ın kahrını erişecektir,
- f. Hz. Salih, kavmine "Bu korkunç haberin benden nişanını isterseniz, devenin yavrusu dağa doğru kaçmıştır. Onu tutabilerseniz kurtulmanıza çare vardır. Yoksa ümit kuşu tuzaktan uçmuş ve gitmiştir." demesi,
- g. Hiç kimsenin yetişip o yavru deveyi tutamaması, yavru devenin dağlara kaçarak görünmez olması,
- h. Hz. Salih'in kavmine kaza-yı ilâhînin ümit suretinin boynunu vurduğunu haber vermesi,
- i. Kavmin, bu kederli haberi işitince onun zuhuruna göz dikmeleri ve onu beklemeye başlamaları,
- j. Birinci gün yüzlerini sararmış görünce ümitsizlikle soğuk soğuk âh çekmeleri,
- k. İkinci gün hepsinin yüzünün kızarması, ümit ve tövbe nöbetinin kaybolması,
- l. Üçüncü gün hepsinin yüzünün kararması ve Hz. Salih'in hükmünün doğru çıkması,
- m. Hepsinin ümitsizliğe düşünce kuşlar gibi dizleri üstüne çökmeleri,
- n. İlâhî kahrın gelmesi ve şehir halkını mahvetmesi,
- o. Hz. Salih'in çekilmiş olduğu halvethaneden şehre doğru gitmesi ve orasını duman ve ateş içerisinde görmesi, helak olan kavimden manen inilti işitmesi,
- p. Hz. Salih'in ağlayan ruhların ve kemiklerin iniltisini işitince onlar için göz yaşları dökmeye başlaması,

- q. Onlara hitaben “Ey asi kavim asıl gam siz idiniz.” ve kendi kendine de “ey ağlayan, bu gürûh senin ağlamana değmez. Ben zalim bir kavmin arkasından nasıl mahzun olayım.” demesi,
- r. Tekrar Hz. Salih’in gönlünün, gözünde bir ağlamak hissi bulması ve kendisinde sebepsiz bir merhamet parlaması, Hz. Salih’in bu durumu tekrar sorgulaması ve Allah’ın onları dünyada toprak altında, âhirette ise cehennemde hapsedtiğine şükür ve hamdetmesi gerektiği sonucuna varması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah’ın verdiği nimetlere şükredilmelidir ve Onun emrinden dışarı çıkılmamalıdır. Peygamberlerin sözünün dinlenmemesi ve Allah’ın emirlerinin yerine getirilmemesi Allah’ın gazap ve intikamına yol açmıştır. Son pişmanlık fayda etmez. Zalim, Allah’a ve peygambere isyan etmiş ve bu yüzden helak olmuş bir kavim, gözyaşı dökmeye değmez. Allah, her şeyi hakkıyla bildiği ve yaptığı her işi hikmetle yaptığı için onun hükmü karşısında yersiz merhametten sakınılmalı, asilerin helakine şükür ve hamdedilmelidir.

24. Hz. Süleyman’ın saltanatı

- a. Hz. Süleyman’ın Allah’a “benden başkasına bu saltanatı ve bu şevketi verme” demesi,
- b. Hz. Süleyman’ın saltanat hissesinden müteessir olunca dünyanın bütün hükümdarlarına acıması,
- c. Onların şefaathçisi olarak “ilahî bu saltanatı ve sancağı bana verdiğin gibi bir kemâl sahibine ver. Her kime mülk ve saltanat verir ve hakkında böyle bir keremde bulunursan o kimse Süleyman’dır, yani âdetâ bendir. Öyle bir kimse, benden sonra değil, benimle beraberdir. Davasız, hilafsız benim aynımdır.” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Bencil davranılmamalı, sahip olunan (saltanat) nimetler başkaları için de dilenmelidir. Sahip olunan saltanat karşısında üzülen ve bütün hükümdarlara acıyan Hz. Süleyman, onları kendisiyle bir ve aynı kabul etmiştir.

25. Hz. Muhammed’in Hz. Ali’ye vasiyeti

- a. Hz. Muhammed’in Hz. Ali’ye vasiyet buyurarak şöyle demesi: “Ya Ali, sen Allah’ın arslanısın, pehlivanısın ve cesursun. Lakin arslanlığa itimat etme de

ümit ağacının gölgesine gel. Öyle bir âkilin gölgesine sığın ki, hiçbir nâkil, onu yolundan çevirmeye muktedir olamasın. Onun gölgesi arz üzerinde Kaf dağı, ruhu da çok yükseklerde uçan bir simurğdur. Kıyamete kadar onun vasfını söyleyecek olsam sonunu ve bitmesini bekleme. Hülâsası: İnsan-ı kâmil, beşeriyet nikabıyla örtülmüş bir güneştir. Artık anla. Doğruyu en iyi bilen Allah'tır. Ya Ali, Allah yolundaki taat ve ibadetlerden, Hakkın has kulu bir kâmilin sâyesinde bulunmayı tercih et. Herkes bir nevi ibadet tarafına meylederek kendileri için azaptan kurtulacak bir vesile hazırladılar. Sen git de âkil ve kâmil bir zatın sayesine sığın ki, içinden pazarlıklı düşman olan nefsin elinden kurtulasın. Bu hareket, senin için bütün taatlerden efdaldır. Bunu yapmakla ileri gitmiş olanları geçmiş olursun.

Aktarılmak istenilen iletiler: Sahip olunan güce ve kuvvete güvenilmemelidir. Allah'ın has kulları olan âkil ve kâmil zatların gölgesine sığınmak, Allah yolundaki ibadetlerden daha kıymetlidir ve insanı içten pazarlıklı düşmanı olan nefsinden kurtarır.

26. Dövme yaptıran Kazvinlinin hikâyesi

- a. Kazvin şehri halkının âdetine göre vücuda, ellere, kürekler üstüne iğne ucu ile zarar vermeyecek surette dövme yaptıklarının belirtilerek hikâyeye başlanması,
- b. Kazvinli birinin hamamda bir dellâkın yanına giderek ona “Lütfen bana bir dövme yap” demesi,
- c. Dellâkın “Ne resmi yapayım?” sorusu üzerine Kazvinli'nin burcu arslan olduğu için arslan resmi istediğini belirterek dellâktan dövmenin boyasının da çok olmasını istemesi,
- d. Dellâkın nereye nakşedeceğini sorması üzerine Kazvinli'nin “Küreğimin üstüne o resmi yap” emrini vermesi,
- e. Dellâk iğneyi batırmaya başlayınca Kazvinli'nin çok acı çekmesi ve inleyerek “Arslanın neresinden başladın?” diye sorması, dellâk, “Kuyruk tarafından” cevabını verince Kazvinli'nin “Kuyruk tarafını bırak, onun kuyruk sokumu benim nefes yolumu tıkadı, yaptığın arslan varsın kuyruksuz olsun” demesi,
- f. Dellâkın başka bir tarafa yara açmaya başlaması üzerine Kazvinli'nin tekrar “Bu, arslanın neresi?” diye haykırması, dellâkın “Kulağıdır” cevabını ver-

mesi üzerine Kazvinli'nin "Kulağı da olmasın, kulağı bırak da kilimi kısalt, yani elini çabuk tut" demesi,

- g. Dellâkın iğneyi başka tarafa batırmaya, Kazvinli'nin de yine bağırıp çağır-
maya başlaması,
- h. Kazvinli'nin "Bu üçüncü taraf arslanın neresi?" diye sorunca dellâkın "Kar-
nıdır" cevabını vermesi, Kazvinli'nin "Aman! Arslanın karnı da olmasın"
demesi,
- i. Dellâkın şaşırması, hayrete düşmesi, "Böyle bir iş, dünyada kimsenin başına
gelmiş midir? Kuyruksuz, başsız, karınsız arslanı kim görmüştür? Allah bile
böyle bir arslan yaratmamıştır" demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsan-ı kâmil olabilmek için seyr ü sulûkun sıkın-
tılarına tahammül ederek nefsi terbiye etmek ve varlığı, o varlığı bahşeden
Allah'ın varlığında yok etmek gerekmektedir.

27. Arslan, kurt ve tilkinin hikâyesi

- a. Arslan, kurt ve tilkinin avlanmaya çıkması,
- b. Erkek bir arslan için kurt ve tilki ile arkadaşlık etmenin ayıp olduğunun an-
cak arslanın onlara ikram olsun diye kurt ile tilkiyi yoldaşığa kabul ettiğinin
belirtilmesi,
- c. Arslan, kurt ve tilkinin, bir yaban sığırı, bir keçi ve iri bir tavşan avlamaları,
- d. Avları ölü ve yaralı olarak kanlar içinde sürükleye sürükleye ormana getir-
meleri,
- e. Kurt ve tilkinin avların padişahların adaleti üzerine paylaşılacağı düşünce-
sinde olması, her ikisinin açgözlülüğünün arslana aksetmesi ve arslanın bu
açgözlülüğün sebebini anlaması, ancak meydana vurmaması, kendi kendine
"Ey hasis dilenciler, ben size layıkınızı gösteririm" demesi,
- f. Arslanın kurdu imtihan ederek ona "Ey kurt, bu avı aramızda taksim et" de-
mesi,
- g. Kurdun, yaban sığırını büyük ve gövdeli olan arslana, keçiyi kendisine, tav-
şanı da tilkiye vermesi,
- h. Arslanın kurda kızarak "Ey kurt, ne dedin? Bir daha söyle bakayım. Ben bu-
rada iken 'ben' ve 'sen' demeye nasıl cesaret ediyorsun?" demesi,
- i. Arslanın kurda "Ey eşekliği kendi satın alan eşek, ileri gel!" demesi, kurt
yaklaşınca bir pençe vurarak onu parçalaması ve ona "Mademki beni gör-

mek ve karşımda bulunmak, sana kendiliğini unutturmadı. Böyle bir cana inleyerek ölmek gerektir” demesi,

- j. Arslanın bu defa tilkiye dönerek “Şu avları yemek için taksim et” demesi, tilkinin arslanın huzurunda yerlere kapandıktan sonra “Efendimiz, şu besili sığır kuşluk yemeğin olsun. Şu keçi, şâh-ı galip efendimizin öğle yemeği olsun. Öbür tavşan da lütf u kerem sahibi sultânımızın gece çerezi olsun” demesi,
- k. Arslanın tilkiye adaleti parlattığını, tam âdilâne hükmettiğini söylemesi ve ona böyle bir taksimi kimden öğrendiğini sorması, tilkinin arslana “Kurdun hâlinden, yani onun başına gelenden öğrendim” cevabını vermesi,
- l. Bunun üzerine arslanın “Mâdemki sen bizim aşkımızda fâni oldun ve bu fedâkârlığı gösterdin, avların üçünü de al götür. Ey tilki, sen tamamıyla bizim oldun. Seni nasıl incitiriz ki, sen, biz demeksin. Biz de senin, bütün avlar da senindir. Artık kalk, yedinci kat semâya ayak bas. Mâdemki o alçak kurttan ibret aldın, o hâlde sen tilki değilsin, benim arslanımsın” demesi,
- m. Tilkinin, o zaman arslan avların taksimini kurttan sonra kendisine emretti diye yüzlerce şükretmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Kendisinden önce yaşananlardan ibret alması gerektiği vurgulanan insan, açgözlülüğe kapılmamalı, varlık ve benliğini Allah'ta yok ederek hem dünya hem ahret mülkünü elde etmelidir. İnsan, Allah'a kendisini helâk olmuş kavimlerden sonra gönderdiği için Allah'a şükretmelidir.

27.1. “Ben”im, “Sen”sin hikâyesi

- a. Birinin gelerek yârinin kapısını çalması, bunun üzerine yârin içerden “ey kendisine itimat edilen kimse, kimsin?” diye sorması,
- b. Kapıyı çalan “benim!” deyince yârin “Git, senin için içeriye girme zamanı değildir. Böyle bir manevî nimetler sofrasında ham ervâha yer yoktur” cevabını vermesi,
- c. “Pişmemiş, yani kemâle ermemiş olanı hicran ve firak ateşinden başka hangi vasıta pişkinleştirir ve onu manevî nifaktan kurtarabilir?” sorusu ile hikâyenin nasıl devam edeceğinin ipuçlarının verilmesi,
- d. O zavallı adamın kapıdan dönerek bir sene seferde bulunup yârin firak ve iş-tiyâkı kıvılcımlarıyla yanıp tutuşması,

- e. O yanık âşîğın pişkinleşerek geri dönmesi, tekrar yârin hanesi tarafına gelmesi, dudagından terbiyesizce bir söz fırlamasın diye yüz korku ve edeple kapının halkasını vurması,
- f. Yârin “Kapıda olan kimdir?” diye sorması üzerine “Ey gönlümü almış olan, kapıdaki de (Sen)sin” cevabını vermesi,
- g. Yârin de “Mâdemki şimdi benim gibisin, ey benden ibâret olan! İçeri gir. Ev içine iki (Ben) sığışmaz” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Vuslata erişmek için iklikten kurtulmak ve varlığı sevgilinin varlığında yok etmek gereklidir. Ayrılık ateşi, ham âşıkları pişirerek kemâle erdirir. Sevgili ile konuşulurken terbiyesizce bir söz etmekten korkulmalı, edeple hareket edilerek çok dikkatli olunmalıdır.

28. Hz. Nûh ve kavmi

- a. Hz. Nuh’un “Benimle uğraşmayın, Allah ile uğraşmış olursunuz. Ben Allah’ın hicabıyım” diye kavmini tehdit etmesi,
- b. Hz. Nuh’un, kavminin imanından ümit kesmesi,
- c. Nuh tufanının gerçekleşmesi ve Allah’ın, arslanın kurdu paraladığı gibi, kâfirleri helâk etmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Peygamberlerle uğraşmak, Allah ile uğraşmakla eştir ve Allah, böyle kavimleri helâk etmiştir.

29. Hz. Yûsuf’a gelen misafir

- a. Uzak memleketlerden, samimi ve şefkatli bir dostun (çocukluk arkadaşının) gelip Hz. Yusuf’a misafir olması,
- b. Misafirin Hz. Yusuf’a kardeşlerinin ettikleri hasedi ve zulmü hatırlatması, bunun üzerine Hz. Yusuf’un “O hâl bir zincirdi, biz de arlandık. Onun için boynumuza takılmıştı. Zincire bağlanmaktan arslan için utanmak lazım gelmez. O tecelli kazâ-yı ilâhî icabıydı. Biz Hakkın kazasından şikâyet etmeyiz.” demesi,
- c. Misafirin Hz. Yusuf’a “zindan ve kuyuda ne hâldeydin?” diye sorması, Hz. Yusuf’un “Kamerin eksilip hilâl hâline gelmesi gibiydim” cevabını vermesi,
- d. Hz. Yusuf, başından geçenleri anlattıktan sonra misafire “Bize hediye olarak ne getirdin” diye sorması,

- e. Allah'ın da mahşerde insanlara “küçük bir hediye olarak ne getirdiniz?” diye soracağıının hatırlatılması, uyku ve yemekten tasarruf edilerek Allah'a takdim edilmek üzere hediye olarak götürülmesinin tavsiye edilmesi,
- f. Misafirin Hz. Yusuf'a “Senin için bir çok hediye aradım, lakin hiç birini gözüüm tutmadı. Eğer sana hediye olarak kalbimi ve ruhumu takdim etseydim Kirman vilâyetine kimyon götürmüş gibi olacaktım. Bu ambarda, yani senin indinde ve Mısır kıtasında bulunmayan bir tohum, yani bir şey yoktur, her şey bol bol mevcuttur. Ancak senin güzelliğin müstesnâdır ki, onun eşi bulunmaz. Nihayet münevver bir kalp gibi, cilalı bir aynayı huzuruna getirmeyi münasip gördüm. Her bakışında güzel yüzünü görüp beni de hatırlaman için sana hediye olarak bir ayna getirdim” diyerek koltuğunun altından bir ayna çıkarması.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsanın başına gelen her şey ilâhî kazanın bir tecellisi ve olgunlaşma sürecinin bir parçasıdır. Çocukluk arkadaşını ziyarete gelmek, onunla çektiği sıkıntılar üzerine sohbet etmek ve ona hediye sunmak olumlu değerler olarak işlenmiştir. Uyku ve yemekten tasarruf edilerek Allah'a takdim edilmek üzere öte âleme hediye götürülmelidir.

30. Hz. Muhammed ve vahiy kâtibi

- a. Hz. Osman'dan evvel, vahyolunan âyetleri yazmaya ciddiyetle çalışan bir vahiy katibi (Abdullah bin Sa'd Ebî Serh, T.M.) olduğundan bahsedilmesi,
- b. Hz. Muhammed'e gelen vahyin nurunun bu katibe aksetmesi, katibin, kalbinde hikmet ve marifet bulması, Hz. Muhammed'in de bu hikmeti vahiy katibine aynen ifade buyurması,
- c. Bu durumdan dolayı vahiy kâtibinin sapıtarak “münevver peygamber ne söylüyorsa o hakikat benim de kalbime doğuyor” demeye başlaması,
- d. Onun bu düşüncesinin Hz. Muhammed tarafından hissedilmesi, Allah'ın kahrının o yalancı kâtibin canına inmesi, hem kâtiplikten, hem Müslümanlıktan çıkması, Hz. Muhammed'in ve İslam dininin kindar bir düşmanı olması,
- e. Hz. Muhammed'in kâtibe “Ey inatçı kâfir, eğer o nur senden idiye nasıl oldu da böyle kapkara bir gavur oldun?” diye sorması,
- f. Şuna buna karşı namus ve haysiyeti kırılmasın diye bu hususun kâtibin ağzını tıkaması, bü yüzden içinin yanması, lakin tövbe etmeye muktedir olama-

ması, âh etmesi, ama bunun bir faydasını görmemesi, kibir ve küfür yolunu bağladığı için kalben çektiği âhı bile izhâr edememesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Kendini üstün görmemek ve benlik davasına kalkışmamak gereklidir. Kibir, küfür ve benlik davası, tövbe yollarını kapatarak insanın felaketi olur.

31. Bel'am bin Bâûr'un duası

- Cihan halkının Bel'am bin Bâûr'a, Hz. Îsâ'ya kendi zamanında tabi olan insanlar gibi bağlanmaları, ondan başkasının karşısında saygıyla eğilmemeleri, Bel'am bin Bâûr'un okuyup üflemesinin hastalara şifa vermesi,
- Bel'am bin Bâûr'un kibrinden ve gururundan Hz. Mûsâ ile pençeleşmeye kalkışması, Hz. Mûsâ ile Benî İsrail aleyhine dua etmesi ve bulunduğu mânen yüksek dereceden düşmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Kibir ve gurura kapılarak peygamberlerle pençeleşmeye kalkışmak ve onlara beddua etmek, insanın bulunduğu mânen yüksek derecenin düşmesine yol açar.

32. Hârût ile Mârût kıssası

- Dünya halkının günahı ve fıskı, Hârût ve Mârût'a malûm olunca hışım ve hiddetle ellerini ısırma, fakat kendi ayıplarını görmemeleri,
- Allah'ın onlara "Eğer siz münevverseniz Şeytan tarafından iğfâl edilmiş ve günaha girmekle kapkara kesilmiş olanlara bakmayınız. Ey Allah'ın ordusu ve bendesi olan melekler, şükrediniz ki siz şehvetten ve bacak arasında olan uzuvdan kurtulmuşsunuz. Eğer insanlardaki şehveti size verecek olsam, sizi artık semâ kabul etmez. Sizin vücudunuzda olan masumiyet, benim ismet ve hıfzımın aksinden ve tecellisinden ibarettir. O ismeti sakın ha kendinizden bilmeyin, benim lütf u ihsanım olduğunu bilin ki melûn Şeytan size galebe etmesin" diye buyurması,
- Allah'ın bu iki meleğe "Sakın benlik uçurumlarında dolaşmayın, Allah'ın gizli gayretine dokunur da baş aşağı yerin dibine geçersiniz." buyurması üzerine meleklerin her ikisinin de "Îlâhî, ferman senindir, senin emânın olmayınca nerede emân bulunur" demesi fakat yüreklerinin çarparak içlerinden "bizim gibi iyi kullardan nasıl kötülük zuhur eder" diye geçirmeleri, kalplerine gurur tohumlarının ekilmesi,

- d. Meleklerin semânın hâlini zeminin hâline kıyas ederek kendilerini övmeleri ve insanları küçümsemeleri,
- e. Hârût ve Mârût'un kendilerinde nefis ve şehvet olmaması dolayısıyla sarhoş bir şekilde âşıkane hay huy edip durmaları, duydukları bu manevî mestlik yüzünden dünyada günah işleyen insanları görünce “biz yer yüzünde olsa idik, halka, bulut gibi yağmur yağdırır, yani; adalet ifa ederdik” demeleri, bu esnada kaza-yı ilahînin de “durun, ayaklarınızın önünde birçok görünmez tuzak vardır” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Kendini övme, benlik davası, gurur, kibir, kendi ayıbını görmeyerek insanları küçümseme, melekleri –bile- yoldan çıkarır. İnsandaki nefis, şehvet ve cinsel organı meleklerle verilse semâ artık onları kabul etmez.

33. Bir sağırın hasta komşusunu yoklamaya gitmesi

- a. Sermâyesi fazla, yani insaniyeti kuvvetli birinin bir sağıra komşun hastalanmış haberini vermesi,
- b. Sağır adamın hasta komşusuna soracağı soruları ve bu sorulara ondan alacağı cevaplara göre vereceği tepkileri önceden tasarlaması, buna göre sağır adam, hasta komşuya “Nasılsın” deyince hasta “İyiyim” ya da “Rahatım” diyecektir, sağır adam bu cevaba karşılık “Çok şükür” dedikten sonra “Acaba ne yiyorsun?” diye soracak ve hasta komşudan muhtemelen “Şerbet yahut mercimek çorbası” cevabını alacaktır ve ona “Sihhatler, afiyetler olsun” diyerek hekimlerden kimin gelip kendisine baktığını soracaktır, verdiği herhangi bir doktor ismi karşısında sağır adam “Ayağı uğurlu bir hekimdir, mademki o geliyormuş, işin yolundadır” diyecektir, sağır adamın bu kıyâsî cevapları tertip ettikten sonra hastanın evine gitmesi,
- c. Sağır adamın hastaya “Nasılsın?” diye sorması üzerine hastanın “Ölüyorum” cevabını vermesi, bunun üzerine sağır adamın “Şükür elhamdulillah” mukabelesinde bulunması, bu mukabele üzerine hastanın rahatsız olması ve canının sıkılması ve “Bu nasıl şükür, şükrün sırası mı? Bu adam galiba bizim düşmanımız” demesi, sağırın yaptığı kıyasın aksine çıkması,
- d. Sağırın hastaya “Ne yedin?” diye sorması, hasta “Zehir” deyince “Âfiyetler olsun” cevabını vermesi, bu cevabın hastayı kahretmesi,

- e. Sağır adamın daha sonra “Hekimlerden gelip seni tedavi eden kimdir?” sorusuna hastanın “Azrail geliyor” cevabı üzerine sağırın “Ayağı uğurludur, sevin!” cevabını vermesi,
- f. Sağırın dışarı çıkması, “Böyle rahatsız bir zamanında komşumun hatırına riayet ettim, gönlünü aldım” diyerek şükretmesi,
- g. Hastanın ise kendi kendine “Bu herif bize can düşmanı imiş, onun cevr ü cefâ madeni olduğunu bilmiyorduk” demesi, söylediklerini ona iade etmek isteyerek “Onları ağzına aldığı vakit kalbim uyumuş arslan gibi olmuştum da cevap verememiştim. Hasta yoklama, hastanın gönül hoşluğu içindir. Bunun yaptığı ise hatır sorma değil, âdetâ düşman sevincidir. Düşmanı zayıf ve dermansız görüp de kötü kalbi rahat etmek içindir” diye düşünmesi,
- h. Sağırın hizmet ettim, komşuluk hakkını yerine getirdim diye memnun olarak oturması, oysa hastanın kalbinde bir ateş tutuşturduğunun, o ateşle kendisini de yaktığının ifade edilmesi, o sağırın yapmış olduğu bir kıyas neticesinde on yıllık komşuluk sohbetinin bozulması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Mevlânâ hikâyedeki sağır adamın durumunu yaptığı ibadetlerle Allah’ın rızasını kazandığını, sevaba nail olduğunu ve o sayede cennete gireceğini ümit edenlerin hâline benzetmiş ve “Ey mürâiler, tutuşturduğunuz ateşten sakınınız. Siz, günah hususunda hakikaten ileri gittiniz” demiştir. Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir. Herkes, çevresindekileri kendi aynasına göre algılar. İnsan ilişkilerinde önceden hesaplanan kıyâsî cevaplara güvenilmemelidir.

33.1. Hz. Muhammed’in huzurunda namaz kılan adam

- a. Hz. Muhammed’in huzurunda namaz kılan birisine “Yeniden kıl, sen namaz kılmadın, yani kıldığın namaz olmadı” buyurması,
- b. Bu korkuların çaresi olmak üzere her namazda Fatiha okunması ve (ihdinassırâtal müstekim) denilmesinin emrolunması.
- c. Mevlânâ, Fatiha suresinde geçen bu ifade için “Ki ilâhî, namazımı dalâlet ve riya erbâbının namazlarına karıştırma demektir” açıklamasında bulunmuştur.

Aktarılmak istenilen iletiler: İbadetlere riya karıştırılmamalıdır.

33.2. Şeytan'ın kendisini Hz. Âdem'le kıyaslaması

- a. Şeytan'ın “Şüphesiz ateş topraktan iyidir. Ben ateşten yaratıldım, o ise bulanık bir çamurdan halkedilmiştir. O hâlde fer'i asla kıyas edelim. Âdem zulmetten, yani topraktan mahlûktur, biz ise parlak nurdan, yani ateşten yaratılmışız” diyerek kendisini Hz. Âdem ile mukayese etmesi,
- b. Allah'ın ise “Hayır, fer' asl'a kıyas edilmez. Belki neseblerin âhirette faydası yoktur. Ancak zühd ü takvâ fazîletin mihrâbı olacaktır.” buyurması ve Şeytan'a “Topraktan yaradılan Âdem, ay gibi münevver oldu. Ateşten mahlûk olan senin yüzün kara olduğu hâlde defol” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Kendini beğenmişlik ve benlik davasında bulunmaktan uzak durulmalıdır. İnsan kendisini başkalarıyla mukayese etmemelidir.

34. Rûmîlerle Çinlilerin hikâyesi

- a. Çinlilerin “Biz daha mâhir nakkâsız” demesi, buna karşılık Rûmîlerin “Biz daha ustayız” davasını etmesi, bu durum karşısında padişahın hangi tarafın iddiasında doğru ve üstün çıkacağını görmek için onları imtihan edeceğini söylemesi,
- b. Rum diyarından ve Çin ülkesinden nakkaşların bir araya gelmeleri, Rûmîlerin bu ilme daha ziyade vâkıf olduklarının belirtilmesi,
- c. Çinlilerin, Rûmîlere “Bize mahsus olmak üzere bir oda veriniz. Bir odada da sizin olsun” demesi,
- d. Kapıları karşı karşıya olan iki odadan birini Çinlilerin, diğerini Rûmîlerin alması,
- e. Çinlilerin padişahın yüz türlü boya istemesi ve padişahın da hazinesini açtırarak türlü türlü birçok boya aldırması, her sabah düzenli olarak Çinliler için hazineden boya tayin edilmesi,
- f. Rûmîlerin ne nakış ne de boya istemeleri, kapılarını kapayarak duvarları cilalamaları,
- g. Çinlilerin işlerini bitirince sevinçten davullar çaldırmaları,
- h. Padişahın gelerek Çinlilerin boyadığı odaya girmesi, orada güzelliği ve inceliği akıllı ve fehmi hayran eden nakışlar görmesi,
- i. Padişahın daha sonra Rûmîlerin olduğu tarafa gelmesi, ara yerdeki perdenin kaldırılarak Çinlilerin yapmış oldukları resim ve işlerin Rûmîlerin cilalamış

oldukları duvara aksetmesi, padişahın Çinliler tarafında ne gördüyse burada daha iyi ve daha parlak görmesi,

- j. Mevlânâ'nın Rûmîler için şu değerlendirmelerde bulunması: "Rûmîlere gelince ey peder, onlar sûfilerdir ki işittiklerini hıfzetmek için tekrarlamaktan ve birçok kitabı okumaktan müstağnîdirler. Sûretâ hünersiz ve marifetsiz görünürler. Lakin göğüslerini yani kalplerini zikrullah ile cilalamışlar, tama', haset, hırs ve kin gibi ahlâk-ı rezîleden temizlenmişlerdir".

Aktarılmak istenilen iletiler: Kendini beğenmişlik ve benlik davasında bulunmaktan uzak durulmalıdır. Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir. Açgözlülük, kıskançlık, hırs ve kinden uzak durulmalıdır.

35. Hz. Muhammed ve Zeyd bin Hârise

- a. Hz. Muhammed'in bir sabah Zeyd bin Hârise'ye "Bugün nasılsın ve nasıl kalktın?" diye sorması, onun da "Hakîkî bir mümin olarak sabahladım yâ Resulullah" cevabını vermesi,
- b. Zeyd'in "Bütün halkın manevî mahiyetlerini apaçık görüyorum, bu konuda açıklama yapayım mı yoksa susayım mı?" demesi üzerine Hz. Muhammed'in dudağını ısırarak "Bu kadarı yetişir!" demesi,
- c. Zeyd'in gördüğü şeyleri anlatmaya başlaması üzerine Hz. Muhammed'in "Sus!" diye onun yakasını çekmesi ve ondan kendini toplamasını istemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Her doğruyu her yerde söylememek gerekir.

36. Hz. Lokman'a iftira atan köleler

- a. Hz. Lokman'ın, efendisinin yanında ve köleler arasında bir sığıntı gibi hor ve hakir olduğunun belirtilerek hikâyeye başlanması,
- b. Efendinin, meyve getirmeleri için köleleri bağa göndermesi,
- c. Kölelerin topladıkları meyveleri yiyerek efendiye "Meyveleri Lokman yedi" demeleri, efendinin Lokman'a karşı yüzünü ekşiterek ağır sözler söylemesi,
- d. Hz. Lokman'ın efendiden herkese önce bolca su içirip sonra kırdı koşturmasını isteyerek meyveleri kimin yediğinin ancak o zaman anlaşılabileceğini söylemesi,
- e. Efendinin denileni yaptırması üzerine kölelerin yemiş oldukları meyveleri çıkarması, Hz. Lokman'ın midesinden ise sadece su çıkması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Aç gözlülükle hareket edilmemelidir. Kimseye iftira atılmamalıdır. Gerçekler, er geç açığa çıkar ve âdalet tecelli eder.

37. Hz. Süleyman ve dere kenarındaki genç

- Dere kenarında bulunan bir gencin “Şu balık tutan galiba Hz. Süleyman” diye içinden geçirmesi,
- Şeytan’ın Hz. Süleyman’ın yüzüğünü alarak onun şekline girmesi, onun Hz. Süleyman olmadığını devlet erkânınca anlaşılması,
- Şeytanın yüzüğü dereye atarak kaçması, yüzüğü bir balığın yutması, Hz. Süleyman’ın o balığı tutarak yüzüğü parmağına takması ve saraya gelerek yeniden tahta çıkarılması,
- Hz. Süleyman’ın dev ve peri bütün askerlerini huzurunda toplaması,
- Hz. Süleyman’ı balık tutarken görüp de o mu o değil mi diye tereddüt eden adamın da hükümdarı görmek için toplanan ahalinin arasında yer alması; Hz. Süleyman’ın parmağındaki yüzüğü görünce şüphesinin ortadan kalkması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Hükümdarların gözünde, kendisinde hükümdarlık işareti olmadığı zamanlarda da şüphe ve tereddüde yer vermeden kendisine saygı duyan insanlar daha değerlidir. Edep duygusu taşıyarak insanların arkasından kötü şeyler konuşmaktan utanmak, onların yüzlerine methiyeler dizmekten daha değerlidir. Şüphe ve tereddütten arınarak iman etmek ve ibadette bulunmak, hayatta iken makbuldür. Ölümden sonra bütün hakikat ortaya çıkınca edilecek imanın kişiye hiçbir faydası dokunmayacaktır.

38. Hz. Ömer döneminde çıkan yangın

- Hz. Ömer döneminde Medine’de büyük bir yangın çıkması,
- Yangını söndürmeye çalışan halkın halifeye gelerek ateşin su ile sönmediğini söylemesi,
- Hz. Ömer’in o ateşin onların cimriliklerinin bir kıvılcımı ve Allah’ın bir işareti olduğunu söylemesi, onlara su dökmeyi bırakarak ekmek dağıtmalarını öğütlemesi,
- Halkın öteden beri cömert olduğunu iddiası üzerine Hz. Ömer’in onların cömertliklerinin gösteriş için olduğunu belirtmesi, verilen sadakalarda Allah rızasının ihmal edildiğini vurgulaması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Cimrilik kötüdür. Yapılan iyiliklerde ve verilen sadakalarda gösteriş yapmaktan sakınılmalı, Allah'ın rızası gözetilmelidir.

39. Hz. Ali'nin yüzüne tüküren düşman

- a. Savaşta Hz. Ali'nin, bir adama galip gelerek ona kılıç çekmesi esnasında adamın, Hz. Ali'nin yüzüne tükürmesi,
- b. Hz. Ali'nin derhal kılıcını atarak o adamı öldürmekten vazgeçmesi,
- c. Adamın şaşkınlıkla bu durumun nedenini sorması üzerine Hz. Ali'nin sadece Allah rızası için kılıç vurduğunu, gazap ateşiyle ve kendi nefsi için hareket etmediğini söylemesi,
- d. Hz. Ali'nin kendisini Müslüman olmaya davet etmesi üzerine Kâfirin gönlünde bir ışık belirerek "Bana şahadet sözünü söylet, çünkü seni zamanın en yücesi gördüm" demesi, onun akraba ve kabilesinden elliye yakın kişinin bu olay üzerine Müslüman olması,
- e. Hz. Ali'nin adama kendi katili olacak kişiyi bildiği hâlde kahretmediğini söylemesi,
- f. Hz. Muhammed'in bir gün Hz. Ali'nin kulağına hizmetçisinin onun başını keseceğini söylemesi,
- g. Hz. Ali'yi öldürecek olan İbn-i Mülcem'in bu çirkin hatayı işlemek için Hz. Ali'den kendisini öldürmesini istemesi üzerine Hz. Ali'nin kazaya teslim olacağını bildirmesi,
- h. Adamın tekrar Hz. Ali'ye kendisini iki parça etmesi için yalvarması üzerine Hz. Ali'nin Allah'ın kâleminin bu takdiri Levh-i Mahfuz'da yazdığını ve bunun önüne geçilmesinin artık imkânsız olduğunu belirtmesi, adama karşı içinde hiçbir düşmanlık olmadığını söyleyerek onu teselli etmesi,
- i. Hz. Ali'nin her işin asıl fâilinin Allah olduğunu söylemesi üzerine adamın katile neden kısas lazım geldiğini sorması, Hz. Ali'nin onun da Allah'ın gizli bir sırrı olduğunu söylemesi, ölümün kendisine hoş görüldüğünü belirterek adama "Asıl vatanımdan ne vakte kadar ayrı kalacağım?" diye sorması,
- j. Adamın tekrar tekrar Hz. Ali'ye gelerek o uğursuz zamanı görmemek için kendisini öldürmesini isteyerek kanını ona helal etmesi,
- k. Hz. Ali'nin adamın alnına böyle bir yazı yazıldığı için hiç kimsenin onu öldürmeye gücünün yetmeyeceğini belirtmesi, ondan gam çekmemesini isteyerek ona kendisinin şefaateceğini söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Öfkeyle ve nefse yenilerek hareket etmemek gerekir. Yapılan her işte Allah rızası gözetilmelidir. Levhi Mahfuz'da yazılanların önüne geçmek imkânsızdır.

39.1. Ölüm istemekle imtihan edilen Yahudiler

- Allah'ın, Kur'an'da Yahudilerden eğer gerçekten Allah dostu iseler ölüm temennisinde bulunmalarını istemesi,
- Bu hüküm karşısında hiçbir Yahudi'nin o temennide bulunmaya cesaret edememesi,
- Hz. Muhammed'in bu durum karşısında eğer böyle bir temennide bulunmuş olsalardı dünyada tek Yahudi kalmazdı buyurması,
- Yahudilerin, mal ve haraç getirerek Hz. Muhammed'den kendilerini rüsva etmemesini istemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah dostu olmayanlar, bu durumu ortaya çıkaracak imtihanlardan kurtulmak için her yola başvururlar.

40. Hz. Âdem ve Şeytan

- Hz. Âdem'in Şeytan'a hakaretle bakması, kendini beğenerek Şeytan'ın yaptığı işe gülmesi,
- Allah'ın, Hz. Âdem'i işin sırrını bilmediği için uyarması üzerine Hz. Âdem'in bakışından ötürü tövbe ederek bir daha böyle münasebetsizce düşünmeyeceğine söz vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir. Kimseye – hatta Şeytan'a bile- kendini beğenerek ve hakaretle bakmamak gerekir.

41. Mekke'nin fethi ve Yahudiler

- Hz. Muhammed'in Mekke'nin fethedileceği imtihan zamanında yedi kat göklerdeki hazinelerden hiç birine bakmaması,
- Hz. Muhammed'i seyretmek için yedi kat göklerin ona hoş görünmek için süslenmiş hurilerle ve peygamber ruhlarıyla dolması, ancak Hz. Muhammed'in gözünün Allah'tan başka hiçbir şey görmemesi,
- Gök ve akıl hazineleri Hz. Muhammed'in gözünde çör çöp olunca fethin gerçekleşmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Mekke'nin (yani gönül ülkesinin) fethi için Allah'tan başka her şeyin terk edilmesi, gönül ülkesinin asıl sultanını ağırlayabilmesi için her türlü çer çöpten temizlenmesi gereklidir.

42. Hz. Âdem, Hz. Havva ve Şeytan

- Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın yasaklanan buğday ağacından meyve yiyerek cennetten kovulmaları,
- Meleklerin Şeytan'dan kaçtıkları gibi Hz. Âdem'den kaçmaları,
- Kıssanın sonunda Mevlânâ'nın, Hz. Âdem yasak meyveyi yemeden önce kendisini teşvik eden Hz. Havva ile değil de meleklerle danışsaydı pişman olarak özür dilemeye mecbur kalmazdı demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsanın imtihan zamanlarında kendisine danışabileceği, onu doğru yola iletecek, kötülüklerden arınmış dostları olmalıdır.

43. Hz. Ömer ve hilâli gören adam

- Hz. Ömer döneminde Ramazan ayında bir cemaatin hilali görmek için dağ başına koşması,
- İçlerinden birinin Hz. Ömer'e "Ya Ömer, işte hilal" demesi,
- Hz. Ömer'in hilali göremeyince adamdan elini ıslatarak kaşına sürmesini ve daha sonra hilal tarafına bakmasını istemesi,
- Adamın kaşını ıslatıp ufka bakınca hilali görememesi,
- Hz. Ömer'in adama kaşının ağarmış bir kılının kavislenerek ona hilal gibi göründüğünü söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İbadetlerin yerine getirilebilme şartlarının tespit edilmesinde çok titiz davranılmalıdır.

44. Yılan ve hırsız hikâyesi

- Bir hırsızın bir yılandan bir yılan çalması, yılanın hırsızın inlete inlete öldürmesi,
- Yılanın zehirlenen adamı görerek bizim yılan onu temizlemiş demesi,
- İçinden dua ederek Allah'tan hırsızın ve yılanın bulmayı istediğini ancak duası reddedildiği için şimdi şükrettiğini belirtmesi, yılanın çalınmasını zıyan sayarken fayda olduğunu görmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsan için neyin hayır neyin şer olduğunu bilen ve edilen duaları buna göre değerlendiren Allah'tır. Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir.

45. Hz. İsa ve yol arkadaşı

- Hz. İsa'ya yol arkadaşı olan birinin derin bir çukur içinde kemikler görerek Hz. İsa'dan kendisine ölüleri dirilttiği ismi öğretmesini istemesi,
- Hz. İsa'nın adamdan susmasını isteyerek bunun, onun yapabileceği bir iş olmadığını belirtmesi,
- Yol arkadaşının Hz. İsa'ya "Eğer ben o kemikleri diriltmeye layık değilsem o ism-i şerîfi şu kemiklerin üstüne sen oku" demesi,
- Hz. İsa'nın Allah'tan adamın bu istekte ısrar etmesinin sırrını sorması, Allah'ın Hz. İsa'ya "o adam eğer felaket arıyorsa ona batacak olan diken, kendi ektiği tohumun bir sonucudur" cevabını vermesi,
- Adam, o ismin büyüklüğünü bilmeyecek ve bir şeye okuyup da tesir etmediğini görünce onu noksan kabul edecek diye Hz. İsa'nın ona ism-i azamı öğretmemesi,
- Adamın Hz. İsa'dan kemikleri tekrar diriltmesini istemesi üzerine Hz. İsa'nın kemiklerin üzerine Allah'ın ismini okuması ve kemiklerin ortasından siyah bir arslan çıkması, bu arslanın bir pençe vurarak adamı öldürmesi,
- Hz. İsa'nın aslana o adamı neden öldürdüğünü sorması üzerine arslanın senin canın sıkılmış olduğu için cevabını vermesi,
- Hz. İsa'nın aslana adamın kanını neden içmediğini sorması üzerine arslanın ilahi rızık paylaşımında onun kendisine rızık olarak yazılmadığını, bu avın yemek için değil ibret göstermek için olduğunu söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Yersiz, zamansız ve ısrarla gösterilen merak insanın başına felâketler getirir. Allah, dostlarının canını sıkınları cezalandırır. Herkes, Allah'ın kendisine nasip ettiği rızıkı yer. Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir.

46. Sofî ve hizmetçisi

- Seyahat eden bir dervişin bir gece bir hana konuk olması, eşeğini ahıra bağlaması ve tekkenin sofasındaki baş sedire geçerek tarikat ehliyle murâkabe bulunmaya başlaması,

- b. Sûfî için sofrâ hazırlanması, sofrayı görünce sûfînin aklına eşeğinin gelmesi ve hizmetçiden ahıra giderek eşeğe saman ve arpa vermesini istemesi, hizmetçinin la havle çekerek bu hizmetin eskiden beri kendi işi olduğunu belirtmesi,
- c. Sûfînin hizmetçiye buna benzer birkaç istekte daha bulunması ve ondan her defasında aynı tepkiyi alması,
- d. Hizmetçinin arpa ve saman getirmek için çıkması gerektiğini söyleyerek sûfîyi aldatması,
- e. Hizmetçinin birkaç külhanbeyinin yanına giderek sûfînin tembih ve tavsiyeleriyle eğlenmesi,
- f. Yol yorgunu olan sûfînin uykuya dalması, rüyasında eşeğini bir kurdun parçaladığını görmesi, uyandığında la havle çekerek hizmetçinin nerede olduğunu merak etmesi,
- g. Sûfînin tekrar uykuya dalarak eşeğiyle ilgili kötü rüyalar görmesi, bu esnada Fatiha ve Karia surelerini okuması, rüyasında eşeğinin başına gelenlerden dolayı hizmetçiyi suçlaması, daha sonra tarikat kardeşi olan biri hakkında kötü düşündüğü için pişman olması,
- h. Yol yorgunluğuyla beraber bütün gece aç kalan eşeğin Allah'a bir avuç saman için dua etmesi,
- i. Hizmetçinin sabah ahıra gelerek eşeğin sırtına palan koyması ve ona akla gelebilecek bütün eziyetleri yapması,
- j. Sûfînin eşeğe binip yola çıkması, eşeğin adım başı yere kapaklanması üzerine halkın onu hasta zannetmesi, bu hastalığın ne olduğunu araştırdıktan sonra sûfîye önceki gün eşeğin çok iyi olduğunu söylediğini hatırlatarak eşeğe ne olduğunu sormaları, sûfînin onlara eşeğinin önceki gece la havle yediğini, bu yüzden de başka türlü yürüyemeyeceğini söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Hayvanlara eziyet edilmemelidir.

47. Allah'ın meleklerle istişaresi

- a. Hz. Âdem yaratılacağı zaman Allah ile melekler arasında bir konuşma geçmesi ve meleklerin Hz. Âdem'in yaratılmasına engel olmak istemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah, her şeyi hakkıyla bilen, her işi hikmetle yapandır.

48. Padişah ve doğanı

- a. Padişahın doğanın kaçarak un eleyen kocakarının yanına gitmesi, kocakarının doğanı tutması, ona daha önce iyi bakamadıklarını belirterek kanadını kısaltması, tırnaklarını kesmesi ve yemesi için ona saman vermesi,
- b. Doğanı aramak için yola çıkan padişahın akşamüstü kocakarının obasına uğraması, doğanı toz ve duman içinde görerek hâline acıması ve hüngür hüngür ağlamaya başlaması, doğanına kendisine sadık kalmadığı için bu cezayı hak ettiğini söylemesi, doğanın kanadını padişahın eline sürerek hâl diliyle ben kabahat işledim ve pişmanım, bir daha yapmamak üzere tövbe ediyorum demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Altının değerini ancak sarraf olan bilir. Kişi kıymet gördüğü yere nankörlük etmemelidir. İşlenen suç ve günahlardan pişman olunarak tövbe edilmelidir.

49. Şeyh Ahmed Hadreveyh'in helva satın alması hikâyesi

- a. Cömertliğiyle tanınmış olan şeyhin, zenginlerden çok büyük borçlar alarak fakirlere dağıtması,
- b. Şeyhin borç parayla bir tekke yaptırarak malını, canını ve tekkesini Allah yolunda vakfetmesi, Allah'ın da şeyhin borçlarını hediyeler göndererek ödemesi,
- c. Şeyhin ölüm döşeğine düşmesi üzerine alacaklıların etrafında toplanması, Şeyhin içinden "benim borcumu ödetmek için Allah'ın dört yüz altını yok mudur?" diye geçirmesi sırasında helva satan bir çocuğun dışarıdan seslenmesi,
- d. Şeyhin müritlerinden birine çocuğun sattığı helvanın hepsini satın almasını söylemesi,
- e. Hizmetçinin helvacı çocukla pazarlık etmesi, helvayı alarak şeyhin önüne koyması, şeyhin alacaklılara helva ikram etmesi,
- f. Helva tabağı boşalınca çocuğun parasını istemesi,
- g. Şeyhin parasının olmadığını, borçlu ve âhîret yolcusu olduğunu söylemesi,
- h. Bu cevap üzerine kederinden tabağı yere vuran çocuğun ağlamaya başlaması, herkesin çocuğun etrafında toplanması, çocuğun parayı götürmezse ustasının kendisini öldüreceğini söylemesi, ikinci namazına kadar ağlamaya de-

vam etmesi, şeyhin gözlerini kapayarak çocuğa hiç bakmaması, helva borcunu etrafındaki alacaklıların da ödemesi için dua etmesi,

- i. İkinci namazı vakti, cömert biri tarafından gönderilen bir hizmetçinin elinde dört yüz dinar ve bir kağıda sarılmış yarım dinar olan bir hediye tabağıyla gelmesi, durumu gören alacaklıları ağlamaya başlayarak şeyhten af dilemeleri,
- j. Şeyhin söyledikleri bütün sözler için alacaklılara hakkını helal etmesi, bu durumun arkasında yatan sırrın borcunun ödenmesini Allah'tan istemesi olduğunu söylemesi ve Allah'ın da kendisine o borcun ödenmesinin bir çocuğun ağlamasına bağlı olduğunu, rahmet denizinin ancak o zaman coşacağını belirtmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah'ın rahmet denizinin coşması ve duaların kabul edilmesi için her şeyi sadece Allah'tan istemek, O'nun merhametine sığınmak ve gözyaşı dökmek gereklidir. Allah, içtenlikle edilen duaları kabul eder. Cömertlik, sadaka vermek, mal ve canı Allah yolunda vakfetmek övülen niteliklerdir.

50. Çok ağlayan zahidin hikâyesi

- a. Bir zahide bir dostunun gözlerinin bozulmaması için ibadet esnasında çok ağlamamasını söylemesi,
- b. Zahidin dostuna eğer sonunda Allah'ın nurunu görecekse gözün bozulmasının bir kayıp olmadığını, o nuru göremeyecek olan gözün ise zaten kör olması gerektiğini söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsanın uzuvlarını kıymetli kılan, Allah yolunda kullanılmasıdır.

51. Köylünün sığırı zannettiği arslan

- a. Bir köylünün sığırını ahıra bağlaması, bir arslanın bu sığırı yemesi ve onun yerine geçmesi,
- b. Köylünün gece sığırını yoklamak için ahıra gitmesi, sığırı zannederek arslanın sırtını kaşınması, arslanın adamın gerçeği bilmesi hâlinde yüreğine kan oturacağını düşünmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Varlık ve eşyanın hakikatine vakıf olabilmek için bilgi ışığına ihtiyaç vardır.

52. Sufiler ve misafirleri

- a. Seyahat eden bir sūfinin bir tekkeye gelerek eşeğini ahıra bağlaması, ona ot ve su vermesi,
- b. Tekkedeki fakir dervişlerin, sūfinin eşeğini satması ve parasıyla mumlar, yiyecekler alarak o gece bir eğlence düzenlemeye karar vermesi,
- c. Düzenlenen eğlenceye yol yorgunu olmasına rağmen sūfinin de katılması, tekkedeki dervişlerin ona hürmet göstererek hizmet etmeleri ve bunun sūfinin çok hoşuna gitmesi,
- d. Yemeğin ardından semaya başlanması ve tekkenin toz duman içinde kalması,
- e. Sema başlayınca çalgıcının ağır usullü bir müzikle “eşek gitti, eşek gitti” demeye başlaması, el ve ayak çırparak bu müzik eşliğinde sabaha kadar rakedilmesi,
- f. Sabah olunca hepsinin misafire veda ederek tekkeden ayrılması,
- g. Sūfinin yola çıkmak için hazırlanarak odadan çıkması,
- h. Sūfinin ahıra gitmesi fakat eşeğini bulamaması, eşeğinin nerede olduğunu sorması üzerine hizmetçinin dün “eşek gitti, eşek gitti” diye kıyamet kopardılar duymadın mı demesi,
- i. Sūfinin hizmetçiye, eşeğini ona emanet ettiğini söyleyerek hizmetçiden eşeğini geri istemesi,
- j. Hizmetçinin, diğer bütün sūflerin üzerine hücum ettiğini, can korkusundan onlara karşı koyamadığını belirtmesi,
- k. Sūfinin hizmetçiye, diğerleri eşeğini götürürken kendisine neden haber vermediğini sorması, hizmetçinin sūfiye defalarca haber verdiğini, ancak o gece sūfinin de diğer dervişlerle beraber neşeli bir şekilde “eşek gitti, eşek gitti” diye şarkı söylediğini söylemesi bunu üzerine kendisinin de sūfinin eşeği gittiği halde hayıflanmayan, ne kadar arif bir adam olduğunu düşündüğünü belirtmesi,
- l. Sūfinin, o gece dervişlerle birlikte o şarkıyı söylemenin kendisine çok zevk verdiği ancak onları taklit edişinin başına neler açtığını belirterek hayıflanması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Birarada bulunulan insanlara karşı tedbirli olunmalıdır. Emanete ihanet edilmemeli, insanlar aldatılmamalıdır. İçinde bulu-

nulan şartların farkında olmadan ve sorgulamadan başkalarının davranışlarını olduğu gibi taklit etmek, kişinin başına felaketler getirir. Son pişmanlık fayda etmez.

53. Parasız adamın hikâyesi

- a. İflas etmiş bir adamın, zindana düşmesi ve açgözlülüğü yüzünden zindandakilerin yiyeceklerini yemesi,
- b. Zindandakilerin kadı vekili huzurunda, iflas etmiş adamdan şikâyetçi olmaları,
- c. “Kadı”nın iflas eden adamdan zindandan çıkmasını istemesi üzerine adamın dünyanın kâfirlere cennet olması gibi zindanın da kendisi için cennet olduğunu söylemesi,
- d. “Kadı”nın adamdan iflas eden birisi olduğunu ispat etmesini istemesi üzerine adamın bu duruma zindandakilerin hepsinin şahit olduğunu söylemesi,
- e. “Kadı”nın, davacı konumunda oldukları için onların şahitliklerinin kabul olmayacağını söylemesi,
- f. Mahkemedekilerin hepsinin adamın iflas ettiğine şahitlik etmesi,
- g. “Kadı”nın dellal çağırarak bu adam iflas etmiştir ve kalleştir diye dolaştırılmasını, hiç kimsenin ona borç ve veresiye vermemesini istemesi, dolandırıcılık suçuyla tekrar onu şikâyet etmeye gelen olursa iflas eden adamı tekrar zindana atmayacağını söylemesi,
- h. Bir Kürt’ün feryadına ve kadı vekillerine rüşvet teklif etmesine aldırmaksızın devesinin alınması ve iflas eden adamın, aç gözlülüğü alevlendiği bir zamanda bu deveye bindirilerek sokaklarda dolaştırılması, deve sahibinin de arkalarından koşması,
- i. Adamın sokaklarda bu adamın hiçbir şeyi yoktur, kimse ona ödünç bir şey vermesin diye dolaştırılması ve halkın yüzüne bakarak onu iyice tanıması, üstüne halkı aldatmak için yeni elbise giydiğinin belirtilmesi,
- j. Gece olunca iflas etmiş olan adam deveden indiğinde devenin sahibi olan Kürt’ün ondan hiç olmazsa saman bedelini ödemesini istemesi üzerine adamın, iflas etmiş biri olduğunu duyuran davulun sesinin yedi kat gökleri kapladığını söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Açgözlülük, rüşvet, dolandırıcılık ve hırsızlıktan uzak durulmalıdır.

54. Barınacak ev arayan garibin hikâyesi

- Acele barınacak ev arayan bir garibi, bir arkadaşının harap bir eve götürmesi,
- Arkadaşının garibe eğer bu evin çatısı olsaydı benim bitişiğimde otururdun, evin içinde bir oda daha olsaydı ailen de rahat ederdi, demesi,
- Garibin, arkadaşına cevaben dostların komşuluğunun hoş olduğunu ancak “eğer”, “yani” ve “olsaydı” kelimelerinde oturulmadığını söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Dostluklar sözde kalmamalı, gerçek dostlar zor zamanlarında birbirlerinin yardımına koşmalıdır.

55. Anasını öldüren adamın hikâyesi

- Hiddetlenen birinin hançer ve yumruk darbesiyle annesini öldürmesi,
- Birinin ona soysuzluğundan analık hatırını aklına getirmediğini söyleyerek annesini niçin öldürdüğünü sorması üzerine katilin, annesinin kendisini utandıracak bir şey yaptığını söylemesi,
- Bunun üzerine adamın ananı öldüreceğine zina edeni öldürseydin demesi, katilin de her gün bir adam mı öldürseydim diye sorarak annesini öldürmekle halkın kanını dökmekten kurtulduğunu söylemesi.
- Hikâyenin sonunda Mevlânâ, kötü tabiatlı ananın insanın nefsi olduğunu belirterek onu öldürmek gerektiğini söylemiştir.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsan kusuru başkalarında değil kendi nefsinde aramalı, onu öldürmelidir.

56. Padişahın imtihan ettiği kölelerin hikâyesi

- Bir padişahın ucuza iki köle satın alarak biriyle sohbet etmesi ve onu zeki ve tatlı dilli bulması,
- Padişahın zekâ sahibi gördüğü köleyi bir yere göndererek diğer köleyi yanına çağırması ve bu kölenin ağzının koktuğunun, dişlerinin simsiyah olduğunu farkına varması,
- Padişahın bu köleye oturulup konuşulan bir sohbet arkadaşı olamayacağını ve kölenin ağzı için bir ilaç yapmak istediğini söylemesi,

- d. Padişahın köleden akıl derecesini anlamak için, ağız kokusu ve dişlerinin karalığına rağmen birkaç hikâyeye anlatmasını isteyerek zeki köleyi de hamama göndermesi,
- e. Padişahın ağız kokan köleye hamama giden kölenin kendisi hakkında padişahı ondan soğutacak sözler söylediğini, ama padişahın gözünde zeki bir çocuk olduğunu söylemesi üzerine kölenin arkadaşının daima doğru söylediğini, kendisinin onun kadar doğru söyleyen birini görmediğini, onun belki kendisinin göremediği ayıpları görebilmiş olduğunu belirtmesi,
- f. Padişahın ondan da arkadaşının kusurlarını söylemesini istemesi üzerine kölenin, arkadaşının kusurlarının şefkat, vefa, insaniyet, sadakat, zekâ ve hemdemlik, cömertlik ve adalet olduğunu, onun kendini beğenmiş bir kimse değil tam aksine kendi ayıplarını arayan bir kimse olduğunu belirterek gerektiğinde arkadaşları için canını bile vereceğini söylemesi,
- g. Padişahın köleden arkadaşını çok fazla methetmemesini, aksi halde kendisi onu imtihan ettiğinde mahcup olabileceğini söylemesi,
- h. Kölenin, içindeki güzel görüş dolayısıyla anlattıklarında mübalağa etmediğine, arkadaşının vefâkâr ve sâdık olduğuna yemin etmesi,
- i. Padişahın, köleden artık kendi hâlimden bahsetmesini istemesi, ona sorular yoluyla kabir ahvâline dair açıklamalarda bulunması üzerine kölenin fikir ve iradenin (araz) önce, onu meydana getirmenin ise sonra gerçekleştiğine dair örnekler vermesi,
- j. Padişahın kölenin yaptığı işleri ve ahlâkını bildiğini ifade etmesi üzerine kölenin padişahın bunları kendisine ne amaçla sorduğunu merak etmesi, padişahın köleye âlemin yaradılış sırrının da bilinen şeyin meydana gelmesi olduğunu söylemesi,
- k. Diğer köle, hamamdan gelince padişahın onu huzuruna çağırarak ona “sıhatler olsun, sen latif, zarif ve güzelsin” demesi,
- l. Kölenin padişahın diğer kölenin kendisi hakkında neler söylediğini sorması üzerine padişahın “ikiyüzlü olduğunu, surette ilaç, hakikatte dert bulunduğunu söyledi” demesi üzerine kölenin hiddetlenerek diğer köle hakkında söylenmedik söz bırakmaması,
- m. Padişahın “yetiştir” diyerek elini onun ağızına götürmesi ve ikisi arasındaki farkı anladığını belirterek “senin ruhun kokmuş, onun ağız kokuyor” demesi,

arkadaşının amir olacağını kendisinin onun emrinde çalışan bir memur olacağını söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsanların dış görünüşlerinin güzel olması değil, huylarının güzel olması önemlidir. Dış görünüşteki güzellik, gelip geçicidir, iç âlemdeki güzellik ise ebedî kalır. Gıybet ve iftiradan uzak durmak gerekir.

57. Padişah ve has kulunun hikâyesi

- Padişahın birinin, bir kölesini lütuf ve keremler göstererek diğer kölelerden üstün tutması,
- Diğer kölelerin bir araya gelerek o has kul için hileler düşünmeleri.

Aktarılmak istenilen iletiler: Üstün tutulan kişiler, kıskanılarak tuzağa düşürülmek istenir.

58. Viranede baykuşlar içine düşen doğanın hikâyesi

- Padişahın doğanın yolunu kaybederek harâbede bulunan baykuşlar arasına düşmesi,
- Harâbedeki baykuşların, doğanın başına vurarak onun kanatlarını yolması, doğanın, yuvalarını ellerinden almasından korkarak etrafı velveleye vermesi,
- Doğanın, baykuşlara onların harabesinde gözü olmadığını, hatta böyle yüzlerce viraneyi onlara feda edeceğini söyleyerek orada kalıcı olmadığını, kendisinin asıl konduğu yerin padişahın bileği olduğunu belirtmesi,
- Baykuşlardan birinin, doğanın tokgözlülük göstererek ve padişahın maiyetiyle birlikte kendisini aradığını söyleyerek hilekârlık ettiğini, asıl amacının baykuşları yurdundan çıkarmak olduğunu söylemesi,
- Doğanın eğer kendisinin bir kanadı kırılacak olsa padişahın, baykuş yuvalarının kökünü kazıyacağını, hatta bir doğan kendisinin kalbini kıracak olsa padişahın doğan başlarından yığınlar yaptıracağını söylemesi ve baykuşlardan kendisine bağlanmalarını istemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Altının değerini ancak sarraf olan bilir. Açgözlülüğten uzak durulmalıdır.

59. Susamış bir kişinin duvarın üzerinden ırmağa kerpiç atması

- Dere kenarındaki yüksek duvar üzerinde oturan dertli adamın hasretini çektiği suya bir parça kerpiç atması,
- Suyun sesinde hissettiği lezzetin onu şarap gibi sarhoş etmesi,
- Susuzluk çeken adamın, su sesinin verdiği sefa için duvardan kerpiç koparıp suya atması üzerine suyun ona “bana böyle kerpiç atmaktan sana ne fayda var?” diye seslenmesi,
- Susamış adamın, bunun kendisine iki açıdan faydası olduğunu, bunlardan birincisinin su sesini dinlemek olup susamışlara rebap gibi geldiğini, ikinci faydasının ise kerpiç kopardıkça üzerinde bulunduğu duvarın alçalarak kendisinin suya daha da yaklaştığını belirtmesi ve bu işten asla vazgeçmeyeceğini söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsanın varlık duvarından kurtularak kendini Allah'ta yok etmesi gereklidir.

60. Valinin çalı diken adama verdiği emir

- Yolun ortasına bir çalı diken adamdan gelip geçenlerin o çalıyı sökmesini istemesi ama adamın sökmemesi,
- Çalının büyümesi ve halkın ayağının onun dikenleri yüzünden kanaması,
- Vali ve hâkimin adama “bu çalıyı sök” diye emir vermesi üzerine adamın “bir gün sökerim” cevabını vererek geciktirmesi, geçen zaman içinde çalının iyice kökleşmesi,
- Valinin, çalının sökülmesi için adama tekrar emir vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Kötü huy çalılarında onlar kök salıp kuvvetlenmeden ve tövbe etme zamanı geciktirilmeden kurtulmak gerekmektedir.

61. Zünnûn-ı Mısırî'ye hasta ziyareti

- Zünnûn-ı Mısırî'ye manevî bir cünûn hâli gelmesi, bu cezbe hâlinin etkisiyle söylediği sözler halkın kaldıramayacağı bir dereceye gelince bağlanarak zindana konulması,
- Müritlerinin, Şeyh Zünnûn'un deli olmadığını, akıllı geçinenlerden utandığı için kasten deli gibi davrandığını anlamaları,
- Şeyhin kendisini sağlamca bağlamalarını, öküzün kuyruğuyla başına ve sırtına vurmalarını ve bu hareketin sebebini de araştırmamalarını istemesi,

- d. İnsanların şeyhin yanına giderek ondaki bu hâlin sebebinin sormaları üzerine şeyhin kötü sözler söylemeye, gelenlere taş atmaya ve sopa fırlatmaya başlaması; insanlar, korkudan kaçmaya başlayınca da şeyhin kahkaha ile gülererek onlara dostluk işaretinin nerede olduğunu sorması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Gerçek dostlar birbirlerinden gelen hiçbir şeyden şikâyet etmezler. Allah dostları da başlarına bir belâ geldiğinde şikâyet etmek yerine sabır gösterirler, hatta sabır yerine şükrederler.

62. Efendisinin Lokman'ı imtihanı

- a. Çalışkan bir köle olan Lokman'ı efendisinin oğullarından değerli görmesi ve bütün önemli işlerde onu kullanması,
- b. Efendisinin Lokman'daki efendilik sırrını bilmesine rağmen Lokman bu sırrın bilinmesini istemediği için onu azât etmemesi,
- c. Bir gün efendiye hediye olarak kavun getirilmesi, efendinin kölelerinden birini göndererek Lokman'ı çağırması,
- d. Efendinin Lokman'a on yedi dilim kavun ikram etmesi, kendisinin de son kalan on sekizinci dilimi yemesi ve kavunun acı olduğunu görmesi, bunun üzerine Lokman'a bu zehri nasıl yediğini ve hangi gerekçeyle kahrı lütuf sandığını sorması, Lokman'ın efendisinin elinden çok şey yediği için utançından iki kat olduğunu ve efendisinin şeker veren elinin bu kavunda acılık bırakmadığını söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Tuz ekmek hakkına vefa ve sadakat gösterilmelidir. Bu durum kahrı lütfâ dönüştürür.

62.1. Şah ile şeyh fıkrası

- a. Mevlânâ, Lokman'ın nefesine esir olmaktan kurtulduğu için bir köle değil bir efendi olduğunu belirttikten sonra şah ile şeyh fıkrasını anlatıyor: Şahın birinin konuştuğu bir şeyhe dile benden ne dilersem demesi üzerine şeyhin şaha “bana böyle bir teklifte bulunmaya utanmıyor musun?” diye sorması, kendisinin iki hakir kölesi olduğunu ve bu iki kölenin şaha hâkim olduklarını söylemesi; padişahın o iki kölenin kim olduğunu sorması üzerine şeyhin birisi gazap diğeri şehvettir cevabını vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsan, gazap ve şehvet anında nefesine hâkim olmalıdır. Bu hâkimiyet, dünya saltanatından üstündür.

62.2. Efendi ile köle fıkrası

- a. Bir efendinin tanımadığı bir yere giderken köle kıyafetleri giymesi, kölesine de kıymetli elbiseler giydirerek onu öne geçirmesi, kölesinden kendisine sert davranmasını ve sövmesini isteyerek bu yolla bazı şeyler öğrenmek niyetinde olduğunu belirtmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsanları tanıma ve onlara karşı tedbirli olma yollarından birisi de tebdili kıyafettir.

63. Hz. Süleyman, Hüthüt ve Belkıs'ın hikâyesi

- a. Hz. Süleyman'ın Belkıs'a Hüthüt'le bir mektup göndermesi ve Belkıs'ın bu mektubu güzel karşılması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Peygamberlere hürmet gösterilmelidir. Belkıs, Hz. Süleyman'a hürmet gösterdiği için imanla şereflenmiştir.

64. İnanmayan felsefecinin hikâyesi

- a. Birinin Kur'an'dan "Eğer suyunuz derine gider ve akamaz olursa size tatlı suyu kim getirir" âyetini (67/ 30) okurken bir filozofun okulun yanından geçmesi ve âyeti beğenmeyerek "suyu kazma ile biz getiririz" demesi,
- b. Filozofun gece rüyasında bir yiğit görmesi, bu yiğidin ona tokat atarak iki gözünü kör etmesi ve "eğer sözünde sadık isen gözünün pınarından kazma ile nur çıkar" demesi, filozofun sabah uyandığında iki gözünün de kör olduğunu görmesi,
- c. Mevlânâ'nın hikâyesinin sonunda "eğer o şahıs ağlayıp inleyerek tövbe etseydi Allah'ın keremiyle gözleri yeniden görmeye başladığı" demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Günahların affedilmesi için pişman olarak tövbe etmek, edilen tövbelerin kabul edilmesi için de samimiyet ile gözyaşı dökmek gerekmektedir. Kutsal değerlerle alay etmek insanın başına felaketler açar.

65. Hz. Zekeriyâ ve Hz. Yahya

- a. Hz. Zekeriyâ'nın yaşlandığı hâlde Allah'tan bir çocuk istemesi üzerine Allah'ın bu isteğinin gerçekleşmesi için ondan üç gün hiç konuşmamasını istemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Her şeye gücü yeten Allah, bu âlemde kudretini vasıtaların arkasına gizlemiştir.

66. Hz. Mûsâ ve çobanın hikâyesi

- a. Hz. Mûsâ'nın Allah'a "sen neredesin ki hizmetinde bulunayım, çarığımı dikeyim, başımı tarayayım, elbiseni yıkayayım, bitlerini öldüreyim, önüne süt getireyim, elini öpüp ayağını ovayım, uyku zamanı yatacağın yeri süpüreyim" diye yalvaran bir çobana rastlaması ve ondan bu küfrü bırakarak kendine gelmesini istemesi üzerine çobanın kalbinin kırılması,
- b. Hz. Mûsâ'ya "kulumuzu bizden ayırdın, onu mazur gör" diye vahiy gelince Hz. Mûsâ'nın çobanı bularak müjde vermesi, çobanın şimdi içinde bulunduğu durumun eskisinden kat kat üstün olduğunu söyleyerek Hz. Mûsâ'ya teşekkür etmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Hiçbir şey ve hiç kimse görüldüğü gibi değildir. Dışarıdan görünenlere bakarak yanlış yorumlarda bulunulmamalıdır. İnsanı neyin Allah'a ulaştıracağı belli değildir. Verdiği nimetler için Allah'a ne kadar şükredilse azdır. Edilen şükürü rahmetiyle onaylayacak olan da yalnız Allah'tır.

67. Uyurken ağzına yılan giren adamın hikâyesi

- a. Bir süvarinin, uyumuş bir adamın ağzına yılan girdiğini görmesi,
- b. Süvarinin adama topuzla birkaç kez vurması üzerine adamın bir elma ağacının altına kaçması, süvarinin adamı ağaçtan düşen çürük elmaları yemeye zorlaması, bu durumdan önce şikâyetçi olan adamın yediği yemeklerle birlikte yılanı da çıkarınca hayatını kurtardığı için süvariye teşekkür etmesi, daha önce ondan şikâyetçi olduğu için af dilemesi,
- c. Süvarinin adama başlangıçta kendisine yılan yuttuğunu söylese korkudan ödünün koparak helâk olacağını belirtmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Akıllı düşman akılsız dosttan iyidir. Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir. Başlangıçta düşmanca görülen davranışların aslında dostça olduğu anlaşılabilir.

68. Ayıyı dost edinen adamın hikâyesi

- a. Bir adamın feryat ederek kendisinden yardım isteyen bir ayıyı yılandan kurtarması,
- b. Ayının kendisini kurtaran adamın izini takibe başlayarak artık ondan hiç ayrılmaması,
- c. Adamın hastalanarak yatması üzerine ayının adamın başında bekçilik etmesi,
- d. Hastanın başındaki ayıyı gören bir adamın bu durumun sebebini sorarak ondan ayıyı başından defetmesini istemesi üzerine hastanın adama “bunu kıskançlığından söylüyorsun. Ayılığa ne bakıyorsun, gösterdiği şu muhabbeti gör” demesi,
- e. Adamın kendi kıskançlığının ayının muhabbetinden daha iyi olduğunu söyleyerek ondan tekrar ayıyı defetmesini, bir ayıyı hemcinsine tercih etmemesini istemesi,
- f. Hastanın nasihat edene “haydi işine git” demesi üzerine nasihatçının asıl işinin hastayı tehlikelerden kurtarmak olduğunu ama hastanın maalesef talihi olmadığını söylemesi, ondan ayıyı bırakarak kendisini arkadaş kabul etmesini ve bu isteğin Allah tarafından kalbine doğan bir nur olduğunu belirtmesi,
- g. Nasihatçının hastayı tekrar uyardıktan sonra elini tutması, hastanın nasihatçı hakkında suizana kapılarak elini çekmesi, bunun üzerine nasihatçının “akıllı bir dost olmadığın için gidiyorum” diyerek hastanın yanından ayrılması,
- h. Adamın uyuması, bu sırada ayının kovaladığı sineğin gelerek adamın yüzüne konması, ayının sineği birkaç defa kovması fakat sinek gitmeyince sinirlenerek gidip dağdan koca bir kaya koparması ve adamın yüzüne vurarak darma-dağın etmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Dost seçiminde dikkatli olunmalı, edilen nasihatlere kulak verilmelidir.

69. Kör dilenci hikâyesi

- a. Kör bir dilencinin halka kendisinde iki türlü körlük olduğunu söylemesi üzerine halkın “Biz senin körlüğünü görüyoruz, ikinci körlük ne oluyor, anlat” diye sorması, bunun üzerine dilencinin sesinin kötü olduğunu söylemesi ve onlardan iki kat merhamet beklemesi,

- b. Dilenci sırrını söyleyince kalbinin sesindeki güzelliğin, çirkin sesini halka güzel göstermesi ve halkın ona acıma konusunda birleşmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Mevlânâ, hikâyenin sonunda bir adamın kalp sesi, yani yalvarması da kötü olursa üç türlü körlük bir araya gelir ve üç körlük, onun için ebeden merhametten uzaklaşmaya sebep olur, demiştir.

70. Hz. Mûsâ ve Sâmiri'nin hikâyesi

- a. Hz. Mûsâ'nın, Sâmiri'nin yaptığı buzağıya tapan adama kendi mucizelerini anlattıktan sonra madenden yapılmış bir buzağı heykeline ses verdiği için nasıl secde edebildiğini sorarak sitem etmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İman konusunda da insan davranışlarına akıl ve mantık hükmetmelidir.

71. Hz. Muhammed ve âmâ

- a. Hz. Muhammed'in Arap ve Habeş kavimlerinin reisleri Müslüman olunca İslam dinin şöhreti yayılacak diye çok sevinmesi, bundan dolayı da kendisine gelen bir âmâdan yüzünü çevirerek ona darılması, bunun üzerine gelen âmâyaya kapısını kapatmaması ve nasihat etmesi için vahiy gelmesi,
- b. Hz. Muhammed'in kendi peygamberliğine Allah'ın şahit olduğunu belirterek bunu halkın tasdik edip etmemesinden kendisinin sorumlu olmadığını söylemesi.

Aktarılmak istenen iletiler: Hiç kimseye hor gözle bakılmamalıdır.

72. Calinus ve delinin hikâyesi

- a. Calinus'un öğrencilerinden bir ilaç istemesi,
- b. Bunun üzerine öğrencilerin bu ilacın delilik için olduğunu söylemeyerek deliliğin ondan uzak olduğunu belirtmeleri,
- c. Calinus'un bir delinin kendisine gelerek bir süre yüzüne baktığını, kendisine göz kırptığını ve kolundan çektiğini söyleyerek "eğer bende onunla bir cin siyet olmasaydı o çirkin deli bana nasıl iltifat ederdi?" demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsanlar kendilerine benzeyenlere iltifat ederler.

73. Hekim, karga ve leyleğin hikâyesi

- a. Bir hekimin çölde giderken bir karga ile bir leyleği birlikte gördüğünü, bu durumun nedenini merak ederek araştırdığını ve sonunda her ikisinin de topal olduğunu gördüğünü belirtmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Benzer nitelikteki insanlar birarada bulunur.

74. Hz. Muhammed'in hasta ziyareti

- a. Hz. Muhammed'in hastalanan sahabeyi ziyarete gitmesi,
- b. Hastanın Hz. Muhammed'i görünce canlanması ve peygamber, sabahleyin onu yoklamaya geldiği için kendisini çok şanslı hissettiğini söylemesi,
- c. Hz. Muhammed'in hastalığın sebebini araştırmak için sahabeye nefesine uyararak münasebetsiz bir dua edip etmediğini sorması,
- d. Hastanın bir müddet düşündükten sonra günah içinde yüzerken Hz. Muhammed'e de günahkârların şiddetli bir azaba uğrayacağına dair vahiy geldiği bir zamanda Allah'a –Hârût ve Mârût'un yaptığı gibi- kendisine âhiret azâbını dünyâda çektirmesi için dua ettiğini hatırlaması ve bu ağır hastalığın bu duanın ardından ortaya çıktığını belirtmesi,
- e. Alışkanlık hâline getirdiği ibadet ve zikri yapmaktan geri kaldığı ve artık ölmek üzere olduğu bir zamanda Hz. Muhammed'in gelerek kendisine şahane bir tesellide bulunduğunu belirtmesi,
- f. Hz. Muhammed'in hastadan bir daha böyle dua etmemesini istemesi, hastanın da bundan sonra kendini –dünyadayken istediği cezaya dayanabilecek kadar- güçlü görmeyeceğine tövbe etmesi,
- g. Hz. Muhammed'in hastadan hem dünyada hem de âhirette kendisine iyilik vermesi için dua etmesini istemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Dua ederken çok dikkatli olunmalı, her şeye gücü yeten Allah'tan bu dünyada da ahirette de iyilik istenmelidir. Hasta ziyaretinde bulunulmalıdır.

75. Hz. Mûsâ'ya gelen vahiy

- a. Allah'ın Hz. Mûsâ'dan hastalanınca kendisini ziyarete gelmediği için şikâyetçi olması,

- b. Bunun üzerine Hz. Mûsâ'nın Allah'ın hastalık ve zarar ziyandan münezzehe olduğu hâlde böyle bir şikâyetle bulunmasının ne anlama geldiğini merak etmesi,
- c. Allah'ın bunun üzerine has bir kulunun hastalandığını, o kulun hastalığının kendi hastalığı olduğunu belirtmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah, has kullarını kendisiyle bir tutarak onların hastalıklarını kendi hastalığı kabul eder ve hastalandığında kendisini ziyarete gelmeyenlere gücenir.

76. Üç arkadaşı birbirinden ayıran bahçıvanın hikâyesi

- a. Bir bahçıvanın, bağında biri fakih, biri şerif diğeri soft olmak üzere üç kişi görmesi, Mevlânâ'nın bu kişilerin hırsıza benzediğini belirterek onlar için "her biri vefâ etmez ve hak tanımaz kimselerdi" ifadesini kullanması,
- b. Bahçıvanın tek başına bu üç kişiyle baş edemeyeceğini düşünerek öncelikle onları birbirinden ayırması gerektiğine karar vermesi,
- c. Bahçıvanın, arkadaşlarının sûfiye olan muhabbetlerini bozmak amacıyla onu bir kilim alıp gelmesi için eve yollaması ve o gidince diğeri ikisini överek sûfinin onların arasında ne işi olduğunu sorması, onlardan sûfiyi aralarından atarak bir hafta kendi bahçesinde misafir olmalarını istemesi,
- d. Şerif ve fakihin sûfiyi aralarından kovması, sûfi giderken bahçıvanın sopayla arkasından yetişerek hırsızlık için bahçesine girmesinin sûfilikle ne derece örtüşüğünü sorması ve onu dövmesi,
- e. Sûfinin ayrılırken arkadaşlarına kendi cezasının geçtiğini belirterek kendilerini iyi muhafaza etmelerini öğütlemesi ve asıl düşmanın bahçıvan olduğunu belirterek kendi yediği dayağı onların da yiyeceğini belirtmesi,
- f. Bahçıvanın şerifi yufka ekmeği getirmesi için eve göndermesi, fakihle yalnız kalınca ona kendisinin seyit olduğunu iddia eden şerifin annesinin ne yapmış olduğunu kimsenin bilmediğini, her seyit olduğunu iddia edenin seyit olmayacağını söylemesi,
- g. Fakihin bahçıvanı dinledikten sonra şerifin arkasından eve gitmesi ve ona bu bağına hırsızlık için girmesinin kendisine peygamberden mi miras kaldığını sorması,
- h. Bahçıvanın şerifi dövmesi,

- i. Şerifin yediği dayağın ardından fakihin hayâline kendisinin sırasını savdığını, artık kimsesiz kaldığı için ayağını denk alması gerektiğini, kendi başına gelenlerin onun da başına geleceğini söylemesi,
- j. Şerif gidince bahçıvanın fakihe bağına hırsızlık için girme ruhsatını hangi kitapta okuduğunu, verdiği bu fetvanın fakihlikle ne derece örtüştüğünü sorarak hakaretler etmesi,
- k. Bunun üzerine fakihin bahçıvana “hakkın var, vur ki elin ermiştir” diyerek arkadaşlarından ayrıldığı için bu dayağı hak ettiğini belirtmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Birlik içinde hareket edenlerle baş etmek mümkün değildir, aralarımıza nifak sokulunca tek tek haklarından gelinebilir.

77. Bâyezid-i Bestâmî ‘ye “Kâbe benim etrafımda, tavaf et” diyen adamın hikâyesi

- a. Hacca gitmek için yola çıkan Bâyezi-i Bestâmî’nin yol üstündeki her şehirde o şehrin azizleriyle görüşmesi,
- b. Gittiği şehirlerden birinde zayıf, yaşlı ve gözleri kör ancak sözleri nurlu ve kalbi güneş gibi birine rastlaması ve onunla sohbet etmesi,
- c. Adamın Bâyezi-i Bestâmî’den kendi etrafında yedi defa tavaf etmesini isteyerek bunun hac tavafından daha değerli olduğunu söylemesi ve ondan cebindeki iki yüz dirhem gümüşü kendisine vermesini istemesi, Allah’ın kendisini Kâbe’den daha üstün gördüğüne Allah üzerine yemin etmesi, bunun nedenin de kendi gönlüne Allah’tan başkasının girmemesi olduğunu belirtmesi,
- d. Bâyezi-i Bestâmî’nin yaşlı adamın huzurunda kemâl ile dolarak memleketine dönmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah’ın tecelli ettiği, masivadan arındırılmış bir gönül, Kâbe’den üstündür.

78. Ev yaptıran müridin hikâyesi

- a. Şeyhin, müridinin yeni yaptırdığı evi görmeye gelmesi,
- b. Şeyhin müridine pencereyi niye açtırdığını sorması üzerine müridin “aydınlık gelsin diye” cevabını vermesi, şeyhin müride niyetlerde ibadet maksadının gözetilmesi gerektiğini belirterek bu pencereyi açtırmaktaki kastının oradan ezan sesini duymak olması gerektiğini vurgulaması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Ameller niyetlere göredir. Yapılan her işte Allah'ın rızası gözetilmelidir.

79. Seyyid-i Ecel'in kötü bir kadını nikâhlayan Delkak'ı azarlaması hikâyesi

- a. Bir gece Seyyid-i Ecel'in Delkak'a gelerek acele ile kötü bir kadınla evlendiği için onu kınaması,
- b. Delkak'ın cevap olarak daha önce namuslu dokuz kadınla evlendiğini ancak hepsinin sonradan kötü olduğunu, bu yüzden de kederinden vücudunun eridiğini, şimdiye kadar aklın gerektirdiklerini yerine getirmenin bir faydasını görmediğini, bundan sonra delice hareket etmek istediğini söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Aklın gerektirdiklerini yapmak kişiye fayda yerine zarar getiriyorsa zaman zaman da deliliğe başvurmak gerekir.

80. Akıllı adam ve (kayıştan ata binmiş) delinin hikâyesi

- a. Bir adamın zor bir iş için danışmak üzere akıllı bir adam aradığını söylemesi üzerine diğer adamın şehirde kendini deli gibi gösteren, kayıştan ata binecek çocuklar arasında koşup duran adamdan başka akıllı adam olmadığını söylemesi,
- b. Danışmak isteyen adamın kendini deli gösteren adama gelerek ondan kendisine bir sır söylemesini istemesi üzerine “bugün sır günü değildir” cevabını alması,
- c. Akıl danışmak isteyen adamın kendini deli gösteren adama bu mahalleden bir kadınla evlenmek istediğini söyleyerek ondan yardım istemesi, kendisini deli gösteren adamın bu soruya “üç türlü kadın vardır, ikisi beladır, üçüncüsü ele geçmez; o, biri istersen hepsi senin olur, ikincisinin yarısı senindir, üçüncüsü ise asla senin olmaz” cevabını vererek gitmesi, akıl danışanın tekrar seslenerek ondan bu sözlerinin tefsirini istemesi,
- d. Meczûbun, akıl danışanın yanına gelerek “kız oğlan kız tamamen senin olur, yarısı senin olan dul kadındır. Hiç olan da evlat sahibesi bulunandır” cevabını vererek kayıştan atını sürmesi ve çocukları başına çağırması,
- e. Akıl danışanın meczûba bir sorusunun daha olduğunu söyleyerek böyle bir akıl ve edep ile bu delilik hâlinin bir arada bulunmasının hikmetini sorması,

- f. Meczubun, ilminden ötürü şehir halkı tarafından kadı tayin edilmek istendiği için kendisini deliliğe vurmak zorunda kaldığını, kendisinin akıl hazinesi taşıyan bir virane olduğunu söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir. İlminden ötürü halkın iltifatından kaçanlar, kendilerini deliliğe vurarak gizlemişlerdir.

81. Kör dilenci ve köpeğin hikâyesi

- Bir köpeğin kör bir dilenciye saldırması,
- Kör dilencinin korkusundan köpeğe güzel davranmaya ve güzel sözler söylemeye başlaması ve ona “kerîm” lakabını vermesi, eğitilmiş köpekler avda yaban eşiği ararken bu köpeğin mahallede kör bir dilenciye saldırmasına bir anlam verememesi,
- Mevlânâ'nın “kör yakalayan köpek”in “gâfil avlayan sahte mürşitler”i temsil ettiğini belirtmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Eğitimsiz insanlar olmadık yer ve zamanlarda olmadık işler yaparlar.

82. Kör terziden kumaş çalan hırsızın hikâyesi

- Bir hırsız, bir körden kumaş çalacak olsa o körün bilmeden feryat etmeye başlayacağını belirtmesi,
- Hırsız gelip suçunu itiraf etmeden terzinin onu tanıyamayacağı, suçunu itiraf eden hırsızın da ne çaldığını söylemesi için sıkıştırılması gerektiği belirtilerek bunun “cihâd-ı ekber/ büyük savaş” sayıldığının vurgulanması.

Aktarılmak istenilen iletiler: En zor ve büyük savaş, insanın kendi nefsiyle mücadele etmesidir.

83. Muhtesip ile sarhoşun hikâyesi

- Bir muhtesibin gece duvar dibinde sızmış bir sarhoş görmesi,
- Ona defalarca ne içtiğini sorması ancak aldığı cevaplardan bir şey anlamaması,
- Muhtesibin, şarap içip içmediğini anlamak için adamdan “âh” demesini istemesi üzerine sarhoşun “âh”ın dert ve gamdan çekildiğini, kendisinin ise neşeli olduğunu belirterek “âh” yerine “hu hu” demesi,

- d. Muhtesibin sarhoşu zindana götürmek istemesi, sarhoşun ise “eğer bende yürüyecek ve gidecek kuvvet olsaydı evime giderdim, yolda düşüp sana rast gelmezdim” cevabını vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsan içinde bulunduğu ruh hâliyle konuşur. İçki insanın iradesini, aklını ve mantığını devre dışı bırakır.

84. Müminler ve melekler

- a. Müminlerin mahşerde meleklerle cehennem kâfirin de müminin de geçeceği, ortak bir yol olduğu hâlde kendilerinin neden duman ve ateş görmediklerini sormaları üzerine meleklerin “filan yerden geçtiğiniz vakit gördüğünüz yeşil bahçe yok mu idi. Cehennem ve şiddetli siyâset mahalli orası idi” cevabını vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah rızası için nefsin kötülükleriyle mücadele eden insanlar, cehennem ateşini söndüreceklerdir.

85. Muaviye’yi sabah namazına kaldıran Şeytan

- a. Halkın ziyaretinden usanan Muaviye’nin kapısını kilitleyerek uyuması,
- b. Ansızın birinin Muaviye’yi uyandırması,
- c. Odasına kimsenin girebileceği bir yol bulunmayan Muaviye’nin bu küstahlığı kimin yaptığını araştırırken kapının gerisinde birini görmesi, ona kim olduğunu sorması ve “adım İblîs-i şakî” cevabını alması,
- d. Muaviye’nin İblis’e kendisini neden uyandırdığını sorması, İblis’ten “namaz vakti sonuna geldi” cevabını alınca onun böyle bir davranışta bulunabileceğine inanmaması,
- e. Şeytan’ın Muaviye’yi ikinci defa aldatmaya kalkışarak kendisinin de önceden melekler sırasında olduğunu ve bir zamanlar canla başla ibadet yolunda gittiğini, Âdem’e secde etmemesinin temelinde ilâhî aşk ve kıskançlık olduğunu belirtmesi,
- f. Muaviye’nin İblis’in söylediklerinin doğru olduğunu ancak onun bunlardan nasibinin bulunmadığını söylemesi,
- g. Bu defa İblis’in, Allah’ın kendisini iyiyle kötüyü birbirinden ayırmak için bir mihenk taşı olarak yarattığını söylemesi,
- h. Muaviye’nin İblis’ten kendisini inandırmak için boşa uğraşmamasını isteyerek onun hilelerine karşı Allah’tan yardım istemesi,

- i. Muaviye'nin İblis'e tekrar kendisini neden uyandırdığını sorması,
- j. Şeytan'ın kadın erkek herkesin kendisinden şikâyetçi olduğunu, Hz. Âdem'e secde etmediği için çok pişman olduğunu ve Allah'ın kendisini affetmesini beklediğini belirterek Muaviye'ye kendisinden değil, nefsinden Allah'a sığınması gerektiğini söylemesi,
- k. Muaviye'nin İblis'e tekrar kendisini neden uyandırdığını sorması üzerine İblis'in Muaviye'ye doğru ile yanlışı nasıl fark edersin diye sorması, Muaviye'nin Hz. Muhammed'in bunun için sağlam bir işaret gösterdiğini belirterek yalanın kalpte şüphe uyandırdığını, doğrunun ise insana güven verdiğini ve onu sevindirdiğini söylemesi,
- l. Muaviye'nin İblis'e tekrar kendisini neden uyandırdığını sorması üzerine İblis'in onu namaz için uyandırdığını, namazın vakti geçmiş olsa Muaviye'nin duyacağı pişmanlıktan ve edeceği tövbeden arşın titreyeceğini, çekeceği âhın yüz namaz yerine geçeceğini, kendisinin ise buna tahammülünün olmadığını belirtmesi,
- m. Bunun üzerine Muaviye'nin İblis'e "işte şimdi doğruyu söyledin, senden ancak bu beklenir" demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Yalan, kalpte şüphe; doğru ise güven uyandırır. Pişmanlıkla edilecek samimi bir tövbe, vaktinde yapılan ibadetlerden hayırlıdır. Herkes, kendisine yakışan şekilde konuşur.

85.1. Hintli ve ayna

- a. Bir Hintli'nin bu insanı kara gösteriyor diyerek aynayı ateşe atması,
- b. Aynanın "Günah benim değil. Kabahatı benim sathımı cilâlayan sanatkâra bul. Çirkin nerede, güzel nerede söyleyeyim diye o sanatkâr beni böyle gammaz ve doğru sözlü yaptı." demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsanlar kendilerine eksik ve yanlışlarını dosdoğru gösteren kişilerden hoşlanmaz ve kabahatı onlarda bulurlar.

85.2. Bahçıvan ve kuru ağaç

- a. Kuru ağacın bahçıvana bir hatası olmadığı hâlde kendisini neden budadığını sorması,

- b. Bahçıvanın ağacın kuru oluşunun budanmak için yeterli olduğunu belirterek ona “senin tohumun ve aslın kötü olduğu gibi hoş bir ağaca da aşılammamışsın” cevabını vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsanlar, güzel ahlâklı kimselerle arkadaşlık ederse kötü huylarından yavaş yavaş arınırlar.

86. Kadı ve naibin hikâyesi

- a. Bir “kadı”nın dava esnasında ağlamaya başlaması üzerine naibin bunun nedenini sorması,
- b. “Kadı”nın davacı iki tarafın olayın aslını bildiğini ancak kendisinin bilmediğini bu yüzden de nasıl hüküm vereceğine karar veremediğini belirtmesi,
- c. Naibin davacı iki tarafın olayı çok iyi bildiğini ancak her birinin diğerini mahkûm etmek hırsıyla hareket ettiğini, “kadı”da üstün gelme hırsı olmadığı için hakikati en iyi onun görebileceğini söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Hırs, düşmanlık ve başkasına üstün gelme arzusu insanların olayları doğru değerlendirmesine ve dolayısıyla adaletin tecelli etmesine engel olur.

87. Cemaati kaçırın sahabe

- a. Hz. Muhammed’in mescidine giren bir sahabenin namazın dağılmış olduğunu öğrenince derinden bir âh çekmesi,
- b. Bunun üzerine bir başka sahabenin ona çektiği âha karşılık kendi namazını vermeyi kabul etmesi ve aralarında anlaşmaları,
- c. Âhı alan sahabenin uyku arasında kendisine “Âb-ı hayat ve şifâyı satın aldın, bu alış-verişin hürmetine bütün halkın namazı kabul edildi” diyen bir ses işitmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Samimiyetle çekilen bir âh, Allah katında bütün ibadetlerden kıymetlidir.

88. Ev sahibi ve hırsızın hikâyesi

- a. Evine hırsız giren adamın onu yakalamak için iki üç meydan koşması, tam yakalayacağı sırada bir diğer hırsızın adama geri dönmesini işaret etmesi,
- b. Hırsızın tekrar evine dönerek karısına zarar vermesinden endişelenen adamın, kendisine seslenen diğer hırsızın yanına gelerek işin aslını sorması, di-

ğer hırsızın bir ayak izi göstererek adamın kovaladığı adamın kaçtığı yolu göstermesi,

- c. Ev sahibinin, bu açıklamayı dinledikten sonra tam hırsızı yakalayacağı sırada bağırarak kaçırmasına yol açan diğer hırsızı azarlaması, hırsızın kendisine (aslına) ulaşacakken bir “nişân” olan ayak izini gösterdiği için ona kızması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah’a gönülden inananlar O’nun tecellilerinden (nişânlarından) hareketle O’nun aslına ulaşırlar. Kendilerini O’na ulaşmaktan alıkoyacak şeylere aldanmazlar.

89. Padişah tarafından azledilen vezirin hikâyesi

- a. Önce muhtesip iken terfi ederek vezir olan kimselerin talihli olduğu, ancak bir kimsenin önce vezir iken padişah tarafından muhtesip yapılmasının işlediği kötü bir işten dolayı bir düşüş niteliği taşıdığı ifade edilmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Bir işi hakkıyla yapmak onda terfi etmeye, kötüye kullanmaksa düşüşe neden olur.

90. Münafıklar ve Mescid-i Dırrar hikâyesi

- a. Münâfıkların Hz. Muhammed’e bir oyun oynamak için Kuba’da bir mescit yaptırılmaları ve ona Mescid-i Dırrar adını vermeleri,
- b. Süsledikleri bu mescide Hz. Muhammed’i davet etmeleri ve Hz. Muhammed’in daveti kabul etmesi,
- c. Hz. Muhammed yola çıkacağı sırada Allah’tan “bu daveti kabul etme, onlar hile yapıyorlar” diye bir ses işitmesi,
- d. Münafıkların bir din düşmanını Şam’dan Mescid-i Dırrar’a getirmek istediklerinin belirtilmesi,
- e. Hz. Muhammed’in Allah’tan işittiği ses üzerine münafıklara şu an gazaya çıkmak üzere olduklarını, gazadan döndükten sonra o mescide gidebileceğini bildirmesi,
- f. Hz. Muhammed’in Tebük gazasına çıkması,
- g. Hz. Muhammed gazadan dönünce münafıkların gelerek onu tekrar mescide çağrılmaları,
- h. Allah’ın Hz. Muhammed’den savaş çıkmasına neden olabilecek bile olsa niyetini açıkça söylemesini istemesi,

- i. Hz. Muhammed'in münafıkların asıl niyetlerini açıkça dile getirmesi, münafıkların her şeyi inkâr ederek geri dönmeleri, ellerine Kur'an sayfaları alıp gelerek Hz. Muhammed'e söylediklerinin doğru olduğuna dair yemin etmesi,
- j. Hz. Muhammed'in "Allah'ın şahitliğine mi inanayım yoksa sizin yemininize mi" demesi,
- k. Münafıkların ellerinde Kur'an, dudaklarında da oruç olduğunu iddia ederek tekrar yemin etmeleri,
- l. Hz. Muhammed'in, Allah'ın onların söylediklerinin tam tersini söylediğini ve Allah'ın onların kulaklarını mühürlediğini belirtmesi,
- m. Münafıkların vahiy karşısında aciz kalarak tekrar yemin etmeye başlamaları, Hz. Muhammed'in onlara "Siz hakikaten yalan söylüyorsunuz" buyurması,
- n. Sahabelerden birinin Hz. Muhammed bu yaşlı başlı insanların ayıplarını neden örtmüyor da yüzlerine vuruyor diye düşünmesi, daha sonra böyle düşündüğü için pişman olarak "Ey sırra vâkıf bulunan Rabbim, beni bu küfürle bırakma!" diye dua etmesi, bu şekilde düşünürken uyuyakalarak rüyasında münafıkların mescidini pisliklerle dolu görmesi, mescidin necâsetten harap olan taşlarından çıkan dumanın sahabenin boğazını yakması ve o acı duman kokusundan sıçraması, "İlahî! Bu alâmetler kâfirlik işaretidir" diyerek secdeye kapanması; kahır ve gazabın, kendisini imandan ayıracak şefkatten daha iyi olduğu sonucuna varması,
- o. Bütün sahabelerin Mescid-i Dırar'a dair rüya görerek münafıkların orayı yaptırma niyetlerini anlamaları,
- p. Mescid-i Dırar'ın bir İslâm mescidi değil bir hile yuvası olduğu ortaya çıkınca Hz. Muhammed'in onu yıkmalarını ve bir çöplüğe dönüştürmelerini emretmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah her şeyi hakkıyla bilen ve gerçekleri er geç açığa çıkarandır.

90.1. Hz. Mûsâ'ya seslenen ağaç

- a. Hz. Muhammed'in tıpkı Hz. Mûsa'nın ağaç tarafından "Ey mesut talihli" diye Allah'ın sesini işitmesi gibi "Benim de kulağıma gelen apaçık Allah'ın sesidir" demesi,

- b. Hz. Mûsâ'nın ağaçtan “Yâ Mûsâ! Ben Rabbü'l- âlemîn olan Allah'ım”sesini işitmesi ve bu sesle birlikte bir nûr görmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah, peygamberlerine çeşitli şekillerde tecelli etmiştir.

91. Devesini kaybeden adamın hikâyesi

- a. Mevlânâ hikâye kişisi olarak “sen” diye seslendiği kişiyi/ okuyucuyu seçmiştir,
- b. Bu kişinin “dâlle” adı verilen devesinin elinden kaçarak bir yere saklanması,
- c. Bu kişinin oraya buraya koşarak hararetle devesini ararken içinde yer aldığı kervanın yola çıkması ve vaktin geceye dönmesi,
- d. Bu kişinin herkese devesini sorarken müjde verecek olana para vereceğini belirtmesi,
- e. İnsanların bu kişinin hâline gülmesi ve müjdelik alabilmek için devenin yalandan yüzlerce özelliğini söylemeleri: birinin “bir deve gördük ki bu tarafa gidiyordu. Kırmızı tüylü bir deve idi. Şu otun yanına doğru gitmişti”, birinin “kulağı kesikti”, bir başkasının “çulu nakışlı idi”, diğer birinin “tek gözlü”, bir başkasının, devenin “uyuz” olduğunu söylemesi,
- f. Deve sahibi olmayan kişilerin, bu deve arayışını bir taklit olarak değerlendirmeleri,
- g. Bir “mukallid”in kaybolan deveye açgözlülükle bakarak kendi kaybettiği deveyi unutmaması, devesi kaybolan adam ne tarafa koşarsa onun da hırs ve açgözlülükle aynı tarafa koşması,
- h. Mukallidin devesini bulması, devesini bulunca arkadaşının develerine açgözlülükle bakmaktan vazgeçmesi,
- i. Devesini bulan adamın “mukallid” olan adının “muhakkik”e dönüşmesi, devesini bulduktan sonra artık yalnız gitmeye başlaması,
- j. Asıl deve sahibinin ona bu ana kadar kendisini takip edip şimdi neden bıraktığını sorması,
- k. Muhakkik olan mukallidin şimdiye kadar hırs ve aç gözlülükle asıl deve sahibine yaltaklandığını, kaybettiği devenin nişanlarını ondan çalıp öğrendiğini, şimdi ise kendi devesini bulduğu için şükretmesi, asıl deve sahibi ile konuşması ve gayretinin kendisine doğruluk kapısını açtığını, “işsizlik” gibi görünürken “kazanç”a dönüştüğünü belirtmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsanın, Allah'ı farklı şekillerde yorumlayan çeşitli mezhepler arasında tereddüde uğraması ve hepsinden ayrılarak kurtuluşa erişmesi gerekmektedir. Allah hakkında yapılan yorumların hepsi doğru olamayacağı gibi, farklı yorumlarda bulunanların hepsi yanlış yolda da değildir. Bir şeyin sahtesi olmayınca aslının kıymeti bilinmez. Taklitçilik, hırs ve açgözlülükten uzak durulmalıdır.

91.1. Kendi evini soyan hırsız

- Bir hırsızın gizlice bir eve girmesi, içeriye girince oranın kendi evi olduğunu görmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Hırsızlıktan uzak durmak gerekir. Herkes ne yaparsa aslında kendisine yapar.

92. Arkadaşıyla kavga eden Hintlinin hikâyesi

- Dört Hintlinin bir mescide girerek namaz kılmaları,
- Müezzinin gelmesi ve namaz kılan Hintlilerden birinin ona ezanın okunup okunmadığını sorması,
- Namaz kılan diğer Hintlinin soru soran Hintliye namazda konuştuğu için namazının bozulduğunu söylemesi,
- Üçüncü Hintlinin ikinciye kendisinin de birinci Hintliyle aynı durumda olduğunu, konuştuğu için onun da namazının bozulduğunu söylemesi,
- Dördüncü Hintlinin “elhamdülillâh, ben şu üç kişi gibi kuyuya düşmedim” (yâni namazım bozulmadı) demesi,
- Böylece dört Hintlinin de namazlarının bozulması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Bir kimsenin ayıbını söyleyenler, ayıbı olanlardan daha fazla Hak ve hakikatten saparlar. Başkasının ayıbını söyleyen o ayıbı peşinen satın almış olur. Müslüman kınadığı ayıbın kendisinde ortaya çıkmayacağından emin olmamalıdır. İnsan başkalarında kendi kusurlarını görür.

93. Korku salmak için adam öldüren Oğuz Türklerinin hikâyesi

- Oğuz Türklerinin yağma etmek için ansızın bir köyü basmaları, o köyün ileri gelenlerinden iki kişiyi bularak birini hemen öldürmek için acele etmeleri,
- Onu kurban etmek için ellerini bağlamaları, kurban edilecek adamın Oğuzlara kendisine neden böyle davrandıklarını sorması,

- c. Oğuzların “şu arkadaşın korksun da altın çıkarsın diye seni öldüreceğiz” cevabını vermeleri üzerine kurbanın, arkadaşının kendisinden daha fakir olduğunu söylemesi,
- d. Oğuzların, kurbanın arkadaşının aslında zengin olduğunu fakat kendisini fakir gösterdiğini söylemeleri,
- e. Kurbanın, Oğuzların ikisinde de altın olup olmadığını bilmediklerini, bu yüzden de ihtimal ve şüphe ile hareket ettiklerini söyleyerek onlardan önce arkadaşını öldürmelerini istemesi, bunun ardından kendisinin korktuğu için onlara altınların yerini göstereceğini belirmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsan, Allah’ın kahrettiği kavimlerden haberdar edildiği için çok şükretmelidir.

94. Doktoruna hastalıklardan şikâyet eden adamın hikâyesi

- a. Hastanın hekime söylediği bütün şikâyetlere doktorun “ihtiyarlıktan” demesi üzerine hastanın tek cevaba saplanan doktora kızması,
- b. Bunun üzerine doktorun, hastada meydana gelen bu hiddetin de ihtiyarlıktan kaynaklandığını söylemesi,
- c. Hikâyenin sonunda Mevlânâ’nın bu durumdan Allah’a âşık olanların müstesnâ olduğunu belirtmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah âşıkları hiçbir şeyden şikâyet etmezler, hayra da şerre de eşit mesafede dururlar.

95. Cuhâ ile babası ölen çocuğun hikâyesi

- a. Bir çocuğun, babasının tabutu önünde feryat ederek babasının mezarda mahrum kalacağı şeylerden şikâyetçi olması, mezarın özelliklerini sayıp dökmesi,
- b. Bunun üzerine Cuhâ’nın babasına cenazenin kendi evlerine götürüldüğüne dair yemin ederek çocuğun saydığı bütün özelliklerin kendi evlerini tarif ettiğini belirtmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir. Herkes çevresine kendi aynasından bakar, kendisine göre algılar.

96. İri yarı adamdan korkan çocuğun hikâyesi

- a. İri yarı bir adamın bir çocuğu tenhada yalnız bulması,

- b. Çocuğun, adamın kendisine cinsel istismarda bulunmasından korkarak sararması,
- c. Adamın çocuğa “Güzelim emin ol ki sen benim üstüme çıkacaksın. Ben eğer şekil ve cüsse itibariyle korkunç isem de ehemmiyet verme. Beni namert bil ve deve gibi üstüme çıkıp sür” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Çocuklara cinsel istismarda bulunmamak gerekir.

97. Süvari ve okçunun hikâyesi

- a. Silahlı ve heybetli bir süvarinin orman içinde ilerlerken bir okçu görmesi ve okçunun korkusundan yayını kurması,
- b. Süvarinin okçuya cesedi iri yarı olmakla birlikte savaşta bir kocakarıdan daha âciz, zayıf ve korkak bir insan olduğunu itiraf etmesi,
- c. Okçunun süvariye “İyi ki söyledin. Yoksa korkumdan sana ok atacaktım” cevabını vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Ellerindeki silahı kullanma konusunda yetersiz olan insanlar, her savaşı başından kaybederler. Önemli olan iri bir cüseye sahip olmak değil elde bulunan silahı doğru yer ve zamanda kullanabilme cesaretini gösterebilmektir.

98. Bedevi ile filozofun hikâyesi

- a. Bir bedevinin buğday dolu iki çuvalı devesine yükleyerek kendisinin de çuvalların ortasına oturması,
- b. Geçen birinin bedviden nereli olduğunu sorduktan ve onunla sohbet ettikten sonra çuvallarda ne olduğunu sorması, bedevinin çuvalların birinde buğday diğerinde ise kum olduğunu söylemesi,
- c. Adamın bedeviye kumu neden yüklediğini sorması üzerine bedevinin buğday çuvalı ile dengeyi sağlaması için cevabını vermesi,
- d. Adamın bedeviye dengeyi sağlamak ve yükü hafifletmek için buğday çuvalını ikiye bölmesini tavsiye etmesi üzerine bedevinin bu fikri çok beğenmesi,
- e. Bedevinin adama acıyarak onu devesine bindirmesi ve çok zeki bulunduğu bu adama vezir mi yoksa şâh mı olduğunu sorması, adamın halktan biri olduğunu söylemesi,

- f. Bedevinin adama ne kadar malı olduğunu sorması üzerine adamın akşam yemeğini karşılayacak gücü olmadığını, sahip olduğu akıl ve bilgiden dolayı elinde hayâl ve baş ağrısından başka bir şey bulunmadığını söylemesi,
- g. Bunun üzerine bedevinin adamdan uğursuz bilgi ve hikmetini kendisinden uzaklaştırmasını ve yanından gitmesini istemesi, ona içinde bulunduğu durumdan kurtulması için çalışmasını ve kendisindeki hikmet ve felsefenin kaybolması için uğraşmasını tavsiye etmesi,
- h. Hikâyenin sonunda Mevlânâ'nın, âhir zaman filozoflarının kendilerini kudemâdan üstün farz ettiklerini belirtmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Dünya bilgisi (felsefe ve hikmet) şüpheyi arttırırken dinin hikmeti sahibini göklere çıkarır. İşe yaramayan bilgiden kurtulmak için çok çalışmak gerekir.

99. İbrahim Ethem'in deniz kenarındaki kerâmeti

- a. İbrahim Ethem'in, bir yolculuğu esnasında deniz kenarında oturmuş abasını dikerken eski öğrencilerinden bir emirin gelmesi,
- b. Emir'in efendisini tanıyarak önünde yer öpmesi,
- c. Emir'in, şeyhinin abasını dikmesine ve onun hem şeklen hem de ahlâken değişmiş olmasına, onca mülkü ve saltanatı terk etmesine şaşırması,
- d. İbrahim Ethem'in emirin düşüncesini anlaması,
- e. İbrahim Ethem'in iğnesini denize atması ve yüksek sesle onu geri çağırması,
- f. Her birinin ağzında altın birer iğne bulunan balıkların denizden çıkarak "Ey şeyh, Hakkın iğnelerini al" demesi,
- g. İbrahim Ethem'in emire "dünya saltanatı mı yoksa gönül mülkü mü daha iyi" diye sorması,
- h. Emir'in, balıklar bile İbrahim Ethem'den haberdarken kendisinin uzak kalışına hayıflanması, şeyhin eteklerini öperek ağlaya ağlaya gitmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Varlık ve eşyanın hakikati, maddî gözle değil, gönül gözüyle algılanabilir. Maddî ve manevî her tür saltanattan vazgeçilerek varlığı Allah'ta eritmek gerekir.

100. Hz. Mûsâ ve Hz. Hızır

- a. Hz. Mûsâ'nın, Hz. Hızır'ın hareketlerindeki sır ve hikmeti anlayamaması ve onları münâsebetsiz hareketler olarak değerlendirmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Bu durumun ardından kelîmu'llah olan Hz. Mûsâ'nın bile akli gayb elemi konusunda bağlanıyor ve idrak edemez hâle düşebiliyorsa halktan bir kimsenin akli kim olabilir ve nasıl idrak edebilir” diye soran Mevlânâ, metnin temel iletisini de vermiştir.

101. Şeyhin aleyhinde konuşan yabancıya müridin cevabı

- a. Bir kimsenin bir şeyhin aleyhinde konuşması,
- b. Müritlerden birinin ona Allah dostlarına atılan iftiranın büyük bir suç olduğunu söyleyerek onu fikrinden vazgeçirmeye çalışması,
- c. Adamın şeyhi işret meclislerinde gördüğünü, eğer mürit isterse bunu akşam ona da gösterebileceğini söylemesi,
- d. Müridin şeyhini elinde içki şişesiyle görmesi ve ona “şeyhim gizlin açığa çıktı” demesi,
- e. Şeyhin müride bu kadehin zahiri kadeh olmadığını, Allah nuru ile dolu olduğunu ve bu yüzden de ona Şeytan sidiğinin sığamayacağını söyleyerek müritten kadehin içine bakmasını istemesi, müridin şeyhin elindeki kadehe bakınca onun balla dolu olduğunu görmesi ve şeyhe karşı mahçup olması,
- f. Şeyhin hasta olduğunu söyleyerek müritten kendisine hurma şarabı getirmesini istemesi ,
- g. Müridin bütün meyhaneyi dolaşarak her küpün içindekini tatması ve hepsinin bal ile dolu olduğunu görmesi, meyhanedeki rintlere bunun ne anlama geldiğini sorması,
- h. Meyhanedeki sarhoşların ağlayarak şeyhin yanına gelmesi ve şeyhin hürmetine bütün şarapların bal olduğunu söylemeleri ve ondan şarabı murdarlıktan kurtardığı gibi kendi ruhlarını da kötülük ve pisliklerden arındırmasını istemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Etrafları haramla dolu olsa da Allah dostları helâlden başka bir şey yemezler. Allah aşkı haramları helâle dönüştürür, ruhları kötülüklerden arındırır. Gıybet ve iftiradan sakınılmalıdır.

102. “Allah beni günahlarımdan ötürü eleştirmiyor” diyen adama Hz. Şuayb’ın cevabı

- a. Hz. Şuayb zamanında birinin Allah’ın kendisinin çok günahını gördüğü hâlde “Allah beni eleştirmiyor” demesi

- b. Allah'ın Hz. Şuayb'a o kulu çokça eleştirdiğini ancak kalbinin karalığından onun bunların hiç birini göremediğini söylemesi,
- c. Hz. Şuayb'ın adama nasihat etmesi ve bunların adamda olumlu tesir yapması,
- d. Adamın Hz. Şuayb'den Allah eğer kendisini eleştiriyorsa bunun işaretinin neler olduğunu sorması,
- e. Hz. Şuayb'ın bu soruyu Allah'a iletmesi üzerine Allah'ın "settâr" olduğunu ve onun seviyesinden başka sınırlarını söylemeyeceğini belirtmesi, adamda gördüğü kusurların başında yaptığı ibadetlerden zevk almamasının geldiğini söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Günahta ısrar etmek kalbin kararmasına ve günahların artık önemsenmemesine yol açar. Verilen nasihatleri dinlemek kişinin yararlıdır.

103. Hz. Ayşe'nin Hz. Muhammed'e sorusu

- a. Hz. Ayşe'nin Hz. Muhammed'e kirlili olup olmadığına dikkat etmeksizin neden her yerde namaz kıldığını sorması,
- b. Hz. Muhammed'in, Allah'ın büyük kulları için pisliği temiz hâle getirdiğini, kendisinin secde ettiği yerin yedinci kat göğe kadar temiz kıldığını söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah, yarattıklarını maddî ve manevî kirlilerden temizleyendir (Kuddüs).

104. Deveyi yularından tutup çeken farenin hikâyesi

- a. Küçük bir farenin, bir deveyi yularından yakalayarak çekmesi,
- b. Devenin uysal tabiatı yüzünden bu duruma razı olması, farenin ise kibirlenmesi,
- c. Devenin, farenin düşüncesini anlayarak "ben şimdi sana seni gösteririm" demesi,
- d. Deve ile farenin bir nehir kenarına gelmesi, farenin nehir karşısında aciz olarak duraklaması üzerine devenin onu kendisine rehber kabul ettiğini bildirerek ondan nehri geçmesini istemesi,

- e. Farenin suyun derinliğinden şikâyet etmesi ve boğulmaktan korktuğunu belirtmesi üzerine devenin suya ayak atması ve suyun ancak dize kadar olduğunu söylemesi,
- f. Farenin dizden dize fark olduğunu belirterek devenin dizine kadar olan suyun kendi başını yüz arşın geçmiş olduğunu belirtmesi,
- g. Devenin fareye bir daha terbiyesizlik etmemesini, develerle değil farelerle inatlaşmasını söylemesi, bunun üzerine farenin tövbe ederek deveden kendisini nehirden geçirmesini istemesi,
- h. Farenin yalvarışı karşısında devenin merhamete gelerek bu fare gibi yüz binlercesini nehirden geçirebileceğini söylemesi ve fareden hörgücüne atlama-sını istemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Uysal tabiatlı kimseler tevazu gösterirler.

105. Gemide iftiraya uğrayan dervişin hikâyesi

- a. Hiç yükü olmayan bir adamın gemiyle yolculuğa çıkması,
- b. Bu adam uyurken gemide bir altın torbasının kaybolması,
- c. Gemideki herkesin aranması ancak torbanın bulunamaması üzerine uyuyan adamdan şüphelenilmesi,
- d. Para sahibinin uyuyan adamı uyandırması ve durumu anlatarak ondan soyunmasını istemesi,
- e. Kalbi kırılan adamın gerçeklerin açığa çıkması için Allah'a yalvarması,
- f. Denizden ağzında kıymetli inciler bulunan yüz binlerce balığın başını çıkar-ması,
- g. Adamın, balıkların ağzından aldığı birkaç inciyi gemiye atarak sıçrayıp ha-vada sandalyede oturur gibi oturması, gemidekilere “Haydi gidin, gemi sizin, Hak benim olsun ve yoksul bir hırsız sizinle bir arada bulunmasın. Acaba bu ayrılıktan kim zarar görecektir? Ben Allah’a yakın ve halka uzak olmakla hoşum” demesi,
- h. Gemi halkının adama böyle yüce bir makamı kendisine neden verdiklerini sormaları,
- i. Dervişin kinaye yoluyla suçsuz bir fakire iftira atılmasının Allah’ı incitmesi yüzünden cevabını vermesi,

- j. Kendisinin böyle söyleyerek fakirleri küçümsemediğini belirterek tam aksine manevi sultanlara saygı duyduğu ve fakirler hakkında kötü düşünmediği için kendisine bu makamın verildiğini belirtmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: En büyük hazine, insanın gözünde Allah'tan başka hiçbir şeyin olmamasıdır. Suçsuz bir fakire atılan iftira Allah'ı incitir. Gıybet ve iftiradan uzak durulmalıdır.

106. Çok konuşan dervişin hikâyesi

- Bir dervişi şikâyet etmek için dervişlerin şeyhin huzuruna gelmesi,
- Şeyhin onlardan şikâyetlerini sorması üzerine dervişlerin, bu dervişin üç ağır huyu olduğunu, birincisinin gevezelik, ikincisinin çok yemek, üçüncüsünün ise çok uyumak olduğunu belirtmeleri,
- Bunun üzerine şeyhin bir hadiste "İşlerin hayırlısı ortasıdır" buyrulduğunu ifade etmesi,
- Şikâyet edilen dervişin şeyhten özür dileyerek orta yol ve vasat olanın kişiden kişiye değiştiğini ifade etmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Varlık ve eşyayı algılayış biçimi gibi, "İşlerin hayırlısı ortasıdır" sözünün taşıdığı anlam kişiden kişiye değişir.

106.1. Çok yediği için sû-i zan edilen şeyh

- Şeyhin birinin hakkında çok yiyor diye edilen suizanni def etmek için bir leğene kusması ve leğenin inci ile dolması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Gıybet, iftira ve suizandan uzak durulmalıdır. Allah, has kullarını suizandan kurtarmak için mucizeler göstermiştir.

107. Hz. Yahya'nın annesinin karnındayken Hz. İsa'ya secde etmesi

- Hz. Meryem hamileyken Hz. Yahya'nın annesinin Hz. Meryem'in karnında manevi bir sultan, bir peygamber olduğunu hissettiğini, onunla karşılaştığında kendi karnındaki bebeğin onun karnındaki bebeğe secde ettiğini ve bu yüzden sancılandığını söylemesi,
- Hz. Meryem çocuğunu doğurduğunda halktan uzaklaşmış bulunduğu için bazı kimselerin bu kıssanın yalan olduğunu iddia ettiklerinin belirtilmesi,
- Mevlânâ'nın -gayb âlemine vâkıf olanların bildiği gibi- Hz. Yahya'nın annesi ile Hz. Meryem'in birbirlerinden uzakta olsalar da basiret gözüyle birbirle-

rini görebileceklerini ifade etmesi, böyle bir şey gerçekleşmemiş bile olsa bu hikâye ile verilmek istenilen mesajın alınması gerektiğini vurgulaması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Anlatılanlar doğru olmasa bile “kıssadan hisse” çıkarılmalıdır. İnsanlar mesafeleri aşarak basiret gözüyle birbirini görebilir, vasıtasız iletişim kurabilirler.

108. Satranç oynayan adamlar

- a. Satranç oynayanlardan birisinin “burası ruh hânesidir” demesi,
- b. Oyunu bilmeyen bir diğersinin söylenen sözü hakikat ve ruhu da bir insan kabul ederek “Hâne onun eline nasıl geçti?” diye sorması ve ilave ederek “Evi satın mı aldı, yoksa miras mı kaldı?” demesi,

Aktarılmak istenilen iletiler: Bunun üzerine Mevlânâ, “Mânâ tarafına koşan kimse mesuttur” sonucuna ulaşarak metnin temel iletisini belirtmiştir..

109. Zeyd, Amr ve Nahiv âlimleri

- a. Bir nahiv âliminin “Zeyd, Amr’ı dövdü” demesi üzerine diğersinin “bunu kabahati olmaksızın mı yaptı” diye sorması,
- b. Nahiv âliminin, önemli olanın bu durumdan alınması gereken ders olduğunu imâ etmesi, bunun üzerine diğers nahiv âliminin sorusunda ısrar etmesi,
- c. Nahiv âliminin çaresiz kalarak Zeyd’in, Amr’ın fazla bir vav çalarak hırsızlık etmesine şahit olduğu için dövdüğünü söylemesi,
- d. Cahil nahiv âliminin “işte şimdi doğruyu candan kabul ettim” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Cahil insanlar, merak konusunda ısrarcı olurlar. Önemli olan karşılaşılan durumdan ders alabilmektir. Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir.

110. Ölümsüzlük ağacını arayan padişahın hikâyesi

- a. Bir âlimin masal olarak Hindistan’da meyvesini yiyenin ölümsüz olacağı bir ağaç olduğunu söylemesi,
- b. Bir padişahın sadık bir kölesinden bu ağacı duyması ve o ağaç ile meyvesine âşık olması, divan adamlarından âlim bir memuru o ağacı araması için Hindistan’a göndermesi,

- c. Memurun Hindistan’da yıllarca o ağacı araması, o ağacı sorduğu herkesin gülerek kendisini deli zannetmesi, onunla alay edenlerin kendisine farklı yerlerdeki ağaçları tarif etmeleri,
- d. Memurun ağacı bulmaktan ümidini keserek ülkesine dönmeye karar vermesi,
- e. Memurun ayrılmadan önce o duasını almak için bölgenin âlim şeyhini ziyaretine gitmesi, ona durumu anlatması,
- f. Şeyhin memura bahsettiği ağacın âlim bir zâtın vücudundaki ilim ağacı olduğunu, onun ilim ağacını basit bir ağaç sandığını söylemesi ve bu ağacın niteliklerinden bahsederek ondan surete kapılıp manayı elden bırakmamasını istemesi.

111. Üzüm kavgası

- a. Fars, Arap, Türk ve Rum dört arkadaşa birinin bir dirhem vermesi ve her birinin kendi diliyle bu parayla üzüm almayı teklif etmesi,
- b. Üzümün ismini her biri kendi diline göre söylediği için anlaşamamaları ve aralarında kavga etmeye başlamaları,
- c. Mevlânâ’nın aralarında çok dil bilen sır sahibi bir aziz bulursa onları uzlaştırabileceğini belirtmesi,
- d. Hepsini uzlaştıracak manevî bir Süleyman gelmediği için Türk, Rum, Arap ve Acem arasındaki üzüm sorununun hâlledilememesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Kişisel çıkarlar ve kıskançlık, insanlar arasında ayrılığa yol açarken bu ayrılık ancak onları ortak bir dilde uzlaştırabilecek kişiler tarafından giderilebilir. Aynı şeyi ifade eden farklı dillerdeki sözcükler (kesret), Allah’ın (vahdet)in tecellileridir.

112. Ensar arasındaki muhalefetin Hz. Muhammed hürmetine ortadan kalkması

- a. Medine’deki Evs ve Hazrec kabileleri arasında düşmanlık bulunması,
- b. Hz. Muhammed’in sevgisi ve İslâm nuru ile bu kabilelerin kardeş olması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Hz. Muhammed, İslâm nuruyla düşman kabileleri barıştıran bir sevgi köprüsüdür.

113. Tavuk altındaki kaz yavrularının hikâyesi

- a. Burada bir hikâye anlatılmamakla beraber insan, tavuğun kanadı altında yetiştirilmiş bir kaz yumurtasına benzetilmiştir ve tabiatının kendisine annesinden geçtiği vurgulanmıştır.

Aktarılmak istenilen iletiler: Mevlânâ, insanın bir kaz gibi hem karada hem de denizde yaşayabildiğini, tavuk gibi kokmuş kümesli olmadığını vurgulamıştır. Tâhirü'l-Mevlevî, Mevlânâ'nın insanı hem zâhir hem bâtın âlemlerinde bulunmaya müsait olduğu için hem karada hem de denizde yaşayabilen kaza benzettiğini belirtmiştir. Karakterin insana kalıtım yoluyla anneden geçtiği vurgulanmıştır.

114. Hacıların kerametine hayran kaldıkları zâhidin hikâyesi

- a. Hacıların, kendisini ibadete vermiş olan zahidin bulunduğu çöle gelmesi,
- b. Hacıların, zahidin yalnızlığına ve çölün susuzluk ve sıcaklığı içindeki selâmetine şaşmaları,
- c. Zahidin sıcak kum üstünde namaza durması; hacıların, dervişin namazını bitirmesini beklemeleri,
- d. Kalp gözü açık bir adamın, zahidin elinden yüzünden su damladığını, elbisesinin abdest suyundan ıslandığını görmesi,
- e. Zahide “suyun nereden geliyor?” diye sorulunca “gökten geliyor” diyerek elini kaldırıp semâya işaret etmesi,
- f. Kalp gözü açık zatın, zahide suyun her istediğinde gelip gelmediğini sorması ve hacıların inkârı bırakarak tam anlamıyla iman sahibi olabilmek için zahitten sırrını açıkça göstermesini istemesi,
- g. Zahidin, hacıların duasını kabul etmesi için Allah'a yalvarması,
- h. Zahidin duası esnasında bardaktan boşanırcasına yağmur yağmaya başlaması,
- i. Hacıların su kaplarını yağmur suyuyla doldurması,
- j. Hacıların bir bölümünün inkârı bırakarak Müslüman olması, bir bölümünün imanının daha da artması, bir bölümünün ise bu kerameti kabul etmemesi ve ebedî olarak nasipsiz kalması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Aynı olay ve durumlar karşısında insanın nasibi, kendi öznel niteliklerine göre değişir.

115. Fil yavrusu yiyenlerin hikâyesi

- a. Hindistan’da bir arifin, uzak yoldan gelen bir kabileye rastlayarak selâm vermesi ve onlardan açlıktan ölecek olsalar bile fil yavrusu yememelerini çünkü annelerinin onları ağız kokusundan yavrularını yiyenleri tanıyarak onlara gazap ettiklerini söylemesi,
- b. Arifin, kabileye nasihat ettikten sonra “Allah hayırlar versin” diyerek gitmesi,
- c. Kabilenin, yiyecek kıtlığı dolayısıyla yolda çok acıkması, yeni doğmuş ve semiz bir fil yavrusu görmesi, hayvanı kesip pişirip yemesi, aralarından sadece birinin (Ebu Abdullah), nasihat edenin sözlerini hatırlayarak fil yavrusundan yememesi,
- d. Fil yavrusu yiyenlerin yatıp uyuması, aç olan Ebu Abdullah’ın ise oturup beklemesi,
- e. Korkunç bir filin gelmesi, üç defa Ebu Abdullah’ın ağızını koklaması, onun ağızından fil kokusu gelmediğini görünce uyuyanları koklayarak hepsinin ağızından yavrusunun kokusunun geldiğini anlaması ve hepsini parçalayarak öldürmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Fil yavrusu yemeyi gıybet etmeye ve rüşvet yemeye benzeten Mevlânâ, insanların yaptıkları bütün işlerden dolayı âhirette Allah tarafından koklanacaklarını /tek tek hesaba çekileceklerini belirtmiştir. Allah, ağızdaki kötü söz ve haram lokmanın hesabını mutlaka soracaktır. İnsan, kendisinden öncekilerin başına gelenlerden ibret almalı ve edilen nasihatlere kulak vermelidir.

116. Hz. Bilal’in ezanı

- a. Hz. Bilal’in ezan okurken “Hayye” kelimesini sürekli “Heyye” diye telaffuz etmesi,
- b. Bu yüzden bazı münafıkların Hz. Muhammed’den yeni bir müezzin tayin etmesini istemesi,
- c. Hz. Muhammed’in hiddetlenerek Hz. Bilal’in yanlış telaffuz ettiği “heyye”nin Allah katında doğru okunan yüz “hayye”den daha hayırlı olduğunu söylemesi,

Aktarılmak istenilen iletiler: Gıybet ve iftiradan uzak durulmalıdır. Samimiyet, şekli her türlü ibadetten üstündür.

117. Hz. Mûsâ ve “günahsız ağızla edilen dua”

- Allah’ın Hz. Mûsâ’dan darda kaldığında günah işlemediği bir ağızla dua etmesini istemesi,
- Hz. Mûsâ’nın kendisinde böyle bir ağız olmadığını söylemesi üzerine Allah’ın “Bize başka birinin ağızıyla dua et. Sen onun ağızıyla ne vakit günah ettin” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsan öyle yaşamalıdır ki kendi ağzından temiz ve güzel sözler çıkmalı, başkalarının ağızı da onun için ya dua etmeli ya da özür dilemelidir. “Allah” ismi bütün ağızları tertemiz eder. Allah katında bir müminin diğer mümin için ettiği dualar makbuldür.

118. “Allah”ı çok zikreden adamın hikâyesi

- Geceleri Allah’ı çokça zikreden adamın zikrin tadını almaya başlaması,
- Şeytan’ın adama vesvese vererek gece gündüz Allah dediği hâlde Allah’tan kendisine “lebbeyk” cevabı vermediğini söylemesi,
- Kalbi kırılan adamın zikri bırakarak uyuması ve rüyasında Hz. Hızır’ı görmesi, Hızır’ın ona zikri neden bıraktığını sorması, adamın “lebbeyk” cevabı gelmediği için demesi, bunun üzerine Hızır’ın adama söylediği her “Allah” kelimesinin ardında binlerce “lebbeyk” olduğunu bildirmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah, kendisini anan kullarına her defasında binlerce “Lebbeyk/Buyur kulum”le karşılık verir. Şeytan’ın vesvesesine aldanarak zikrullahı terk etmemek gerekir.

119. Köye davet edilen şehirlinin hikâyesi

- Geçmiş zamanda bir köylünün bir şehirliyle tanışması ve şehre her gelişinde ona misafir olması ve şehirli tarafından bütün ihtiyaçlarının karşılanması,
- Köylünün bir gün şehirliyi bütün çocuklarıyla birlikte ısrarla köye davet etmesi,
- Şehirlinin, köylünün teklifini bahaneler bularak sekiz yıl boyunca geçiştirmesi,
- Köylünün, son gelişinde şehirlinin evinde üç ay misafir olması ve şehirliye köye gelmek için kendisini daha ne kadar bekleteceğini sorması, bunun üze-

- rine şehirlinin köye gelmeyi çok istediğini ancak her şeyin Allah'ın takdirinde olduğunu söylemesi,
- e. Köylünün, şehirlinin elini tutarak en kısa zamanda köye geleceğine dair üç kere yemin ettirmesi,
  - f. On yıl sonra şehirlinin çocuklarının, köylünün kendilerine “yalvarım yakarın da babanızı köye getirin” dediğini belirterek babalarından köye misafirlığe gitmeyi istemeleri,
  - g. Köylünün üst üste haber göndermesi ve çocuklarının da ısrar etmesi üzerine şehirlinin aklının karışması, padişahın kendisine çok önemli bir iş verdiğini ve sabah akşam gönderdiği çavuşlarla bu işi kontrol ettirdiğini belirtmesi,
  - h. Adamın Allah'ın kazasının önüne geçemeyerek ailesiyle birlikte köye gitmek için yola çıkması, gidecekleri köyün yolunu iyi bilmedikleri için bir ay kadar köy köy gezmeleri,
  - i. Bir ay sonra yorgun ve aç olarak gitmek istedikleri köye ulaşmaları, köylünün, bağına girerek mahsulünden yemeleri ve köylünün misafirlerden gün boyu saklanması,
  - j. Köylünün ailesinin misafirlere kapıyı açmaması ve misafirlerin beş gün boyunca geceler ayazda, gündüz yakıcı güneşin altında kalarak köylünün kapısında beklemeleri,
  - k. Şehirlinin köylüyü görerek ona selam vermesi ve kendisini tanıttırmasının ardından köylünün onun temiz bir adam olduğunu nereden bilebileceğini söylemesi, kardeşin kardeşten kaçtığı bu durumu şehirlinin kıyamete benzetmesi ve kendisinin şehirde köylüye sunduğu ikramları tek tek hatırlatması, köylünün ne şehirliyi, ne adını ne de yerini bildiğini söylemesi,
  - l. Beşinci gece bardaktan boşanırcasına yağmur yağmaya başlaması, bıçak kemiğe dayanınca şehirlinin, köylünün kapısını çalması, köylünün yüzlerce ısrarın ardından kapıyı açarak şehirlie kendisinden ne istediğini sorması, şehirlinin köylüye önceden söylediği her şeyi bırakarak kendisine hakkını helal ettiğini söyleyerek ondan bu yağmurlu gecede sığınmaları için kendilerine bir köşe vermesini istemesi,
  - m. Köylünün kurt için bekçilik yapan baçıvanın kulübesini göstererek okla kurt bekçiliği yapması şartıyla orada kalabileceklerini söylemesi ve şehirlinin bunu kabul etmesi,

- n. Şehirli ve ailesinin sel korkusuyla daracık kulübeye sığınmaları ve sabaha kadar Allah'a yalvarıp yakararak insan olmayanlara insanlık gösterdikleri için başlarına gelen bu felaketi hak ettiklerini bildirmeleri,
- o. Şehirlinin, eline ok ve yay alarak kurt bekçiliği yapması, bu sırada şehirli ve çocuklarını sivrisinek ve pirelerin ısırması,
- p. Ansızın gelmekte olan bir kurdun karaltısının tepe üstünde görünmesi, şehirlinin ok atarak hayvanı vurması, hayvandan yere düşerken yel çıkması, bunu duyan köylünün "hay!" diyerek ellerini dizlerine vurması ve şehirliye o vurduğunun kendi eşeğinin sıpası olduğunu söylemesi, şehirlinin ise vurduğunun bir kurt olduğunu iddia etmesi, köylünün buna itiraz ederek hayvanını çıkardığı yelin sesinden tanıdığını, onu suyu şaraptan ayırt eder gibi bildiğini belirtmesi, şehirlinin gecenin her şeyi gizlediğini belirterek vurulan hayvanı iyice araştırmasını teklif etmesi, köylünün tekrar sıpasını yel sesinden tanıdığını hatta yirmi yel sesi arasından onu ayırt edebileceğini bildirmesi,
- q. Bunun üzerine şehirlinin sabrının taşarak köylüye "üç karanlık arasında eşeğin yelini tanıyorsun da, ey gaddar, zalim beni nasıl bilmiyorsun? Gece yarısı sıpasını tanıyan, nasıl olur da on yıllık arkadaşını bilmez?" diye haykırması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Arkadaş seçiminde dikkatli olunmalı ve buna layık olmayanlara değer verilmemelidir.

120. Sebe ahâlisinin başına gelenler (masal unsurları dikkat çekici)

- a. Allah'ın Sebe ahalisine kalp ferahlığı ile yüz binlerce köşk, saray ve bağ vermesi,
- b. Bu ahalinin Allah'ın kendilerine verdiği nimetin şükrünü yerine getirmemeleri, peygamber ve evliyalara nankörlük ederek küfürde ısrar etmeleri,
- c. Sebe halkının Allah'tan şehirlerinin arasını uzaklaştırmasını isteyerek günah işlemeyi kendi haklarında daha hayırlı görmeleri,
- d. Sebe halkının, kendilerine nasihat etmeye gelenleri öldürmesi,
- e. Sebe ahalisinin, peygamberlerin kendilerini tehlikeden kurtarmak için yaptıkları daveti cehaletleri yüzünden reddetmesi,
- f. Günahkâr Sebe halkının çok kalabalık olmasına rağmen ancak üç kişiden ibaret olduğunun belirtilmesi: Gözü kör olduğu hâlde uzağı çok iyi gören – Süleyman'ı göremeyen ancak karıncanın ayağını görebilen- biri, çok sağır

- iken çok iyi duyan –kendisi bir hazine olduğu hâlde bir arpa miktarı altını olmayan- biri, çıplak ve her tarafı açık –ama elbisesinin etekleri çok uzun olan- biri,
- g. Kör olanın, bir ordunun geldiğini söyleyerek onların hangi kavimden olduklarını ve kaç asker bulduklarını görebildiğini belirtmesi,
  - h. Sağır olanın, onların seslerini işittiğini, hem gizli hem âşikâr ne söylediklerini bildiğini belirtmesi,
  - i. Çıplak olanın da “eteğimin uzunluğundan kesecekler diye korkuyorum” demesi,
  - j. Her üçünün de ordunun çok yaklaştığını belirterek şehri terk etmeleri ve bozgun hâlinde bir köye gelmeleri, o köyde semiz ancak zerre kadar eti olmayan bir kuş bulmaları, o kuşu yemeleri ve fil gibi doymaları, şişmanlayıp irileşerek Kâinata sığmamaları, buna rağmen bir kapı yarığından süzülüp geçmeleri,
  - k. Mevlânâ’nın o kapı yarığının “ölüm”ü, uzaktan işiten sağırın (başkalarının ölümünü işiten ancak kendi ölümünü işitmeyen) “*insanın arzu ve istekleri*”ni, uzaktan gören kişinin (halkın ayıbını araştırarak yayan ancak kendi ayıbını görmeyen) “*hırs*”ı, çıplak kimsenin ise hiç malı olmadığı hâlde hırsızlar tarafından soyulmaktan korkan “*dünyaperestler*”i temsil ettiğini belirtmesi,
  - l. Sebe ahalisinin refah düzeyinin örneklerle anlatılmasının ardından onların asılları kötü olduğu için ibadet, şükür ve senadan ürktüklerinin belirtilmesi,
  - m. Sebe ahalisine nasihatte bulunmak üzere on üç peygamberin gelmesi,
  - n. Sebe ahalisinin, peygamberlere şükretme yetilerini gulyabaninin götürdüğünü, verilen nimetlerin bolluğundan usandıklarını, kendilerine ibadetin de günahın da hoş görünmediğini belirtmeleri, Mevlânâ’nın bu durum için “*gafllet hastalığı*” ifadesini kullanması,
  - o. Peygamberlerin, Sebe ahalisine hastalıklarını iyileştirecek olan hekimlerin kendileri olduğunu, bunun ilahi vahye dayandığını ve onlardan tedavi ücreti de istemeyeceklerini, onların ücretini Allah’ın ödeyeceğini söylemeleri,
  - p. Sebe halkının, kendilerine gönderilen peygamberlerden mucize istemeleri,
  - q. Peygamberlerin, Sebe ahalisinin inanmama konusunda gösterdiği ısrarı gözlerine çekilen “*gafllet perdesi*”ne ve bir türlü kurtulamadıkları “*manevis hastalık*”larına bağlamaları,

- r. Sebe ahalsinin, peygamberleri kendileri gibi insan olmakla itham etmeleri ve onların durumunu Kelile ve Dimne’de geçen “Ay’dan file elçi gönderilen tavşan”a benzetmeleri ve ahmak filler gibi Ay’ın titreyişinden korkarak dinlerini değiştirmeyeceklerini belirtmeleri,
- s. Peygamberlerin, ettikleri nasihatlerin Sebe ahalsinin gözlerindeki karanlığı arttırdığını ve hastalıklarına deva olacak ilacın da can alıcı kahır zehrine dönüştüğünü söylemeleri, misal getirmenin –Allah’ı Ay’a, çeşmeyi havas ve avama benzetmek- onların haddi olmadığını, bunu ancak Allah’ın yapabileceğini söylemeleri, Hz. Mûsâ’nın elindeki ejderhayı asa sanmasını, Şeytan’ın topraktan yaratıldığı için Hz. Âdem’e secde etmeyi reddetmesini, Allah’a misal getiren Karun’un tacını ve tahtını kaybetmesini, kavminin gemi yapan Hz. Nuh’la yüzlerce misal getirerek eğlenmelerini örnek göstermeleri,
- t. Sebe ahalsinin, peygamberlere Allah’ın kendi kalplerini kilitlediğini ve yapılan hiçbir nasihatın yaradılışlarını değiştirmeyeceğini söylemesi,
- u. Peygamberlerin, Allah’ın bazı hastalıkların çaresini verdiğini belirtmesi üzerine Sebe ahalsinin kendi hastalıklarının dermansız olduğunu belirtmesi,
- v. Peygamberlerin Sebe ahalsine Allah’tan ümit kesmemelerini ve onun rahmet kapısına başvurmalarını söylemesi,
- w. Sebe halkının, ruhları endişelerden uzakken peygamberlerin gelerek onları gam, keder ve sıkıntıya soktuklarını söylemesi,
- x. Peygamberlerin, Sebe ahalsinin durumunu tehlikeli bir yerde uyuyan, başucunda duran ejderhadan kurtarmak için kendisini uyandıran insanlara kızan kişinin durumuna benzetmeleri.

Aktarılmak istenilen iletiler: “*Gaflet hastalığı*”nın çaresi yoktur.

120.1. Ay’dan file elçi olarak gönderilen tavşan

- a. Çeşme başına gelen ve kendilerini sudan mahrum bırakan fillerden bütün hayvanların şikâyetçi olması,
- b. Bir tavşanın fil padişahına giderek kendisinin Ay’ın elçisi olduğunu ve Ay’ın fillere ‘çeşmenin kendisine ait olduğunu ve hemen onu terk ederek başka bir yere gitmelerini, aksi hâlde onları kör edeceğini’ söylediğini belirtmesi, bunun delili olarak da filler su içmek için kaynağa geldiklerinde Ay’ın da harekete geçmesini göstermesi ve fil padişahını ayın on dördüncü gecesi çeşme başına davet etmesi,

- c. Fil padişahının ayın on dördüncü gecesi gelerek çeşmeden su içmesi ve hortumunu suya sokunca suyun dalgalanması ve Ay'ın sudaki aksinin titremesi, bunun üstüne fil padişahının tavşanın verdiği habere inanması,
- d. Hikâyenin şerhinde Mevlânâ'nın, tavşanın "nefse elçilik etmek için gelmiş olan Şeytan"ı temsil ettiğini belirtmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Nefse elçilik eden Şeytan'a uyulmamalıdır.

121. Hz. İsa'nın ibadethanesinde toplanan hastalar

- a. Çeşitli yerlerden gelen hastaların her sabah Hz. İsa'nın ibadethanesi önünde toplanması,
- b. Hz. İsa'nın her sabah evrâdını okuduktan sonra dışarı çıkarak hastalara Allah tarafından hepsinin duasının kabul olduğunu söylemesi ve onları sağ esen uğurlaması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah, hastalara şifa veren ve peygamberlerinin kendisini zikrederek ettikleri duaları kabul edendir.

122. Cuma namazını terk eden sahabelerin hikâyesi

- a. Sahabelerin bir kıtlık yılında davul sesi işitince alış verişi ucuza yapabilmek niyetiyle hemen mescitten çıkarak Cuma namazını terk etmeleri,
- b. Mescitte kalan birkaç sahabeye hutbe veren Hz. Muhammed'e Allah'ın "Ticaret davulunun sesi nasıl oldu da sizi Peygamberin huzurundan ayırdı" buyurması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Peygamberlere hürmet göstermek gereklidir. Hz. Muhammed'in hutbesini dinlemek ticaretten, mal ve mülkten –kıtlık zamanında bile- daha hayırlıdır.

123. Doğan kuşunun kaz'ı kıra daveti

- a. Doğanın kazdan sudan çıkıp kırlara gelerek oradaki çeşitli nimetleri görmesini istemesi,
- b. Kazın doğandan uzaklaşmasını isteyerek suyun kendisi için bir kale, emniyet ve sürûr yeri olduğunu söylemesi.
- c. Mevlânâ'nın hikâyedeki doğanı Şeytan'a benzeterek insanlara su kalesinden asla çıkmamalarını öğütlemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsan, onu doğru yoldan çıkarmak için türlü vaatlerde bulunan Şeytan'a aldanmamalı, vahdet (suyu) kalesinden dışarı çıkmamalıdır.

124. Ashab-ı Darvan kıssası

- a. Darvan'da yaşayan Salih bir kimsenin mahsül toplayacağı zaman fakirleri çağırarak malının zekâtını vermesi,
- b. Bu adamın -ölümünün ardından- oğullarının cimrilik ederek fakirlere zekâtlarını vermemeleri sonucu bağlarının harap olması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Sadaka ve zekat, malın bereketi ve sigortasıdır.

125. Mecnûn'un, Leylâ'nın mahallesinde oturan köpeği okşaması

- a. Mecnûn'un bir köpeği okşayıp öperek onun etrafında tavaf etmesi ve ona şeker ile gül suyundan yapılmış şerbet vermesi,
- b. Birinin Mecnûn'a yaptığı bu çılgınlığın ne olduğunu sorması, Mecnûn'un adama köpeğe kendi gözüyle bakmadığı için onun aslını bilemediğini belirterek köpeğin Allah'ın çözülmaz bir tılsımı ve Leylâ mahallesinin bekçisi olduğunu söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Varlık âleminin unsurlarına biçilen değerler subjektiftir. İnsanlar, sevdikleri kişilerle ilgili olan şeyleri de değerli kabul ederler. Varlık ve eşyanın mahiyeti, kişinin varlık ve eşya karşısında hissettiği duyguların mahiyetini belirler.

126. Boya küpüne düşüp tavusluk davasına kalkışan çakalın hikâyesi

- a. Bir çakalın boya küpüne girerek bir müddet orada kalması, tüylerinin alaca bulaca olması ve "ben illiyyin tavusu oldum" demesi,
- b. Tüyleri rengarenk olan çakalın kendisini diğer çakallara göstermesi, diğer çakalların onu kendilerinden ayıran bu kibir ve neşenin sebebini sorması,
- c. Bir çakalın, boya küpüne düşen çakalın önüne gelerek çok çalışmasına rağmen bir hararet (manevî yanma yakılma) ve aşk göremeyince hileye saparak utanmazlığı ele aldığını söylemesi,
- d. Boya küpüne düşen çakalın, kendisini kınayan çakalın yanına gelerek kulağına çakalların kendisine secde ederek kendisinde bulunan bunca güzellik karşısında ona çakal dememeleri gerektiğini söylemesi,

- e. Diğer çakalların toplanarak gelmesi ve boya küpüne düşen çakala ne demeleri gerektiğini sorması, bunun üzerine çakalın “Müşteri yıldızı gibi parlak ve erkek tavus deyin” cevabını vermesi,
- f. Çakalların ona kendisinin de tavuslar gibi nazlı nazlı dolaşarak cilveler yapıp yapamayacağını sormaları üzerine çakalın “hayır” cevabını vermesi, bunun ardından çakalların tavuslar gibi ötüp ötemeyeceği sormaları ve ondan tekrar “hayır” cevabını almaları,
- g. Çakalların “o hâlde sen tavus değilsin, tavusun rengârenk tüyleri semadan gelir. Sen mücerret renk ve iddia ile ona nasıl benzersin” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Halkın iltifatı kendilerine çekmek ve hürmet görmek isteyenler, kendilerini olduklarından başka türlü gösterirler ve taklide düşerler. Önemli olan dış görünüşte meydana gelen değişim değil, kişinin özü ve manasıdır.

127. Kuyruk parçası ile sakalını bıyığını yağlayan adamın hikâyesi

- a. Bir adamın bir kuyruk parçası bulup her sabah onunla sakalını bıyığını yağlayarak zengin arkadaşlarına ben şunu yedim bunu yedim demesi, sözünün doğru olduğunu ispat etmek için de yağ içindeki bıyığını şahit olarak göstermesi, aç olan karnının ise “Allah, yalancıların mekrini [hilesini] yok etsin” meâlinde sessiz bir cevap vererek kendisini tok gösterip merahemet sahibi birinin ekmek vermesinden mahrum bıraktığı için adama beddua etmesi ve Allah’a onun gizlediği açlığı meydana çıkararak onu rüsva etmesi için yalvarması,
- b. Allah’ın, adamın karnının duasını kabul etmesi ve ondaki ihtiyaç ateşinin içinden dışına vurması,
- c. Bir kedinin gelerek adamın bıyıklarını yağladığı kuyruk parçasını alıp kaçması, arkasından koşulmasına rağmen kedinin kaçması üzerine adamın oğlunun, babasının kızmasından korkarak yüzünün renginin değişmesi,
- d. Adamın oğlunun, babasının bulunduğu meclise gelerek olanları anlatması ve babasının şerefini iki paralık etmesi,
- e. Mecliste bulunanların önce şaşırarak gülmeleri ardından merhamete gelerek adamı yemeğe çağırmaları ve karnını doyurmaları,
- f. Adamın, kerem sahibi insanların doğruluk karşısındaki tavrını görünce kibirlenmeyi ve yalancılığı bırakarak doğruluğun kölesi olması.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsan ayıbını ve eksiklerini söylemekten çekinmemeli, kendisini olduğundan başka türlü göstermemeli, gösteriş ve hileden uzak durmalıdır. Allah, duaları kabul edendir. Gösteriş, kibir ve yalancılıktan uzak durulmalı, doğruluktan vazgeçilmemelidir. Gerçekler er ya da geç açığa çıkacaktır. Muhtaç durumda olanlara merhamet edilmelidir.

128. Firavun'un rüyası ve Hz. Mûsâ'nın doğmaması için aldığı tedbirler

- a. Firavun'un rüyasında Hz. Mûsâ'nın doğacağını ve kendisi ile ülkesini harap edeceğini görmesi, rüyasını düş yorumcularına ve müneccimlere anlatması ve onlara bu rüyanın gerçekleşmemesi için ne yapılması gerektiğini sorması, hepsinin Firavun'a tedbir olarak çocuğun doğma yolunu kapatmayı teklif etmeleri,
- b. Hz. Mûsâ'nın anne karnına düşeceği gece Firavun'un kullarının tedbir olarak ülkedeki bütün erkeklerin padişahın huzurunda toplanmasını istemeleri,
- c. Firavun'un yüzüne bakmanın bile yasak olduğu bir dönemde onun yüzüne bakma hırsıyla yanan insanların böyle bir daveti bir müjde kabul ederek çok sevinmeleri ve erkenden meydan tarafına koşmaları,
- d. Bu sırada hilekâr bir Mısır kumandanının da bir Mısırlıyı arıyorum diye insanları çağırarak her gelene aradığım bu değil demesi, onlardan içeri girip köşeye oturmalarını istedikten sonra her birinin tek tek kellesini vurması,
- e. Firavun'un gelen erkekleri hile ile meydan tarafına götürmesi ve kendisini onlara çok güzel göstererek gülümsemesi, onlara iltifatlarda bulunarak bahşişler vermesi ve onlardan bu gece bu meydanda yatmalarını istemeleri, Benî İsrail'in de değil bir gece eğer Firavun isterse bir ay boyunca bu meydanda oturabileceklerini söylemeleri,
- f. Firavun'un, hazinedarı olan İmran'dan da bu gece evine gitmeyerek meydana yatmasını istemesi, İmran'ın da bunu kabul ederek o gece sarayda yatacağını söylemesi,
- g. Firavun'un yatak odasına giderek uyuması, İmran da sarayda uyurken karısının gelerek kendisiyle birlikte olması ve hamile kalması, İmran'ın karısından bu geceki birleşmeyi gizli tutmasını istemesi,
- h. O esnada meydana yatanlar arasında bir gürültü kopması, bunun ne olduğunu soran Firavun'a halkının kendisinden memnun olduğu için raks ettiğinin söylenmesi, Firavun'un bu gürültüden korkarak içini bir endişenin kaplaması

ve bu durumu İmran'a anlatması, İmran'ı meydandaki gürültünün sebebini öğrenmesi için gönderince gökte Hz. Mûsâ'nın yıldızının ortaya çıktığını ve bu yüzden de müneccimlerin meydanda feryat ettiklerini öğrenmesi,

- i. İmran'ın kendisini üzgün ve hiddetli göstererek müneccimlere çok sert sözler söylemesi,
- j. Durumu öğrenen Firavun'un kendisini gülünç duruma düşüren müneccimlere çok kızması, müneccimlerin Firavun karşısında secdeye kapanarak Şeytan'ın bu defa kendilerine galip geldiğini, aldıkları bütün tedbirlerin boşa gittiğini, doğması engellenmek istenilen bebeğin, annesinin karnına düştüğünü söylemeleri, bu hatayı affettirebilmek için çocuğun doğacağı günü hesaplamayı teklif etmeleri, Firavun'dan eğer bunu da beceremezlerse o zaman kendilerini öldürmesini istemeleri,
- k. Müneccimlerin dokuz aylık süreyi gün gün hesaplamaları,
- l. Dokuz ay sonra Firavun'un tahtını meydana naklettirerek tellallar çağırması, yeni doğum yapmış bütün kadınları, hükümdar size ihsanlarda bulunacak diyerek çocuklarıyla birlikte meydanda toplatması,
- m. Kadınlar, Firavun'un çadırı etrafında toplanınca çocuklardan erkek olanlarının analarından alınması ve öldürülmesi,
- n. Meydanda bulunan İmran'ın karısının o hengâmede çocuğunu eteğinin altına saklaması,
- o. Firavun'un ebe kadınları casusluk etmek için eve yollaması ve annesi korktuğu için çocuğunu meydana getirmemiş diyerek bir kadını Firavun'a jurnallemeleri,
- p. Memurların İmran'ın evine gelmesi, annesinin Allah'ın emriyle çocuğu tandıra atması ve ateşin onu yakmaması,
- q. Çocuğu bulamayan memurların tekrar Firavun'un yanına gelmesi, jurnalcilerin bu durumdan haberdar olması ve memurlara tekrar o eve giderek her tarafı iyice aramalarını söylemeleri,
- r. Hz. Mûsâ'nın annesine çocuğu Nil'e at ve sakın ümidini kesme diye ilham olunması,
- s. Firavun'un müneccimlerinin hilelerinin ayaklarına dolanması, Firavun'un korktuğu için yüz binlerce çocuğu öldürtmesine rağmen Hz. Mûsâ'ya sarayının baş sedirinde baktırması,

- t. [...] Hz. Mûsâ'nın ejderha şekline giren asâsından korkan yüz binlerce kişinin ayak altında kalarak ezilmesi, bu durumun ardından Firavun'un Hz. Mûsâ'ya halkın kendisine inanmayacağını, onunla ancak eğleneceğini söylemesi,
- u. Hz. Mûsâ'nın Allah'ın emirlerine uyararak halkın karşısında rûsva olsa da şükredeceğini, onun için asıl önemli olanın Allah katında şerefli olmak olduğunu belirtmesi,
- v. Firavun'un, Mısır'ın kendi hükümrânlığında olduğunu belirterek Hz. Mûsâ'ya bu hükümrânlığı kabul eden Mısır halkından daha mı akıllı olduğunu sorması ve bütün sihirbazlarını toplayarak onun cehaletini bütün şehre gösterebileceğini belirterek Hz. Mûsâ'dan kırk gün mühlet istemesi,
- w. Hz. Mûsâ'nın, Firavun'a bunun için mühlet verme yetkisinin kendisinde olmadığını söylemesi ve kendisinin Allah'ın kulu olduğunu, sağ oldukça da Firavun'u imana davet edeceğini belirtmesi,
- x. Firavun'un mühlet konusunda ısrarı üzerine Allah'tan Hz. Mûsâ'ya, Firavun'a uzun bir mühlet vermesi ve ondan korkmaması hususunda âyet gelmesi,
- y. Hz. Mûsâ'nın, Firavun'a Allah'tan emir geldiğini bildirerek istediği uzun müddeti vermesi,
- z. Hz. Mûsâ'nın Firavun'un yanından ayrılması ve giderken ejderhaya dönüşmüş asâsının sahibini bilen ve seven bir köpek gibi Hz. Mûsâ'yı takip etmesi,
- aa. Hz. Mûsâ, kavminin yanına dönünce ejderhayı boğazından yakalaması ve o müthiş canavarın tekrar asâ olması,
- bb. Firavun'un adamlarıyla müşavere ettikten sonra sihirbazları çağırarak için şehirlere adamlar göndermesi,
- cc. Ülkenin hünerli iki sihirbazına Hz. Mûsâ ve Hz. Harun'un Firavun'a meydan okudukları haber verilerek Hz. Mûsâ'nın ejderhaya dönüşen asâsından bahsedilmesi, haberciler kendilerine bu haberleri verince o iki sihirbazın kalbine bir korku düşmesi ve Hz. Mûsâ'ya karşı da muhabbet duymaları, başlarını dizlerinin üstüne koyarak düşünmeye başlamaları,
- dd. İki sihirbazın, annelerinden babalarının mezarının yerini öğrenerek işin aslını babalarının ruhlarından sormaları,

- ee. Babalarının rüyada oğullarına eğer Hz. Mûsâ uyurken asâsını çalabilirseniz o sihirbazdır, çalamazsanız bilmiş olun ki o ilâhî bir zattır cevabını vermesi,
- ff. İki sihirbazın babalarının kabrini öperek oradan ayrılması ve Mısır başkentine gelerek Hz. Mûsâ'nın evini aramaları,
- gg. O esnada Hz. Mûsâ'nın bir hurma ağacının altında uyuyor olması,
- hh. İki sihirbazın asâyı çalmaya teşebbüs etmeleri, asânın kendiliğinden hareket etmesi karşısında korkudan donup kalmaları, asânın ejderhaya dönüşerek onlara saldırması ve sihirbazların yüzleri sarararak kaçmaları, bunun semâvî bir mucize olduğunu anlamaları,
- ii. Sihirbazların ishale ve şiddetli bir sıtmaya tutularak can çekişme ve ölme derecesine gelmeleri, Hz. Mûsâ'ya özür dilemek için bir adam göndererek durumu olduğu gibi bildirmeleri, Hz. Mûsâ'nın onları affettiğini ve cehennem artık onlara haram olduğunu söylemesi ve onlardan hiçbir şey olmamış gibi Firavun karşısında kendisiyle mücadele etmeye gelmelerini istemesi,
- jj. Sihirbazların, Firavun'un huzuruna gelmeleri ve Firavun'un onlara ikramlarda ve vaatlerde bulunması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Hırs ateşiyle hareket ederek zulmetmek ve intikam peşinde koşmak kötüdür. Her şey olacağına varır, Levh-i mahfuz'da takdir edilenlerin önüne geçilemez. İnsanları aldatmak için onların çok arzu ettikleri şeyler kullanılmamalıdır.

129. Yılandın hikâyesi

- a. Bir yılan tutucunun büyülerle yılan tutmak için dağa gitmesi,
- b. Yılan tutucunun tuttuğu uyuşmuş ejderhayı tutarak halka ucuza satmak üzere Bağdat'a gelmesi,
- c. Yılandın ölü diye tanıttığı ve kendisinin de ölü sandığı yılanın aslında diri olması, uyuşukluğunun soğuktan ve kardan kaynaklanması,
- d. Adamın getirmiş olduğu kocaman yılanın, Bağdat'ın içlerine kadar konuşulmaya başlanması,
- e. Yılanın başına yüz binlerce kişinin toplanması, yılandın bahşişin yüksek olması için kalabalığın artmasını beklemesi,
- f. Yılandın, yılanın örtüsünü kaldırması, kalın halatlarla bağlanmış olan yılanı görebilmek için insanların boyunlarını uzatması,

- g. Seyirciler beklerken Irak güneşinin ısıttığı yılandan uyuşukluğun yavaş yavaş gitmeye başlaması,
- h. Yılanın kımıldamaya başlaması üzerine halkın şaşkınlığının bir iken yüz bin olması ve hepsinin kaçması,
- i. Yılanın bağlarını kopararak öteye beriye saldırmaya başlaması,
- j. Seyircilerin kaçarken bir çoğunun ölmesi, düşenlerden ve ölenlerden tepeler meydana gelmesi,
- k. Yılanın, yılan tutucuyu bir lokma ederek yutması, bunun ardından kendini bir direğe sarıp direği sıkarak yuttuğu yılandan kemiklerini kırması,
- l. Hikâyenin sonunda Mevlânâ, nefsi öldü zannedilen uyuşmuş ve donmuş bir ejderhaya benzetmiştir.

Aktarılmak istenilen iletiler: Nefis ejderhasını karlar altında dondurmak gerekmektedir. Nefsin her istediğini yaparak onu Irak güneşi karşısına götürmemeli, uyuşmuş ejderha canlandırılmamalıdır.

130. Filin şekli konusunda anlayamayanların hikâyesi

- a. Hintlilerin seyrettirmek için getirdikleri filin karanlık bir yerde bulunması,
- b. Fili görmek isteyen insanların bu karanlık yere girip çıkmaları, fili tanıyabilmek ve neye benzediğini anlayabilmek için ona ellerini sürmeleri,
- c. Seyircilerden birinin eli, filin hortumuna dokunduğu için filin oluğa benzediğini söylemesi,
- d. Bir diğerinin eli, filin kulaklarına dokunduğu için fili yelpazeye benzetmesi,
- e. Bir başkasının elini filin ayağına sürerek filin direk gibi olduğunu belirtmesi,
- f. Birinin elini filin sırtına koyduğu için fili tahta benzetmesi, böylece seyircilerin her birinin filin neresine dokundularsa fili ona göre tarif etmeye başlaması,
- g. Hikâyenin sonunda Mevlânâ'nın "eğer o seyircilerden her birinin elinde bir mum, yani hidâyet nûru bulursa idi, sözlerinde ihtilâf [uyuşmazlık] bulunmazdı" demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Kişiye varlık ve eşyanın hakikatini gösteren bilgi ışığıdır.

131. Hz. Nuh ve oğlunun hikâyesi

- a. Hz. Nuh'un oğlu Kenan'ın "düşman olan Nuh'un gemisini istemem" diyerek yüzmesi,
- b. Hz. Nuh'un, oğlunu gemiye çağırması ancak onun yüzme bildiğini ve başka bir dine inandığını söyleyerek babasını reddetmesi,
- c. Hz. Nuh'un belâ tufanını geçmek için yüzme bilmenin yetmeyeceğini söylemesi, Kenan'ın bu defa yüksek dağa çıkarak kendisini zarardan koruyacağını söylemesi,
- d. Hz. Nuh'un, Allah'ın sevdiklerinden başkasını kurtarmayacağını belirterek onun yanında bir dağın bir saman çöpü gibi olduğunu söylemesi,
- e. Kenan'ın, Hz. Nuh'a onun nasihatini dinlemeyeceğini, çünkü onun dinine inanmadığını söylemesi,
- f. Hz. Nuh'un nasihat etmeye devam etmesi karşısında Kenan'ın daha sert cevaplar vermesi,
- g. Onlar böyle konuşurken şiddetli bir dalganın gelerek Kenan'ın başına vurması ve onu parça parça etmesi,
- h. Bunun üzerine Hz. Nuh'un "Ey sabır ve hilm sahibi olan Malikel Mülk! Benim eşeğim öldü ve senin kahr selin yükümü götürdü" demesi, Allah'ın kendisine senin ehlin tufandan kurtulacaktır dediği hâlde oğlunu neden elinden aldığını sorması,
- i. Allah'ın, Kenan'ın Hz. Nuh'un ehlinden ve akrabasından olmadığını bildirerek çürüyen dişin artık diş olmaktan çıktığını belirtmesi,
- j. Hz. Nuh'un tufandan önce de tufandan sonra da muhatabının sadece Allah olduğunu belirtmesi ve tufanla süprüntüleri alıp götürdüğü için şükretmesi,
- k. Allah'ın Hz. Nuh'a "Eğer istersen boğulanların hepsini dirilterek yeniden topraktan çıkartayım. Bir Kenan için senin kalbini kırmam" demesi ve kâfir bir oğlun Hz. Nuh'un ehlinden olmadığını bildirmesi,
- l. Hz. Nuh'un, Allah'ın kazasına razı olduğunu bildirerek eğer gerekiyorsa kendisini de tufanda boğmasını, hatta her vakit tekrar tekrar boğmasını isteyerek baktığı her şeyde gördüğünün Allah olduğunu bildirmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Her şeyi hakkıyla bilen ve her işi hikmetle yapan Allah'ın kaza ve takdirine razı olunmalıdır.

132. Berbere giden kır saçlı adamın hikâyesi

- a. Kır saçlı bir adamın alelacele bir berber dükkân ına girerek berbere yeni evlendiğini söyleyerek ondan sakalının ağarmış kıllarını ayıklamasını istemesi,
- b. Berberin adamın bütün sakalını kesip önüne koyarak işini bitirdiğini söylemesi ve beyaz kılları kendisinin ayıklamasını istemesi, siyah kılların soru, beyaz kılların cevap olduğunu bildirerek “sen istediğin gibi seç” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Başkalarından olmayacak işler yapmalarını bekleyenler, o işle karşı karşıya kaldıklarında ne yapacaklarını bilemez, şaşırıp kalırlar.

133. Zeyd’in ensesine vuran adamın hikâyesi

- a. Birinin Zeyd’in ensesine tokat atması, Zeyd’in de ona karşılık vermek için harekete geçmesi,
- b. Tokat atan adamın Zeyd’e bir sorusu olduğunu söyleyerek kendisine bu soruyu cevapladıktan sonra vurmasını istemesi, Zeyd’e vurduğu anda çıkan şakırtının kendi elinden mi yoksa Zeyd’in ensesinden mi çıktığını sorması,
- c. Zeyd’in, ensesinin acısının bu sorunun cevabını düşünmeye izin vermediğini, acıyı ancak onu çekenin anlayabileceğini söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Kişinin varlık ve eşya algısı içinde bulunduğu şartlara göre değişir. Çekilen acılar, kişinin içinde bulunduğu durumu tarafsız değerlendirebilmesine engel olur. Acı çekenin hâlimden ancak acı çeken anlar.

134. Bir âşığın sevgilisine aşk mektubu okuması

- a. Bir âşığın, sevgilisini karşısına oturttarak ona cebinden çıkardığı aşk mektubunu okumaya başlaması,
- b. Sevgilinin, karşısında olduğu ve kendisine kavuştuğu hâlde âşığın kendisine aşk mektubu okumasına sitem etmesi, âşığın ise ona kavuştuğu hâlde sevgilisinde geçen seneki visâl hâlini göremediğini ifade etmesi,
- c. Bunun üzerine sevgilinin âşığına kendisindeki bir hâle âşık olduğu ve hâle hükmedilmediğini bunun için de kendisinin o âşığın sevgilisi olmadığını söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsan geçici olan maddî âleme değil ebedî olan mânâ âlemine karşı talepkâr olmalıdır. Âna hükmedilemez, bu yüzden sevgi ve aşk konusunda geleceğe dair vaatlerde bulunmak boştur.

135. Hz. Dâvûd zamanında zahmetsiz rızık isteyen adamın hikâyesi

- a. Hz. Dâvûd zamanında bir adamın Allah’a “Mademki beni tembel yarattın, o hâlde rızıkımı da bu yolla, yani çalışmama gerek kalmadan ver” diye dua etmesi ve herkesin bu duaya gülmesi, adamın namının şehirde “boş torbada peynir arıyor” diye yayılması,
- b. Hz. Dâvûd’un, Allah’ın peygamberi olmasına ve göstermiş olduğu pek çok mucizeye rağmen rızıkını zırh yaparak kazandığının belirtilmesi,
- c. Tembel adam, kuşluk vaktinde ağlayıp inleyerek dua ederken evine bir sığırın gelerek boynuzuyla kapının kilidini kırması, bunu gören adamın hiç düşünmeden sığırın boğazını kesmesi, derisini yüzmesi için bir kasap bulmaya gitmesi,
- d. Sığır sahibinin adamı görerek sığırını neden öldürdüğünü sorması, tembel adamın, bu sığırın Allah’a ettiği dua sonucu kendisine rızık olarak geldiğini söylemesi, bunun üzerine sığır sahibinin hiddetlenerek adama iki yumruk vurması,
- e. Sığır sahibinin adamı alarak Hz. Dâvûd’a götürmesi ve ondan şikâyetçi olması,
- f. Tembel adamın, kabul edilen duası karşısında gayb sırlarını bilmedikleri için kendisini suçlayan halk karşısında Allah’tan yardım istemesi,
- g. Sığır sahibinin adama halkı Hakla aldattıktan sonra yüzünü nasıl semâya çevirebildiğini sorması,
- h. Bu olayın halk arasında bir dedikodu olarak yayılması,
- i. Tembel adamın başını secdeye koyarak kendisini rüsva etmemesi için Allah’a yalvarması,
- j. Hz. Davud’un iki düşmanı dinleyerek tembel adama sığırın bedelini ödemesini söylemesi,
- k. Tembel adamın kalbindeki ateşi Hz. Dâvûd’a da duyurması için Allah’a yalvarması,
- l. Bunun üzerine Hz. Davud’un kalbinin yerinden oynaması ve sığır sahibinden davanın görülmesi için bir gün mühlet istemesi,

- m. Hz. Davud'un, adaletin tecelli etmesi için halvete girmesi ve Allah'ın ona gerçekleri olduğu gibi göstermesi,
- n. Ertesi gün davacıların Hz. Davud'un huzuruna gelerek iddialarını tekrar etmesi,
- o. Hz. Davud'un sığır sahibinden davasından vazgeçerek sığına helal etmesini istemesi ve sığır sahibinin bu yüzden Hz. Davud'u kınaması ve kendisine yardımcı olmaları için Müslümanları çağırması,
- p. Hz. Davud'un sığır sahibinden bütün malını tembel adama bağışlamasını istemesi,
- q. Sığır sahibinin, Hz. Davud'un zulmünü gittikçe arttırdığını söyleyerek elbisesini yırtması,
- r. Hz. Davud'un, sığır sahibini yanına çağırarak ona yaptığı zulmün ortaya çıktığını söylemesi, karısının ve çocuklarının artık tembel adamın kölesi ve câriyesi olduğunu söylemesi,
- s. Bu hüküm üzerine sığır sahibinin, göğsüne taşlar vurarak ne yapacağını bilemeden aşağı yukarı koşmaya başlaması,
- t. Sığır sahibinin daha önce işlemiş olduğu cinayetten habersiz olan halkın, verdiği hükümden dolayı Hz. Davud'u kınaması,
- u. Hz. Davud'un, sırrın aşikâr olunması için uygun zamanın geldiğini belirterek halka bunun için şehir dışına çıkmayı teklif etmesi, şehir dışındaki bir ovada yer alan büyük bir ağacın altından burnuna kan kokusu geldiğini, sığır sahibinin orada efendisini öldürmüş olduğunu, bunun ardından efendisinin zor durumda kalan ailesinin bir gün bile hâlini sormadığını, Allah'ın şimdiye kadar bu cinayeti gizlediğini ancak sığır sahibi bu nimete hakkıyla şükretmediği için her şeyi ortaya çıkardığını söylemesi ve tembel adamın da sığır sahibinin öldürdüğü efendisinin oğlu olduğunu belirtmesi,
- v. Hz. Davud'un, sığır sahibinin elinin sıkıca bağlanmasını istemesi, ağacın bulunduğu yere gelindiğinde onun efendisine yapmış olduğu zulümleri tek tek anlatması ve halktan efendinin başının ve üzerinde katilin isminin yazılı olduğu bıçağın gömüldüğü yeri kazmalarını istemesi,
- w. Halkın, Hz. Davud'un dediğini yapması ve hakikatin meydana çıkması, Hz. Davud'un katili çağırarak ondan gelip gerçekleşmesini çok arzu ettiği adaleti almasını istemesi,

- x. Hz. Davud'un, katilin efendisini öldürdüğü bıçakla kisasını emretmesi ve adamın öldürülmesi,
- y. Şahit oldukları mucize karşısında halkın secdeye kapanması, yeniden Allah'a ve Hz. Davud'a iman etmesi,
- z. Hikâyenin sonunda Mevlânâ'nın sığır sahibinin nefsi, sığırı kesenin aklı, Hz. Davud'un şeyh-i kâmilî temsil ettiğini, aklı nefsin esaretinden kurtarmak gerektiğini belirtmesi

Aktarılmak istenilen iletiler: Nefsin isteklerine uyulmamalıdır. Allah, işlenen günahları örtendir. Bunun için de kendisine karşı haksızlık yapılan kişilerin yakın akrabalarına yardımda bulunulmalı ve onların iyi olması için Allah'a dua edilmelidir. Haddi aşmak, gizlenen günahların açığa çıkmasına yol açar. Tembellik edilerek çalışmadan rızık talebinde bulunulmamalıdır. Allah, ağlayıp inleyerek edilen duaları kabul edendir. Gerçekler açığa çıkmak için doğru yer ve zamanı bekler ve adalet er geç tecelli eder. Mucizelerin, halkın Allah'a ve peygamberlere olan imanını kuvvetlendirme gücü vardır.

136. Öğrencilerinin vesvese vermesi üzerine hastalanan öğretmenin hikâyesi

- a. Bir okuldaki öğrencilerin, hiç hastalanmayan ve derslerini aksatmayan hocalarından ve ders çalışmaktan usanarak buna bir çözüm bulmak için bir araya gelmeleri ve en zeki öğrencinin teklifiyle hocayı hasta olduğuna inandırmaya karar vermeleri, elebaşı olan çocuğun birinin işi jurnallemesi için hepsine yemin ettirmesi,
- b. Aralarında anlaşan çocukların ertesi sabah okula gelmesi, okula öncelikle elebaşı olan çocuğun girmesi için okulun dışında beklemeleri,
- c. Elebaşı çocuğun okula girerek hocaya "hocam, hayrola yüzünüz sararmış" demesi, hocanın hasta olmadığını iddia etmesi üzerine sınıfa giren her çocuğun hocaya aynı şeyi söylemesi, hasta olduğu yolunda hocanın vesvesesinin artması,
- d. Hocanın vesvese ve korkudan hastalanarak eve gitmesi ve hastalığını fark etmeyen karısına öfkelenmesi, karısının, adamın hastalığını kabul etmemesi üzerine adamın hiddetinin artması,

- e. Kadının hocaya yüzünün rengine bakması için ayna getirmeyi teklif etmesi üzerine adamın kadına “Git, aynan da batsın, sen de bat” diyerek ondan hemen yatağını hazırlamasını istemesi,
- f. Hocanın yatağa düşerek hastalıktan inlemesi, kadının adama ne diyeceği konusunda tereddüde düşmesi,
- g. Hocayla birlikte eve gelen çocukların da hocanın yatağı başına oturarak ders okumaya başlamaları,
- h. Elebaşı çocuğun, hocanın başının ağrısı artarak kendilerini serbest bırakması için arkadaşlarından derslerini yüksek sesle okumalarını istemesi, yüksek sesteki baş ağrısı artan hocanın öğrencileri salıvermesi,
- i. Öğrencilerin, yaptıkları hileyle okuldan kurtulmaları ve giderken hocalarına “ey kerim hoca efendi, hastalık ve korkusundan uzak ol” demeleri,
- j. Çocukların eve döndüğünü gören annelerin onların okul zamanı evde ne aradıklarını sorması ve çocukların durumu annelerine açıklaması, çocuklarına inanmayan annelerin ertesi gün hocayı ziyarete gideceklerini söylemesi,
- k. Çocukların annelerinin hocayı ziyarete gitmeleri ve onun yorgan döşek yattığını görerek hayret etmeleri.

Aktarılmak istenilen iletiler: Kurulan cümlelerin insan psikolojisini etkileme gücü vardır.

137. Dağda inzivaya çekilen zâhidin hikâyesi

- a. Erkek ve kadınların sözlerinden usanan bir dervişin Allah’ın kendisine sunduğu muhabbet şarabının da etkisiyle dağa inzivaya çekilmesi,
- b. Zahidin dağda çokça meyve ağaçları olmasına rağmen Allah’a söz vererek rüzgârın düşürdüklerinin dışında meyve yemeyeceğini söylemesi ancak bu sözünün ardından “*inşallah*” demeyi unutması,
- c. Zahidin açlıktan perişan olduğu bir gün rüzgârın daldan elma düşürmemesi üzerine yeminini bozarak daldan meyve koparması,
- d. Allah’ın, zahide haddini bildirmek için onu polise orada çaldıkları şeyleri paylaşan yirmi hırsızdan biriymiş gibi göstermesi ve zahidin elinin kesilmesi,

- e. Zahidin ayağı da kesilmek üzereyken bir süvarinin gelerek onun bir şeyh olduğunu bildirmesi, zahidin elini kesen adamın bunu öğrenince elbisesini yırtarak polisin yanına koşması ve olayı anlatması,
- f. Polisin koşarak şeyhin huzuruna gelmesi ve bilmeden yaptığı bu iş için özür dileyerek ondan hakkını helal etmesini istemesi,
- g. Şeyhin, bu cezanın sebebini bildiğini ve işlediği günahı tanıdığını söyleyerek Allah'a verdiği sözü tutmadığı için sağ elinin kesildiğini belirtmesi ve kazaya rıza göstererek “elimiz, ayağımız, batinımız, zâhirimiz Dost'un hükmüne fedâ olsun” demesi ve polise hakkını helal etmesi,
- h. Elinin kesilmesinin ardından zahide göklerdeki şikâyet kapısının kapanması,
- i. Halkın zahide “*şeyh-i aktâ/ eli kesik şeyh*” lakabını takması,
- j. Allah'ın takdiriyle şeyhin kulübesinde iki eliyle zenbil örmesi, şeyhi ziyarete gelenlerden birinin izin almadan içeri girerek bu durumu görmesi, şeyhin ondan bu sırrı hiç kimseye söylememesini istemesi,
- k. Başka insanların da kulübenin penceresinden şeyhin iki eliyle zenbil ördüğünü görmesi,
- l. Şeyhin Allah'a gizlediği bu durumu açığa çıkarmasının ardındaki hikmeti sorması,
- m. Allah'ın da bu kerameti şeyhe suizan edenleri bu durumdan kurtarmak için verdiğini belirtmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Her işte başarıya ulaşabilmek için “inşallah” denilmelidir. Allah'a verilen sözler tutulmalı, edilen yeminler bozulmamalıdır. Allah'tan gelen cezaya rıza gösterilmelidir. Allah, kendisini seven ve her hükmüne rıza gösteren kullarını suizandan kurtarır.

137.1. Bâyezid-i Bestâmî

- a. Bâyezid-i Bestâmî'nin namaz için kendisinde tembellik görünce az yemeye başlaması,
- b. Bu tembelliğin sebebini düşünerek “*fazla su içmek*” olduğuna karar verdi,
- c. Bir sene su içmeyeyim diye yemin etmesi ve Allah'ın ihsan ettiği sabırla yemininde sadık kalması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Çok yemek ve çok su içmek ibadetlerde tembelliğe neden olur. Allah'a edilen yeminlere sabırla sadık kalınmalıdır.

137.2. Firavun'un sihirbazları

- a. Firavun'un sihirbazları ellerini ve ayaklarını çarpazlama olarak kestirmekle ve onları affetmeyip astırmakla tehdit etmesi ve onların korku ve vesveseden titreyeceklerini sanması,
- b. Gönül nûru penceresinden hakikati gören sihirbazların korku ve vesveseden kurtulmuş olması, Firavun'a ondan korkmadıklarını söyleyerek elinden geleni ardına koymamasını haykırımları.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah dostları, yapılan tehditlere aldırılmazlar. Maddî ve manevî varlıklarını Allah'a feda etmekten geri durmazlar.

138. Kuyumcu ve yaşlı adamın hikâyesi

- a. Bir ihtiyarın kuyumcu dükkânına gelerek altın tartmak için "terazi"sini istemesi,
- b. Kuyumcunun ihtiyara önce "süpürge"sinin daha sonra da "kalbur"unun olmadığını söylemesi üzerine ihtiyarın kuyumcuya kendisini neden sağırılığa vurduğunu sorarak asıl isteğinin "terazi" olduğunu belirtmesi,
- c. Kuyumcunun, adamın ne istediğini anladığını ancak eli titreyen bir ihtiyar olduğu için tartarken altın tozlarını dökeceğini ve "süpürge"ye ihtiyaç duyacağını, altını süpürüp toplayınca da kendisine "kalbur" istemeye geleceğini, bütün bunları önceden gördüğü için de dükkân da "süpürge" ve "kalbur" olmadığını söylediğini ifade etmesi ve ihtiyarı göndermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Bakış açısı geniş ve ileri görüşlü insanların sözleri içinde bulunulan zamandan çok sonra anlaşılır.

139. Kötü bir kadına âşık olan adamın hikâyesi

- a. Büyük bir adamın oğlunun kötü bir kadına tutularak malını mülkünü onun yoluna harcaması ve düştüğü bu felaketten kurtulmak için bir zahitten himmet beklemesi ve herkesten dua istemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Zahitlerden himmet beklemek ve halktan –temiz ağızla edilecek- dualar istemek içine düşülen felaketlerden kurtulmaya vesile olur.

140. Katırın deveye şikâyeti

- Katırın deveye kendisi yürürken sürekli yüzükoyun düştüğü hâlde devenin neden güzelce gittiğini sorması,
- Devenin kendi gözünün daha parlak olduğunu ve daha yüksekte baktığını, yüksek bir dağa çıkınca oradaki patikanın sonunu görebildiğini söylemesi, katırın ise üç adım öteyi göremediği için sürekli düştüğünü belirtmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Bakış açısının geniş tutulması, hata yapma olasılığını azaltır.

141. Hz. Üzeyir'in parçaları çürüdüktan sonra dirilen eşeğinin hikâyesi

- Babil esaretinden kurtulan Hz. Üzeyir'in Kudüs'e doğru yola çıkması ve harap bir köyde verdiği molada bir duvara dayanarak Allah'ın burasını ölümden sonra nasıl dirilteceğini düşünmesi,
- Allah'ın Hz. Üzeyir'i yüz sene öldürerek sonra tekrar diriltmesi,
- Allah'ın Hz. Üzeyir'e orada ne kadar kaldığını sorması üzerine bir gün ya da birkaç saat cevabını alması ve bunun üzerine Hz. Üzeyir'e yüz yıl orada kaldığını söyleyerek ona kemikleri çürümüş olan eşeğini göstermesi,
- Allah'ın Hz. Üzeyir'in gözleri önünde onu tekrar diriltmesi,
- Hz. Üzeyir'in ölmeye önce harabe hâlinde gördüğü köyün bayındır hâle geldiğini görmesi ve âhirete dair şüphesinin kalmaması,
- Çocukluklarında Hz. Üzeyir'in adını duymuş ve artık yaşlanmış olan insanların Hz. Üzeyir'in dirildikten sonra ezberden yazdığı Tevrat nüshasını, kendi ellerindeki nüshayla karşılaştırarak doğru bulmaları ve ona "İbnu'llah" yani "Allah'ın oğlu" demeye başlamaları.

Aktarılmak istenen iletiler: Her şeyi yaratan Allah, insanları öldükten sonra tekrar diriltmeye gücü yetendir. Bundan şüphe etmemek gerekir.

142. Oğullarının ölümüne ağlamayan şeyhin hikâyesi

- Bir şeyhin, oğullarının ölümüne herkes ağlarken kendisinin bir damla gözyaşı dökmemesi,
- Evdekilerin şeyhe bu merhametsizliğinin sebebini sorması üzerine şeyhin kendisinde de her şeye karşı merhamet bulunduğunu söylemesi, bunun üzerine ev halkının şeyhe her şeye karşı merhameti varken oğulları için neden ağlamadığını sormaları, bunun üzerine şeyhin hanımına dönerek

oğullarının hepsini görebildiğini ve etrafında oynadıklarını söylemesi, ağlamanın ayrılıktan kaynaklandığını belirterek oğullarıyla sürekli vuslatta olduğunu söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir. Ayrılık, ağlama; vuslat, teselli bulma ve mutluluk vesilesidir.

143. Gözleri görmeyen bir ihtiyarın Kur'an okurken gözlerinin açılması

- Fakir bir şeyhin, bir gün gözleri görmeyen bir ihtiyarın evine misafirliğe gelmesi ve orada bir Kur'an görmesi ve bunun nedenini merak etmesi ve bu durum karşısında susmayı ve sabretmeyi tercih etmesi,
- Misafirin gece yarısı Kur'an sesi duyarak uyanması ve gözleri görmeyen adamın yanlızsız bir şekilde Kur'an okuduğuna şahit olması, bunun üzerine sabrının tükenerek bu durumun aslını sorması, gözleri görmeyen adamın Kur'an okuma arzusuyla yanıp tutuştuğu için Allah'tan Kur'an okuyacağı zaman gözlerine nur vermesini istediğini, Allah'ın da bu duayı kabul ettiğini söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah, her şeye gücü yeten ve gönülden edilen duaları kabul edendir. Merak edilen konularda susarak sabretmek onların sırrına vakıf olmaya vesile olur.

144. Hz. Lokman ve Hz. Dâvûd'un hikâyesi

- Hz. Lokman'ın, Hz. Dâvûd'un yanına gitmesi ve onun demirden halkalar yaptığını görmesi, daha önce görmediği bu sanat karşısında hayretinin artması ve hiçbir şey sormayarak sabretmeye karar vermesi,
- Hz. Dâvûd'un zırh yapmayı bitirdikten sonra onu üstüne giymesi ve Hz. Lokman'a zırh hakkında bilgi vermesi,
- Bunun üzerine Hz. Lokman'ın, sabrın iyi niyetli olduğunu ve nerede bir gam ve keder varsa onu giderdiğini söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Sabır, zor işleri kolay hâle getirir, gam ve kederi giderir, hikmeti merak edilen sırların açığa çıkmasına vesile olur.

145. Behlül ve dervişin hikâyesi

- Behlül'ün bir dervişe nasıl olduğunu sorarak ondan kendisine içinde bulunduğu hâl hakkında bilgi vermesini istemesi,

- b. Dervişin dünyada her işi gönlünce olan birinin hâli nasılsa kendi hâlinin de öyle olduğunu örnekler vererek açıklaması,
- c. Behlül'ün dervişten söylediklerinin ne anlama geldiğini sorması,

Aktarılmak istenilen iletiler: Metnin sonunda derviş, kâinatta her şeyin Allah'ın emrine tabi olduğunu böylece yaradılışı güzel olan insan-ı kâmilin de kâinatı emri altına alabileceğini söyleyerek metnin temel iletisini dile getirmiştir.

146. Şeyh Dekûkî'nin kerâmetleri

- a. Halkı ve Hakkı bir gören Şeyh Dekûkî'nin gündüzleri seyahatte geceleri namaz ve niyazda geçirmesi,
- b. Şeyhin Allah'a kendisini has kullarıyla buluşturmasını ve konuşturmasını istemesi, Allah'ın ona kendisiyle beraberken neden başka insanları talep ettiğini sorması, şeyhin Allah'a kalbine bu yolu onun açtığını söylemesi,
- c. Şeyhin, Allah aşkıyla yıllarca seferlerde bulunduğunu söylemesi üzerine birinin ona neden yalınayak yürüdüğünü sorması, şeyhin bu soru üzerine yaptığı seferlerin dünya üzerinde ayaklarla yapılan maddî seferler olmadığını, Allah aşkıyla yanarak gönül yurdunda sefer ettiğini söylemesi,
- d. Şeyhin bir gün denizi damlada güneşi zerrede görmek isteyerek akıl ve ruh ayaklarıyla akşam vakti bir deniz kıyısına ulaşması ve ansızın uzaktan yedi mum görerek sahile doğru koşması, bu kadar parlak mumları halkın görmemesi karşısında çok şaşırması,
- e. Gördüğü yedi mumun tek bir muma dönüşmesi üzerine şeyhin şaşkınlığının artması,
- f. Şeyhin, bu mumların neye işaret ettiğini öğrenmek için koşarak ilerlemesi ve hızlı koştuğu için yere düşmesi, kendinden geçerek bir süre toprak üstünde yatması, şuuru yeniden yerine geldiğinde başını ve ayağını fark etmeksizin yürümeye başlaması,
- g. Şeyhin karşısında yedi mumun nurları gökyüzüne kadar yükselen yedi insana dönüşmesi,
- h. Yedi insanın, yeşilliği insanı mest eden, yaprak ve meyveleri bol yedi ağaca dönüşmesi,
- i. O ağaçların yanından geçen yüz binlerce insanın onların gölgesinden faydalanamaması, ağaçların halkı kendi taraflarına davet etmesi üzerine Al-

lah'tan “Biz onların gözlerini bağladık. Hayır, onlar için sığınacak yer yoktur” diye ses gelmesi,

- j. Mevlânâ'nın bu ağaçların evliyalari temsil ettiğini ve halkın gözünün onlara karşı bağlı olduğunu söylemesi,
- k. Şeyhin, kendisi ağaçların yanına gidebildiği, meyvelerinden yiyebildiği ve onları tasdik ettiği hâlde halkın bu evliyalar bahçesinden habersiz olması karşısında hayret etmesi, gördüklerinin hayâl ya da rüyâ olup olmadığını sorgulaması, Allah'ın halkın gözlerini mühürlemesindeki hikmeti merak etmesi,
- l. Şeyhin, ağaçlara doğru yaklaşması ve yedi ağacın önce tek bir ağaç olduğunu, daha sonra her an hem yedi ve hem bir ağaç olduğunu görmesi ve çok şaşırması,
- m. Şeyhin, ağaçların cemaat olup tek bir saf teşkil ederek namaz kıldığını, aralarından birinin öne geçerek diğer ağaçlara imamlık ettiğini görmesi ve “Yıldız ve ağaç Allah'a secde eder” meâlindeki âyeti hatırlaması,
- n. Bir müddet sonra yedi ağacın Allah rızası için diz çökmüş yedi insana dönüşmesi, şeyhin gözlerini oğuşturarak bu yedi kişinin kim olduğuna bakması, onlara yaklaşarak selâm vermesi, yedi kişinin şeyhin selâmını adıyla hitap ederek alması, şeyhin bu durum karşısında çok şaşırması, bunun üzerine yedi kişinin Allah aşkıyla hayrete düşmüş bir gönüle dünyanın sırlarının gizli kalmamasının ona şaşkınlık vermemesini söylemeleri,
- o. Yedi kişinin şeyhin arkasında namaz kılmak istemesi ve şeyhin onlardan “*zamanın devrine dair bazı müşkülleri*” olduğu gerekçesiyle biraz mühlet istemesi, yedi kişinin başlarıyla bunu kabul etmesi ve bu kabul ediş karşısında şeyhin gönlünde bir hararet oluşarak kendinden geçmesi,
- p. Şeyhin, zamanın kayıtlarından kurtularak yedi kişiye imam olması, tekbir getirip namaza girince hepsinin kurban gibi bu âlemden çıkması,
- q. Şeyhin namaz esnasında batacak bir gemi halkının feryâdını işitmesi,
- r. Felaket esnasında halkın Allah'a gönülden yalvarışları ve duaları üzerine Şeytan'ın onlara bu felaketten kurtulduktan sonra, pişman oldukları bütün kötülöklere geri döneceklerini söylemesi,
- s. Şeyhin, gemide kopan kıyameti görünce merhametinin coşarak ağlamaya başlaması ve gemidekilerin kurtulması için Allah'a dua yalvarması, bu dua

üzerine geminin batmaktan kurtulması, gemidekilerin bu kurtuluşu kendi gayretlerinin bir sonucu olarak görmesi,

- t. Cemaat olan yedi kişinin Allah'ın kazasına bir müdahale olarak gördükleri bu duayı kendilerinin etmediğini söylemesi ve bu duayı edenin şeyh olduğu konusunda uzlaşmaları, şeyhin Allah'a ve O'nun kazasına itiraz ettiğini söylemeleri,
- u. Şeyhin "kerem sahibi" olarak değerlendirdiği yedi kişinin ne konuştuğunu merak ederek arkasına bakması ve hiç birini görememesi, hepsinin buldukları makamı bırakarak gitmesi,
- v. Şeyhin yıllarca o yedi kişilik cemaate hasret kalması ve onları görebilmek arzusuyla ömür boyu gözyaşı dökmesi,
- w. Mevlânâ'nın "Bir veli, Allah ile beraberken beşeri nasıl zikreder?" diye soranları o yedi kişiyi "insan" olarak değerlendirdikleri için haksız bulur ve bu tavırlarından ötürü onlara "ey gafil" diye hitap eder, şeyhten de o yedi kişi için ağlamaya devam etmesini ve onları görmekten ümidini kesmesini ister.

Aktarılmak istenilen iletiler: Gönle düşen bütün dilekleri yaratan Allah'tır. Hiçbir kulun merhameti, Allah'ın kullarına duyduğu merhametin önüne geçemez. Allah'ın kazasına itiraz mahiyetinde dualar edilmemelidir. Bulmama ihtimali olsa da Allah dostlarını aramaya devam edilmelidir.

147. Hz. Mûsâ'nın Hz. Hızır'ı araması

- a. Kavminin, Hz. Mûsâ'nın kendilerini bırakarak Hz. Hızır'ı aramaya kalkışmasından şikâyetçi olması,
- b. Hz. Mûsâ'nın Hz. Hızır'ı hakikate ulaşmak için bir vasita gördüğünü söyleyerek onu aramaktan asla vazgeçmeyeceğini ve bunun çekilecek bütün sıkıntılara değeceğini belirtmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsan, kendisini varlık ve eşyanın hakikatine eriştirecek vasıtaları aramaktan vazgeçmemeli ve bu yolda çekilecek bütün sıkıntılara katlanmalıdır.

148. Hz. İsâ'nın ahmaklardan dağa kaçıışı

- a. Hz. İsâ'yı bir arslan kovalıyormuşçasına dağa kaçarken gören birinin ona bu durumun sebebini sorması,

- b. Hz. İsa'nın acelesinden adamın sorusuna cevap verememesi
- c. Adamın Hz. İsa'nın peşinden koşarak ondan durmasını ve kendisine bu kaçışın nedenini açıklamasını istemesi,
- d. Hz. İsa'nın ahmaklardan kaçtığını söyleyerek adamdan kendisine mani olmamasını istemesi,
- e. Adamın, Hz. İsa'ya göstermiş olduğu mucizeleri tek tek hatırlatarak ona her istediğini yapabildiği hâlde neden korktuğunu sorması,
- f. Hz. İsa'nın "*hastalar üzerinde*" gerçekleştirdiği mucizelerin "*ism-i âzam*"ın birer tecellisi olduğunu ancak bu ismi ahmakların kalbine yüz binlerce kez okuduğu hâlde onlarda bir değişiklik meydana gelmediğini belirtmesi, adamın, diğer hastalıkları iyileştiren bu ismin ahmaklara tesir etmemesinin hikmetini sorması üzerine Hz. İsa'nın ahmaklığın "*kahr-ı ilâhî*" bir hastalık olduğunu belirtmesi,
- g. Hikâyenin sonunda Mevlânâ'nın insanlara Hz. İsa'nın yaptığı gibi ahmaklardan kaçmalarını tavsiye etmesi, Allah'tan emin olan Hz. İsa'nın, ahmaklardan kaçmasının korkudan değil, halka ibret göstermek niyetinden kaynaklandığını vurgulaması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Ahmaklık, tedavisinde İsm-i Âzam'ın bile yetersiz kaldığı kahr-ı ilâhî bir hastalıktır. Bu nedenle ahmaklardan uzak durulmalıdır.

149. "Davul çalıyorum!" diyen hırsızın hikâyesi

- a. Bir hırsızın gece yarısı duvar dibinde bir çukur kazması,
- b. Yarı uyanık bir hastanın, hırsızın yavaş yavaş gelen tak taklarını duyması, dama çıkararak başını eğmesi ve hırsıza ne yaptığını sorması,
- c. Hırsızın "davulcuym" cevabı üzerine hastanın "Ne yapıyorsun?" diye tekrar sorması ve hırsızın "Davul çalıyorum!" cevabını vermesi,
- d. Hastanın davulun sesinin nerede olduğunu sorması üzerine hırsızın "davulun sesini, eyvahlar olsun, diye yarın duyarsın" cevabını vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Olay ve durumları gaflet uykusuyla değerlendirmemek, uyarıcıların farkında olmak gereklidir. Aksi hâlde son pişmanlık fayda etmez.

150. Her kış “bu sene yaz gelince kendime sağlam bir ev yapayım” diyen köpeğin hikâyesi

- a. Kış gelince soğuktan ezilen büzülen köpeğin yaz gelince taştan bir ev yapmaya karar vermesi,
- b. Yaz gelince kemikleri ısınan köpeğin kendisini koskocaman görmesi ve bu cüsseyle sığabileceği bir ev olmadığını düşünmesi, bir gölgeye çekilerek karnı tok sırtı pek tembel tembel yatması ve ona “gel bir ev yap!” diyen kalbinin sesini dinlememesi,
- c. Mevlânâ, insanın belâ anında hırs kemiğinin büzülmesini ve tövbeden bir ev yapmaya karar vermesini ancak dertten kurtulunca ev yapma sevdasından kurtulmasını hikâyede yer alan köpeğin durumuna benzettir.

Aktarılmak istenilen iletiler: İhtiyaç duyulan şeyleri başkalarından istememek için çalışmak ve Allah’ın verdiği nimetlere şükretmek gereklidir. Belâ anında Allah’a sığınarak tövbe eden insan, içinde bulunduğu durumdan kurtulur kurtulmaz tövbesini bozmaya meyillidir.

151. Boş bir sofraya âşık olan sûfnin hikâyesi

- a. Bir sûfnin bir gün çivide asılı bir sofraya görmesi, bunun üzerine vecde gelecek semâ etmeye ve elbisesini yırtmaya başlaması,
- b. Sûfnin coşkunu artınca diğer sûfîlerin de ona uyarak kendinden geçmesi,
- c. Birinin sûfîye asılı ve ekmeği olmayan bir sofraya için bu derece iştihak göstermenin sebebini sorması,
- d. Sûfnin adama âşık olmadığı için varlıkla alış-verişte olduğunu, bu yüzden de “sofrada ekme yok” dediğini söylemesi, aşk ve muhabbetle sadık olanların ise varlığa bağımlı olmadığını belirtmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Aşk ve muhabbetle sadık olanlar, varlıklarını Allah’ın varlığında erittikleri için- varlıkla alış-verişten azadedir.

152. Bir emir ile namaza çok düşkün olan kölesinin hikâyesi

- a. Bir emirin seher vakti hamama gitme ihtiyacı duyması ve kölesi Sungur’dan bunun için hazırlık yapmasını istemesi,

- b. Hamama gitmek üzere yola çıkılması, namaza çok düşkün olan Sungur'un yol üstündeki mescitte okunan ezanı duyması üzerine efendisinden namaz kılmak için izin istemesi,
- c. İmam ve cemaat dağıldığı hâlde Sungur'un kuşluk vaktine kadar mescitte kalması, efendisinin yedi defa ona seslenerek neden gelmediğini sorması üzerine Sungur'un "Beni salıvermiyor ki dışarıya çıkayım" cevabını vermesi,
- d. Efendisinin, Sungur'a camide imam ve cemaat kalmadığı hâlde kendisini mescitte alıkoyanın ne olduğunu sorması,
- e. Sungur'un efendisine "senin bu tarafa adım atmana müsaade etmeyen, benim de dışarıya adım atmama mâni oluyor" cevabını vererek kaza kilidini açanın ancak Allah olduğunu vurgulaması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Her şey Allah'ın kazası hükmündedir. İnsan neye çok düşkünse Allah onun ömrünü onunla geçirir.

153. Peygamberlerin münkirlerin iman etmelerinden ümit kesmeleri hikâyesi

- a. Peygamberlerin, bütün çabalarına rağmen kafirlerin iman etmediklerini görünce aralarında bu durumun daha ne kadar süreceğini tartışmaları,
- b. Peygamberlerin, kendilerine "tebliğ et!" emrini veren Allah olduğu için onun emrinden dışarı çıkmanın mümkün olmadığı konusunda uzlaşmaları.

Aktarılmak istenilen iletiler: Peygamberlerin ecri Allah'a aittir ve O emrettiği müddetçe peygamberler tebliğle mükelleftir.

154. Enes bin Mâlik'in yanmayan havlusu

- a. Bir kimsenin Hz. Enes'e misafirliğe gitmesi,
- b. Hz. Enes'in yemekten sonra cârîyesine sararmış olan sofraya havlusunu ocağa atmasını söylemesi,
- c. Cârîyenin havluyu ocağa atması ve bir müddet sonra havluyu yanmadan ve temizlenmiş olarak ocaktan çıkarması,
- d. Çok şaşırın misafirlerin Hz. Enes'e bu durumun hikmetini sorması üzerine Hz. Enes'in bunun sebebi olarak Hz. Muhammed'in bu havluya çok defa elini ağzını silmesini göstermesi,

- e. Misafirlerin câriyeye böyle kıymetli bir havluyu ateşe nasıl attığını, onun da bu durumun esrarını bilip bilmediğini sorması,
- f. Cârîyenin, Allah'ın has kullarından çok şey ümit ettiğini ve onlara çok güvendiğini söyleyerek gerekirse kendisini bile ateşe atabileceğini belirtmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah, kendisini çok seven has kullarını –ve kullandıkları eşyaları- kudretiyle bütün kötülüklerden emin kılar.

155. Hz. Muhammed'in yolda susuz kalmış kervanın imdâdına yetişmesi

- a. Arap kavminden bir kervanın bir vadide susuz kalması,
- b. Kervanın imdadına yetişmek için ortaya çıkan Hz. Muhammed'in, kervandakilere acıyarak aralarından birkaçını kum tepesinin arkasında deve üstünde tulumla su taşıyan siyah köleyi alıp getirmeleri için göndermesi,
- c. Arayıcıların siyah köleye giderek kendisini Hz. Muhammed'in çağırdığını söylemeleri,
- d. Kölenin Hz. Muhammed'i tanımadığını söylemesi üzerine arayıcıların ona Hz. Muhammed hakkında bilgi vermesi, kölenin “galiba şu sihirbaz şair olacak” diyerek onun yanına bir karış bile gitmeyeceğini söylemesi,
- e. Arayıcıların köleyi ve deveyi çeke çeke kervanın yanına getirmeleri bu esnada kölenin onlara hararetle sövmesi,
- f. Kervanın bulunduğu yere gelince Hz. Muhammed'in herkesten tulumdan su içmesini istemesi,
- g. Allah'ın keremiyle herkesin tulumdan su içmesi ve ferahlaması, kendi tulumlarını doldurması ve bu mucize karşısında gökyüzündeki bulutun hayret etmesi,
- h. Mevlânâ'nın tulumun bir perde, o suyun da Hz. peygamberin emriyle Allah'ın fazl ve kerem denizinden gelen bir dalga olduğunu belirtmesi,
- i. Kervanın Hz. Muhammed'in gösterdiği mucize karşısında hayran kalması,
- j. Hz. Muhammed'in köleye dönerek şikâyet etmemesi için tulumunun doldurulduğunu söylemesi, kölenin bu mucize karşısında hayran kalması ve ağlayarak titremeye başlaması, Hz. Muhammed'in zenci köleyi kendine getirmesi ve asıl hayret edilecek şeyin şimdi gerçekleşeceğini söylemesi,
- k. Hz. Muhammed'in ellerini yüzüne sürmesi ve âşıklar gibi onları öpmesi, daha sonra ellerini zenci kölenin yüzüne sürmesi ve zenci kölenin beyazlaşarak nurlanması,

- l. Kölenin elini ayağını fark edemeyecek kadar mest olması, dolu iki tulumla kervan halkından ayrılarak efendisinin yanına gelmesi,
- m. Efendisinin köleyi tanıyamayarak ona kim olduğunu sorması, daha sonra köleye “benim kölemi öldürmüşsün, seni kan tutmuş da Allah benim elime ve intikamıma atmış” demesi,
- n. Kölenin, kendisini tanıması için efendisine satın alındığı günden başlayarak başından geçen her şeyi anlatması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Bütün peygamberlere ve Hz. Muhammed’e hürmet gösterilmelidir. Pişman olup samimiyetle af dilemek suçların bağışlanmasına ve hakiki imana erişilmesine vesile olur.

156. Kâfir kadın ve bebeğinin hikâyesi

- a. Yüzü beyazlanan kölenin köyünden bir kadının kucığında iki aylık çocuğuyla imtihan için Hz. Muhammed’in huzuruna gelmesi,
- b. Çocuğun konuşmaya başlayarak “Ya Resûlallah, Allah sana selâm söyledi, senin huzuruna geldik” demesi,
- c. Annesinin hiddetle “Sus!” dedikten sonra çocuğa kendisine böyle konuşmayı kimin öğrettiğini sorması, çocuğun önce Allah, daha sonra da annesinin başının üstünde bulunan Cebrail cevabını vermesi ve Cebrail’in kendisine Hz. Muhammed’in vasıflarını öğrettiğini belirtmesi,
- d. Hz. Muhammed’in çocuğa adını sorması, çocuğun Allah katında adının “Abdulaziz” olduğunu ancak kavminin ona “Abduluzza” diye seslendiğini söylemesi ve kendisinin Uzza’yı reddettiğini söylemesi,
- e. Bu sırada cennetten güzel bir koku gelmesi, çocuk ve annesinin bu kokuyu alarak “yaşarsak belki bu mertebeden düşer belki yine kâfir oluruz” demeleri ve bu kokuyu duya duya can vermeleri,
- f. Tam bu sırada Hz. Muhammed’in ezan sesi işiterek soğuk suyla abdest tazelemesi, iki ayağını yıkadıktan sonra mestini giymek istemesi, bu sırada bir tavşancıl kuşunun mesti alıp havalanması ve baş aşağı etmesi, mestin içinden bir yılan düşmesi,
- g. Tavşancıl kuşunun namaza giderken giyinmesi için mesti tekrar Hz. Muhammed’e getirmesi ve ona bu küstahlığı mecburen yaptığını edebi aşmak niyetinde olmadığını söylemesi,

- h. Hz. Muhammed'in tavşancıl kuşuna teşekkür ederek "biz bunu cefa sanıyorduk, halbuki vefanın ta kendisi imiş" demesi,
- i. Kuşun, mest içindeki yılanı görmesinin Hz. Muhammed'in nurunun bir aksisi olduğunu, gafletin Hz. Muhammed'den uzak bulunduğunu söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir. Her zorluğun bir kolaylığı vardır. Her şerde bir hayır, her hayırda da bir şer vardır. İnsan, hayra da şerre de eşit mesafede durmalı, her ikisini de memnuniyetle karşılamalıdır. Başa gelen belalar daha büyük belaları defetmek içindir.

157. Hz. Mûsâ'dan hayvanların dilini öğrenmek isteyen adamın hikâyesi

- a. Bir gencin Hz. Mûsâ'dan kendisine hayvanların dilini öğretmesini istemesi üzerine Hz. Mûsâ'nın bunun çok tehlikeli olduğunu, bundan vazgeçmesini, ibret almayı Allah'tan istemesini söylemesi,
- b. Hz. Mûsâ'nın men etmesi üzerine adamın hırsının daha da artması ve Hz. Mûsâ'dan kendisini muradından mahrum etmemesini istemesi,
- c. Hz. Mûsâ'nın Allah'a bu saf adamı Şeytan'ın kendisine bağladığını, ona istediğini öğretse zarar göreceğini, öğretmese adamın suizanına maruz kalacağını söylemesi, bunun üzerine Allah'ın Hz. Mûsâ'ya adama istediklerini öğretmesini, çünkü kendisinin hiçbir duayı geri çevirmediğini söylemesi,
- d. Hz. Mûsâ'nın, adamın buna dayanamayacağını söylemesi üzerine Allah'ın ondan adamın dileğinin bir kısmını gerçekleştirmesini isteyerek iradenin sürece dahil olmasının ibadetlere lezzet kattığını belirtmesi,
- e. Hz. Mûsâ'nın istediği şeyin kendisine zarar vereceğini belirterek adamı tekrar uyarması,
- f. Bütün hayvanların dilini öğrenmek isteyen adamın hiç olmazsa köpeklerin ve tavukların dilini öğrenmek istediğini belirtmesi ve Hz. Mûsâ'nın bu talebi kabul etmesi,
- g. Adamın ertesi sabah ekmek için kapışan bir horozla köpeğin konuşmasına şahit olması,
- h. Horozun köpeğe ertesi gün ev sahibinin atının sakatlanarak öleceğini ve köpeklerin bayram edeceğini söylemesi, bunu duyan adamın atını satması,
- i. Ertesi gün köpeğin horoza atın sakatlanmadığını söylemesi üzerine horozun atın başka bir yerde sakatlandığını ve ev sahibinin atı satarak zarardan

kurtulduğunu, ertesi gün ev sahibinin katırının sakatlanacağını söylemesi, bunu duyan ev sahibinin katırı da satması,

- j. Köpeğin horoza vaadinin yine gerçekleşmediğini söylemesi üzerine horozun, ev sahibinin katırı alelacele sattığını, ertesi gün kölesinin öleceğini, kölesi ölünce de akrabalarının yoksullara, köpeklere ekmek dağıtacağını söylemesi, bunu duyan ev sahibinin kölesini de satması, başına gelecek üç felaketten kurtulduğu için şükrederek sevinmesi,
- k. Ertesi gün köpeğin horoza vaat ettiklerinin nerede olduğunu sorarak onun bir yalancı olduğunu belirtmesi, horozun bütün horozların müezzinler gibi doğru sözlü olduğunu, Allah'ın horozları namaz vakitlerini bildirmek üzere insanlara hediye ettiğini, vakitsiz bir zamanda ötmenin onların kanlarını dökmeyi mübah kıldığını, adamın atını, katırını ve kölesini satarak kurtulduğunu zannettiği belaların daha büyük belalara yol açacağını, çünkü başa gelen her belanın daha büyük belaları önlemek için verildiğini belirtmesi,
- l. Horozun köpeğe ertesi gün ev sahibinin öleceğini ve varislerinin öküzü keserek dağıtacaklarını, atın, katırın ve kölenin ölümlerinin aldanmış ev sahibinin ölmemesi için bir siper olduğunu ancak adamın bunların mahiyetini kavrayamadığını söylemesi,
- m. Kendi ölüm haberini alan adamın hemen Hz. Mûsâ'ya koşması,
- n. Hz. Mûsâ'nın adamdan daha önce atı, katırı ve köleyi sattığı gibi şimdi de kendisini satmasını ve yine Müslümanları zarara sokarak kendisinin kâr etmesini istemesi,
- o. Adamın feryat ederek Hz. Mûsâ'dan yaptıklarını yüzüne vurmamasını istemesi, iyiliğe layık olmadığı hâlde Hz. Mûsâ'dan kendisine iyi muamelede bulunmasını istemesi,
- p. Hz. Mûsâ'nın adama okun yaydan fırladığını ve artık geri dönüşün olmadığını söylemesi ve Allah'tan sadece onun ölüm anında imanlı gitmesini talep edebileceğini söylemesi,
- q. Adamın midesinin bulanmaya başlaması, dört kişinin onu alarak evine götürmesi, adamın bu esnada baldırının arkasını ovması,
- r. Hz. Mûsâ'nın, sabah vakti, adamın imanla ölmesi için Allah'a yalvararak dua etmesi,

- s. Allah'ın, Hz. Mûsâ'nın duasını kabul ederek adamın imanını bağışlaması ve eğer isterse onu tekrar dirilteceğini söylemesi, bunun üzerine Hz. Mûsâ'nın Allah'tan adam için ahiret diriliği istemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Başa gelen belâ ve musibetler, insanları gelecekte karşılaşacakları daha büyük tehlikelerden kurtarmak içindir. Allah, pişman olup tövbe edenlerin günahlarını kabul edendir. Allah'tan istenebilecek en büyük nimet, dünyadan imanla ayrılmaktır.

158. Çocukları yaşamayan kadının hikâyesi

- a. Her yıl çocuk doğuran bir kadının çocuklarının en fazla altı ay yaşayarak ölmesi,
- b. Kadının ağlayıp yalvararak Allah'a şikâyetinde bulunması ve bu şekilde yirmi çocuğunu kaybetmesi,
- c. Kadının ciğerine bir ateş düşürülmesi ve bir gece rüyasında kendisine cennetin gösterilmesi, cennette yer alan köşklere birinin üzerinde kendi adının yazılmış olduğunu gören kadına bu nimetin fedakarlıkta sadık olan kimsenin olduğunu, kadın Allah'a iltica konusunda tembel olduğu için kendisine bu musibetlerin verildiğinin söylenmesi,
- d. Kadının Allah'a çocuklarının kendisinden kaybolduğunu ancak Allah'tan kaybolmadığını söyleyerek ondan kendisine yüz yıl hatta daha fazla böyle musibetler vermesini ve kanını dökmesini istemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah her şeyi hikmetle yapar ve verdiği musibetleri kullarını daha büyük belalardan kurtarmak, onlara öte âlemde daha güzel nimetler bahşetmek için verir. Allah'a yönelme konusunda gösterilen tembellik, insanın başına musibetler açar. Nimeti Allah'a feda etme konusunda sadık olunmalıdır.

159. Hz. Hamza'nın savaşa zırhsız girmesi

- a. Hz. Hamza'nın ömrünün son dönemlerinde savaflara zırhsız olarak katılması ve savaş esnasında kendinden geçmesi,
- b. Halkın Hz. Hamza'ya Allah "kendinizi tehlikeye atmayın" buyurduğu hâlde neden savaş meydanlarında kendisini böyle tehlikeye attığını, genç ve kuvvetliken düşman saflarına zırhsız gitmediği hâlde ihtiyarlayıp belâ bükülünce tedbirsiz dolaşmasının nedenini sorması,

- c. Hz. Hamza'nın gençken ölümü cihana veda etmek olarak gördüğünü ancak şimdi Hz. Muhammed'in nuru sayesinde ölümün ötesini gördüğünü ve kendisini gaflet uykusundan uyandırdığı için Allah'a şükrettiğini söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Herkesin ölümü kendi rengindedir (Beyit 11101). Kişinin varlık ve eşyayı algılayış biçimi zamanla değişebilir. Herkes çevresini kendi aynasından görür.

160. Alışverişte daima aldanan sahabenin hikâyesi

- a. Sahabelerden birinin Hz. Muhammed'e alışverişlerde daima aldatıldığından şikâyetçi olması,
- b. Hz. Muhammed'in sahabeye aceleceğin Şeytan'dan olduğunu belirterek bir alışverişte bulunacağı zaman üç gün düşünmesini tavsiye etmesi,

Aktarılmak istenilen iletiler: Acele işe Şeytan karışır. Alışveriş yapılırken iyi düşünülmeli, acele karar verilmemelidir.

161. Hz. Bilal'in sevinerek ölmesi

- a. Hz. Bilal'in çok zayıflaması ve yüzüne ölüm rengi düşmesi, onu böyle gören karısının "eyvahlar olsun" demesi üzerine Hz. Bilal'in "Hayır.. Ne hoş! Ne güzel!" cevabını vermesi ve böyle derken yüzünün gittikçe nurlanması, yüzünün parlaklığının ve nurlu gözlerinin söylediklerinin doğruluğuna şahitlik ettiğinin belirtilmesi,
- b. Karısının "ayrılık zamanı" dediği vakit için Hz. Bilal'in "vuslat zamanı" ifadesini kullanması,
- c. Karısının bu gece gurbete giderek hısım ve akrabasından ayrılacağını söylemesi üzerine Hz. Bilal'in ruhunun bu gece gurbetten asıl vatana kavuşacağını belirtmesi,
- d. Karısının yüzünü tekrar nerede göreceğini sorması üzerine Hz. Bilal'in "Tanrı haslarının halkasında" cevabını vermesi,
- e. Karısının "vah yazık, bu ev harap oldu" demesi üzerine Hz. Bilal'in "Sen Ay'a bak; sise, buluta bakma. Cenâb-ı Hak, benim cesedim hânesini daha güzel îmar etmek için yıktı. Zira âlem kalabalıktı, ev küçük.." cevabını vermesi, önce yoksulken artık padişah olduğunu ve padişah için de köşk ve saray lazım geldiğini söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Varlık ve eşya algısı kişiden kişiye değişir.

162. Sadr-ı Cihân'ın vekilinin hikâyesi

- a. Sadr-ı Cihân'ın vekilinin Buhara'da suç işleyerek makamından düşmesi ve gizlenmeye mecbur olması,
- b. On yıl diyar diyar dolaştıktan sonra efendisinin aşkına ve hasretine dayanamayarak Buhara'ya dönmesi,
- c. Mevlânâ'nın Buhara'nın "*ilim ve irfan menbaı bulunan insan-ı kamil*", ona vasıl olan kimsenin de "*Buharalı*" olduğunu belirtmesi,
- d. Bir nasihatçinin âşığa, Sadr-ı Cihân'ın her yerde kin ve düşmanlıkla onu arattığını, Buhara'ya gittiğinde onu yakalayıp zincire vuracağını hatırlatarak ondan pervane gibi kendisini ateşe atmamasını istemesi,
- e. Âşığın nasihatçiyi aşk şevkiyle cevap vererek susturması,
- f. Âşığın Buhara'ya gelmesi ve onu gören herkesin Sadr-ı Cihân'ın on yıllık bir kin ve intikam ateşiyle kendisini aradığını belirterek saklanması konusunda onu uyarmaları,
- g. Âşığın, Sadr-ı Cihân'a olan aşkıdan bahsederek ne olursa olsun geri dönmeyeceğini, canını onun uğrunda seve seve kurban edeceğini, ondan kaçtığı için pişman olduğunu ve özür dilemek istediğini söylemesi,
- h. Âşığın, Sadr-ı Cihân'ın huzuruna gitmesi ve bütün ahalinin Sadr-ı Cihân'ın onu nasıl cezalandıracağını merak etmesi,
- i. Âşığın göklere yükselen yakıcı âhından Sadr-ı Cihan'ın kalbine merhamet gelmesi ve seher vakti "Ey Ahad ve Samed olan Allah! Bizim o âvâre meftunumuzun hâli nedir?" diye düşünmesi, kendisinden utanmayan edepsizleri korkuttuğunu, kendisinden korkanları ise hilmi ve merhametiyle korkmaktan kurtardığını belirtmesi, kalbinde âşıkının kabahatini affetme arzusunun dalgalanması ve âşığının aşkının parlaması,
- j. Bulunduğu yüksek mevki ile vakar ve haysiyetinin Sadr-ı Cihan'ı âşığının yerini sorup soruşturmaktan alıkoyması,
- k. Âşığın Sadr-ı Cihan'ın hizmetine gelmesi, onu görünce vücudunun tepeden tırnağa soğuması, yapılan hiçbir müdahalenin fayda vermemesi, Sadr-ı Cihan'ın âşığın sararmış yüzünü görünce atından inip onun yanına gitmesi ve ona "Âşık hararetle maşuku arar. Maşuk gelince de âşık kendinden geçer" demesi,

- l. Sadr-ı Cihan'ın, âşığı kendine getirmeye çalışarak onun elini tutması,
- m. Baygın âşığın hareket etmesi, sevinçle yerinden fırlayarak secdeye kapanması, Sadr-ı Cihan'ın kulağına onu övücü güzel sözler söylemesi, ondan ayrıldıktan sonra yaşadıklarını anlatması ve ağlamaya başlaması,
- n. Buhara halkının, âşığın etrafında toplanarak halka teşkil etmesi ve onun hâline hepsinin hayran kalması, şehir halkının da onunla beraber ağlamaya başlaması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Samimiyetle hissedilen bir aşk ve adanmışlık, kin ve intikamı aşka dönüştürerek halkı kendisine hayran bırakabilir. Devlet otoritesi, vakar ve haysiyetle hareket etmeli, kendisinden utanmayan edepsizleri korkutmalı, kendisinden korkanlara ise hilm ve merhamet göstermeli, pişman olup özür dileyenleri affetmelidir.

163. Cebrail'in Hz. Meryem'e guslederken görünmesi

- a. Hz. Meryem'in guslederken Cebrail'i görerek -çıplak olduğu ve saldırıya uğramaktan korktuğu için- titremeye başlaması,
- b. Hz. Meryem'in kendinden geçmesi ve Allah'ın korumasına sığınması,
- c. Hz. Meryem'in Cebrail'i görünce bir müddet çırpınması, Cebrail'in Hz. Meryem'e Allah'ın elçisi olduğunu belirterek kendisinden korkmamasını ve gizlenmeye çalışmamasını isteyerek "Tanınmazlıktan beter bir âfet yoktur" demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: -Karşılaşılan bir melek de olsa- edep duygusu elden bırakılmamalıdır.

164. Hamalların hikâyesi (Anı)

- a. Mevlânâ'nın "geçen gün" hamalların bir yük için "sen çekme, arslanlar gibi ben çekip götüreyim" diye kavga etmelerine, zahmette rahmet eziyette de kâr görmelerine şahit olduğunu belirtmesi,
- b. Mevlânâ'nın Allah'ın vereceği ecrin bir adamın vereceği ücretten mukayese edilemeyecek derecede üstün olduğunu belirtmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Zahmette rahmet, eziyette kâr vardır. Allah'ın vereceği ecir, kulun ödeyeceği ücretten kat kat üstündür.

165. Âşığın sevgilisine cevabı

- a. Bir sevgilinin çok seyahat eden âşığına en çok hangi şehri beğendiğini sorması,
- b. Âşığın, en hoş şehrin içinde sevgilisinin bulunduğu şehir olduğunu söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsan, sevdiğiyle ilgili olan her şeyi sever.

166. Âşık öldüren mescitte konaklayan âşığın hikâyesi

- a. Rey şehri yakınlarında, geceleyen herkesin ödü patlayarak öldüğü bir mescit bulunduğunun belirtilmesi, kimilerinin bu mescidin perili, kimilerinin de sihirli olduğunu söylemesi,
- b. Mescidin acayip şöhretini işiten birisinin söylenenlerin doğru olup olmadığını kontrol etmek için bir gece mescide misafirliğe gelmesi,
- c. Halkın, âşık misafiri gece mescitte kalmak istediği için kınaması ve nasihat etmesi ve “Öküzü döven adam hikâyesi”nin anlatılması,
- d. Âşığın, nasihatçilere hayata doymuş, ölümü arayan bir tembel olduğunu belirtmesi,
- e. Nasihatçilerin âşığı tekrar mescitte geceleme sevdasından vazgeçirmeye çalışması, düşmanlarının hilesinden emin olmadıklarını belirterek onun ölümünden kendilerini sorumlu tutacaklarını belirtmeleri,
- f. Âşığın nasihatçilere cevap vermek için “Gazneli Mahmut ve Sırtında kös çalan deve” hikâyesini anlatması ve yapılan tehditleri kös taşıyan deveyi iki tahtayı birbirine vurarak korkutmaya kalkışmaya benzetmesi,
- g. Âşığın nasihatçilere mescitte geceleme konusunda kararlı olduğunu söylemesi,
- h. Âşığın gece mescitte yatması ancak uyuyamaması, gece yarısı “Ey fayda arayan! Sana geleyim mi?” diyen korkunç bir ses işitilmesi ve bu korkunç sesin bin defa tekrar etmesi üzerine âşığın kalbinin bin parça olması,
- i. Âşığın bu sesi duyunca yerinden kıpırdamaması, kendi kendine “Neden korkayım? Bu ses bayram davulu sesi.. Tokmağı yiyen davul; o korksun! Dikkat et yüreğin oynamasın. Yakîn sahibi olmayan korkak kimseler işte bu sestem ölmüşlerdir” demesi,
- j. Mevlânâ buradan hareketle “kıyamet”i “bayram”a, “dizsizler”i o bayramın “davul”una ve “dinsizlerin ‘can bayramı’ndan alacakları kısmet”i tokmağa

benzetir, “biz” zamiriyle kastettiği kişiler için de “gül gibi açılıp gülen bayram halkı gibiyiz” ifadesini kullanır.

- k. Âşığın yattığı yerden sıçrayıp kalkarak sesin sahibine “Ey büyük kimse! İşte ben hazırım, sen de mert isen gel” demesi,
- l. Onun bu seslenişiyile tılsımın bozulması ve her tarafa kısım kısım altın dökülmesi, dökülen altının çokluğundan kapı kapanacak diye âşığın korkması,
- m. Âşığın kalkarak altınları sabaha kadar dışarı taşınması ve gömmesi,
- n. Mescitten korkup kaçanların aksine âşığın altınlardan hazinelere sahip olması,
- o. Mevlânâ’nın “altın”la kastettiğinin “üzerine Tanrının adı basılmış olan hakiki altın” olduğunu belirtmesi ve bu altının asla değerden düşmediğini, ebedî olduğunu vurgulaması, “mescit”i bir “şem/mum”a, “âşığı” da “nefsini o mumda yok etmeye azmetmiş pervane”ye benzetmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Başarıya erişebilmek için kararlı ve cesur olunmalıdır.

166.1. Gazneli Mahmut ve sırtında kös çalan deve hikâyesi

- a. Tarlada bekçilik yapan bir çocuğun kuşları kaçırmak için def çalması,
- b. Gazneli Mahmut’un o tarla civarında çadır kurdurması,
- c. Sultan Mahmut’un, sırtında gece gündüz nöbet davulu ve kös çalınan devesinin çocuğun beklediği tarlaya girmesi,
- d. Çocuğun buğdayı deveden korumak için def çalmaya başlaması,
- e. Akıllı bir kimsenin, devenin davul taşıdığı için gürültüye alışkın olduğunu belirterek çocuğa boşuna def çalmamasını söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Akılcı davranılarak korunmak istenilen düşmanın niteliklerine uygun silah seçiminde bulunulmalıdır.

166.2. Öküzü döven adam

- a. Bir kimsenin, bir öküzü döven şahsa “O yetimciği ne kadar dövüyorsun, Allah’ın kahrından korkmuyor musun?” demesi,
- b. Döven şahsın, “Ey dostumun cânı, ben o yetimi dövmüyorum, onda bulunan Şeytan’ı dövüyorum” demesi,

Aktarılmak istenilen iletiler: Dayak, kötü huyların ölümü için zaman zaman başvurulmuş bir yöntem olmuştur. Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir.

167. Şeytan'ın Kureyş kabilelerini birbirine düşürmesi

- a. Şeytan'ın Kureyşlilerden Hz. Muhammed'le savaşmalarını istemesi ve onlara kabilesiyle yardımda bulunacağını vaat etmesi,
- b. Kureyşlilerin, Şeytan'ın sözüne kanarak savaşa hazırlanması ve iki taraf askerinin karşılaşması,
- c. Şeytanın Müslümanların ordusu içinde meleklerden oluşan bir kuvvet görmesi ve korkudan yanması, savaşmaları için kışkırttığı Kureyşlilere kendisinin Allah'tan korktuğunu, onların göremediklerini gördüğünü belirterek çekilip gitmelerini istemesi,
- d. Haris bin Hişam'ın Şeytan'a sözünden neden döndüğünü sorması üzerine Şeytan'ın karşı tarafta savaşanları gördüğünü belirtmesi,
- e. Haris bin Hişam'ın, Şeytan'ın yalancı vaadine inanarak savaşımaya geldikleri için hayıflanması,
- f. Haris'in sözleri üzerine öfkelenen Şeytan'ın elini gazapla onun elinden çekmesi ve göğsüne vurarak kaçması, önce yanlarında olduğunu söylediği Kureyşlilere "ben sizden değilim" demesi,
- g. Mevlânâ'nın "melek" ile "akıl" gibi "nefs" ile "Şeytan'ın" da aslen biriken kendilerini iki surette gösterdiklerini belirtmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Nefsin ve Şeytan'ın tuzaklarına karşı akla dayanılmalıdır. Her söz verenin vaadine güvenilmemelidir. İnsanlara vaatlerde bulunan Şeytan, zorda kaldığında onları terk eder.

168. Ev hanımı ve nohudun hikâyesi

- a. Ev hanımının tencerede pişirdiği nohutun yukarı sıçrayarak kendisine bu eziyeti neden çektirdiğini sorması,
- b. Ev hanımının kepçeyle nohutun başına vurarak "iyice kayna ve piş de sıçrama. Seni sevmediğim için değil, zevk ve çeşni bulasın diye kaynatıyorum" demesi ve bu kaynatışın nohutu aşığılamak için değil onun cana karışması için olduğunu, nohutun bostanda su içerek yeşil ve taze duruşunun bu kaynatış için olduğunu belirtmesi,

- c. Ev hanımının nohuttan kendisini Hz. İsmail'in başını Hz. İbrahim'in bıçağının önüne koyduğu gibi kurban etmesini istemesi ve rüyasında onu kurban ettiğini gördüğünü belirtmesi, nohutun Allah'ın sıfatlarından ayrılıp geldiğine yemin ederek ondan tekrar Allah'ın sıfatlarına dönmesini, maddî varlığından tamamen kurtulmasını istemesi,
- d. Mevlânâ'nın devir nazariyesine (cemadât, nebatât, hayvanât ve insan) ve Hallâc-ı Mansur'un "Benim katlimde hayat vardır" sözüne gönderme yapması,
- e. Nohutun ev hanımına "Hanım, mademki iş böyledir. Hoşça kaynayalım" diyerek ondan bu konuda kendisine yardım etmesini ve kepçeyi başına güzelce vurmasını istemesi,
- f. Ev hanımının nohuta -devir nazariyesine göndermeler yaparak- kendisinin de onun geçtiği kaynayış aşamalarından/ mücâhede geçtiğini belirtmesi ve teselli ederek ondan özür dilemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Seyr ü sülûkta çekilen eziyetler, insanı kötü huylarından arındırır ve manevî mertebesini yükseltir. Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir.

169. Hz. Dâvûd ile terennüm eden dağlar ve kuşlar

- a. Hz. Davud, Zebur okurken dağların akisler yapması ve kuşların toplanıp ötüşmesi,
- b. Hz. Davud ile dağın yoldaş ve Allah aşkıyla mest olması,
- c. Allah, dağlara emir verdiği için Hz. Davud'la birlikte aynı perdeden Zebur okumaları,
- d. Hz. Davud'un kendisinde ilahî aşk galip gelince sarayını ve dostlarını bırakarak dağlara Zebur okumaya gelmesi ve bu aşk hürmetine Allah'ın dağları Hz. Davud için hanende ve sazende kıldığını belirtmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Her şey Allah'ın hükmündedir. Allah, ilâhî aşkın cezbesiyle varlığını kendisinde eriten kullarına mucizeler göstermiş, lütuf ve ihsanda bulunmuştur.

170. Seyislerin ıslık çalmalarından ürken tayın hikâyesi

- Hakîm-i Gaznevî'den rivayetle- bir kısrak ve bir tayın su içmesi,
- Seyislerin diğer atları su içmeye çağırarak için ıslık çalması,
- Islığı duyan tayın ürktüğü için su içmemesi,
- Annesinin taya su içmeden sık sık ürkmemesinin nedenini sorması,
- Tayın, adamların hep beraber çaldıkları ıslıktan korktuğunu söylemesi,
- Annesinin taya dünya kurulalı beri böyle boş işlerle uğraşmak isteyen kişilerin var olduğunu, onların kendi sakallarını yolma vaktinin çok yakın olduğunu söylemesi ve ondan işine bakarak suyunu içmesini istemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Tâhirü'l Mevlevî, bu hikâyedeki “tay”ın “sâlik”i, “kısrak”ın “mürşid”i, “seyisler”in de “Allah’ın ve evliyaların söylediklerine itiraz edenler”i temsil ettiğini belirtmiştir (11953). Allah kelamı ile Allah dostlarının söylediklerinden istifade edilmesini vurgulayarak ömür kısa ve vakit de dar olduğu için şunun bunun yaptığı itirazlarla oyalanmamak gerektiğini belirtmiştir. Allah yolunda ilerlerken halkın kınamalarına kulak verilmemelidir.

171. Anasır-ı erbaa ve ruh arasında geçen konuşma

- Toprağın cesetteki topraktan ruhu terk ederek –kendi cinsinden olduğu için-kendi tarafına gelmesini istemesi,
- Bedendeki toprağın, toprağa bu ayrılıktan kendisinin de müteessir olduğunu, ancak ayağı bağlı olduğu için kurtulup gelme ihtimalinin bulunmadığını söylemesi,
- Bedendeki nemi suların, sıcaklığı da esîrin içinde buldukları gurbet yurdundan kendi taraflarına davet etmesi,
- Unsurlar arasındaki bu çekişin bir sonucu olarak bedende yetmiş iki çeşit hastalık bulunduğunun, hastalıkların unsurlar birbirlerini bıraksınlar diye bedeni koparıp dağıtmak üzere geldiğinin ifade edilmesi,
- Hastalığın –ya da ölümün- ayakları bağlı dört kuşa benzetilen unsurların ayağını çözdüğünün ve birbirinden ayrılan her kuşun da uçarak aslına rücû’ ettiğinin ifade edilmesi,
- Ruhun toprağa mensup parçalarına –arşa mensup olduğu ve âlem-i ervah-tan geldiği için- çektiği gurbet acısının daha büyük olduğunu söylemesi, kendi meylinin Kâinatın yaratıcısı olan Allah’a olduğunu vurgulaması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Benzer nitelikteki unsurlar arasında kuvvetli bir çekim vardır.

172. Hz Muhammed’in esirlere bakıp tebessüm etmesi

- a. Hz. Muhammed’in, inleyerek çekilip götürülen esirleri görmesi,
- b. Esirlerin Hz. Muhammed’e hiddetle bakmaları, fidye, altın ve büyük bir zatin şefaatinin kabul etmediği için onun âlemlere rahmet olduğu konusunda tereddüde düşmeleri, Hz. Muhammed’in kalbinin kaya kadar sert olduğuna hükmetmeleri,
- c. Mekke müşriklerinin Allah’a Lât, Menât ve Uzzâ önünde secde ederek “Eğer Muhammed hak ise onu meydana çıkar, hak değilse onu bize mağlup et” diye yalvararak çok dua ettiklerini, sonunda da bu duanın cevabı olarak kendilerinin zulmet, Hz. Muhammed’in nur olduğunun kendilerine gösterildiğini itiraf etmeleri,
- d. Hudeybiye antlaşmasının üzerien Hz. Muhammed’e bu mağlubiyette zaferler olduğuna dair vahiy gelmesi,
- e. Hudeybiyeden dönülünce Beni Nadr ve Beni Kurayza denilen Yahudi kabilelerinin iki kalesi ile ganimetlerin teslim alınması,
- f. Hz. Muhammed’in kendisinin semadaki miracının, Hz. Yunus’un denizde ve balığın karnındaki miracından üstün tutulmamasını ifade eden hadisin tefsir edilmesi,
- g. Esirlerin kendi aralarında Hz. Muhammed ile sahabelerinin savaş yenilgilerinin kendi yenilgilerine hiç benzemediğini, onların yenilince sevindiklerini konuşması,
- h. Esirlerden birinin Hz. Muhammed’in düşmanların kahrına neden sevinerek güldüğünü, fetih ve zaferiyle neden mağrur olduğunu sorması, o hâlde O’nun da dünya kayıtlarından kurtulmamış olduğunu belirtmesi,
- i. Esirlerin Hz. Muhammed aleyhinde yaptıkları gizli konuşmayı onları sevk eden sahabenin duymaması ancak Hz. Muhammed’in ilâhî emirle hepsinden haberdar olması,
- j. Hz. Muhammed’in esirlere, gülüşünün harp yüzünden olmayıp onları daha elest bezminde elleri bağlı, başları eğilmiş, hor ve hakir bir hâlde gördüğünü belirterek “Sizi şimdi böyle görmedim ki hâlinize sevineyim” demesi,

onları cehennemden ebedî cennete çekip götürdüğü için güldüğünü belirtmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir. İnsan, kendisine zorla yaptırılan bazı şeylerin mükâfatını gelecekte görecektir. “(İstemeyerek gelin) emri mukallit olan içindir. (İsteyerek gelin) emri ise kalbi her türlü gıllügîyşten hâlî bulunanlar içindir.” (12240. beyit).

173. Efendisinin parasını çalan hırsızın hikâyesi

- a. Ev sahibine kahreden hırsız, onun altınlarını çalmakla meşgulken valinin adamlarının yetişerek onu yakalaması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Öfkeyle kalkan zararlı oturur. Zulümde ısrar etmek insanın başına daha büyük belâlar getirir.

174. Hz. Süleyman’a rüzgârdan şikâyetçi olan sivrisineğin hikâyesi

- a. Bir sivrisineğin gelerek Hz. Süleyman’dan adalet istemesi,
- b. Hz. Süleyman’ın sivrisineğe adaleti kime karşı istediğini sorması,
- c. Sivrisineğin, rüzgârın zulmünden şikâyetçi olduğunu belirtmesi,
- d. Hz. Süleyman’ın, Allah’ın kendisine diğer hasım mevcut olmayınca tek bir hasmı dinleyerek karar almamasını emrettiğini söyleyerek sivrisinekten hasmını karşısına getirmesini istemesi,
- e. Sivrisineğin, rüzgârın Hz. Süleyman’ın emrinde olduğunu belirtmesi,
- f. Hz. Süleyman’ın, rüzgâra seslenerek sivrisineğin kendisinden şikâyetçi olduğunu söylemesi ve onu huzuruna çağırması,
- g. Hz. Süleyman’ın emrini işiten rüzgârın hemen gelmesi, sivrisineğin kaçmaya çalışması,
- h. Hz. Süleyman’ın hüküm verebilmek için sivrisineğin de huzurda kalmasını istemesi, sivrisineğin, rüzgârın kendisini öldürmesinden korktuğunu belirtmesi,

Aktarılmak istenilen iletiler: Hikâyenin sonunda Mevlânâ “Allah’ın dergâhını ve kurbiyyetini talep eden de böyledir. Allah tecelli eyleyince talep yok olur.” diyerek metnin temel iletisini vermiştir.

175. Uzun bir ayrılığa ve pek çok imtihana maruz kalan bir âşığın hikâyesi

- a. Bir kadına çılgınca âşık olan bir gencin ona bir türlü kavuşamaması, bu aşkın gence çok eziyet çektirmesi,
- b. Genç, kadına bir adam yollayacak olsa giden adamın hasedinden eşkıya kesilerek vuslat yolunu vurması, sevgilisine mektup yazıp yollasa, okuyanın kelimeleri yanlış okuması, vefasını arz etmek üzere saba rüzgârını gönderse rüzgârın toza dumana gark olarak kararması, mektubunu bir kuşun kanadına bağlayıp göndermek istese mektuptaki yakıcı ifadelerden kuşun kanadının yanması, Allah'ın gayretinin bütün çare yollarını kapaması,
- c. Beklemenin başlangıçta âşığa hoş görünmesine karşılık sonra usanç vermesi, bazen “bu, ilacı bulunmayan bir beladır”, bazen de “hayır, ruhumuzun hayatıdır” demesi, varlık ve yokluk mertebelerinde gidip gelmesi,
- d. İçinde bulunduğu bu hâl –tedbir ve tasarrufa çalışma- âşığa soğuk görününce birlik ve irşad mertebesini bulması. Yedi sene sevgilisini bulmak için çâre arayan âşığın vuslat hayâliyle kendisinin hayâle dönmesi, Allah'ın yardımıyla bu arayışın sonunda maksadına erişmesi,
- e. Genç âşığın, Allah'ın sebep kıldığı bekçi korkusuyla gece vakti bir bağa girerek orada sevgiliyle kavuşması,
- f. Âşığın Allah'a şükretmesi ve hem sevgilisine kavuşmasına vesile olduğu için hem de kaçıyla onu zarara soktuğu için Allah'tan bekçiye rahmet etmesini istemesi ve onun için hayır dualarda bulunması,
- g. Âşığın, sevgiliyi yalnız görünce hemen onu kucaklamaya ve öpmeye kalkışması,
- h. Sevgilinin âşıktan küstahlık etmemesini ve edebini takınmasını istemesi üzerine âşığın etrafta hiç kimse olmadığını söyleyerek sevgilisine onu menetmesinin nedenini sorması?
- i. Sevgilinin herşeyin Allah'ın tasarrufunda olduğunu, onun izni olmadan bir yaprağın bile kıvılcıdamadığını, şu an içinde buldukları durumun da kendi hükümlerindeymiş gibi görünse de Allah'ın tasarrufu ve iradesinin bir sonucu olduğunu söylemesi,
- j. Âşığın “Ben edep hususunda budala isem de vefâda ve istekte anlayışlıyım” demesi üzerine sevgilinin “Eğer şu görünen hareket edebe riayetse artık ötesini sen daha iyi bilirsin! Edep bu ise, o henüz görünmeyen huyla-

rın mutlaka bundan beter olacağını yakinen ve görmüş gibi anladık. Bu testiden ne sızmış ise bundan sonra da şüphe yok, aynı şey aynı tarzda sızıp duracak” diye haykırması,

- k. Sevgilinin çobanların koruduğu bir kuzu ve oğlaktan aşağı olmadığını, ona bekçilik eden muhafızın Allah olduğunu, âşığının manevî körlüğünü uzaktan gördüğü için sekiz yıldır onu arayıp sormadığını söylemesi,
- l. Sevgilinin, âşığının hâlini “Güzel koku satanlar çarşısında ıtır ve misk kokusundan bayılan demircinin hikâyesi”ndeki adamın durumuna benzetmesi ve onu sekiz sene ayrılık ateşinde kaynattığı hâlde hamlik ve münafıklığının zerre kadar eksilmediğini söylemesi,
- m. Âşığın işlediği suçtan hileyle özür dilemesi, sevgilisinin namuslu olup olmadığını anlamak için onu imtihan ettiğini söylemesi, sevgilinin yapılan hileyi anlayarak “Hz. Ali’nin Yahudiye verdiği cevap” hikâyesini anlatması ve âşığın özrünün kabahatinden büyük olduğunu vurgulaması.

Aktarılmak istenilen iletiler: “Bir kimse bir kapıyı çalar ve çalmaya devam ederse kapı açılır, o da içeri girer” hadis (Beyit: 12431). Ne ekersen onu biçersin. “Ve en leyse lil insani illa masea”, “İnsan için ancak çalıştığı vardır” (53/ 39). Her şey Allah’ın hükmündedir ve kâinatta O’nun iradesi dışında hiçbir şey gerçekleşmez.

176. Zalim, merhametsiz ve itikatsızlara dua eden vaizin hikâyesi

- a. Bir vaizin kürsüye çıkınca yol kesici eşkıyalara, kötülere, fesat çıkararlara, isyancılara, hayır sahipleriyle alay edenlere, Allah’ı kalben inkâr edenlere, manastırda oturanlara merhamet etmesi için Allah’a dua etmesi,
- b. Vaize sapıklara dua etmesinin doğru olmadığını söylemeleri, vaizin kendisine çok fazla zulüm ve kötülükte bulunarak şerden hayra yönelmesine vesile oldukları için onlardan çok iyilik gördüğünü, ne zaman dünyaya meyletse onlardan bir dayak yiyerek yara aldığını bu yüzden de onlara dua etmeye devam edeceğini söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Edebi edepsizlerden öğrenmek mümkün olduğu için kişinin olgunlaşma sürecine katkısı olan herkese dua etmesi gerekir.

177. Hz. İsa'ya "Varlık âleminde en güç şey nedir?" diye sorulması

- Aklı başında birinin Hz. İsa'ya gelerek "Varlık âleminde en güç şey nedir?" diye sorması,
- Hz. İsa'nın en güç şeyin Allah'ın gazabı olduğunu, ondan insanlar gibi Cehennem'in de titrediğini belirtmesi,
- Bunun üzerine adamın Allah'ın gazabından kurtulmak için ne yapılması gerektiğini sorması
- Hz. İsa'nın "Hiddetlendiğin vakit gazabını terk etmekle" cevabını vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsan öfkelendiği zaman kendisine hâkim olmalıdır. Öfkeyle kalkan –haklı olsa bile- zararlar oturtur.

178. Karısını yabancı biriyle bulan sûfinin hikâyesi

- Bir kadının, nefsinin hilelerine uyarak kocasını kendi evinde bir ayakkabıcı ile aldatması,
- Sûfinin kuşluk vakti eve gelerek hızlı hızlı kapıyı çalması üzerine ikisinin de çok şaşırması, ev tek kapılı olduğu için savuşacak bir yer de bulamamaları,
- Vakitsiz eve gelme huyu olmayan sûfinin, karısının ihanetinden şüphelendiği için o gün eve kasten vakitsiz döndüğünün belirtilmesi,
- Allah'ın ilk kez işlenen günahları örttüğünün ifade edilmesi için "Hz. Ömer dönemindeki hırsızın hikâyesi" ara hikâyesinin anlatılması,
- Bu kötülüğü birkaç defa yapan kadına bir sıkıntıyla karşılaşmadığı için kolay görünen bu işin Allah'ın takdiriyle açığa çıkarıldığının belirtilmesi,
- Sûfinin kalbinden "Ey kafirler, sizden intikam alacağım lakin sabreyleyeyim. Şimdilik bilmiyormuş gibi davranayım da bu çingırağı her kulak işitmesin" diye geçirmesi,
- Âşığı saklayabilecek "gizli bir yer", "mağara", "dehliz", "yukarı çıkılacak bir yol", "bir tandır" ve "bir çuval" bulunmayan kadının evinin günahlardan kaçılacak bir yer bulunmayan "kıyamet sahası"na benzetilmesi,
- Kadının, âşığına çarşafını giydirerek onu kadın kılığına soktukten sonra kapıyı açması,
- Sûfinin, bu kadını daha önce hiç görmediğini söyleyerek onun kim olduğunu sorması,

- j. Adamın karısının, kadının şehrin ileri gelenlerinden mal ve ikbal sahibi bir hanım olduğunu belirterek yabancı birinin gelip ansızın içeri girmesini önlemek için kapıyı kapattığını söylemesi,
- k. Sûfînin, hanımın neden geldiğini sorması üzerine karısının kızlarını habersizce görmeye geldiğini, onu gelin olarak almak istediğini ancak kız mektepte olduğu için onu göremediğini, güzel, zeki ve çevik bir katip olan oğlanın da şehirde bir benzerinin olmadığını söylemesi,
- l. Sûfînin, kendilerinin fakir olduğunu söyleyerek evlilikte eşitliğin şart olduğunu vurgulaması,
- m. Kadının “hanım çeyiz kaydında değildir. Onun muradı kızın kapalı ve namuslu olmasıdır” demesi,
- n. Sûfînin tekrar fakirliğinden bahsetmesi üzerine kadının tekrar çeyizleri olmadığını iyice anlattığını belirtmesi,
- o. Sûfînin ancak bir kişinin barınabileceği kadar dar bir evleri olduğunu, kızlarının görünüşte çeyizsiz ve câriyesiz fakat ibadet ve namusu hakikaten bilen biri olduğunu vurgulaması, bunu babasının açıklamasının bile şart olmadığını, ondaki namusluluğun aydınlık bir gün gibi ortada olduğunu söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah günahları örter ancak onlara layık olan cezayı da verir. İnsan haddini aştığında günahlarını meydana çıkarır. Yalan söylemekten ve zinadan uzak durulmalı, eşler arasında hâkim duygu güven olmalıdır.

178.1. Hz. Ömer dönemindeki hırsızın hikâyesi

- a. Hz. Ömer’in, halifeliği döneminde bir hırsız cellât ve memurlarına vermesi,
- b. Hırsızın bu suçu ilk defa işlediğini söyleyerek Hz. Ömer’den kendisini affetmesini istemesi,
- c. Hz. Ömer’in hırsıza “Haşa Cenabıhak birinci defada bir cürmün cezası için kahır yağdırmaz. Allah, fazlını göstermek için defalarca bir cürmü örter de, sonunda adlîni göstermek için suçluyu cezalandırır. Böylece, bu iki sıfatının da meydana çıkmasını, lütfunun müjdeleyici kahrının da korkutucu olmasını diler” cevabını vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah, ilk defa işlenen günahları örter ancak günahta ısrar etmek onun açığa çıkarılmasına yol açar. Bu iki durum Allah'ın kahrının ve lütfunun tecellisidir.

179. Güzel koku satanlar çarşısında bayılan demircinin hikâyesi

- a. Bir kimsenin güzel koku satanlar çarşısına varınca kendinden geçerek bayılması ve yol ortasında yere düşmesi,
- b. Halkın, adamın başına toplanması ve derdine derman aramaya başlaması, ancak onu ayıltmayı başaramaması,
- c. Adamın durumunu bildirmek üzere akrabalarına haber gönderilmesi,
- d. Adamın iri yarı ve çok bilgili olan kardeşinin hemen koşarak gelmesi, yeni içindeki köpek pisliğini çıkararak biriken halkı aralayıp kardeşinin yanına sokulması, kardeşinin neden bayıldığını bildiğini, bu yüzden de onu tedavi edebileceğini söylemesi, kendi kendine rızkını aramak için her gün sabah-tan akşama kadar pisliğe gömülen bir debbağ olan kardeşini alışkın olmadığı güzel kokuların hasta ettiğini söylemesi,
- e. Adamın kardeşinin, ilacını görmesinler diye debbağın başına toplanmış olanları dağıtması, gizli bir şey söylüyormuş gibi başını onun kulağına yaklaştırması ve elindeki bir parçasını onun burnuna koyması,
- f. Avucunda ezdiği köpek pisliğini adama koklatır koklatmaz adamın kımıldamaya başlaması, halkın bu şaşılacak durumun bir büyü olduğunu söylemeye başlaması,
- g. Kâfirlerin de peygamberlere gelen vahyin güzel kokusuyla çarpılarak kendilerini kaybettikleri ve “Tetayyerna biküm” diye feryat ettiklerinin belirtilmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Temiz ve güzel şeyler, pisler için lâayık ve münasip değildir. Herkes, alıştığı şeyi arar ve onunla huzur bulur. Kötüye alışmış olanlar, güzelliklerden rahatsız olur.

180. Hz. Ali'nin Yahudi'ye verdiği cevap

- a. Bir Yahudi'nin Hz. Ali'ye gelerek ondan Allah'ın hıfzına güveniyorsa kendisini damdan aşağı atmasını istemesi,
- b. Hz. Ali'nin insanları imtihan etmenin ancak Allah'a yaraştığını belirterek başına bir belâ Mûsâllat olmadan Yahudi'nin huzurundan gitmesini istemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Küfür ve iman konusunda insanı imtihan edebilecek olan sadece Allah'tır.

181. Hz Dâvûd, Hz. Süleyman ve Mescid-i Aksa'nın yapılışı

- a. Hz. Davud, Mescid-i Aksa'yı bina etmek isteyince Allah'ın ona bu niyetten vazgeçmesi gerektiğini çünkü Mescid-i Aksa'nın onun eliyle bina edilmeyeceğini vahyetmesi,
- b. Hz. Davud'un Allah'a işlediği hangi suçtan ötürü kendisinden mescit yapmamasını istediğini sorması üzerine Allah'ın Hz. Davud'a mazlumların kanını çok akıttığını söylemesi,
- c. Hz. Davud'un elinin Allah'ın kudretine bağlı olduğunu ve kendisinin Allah karşısında yok olduğunu söylemesi üzerine Allah'ın mutlak değil kısmî bir yokluk olduğunu belirtmesi,
- d. Hz. Davud'a Mescid-i Aksa'yı oğlu Hz. Süleyman'ın bina edeceğinin vahyedilmesi, oğlunun yaptığı binanın kendi yaptığı bina sayılacağına, her ikisinin bir olduğunun belirtilmesi,
- e. Hz. Süleyman'ın Mescid-i Aksa'yı bina etmeye başlaması, bina için dağdan çıkarılan her taşın "evvelâ beni götürün" demesi, taşların hamalsız gelmesi ve binanın duvarlarıyla kapılarının yapılması,
- f. Hz. Süleyman'ın her sabah mescide girince halka bazen sözle bazen fiilleriyle nasihatle bulunması, fiilî olan nasihatın halkı daha fazla cezbediğinin belirtilmesi,
- g. Hz. Süleyman'a "Mescid-i Aksa'yı bina et, Belkıs'ın ordusu namaz için geldi" diye vahiy gelmesi,
- h. Hz. Süleyman mescidin temelini atınca insanların ve cinlerin gelip orada çalışmaya başlaması, bazılarının aşk ve şevk ile çalışmasına karşılık bir kısmının kendisini mecburi hissettiği için isteksiz olması,
- i. Yapımı tamamlandıktan sonra her sabah Mescid-i Aksa'ya giden Hz. Süleyman'ın orada yeni bir ot bittiğini görmesi ve her ota neyin ilacı olduğunu sorması, her otun kendi adını ve özelliklerini sıraladıktan sonra hangi hastalığa iyi geldiğini anlatması,
- j. Doktorların Hz. Süleyman'dan o otlar hakkında bilgi alarak uzmanlaşması ve tıp kitapları yazması,

- k. Hz. Süleyman'ın her sabah olduğu gibi Mescid-i Aksa'ya gitmesi ve yeni bir ot görmek için mescide girmesi,
- l. Hz. Süleyman'ın, bir köşede başak şeklinde, yeşilliği göz kamaştırıcı bir bitki görmesi, bitkinin Hz. Süleyman'a selam vermesi ve Hz. Süleyman'ın bu selamı alması,
- m. Hz. Süleyman'ın bitkiye adını sorması ve ondan Harrub (Keçiboynuzu) cevabını alması,
- n. Hz. Süleyman'ın bitkiye karakteristik niteliklerini sorması üzerine bitkinin "Ben bir yerde çıktığım zaman orası harap olur" cevabını vermesi, bunun üzerine Hz. Süleyman'ın ecelinin yaklaştığını anlaması ve "Ben sağ oldukça, vücudum yaşadıkça Mescid-i Aksa nasıl olur da yıkılır, perişan olur? O hâlde şüphe yok ki mescidimiz ancak bizim vefatımızdan sonra harap olacaktır" demesi,
- o. Mevlânâ'nın bedeninin secdegahı olan mescidin gönül olduğunu söylemesi ve kötü arkadaşların da onun harrubu yani harap oluş sebebi olduğunu belirtmesi,

Aktarılmak istenilen iletiler: Kötü arkadaşlar insanın hayatını harabeye çevirir. Bu yüzden arkadaş seçiminde çok dikkatli olunmalıdır.

182. Hz. Osman'ın ilk hutbesi

- a. Hz. Osman'ın halife olur olmaz hemen koşarak minbere çıkması,
- b. Hz. Muhammed'in üç basamaklı olan minberinde Hz. Ebubekir'in halife olunca ikinci basamakta, Hz. Ömer'in ise tevazudan birinci basamakta oturmasına karşılık Hz. Osman'ın üçüncü basamağa kadar çıkması ve orada oturması,
- c. Mevlânâ'nın "herzevekil" olarak değerlendirdiği bir adamın Hz. Osman'a mertebeye diğer halifelerden aşağı seviyede olduğu hâlde neden onlardan üst basamakta oturduğunu sorması,
- d. Hz. Osman'ın, birinci basamakta otursa halk tarafından Hz. Ömer'e, ikinci basamakta otursa Hz. Ebubekir'e benzetileceğini, son basamağın ise Hz. Muhammed'e ait olduğunu ve hiç kimsenin Osman kendisini Hz. Muhammed'e benzetti diyemeyeceğini belirtmesi ve ikinci namazının vakti yaklaşmaya kadar susması, kimsenin ona bir şey sormaya ve mescitten dışarı çıkmaya cesaret edememesi,

- e. Mescitte herkesin içine hürmetle karışık bir korkunun düşmesi ve mescidin içinin ve dışının ilâhî nur ile dolması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Başkalarını taklit etmek kınanabilir ancak Hz. Muhammed’i taklit etmek övünç vesilesidir.

183. Belkıs’ın Hz. Süleyman’a hediye göndermesi

- a. Belkıs’ın Hz. Süleyman’a kırk deve yükü kerpiç şeklinde dökülmüş altın göndermesi,
- b. Belkıs’ın sefaret heyetinin, Hz. Süleyman’ın ülkesine gelince arazinin halis altınla döşeli olduğunu görmesi, olmayacak bir iş yaptıklarına hükmederek getirdikleri altınları geri götürmeye karar vermeleri, içlerinden “bir saha ki onun toprağı halis altındır, oraya altını hediye götürmek budalalıktır” demeleri,
- c. Mevlânâ’nın “Ey aklını hediye olarak huzur-ı ilâhîye götüren kimse, akıl orada yol toprağından daha kıymetsizdir” demesi,
- d. Kendilerini mahcup hisseden heyetin emir kulu oldukları için hediyeleri Hz. Süleyman’a götürmeye karar vermesi ve hediyelerin Belkıs’a geri gönderilip gönderilmeyeceğine Hz. Süleyman’ın karar vermesi gerektiğini düşünmeleri,
- e. Hz. Süleyman’ın hediyeleri görünce gülmesi ve onlardan ne zaman hediye istediğini sorması, onları insanların talep etmeye bile güçlerinin yetmediği hediyeleri almaya layık olabilmeleri için bir olan Allah’a inanmaya davet etmesi,
- f. Hz. Süleyman’ın elçilerden getirdikleri altınları kendi altınlarını da ilave ederek geri dönmelerini isteyerek onlara “altın sizin olsun, bana gönül getirin” demesi,
- g. Hz. Süleyman’ın elçilerin gönlünü alması, altınları reddedişinin kabul edişinden daha hayırlı olduğunu belirterek onlardan Belkıs’a çölde görerek hayret ettikleri altınlardan bahsetmelerini istemesi, kendisinin altın düşkününü olmadığını, altının onu yaratan Allah tarafından kendisine verildiğini söylemesi, mânen kimyâger olmak için Sebâ mülkü bile olsa o dünya mülkünden vazgeçmelerini istemesi,
- h. Hz. Süleyman’ın, Belkıs’ın askerleriyle savaşmak yerine onları imana davet etmesi ve Belkıs’ın imana gelmesi için elçilerden çabuk gitmelerini ve Belkıs’a hemen kendi ülkesine gelmesini söylemelerini istemesi,

- i. Hz. Süleyman'ın Belkıs'a şirkte ısrar etmemesi ve iman etmekte gecikmemesi için tehdit göndermesi ve Belkıs'ın imana gelmesini –güzelliği ve saltanatı için değil- sadece Allah rızası için istediğini belirtmesi,
- j. Hz. Süleyman'ın davetinin Sebe halkını gafletten uyandırması,
- k. Belkıs'ın saltanat kaydından kurtularak iman şevkiyle Hz. Süleyman'ın iltifatından mest olması ve memleketinden Hz. Süleyman'a gideceği esnada tahtı dışında her şeyden vazgeçmesi,
- l. Hz. Süleyman'ın, Belkıs'a tahtından ayrılmanın çok dokunduğunu hissetmesi ve Belkıs'ın eninde sonunda tacından ve tahtından soğuyacağına hükmetmesi ancak çocuklar gibi dileği yerini bulsun ve kalbi incinmesin diye Belkıs'ın tahtının nakledilmesi gerektiğini düşünmesi,
- m. Cinlerden birinin Hz. Süleyman'a Belkıs'ın tahtını daha o makamından kalkmadan sihirle getirebileceğini iletmesi,
- n. Hz. Süleyman'ın veziri olan Âsaf'ın Allah'ın İsm-i Âzamı kuvvetiyle tahtı bir anda getirebileceğini söylemesi,
- o. Belkıs'ın tahtının Âsaf'ın kerametiyle getirilmesi,
- p. Verdiği nimetler için Allah'a şükreden Hz. Süleyman'ın ağaçtan yapılmış olan tahta dönerek ona“sen ancak ahmakları avlayabilirsin” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Gönül, kâinattaki bütün hazinelerden kıymetlidir. Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir, insana şer görünenlerde hayır, hayır görünenlerde de şer olabilir. “Dünya malına aldanmak” bir ahmaklık işaretidir.

184. Şeyh Abdullah'ın kerametleri

- a. Şeyh Abdullah'ın altmış yıl boyunca ne gece ne de gündüz hiçbir sebeple karanlığa düşmediğini söylemesi,
- b. Bu sözün doğruluğunu tasdik eden sûfilerin gece onun arkasında onun nuru sayesinde gittiklerini, şeyhin dikenli ve çukur çöllerde ayın on dördü gibi kendilerine kılavuzluk ettiğini, gündüz olunca da –onca dikenli ve taşlı yoldan geçmelerine rağmen- şeyhin gelin ayağı gibi latif ve yumuşak olan ayaklarını öptüklerini söylemeleri.

Aktarılmak istenilen iletiler: Işık saçan bir kılavuzla yolculuk etmek, insanı her türlü tehlikeden –taş, diken, yol kesiciler..- emin kılar.

185. Attar ile kil yiyen müşterisinin hikâyesi

- a. Kil yiyen bir adamın şeker almak için attar dükkânına gelmesi,
- b. Yan kesici ve hilekâr olan attarın terazisi ve dirhemini de kilden yapılmış olması,
- c. Attarın müşteriden kilden yapılmış dirhemini bulabilmesi için bir müddet sabretmesini istemesi,
- d. Müşterinin şeker almak istediğini söyleyerek terazinin neden yapılmış olduğunun kendisini ilgilendirmediğini belirtmesi ve kendi kendisine kilin altından daha kıymetli olduğunu söylemesi,
- e. Araya “Kılavuz kadınla genç talip hikâyesi”nin girmesi,
- f. Kil yiyen adamın attara “Eğer dirhem yok da onun yerine kil kullanıyorsan o daha âlâdır. Çünkü kil benim gönlümün istediği meyvedir” demesi,
- g. Attarın terazinin bir gözüne hazır olan kilden koyması, diğer gözüne koymak için de kil miktarı şekerini eliyle kırması,
- h. Keseri ve çekici olmayan attarın, şekerini eliyle kırdığı için geç kalması, yüzü diğer tarafa dönük olduğu için de kil meraklısının sabredemeyerek kili yemeye başlaması,
- i. Attarın, kil meraklısının gizlice kil çalıp yediğini gördüğü hâlde kendini meşgul göstererek o tarafa bakmaması ve kendi kendine “Ey yüzü sararmış, daha fazla çal” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Aynı durum karşısında ve aynı anda kişi hem kâr hem zarar eden konumunda bulunabilir. İnsan kendi menfaati için gözü önünde hırsızlık edilmesine göz yummamalıdır.

185.1. Kılavuz kadınla genç talip hikâyesi

- a. Bir kılavuz kadının bir talibe gelerek kendisine ay gibi bir gelin bulduğunu söyleyerek “Çok güzel olmakla beraber bir şey daha var ki o iffetli kız helvacı kızdır” demesi,
- b. Genç talibin bunun üzerine kılavuz kadına “Öyle ise daha iyi. Helvacının kızı muhakkak ki daha tatlı olur” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Arzu ettiği şeylerden daha niteliklisine erişen kişinin memnuniyeti daha fazla olur. Bu durum karşısında edilen şükür de daha fazla olmalıdır.

186. Derviş- oduncu hikâyesi

- a. Bir dervişin sohbet esnasında evliyaları rüyasında gördüğünü, onlardan zahmetsiz helal rızık istediğini, onların kendisini dağ tarafına götürerek ormandaki yabani meyvelerden silktiklerini ve Allah'ın evliyalar hürmetine bu meyveleri tatlılaştırdığını söylediklerini belirtmesi,
- b. O meyveleri yedikten sonra dervişin söylediklerinde akılları hayran bırakan bir feyz ve tesirin ortaya çıkması,
- c. Dervişin bunun bir imtihan olduğuna hükmederek Allah'tan kendisine bütün halktan gizli bir ihsanda bulunmasını istemesi,
- d. Dervişin güzel ve arifene söyleyişinin ortadan kalkarak bunu yerine kalbinde onu zevkenden nar gibi yarılacak bir hale getiren bir hoşluk bulması,
- e. Bu sırada fakir bir oduncunun yorgun argın ormandan dönmesi,
- f. Dervişin,- kendisine hoş ve tatlı kılınan yaban meyveleri vasıtasıyla- rızık düşüncesinden kurtulmanın verdiği emniyetle sahip olduğu birkaç altını oduncuya vermeyi içinden geçirmesi,
- g. Kulağı Hak nuru ile nurlanmış oduncunun, dervişin niyetini anlaması ve kendi kendisine “Manevî padişahlar için böyle mi düşünürsün? Sana rızık vermeselerdi sen rızık nasıl bulurdun?” demesi; dervişin, oduncunun söylediklerini tam olarak duyamaması fakat oduncunun azarlamasının kalbine iyiden iyiye tesir etmesi,
- h. Oduncunun odunu yere koymasındaki hâlin heybetiyle dervişin yedi uzvunun titremeye başlaması,
- i. Oduncunun Allah'a –duası makbul olan has kulları hürmetine- odun yükünün altına dönüşmesi için dua etmesi ve bu duayı eder etmez odunlarının altına dönüşmesi,
- j. Dervişin bu olay karşısında bir müddet kendinden geçmesi ve hayret makamından tekrar şuur makamına gelince oduncunun –has kulların gayet kıskanç olduklarını ve şöhretten kaçtıklarını gerekçe göstererek- Allah'tan yükünü tekrar eskiden olduğu gibi oduna dönüştürmesini istemesi ve o anda altın dalların tekrar oduna dönüşmesi ve oduncunun odunu yüklenip acele acele şehre gitmek istemesi,
- k. Dervişin soru sormak için oduncunun arkasından gitmek istemesi ancak oduncunun heybetinin dervişin âdetâ yolunu bağlaması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Gurura ve kibre kapılarak önyargı ile hareket edilmemelidir. Allah'tan halkın övgüsü değil, gizli lütuf ve ihsanlar talep edilmelidir.

187. İbrahim Ethem'in hicreti ve Horasan saltanatını terk etmesi

- a. İbrahim Ethem, gece sedirinde yatarken dam üstünde gece bekçisi bulundurması ve nevbet çaldırması,
- b. İbrahim Ethem'in, bir gece tahtında otururken damdan tak tak ve hay huy sesleri ve sarayın damından sert ayak sesleri işitmesi, kendi kendisine buna kimin cesaret ettiğini sorması, sarayın penceresinden "Kimdir o?" diye seslenmesi,
- c. Acayip insanların başlarını damdan aşağıya eğerek "Biz bütün gece dolaşıp aramaktayız" demeleri,
- d. İbrahim Ethem'in ne aradıklarını sorması üzerine deve aradıklarını söylemeleri,
- e. İbrahim Ethem'in "Dam üstünde deve aranır mı?" diye sorması üzerine "Sen saltanat tahtı üstünde oturup Allah'ı bulmayı nasıl arıyor ve umuyorsun?" cevabını vermeleri,
- f. İbrahim Ethem'in o andan itibaren malını, mülkünü ve saltanatını terk ederek halkın gözünden kaybolması ve bunun ardından dünyada meşhur olması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Beklenmedik bir anda karşılaşılan bir durum ya da söylenen bir söz, insanı kendine getirerek hayatını değiştirebilir.

188. Susamış bir kimsenin dereye ceviz silkelemesi

- a. Dere derin bir çukurda olduğu için ona erişemeyen susamış adamın bir ceviz ağacına çıkarak ceviz silkelemesi, cevizler suya düştükçe sudan sesler gelmesi ve su kabarcıkları görünmesi,
- b. Bir akıllının susamış adama gelerek "Ey yiğit, bu yaptığından vazgeç! Cevizler senin hararetini arttırır. Ceviz meyvelerinden çoğu suya düşer, su ise senden uzakta ve alçaktır. Sen zorla ağaçtan ininceye kadar derenin suyu cevizleri uzağa götürür" demesi,
- c. Ceviz silken adamın, kendisine akıl verene asıl maksadının ceviz değil, cevizlerin düşmesiyle oluşan su sesini işitmek ve su üstünde oluşan kabarcıkları görmek olduğunu söylemesi,

- d. Bunun üzerine Mevlânâ'nın, kendisinin Mesnevî'den asıl maksadının Hüsamüddin Çelebi olduğunu söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir. İnsan davranışlarının arka planı kendisinde gizlidir.

189. Neyzen hikâyesi

- a. Bir neyzenin güzelce ney çalarken alt tarafından ansızın bir yel çıkması,
b. Neyzen'in neyi alt tarafına tutarak "sen benden iyi üflersen al da üfle" demesi,

Aktarılmak istenilen iletiler: "[...] Edep, edepsizlerin tecavüzüne tahammül-den ibarettir" (Beyit: 13221). Edepsizden edep öğren edip ol. İnsanın kendisini kötü huylardan arındırmasının model almaya dayalı yollarından biri de edebi edepsizden öğrenmektir.

190. Sütannesinin Hz. Muhammed'i putlardan sorması

- a. Sütanesi Halime'nin Hz. Muhammed'i süttten kestikten sonra el üstünde tutması,
b. Hz. Muhammed'i teslim etmek için dedesine götürürken kaybolmaması için Kâbe'nin yanına Hatîm duvarına getirmesi,
c. Halime'nin "Ey Hatim, senin üzerine azim bir güneş parladı" diyen bir ses işitmesi,
d. Halime'nin gelen güzel sesin sahibini aramak için Hz. Muhammed'i kucağından yere bırakması ve her tarafa göz gezdirmesi, kimseyi göremeyince titremeye başlaması,
e. Halime'nin Hz. Muhammed'i bıraktığı yere gelmesi ama onu bulamaması, evlere doğru koşarak Hz. Muhammed'i sorması ve Mekkelilerden "bilmiyoruz" cevabını alması,
f. Halime'nin çok fazla gözyaşı dökmesi ve feryat etmesi, onunla birlikte diğerlerinin de ağlaması,
g. Elinde asâ olan bir ihtiyarın, Halime'nin yanına gelerek ona neden ağladığını sorması, Halime'nin ihtiyara başına gelenleri anlatması,
h. İhtiyarın Halime'yi Uzzâ'ya götürmesi ve ona bu putun kayıpları haber verdiğini söylemesi,

- i. İhtiyarın puta secde ederek ona durumu anlatması, ihtiyar, “Muhammed” ismini söylediğinde putların hepsinin o anda baş aşağı secdeye kapanması, putların Hz. Muhammed yüzünden hürmetten düşeceklerini söyleyerek ihtiyardan işine gitmesini istemeleri,
- j. Taşlardan bu sözleri işiten ihtiyarın elindeki asâyı atması, korkusundan ve titremekten dişlerinin birbirine vurması,
- k. Halime’nin ihtiyarı o hâlde görünce büsbütün şaşırması ve ne yapacağını bilememesi,
- l. İhtiyarın, oğlunun adını işitince –İnsanlar kendilerine taptıkları için kabahatsiz oldukları hâlde- putların nasıl tepetaklak olduğunu hatırlatarak Halime’yi teselli etmesi ve ona “Taş, mecbur iken bu kadar korkarsa, ona tapan suçluya neler olacak, bir düşün!” demesi,
- m. Dedesi Abdulmuttalib’in, Halime’nin Hz. Muhammed’i kaybettiğini haber alması, onu şehirde aramaya çıkması, Kâbe’nin kapısına giderek Allah’tan torununun bulunmasını istemesi,
- n. Kâbe’nin içinden Abdulmuttalib’e “O şimdi sana yüz gösterecektir. O, yüzlerce ikbâl ve saadetle bizden nasip almıştır. Yüzlerce bölük melek O’nu korumadadır. Bizim hıfzımızdadır.” diye ses gelmesi,
- o. Abdulmuttalib’in Allah’tan Hz. Muhammed’in şimdi nerede olduğunu tarif etmesini istemesi,
- p. Kâbe’nin içinden gelen bir sesin Hz. Muhammed’in bir vadideki ağacın altında olduğunu söylemesi, bunu duyan Abdulmuttalib’in Kureyş emirleriyle birlikte hemen o vadiye koşması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah, samimiyetle edilen duaları kabul eder.

191. Şâirlere caize veren hükümdar ve vezirin hikâyesi

- a. Bir şâirin caize almak ümidiyle hükümdarın huzuruna bir kaside getirmesi,
- b. Padişahın, şaire bin kırmızı altın verilmesini ve daha başka ihsanlarda bulunulmasını emretmesi,
- c. Vezirin padişaha bin altının az olduğunu, şairin memnuniyetle gitmesi için on bin altın vermesini söylemesi, geçmiş padişahların ihsanlarını anlatması,
- d. Padişahın on bin altın ve güzel elbiseler vererek şairin gönlünü hoş etmesi,

- e. Şairin, kendisine verilen caizeyi kimin arttırdığını araştırması ve kendisine “Adı da ahlakı da kalbi de Hasan olan vezir Fülânüddin’in tavsiyesi ile böyle bir ihsana nail oldun”denilmesi,
- f. Şairin uzun bir kaside yazarak vezirin konağına götürmesi, yazdığı kasidede vezirle birlikte padişahı da övmesi,
- g. Şairin aynı caizeyi almak ümidiyle birkaç yıl sonra tekrar gelmesi,
- h. Padişahın, âdet olunduğu gibi bin altın verilmesini emretmesi,
- i. Adı “Hasan” olan başka bir vezirin padişaha “Bu miktar çok fazladır, bizim masrafımız çok hazinemiz ise boştur. Ben onu ihsan buyurduğunuzun onda birine razı ederim” demesi,
- j. Vezirin şairi bekletmeye başlaması, aradan bir kış geçmesi ve baharın gelmesi, beklemekten usanan şairin “Eğer altın yoksa bari bana söv de canım senin elinden kurtulsun, ben de kalkıp gideyim” demesi,
- k. Vezirin, şaire caizenin onda birinin dörtte biri olan 25 altın vermesi,
- l. Hem geciktirilen hem de azaltılan caize üzerine şaire cömert vezirin öldüğünün ve kendisiyle birlikte cömertliği de alıp götürdüğünün bildirilmesi, yeni vezirin fukarayı bile soyduğu söylenerek şairden verilen altınları alarak gece oradan savuşmasının istenmesi,
- m. Şairin halka vezirin adını sorması ve onlardan “Ebulhasan” cevabını alması, ve Allah’a her iki vezirin adının nasıl aynı olduğunu sorması, padişahın bu vezire uyararak ülkesini rezil edeceğini düşünmesi,
- n. Şaire düşük caize veren vezirin, iman edeceği sırada Firavun’u defalarca yoldan döndüren vezir Hâmân’a benzetilmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Devlet otoritesinin sanatçıya cömertliği ve iyi muamelesi takdir edilirken cimriliği ve kötü muamelesi eleştirilir.

191.1. Firavun’un veziri Hâmân

- a. Firavun’un Hz. Mûsâ’yı dinleyince defalarca yumuşayarak onun teklifini kabul etmeye meyletmesi, kindar bir şahıs olan veziri Hâmân’a danışınca Hâmân’ın ona “Şimdiye kadar padişah idin, şimdiden sonra eski püskü giyinmiş bir adama bende mi olacaksın?” diyerek Hz. Mûsâ’nın yaptıklarını bir an içinde harap etmesi,
- b. Mevlânâ’nın, akli heva ve hevesine mağlup olan vezire benzeterek “Veziri böyle olan padişahın vay hâline! Her ikisinin de yeri Cehennem olur. Ne

mutlu o padişaha ki müşkül işe düştü mü Âsaf [Hz. Süleyman'ın Belkıs'ın tahtını İsm-i Azamla getiren veziri] gibi bir vezir onun yardımcısı olur” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsan kendisine akıl danışacağı doğru bir rehber seçmelidir.

192. Hz. Süleyman ve Cinni'nin hikâyesi

- Cinni'nin Hz. Süleyman'ın makamına oturması, kendisini ona benzeterek Hz. Süleyman diye tanıtması,
- Caize isteyen şairin hikâyesinde yer alan Hasan isimli birinci vezirin Hz. Süleyman'a, ikinci vezirin Cinni'ye benzetilmesi,
- Hz. Süleyman'ın, Allah'ın onun şeklinde bir Şeytan yarattığını, kendisine ne kadar benzerse benzesin o Şeytana itibar edilmemesi gerektiğini söylemesi,
- Cinni'nin aldatmak istediği kişilerden akli erenlerin “Biz saltanat ve saray gibi zahiri şeylerle bu uydurma Süleyman'a baş eğip itaat etmek değil, onun önüne bir hayvan tırnağı bile koymayız” demeleri,
- Cinni'nin akli ermeyenleri kendisine inandırarak aldatması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Rehber olarak seçilecek insanların içinde buldukları duruma ve yaptıkları işlere bakılmalı, rehber seçiminde ölçüt akıl olmalıdır.

193. Kâbil'in mezar kazmayı kargadan öğrenmesi

- Kabil'in, Habil'in cesedini bir müddet başında taşıması ve onu nereye saklayacağı konusunda hayrette kalması,
- Gagasında ölü bir karga olan bir karganın gelerek gagası ve ayaklarıyla toprağı kazması ve açtığı çukura ölü kargayı gömmesi,
- Kabil'in “Vay benim aklıma ki bir karga, ilim ve fen itibariyle benden yüksek bulunuyor” demesi,

Aktarılmak istenilen iletiler: Hikâyenin sonunda Mevlânâ, “*karga gibi nefsin peşine düşmenin*” insanı “*mezarlığa*”, “*gönül Anka'sının peşine düşmenin*” ise “*kalp*” demek olan “*Kaf Dağı*” ile “*gönül Mescid-i Aksa*”sına götüreceğini belirterek metnin aktarılmak istenilen iletisini ortaya koymuştur. Bir hayvan, insanı ilim ve fen bakımından aciz bırakabilir. Bu yüzden gurura ve kibre kapılmamak gerekir.

194. Gül bahçesinde murakabeye dalan sûfînin hikâyesi

- a. Bir sûfînin açılmak için gittiği gül bahçesinde başını dizine koyarak murakabeye dalması,
- b. Sûfî derin düşüncelere dalmışken bir adamın onu uyandırarak Allah'ın rahmetinin eseri olan yeşil çimenlere ve çiçek açmış ağaçlara bakmasını istemesi,
- c. Sûfînin, adama ilahi rahmetin asıl eserinin gönül olduğunu, onun dışındakilerin “eserin eseri” olduğunu söylemesi ve “Ruhta öyle bağlar ve yeşillikler vardır ki hariçteki akisleri, akarsuda görülen akisler gibidir. Asıl bahçeler ve meyveler gönüldedir de onların latif akisleri, bu su ve çamur âleminindedir” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Bu âlemdeki güzellikler, gönül âleminin bir yansımasıdır. Bu yüzden de Allah bu âleme “aldanış yeri” demiştir. Gönül âleminde dolaşabilmek için de ölmeden evvel ölmek gereklidir.

195. Padişah ve kölesinin hikâyesi

- a. Bir padişahın şehveti diri, akli ölü olan kölesinin hizmet etmeyi bırakarak kötü şeyler düşünmesi,
- b. Padişahın, kölenin aylığının azaltılmasını ve kanaat etmezse defterdeki adının çizilmesini emretmesi,
- c. Aylığı azaltılan kölenin öfkelenmesi ve sertleşmesi, kinle dolu bir mektup yazarak padişaha göndermesi,
- d. Mevlânâ'nın, “mektub”un “salikin kalıbı” olduğunu belirtmesi ve “Ona dikkatle bak, padişaha layık olup olmadığını anla da ondan sonra takdim et” demesi,
- e. Kölenin, dilekçesini yazmadan önce padişahın aşçısına giderek kendi nafakasını temin etmenin padişahın cömertliğinden uzak olduğunu söylemesi, aşçının bu durumun padişahın cimriliği ve züğürtlüğünden kaynaklanmayıp onun ıslah olması için takdir edildiğini söylemesi ve iddialarını tek tek gerekçelendirmesi, kölenin hırs ve açgözlülükle hareket ederek bunların hepsini reddetmesi,
- f. Kölenin, aşçının bunu kasten yaptığını söylemesi üzerine aşçının cevap olarak “Hayır. Biz ferman kölesiyiz” demesi,

- g. Kölenin gam ve hiddetle bir yere giderek padişaha sert bir dilekçe yazması, bu dilekçede padişahı övüp onun cömertliğinden bahsetmesi, dilekçe görünüşte övgülerle dolu olmakla birlikte o övgülerden hışım ve gazap eserleri görünmesi,
- h. Mevlânâ'nın metheden kimsenin kalbinde kin bulunduğu taktirde ettiği medihden gönüllerin hoşlanmayacağını belirterek "Ey gönül, evvela kinden ve kerâhattan temizlen, ondan sonra hamd eyle ve çevik ol!" demesi,
- i. Kölenin mektubunun padişaha götürülmesi, padişahın mektubu okuması ve ahmağa verilebilecek en güzel cevabın susmak olduğunu düşünerek hiçbir cevap vermemesi,
- j. Kölenin, padişahın dilekçesine cevap vermeyişine hiddetlenmesi, dilekçesini götüreren adamın onu padişaha iletmediğinden şüphelenmesi, gah şahı gah aşçıbaşıyı, gah da dilekçesini takdim edeni ayıplaması, kendisinde hiçbir kusur görmeyerek ikinci bir dilekçe yazmaya ve onu padişaha iletcek akıllı ve bilgili bir elçi aramaya karar vermesi,
- k. Kölenin bir dilekçe daha yazarak padişaha gönderdiği dilekçenin ulaşip ulaşmadığını öğrenmek için beş defa müracatta bulunması,
- l. Mabeyncinin padişaha, kölenin yazılacak cevaba layık olduğunu, ona cevap vermekle saltanatından bir şey eksilmeyeceğini söylemesi,
- m. Padişahın, kölenin ahmak olduğunu belirterek ondaki bu hastalık kendisine de bulaşır endişesiyle onu affetmediğini söylemesi,
- n. Hz. Muhammed'in bir hadisinde "ahmak olan bizim düşmanımızdır, yoldan çıkararak bir gulyabanidir" dediğinin belirtilmesi,

Aktarılmak istenilen iletiler: Söz ve davranışlardan çok niyet ve samimiyet önemlidir. Ahmağa verilebilecek en güzel cevap susmaktır.

195.1. Leylâ ile Mecnûn

- a. Akıl ile nefsin sırasıyla Mecnun ile devesine benzetilmesi, birinin ileri diğerinin geri gitmek istediğinin belirtilmesi,
- b. Deveye rakip olan akıl iken Leylâ'nın sevdasının Mecnûn'un aklını başından alması,
- c. Dikkatli ve atik olan devenin yularının gevşediğini hissedince Mecnun'un gafil ve hayran olduğunu anlaması, geri dönerek yavrusunun yanına gitmeye başlaması,

- d. Mecnun'un, kendine gelince devenin fersahlarca geri gitmiş olduğunu arazi-den anlaması,
- e. Mecnun'daki bu tereddüt hâlinin yıllarca devam etmesi ve nihayet deveyle yaptıkları yol arkadaşlığının birbirlerinin ilerlemesini engellediğini gerekçe göstererek Mecnun'un deveyi terk etmeye karar vermesi ve taşlık bir yerde kendini deveden atması,
- f. Mecnun'un, deveden atlayışının şiddetiyle ayağını kırması ve ayağını bağlayarak "Top olurum da onun çevgânı önünde yuvarlanarak giderim" demesi,
- g. Mevlânâ'nın sâliklere beden merkebinden inerek bir top olmayı ve aşk çevgânının darbesiyle yuvarlanmayı tavsiye etmesi, deve üstündeki gidişin seyr ü süluk olduğunu söyleyerek ondan sonraki gidişin artık ilâhî çekişle olduğunu vurgulaması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Seyr ü sülûkun eziyetlerine katlanmak gereklidir.

196. Bir fâkihin sarığını çalan hırsızın hikâyesi

- a. Bir fakihin sarığı irileşsin ve meclise gelince büyük görünsün diye sarığının altını eski elbise parçalarıyla doldurması, dışarısını da o eski parçaların yenice olanlarıyla süslemesi,
- b. Fakih bu kıyafetle medreseye doğru giderken karanlık ve ıssız bir yolda durmuş olan bir hırsızın fakihin başından sarığını kaparak koşmaya başlaması,
- c. Fakihin hırsıza "Oğul, sarığı çöz de öyle götür. Onu aç ve elinle yokla. Ondan sonra istersen götür, sana helâl ettim" diye seslenmesi,
- d. Hırsızın -sarık çözümlüp yolun üstüne paçavralar dökülünce- sarığı bırakarak kaçması,
- e. Hırsızın, sarıktan elinde kalan eski bez parçasını yere vurarak "Ey ayarsız ve değersiz! Bu hile ile beni işimden alıkoydun" demesi,
- f. Hırsızın bu sözlerini duyan fakihin "Evet hile ettim, fakat nasihat yoluyla da sarığı çöz, öyle götür dedim" demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Gösterişten ve hırsızlıktan uzak durulmalı, edilen nasihatlere kulak verilmelidir.

197. Dünyanın çeşitli unsurlarıyla insanlığa nasihat vermesi

- a. “Kevn (olmak) ü fesad (bozulmak) âlemi olarak adlandırılan Kâinata “Kevn”in “Gel bana bağlan ki ben latif gidişliyim” demesine karşılık “Fesad”ın “Git bana bağlanma ki ben bir şey değilim” demesi,
- b. Mevlânâ’nın buna dair misaller vermesi: ilkbaharın güzelliğine karşılık sonbaharın sararmış hali ve soğukluğu, güneşin doğuşunun güzelliğiyle bunun ölümü demek olan batışı, ayın dolunay haline gelişiyle bu hale hasret olduğu eksik zamanları, güzel bir çocuk olarak dünyaya gelen insanın zaman geçtikçe ihtiyar bir bunak haline gelerek halka rezil olması, gençlikte gümüş tenli olan güzellerin bedenlerinin ihtiyarlıkta pamuk tarlasına dönmesi,ballı yemekler ve nefis gıdaların tuvalette dışkıya dönüşmesi,
- c. Pisliğe “Senin o güzelliğin, tabak içindeki zevk ve letafetin ve güzel kokun nerede?” diye sorulunca cevaben “O saydığım şeyler dane idi, ben de kurulmuş bir tuzaktım. Sen gelip tuzağa düşünce dane gizlendi” demesi,
- d. Sanatta ustaları gıpta ettiren parmakların sonunda titrek bir hale gelmesi,
- e. Can gibi ve nergis bakışlı mahmur gözün sonunda çipil olmuş ve sular akmaya başlamış bir hale gelmesi,
- f. Arslan gibi savaşa giden yiğitlerin fare gibi aciz bir hale gelmesi,
- g. Akılları baştan alan misk kokulu ve siyah saçların ihtiyarlıkta kır eşeğin kuyruğu gibi çirkinleşmesi,
- h. Mevlânâ’nın kevn âleminin insanlara tuzak kurduğunu, ilk hallerinde latif olan mevcudatın son hallerinde nasıl bozulduklarının ve ne hallere girmiş olduklarının görülmesi gerektiğini vurgulaması,
- i. Kâinata ait unsurların (kevn ü fesadın) bir taraftan “işte hazırım”, diğer taraftan da “sen benim sonuma bak!” diye seslenmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Dünyanın insana latif görünen güzelliklerinin ilk hallerine adlanılmamalı, sonlarına dikkat edilmelidir. Baki olan sadece Allah’tır.

198. Hz. Mûsâ’nın sihirbazlardan korkması

- a. Hz. Mûsâ’nın kendi kendisine sihrin de halkı hayran ettiğini söyleyerek halkta sihirle mucizeyi ayırt etme yeteneği olmadığı için endişeye kapılması,
- b. Allah’ın Hz. Mûsâ’ya hakikati anlamak –sihirle mucizeyi ayırt etmek- için halka görür göz vereceğini vadetmesi,

- c. Hz. Mûsâ'nın asâsı ejderhaya dönüşünce o asırda iftihar edilen bir sanat olan sihirbazlığın değerden düşmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Her şeye gücü yeten Allah, dilediğini yüceltirken dilediğini gözden düşürür.

199. Yalancı meddâhın hikâyesi

- a. Bir meddahın eski bir aba giyinmiş olarak Irak'tan gelmesi, dostlarının onun ayrılmadan önceki maddî sıkıntılarının devam edip etmediğini sorması,
- b. Meddahın, Bağdat'taki halifenin kendisine on kat elbise verdiğini söyleyerek ona övgülerde bulunması,
- c. Meddahın halifeye övgüsü ölçüsünü aşınca etrafındakilerin adama elbisesinin eski püskü oluşunun onun yalan söylediğine şahitlik ettiğini söylemesi,
- d. Meddahın, halifenin verdiği elbiseleri fakirlere dağıttığını söyleyerek kendisini görüp gözetme hususunda halifenin bir kusurunun olmadığını vurgulaması,
- e. Etrafındakilerin, meddahın sözlerinden hâlâ yalan kokusu geldiğini, hayır işleyen kimselerde bulunan alametlerin, verenin kalbine gelen yüzlerce manevî hayat işaretlerinin onda görülmediğini söylemeleri ve ona "Ey yalancı adam, senin nefesinden kötü bir sır kokusu geliyor, başından ve yüzünden gam ve kederin apaçık görünüyor" demeleri.

Aktarılmak istenilen iletiler: Kişinin yalan söyleyip söylemediği söylediklerinin kokusundan anlaşılır. Söz ile hareket arasında uyum olmalıdır.

200. Bâyezîd-i Bestâmî'nin Şeyh Ebulhasan Harkânî'nin doğacağını ve bazı özelliklerini yıllar öncesinden haber vermesi

- a. Bâyezîd-i Bestâmî nin, birgün müritleriyle birlikte kabirden geçerken Rey şehri civarındaki Harkan köyü tarafından ona güzel bir kokunun gelmesi, o kokuyu içine çekerek iştiyakla inlemesi,
- b. Müritlerinden birinin, şeyhe onda görülen bu hoş hâllerin ne olduğunu sorması,
- c. Bâyezîd-i Bestâmî nin, Hz. Muhammed'e Yemen tarafından Veysel Karânî'nin kokusunun gelmesi gibi, kendi burnuna da acayip bir koku geldiğini söylemesi, ve müritlerine bu kokunun kendisinden sonra gelecek bir ev-

liya olan Ebulhasan Harkânî'ye ait olduğunu belirterek onlara Harkânî'nin özelliklerini tek tek söylemesi,

- d. Bâyezîd-i Bestâmî nin, müritlerine Ebulhasan Harkânî'nin doğacağı tarihi söylemesi ve müritlerinin bu tarihi kaydetmesi,
- e. Bâyezîd-i Bestâmî nin söylediği tarihte Ebulhasan Harkânî'nin doğması ve Bâyezîd-i Bestâmî nin söylediklerinin aynen gerçekleşmesi,
- f. Bâyezîd-i Bestâmî nin bu söylediklerinin kaynağı ve delilinin Levh-i Mahfuz olduğunun ifade edilmesi,
- g. Ebulhasan Harkânî'nin, Bâyezîd-i Bestâmî nin doğmadan yıllar önce kendisi hakkında verdiği haberleri insanlardan öğrenmesi,
- h. Bâyezîd-i Bestâmî nin, Ebulhasan Harkânî'nin kendisinin müridi olacağını ve her sabah kabrine gelerek ondan ders alacağını rivayet etmesi ve Ebulhasan Harkânî'nin şeyhi rüyasında görerek ondan bu sözü duyması, her sabah şeyhin kabrini ziyaret ederek kuşluk vaktine kadar huzurunda kalması,
- i. Kış mevsiminde bir gün kabirlerin üstünü yeni yağın karların örtmesi, Ebulhasan Harkânî'nin bu durumdan kederlenmesi,
- j. Bâyezîd-i Bestâmî nin kabrinden “Koşup bana gelmen için seni çağırıyorum. Ağâh ol da bu tarafa gel ve sesime koş. Âlem karla örtülmüşse bile benden yüz çevirme!” diye bir ses gelmesi,
- k. Ebulhasan Harkânî'nin halinin o gün latifleşmesi ve Bâyezîd-i Bestâmî nin haber verdiğini işittiği hâlleri bizzat kendisinde görmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Kişi, en zor şartlarda bile sorumluluklarını ihmal etmemelidir.

201. Hz. Süleyman'ın niyetiyle ters esen rüzgâr ve eğrilen tacın hikâyesi

- a. Rüzgârın Hz. Süleyman'ı tahtına doğru ters esmesi ve Hz. Süleyman'ın ona “Ey rüzgâr, münasebetsiz esme!” demesi,
- b. Rüzgârın “Ey Süleyman, sen de çarpık yürüme. Yürürsen benim münasebetsizliğime kızma” cevabını vermesi,
- c. Hz. Süleyman'ın başındaki tacın bir tarafa meylederek ona aydınlık gündüzü gece gibi karatması,
- d. Hz. Süleyman'ın başındaki taca doğru durmasını, bir tarafa meyletmemesini söylemesi, tacı sekiz defa düzeltmesi fakat tacın tekrar eğrilmesi, Hz. Süleyman'ın taca bunun nedenini sorması, tacın cevap olarak “Ey emin olan

Süleyman, sen çarpık olarak hareket edersen yüz defa düzeltsen de ben yine eğrilirim” demesi,

- e. Hz. Süleyman’ın rüzgârdan ve tacından bunları işitince niyetini düzeltmesi, hatırına gelen arzuya karşı kalbini soğutması,
- f. Bunun üzerine tacının doğrularak istediği gibi başında durması, Hz. Süleyman’ın tacını sekiz kere kasten eğiltmesi ve tacın doğrularak tam tepesinde durması, tacın dile gelerek “Şahım, naz ve iftihar et! Mademki kanadını çamurdan silktin, mana âlemine yüksel” demesi,
- g. Mevlânâ’nın hikâyesinin sonunda “Şu halde sana derd ü gamdan her ne gelirse kimseyi itham etme, kendi etrafında dolaş” demesi ve Tâhirül Mevlevî’nin bu beyti “yani sebebini kendinden bil” şeklinde şerh etmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Kişi niyetini düzgün tutmalı ve doğruluktan ayrılmamalı, başına gelen her şeyi kendi nefsinden bilmelidir.

202. Düşmanına akıl danışan adamın hikâyesi

- a. Bir şahsın, tereddüt ettiği bir konu hakkında bir adama akıl danışması,
- b. Adamın, o şahsa kendisinin düşmanı olduğunu belirterek akıl danışmak için kendisine bir dost aramasını söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Doğru insanlara akıl danışılmalıdır.

203. Hz. Muhammed’in yaşlılardan oluşan bir orduya bir genci komutan tayin etmesi

- a. Hz. Muhammed’in müşriklerle savaşmak için gönderdiği yaşlı askerlerden oluşan bir orduya Huzeyl kabilesinden bir genci komutan olarak seçmesi,
- b. Ordudan birinin bu duruma tahammül edemeyerek itiraz etmesi ve Hz. Muhammed’den orduya tecrübeli ve yaşlı birini komutan tayin etmesini istemesi,
- c. Hz. Muhammed’in kendisine itiraz eden ihtiyara dudağını ısırarak “yetişir, artık sus!” diye işaretle bulunması,
- d. Hz. Muhammed’in o genci defalarca tecrübe ettiğini ve gencin gördüğü işlerde ihtiyar gibi tecrübelice hareket ettiğini söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Akıl yaşta değil baştadır.

204. Bâyezîd-i Bestami'nin "Kendimi tenzih ederim.. Şanımla ne uludur" demesi ve müridlerinin onun bu sözüne itiraz etmeleri

- a. Bâyezîd-i Bestami'nin müritlerine "İşte Yezdan benim, benden başka ilah yoktur, bana ibadet edin" hitabında bulunması,
- b. Kendisinden o hâl geçip sabah olunca müritlerin Bâyezîd-i Bestami'ye söylediklerini hatırlatarak bunların doğru olmadığını belirtmeleri,
- c. Bâyezîd-i Bestami'nin müritlerine bir daha böyle söylese kendisini bıçaklamalarını söylemesi ve her müridin bir bıçak hazırlaması,
- d. Bâyezîd-i Bestami'nin tecelli şarabıyla tekrar mest olarak önceden söylemiş olduklarından daha fazlasını söylemeye başlaması, "Cübbemin altında Hudâ'dan başkası yoktur, O'nu yerde ve gökte niçin arıyorsun?" demesi,
- e. Müritlerin hepsinin deliye dönerek Bâyezîd-i Bestami'yi bıçaklamaya başlamaları, fakat kılıçların ters dönerek kendilerini yaralamaya başlaması,
- f. Müritlerin yaralanarak kana batmasına karşılık şeyhin vücudunda bıçak darbelerinden eser bulunmaması, şeyhi boğazından yaralamak isteyenlerin kendi boğazını kesilmiş görmesi ve inleyerek ölmesi,
- g. Müritler arasında şeyhin mertebesinden haberdar olan müridin şeyhi yaralamaya kalkışmaması,
- h. Sabah olunca bazısı ölen, bazısı ağır yaralı bulunan müritlerin evlerinden fiğanlar yükselmeye başlaması,
- i. Şeyhin huzuruna binlerce kadın ve erkeğin gelerek ona teninin insan teni olmadığını, kendinden geçmiş bir zata kasdeden kişinin kendi gözüne diken vurmuş olduğunu söylemeleri.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah, maddî ve manevî varlığını samimiyetle kendisinde eriten has kullarını her türlü kötülükten koruyandır.

205. Göl, balıkçılar ve üç balığın hikâyesi (Kelile ve Dimne'den alındığı belirtilir)

- a. Birkaç balıkçının gölün yanından geçerken balıkları görmesi ve ağ getirmek için koşması,
- b. Balıkların, balıkçıların kastını anlamaması, içlerinden akıllı olanın buldukları göle muhabbet duyan diğer iki balığı tembel, cahil ve akılsız bularak bu huy-ları kendisine de geçmesin diye onlara akıl danışmaktan kaçınması, kendisini denize ulaştıracak bir yol bulmaya karar vermesi, sürünerek ve atılarak göl-

den nur denizine kadar gitmesi, bir çok sıkıntı çekmenin ardından emniyet ve afiyet yurdunu bulması,

- c. Balıkçıların ağı getirmeleri, yarı akıllı olan balığın bir âh çekerek akıllı balığa yol arkadaşı olmadığı için hayıflanması, bunun üzerine Mevlânâ'nın "geçmişe hasret çekmek hatâdır. Gitmiş olan geri gelmez, çünkü o bir rüzgârdır" demesi,
- d. İkinci balığın karnını yukarıya sırtını aşağıya çevirerek kendisini ölü gibi göstermeye karar vermesi (ölmeden evvel ölünüz), balıkçıların "Eyvah, böyle iyi bir balık ölmüş" diyerek çok üzülmeleri, balıkçıların üzüldüğünü duyan balığın yaptığı oyunla kurtulduğuna çok sevinmesi, balıkçılardan birinin onu tutması "Tuh, yazıklar olsun, ölmüş" diyerek yere atması, balığın sürüne sürüne suya gidip gizlenmesi,
- e. Üçüncü ve "ahmak" olan balığın kendini kurtarabilmek için su içinde sağa sola sıçraması fakat balıkçıların attığı ağdan kurtulamaması, ahmaklığı yüzünden ateş üstündeki kızgın tavanın içinde yanmaya ve kızarmaya mecbur kalması,
- f. Balık tavanın içinde ateşin hararetiyle kızarıırken aklının "Sana bir haberci ve hâlden korkutucu gelmedi mi?" demesi,
- g. Ahmak balığın o işkence ve belanın içinde ahirette kafirlerin diyecekleri gibi "Evet, geldi" demesi,
- h. Balığın tekrar kendi kendisine "Eğer bu boyun kıran mihnetten –yani tavada kızarmak azabından- kurtulursam, denizden başka bir yeri yurt ittihaz etmeyeyim, bir gölcüğü kendime mesken yapmayayım" demesi, (Tâhirü'l-Mevlevî buna "îmân-ı yeis" denildiğini belirtmiştir),
- i. Bu azaptan kurtulunca denize gitmeyi ümit eden balığa aklın onda ahmaklık olduğunu ve edilen yeminlerin ahmaklıkla bozulduğunu söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsan kendisine akli rehber edinerek varlığını Allah'ta eritmelidir. Ahirette son pişmanlık fayda etmeyecektir.

205.1. Tuzağa düşen kuşun nasihatleri

- a. Kuşun birinin hile ve tuzakla yakalanması ve kendisini tutan kişiye bugüne kadar birçok sığır, koyun ve deve yiyip onlarla bile doymadığını hatırlatarak kendisiyle de doymayacağını belirtmesi ve "Beni salıver de sana üç öğüt vereyim. Bak bakalım aptal mıyım, akıllı mıyım?" demesi, birinci öğüdünü

adamın elinde, ikincisini samanla karışık balçıktan yapılmış damın üstünde, üçüncüsünü de ağacın üstünde söyleyeceğini ve adamın bu üç öğütle mesut olacağını belirtmesi,

- b. Adamın elindeyken “Olmayacak söze, kim söylerse söylesin inanma!” ifadesinin birinci öğüt olduğunu söylemesi ve kurtularak duvarın üstüne uçuşması ve burada “Geçmiş gitmiş şeye gam yeme, bir şey senden geçtikten sonra onun hasretini çekme” diyerek ikinci öğüdü vermesi,
- c. Kuşun, kendi cisminde adamın hem kendisine hem çocuklarına yetecek kadar değerli on dirhemlik bir inci olduğunu ve adamın hakkı olan bu inciyi kaçırdığını söylemesi,
- d. Adamın feryat etmesi üzerine kuşun daha önce adama birinci öğütte geçen bir şeye teessüf etmemesini, ikinci öğütte de olmayacak şeylere de inanmaması gerektiğini söylediği hâlde kendisi üç dirhem gelmezken içinde on dirhemlik inci bulunduğunu söylediğinde ona nasıl inandığını sorması,
- e. Adamın kuştan üçüncü güzel öğüdünü söylemesini istemesi üzerine kuşun “Evet, Allah için o ikisini iyi tuttun da üçüncüsünü sana bedava söyleyeceğim ha!...” demesi,

Aktarılmak istenilen iletiler: Mevlânâ, kuşun üçüncü ve son öğüdünün “Gaflet uykusunda olan bir cahile öğüt vermek, çorak bir yere tohum ekmek olur. Ahmaklık ve cahillik yırtığı yama kabul etmez. Ey öğüt verecek olan, öyle ahmak bir cahile hikmet söyleme!” olduğunu belirterek metnin temel iletisini ortaya koymuştur.

205.2. Hazreti Ali’nin kuyunun içine âh etmesi (beyitlerde hikâye epizotlarına parça parça göndermelerde bulunulmuş, hikâye ayrıntılı olarak anlatılmamıştır)

- a. Hz. Muhammed’in Hz. Ali’ye bir sır vermesi ve ondan bunu kimseye söylememesini istemesi,
- b. Hz. Ali’nin çölde bir kuyu görmesi, ona doğru eğilerek “hu” demesi,
- c. Kuyu suyunun bu “hu” ya tahammül edemeyerek kan kesilmesi,
- d. Hz. Muhammed’in bu kuyunun yanından geçmesi ve kuyudan su çekilmesini emretmesi,
- e. Kuyudan çekilen suyun kan olduğunu gören Hz. Muhammed’in “Anlaşılan benim söylediğim sırrı Ali kuyuya ifşa etmiş” buyurması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Sır saklama konusunda titiz davranmak gerekse de bazı sırlar insanın tahammül sınırını aşacak niteliktedir.

206. Taharetlenen adamın ettiği dua

- a. Bir adamın taharetlenirken “Rabbim, cennet kokusunu bana duyur” diye dua etmesi,
- b. Bunu duyan bir azizin bu duanın burun yıkanırken okunacak dua olduğunu söylemesi,
- c. Mevlânâ’nın aptal kişilere karşı mütevazı, manevi padişah durumundaki kimselere ise azametli davranan kişilerin hâllerinin tersliğini hikâyedeki adamın durumuna benzetmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Doğru dua, doğru yer ve zamanda okunan duadır. Dua edilirken dikkatli olunmalıdır. Herkese hak ettiği değer verilmelidir.

207. Hz. Mûsâ ve Firavun

- a. Hz. Mûsâ’nın Firavun’u imana davet ederken mütevazı davranması,
- b. Firavun’un Hz. Mûsâ’ya kim olduğunu sorması, Hz. Mûsâ’nın ona Allah’ın resulü olan “akıl” olduğunu söylemesi,
- c. Firavun’un Hz. Mûsâ’yı susturarak eski adını ve nisbetini söylemesini istemesi,
- d. Hz. Mûsâ’nın, nisbetinin Allah’ın arzı olan toprağa olduğunu ve asıl adının da “Allah’ın aciz kulu” olduğunu söylemesi,
- e. Firavun’un, Hz. Mûsâ’ya kendisine çok daha fazla yakışan bir adı daha olduğunu söylemesi: Firavun’un bendesinin bendesi,
- f. Hz. Mûsâ’nın, Firavun’a Allah’ın ilahlıkta ortağının olmadığını söyleyerek kendisinin bir tek kaşını bile yapamazken onu yarattığını nasıl söyleyebildiğini sorması,
- g. Hz. Mûsâ’nın bir memuru –kendi nefsi için değil- yanlışlıkla öldürdüğünü ve bir de köpek öldürdüğünü söylemesi, Firavun’un ise Hz. Mûsâ yerine binlerce çocuğu öldürdüğünü ve bu yüzden onun başına gelecekleri merak ettiğini söylemesi,
- h. Firavun’un, Hz. Mûsâ’nın kendisini halka karşı küçük düşürdüğünü söyleyerek üzerindeki tuz ekmek hakkının bu olmaması gerektiğini dile getirmesi, Hz. Mûsâ’nın ona kendisini dinlemezse kıyamette düşeceği hâlin bundan

çok daha beter olacağını söylemesi, kendisinin görünüşte Firavun'un ulûhiyet davasını baltaladığını hakikatte ise Firavun gibi bir dikenin gül bahçesi hâline getirmeye çalıştığını belirtmesi,

- i. Hz. Mûsâ'nın, Firavun'un sarayında yediği tuz ekmek hakkı için onu imana davet ederek ilahi azaptan kurtarmak istediğini söylemesi, Firavun'un Hz. Mûsâ'nın halkı ikiye bölen usta bir sihirbaz olduğunu iddia etmesi,
- j. Hz. Mûsâ'nın, Allah'ın kendisine vahiy gönderdiğini ve Allah'ın adıyla büyüçülük yapılamayacağını söylemesi,
- k. Hz. Mûsâ'nın Firavun'a kendisini terk ederek ona Hz. Mûsâ'nın gözüyle bakmasını ve aşk içindeki aşkı görmesini istemesi,
- l. Hz. Mûsâ'nın Firavun'a kendi doğumuna engel olmak için yaptıklarını hatırlatarak her şeye rağmen onun kasdını, adını ve sanını Allah'ın ismiyle kırıp yok edeceğini, artık onu sözle imana davet etmekten vazgeçtiğini, onun için sözsüz bir ilaç hazırladığını, bu ilacın Firavun'un ham yarasını ya iyi edeceğini ya da onu sonsuza kadar yakacağını söylemesi,
- m. Hz. Mûsâ'nın, Firavun'un gördüğü bazı rüyaların iman etmesi için Allah tarafından gösterildiğini belirterek bu rüyaların bazılarını ona anlatması ve bu rüyaların hepsini bildiğini söylemesi, tövbe kapısının daima açık olduğunu belirterek onu tövbe etmeye davet etmesi,
- n. Hz. Mûsâ'nın Firavun'a "Benden bir nasihat kabul et, karşılık olarak dört fazilet al" demesi, Firavun'un Hz. Mûsâ'ya bu öğüdün ne olduğunu sorması,
- o. Hz. Mûsâ'nın o bir öğüdün Allah'ın birliğini ve kendisinin peygamberliğini kabul etmek olduğunu söylemesi,
- p. Firavun'un, Hz. Mûsâ'ya bu bir öğüt karşılığında elde edilecek dört faziletin ne olduğunu sorması,
- q. Hz. Mûsâ'nın birinci faziletin bedende daima bir sıhhat ve âfiyet bulmak, ikinci faziletin ömrün uzun olması, ecelin âdeta hayattan çekilmesi, ölümün bir çocuğun süt istemesi gibi istenilen bir zamanda gerçekleşmesi, üçüncü faziletin dünya ve ahirette düşmandan arınmış bir devlet ve saltanata sahip olunması, dördüncü faziletin saçın katran gibi siyah, yüzün erguvan çiçeği gibi kırmızı olarak genç kalınması olduğunu söylemesi ve bu faziletleri dile getirirken Firavun'un anlayabileceği alt seviyede bir dil kullandığını belirtmesi,

- r. Hz. Mûsâ'nın bütün söyleyeceklerini sayıp döktükten sonra Firavun'dan Allah'ın birliğini ve kendisinin peygamberliğini tasdik etmesini istemesi,
- s. Firavun'un iyi bir dosta akıl danışmak için Hz. Mûsâ'dan müsaade istemesi,
- t. Firavun'un iman etme konusunda karısı Asiye'ye akıl danışması, Asiye'nin Firavun'a "Ey kalbi kararmış olan, bu vaadleri canla başla kabul et" demesi ve ağlayarak nasihatlerde bulunması,
- u. Firavun'un, Asiye'ye bu konuyu veziri Hâmân ile de konuşmak istediğini söylemesi, Asiye'nin Firavun'dan bu sırrı Hâmân'a söylememesini istemesi,
- v. Asiye'nin Firavun'a "*Padişahın doğanı ile kocakarının hikâyesi*"ni anlatarak Hâmân'ı bu hikâyedeki kocakarıya benzetmesi fakat Firavun'un Hâmân'a akıl danışmaktan vazgeçmemesi,
- w. Mevlânâ'nın, Hz. Muhammed'in akıl danıştığı kişinin Hz. Ebubekir, Ebu Cehil'inin ise Ebu Leheb olduğunu belirtmesi,
- x. Firavun'un, Hz. Mûsâ'ya iman edip etmeme konusunda Hâmân'a akıl danışması,
- y. Hâmân'ın, Firavun'un söyledikleri üzerine yerinden fırlayarak yakasını yırtması, haykırması, ağlaması, sarığını külahını başından çıkararak yere atması ve Hz. Mûsâ'nın Firavun'a bunları söylemeye nasıl cesaret ettiğini sorması ve Firavun'u Hz. Mûsâ'ya iman etmemesi konusunda ikna etmeye çalışması, Firavun'dan böyle bir şey yapacaksa bu durumu görmemek için önce kendisini öldürmesini istemesi,
- z. Hz. Mûsâ'nın, Hâmân'ın sözlerinin tesiriyle Firavun'un imana gelmesinden ümit kesmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Akıl danışılacak kişiler doğru seçilmelidir.

207.1. Zenci ve ayna

- a. Zencinin, aynada çirkin ve siyah yüzünü görünce kızarak aynaya tüküren ve "Ne kadar çirkinsin, sana layık olan budur" demesi,
- b. Aynanın zenciye "Ey kör ahmak; bendeki çirkinlik sendendir. Şu yaptığın terbiyesizliği bana değil, kendi çirkin suratına yapmış oldun. Çünkü ben parlak bir aynayım" cevabını vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsanlar kendilerine eksik ve yanlışlarını dosdoğru gösteren kişilerden hoşlanmaz ve kabahati onlarda bulurlar.

207.2. Ev sahibi-kiracı

- a. Ev/ yahut dükkân sahibinin çıkardığı kiracının evin içinde gördüğü nakışları görünce çocuklar gibi oyuna daldığını, evdeki gizli hazineden haberdar olmadığını, bu yüzden de evi kazıp ona ulaşamadığını söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Bu dünya ahiretin bir yansımasıdır ve ona aldanaarak ait olunan asıl vatan unutulmamalıdır.

207.3. Hz. Muhammed'in öleceği ana âşık olması

- a. Hz. Muhammed'in Rebiülevvel ayında vefat edeceğini Safer ayında vahiyyle haber alması ve o vakte âşık olarak kendisine Safer ayının çıktığını haber veren cennetle müjdeleyeceğini belirtmesi,
- b. Ukkaşe'nin Hz. Muhammed'e Safer ayının çıktığını haber vermesi üzerine Hz. Muhammed'in "Ey ulu aslan cennet senindir" demesi,
- c. Sahabelerden bir başkasının gelerek Hz. Muhammed'e aynı haberi vermesi üzerine Hz. Muhammed'in "Müjdeyi Ukkaşe aldı" demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah dostları için ölüm Allah'la vuslattır, bu nedenle onlar ölecekleri âna âşık olurlar.

207.4. Padişahın doğanı ile kocakarının hikâyesi

- a. Padişahın doğanlarından birinin saraydan kaçarak bir kocakarının kulübesine gitmesi,
- b. Kocakarının, doğanın tırnaklarını keserek yemesi için önüne tutmaç hamuruyla su koyması, doğanın önüne konulanları yiyip içmemesi yüzünden kocakarının öfkelenmesi ve sıcak çorbayı hayvanın başından aşağı boşaltması, haşlanan kuşun tüylerinin dökülmesi ve kafasının kel olması,
- c. Canı çok yanan doğanın gözyaşları dökerek padişahın göstermiş olduğu lütuf ve ihsanları hatırlaması,
- d. Tesadüfen oradan geçen padişahın, doğanını kocakarının elinden kurtarması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Altının değerini sarraf olan bilir. Kişi kıymet gördüğü yere nankörlük etmemelidir.

208. Araziyi sürerek harap eden adamın hikâyesi

- a. Arazisini süren adama bir ahmağın feryat ederek bu araziyi neden harap ettiğini sorması,

- b. Tarla sürenin ona “Hey budala! Bana isnat ve iftirada bulunma. Sen, yapılmayı yıkılmada bil!...” demesi, arazinin kazılıp viran edilmedikçe gül bahçesi ve buğday tarlası hâline gelemeyeceğini söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir. Her yıkım yeni bir yapım içindir.

209. Çocuğu dama çıkan kadının Hz. Ali’den medet umması

- a. Bir kadının Hz. Ali’ye gelerek küçük çocuğunun dama çıkararak su oluşunun üstüne kaydığını söylemesi,
- b. Hz. Ali’nin kadına başka bir çocuğu dama çıkarmasını, kadının çocuğunun o zaman oluşun üstünden dam tarafına geleceğini çünkü cinsin cinse âşık olduğunu söylemesi,
- c. Kadının, Hz. Ali’nin dediğini yapması, çocuğun diğer çocuğu görünce güzel güzel annesine dönmesi,
- d. Mevlânâ’nın peygamberlerin de insanları kurtarmak için insan olarak gönderildiğini belirtmesi,
- e. En yakın cinsi olduğu için Firavun’un Hâmân’ı sarayına vezir yaptığının, Hâmân’ın da Firavun’u saltanat makamından cehennem dibine çektiğinin, her iki kütüğün de cehennem cinsi olduğunun belirtilmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Her cins, kendi cinsinden olanları kendisine çeker. Çocuğun çocuğu, vezir Hâmân’ın Firavun’u kendisine çekmesi, peygamberlerin insan olarak gönderilmesi hep bu yüzdendir.

210. Hz. Muhammed ve Arap beylerinin hikâyesi

- a. Arap beylerinin Hz. Muhammed’in huzurunda kavga ederek ona “Sen bir emirsin ve bizim her birimiz de birer emir[iz]. O hâlde memleketi taksim et ve hissene düşeni al! Her emir kendi hissesine düşene razı olsun. Sen de bizim hisselerimizden el çek!” demeleri,
- b. Hz. Muhammed’in, kendisine emirliği Allah’ın verdiğini ve mülkünün baki olacağını söylemesi,
- c. Hz. Muhammed’e tekrar karşı çıkan emirlerin ondan kendi üstünlüğünü ispat edecek bir delil istemeleri,
- d. O anda Allah’ın kahrı ile bir bulutun gelerek yağmur yağdırması ve şehri korkunç bir selin kaplaması, şehirlilerin korkudan feryat etmeye başlaması,

- e. Hz. Muhammed'in zan ve şüpheden kurtulmak için imtihan vaktinin geldiğini söyleyerek emirlerden eğer hakiki mülk sahibi iseler bu yağmuru durdurmalarını istemesi,
- f. Her emirin, seli durdurmak için mızrağını suya atması, Hz. Muhammed'in de asasını suya bırakması,
- g. Sel sularının mızrakları kapması, Hz. Muhammed'in asasının ise bir gözcü gibi suyun üstünde durması, coşkun selin asanın himmetiyle başka tarafa dönüp gitmesi,
- h. Bu mucizeyi gören emirlerin Hz. Muhammed'in doğruluğunu tasdik etmesi,
- i. Aralarından kıskançlıkları baskın gelen üç kişinin Hz. Muhammed'in sihirbaz olduğunu söyleyerek onu inkâr etmeleri.

Aktarılmak istenilen iletiler: Gurura, kibre, açgözlülüğe ve kıskançlığa kapılmamak gereklidir. Peygamberlere hürmet gösterilmelidir. Allah, peygamberleri vasıtasıyla insanları zan ve şüpheden kurtaracak mucizeler göstermiş ancak bu mucizeler karşısında inkârda ısrar etmeye devam edenler de olmuştur.

211. Bir mümin ile bir filozofun tartışması

- a. Bir müminin âlemin sonradan yaratıldığını ve fani olduğunu söylemesi üzerine bir filozofun ona bunu nereden bildiğini, bu iddiasını ispat edecek delilin ne olduğunu sorarak onunla tartışmaya başlaması,
- b. Müminin bu derin mesele hakkında kendileri gibi tartışan biri mümin diğeri filozof iki kişi gördüğünü, onların tartışmasını dinlemek isteyen halkın başlarına toplandığını, bu tartışma sonunda imtihan olarak ikisinin de ateşe girmeye karar verdiklerini, ateşe girince müminin kurtulduğunu, filozofun ise yanarak can verdiğini söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Hakiki iman dünyada ve âhirette kurtuluş vesilesidir.

212. Allah'ın Hz. Mûsâ'ya "Ya Mûsâ ben ki yaradanım, seni severim" diye vahyetmesi

- a. Allah'ın, Hz. Mûsâ'nın kalbine ilham ederek "Ey halk arasından seçilmiş olan Mûsâ, seni severim!" diye vahyetmesi,
- b. Hz. Mûsâ'nın, Allah'a "Ey kerem sahibi Allah, beni sevmene sebep ne ise bildir de ben onu arttırayım" diye sorması,

- c. Allah'ın, Hz. Mûsâ'yı sevme sebebinin "hayırda da şer de de –annesinin kucağındaki bir çocuk gibi- hatırında Allah'tan başka kimse bulunmaması" olduğunu bildirmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah, hayra ve şerre eşit mesafede durarak her iki durumda da kendisini hatırlıdan çıkarmayan kullarını sever.

213. Padişah ile önce gazap edip sonra affettiği nediminin hikâyesi

- Bir padişahın, nedimine gazap ederek onu öldürmek istemesi,
- Araya giren bir şefaatchinin, padişahıtan nedimin affını istemesi,
- Padişahın şefaati kabul ederek nedimi affetmesi,
- Nedimin "Niçin şefaatte bulundun!" diye araya giren şefaatchiye incinmesi ve onunla dostluğu kesmesi,
- Halkın bu durum karşısında şaşkınlığa düşmesi,
- Bir arabulucunun "Sana hayır işleyene karşı neden böyle cefâ ediyorsun?" diyerek nedimi ayıplaması,
- Nedimin cevaben "Hayatım Şah'a fedadır. O neden şefaatchi olarak araya girdi?" diye sorarak şahın eliyle kesilen bir başın iftihara layık olduğunu, başkasına eğilen bir başın ise utanılacak bir kafa olduğunu söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Maddî ve mânevî varlığı sevgili yoluna feda etmek, onun cevır ü cefâsını sefâ bilmek araya şefaatchilerin girmesine tahammül edemeyecek kadar onda yitmek gereklidir. .

213.1. Hz. İbrahim ve Cebrail

- Cebrail'in Hz. İbrahim'e ateşe atılacağı zaman kendisinden bir isteği olup olmadığını sorması,
- Hz. İbrahim'in cevap olarak Cebrail'den aradan çekilmesini istemesi, asıl görüşeceği zat olan Allah'la "Ayân" mertebesinde buluşmuşken araya giren vasıtanın fazlalık olduğunu belirtmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah ile kul arasında bütün vasıtalar fazlalıktır. O'nunla kurulan iletişim, vasıtasızdır.

214. Hz. Mûsâ'nın Allah'a sorusu

- a. Hz. Mûsâ'nın, Allah'a bir şeyi önce yaratıp sonra harap etmesinin hikmetini sorması,
- b. Allah'ın Hz. Mûsâ'nın bu soruyu inkâr, gaflet, heva ve heves için değil halka bilgi vermek amacıyla sorduğunu bildiği için ona gazap etmeyeceğini belirtmesi ve sorusuna cevap vermek için Hz. Mûsâ'dan toprağa bir tohum ekmesini istemesi,
- c. Hz. Mûsâ'nın tohum ekmesi ve başaklar olgunlaşınca orağı alarak biçmesi,
- d. Allah'ın Hz. Mûsâ'ya ektiği tohumu başaklar olgunlaşınca neden biçtiğini sorması,
- e. Hz. Mûsâ'nın başaklarda mevcut olan buğdayla samanı birbirinden ayırmak için ekini biçtiğini söylemesi,
- f. Allah'ın Hz. Mûsâ'ya harman meydana getirme ilmini kimden öğrendiğini sorması, Hz. Mûsâ'nın bu ilmi Allah'tan öğrendiğini söylemesi,
- g. Allah'ın Hz. Mûsâ'ya buğdayla samanın ayrılması gibi kendisinin de temiz ve iyi ruhlar ile kötü ruhları birbirinden ayırdığını belirtmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah, iyi ile kötüyü birbirinden ayırmak için kullarını imtihan edendir.

214.1. Hz. Îsâ'nın annesini iftiradan kurtarmak için konuşması

- a. Hz. Îsâ'nın, zinadan ve fesattan doğmadığını anlatmak ve anasını fuhuş iftirasından kurtarmak için beşikte yatan bir çocukken konuşması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah, sevdiği kullarını halkın iftirasından kurtarmak için mucizeler göstermiştir.

215. Padişah ve şehzadesinin hikâyesi

- a. Bir padişahın, rüyasında şehzadesinin ölmüş olduğunu görmesi ve bu duruma çok kederlenerek ölmek istemesi,
- b. Rüyadan uyanınca sevincinden az kalsın ölecek hâle gelmesi,
- c. Mevlânâ'nın "İnsanın hayat kandili, gam üflemesiyle de, sevinç nefesiyle de söner. İşte sana şaşılacak bir hâl. İnsan bu iki ölüm arasında yaşamaktadır. Boynunda böyle ölüm boyunduruğu bulunması gülünç bir şeydir." demesi,
- d. Padişahın uyanınca kendi kendine Allah'ın takdiriyle bu sevincine rüyada oğlunu ölmüş görmek gamının sebep olduğunu söylemesi,

- e. Padişahın, yaşadığı bu sevincin ardından, birisinin nazarının değmesiyle oğlunun gerçekten vefat edeceği endişesine kapılması,
- f. Neslinin kesilmesinden korkan padişahın oğlunu fakir bir zahidin kızıyla evlendirmek istemesi ve bunu duyan harem kadınlarının bir fakirle akraba olmaktan utandıkları için itirazda bulunmaları,
- g. Padişahın, kendisine itirazda bulunanlara galip gelerek oğlunu aslı temiz ve salih bir kimsenin güzel ve ahlaklı kızıyla evlendirmesi,
- h. Sihirbaz bir kocakarının şehzadeye âşık olması ve şehzadenin de kendisine âşık olması için büyü yapması,
- i. Şehzadenin kendi karısından vazgeçerek çirkin kocakarısına âşık olması,
- j. Padişahın bu duruma çok üzülmesi, şehzadeninse kendisi için endişelenen hısım ve akrabasının ağlamalarına gülmesi,
- k. Padişahın, oğlunun kurtulması için gece gündüz kurban kestirerek fakirlere dağıtması, muhtaç olanlara zekat ve sadaka vermesi,
- l. Padişahın, başvurduğu her çareye rağmen oğlunun kocakarısına olan aşkının arttığını görünce bu durumun tek çaresinin Allah'a dua etmekte olduğuna karar vererek secdeye kapanması ve Allah'a yalvarması,
- m. Padişahın dua ve niyazının üzerine -şehzadenin başına gelenlerden haberdar olan- üstad bir sihirbazın çıkagelmesi,
- n. Padişahın usta sihirbaza oğlunun elden gittiğini söylemesi üzerine sihirbazın "Ben onun için kavi bir çare olarak geldim" diyerek Allah tarafından kendisine verilen ilim sayesinde kocakarısıyla başa çıkabileceğini söylemesi,
- o. Usta sihirbazın, padişahın sahur vakti mezarlığa giderek duvarın yanındaki beyaz kabri kazmasını istemesi,
- p. Usta sihirbazın kabirden çıkardığı sıkı düğümleri çözerek şehzadeyi kurtarması,
- q. Kendine gelen şehzadenin babasının tahtına koşarak ondan af dilemesi,
- r. Padişahın oğlu ve gelini için düğün ve şenlikler yapılmasını emretmesi, bu düğünde köpeklerin bile önüne şeker şerbeti konulması,
- s. Büyücü kocakarının kederinden ölecek çirkin yüzüyle kötü huylarını cehennemine teslim etmesi,
- t. Şehzadenin, kocakarının aklını nasıl çeldiği konusunda hayretlere düşmesi,
- u. Şehzadenin gerdeğe girince ay parçası gibi bir gelin görmesi ve üç gün üç gece kendinden geçmesi,

- v. Şehzadenin baygın yatması karşısında kederlenen halkın ona gül suyu serpe-
rek ilaçlar vermesi, kendine gelen şehzadenin iyiyi kötüyü birbirinden ayır-
maya başlaması,
- w. Bir sene sonra padişahın oğluna şaka yoluyla “Oğlum, o eski sevgiliyi bir
hatırla. Bir de beraber yattığın o yâri ve yatağı düşün de bu kadar vefasızlık
etme!” demesi üzerine şehzadenin “Bırak baba, ben gurur yurdunun, aldan-
ma diyarının kuyusundan kurtuldum, sürûr yurdunu buldum.” demesi,
- x. Mevlânâ’nın Nur-ı İlahi tarafına yol bulup zulmetten yüz çeviren müminin
durumunu hikâyedeki şehzadenin durumuna benzetmesi, şehzadenin “*Tanrı
halifesi olan insan*”ı, babası olan padişahın “*meleklerin secde ettikleri, Tanrı
halifesi Hz. Âdem*”i, kocakarının “*insanoğlunu babasından sihirle ayıran
dünya*”yı, şehzadeyi kocakarının elinden kurtaran hakîmin ise “*enbiya ve
evliya*”yı temsil ettiğini belirtmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Sevince ve kedere eşit mesafede durulmalıdır.
Her işi o işin ehli olana bırakmak gerekir. Kötüler er geç cezasını bulur. Al-
lah, duaları kabul edendir.

216. Kıtlık yılında sevinen zahidin hikâyesi

- a. Bir kıtlık yılında bütün halk ağlaştığı hâlde zahidin birinin sevinmesi ve
gülmesi,
- b. Zahide, “Açlık halkın çoğunu helak ederken gülmenin sırası mı? Sen Müs-
lümanlara acımıyor musun?” diye sorulması,
- c. Zahidin halka kıtlık gibi görünen durumun kendisine cennet gibi görüldüğü-
nü, etrafında buğday başakları dalgalandığını, onların gerçek mi yoksa hayal
mi olduklarını yoklamak için onlara eliyle dokunduğunu söyleyerek “Gör-
düğüm ve dokunduğum şeylerden elimi ve nazarımı nasıl çekeyim?” diye
sorması ve onlara “Ey alçak kavim, siz Firavun gibi olan bedeninin yâri bu-
lunduğunuz için size Nil nehri kan görünür” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Herkes, çevresine kendi aynasından bakar, varlık
ve eşya algısı kişiden kişiye değişir.

217. Hz. Üzeyir ve oğulları

- a. –Ölümünden yüz yıl sonra dirilen- Hz. Üzeyir’in oğullarının yolda birbirle-
rine babalarının nasıl olduğunu sormaları,

- b. –Onlar ihtiyarlamış, babaları ise genç olduğu hâlde- ansızın babalarının önlerine çıkması,
- c. Oğulların Hz. Üzeyir’e babalarından haber sormaları üzerine Hz. Üzeyir’in onlara babalarının kendisinden sonra geleceğini müjdelemesi,
- d. Oğullardan birinin bu müjdeyi işitince “Ey müjdecî şad ol!” diye haykırması, diğer oğlun Hz. Üzeyir’i tanıdığı için kendinden geçmesi ve “A sersem, müjdenin yeri değil, haberimiz olmadan biz madene vasıl olmuşuz” diyerek düşmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir. Müjde vermesi beklenenin asıl müjde olduğunun anlaşılması insanın mutluluğunu artırır.

218. Gökyüzünden haber çalan Şeytanlar

- a. Şeytanların gökyüzüne çıkıp meydana gelecek olaylar hakkında havadis çalmaya çalışmaları,
- b. Semavi sırlardan az bir miktarını çalarken gökte kayan yıldızların gelerek onları semadan sürmeleri ve onlara bir peygamberin gönderildiğini haber vererek “onun bulunduğu yere gidin ve ne isterseniz ondan elde edin” demeleri,
- c. Hz. Muhammed’in gelmesiyle birlikte Şeytanların gökyüzünden havadis çalmaktan men edilmeleri,
- d. Tâhirü’l-Mevlevî, Mevlânâ’nın bu beyitlerle şunları anlatmak istediğini belirtmiştir: “Gayb âleminin esrarını öğrenmek istiyorsanız o esrarın muallimi bulunan Resul-i Ekrem hazretlerine ve onun varisleri bulunan ariflere müracaat ve mütabaat ediniz. Yoksa göklere çıkacak kadar kudretiniz bulunsa bile kendinize bir şey elde edemezsiniz.”

Aktarılmak istenilen iletiler: Gayb âleminin kapıları Hz. Muhammed ve varisleri dışındakilere kapatılmıştır.

219. Ölüm anında pişman olan filozof /Fahrüddin Râzî

- a. Bir filozofun ölüm anında aklı çok aciz ve faydasız görerek zekâ ve akıl atını saçma ve asılsız yerlere sürdüğünü, gurur dolayısıyla Hak erlerine uymadığını ve ancak hayal ve dedikodu deryasında yüzdüğünü itiraf etmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Ömrü boş şeylerle harcanmamak gerekir.

220. Katır ile devenin hikâyesi

- a. Bir deveyle bir katırın aynı ahıra düşmesi,
- b. Katırın deveye kendisi yolda giderken çok defa yüzükoyun düştüğü hâlde devenin hiç düşmemesinin hikmetini sorması,
- c. Devenin katıra, kendisinden daha yüksek bir görüş açısına ve ilahi nura sahip daha keskin gözlere sahip olduğunu söyleyerek kendisinin temiz yaradılışı ve helalzade olduğunu, katır gibi eşekle kısrağın veled-i zinası olmadığını vurgulaması,
- d. Katırın, bir müddet ağladıktan sonra devenin söylediklerini tasdik ederek onun kendisinden üstün olduğunu kabul etmesi ve ondan yardım istemesi,
- e. Devenin –kendi kusurunu itiraf ve kabul eden- katıra iltifat ederek yol göstermesi ve önceden düşman olarak gördüğü katırı artık dostları arasında gördüğünü belirtmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Olay ve durumlara geniş açılardan bakmak, kişinin hata yapma ihtimalini azaltır.

221. Kıbtî ile Sıbtî'nin hikâyesi

- a. Nil suyunun Kıbtilere kan, Sıbtilere su olarak görüldüğü dönemde çok susayan bir Sıbtinin, bir Kıbtî'ye gelerek dostluk ve kardeşlik hakkı için kendi niyetine Nil'den bir testi su doldurması için yalvarması,
- b. Sıbtî'nin dostuna hizmet etmek için Nil'e giderek tasını suyla doldurması, suyun yarısını kendisinin içmesi, yarısını Kıbtî'ye uzattığında suyun simsiyah kan olması, sonra tekrar kendi tarafına eğince kanın su olması,
- c. Kıbtî'nin bu duruma çok öfkelenmesi, öfkesi geçinceye kadar oturması, daha sonra Sıbtî'ye bu sırrın halledilmesi için çarenin ne olduğunu sorması,
- d. Sıbtî'nin bu durumun çaresinin Firavun'un yolundan ayrılarak Hz. Mûsâ'ya iman etmek olduğunu söylemesi,
- e. Kalbinin karalığından kendisinde dua edecek ağız bulunmadığına hükmeden Kıbtî'nin, Sıbtî'den kendisi için hayır ve hidayet duasında bulunmasını talep etmesi,
- f. Sıbtî'nin, secdeye kapanarak Kıbtî için dua etmesi ve duasının Allah tarafından kabul edilmesi,

- g. Sıbtî'nin dua ettikten sonra tasını tekrar suyla doldurarak içmesi için Kıbtî'ye uzatması, Kıbtî'nin suların kendisi için artık bir kıymeti kalmadığını belirterek “Ben ‘Allah müminleri satın aldı’ sırrından bir şerbet içtim ki mahşere kadar susamayacağım” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: En güzel nimet Allah'ın kendisidir. Allah, kulları üzerinde sahip oldukları niteliklere göre tecelli eder. Nimeti veren de ondan mahrum eden de Allah'tır.

222. Kötü kadın ve kocasının hikâyesi

- a. Bir kadının, kocasının gözü önünde âşığıyla beraber olmak istemesi,
- b. Kadının armut toplamak için ağaca çıkması ve yükseldikten sonra kocasına bakarak ağlamaya başlaması, kocasına bir kadın gibi altına yattığı ahlaksız Luti'nin kim olduğunu sorması,
- c. Kocasının, aşağıda kendisinden başka hiç kimse olmadığını, kadının başı döndüğü için yanlış gördüğünü söylemesi, kadının sorusunu tekrarlayıp kocasından yeniden aynı cevabı alması,
- d. Kadın ağaçtan inip kocası ağaca çıkınca kadının oralarda gizlenmiş olan âşığıyla birleşmesi, adamın kadına “Behey kaltak, maymun gibi o üstüne çıkan kimdir?” diye bağırması,
- e. Kadının, adamın söylediklerinin doğru olmadığını belirterek aşağıda kendisinden başka hiç kimse olmadığını iddia etmesi, kendisinin de kocasını ağacın üstündeyken uygunsuz vaziyette gördüğünü hatırlatarak görülen bu hayallerin hep armut ağacından kaynaklandığını söylemesi,
- f. Mevlânâ'nın, “armut ağacı”nın “varlık ve benlik vehmi” olduğunu belirterek onun “üstünde”yken gözün kararıp şaşıştığını, ondan “inince –varlık ve benlik vehmini terk edince-“ “fikir, göz ve sözün eğrilikten kurtulduğunu” vurgulaması ve “Ey salık, indikten sonra armut ağacına yine çık. Çünkü Allah'ın iradesiyle artık o ağacın mahiyeti değişmiş ve feyz-i ilâhî ile yeşermiştir” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah, varlık ve benlik vehminden kurtulan insanların fikrine, gözüne ve sözüne, gösterdikleri tevazudan dolayı doğru görme yeteneği/ hassası verir.

223. Hz. Mûsâ'nın duası

- a. Hz. Mûsâ'ya asasını elinden atması için Allah'tan emir gelmesi ve asanın Firavun ile halkını acze düşüren bir mucizeye dönüşmesi,
- b. Asanın, Firavun'a uyanlar için Nil nehrinin suyunu kana dönüştürmesi ve onları ellerini başlarına vurmaya mecbur etmesi, ekinlerini çekirgeler yediği için kıtlık ve ölüm yaşamaları,
- c. Kavminin akıbetinin ne olacağını gören ve imana gelmeyeceklerini anlayan Hz. Mûsâ'nın göğsünden ve ağzından –kendi iradesi dışında- şu duanın edilmesi: “Bu cemaat doğrulmayacak olduktan sonra bu kadar çalışmak ve mucizeler göstermek ne içindir?”
- d. Allah'tan “Nuh peygambere tabi ol da işin sonunu görmeyi bırak! İşin sonunu görmezlikten ve bilmezlikten gel! (Allah'ın emirlerini tebliğ eyle!)” diye emir gelmesi,
- e. Nil nehri Kıbtiller için tamamen kana dönüşünce Firavun'un gelerek Hz. Mûsâ'ya yalvarması,
- f. Hz. Mûsâ'nın Allah'a Firavun'un kendisini aldattığını ancak Allah'ı asla aldatamayacağını söyleyerek bu durum karşısında ne yapması gerektiğini danışması,
- g. Allah'ın, Hz. Mûsâ'ya –sözlerinin samimi olmadığını bildiği- Firavun'un önüne bir parça kemik atmasını, yeryüzünün tekrar yeşillenmesi için asasını kımıldatarak dudağını oynatmasını istemesi,
- h. Hz. Mûsâ, Allah'ın emrine uyunca yeryüzünün tekrar yeşermeye başlaması, Hakk'ın ihsanıyla karınlarını iyice doyuran insanların buldukları bol nimet karşılığında azgınlaşarak isyankar olmaları,
- i. Mevlânâ'nın “Bilmiş ol ki beden aç kalmayınca itaatkar olmaz. Onu tokken ibadete sevk etmek soğuk demiri döğmek gibidir” diyerek “*nefs*”i “*kıtlık zamanı Hz. Mûsâ'nın huzurunda yerlere kapanıp yalvaran Firavun*”a benzetmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah insanı nasihatle ve azdırmakla imtihan eder. Varlıktan maksat, Allah'ın bütün isimlerinin, sıfatlarının ve fiillerinin tecelli etmesidir. “İnsan, ihtiyaçtan kurtulunca azar. Hani eşeğin, yükünü atınca çifte fırlatması gibi...” (Beyit: 15992). Allah her şeyi hakkıyla bilendir. İnsan nefsinin Allah'a itaat etmesi için nimetlerden mahrum bırakılması gereklidir.

223.1. Bolluk zamanında darlık vaktinin unutulacağına dair bir misal

- a. Mevlânâ'nın, bir kimsenin rüyasında iyi ve kötü şeylerle dolu bir şehir görünce yıllarca yaşadığı –hatta orada doğup büyüdüğü- şehri unutuvermesi gibi, ruhun da doğup yer tuttuğu gayb âlemini unutarak bu dünyaya meyletmesini şaşılacak bir durum olarak görmemek gerektiğini, bulutun yıldızları örttüğü gibi uykunun da o eski vatani hatırdan çıkardığını vurgulaması,
- b. Mevlânâ, ruhun kendi evvelini ve âhirini görebilmesi için “*mücahede*”yi bir yöntem olarak göstermiş ve ruhun da bir kalbi olduğunu vurgulamıştır: “Mücâhede ile bir ruhun kalbi esrar penceresinden başını çıkarır da açılan gözü evveli ve âhiri görür” (16002).

Aktarılmak istenilen iletiler: Mücahede evvel ve âhirin ânda farkında olunması sürecidir.

223.2. Cehennemdeki aç mahlûkatın Allah'a yalvarmaları

- a. Allah'ın Hz. Mûsâ'ya “Bırak o eşekler çayırdan otlasınlar” diyerek cehennemde bu eşekleri yemek için sabırsızlanan onca azgın ve kızgın kurdun beklediğini belirtmesi,
- b. Allah'ın Hz. Mûsâ'ya ettiği davetle bu eşekleri hayvan etmek istediğini, ancak onların bu lütuftan nasibinin olmadığını, ceza günü Hz. Mûsâ'ya tabi olmadıkları için hüsrana uğrayacaklarını söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah'a ve peygamberlere iman etmeyenlerin sonu cehennem olacaktır. Allah, dilediğini imana erdiren, dilediğini de hüsrana uğratandır.

224. İnsanın yaratılışının hâlleri ve menzilleri (Devir nazariyesi)

- a. İnsan ruhunun önce cemâd (cansız varlık, madde) mertebesine, oradan nebâtât (bitkiler) mertebesine intikal etmesi,
- b. Yıllarca nebatat âleminde yaşayan insan ruhunun, bir zamanlar cemad âleminde bulunduğunu hatırlamaması, hatta onunla harp etmesi,
- c. İnsan ruhunun nebatat âleminden hayvanat âlemine intikal edince bu defa da nebatat âleminde bulunduğunu hatırına getirmemesi, ancak nebata karşı özellikle baharda çiçekler açıldığı zaman bir meyil hissetmesi,

- d. Allah emredince hayvanî âlemden insanlığa geçilmesi, böylece insanın iklimden iklime –yani mertebeden mertebeye- geçerek âkil, âlim ve kâmil olması, insanın önceki akıllarını hatırlamaması gibi en son aklının da değişeceğinin belirtilmesi,
- e. İnsanın uyuyarak –yani bu dünyaya gönderilerek- evvelki hallerini unutmaması ancak bu unutulma halinde bırakılmaması, tekrar o uykudan uyandırılması ve kendi hâline gülmeye başlayarak “Rüyada gördüğüm o gam ve keder neydi? Nasıl oldu da doğru düzen hâlleri unuttum? O gamların ve illetlerin uyku hâli, aldanma ve hayal bulunduğunu nasıl fark edemedim?” demesi,

Aktarılmak istenilen iletiler: Mevlânâ, metnin sonunda “Dünya da böyledir, uyuyanın gördüğü rüya gibidir. Rüya görenin gördüğü şeyleri devam edecek sandığı gibi, dünyada gaflet uykusunda bulunanlar da dünyayı sürüp gidecek sanırlar” diyerek bu misalden çıkarılması gereken sonucun “*dünya uykusunda ne yapılmış ise uyanıklık âleminde onun âşikâr edileceğini*” olduğunu belirtmiştir.

225. Zülkarneyn ve Kaf Dağı

- a. Zülkarneyn’in Kaf Dağı’na gidip onun zümrütten daha saf olduğunu görmesi ve azameti karşısında hayrette kalınca onun yanında diğer dağların ne olduğunu sorması ve Kaf Dağı’nın diğer dağların kendisinin damarları olduğunu, her şehirde gizli bir damarı bulunduğunu söylemesi, Allah bir yerde deprem olmasını murat edince Kaf Dağı’nın bir damarını oynattığını, Allah “yetiştir” deyince damarının sakinleştiğini ve bu hâlinin diğer bir emre kadar devam ettiğini belirtmesi,
- b. Zülkarneyn’in, Kaf Dağı’nın konuştuğunu görünce ondan kendisine Allah’ın sıfatlarından bahsetmesini istemesi,
- c. Kaf Dağı’nın, Allah’ın sıfatlarını açıklamaya kimsenin gücünün yetemeyeceğini söylemesi,
- d. Zülkarneyn’in Kaf Dağı’ndan Allah’ın sıfatları hakkında küçük de olsa bir bahiste bulunmasını istemesi,
- e. Kaf Dağı’nın görünen üç yüz yıllık yol genişliğinde bir sahayı Allah’ın bir-biri üstüne bine sayısız karlı dağlarla doldurduğunu, onların üstüne sürekli kar yağmaya devam ettiğini ve eğer böyle karlı bir vadi olmasa cehennem ateşinin bütün dünyayı mahvedeceğini söylemesi,

- f. Mevlânâ'nın hikâyesinin sonunda "Gafiller de bil ki akıllı kimselerin hicabları tecelli ateşinden yanmasın diye böyle kar dağlarıdır. Eğer karlar yağdıran cehaletin aksi olmasaydı, şevk ve iştiyak ateşinden o Kaf Dağı –gibi ariflerin vücudu- yanardı" demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Her şeye gücü yeten ve her işi hikmetle yapan Allah, kudretini vasıtaların arkasına gizlemiştir. Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir.

226. Karıncaların hikâyesi

- Bir karıncanın, kâlemin kâğıt üstüne yazdıklarını görerek bir başka karıncaya "O kâlem, kağıda fesleğen gibi, susam çiçeği gibi ve gül gibi acayip nakışlar" yaptı demesi,
- Diğer karıncanın, asıl sanatkarın parmaklar olduğunu, iş görme konusunda kâlemin, parmakların eseri olduğunu belirtmesi,
- Üçüncü karıncanın "Parmaklar onları yazdırsa bile bu iş kolun sayesinde" demesi,
- Bahis böyle uzayıp giderken daha zeki olan karınca beyinin diğer karıncalara bu hünerleri suretten yani maddeden görmemelerini, akıl ve ruhtan başka bir şeyle bu güzel nakışların yapılamayacağını söylemesi,
- Hikâyesinin sonunda Mevlânâ'nın "Allah'ın kudret ve tevfiği olmayınca, bu akıl ve kalbin de cemâd gibi cansız kalacağından karınca beyi de haberdâr değildi" demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah, görünenin ve görünmeyenin; maddenin ve mânânın ötesindeki hakikattir. Maddî ve manevî bütün tecellilerinden O'na ulaşmak gerekir.

227. Cebrail'in Hz. Muhammed'e melek suretiyle görünmesi

- Hz. Muhammed'in, Cebrail'den kendisine yaratıldığı suretle görünmesini istemesi üzerine Cebrail'in Hz. Muhammed'e kendisini o surette görmeye tahammül edemeyeceğini belirtmesi,
- Bunun üzerinde Hz. Muhammed'in Cebrail'den kendisini melekut âlemindeki şekliyle göstermesini istemesi, Cebrail'in yedi yüz kanadından sadece biri ile doğuyu ve batıyı kaplayacak şekilde kendini göstermesi,

- c. Cebrail'deki bu azameti gören Hz. Muhammed'in Allah'ın kudretini düşünerek kendinden geçmesi, bunu gören Cebrail'in insan şekline girip Hz. Muhammed'i kucaklayarak ayılması,
- d. Mevlânâ'nın, Cebrail'in bu durumunu, padişahların -kendilerini gören arslanları bile titreten- eli kılıçlı ve korkunç çavuşlarına benzetmesi, bu çavuşların padişahın azamet ve heybetinin bir göstergesi olduğunu ve halkı kibir, kin ve benlik davasından vazgeçirme amacına hizmet ettiğini belirtmesi,
- e. Hz. Muhammed'in, Hakikat-i Muhammediyye'nin azametli kanadını açacak olsa Cebrail'in ebediyen kendinden geçeceğini belirtmesi,
- f. Hz. Muhammed'in Sidretül Münteha'da Cebrail'in de kendisiyle beraber gitmesini istemesi üzerine Cebrail'in buradan öteye kanat sallayacak olursa o kanadın yanacağını belirtmesi,
- g. Hz. Muhammed dünyaya gelmeden önce onun zahiri varlığının her kafirin muskası olması, onun geleceği vaktin merak edilmesi ve bir an evvel gelmesi için secdeye kapanılması, onun ismiyle zafer talep edenlerin düşmanlarını tepetaklak etmesi, onun hatırlanmasının hastalara ilaç tesiri yapması, Yahudilerin yolda giderken Hz. Muhammed'in dış görünüşüne ait özellikleri kalplerinden, kulaklarından ve ağızlarından eksik etmemesi,
- h. Hz. Muhammed, dünyaya geldikten sonra Yahudilerin bütün yüceltmelerinin ve muhabbetlerinin ortadan kalkması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah, çeşitli vasıtalarla azamet ve heybetini göstererek halkı kibir, kin ve benlik davasından vazgeçirmek ister. Hakikat-i Muhammediyye, Cebrail'den üstündür.

228.Hz. İbrahim'in kestiği kuşlar

- a. Bedene ait dört sıfatı Hz. İbrahim'in kestiği kuşlara benzeten ve onların boğazlanmasının ruhun yolunu açacağını vurgulayan Mevlânâ'nın, Hz. İbrahim'den bu dört kuşun başlarını kesmesini istemesi,
- b. Dört kuştan "kaz"ın "hırs"ı, "horoz"un "şehvet"i, "tavus"un "makam"ı, "karga"nın ise "tûl-ı emel/ bitmeyen istek, hiç ölmeyecekmiş gibi dünyaya dalmak ve düşünmek"i temsil ettiğinin belirtilmesi,
- c. Karganın emelinin ebedi olmak yahut uzun bir ömre kavuşmak olduğunun, hırsı temsil eden kazın kuru yaş ne bulsa yere gömdüğünün ve yağmacılık hususunda sultana bile güvenmediğinin belirtilmesinin ardından yeme içme

- hırsıyla dolu oldukları vurgulanan kâfirlerin durumunun kazın durumuna benzetilmesi ve bu durumu desteklemek için “Kafir yedi barsakla mümin ise bir barsakla yer hadisinin buyurulduğu kıssa”nın anlatılması,
- d. Tavus kuşunun amacının, -tıpkı bir tuzak gibi sonucunun ve faydasının farkında olmaksızın- halkı hayır ve şerle avlamak olduğunun belirtilmesi,
- e. Hz. İbrahim’in, Allah’ın fermanıyla –gak gak diye ötüp dünyada uzun ömür isteyen- kargayı öldürmesi, Mevlânâ’nın, uzun ömür isteyen karganın durumunu Allah’tan kıyamet gününe kadar mühlet isteyen Şeytanın durumuna benzetmesi ve “Eğer o kokmuş ağızlı karga pislik yiyici olmasaydı ‘Ya rabbi, beni kargalık tabiatından kurtar’ diye yalvarırdı” demesi ve kargadan canını Allah’a feda etmesini istemesi,
- f. Karganın Hz. İbrahim’e “Horozu niçin öldürdün?” diye sorması üzerine Hz. İbrahim’in bunu ilahi fermanla yaptığını söylemesi, horozun Hz. İbrahim’den bu fermanın hikmetini sorması, bu suretle her bir kılıyla Allah’ı teşbih edeceğini belirtmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Hırs, şehvet, makam ve mevki hırsı ile dünya malına aldanmaktan uzak durulmalıdır.

228.1. “Kafir yedi barsakla mümin ise bir barsakla yer” hadisinin buyurulduğu kıssa

- a. Müşriklerin akşam vakti Hz. Muhammed’in mescidine gelerek yorgun ve aç olduklarını belirtmeleri ve Hz. Muhammed’den kendilerini misafir etmelerini istemeleri,
- b. Hz. Muhammed’in, kendi ahlakıyla ahlaklanmış olan sahabelerinden misafirleri aralarında paylaşarak evlerine götürmelerini istemesi,
- c. Sahabelerin her birinin bir misafir seçerek evine götürmesi, sadece iri vücutlu birinin kimse tarafından götürülmek istenmediği için mescitte kalması,
- d. Hz. Muhammed’in iri vücutlu adamı alarak Hücre-i Saâdet’e götürmesi, adamın kendisine yemekte ikram edilen ekmeği, yemeği ve yedi keçinin sütünü tamamıyla yemesi ve içmesi (on sekiz kişinin yiyeceğini yemesi), keçi sütü içmeyi umut eden hane halkının bu durum karşısında hiddetlenmesi,
- e. İri vücutlu adamın, yatma zamanı gelince odasına girmesi, ona hiddetlenen halayığın kapının zincirini dışardan takması,

- f. Adamın, gece tuvalet ihtiyacını gidermek için kapıya fırlaması ancak onu kapalı ve zincirli bulması, bütün uğraşlarına rağmen kapının bağına bir türlü çözememesi, çareyi uyumakta bulması ve rüyasında kendisini bir viranede görmesi ve kendini viranede gördüğü için de tuvalet ihtiyacını gidermesi, uyandığında yattığı yeri pislik içinde görünce utancından âdeta deliye dönmesi,
- g. Hz. Muhammed'in, odaya pisleyen adam karaltısını görüp de utanmasını ve rahatça çıkıp gitsin diye oda kapısını açması ve kendisini gizlemesi ve adamın odadan çıkıp gitmesi,
- h. Misafirin yattığı ve kirlettiği örtüyü ev halkından birinin –belki de adama kızgın olan halayık- adamı rezil etmek için Hz. Muhammed'in huzuruna götürmesi,
- i. Hz. Muhammed'in halayığa gülümseyerek her şeyi kendi elleriyle yıkamak için ondan ibrik getirmesini istemesi,
- j. Hücrede bulunanların hepsinin, Hz. Muhammed'e canlarının kurban olduğunu belirterek pislği yıkamak istemeleri,
- k. Hz. Muhammed'in bu yıkayısta bir hikmet olduğunu belirtmesi üzerine ondaki esrarın meydana çıkmasını isteyen sahabelerin beklemeye başlamaları,
- l. Hz. Muhammed'in, Allah'ın emrini yerine getirmek için pislikleri ciddiyet ve gayretle yıkaması ve bunu yaparken gönlünün “Bunları sen yıka, bu işte kat kat hikmet vardır” demesi,
- m. Misafirin tekrar Hücre-i Saadete gelmesi, kirlettiklerini Hz. Muhammed'in yıkamakta olduğunu görünce utancından üstünü başını parçalayıp kendi hâline ağlaması ve feryat etmesi,
- n. Hz. Muhammed'in, adamın bu hâline acıması, adamın Hz. Muhammed'e “Sen küll iken Allah'a karşı mütevazı bulunuyor ve ondan korkup titriyorsun. Ben bir cüz iken O'na ve emirlerine karşı geliyorum” demesi ve yüzünü göğze kaldırarak “Ey cihanın kıblesi, sana bakacak yüzüm yok” diye feryat etmesi,
- o. Adamın titreyerek çırpınması haddini geçince Hz. Muhammed'in onu kucaklaması ve okşayarak yatıştırması, adamın gözlerini açarak ona kendisini tanıtmaması, Mevlânâ'nın, adama nasip edilen bu lütfun onun doğruluk ve samimiyetle (sıdk ve ihlas ile) ağlamasından kaynaklandığını belirtmesi,

- p. Hz. Muhammed'in, ümitsizliğe düşmüş ve pişman olmuş misafirin yüzüne su serpmesi ve teselli ederek yatıştırması,
- q. Adamın, söz söyleyebilecek bir hâle gelince Hz. Muhammed'den kendisine kelime-yi şahadet getirtmesini istemesi, varlığından usandığını vurgulayarak Allah'ın birliğini ve Hz. Muhammed'in peygamberliğini tasdik ettikten sonra çıkıp gideceğini söylemesi,
- r. Hz. Muhammed'in, misafire kelime-yi şahadet teklif etmesi, misafirin de bunu kabul ederek Müslüman olması,
- s. Hz. Muhammed'in, adama bu akşam da misafir olmasını teklif etmesi, adamın Hz. Muhammed'e nereye giderse gitsin Hz. Muhammed'in misafiri olacağına yemin etmesi,
- t. Adamın, o gece Hz. Muhammed'in misafiri olması, bir keçinin sütünün ancak yarısını içmesi, Hz. Muhammed'in ona süt içmesi ve yufka ekmeği yemesi konusunda ısrarda bulunması üzerine adamın yemin ederek doyduğunu söylemesi, ev halkının "bu kandil bir damla zeytinyağı ile nasıl doldu? Fil vücutlu adam sivrisinek kadar yiyor" diyerek hayrette kalması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Kapıya gelen Tanrı misafiri –kim olursa olsun- en güzel şekilde ağırlandırılmalıdır. Mütevazı olmak, insanların kusurlarını örtmek ve gıybet, iftira ve gammazlıktan sakınmak gerekir. Pişman olup samimiyetle gözyaşı dökmek insanın affedilmesine vesile olur.

228.2. Suyun hikâyesi

- a. Allah'ın pislikleri temizlemek için semadan yağmur yağdırması,
- b. Durgun hâlde bulunan su pislence "*duygu*"nun ondan iğrenmesi ve onu istememesi,
- c. Allah'ın, suyu buharlaştırarak denize götürmesi ve lütuf ve keremiyle "*suyu su ile yıkama*"sı,
- d. Suyun ertesi yıl eteğini sürüyerek tekrar gelmesi ve kendisine nerede olduğunu soranlara "Hoşlar ve temizler denizindeydim" cevabını vermesi, kendisinin Allah ahlakı ile ahlaklandığını, Şeytan'ı bile melek gibi tertemiz edebileceğini, burada kirlenince tekrar bütün temizliklerin asıl menbası olan Allah'a gittiğini, Allah'ın da kendisinin de işinin "*temizlemek*" olduğunu vurgulaması, Mevlânâ'nın burada "*su*"dan maksadının "*insanların bulanıklığını yıkayan evliya ruhu*" olduğunu, o ruhun dünya ehlini yıkamakla bulanınca

arş-ı alaya temizlik veren Allah'a gittiğini, oradan tekrar döndüğünde “*okyanusun temizlikleri*”nden yeryüzündekilere “*yeniden ders vermeye koşturduğunu*” belirtmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah, suyu su ile yıkayan ve kirlenen kullarını evliya ruhlarıyla arındırır.

228.3. Tavus kuşu ile hakîmin hikâyesi

- Kırda dolaşmaya çıkan bir hakîmin kanatlarını yolan bir tavus kuşu görerek ona bu güzelim kanatları acımaksızın nasıl yolduğunu sorması,
- Tavusun, kanatlarını yolmaması için kendisine nasihat eden hakimin yüzüne bakması, sonra hıçkırığa hıçkırığa ağlayarak etrafındakileri de ağlatması
- Hakimin cevap alamadığı için bu soru için pişman olması ve ağlayarak “Niçin boşboğazlık edip de sordum. O, gam ve kederle dolu imiş. Ben sualimle onun derdini arttırdım” demesi,
- Tavusun, ağlaması geçince kanatları yüzünden avcılarının kendisine tuzak kurduğunu belirttikten sonra hâkime “acıyorum ama benim için can kanattan azizdir. Kanat ise canımın düşmanıdır. Bu kanatla benim için kendimi beğenme silahı ve sebebi olmuştur. Kendini beğenmek ise sahibine yüzlerce bela getirir.” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Sahip olduğu hünerler –tavusun kanadı gibi- eğitim almamış insanın canının düşmanıdır. Sabırlı insanlar, sahip oldukları hünerleri ve malı mülkü yok farz ederek hareket eder. Kibir ve kendini beğenmişlikten uzak durulmalıdır.

229. Ferâce'nin Ferecî olması

- Sûfîlerden birinin iç sıkıntısı geçirdiği bir zamanda cübbesinin önünü yırtarak ferahlaması ve yırtık cübbenin adını ferecî (ferahlık) koyması ve bu adın yaygınlaşması.
- Mevlânâ'nın ruhen ferahlamak için –sûfînin cübbesini yırtması gibi- vehmi varlığın yırtılması gerektiğini belirtmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsanın maddî ve manevî varlığı bir vehimden ibarettir. Asıl varlık, Allah'ta erimekle erişilen yokluktur.

230. Allah'ı görme konusunda sohbet eden iki derviş

- a. Bir dervişin, başka bir dervişe Allah'ı nasıl gördüğünü sorması,
- b. Dervişin Allah'ı "bila keyfiyet" gördüğünü ancak onu söze dökülebilmek için misal kullanması gerektiği vurgulayarak onu "sol tarafında bir ateş, sağ tarafında kevser gibi hoş bir ırmak olduğu hâlde gördüğünü" belirtmesi, insanların bir kısmının o ateşe el uzattığını, diğer bir kısmının ise nehirden mest olduğunu ama bu durumun her saidi (ahiret için çalışan) ve her şakiyi (her çeşit günahı işleyebilen) şaşırtacak bir oyun olduğunu, "*ateş ve kıvılcım tarafına giden herkesin suyun ortasından başını çıkardığını*", sırta vakıf olan çok az kişinin ateşe atıldığını belirtmesi,
- c. Mevlânâ'nın hırslarına uyup aldanmış olanlardan pek çoğunun saf saf olarak ve acele ile ateşten kaçıp su tarafına gittiğini belirtmesi,
- d. Ateşin, gözleri bağlanmış olan insanlara hâl diliyle makbul bir kaynak olduğunu belirterek Hz. İbrahim'e "Ey Halil, burada ne kıvılcım vardır ne duman. Bu görünen şey, Nemrud'un sihir ve hilesinden başka bir şey değildir" diye seslenmesi,
- e. Mevlânâ'nın akıllı insanların pervane, ateşin de onlar için su olduğunu belirterek pervanenin ruhunun ağzından "keşke yüz binlerce kanadım bulunsaydı da mahrem olmayanların körlüklerine rağmen amansız bir surette ateşlere yansaydı. Bir cahil, eşekliğinden benim kanatlarımın yanmasına acır. Ben ise hakikati gördüğüm için onun cahilliğine acırım" demesi, bahsettiği ateşin "suların ruhu" olduğunu vurgulayarak Allah'ın insanların Hz. İbrahim'e benzeyip benzemediğini tespit etmek için böyle oyunları olduğunu belirtmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir. Allah, maddî ve manevî varlıklarını kendisinde eritip eritmeyeceklerini görmek için kullarını dener.

231. Köpeği açlıktan ölen Arap'ın hikâyesi

- a. Köpeği ölmek üzere olduğu için feryat eden bir adamın yanından geçen bir dilencinin adama neden ağladığını sorması, adamın gündüz kendisi için avcılık gece de bekçilik eden köpeği öldüğü için ağladığını söylemesi,
- b. Dilencinin köpeğin hastalığını sorması üzerine adamın açlığın köpeği öldürecek hâle getirdiğini söylemesi,

- c. Dilencinin adama “Bu hastalığa ve ölüme sabret ki Allah sabredenlere mukabilini, mükâfatını verir” dedikten sonra elindeki dolu torbada ne olduğunu sorması, adamın önceki gecedeki artan ekmeği, katığı ve nafakası olduğunu söylemesi,
- d. Dilencinin adama köpeğe neden ekmek vermediğini sorması üzerine adamın o kadar merhameti olmadığını, ekmeğin parayla ancak gözyaşının bedava olduğunu söylemesi,
- e. Dilencinin adama “Ey hava ile dolu kırba, toprak başına! Demek ki sence bir dilim ekmek gözyaşından daha iyi ha?” karşılığını vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Hayvanlara eziyet edilmemeli, merhamet gösterilmelidir.

232. Hz. Muhammed’e nazar değmesi

- a. Hz. Muhammed’in yağmursuz ve çamursuz bir yolda kayarak düşmesi,
- b. Hz. Muhammed’in “Bu kayma nedendir, ben bu hâli sebepsiz sanmıyorum” demesi üzerine “O hâl sana müşriklerin kötü gözünden erişti. Eğer o nazar değen kimse senden başka birisi olsaydı o anda ölür, o nazara avlanır, erir giderdi” (Maide suresi/ 67) diye ayet gelmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Hiçbir şey sebepsiz değildir, insanın başına gelen her şey önemli manaya hükmdir. Hz. Muhammed, nazar değmesine karşı Allah tarafından korunmuştur.

233. Mum ve mumcu

- a. Mumcunun muma “Seni yok olman için dökdüm” demesi,
- b. Mumun mumcuya “Ben de yokluğa kaçtım” cevabını vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Varlığını Allah’ta yok edenlere tehlike yoktur. Onlar her türlü tehlikeden emindirler. Tecride dayalı bir somutlaştırma yoluna gidilerek Mumcu ile Allah, mum ile de varlığını Allah’ta eritmesi için yaratılan insan kastedilmiştir. Allah, insanı maddî ve manevî varlığından arınıp kendisinde erimesi için yaratmıştır.

234. Kurdu yiyip kedi tarafından yenilen kuşun hikâyesi

- a. Bir kuş, bir kurdu avlarken kedinin fırsat bularak kuşu kapması, kurdu yiyen kuşun kediye yem olması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah'tan başka her şey için bir yeme ve yenilme döngüsü işlemektedir.

235. Hırsız ve zabıta

- a. Hırsız kumaş çalarken hasımlarının –çaldığı şeyin sahipleri- zabıta memuruyla onun peşine düşmesi,
- b. Evdeki eşya ve kapının kilidiyle meşgul olan hırsızın aklının zabıta memurlarına yakalanacağından gafil bulunması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah'tan başka her şey için bir yeme ve yenilme döngüsü işlemektedir.

236. Hem yiyen hem yenilen ot

- a. Otun sulanarak tatlı su içmesi ve bir hayvanın da gelerek otu yemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah'tan başka her şey için bir yeme ve yenilme döngüsü işlemektedir.

237. Eşek ahırında hapis olan ceylanın hikâyesi

- a. Bir avcının bir ceylanı avlayarak öküzler ve eşeklerle dolu bir ahıra hapsetmesi,
- b. Ceylanın eşek ve öküzlerden ürkererek kaçması,
- c. Avcının, gece eşeklerin önüne saman dökmesi, öküz ve eşeklerin bu samanı iştahla yemesi,
- d. Ceylanın kah ürkererek o tarafa bu tarafa kaçması, kah samanın tozundan ve dumanından yüzünü çevirmesi,
- e. Mevlânâ'nın bu durum karşısında “Bir kimseyi zıddı olan şahısla bırakırlarsa onu ölüm azabına uğratmış olurlar” demesi,
- f. Bir eşeğin “Bu hayvanlar babası, padişahlarla beylerin huyunda, susun!” demesi, başka bir eşeğin ceylanın gidip gelmesine bakıp alay ederek “bir inci bulmuş, nasıl olur da ucuza satar?” diye sorması, bir başka eşeğin “söyleyin, bu naziklikle padişahın tahtına çıkıp yaslansın” demesi,
- g. Çok yiyen bir eşeğin, ceylanı çağırması üzerine ceylanın “Hayır, iştahım yok, kuvvetsizim” demesi,
- h. Eşeğin ceylana “Biliyorum ki nazlanıyorsun. Yahut da utanıyorsun da onun için çekinmekteisin” demesi,

- i. Ceylanın kendi kendisine o yemeğin eşeğin yemeği olduğunu söyleyerek kendisinin bir zamanlar duru sularla bağlar bahçelerle avunup eğlendiğini belirtmesi ve “Yoksul olduysam bile nasıl olur da yoksulca hareket ederim? Elbisem eskidiyse ben yeniyim” demesi,
- j. Eşeğin ceylana “Evet, söylen dırıldan. Gariplikle çok saçma şeyler söylenebilir” demesi, ceylanın ona “Göbeğim, sözlerime şahadet etmede. Öd ağacı ile ambere bile ehemmiyet vermemede” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Mevlânâ metin içinde “Bir kimseyi zıddı olan şahısla bırakırlarsa onu ölüm azabına uğratmış olurlar” diyerek metnin temel iletisini belirtmiştir.

238. Hz. Süleyman ve Hüthüt

- a. Hz. Süleyman’ın “Hüthüt, gitmeye mecbur olduğuna dair kabul edilebilecek bir özür getirmezse ya onu öldürürüm yahut sayıya gelmez bir azap ile cezalandırırım” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsan kendisine benzeyen kişilerle dostluk kurar. Beklentileri doğrultusunda hareket edecek kişilere güvenir.

239. Sultan Muhammed Harzemşah ve Sebzvar şehrinden Ebubekir’in hikâyesi

- a. Muhammed Harzemşah’ın, ahalisi “fasık” olarak nitelendirilen Sebzvar şehrine savaşmaya gitmesi, çok kayıp veren halkın haraç ve vergi karşılığında canlarını bağışlaması için hükümdara yalvarmaları,
- b. Harzemşah’ın onlara “Huzuruma Ebubekir isimli bir kimse getirmediğinize canınızı kurtaramazsınız” demesi,
- c. Halkın koca bir şehirde bir Ebubekir arayıp bulmanın imkansızlığına hükmederek hükümdara bir çuval altın getirmesi ancak hükümdarın bu altınlardan yüz evirmesi,
- d. Halkın “Bu viranede Ebubekir isimli bir kimse var mı?” diye dellal çağırması, üç gün üç gece aradıktan sonra zayıf ve hasta bir Ebubekir bulması, (Ebubekir, bir yolcudur, güzergâhındaki şehirlerden biri olan Sebzvar’da hastalanmış ve bir virane köşesinde çürüyecek hâle gelmiştir).
- e. Halkın, harap bir köşede yatan Ebubekir’i acele kaldırarak sultanın onu istediğini, onun sayesinde şehrin katliamdan kurtulacağını söylemesi,

- f. Ebubekir'in yürüeyebilecek dermanı olsa bu düşman memleketinde kalmayıp dostlarının bulunduğu bir şehre gideceğini söylemesi,
- g. Halkın bir tabut getirerek Ebubekir'i onun üstüne yatırması, hamalların onu yüklenerek Sebzvar'da Ebubekir isimli birinin bulunduğunu görmesi için Harzemşah'ın huzuruna getirmesi,
- h. Mevlânâ'nın hikâyesinin sonunda "Bu dünya Sebzvar şehri gibidir ki Merd-i İlahi olanlar burada zayıf olup gitmişlerdir. Harzemşah da Rabb-i Celil'i temsil etmektedir ki o Rabb-i Celil, bu rezil kavimden saf ve hâlis bir kalp istemektedir" demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah, insanların suretlerine değil, gönüllerine bakar.

240. Hz. Yusuf'un Mısır azizinin rüyasını yorumlaması

- a. Mısır azizinin rüyasında yedi semiz ve çok besili öküzü yedi zayıf öküzün yediğini görmesi.

241. Allah, Hz. Âdem ve Şeytan

- a. Allah'ın huzurundan kovulan Şeytan'ın, kendisine kıyamete kadar mühlet verilince Allah'tan insanları avlamak için tuzak istemesi,
- b. Allah'ın Şeytan'a altın, gümüş ve at sürüsü göstererek "halkı bunlarla avlayabilirsin" demesi,
- c. Şeytan'ın görünüşte teşekkür etmesi ama suratını ekşiterek dudaklarını sarkıtması,
- d. Bunun üzerine Allah'ın Şeytan'a altın ve mücevheratı da armağan etmesi, Şeytan'ın Allah'tan bundan daha fazlasını istemesi üzerine Allah'ın ona yağlı ve tatlı yemeklerle kıymetli meşrubatı ve türlü türlü ipekli elbiseleri de vermesi,
- e. Şeytan'ın insanları sapıtmak için Allah'tan bundan daha fazlasını istemesi, bunun üzerine Allah'ın şarabı ve çengi Şeytan'ın önüne koyması, Şeytan'ın gülümseyerek yarı memnun olması,
- f. Allah'ın, erkeklerin aklını ve sabrını alan kadın güzelliğini göstermesi üzerine Şeytan'ın memnun olması, ellerini çırparak oynamaya başlayan Şeytan'ın "Ya Rabbi, bu fitneyi çabuk bana ver, muradıma eriştim" demesi,

- g. Şeytan'ın kadının güzellik unsurlarını görünce ince bir perdeden Hak tecelli ediyormuş zannetmesi ve yerinden sıçraması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah'ın insanları kandırması için Şeytan'a verdiği tuzaklar arasında en tehlikelisi kadındır.

242. Hz. Âdem'in güzelliği

- Güzellik timsali olan Hz. Âdem'e meleklerin secde etmesi, Hz. Âdem bu güzellikten düşünce "Eyvah, varlıktan sonra yokluk" demesi,
- Allah'ın, Hz. Âdem'e manevî bir dille "Cürmün şu: Fazla yaşadın" demesi,
- Cebraîl'in, Hz. Âdem'i saçından tutarak ona "Cennetten ve bu hoş kimseler arasından çekil" demesi,
- Hz. Âdem'in, izzetten sonra bu zilletin ne olduğunu sorması üzerine Cebraîl'in "İzzetin Allah'ın ihsanı idi. Zilletin de onun adlidir" cevabını vermesi,
- Hz. Âdem'in Cebraîl'e "Sen candan gönülden bana secde ediyordun. Nasıl oluyor da şimdi cennetten kovuyorsun?" diye sorması içinde bulunduğu durumu netleştirmek için "Sonbaharda yapraklar ağaçtan ayrılıp nasıl dökülürse benden de bir imtihan yüzünden şu güzelim elbiseler uçuyor" demesi,
- Mevlânâ'nın Hz. Âdem için "Cürmü şudur: İğreti süs takındığı hâlde bu elbiseler ve süsler benimdir diye davaya kalkıştı" açıklamasında bulunması ve Allah'ın lisanından "Güzellik harmanı bizimdir, güzellerin o harmandan ancak dane topladıkları yakinen bilinsin diye onu geri alıyoruz" demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsan maddî varlığından arınarak yokluk âleminde varlık bulmalı, sahip olduğu her şeyin Allah'ın emaneti olduğunun farkına vararak benlik davasından uzak durmalıdır.

243. Hz. Yusuf ve Züleyha

- Züleyha'nın her taraftan kapıları kapamasına karşılık Hz. Yusuf'tan hiçbir hareket görünmemesi,
- Hz. Yusuf, Allah'a dayandığı için kilit ve kapının tekrar açılması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah, namus konusunda kendisine sığınan kullarını bütün kötülüklerden emin kılar.

244. Peygamberlik iddia eden adam

- a. Bir adamın “Ben peygamberim, hatta bütün peygamberlerden üstünüm” demesi,
- b. Adamı boynundan bağlayarak şikâyet etmek için şahın huzuruna götürmele-ri,
- c. Adamın başına toplanan ahalinin hepsinin yokluk âleminden geldiğini söyleyerek “o hâlde biz de peygamberiz” demeleri,
- d. Adamın ahaliye onların öte âlemden bu âleme uyuyarak kendisinin ise uyanık olarak geldiğini söylemesi,
- e. Halkın, peygamberlik iddia eden adam hakkında şaha “Ona işkence yaptır da bir daha böyle sözler söylemesin” demesi,
- f. Adamın çok zayıf ve bir tokatla ölecek hâlde olduğunu gören şahın, ahaliyi uzaklaştırarak adamı bir yere oturtması ve ona yerinden yurdundan sorular sormaya başlaması,
- g. Adamın şaha Darüsselam’dan olduğunu, oradan yola çıkarak yolunun bu melamet yurduna düştüğünü, burada evi de birlikte yaşadığı bir kimsesi de olmadığını söylemesi,
- h. Padişahın adama şaka yollu öğle yemeğinde ne yediğini ve iştahının nasıl olduğunu sorması,
- i. Adamın şaha “Eğer kuru yahut taze ekmeğim olsaydı peygamberlik davasına kalkışır mıydım?” demesi,
- j. Mevlânâ’nın bir gürûha karşı peygamberlik davasında bulunmanın bir dağda kalp aramaya benzediğini söylemesi,
- k. Padişahın adama “Bari vahyin ne olduğunu söyle yahut peygamber olan ne elde eder? Ondan haber ver” diye sorması, adamın padişaha “Ne vardır ki peygamber onu elde etmesin yahut hangi devlet vardır ki peygamber ona erişmesin?” cevabını vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Tatlı dil, merak edilenlerin öğrenilmesini kolaylaştırır.

245. Vefâhî âşık ve sevgilisinin hikâyesi

- a. Bir âşığın, sevgilisinin huzurunda onun için yaptığı hizmetleri sayıp dökmesi,

- b. Sevgilinin, âşığının bütün söylediklerini yaptığını ancak aşkın ve sevginin aslının aslı olan bir şeyi yapmadığını, onun yanında bütün bunların teferruat-
tan ibaret kaldığını söylemesi,
- c. Âşığın, sevgilisinin bahsettiği o şeyin ne olduğunu sorması üzerine sevgili-
nin “ölmektir, yok olmaktır” cevabını vererek “Sen, dediklerinin hepsini
yaptın fakat ölmedin, hâlâ dirisin, canınla oynayan, aşk uğrunda ölümü göze
alan bir âşık isen hemen kendini öldür” demesi,
- d. Âşığın, sevgilisinin bu dokunaklı sözlerini duyunca şikâyet etmeden neşeli
bir şekilde ölüp gitmesi ve o gülüşün onda ebedî olarak kalması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Gerçek aşka ulaşmak için maddî ve mânevî varlı-
ğın sevgili uğrunda kurban edilmesi gereklidir.

246. Bir kimsenin müftüye “namazda ağlama” konusunda soru sorması

- a. Birisinin müftüye namazda feryat ederek ağlayan bir adamın namazının bo-
zulup bozulmayacağını ve daha da makbul olup olmayacağını sorması,
- b. Müftünün öncelikle gözyaşlarının dökülme nedeninin bilinmesi gerektiğini
belirterek öte âlemi görerek ağlayan kişinin namazının daha kıymetli daha
makbul olduğunu fakat o ağlayış bedene ait bir acıdan yahut bir matem yü-
zündense hiçbir işe yaramayacağını söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Ameller niyetlere göredir.

247. Ağlayan şeyh ve müridinin hikâyesi

- a. Bir müridin, şeyhin huzuruna vararak onun ağlayıp feryat ettiğini görmesi ve
kendisinin de ağlamaya koyulması,
- b. Müridin uzun süre ağladıktan sonra şeyhten müsaade isteyerek dışarı çıkma-
sı ve bunun üzerine has ve gerçek bir müridin arkasından koşarak ona yetiş-
mesi ve ondan Allah aşkına kendine gelmesini isteyerek ona “Sakın o padi-
şahı ağlıyor gördüm de ben de onun gibi ağladım demeyesin, bu münkirlik
olur” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah’ın has ve gerçek bir kulu olmakla, böyle
olanları taklit etmek bir değildir. Mevlânâ, bunu münkirlik olarak değerlen-
dirmiştir.

248. Hanımının eşeğiyle nefsini körleten câriyenin hikâyesi

- a. Bir halayığın, hanımının eşeğine insanla cinsel ilişkiye girmeyi öğreterek nefsini onunla körletmesi, cinsel yaklaşımdan kendisine zarar gelmemesi için eşekle birleşeceği zaman onun cinsel organına kabak geçirmesi,
- b. Eşeğinin çok zayıflama nedenini nalbantlara danışan ve kendisine eşeğinde bir hastalık bulunmadığı bildirilen hanımın, kapı aralığından câriyenin bu hâlini görmesi ancak kabağa dikkat etmemesi,
- c. Hanımın, bir gün câriyeyi uzak bir yere göndererek ahıra gidip câriyenin yaptığı gibi eşeği kendisine yaklaştırması, kabağı unuttuğu için iç organları parçalanarak ölüp gitmesi,
- d. Mevlânâ'nın hayvanî nefsi erkek bir eşeğe benzeterek "onun aletine düşmekse ondan daha kötü, daha ayıp bir şeydir" demesi,
- e. Câriyenin, eve dönerken kendi kendisine "ah kadını, ustayı sen yola vurdun. Ustasız bir iş yapmaya kalkışacak, bilgisizlik yüzünden canıyla oynayacaksın. Benden tam olmayan bir bilgi çaldın. Fakat tuzağın ne olduğunu sormaya utandın" demesi, (câriyenin, eve dönüş yolundayken ve hanımının durumunu görmeden onun başına gelenlerden haberdar olması dikkat çekicidir),
- f. Câriyenin ahıra gelip kapının çatlağından hanımının eşeğinin altında can verdiğini görmesi ve "Ey ahmak kadın, bu ne hâl? Sana ustanın gösterdiği şeyin dış yüzünü gördün, iç, yüzünden gizlendi. Sen usta olmadan dükkân açtın" demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Nefsin isteklerine uyarak haddi aşmak, kişinin başına felaket açar.

249. Ölüm lokması

- a. Hırsından, karnını doyuracak miktardan daha fazla yemek yiyen adamın "kötü ölüm lokması"nın boğazında kalması,
- b. Mevlânâ'nın bu durum üzerine "Ey haris adam, yemeğin helva ve paluze bile olsa doycak kadar ye" demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Hırs ve açgözlülüğe kapılmamalı, doycak kadar yemek yenmelidir.

250. Terazîye verilen dil

- a. Allah'ın, terazîye dil vererek ona "Haydi kalk da Kur'an'dan Rahman Sûresini oku" demesi
- b. Tâhirü'l-Mevlevî'nin, burada Rahman suresinin 7, 8 ve 9. âyetlerine işaret edildiğini belirtmesi: "Göğü yüceltti ve ölçüyü koydu. Ölçüde, adalette haddü aşmayasın. Bir de tartıyı hakçasına tutun, noksan tartmayın."

Aktarılmak istenilen iletiler: Hırs ve açgözlülükle hareket edilmemeli, terazî ile doğru tartılmalıdır. Allah, adildir, adil olanları sever.

251. Papağan ve ayna hikâyesi

- a. Önüne bir ayna konan papağanın, aynada kendi aksini görmesi ve kendi yüzüyle karşılaşması,
- b. Aynanın arkasına gizlenen adamın, güzel bir ifadeyle edibâne söz söylemesi,
- c. Papağanın, duyduğu sözleri ayna içinde gördüğü papağanın söylediğini zannetmesi, kendisine konuşmayı öğreten adamın varlığından haberinin olmaması, konuşmayı kendi cinsinden olan bir papağandan öğrendiğini farz etmesi,
- d. Mevlânâ'nın bu durum karşısında "Söz öğreten, ona ayna arkasından söz söylemeyi öğretir. Yoksa, papağan kendi cinsinden olmayan birisinden söz öğrenemez" demesi ve ardından konuşmayı öğrenen papağanın söylediği sözün manasından ve sırrından da habersiz olduğunu belirtmesi,
- e. Mevlânâ'nın bu durumu noksanlarla dolu olan müridin velinin beden aynasında kendisini görmesine ve bunun ardından da kendisinden başka bir şey görmemesine benzetmiş, söz söylenirken ve olaylar meydana gelirken aynanın ardındaki akl-ı küllü göremediğini vurgulamıştır.

Aktarılmak istenilen iletiler: Varlık ve benlik davasına düşülmemeli, görünen ve görünmeyenin arkasındaki mutlak hakikate ulaşmaya çalışılmalıdır.

252. Çilede uyuyan adamın rüyası

- a. Çilede uyuyan bir adamın, rüyasında karnında yavruları havlayan gebe bir köpek görmesi,
- b. Gördüğü rüya karşısında çok şaşırın ve çilede yalnız olduğu için rüyasından kimseye bahsedemeyen adamın, bu durumun çözülmesi için Allah'a yalvarması,

- c. Bu yalvarışın üzerine gaipten bir ses gelerek adama “ana karnındaki bu eniklerin sesleri bil ki sizlerin laflarına benzer. Onlar hicaptan dışarı çıkmamışlar, gözleri bağlı olduğu halde boş yere söylenir dururlar. Ana karnındaki köpek eniklerinin havlamaları faydasızdır. O, ne ava yarar ne de bekçiliğe”demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Yerinde ve zamanında söylenilmeyen sözün kişiye hiçbir faydası yoktur.

253. Darvanlı adamın hikâyesi

- a. Darvanlı temiz bir Allah adamının, köyünde sadaka verışı ve güzel huyu ile tanınması, ekinden elde ettiği gelirin onda birini yılda dört kere fakirlere bağışlaması ve çocuklarına her zaman böyle davranmalarını vasiyet etmesi,
- b. Adamın çocuklarının, babalarının öğüdünü dinlememesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Zekat ve sadaka rızkın bereketi ve sigortasıdır.

254. Hz. Âdem yaratıldığında Allah’ın sırasıyla Cebrail’i, Mikail’i, İsrail’i ve Azrail’i yeryüzüne toprak almaya göndermesi

- a. Allah’ın, Hz. Âdem’in bedeni yaratılırken Cebrail’e yer yüzünden bir avuç toprak alıp getirmesini emretmesi,
- b. Cebrail’in, Allah’ın emrini yerine getirmek için yeryüzüne gelmesi ve elini toprak almak için yere uzatınca toprağın kendisini çekmesi, dile gelip yalvararak “Benden yaratılacak insan teklif çekişmelerine, tehlikeli didişmelere düşecektir, Allah aşkına beni bırak, benden toprak alma” demesi,
- c. Haya ve utanç madeni olan Cebrail’in yeryüzünün yalvarmaları karşısında çaresiz kalarak toprak alamadan Allah’a geri dönmesi ve ona “Ben senin emrine karşı gelemem, kendi dileğimi yapamam, fakat yerle benim aramda neler geçtiğini sen daha iyi biliyorsun” demesi,
- d. Allah’ın toprak getirmesi için yeryüzüne Mikail’i göndermesi, yeryüzünün Mikail’e de ağlayıp yalvarmaya başlaması, Mikail’in de Allah’ın huzuruna eli boş çıkması,
- e. Allah’ın, yeryüzünden toprak alması için İsrail’i göndermesi, yeryüzünün İsrail karşısında da ağlayıp feryat ederek yalvarması, İsrail’in hemen Allah’ın huzuruna gelerek yerle aralarında olup biteni anlatması ve özür dile-

mesi ve ona “Allah’ım, görünüşte toprağı al diye emrettin ama içime onun aksini ilham ettin” demesi,

- f. Allah’ın, Hz. Âdem’in bedenini yoğurmak için bir avuç toprak almak üzere Azrail’i yeryüzüne göndermesi,
- g. Toprağın, âdet edindiğı üzere Azrail’e de ağlayıp feryat etmeye başlaması, Azrail’in toprağı “Ben bu efsunlarla gitmem, bunlara kanarak gizli âşikâr emir sahibinin emrinden yüz çevirmem” diyerek toprağı söze tutması, onu sözle oyalarken yeryüzünden bir avuç toprak kaparak Allah’ın huzuruna götürmesi,
- h. Allah’ın Azrail’e “Rû şen (belli) apaydın ilmim hakkı için seni bu halkın celdâdı yapacağım” demesi,
- i. Azrail’in, Allah’a o zaman herkesin kendisine düşman kesileceğini söylemesi,
- j. Allah’ın “Ben, sıtma, humma, kulunç, baş dönmesi, yaralanmak gibi sebepler halk ederim. Onların gözlerini senden çevirir de daha çok hastalıklara, sebeplere baktırırım” demesi,
- k. Azrail’in Allah’a “Senin öyle kulların da vardır ki sebepleri yırtarlar” demesi üzerine Allah’ın Azrail’e “Sebepleri görmeyen senin yaptığın işi de görmez. Ama sen de sebepsin” diye cevap vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Gönle doğan her şey –Allah’ın emrine uymama isteğı dâhil- Allah’ın tecellisidir. Vasıtalarla gerçekleştiğine inanılan ölüm için Azrail de bir vasıtaadır.

255. Hz. Yunus’un ağlayarak belayı defeden kavmi

- a. Hz. Yunus’un kavmine gece gökyüzünden bir belanın gelip çatması, gök gürlemesi, şimşeklerin çakması, gökten ateş dolu bir bulutun ayrılması, yıldırımların taşları bile koparması,
- b. Hepsi damda olan insanların, aşağıya inerek ovaya doğru koşuşmaya başlaması,
- c. Allah’ın ağlaşan, yalvaran ve feryat eden insanlara acıması ve bulutu dağıtması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah, gözyaşlarıyla kendisine yalvaran kullarını her türlü belâ ve musibetten emin kılandır.

256. Zindan kuyusunda rüya gören adam

- a. Zindan kuyusuna hapsedilen adamın gece rüyasında gül bahçesi görmesi,
- b. Adamın Allah'a "Beni tekrar bedene gönderme, tene döndürme. Şu gül bahçesinde gezip durayım" demesi üzerine Allah'ın "Duan kabul edildi, artık tene dönme" buyurması,
- c. Mevlânâ'nın bu durum karşısında "Bak, bu çeşit rüya ne kadar hoştur. İnsan ölümü görmeden cennete gidiyor" demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Herşeye gücü yeten Allah, samimiyetle edilen duaları kabul edendir. Allah'ın samimi ve has kullarına "*memnuniyet*"i tattırdığı vasıtalarından birisi de rüyalardır.

257. "Ne hoştu bu dünya ölüm olmasaydı," diyen gafil adama verilen cevap

- a. Ölüm olmasa dünyanın hoş bir yer olacağını düşünen bir adama başka birinin "ölüm olmasaydı, ızdıraplarla dolu olan bu dünya çekilmezdi, hiçbir şeye yaramazdı. Ovaya yığılmış, dökülmemiş, danesi sapından ayrılmamış, ihmal edilmiş bir harmana benzerdi" demesi,
- b. Mevlânâ'nın bu diyalogun ardından "Ey ahmak kişi, yalancı akıl, her şeyi aksi görür, ters görür, ölümü dirilik, diriliği de ölüm sanır" diyerek "Allah'ım, sen bize her şeyi şu hile yurdu olan dünyada, nasılsa öyle göster" diye dua etmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah'a varlık ve eşyanın hakikatini göstermesi için dua edilmelidir.

258. Kıyamet günü sahnesi

- a. Kıyamet gününün güneşi doğunca çirkin güzel herkesin topraktan sıçrayıp kalkarak "kaza ve kader divanı"na gelmesi,
- b. "Geçer akçe"nin de "kalp akçe"nin de "pota"ya girmesi, geçer akçenin "sevinçli bir şekilde nazlanma"sına karşılık "kalp akçe"nin "eriyerek yanması",
- c. Zaman zaman gelen imtihanlarla gönüllerdeki sırların açığa çıkması, müminlerin "Biz müttakileriz" demesine karşılık müşriklerin Allah'ın huzurunda başını eğmesi,
- d. Gözlerin, amel defterlerinin ne taraftan geleceğini kollaması,

- e. Bir kulun eline kapkara, suçlarla ve kötülüklerle dolu bir amel defterinin verilmesi, hırsızlar gibi darağacına/ cehenneme doğru yürümeye başlayan adam için özür dileme yolunun da bağlanması,
- f. Hayattayken adamı koruyup kollayan meleklerin, polisler gibi önüne arkasına düşerek adamı ite kaka götürmeleri,
- g. Adamın, cehennem kuyusundan kurtulma ümidiyle her yol başında ayağını geriye çekmesi, bekleyerek durması, susup dinlemesi ve bir ümide kapılarak yüzünü geriye çevirip bakması,
- h. Allah'tan meleklerden ibadet ve iyiliklerden yoksun günahkar adama yüzünü neden hep geriye çevirdiğini sormalarını istemesi ve o kula sert hitaplarda bulunması,
- i. Kul, suç ve günahlarının Allah'ın söylediklerinden çok daha fazla olduğunu, Allah'ın rahmetiyle onları örttüğünü ve Allah'ın rahmetinden ve affından asla ümit kesemediği için sürekli arkasına baktığını itiraf etmesi üzerine Allah'ın "Ey melekler, onu tekrar benim huzuruma getirin. Çünkü o günahkârın gönül gözü rica ve niyazdadır. Suçlarına bakmadan onu azat edelim. Onu bağışlayalım. Onun hatalarının üstüne bir kâlem çekivereyim" demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Kul Allah'ı nasıl biliyorsa Allah onun için öyle tecelli eder.

259. Gazneli Mahmut ve kölesi Ayaz'ın hikâyesi

- a. Gazneli Mahmut'un kölesi Ayaz'ın, postu ile çarığının sarayda boş bir odaya asması, her gün o boş odaya giderek kendi kendine "Sakın kendini bir şey zannetme, gurura kapılma. Sen şu çarığı giyiyordun" demesi,
- b. Sarayda çalışan arkadaşlarının, odanın kapısının kilitli olduğunu görerek odada define olduğunu sanmaları, Sultan'a giderek Ayaz'ın o odaya biriktirdiği altınları, gümüşleri ve altınla dolu küpünü koyduğunu, Ayaz'ın odaya kimseyi bırakmadığını ve odanın kapısını sürekli kilitli tuttuğunu söylemeleri,
- c. Duydukları karşısında şaşırıp padişahın, odada ne olduğuna bakması için emirlerinden birini görevlendirmesi,
- d. Emirin, yanına aldığı otuz adamla gece yarısı Ayaz'ın odasını açmaya gitmesi,

- e. Adamlardan birinin, Ayaz'ın sultanın hazinesinin en has kulu ve canı olduğunu belirterek böyle bir sevgiye karşı en değerli hazinelerin sözü bile olmayacağını söylemesi,
- f. Ayaz hakkında kötü zannı olmayan sultanın, kendi kendine şüpheye kapılarak "Allah esirgesin, ya böyle çıkar da bundan incinirse, onun mahcup olmasını hiç istemem" demesi daha sonra bu kötü zandan uzaklaşarak "böyle huylar ondan uzaktır. Böyle bir zan boş şeydir ve hayaldir" diye düşünmesi,
- g. Ayaz'ın her gün çarığı ile postunu görmek için odaya gitmesi karşısında Mevlânâ'nın "Çünkü varlık, insanı adamakıllı sarhoş eder. Aklını başından, utanma duygusunu da gönlünden alır" demesi,
- h. Emirin, gece yarısı çavuşlarla Ayaz'ın odasına girerek asılı bulunan çarıklarla postu görmesi, bunu hile sanarak odanın her tarafını kazdırması, kuyu kazıcıları getirterek şüphelendiği yerleri deşmesi, duvarları deldirmesi, sonra hiçbir şey bulamayarak utanması ve kazılan yerleri tekrar doldurtması,
- i. Emir ve çavuşların, duvarları sıvamaya fırsat bulamayarak toz içinde, benizleri sarı ve mahcup bir hâlde sultanın huzuruna varmaları,
- j. Sultanın, huzuruna gelenlere asıl fikrini gizleyerek altınların nerede olduğunu sorması, arama vazifesi verilen adamların hepsinin padişahın önünde yere kapanarak özür dilemesi, padişahın onlardan gidip Ayaz'a yalvarmalarını istemesi ve suçlular hakkında hüküm verme yetkisini Ayaz'a devretmesi,
- k. Ayaz'ın sultana "Padişahım bu lütuf ve ihsan senin lütuf ve ihsanıdır. Yoksa ben ancak o çarıkla posttan ibaretim" demesi, Mevlânâ'nın çarığın meniyi, postun da kanı temsil ettiğini söylemesi,
- l. Padişahın Ayaz'dan vereceği hükmü geciktirmemesini istemesi üzerine Ayaz'ın, fermanın sultana ait olduğunu belirtmesi,
- m. Padişahın, Ayaz'ı söyletmek için mahsustan "Bunca gamı, bunca sevinci cansız bir şey olan çarıkla pöstekiye neden söylersin? Bunlara beslediğin bu sevgi nedir?" diye sorması,
- n. Sultan Mahmut'un Ayaz'a bir kere daha "Şu çarıkla pöstekeyi anlat da arkadaşların bundan ibret alsınlar, onlara nasihat olsun. Çünkü 'Din nasihatten ibarettir'" demesi,
- o. Padişahın Ayaz'dan tekrar yaptığı işin aslını, çarıkla pöstekiye gösterdiği saygının nedenini söylemesini, kendi hâlini insanlara anlatarak onları şüphe-den kurtarmasını istemesi,

- p. Padişahın, Ayaz'a doğruluğundan dolayı iltifatlarda bulunması, onu okşayarak lütuflarda bulunması,
- q. Gazneli Mahmut'un bir gün divana gitmesi ve oradakilere bir mücevherin değerini sorması, vezirin değer biçmekte çok mübalağa ederek elmasın yüz eşek yükü altına değer olduğunu söylemesi üzerine padişahın vezire mücevheri kırmasını emretmesi, vezirin mücevheri kırmakta tereddüt ederek "nasıl kırabilirim? Ben senin hazinene, malına zarar verebilir miyim?" demesi üzerine vezirin bu sözünü çok beğenen padişahın mücevheri vezirden alarak giyindiği bütün elbiseleri, kuşandığı her şeyi vezire vermesi,
- r. Padişahın divandakileri bir müddet söze tuttuktan sonra mücevheri hazinedarın eline vererek ona mücevherin değerini sorması, hazinedarın mücevherin memleketin yarısı değerinde olduğunu söylemesi, Sultan Mahmut'un hazinedara mücevheri kırmasını emretmesi,
- s. Hazinedarın padişaha "Bunu kırmaya elim nasıl varır? Ben hazinedarım, nasıl olur da padişahın hazinesine düşman olurum" demesi, padişahın ona da elbise vermesi, maaşını arttırması ve aklını zekâsını çokça methetmesi,
- t. Padişahın biraz zaman geçtikten sonra denemek için mücevheri adalet bakanının eline vermesi, onun da aynı cevabı vermesi, daha sonra padişahın aynı soruyu yönelttiği bütün beylerin benzer cevapları vermeleri ve padişahın her birine elbiseler vererek ihsanlarda bulunması, veziri taklit eden her beyin elbise paralarının arttırılarak hepsinin memnun edilmesi,
- u. Padişahın mücevherin değeri hakkındaki sorusunu Ayaz'a yöneltmesi, Ayaz'ın mücevherin kendi söyleyeceğinden de fazla değeri olduğunu belirtmesi üzerine padişahın ondan da mücevheri parçalamasını istemesi,
- v. Ayaz'ın yenlerindeki taşları çıkararak mücevheri un ufak etmesi, Ayaz'ın böyle hareket etmesi karşısında Mevlânâ'nın "Bu hareket ona doğru görünmüştü. Devletli bahtı yâr olmuştu da o eşine az rastlanır fırsat el vermişti. Yahut o saf ve temiz delikanlı, bu işi rüyasında görmüştü de koltuğuna iki taş almıştı" yorumunda bulunması,
- w. Ayaz'ın mücevheri kırması üzerine beylerin Ayaz'ı kınaması, Ayaz'ın beylere "Ey ulu beyler, padişahın emri mi daha kıymetlidir, yoksa mücevher mi?" cevabını vermesi, beylerin Ayaz'ın sözleri üzerine başlarını öne eğerek unutuşlarına özür aramaya koyulmaları,

- x. Padişahın ihtiyar cellata bir taş için emrini çiğneyen beyleri huzurundan uzaklaştırmasını emretmesi ve hepsinin öldürülmesini istemesi,
- y. Bunun üzerine Ayaz'ın Sultan Mahmut'un tahtının önüne koşarak onun merhametini ve affediciliğini övmesi ve ondan bütün beyleri affetmesini istemesi, araya varsayıma dayalı şartlı bir hikâye olan "Cinayet işleyen sarhoş"un girmesi,
- z. Ayaz'ın "Ben Allah'ı en fazla iyi bilenizim. O yüzden de Allah'tan en çok korkanınızım" hadisine ve "Allah'tan en çok âlim kulları korkar" âyetine dayanarak içinden "Ben kim oluyorum da ilimle dopdolu olana acımayı öğretmeye kalkışıyorum, bilgi ile dopdolu ilim sahibine yol göstermeye uğraşıyorum" diye geçirmesi ve beylere şefaatt ettiği için, padişaha affetmeyi hatırlattığı için kendisini suçlu sayması, araya "Allah, huriler ve has kullar" temsilinin girmesi,
- aa. Ayaz'ın Sultan Mahmut'a beylerin yaptıkları yanlış işleri anladıklarını ve pişman olarak af dilemek için sultanın kapısına geldiklerini belirtmesi,
- bb. Hasetten coşup köpüren beylerin kendi sultanlarını kınamaya başlayarak "Senin kölen bu Ayaz'da otuz adamın akli yok iken nasıl olur da otuz beyin elbise masrafını alır, bu kadar parayı yer" demeleri,
- cc. Sultan Mahmut'un otuz beyi alarak avlanmak için dağlara gitmesi,
- dd. Sultan'ın uzaklarda bir kervan görerek onun hangi şehirden geldiğini öğrenmesi için beylerden birini göndermesi,
- ee. Bir başka beye kervanın nereye gittiğini öğrenmesini emretmesi,
- ff. Sultanın gönderdiği ilk beyin dönerek kervanın Rey şehrinden geldiğini söylemesi, Sultan'ın kervanın nereye gittiğini sorması üzerine cevap verememesi,
- gg. Kervanın yanından dönen ikinci beyin kervanın Yemen'e gittiğini söylemesi üzerine sultanın kervanın yükünün ne olduğunu sorması ve beyin bu soruya cevap verememesi,
- hh. Sultanın kervanın yükünün ne olduğunu öğrenmesi için bir başka beyi kervana göndermesi, kervanın yanından dönen beyin sultana kervanda her cins eşyanın olduğunu, fakat yükün çoğunluğunu Rey'de yapılan kaselerin oluşturduğunu söylemesi, sultanın kervanın Rey'den ne zaman çıktığını sorması üzerine bu beyin de sessiz kalması, bu şekilde otuz beyin anlayışlarının kıt, akıllarının noksan olduğunun ortaya çıkması,

- ii. Bunun üzerine Sultan Mahmut'un bir gün Ayaz'ı aynı şekilde imtihan ettiğini, Ayaz'ı kervanın nereden geldiğini öğrenmesi için gönderdiğini fakat onun sultanın beylere sorduğu bütün soruların cevaplarını öğrenmiş olarak geri döndüğünü belirtmesi,
- jj. Beylerin sultana bunun Allah'ın bazı insanlara bir lütuf ve ihsanı olduğunu, çalışmakla elde edilebilecek bir şey olmadığını söylemeleri, beylerin bu sözleri üzerine sultanın “Şu hayat mücadelesinde insan, başarıya ulaşmamış, zarar etmiş, bir şey elde edememişse bu hâl onun gereği gibi çalışmamasından ileri gelmiştir” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Kişi, aslını unutmamalı ancak bunu gerçekleştirmeye çalışırken başkalarında şüphe uyandıracak davranışlarda bulunmamaya da dikkat edilmelidir. Her işi o işin ehli olana vermek gereklidir. Kıskançlık, gıybet ve iftiradan sakınmak gerekir. Gerçekler er geç açığa çıkacaktır.

259.1. Cinayet işleyen sarhoş

- a. Varsayımaya dayanılarak hikâye kişisi yapılan bir sarhoşun cinayet işledikten sonra “özümlü vardı, ben kendimde değildim, ne yaptığımı bilmiyordum” demesi hâlinde kendisine “kendinde olmayış sana kendiliğinden gelmedi. Onu sen çağırdın. O dileği, ihtiyarı kendin meydana getirdin. Sarhoşluk senin Cehdîn senin gayretin olmaksızın gelseydi can sakisi senin ahdini korur, seni gözetirdi. Sana arka olur, seni[n] namına o özür dilerdi” denileceğinin ifade edilmesi,
- b. Bunun ardından Mevlânâ'nın “Ben Allah aşkıyla sarhoş olanın küçük suçuna, yanlışına kul köle olayım” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Sarhoşluk, insanın kendi iradesiyle gerçekleşen bir durum olduğu için kişi sarhoşken yaptıklarının sorumluluğunu üstlenmek zorundadır.

259.2. Allah, huriler ve has kullar

- a. Allah'ın “Ey insanlar, ey asıl varlıklar, sürgün edildiğiniz bu dünyada çok ıstırap çektiniz, çok garip kaldınız. Artık benim kadrime, değerime bilin. Benim ihsan ve lütuf ağacımın gölgesinde rahatça oturun ayaklarınızı uzatın, istirahat edin. Din yolunda ıstıralar çeken ayaklarınızı, ölümsüz hurilerin kucaklarına, ellerine uzatın” buyurması,

- b. “Merhametli” olduğu vurgulanan hurilerin “Bu Allah âşıkları olan sûfiler savaştan döndüler” diye gözleriyle birbirine işaret etmesi ve “Bu tertemiz sûfiler, güneş ışığı gibi bir zaman toprağa ve pisliğe düştüler, fakat kirlenmediler. Onlarda pislikten bir eser yok, tertemiz geri geldiler. Nasıl güneşin ışığı pisliğin üstüne düşer de kirlenmeden yine kendine dönerse onlar da pislenmeden döndüler” demeleri.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah âşıkları, çektikleri ıstırapların mükafatını mutlaka görecektir.

260. Mecnûn’un hastalanması

- a. Mecnûn’un, Leylâ’nın ayrılığına dayanamayarak hastalanması, ağrıyan boğazında “tıkanıklık” hastalığının görülmeye başlanması,
- b. Mecnun’u tedavi etmek için gelen doktorun kan almaktan başka çare olmadığını söylemesi,
- c. Doktor, Mecnun’un kolunu bağlayıp neşteri eline alınca Mecnun’un nara atarak “Paranı al da git, hacamat etmeyi bırak. Ölüsem öleyim. Bu köhne miş beden de varsın ölsün” demesi,
- d. Doktorun, -aşkının çokluğundan dolayı - geceleri etrafına toplanan aslan, kurt, ayı, yaban eşiği gibi yırtıcı hayvanlardan korkmayan Mecnun’a, kan aldirmaktan neden korktuğunu sorması,
- e. Mecnun’un doktora “Ben yaralanmaktan korkmuyorum. Benim sabrım, tahammülüm taştan meydana gelmiş dağdan da fazladır” cevabını vererek içinde Leyla’dan başka bir varlık olmadığını belirtmesi ve doktora kendisinden kan alırken neşteri ansızın Leyla’ya vurup onu yaralamasından korktuğunu söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Aşk, maddî ve mânevî varlığı sevgilide eritmek, tamamen ona dönüşmektir.

261. Âşığını sınavan sevgilinin hikâyesi

- a. Bir sevgilinin, âşığına “acaba beni mi daha fazla seviyorsun, kendini mi?” diye sorması
- b. Âşığın, sevgilisine tepeden tırnağa onunla dolu olduğunu ve vücudunda ondan başka bir varlık bulunmadığını söylemesi, güneşin sıfatlarıyla halis lal hâline gelen taşın, canla başla güneşi sevmesi ile kendini sevmesi arasında

bir fark olmadığını, ikisinin de bir olduğunu lal olmayan taşın kendisine düşman kesildiğini, orada bir ben değil iki ben ve iki benlik olduğunu söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Aşk, maddî ve mânevî varlığı sevgilide eritmek, tamamen ona dönüşmektir. Âşığın sevgilisini sevmesi ile kendisini sevmesi arasında fark yoktur.

262. Zahidin kıskanç karısı ve câriyesi

- a. Karısının bir zahidi huri gibi güzel olan câriyesinden kıskanması ve onu sürekli gözetleyerek câriye ile yalnız kalmamasına dikkat etmesi,
- b. Kadının bir gün hamama gitmesi ve birden hamam tasını evde unuttuğunu hatırlayarak câriyesini taşı alıp getirmesi için eve göndermesi,
- c. Bu sözü duyan câriyenin efendisi ile buluşabileceğini düşünerek canına can katılması, sevine sevine eve koşması,
- d. Altı senedir efendisini seven ve evde onunla yalnız kalabilmek için fırsat kollayan câriyenin evde efendiyi yalnız bulması ve şehvetle tutuşan iki âşığın tedbiri elden bırakıp kapıyı bile kapatmayı unutarak neşe ile kucaklaşması ve birlikte olması,
- e. Aynı anda hamamdaki kadının aklının başına gelmesi ve akli başından giderek korkuyla eve koşması,
- f. Kadının eve gelerek kapıyı açması, adamla câriyenin kapının sesini duyması ve adamın hemen fırlayarak namaza durması,
- g. Kadının câriyeyi darmadağın, şaşkın, perişan ve somurtkan bir hâlde görmesi,
- h. Kadının kocasına bakması ve onun namazda titremesinden şüphelenmesi, hemen koşarak kocasının durumunun namaz kılmak için uygun olmadığını haykırması,

Aktarılmak istenilen iletiler: Metnin sonunda mahşer yerinde, dünyadayken günah işleyen organların dile gelerek gizlenen her şeyi meydana çıkaracaklarını vurgulayan Mevlânâ, böylece zinadan uzak durulması gerektiğini vurgularak metnin temel iletisini vermiştir.

263. Nasuh tövbesi

- a. Şehvetli bir genç olan Nasuh'un çarşaf giyip başını örtüp peçe takarak kadınlar hamamında tellaklık etmesi,
- b. Nasuhun, tellaklık etmeye defalarca tövbe etmesi ve tövbesini defalarca bozması,
- c. Nasuh, hamamda tas doldururken padişahın kızının küpesinin halkalarından kıymetli bir mücevherinin kaybolması,
- d. Hamamın kapısının sımsıkı kapatılması, sultanın hizmetkârları tarafından herkes tek tek arandığı hâlde mücevherin bulunamaması,
- e. Nasuh'un, korkusundan تنها bir yere çekilmesi, yüzünün sararması ve titremeye başlaması ve kendisini bu durumdan kurtarması için Allah'a yalvararak bu sefer de günahını örterse artık yapılmayacak her türlü şeyden tövbe edeceğini söylemesi,
- f. Aranma sırası Nasuh'a gelince Nasuh'un kendinden geçerek bayılması, varlığını kaybedince Allah'ın onu huzuruna kabul etmesi,
- g. Nasuh'un canını helak eden korkunun ardından mücevherin bulunması ve herkesin Nasuh'tan özür ve helallik dilemesi, padişahın kızının has tellalı olduğu için ondan şüphelendiklerini ve arkasından konuştuklarını, en başta onu aramak istediklerini ama saygı gösterdikleri için geriye bıraktıklarını, çaldığı şeyi bu süre içinde bir yere bıraksın diye ona zaman kazandırdıklarını itiraf etmeleri,
- h. Nasuh'un onlara işlediği kötülüklerin onların isnat ettiği kötülüklerden kat kat fazla olduğunu ve Allah'ın onları örttüğünü ve tövbeyi nasip ettiğini belirtmesi,
- i. Birisinin gelip Nasuh'a padişahın kızının kendisini tellaklığa çağırdığını söylemesi,
- j. Nasuh'un, ettiği tövbeye sadık kalarak kendisini çağıran kadına elinin artık iş yapamaz hâlde olduğuna dair yemin etmesi, kendisini dünyaya yeniden gelmiş gibi hissederek canı teninden ayrılmadıkça tövbesini bozmayacağına söz vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Edilen tövbelere sadık kalınmalıdır. Allah, ısrar edilen günahları açığa çıkarır. İnsan için neyin hayır neyin şer olduğunu en iyi bilen Allah'tır.

264. Çiftçi ve eşeğinin hikâyesi

- a. Bir çiftçinin, sırtı yaralı ve çok zayıf olan eşeğinin gündüzleri geceye kadar otsuz kayalıklarda aç aç dolaşması,
- b. Eşeğin dolaştığı yerde bir fille boğuştuğu için çok yorgun olan bir aslanın bulunması, aslanın artığı ile beslenen hayvanların da aç kalması,
- c. Aslanın bir tilkiyi çağırarak ona gidip –hileler yaparak ve büyülü sözler söyleyerek- bir eşek avlamasını emretmesi, o eşeği yiyerek kuvvetlenip avlanmaya devam edebileceğini söylemesi,
- d. Tilkinin, aslanın verdiği emri kabul ederek hileler yapmanın, büyüleyici şeyler söylemenin kendi sanatı olduğunu belirtmesi,
- e. Dağ başından dereye doğru koşan tilkinin zayıf eşeğe rastlaması ve ona bu taşlık ve çorak yerde nasıl olduğunu sorması, eşeğin tilkiye Allah’a hayır zamanında da şer zamanında da şükrettiğini, çünkü kazada ve kaderde beterin beteri olduğunu söylemesi,
- f. Tilkinin, eşeğin Allah’a kısmetine razı olduğunu söylemesini beğenmemesi ve insanın Allah’ın emrine uyarak helal rızık aramasının farz olduğunu belirtmesi,
- g. Eşeğin, tilkinin söylediklerinin “Allah’a tevekkülün ve Ona güvenmenin zayıflığından” kaynaklandığını söylemesi,
- h. Tilkinin, eşeğin belirttiği tevekkülün çok az kişiye nasip olduğunu, nadir olan, az bulunan şeyin etrafında dolaşmanın bilgisizlikten kaynaklandığını, Hz. Muhammed’in kanaate hazine dediğini ve onu herkesin elde edemeyeceğini söylemesi,
- i. Eşeğin bunun üzerine insanın başına gelen kötülüklerin açgözlülüğünden kaynaklandığını söylemesi,
- j. Eşeğin tilkiye “tevekkül için dağ eteğine çekilen zahidin hikâyesi”ni anlatması, tilkinin eşeğe bu hikâyeleri bırakmasını ve az da olsa kazanmak için çaba sarfetmesini söylemesi,
- k. Eşeğin tilkiye iki dünyada da Allah’a güvenmekten daha iyi bir kazanç bilmediğini söylemesi,
- l. Aralarındaki konuşmanın uzayıp gitmesi ve tilkinin eşeğe “Kendinizi ellerinizle tehlikeye atmayın” (Bakara, 195) emrini hatırlatarak “Çorak taşlık bir ovada sabretmek ahmaklıktır. Buradan bir çayırılığa git, orada ırmak kıyısın-

- da yeşil otlar otlar” demesi, ve bütün hayvanların emniyette olduğu çayırılığı ayrıntılarıyla tasvir etmesi,
- m. Eşeğin, tilkiye “eşek olduğu için”, o çayırılıktan olduğu halde neden bu kadar zayıf olduğunu, üzerinde o çayırılığa ait bir işaretin bulunmadığını sorması,
- n. Mevlânâ’nın bu durum karşısında “Eşek de tilkiye sırlar söyledi. Fakat şaşkınca, aptalca, mukallit gibi söyledi. Suyu övdü ama suyu özlememişti. Yüzünü, elbisesini yırttı ama âşık değildi” diyerek münafığın özrünün kalpte değil dilde olduğu için kabul edilmeyeceğini belirtmesi,
- o. Tilkinin tasvir ettiği çayırılığın rengini duyan, kokusunu alan eşeğin gönlünden kendisine söylenen bütün faydalı şeylerin kaçıp gitmesi,
- p. Tilkiyle üç defa münakaşaya girişen eşeğin, taklitçi (mukallit) olduğu için tilkinin hilesine kapılması ve Mevlânâ’nın bu durum karşısında “Yemek hırsı onu öyle aldattı ki, beş yüz delili varken yine de tilkiye alt oldu” demesi,
- q. Eşeğin çekinmesine karşılık tilkinin hilesinin galip gelmesi ve tilkinin eşeği aslanın bulunduğu ormana götürmesi,
- r. Tilkinin, eşeği aslanın parçalaması için dağa çıkararak çayırılığa götürmesi,
- s. Aslanın eşeği görünce sabredemeyerek korkunç bir şekilde kükremesi ama kımıldayacak gücü olmadığı için bir şey yapamaması,
- t. Bu durumu uzaktan gören eşeğin dağın dibine kadar kaçması,
- u. Acele etmenin Şeytanın hilesi, sabır ve tedbirin ise Allah’ın lütfu olduğunu söyleyen tilkinin, aslana “Ey padişahımız, kavga vaktinde neden sabretmedin?” diye sorarak “Uzakta idi, saldıracağını anladı, kaçtı. Senin de zayıf oluşun meydana çıktı. Yüzünün suyunu yerlere döktü” demesi,
- v. Aslanın tilkiye “Kuvvetim yerinde kendimi zail düşmemiş sandım. Bu kadar halsiz düştüğümü sanmıyordum” demesi ve tilkiden aklını kullanıp hile yaparak eşeği tekrar getirmesini istemesi,
- w. Tilkinin Allah yardım ederse eşeğin gönül gözünü yeniden mühürleyebileceğini söyleyerek aslandan eşeği tekrar kendisine getirdiğinde acele ederek emeklerini boşa çıkarmamasını istemesi,
- x. Aslanın, eşek kendisine tamamıyla yaklaşmadan yerinden kımıldamayacağını, kendisini uyur göstereceğini belirtmesi,
- y. Tilkinin eşeği avlamak üzere tekrar yola düşmesi, eşek her türlü kötü kişiye kanmamak için tövbeler etmiş olsa da -aklın da aydın ahdin de düşmanı olarak- onun tövbelerini hileleri ile bozmayı planlaması, bu durum karşısında

Mevlânâ'nın "ahdi, tövbeyi bozmak, sonunda insanı lanete uğratar" demesi ve araya "Ahde vefa etmediği için maymun şekline sokulan Yahudiler" hikâyesinin girmesi,

- z. Tilkinin ikinci defa kandırmak için kaçan eşeğin yanına gelmesi,
- aa. Eşeğin tilkiye "Senin gibi dosttan çekinmek gerek, ey adam olmayan, insanlık bilmeyen tilki, ben sana ne yaptım ki beni tuttun o ejderhanın yanına götürdün?" diye sorarak "Ey inatçı, buna senin yaratılışındaki kötülükten başka ne sebep olabilirdi? Tıpkı, ona hiçbir eziyet vermediği, dokunmadığı hâlde gencin ayağını sokan akrep gibi, yaratılışın icabı bu kötülüğü yaptım" demesi,
- bb. Tilkinin eşeğe ovanın yemyeşil kalabilmesi için aslanın sadece bir tılsım, bir hayal olduğunu belirterek "Zaten ben öyle korkunç bir şey görürsem sana sakın korkma diyecektim. Fakat, gönlüm senin haline acıdı da daldım, bunları sana söylemeyi unuttum" demesi,
- cc. Eşeğin tilkiye yolundan çekilmesini, aslanı apaçık gördüğü zaman Allah'a "Ey benim yardımcım Allah, bundan sonra ahdim olsun, nezrim olsun, kim senin sözüne, vesvesesine kanmayayım" diye dua ederek onun gazabından kurtulduğunu söylemesi,
- dd. Tilkinin eşeğe "Ey saf gönüllü, bütün bunlar senin vehmindir. Yoksa sana karşı gönlümde ne bir kötülük düşüncesi var, ne de bir hile var" cevabını vermesi,
- ee. Tilkiyi başından kovmak için çok uğraşan eşeğin, çok acıkması ve tilkinin yaptığı hile bile olsa kendisini açlık azabından kurtarabileceğini düşünerek ahdini ve tövbesini bozması, Mevlânâ'nın bunun üzerine "Hırs insanı kör eder, ahmak eder. Bilgisiz bir hâle kor. Ahmaklara ölümü kolaylaştırır" demesi,
- ff. Tilkinin eşeği aslanın yanına götürmesi ve aslanın eşeği paramparça etmesi,
- gg. Aslanın yorulup susayarak kaynağa gitmesi,
- hh. Bunu fırsat bilen tilkinin eşeğin ciğerleri ile kalbini yemesi,
- ii. Kaynaktan dönen aslanın, eşeğin ciğerleri ile kalbini göremeyince tilkiye ciğer ve kalbe ne olduğunu sorması,
- jj. Tilkinin aslana "Onun ciğeri yahut yüreği olsaydı buraya bir kere daha gelir miydi?" cevabını vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Hırs, insanın gerçekleri olduğu gibi görmesine engel olur. Tövbeyi bozma insanın başına felâketler getirir. Her söze adlanılmamalı, acele ile değil sabır ve tedbirle hareket edilmelidir. Hayra ve şerre eşit mesafede durulmalı, her iki hâlde de Allah’a şükredilmelidir.

264.1. Ahde vefa etmediği için maymun şekline sokulan Yahudiler

- a. Cumartesi günleri iş yapmamaları emredilen Yahudilerin inat ederek Allah’a olan ahitlerini bozmaları ve Allah’ın o kavmi maymun şekline sokarak kötü bir ölümle öldürmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: “Ahdi, tevbeyle bozmak sonunda insanı lanete uğratar” 18752.

264.2. Küflenmiş ekmeği yiyen adamın hikâyesi

- a. Küflenmiş ekmeği iştahla yiyen bir adama başka bir adamın neden bu kadar iştah ve hırsıyla yediğini sorması,
- b. Adamın “Sabrın sonunda açlık iki misli arttı mı arpa ekmeği bile bana helva gibi olur. Sabrettim, sabırlı oldum mu daima helva yemiş olurum” cevabını vermesi,

Aktarılmak istenilen iletiler: Mevlânâ, metnin sonunda açlığın, güçlü kuvvetli aslanlar gibi olsunlar diye Hakkın has kullarına verildiğini belirterek metnin temel iletisini ortaya koymuştur.

264.3. Müridinin gönlünden geçenleri bilen şeyhin hikâyesi

- a. Bir şeyhin müridiyle beraber ekmeğin sıkıntısı yaşanan bir şehre ulaşması,
- b. Allah’a olan bağlılığının azlığı yüzünden müridin gönlünden her an açlık korkusu ve kıtlık endişesinin artması,
- c. Durumu anlayan ve müridinin gönlünden geçenleri sezen şeyhin ona “Ne vakte kadar bu elem ve ızdırıp içinde çırpınacaksın? Ekmeğin derdi ile yanıp yakılıyorsun. Sabır ve tevekkül gözünü yummuşsun” demesi ve Allah’ın has kullarından olmadığı için müridin cevizsiz ve kuru üzümüz bırakılmayacağını, açlığın Allah’ın sevgili ve has kullarının gıdası olduğunu söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Açlık, Allah’ın has kullarına verdiği bir armağandır.

264.4. Öküzün açlığı

- a. Allah'ın büyük bir adayı bir öküzün tek başına yemesi için otlarla ve çiçeklerle doldurması,
- b. Öküzün akşama kadar adadaki bütün otları yiyerek semirmesi ve gece olunca yarın ne yiyeceğim düşüncesiyle zayıflayıp kıla dönmesi,
- c. Sabah olunca adanın tekrar yeşermesi, öküzün öküz açlığı ile akşama kadar adada bulunan bütün yeşillikleri bitirmesi, akşam olunca tekrar açlık korkusuna düşmesi,
- d. Öküzün bu hâlinin senelerce sürüp gitmesi ve öküzün Allah'a güvenmeyi öğrenememesi,
- e. Mevlânâ'nın insanlara geleceği bırakıp geçmişte ne yediklerini hatırlayarak yiyecek kaygısına düşmemelerini ve rızık konusunda Allah'a güvenmelerini tavsiye etmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Rızık konusunda Allah'a güvenilmelidir.

265. Oduncunun eşeğinin hikâyesi

- a. Bir oduncunun eşeğinin yük taşımaktan sırtının yara olması, belinin bükülmesi ve çok zayıflaması,
- b. Oduncu ile dostluğu olan bir imrahorun eşeğinin hâline acıması ve oduncuya hal hatır sorduktan sonra hayvanın neden iki büklüm olduğunu sorması,
- c. Oduncunun bu durumun gerekçesi olarak kendi fakirliğini göstermesi üzerine imrahorun oduncuya eşeği birkaç gün kendisine verirse onu padişahın ahırında besleyebileceğini söylemesi,
- d. Oduncunun, eşeği imrahora vermesi ve imrahorun eşeği padişahın ahırına bağlaması,
- e. Ahırda buğdayla düzenli beslenen, tımarlanan, semiz, güzel ve genç Arap atlarını gören eşeğin, Allah'a kendisinin de onun kulu olduğu halde sırtının neden yara bere içinde ve kendisinin neden bu kadar zayıf olduğunu sorması ve geceleri sırtındaki yaralardan, karnının açlığından ötürü hep ölümü arzuladığını söylemesi,
- f. Ansızın savaş çıkması üzerine bütün arap atlarının eğer vurulup kemer takılarak savaşa götürülmesi,

- g. Arap atlarının düşmanlardan ok yiyerek yaralanması, savaştan dönünce bitkin bir hâlde ahıra gelip yere yığılmaları, sivri bıçaklarla yaralarının açılıp okların çıkarılması,
- h. Bu durumu gören eşeğin “Ya Rabbi, ben fakirliğime, sıhhat ve âfiyetime razıyım. O güzel gıdaları da istemem, o çirkin yaraları da. Afiyet dileyen, kurtuluş isteyen dünyayı terk eder.”

Aktarılmak istenilen iletiler: Her şeyi hakkıyla bilen, her işi hikmetle yapan Allah, kulu için neyin hayır neyin şer olduğunu bilendir.

265.1. Tevekkül için dağ eteğine çekilen zahidin hikâyesi

- a. Hz. Muhammed’in “Senin rızkını aradığın gibi, rızkın da seni arar” hadisini duyduktan sonra Allah’a tevekkülün ne demek olduğunu anlatmak isteyen bir zahidin, rızık arama sebeplerini tamamen terk ederek bir dağ eteğine çekilmesi ve rızkını beklemeye başlaması,
- b. Sonunda aç kalan zahidin başını bir taşa koyarak Allah’a onun sebep yaratmasına ve rızık göndermesine tevekkül ettiğini söylemesi ve bunun sonuçlarını görmek istediğini belirtmesi,
- c. Yolunu kaybeden bir kervanın zahidin bulunduğu dağa gelerek onu uykuya dalmış görmesi ve bu hâlin sebebini merak etmesi,
- d. Zahidin, başına üşüşen ve –ölüp ölmediğini anlamak için- kendisini yoklayan kervan halkını görmezden gelmesi,
- e. Kervan halkının, zahidin açlıktan bayıldığı sonucuna varması, ekmekle bir çömlük yemek getirip zahidin ağzına dayaması,
- f. Allah’a tevekkülün doğruluğunu anlamak isteyen dervişin inadına dişlerini sıkması,
- g. Zahide acıyan kervan halkının “Bu zavallı tamamıyla bitmiş, açlıktan ölüm hâline gelmiş” demesi, koşup bıçak getirerek dervişin dişlerinin arasına sokup zorla ağzını açmaları, ağzına çorba döküp ekmek parçaları sokmaları,
- h. Zahidin kendi kendine “Gönül, susuyorsun ama sırrı biliyorsun ve kendi kendini naza çekiyorsun” demesi üzerine gönlünün “biliyorum ama mahsus susuyorum. Biliyorum ki canıma da rızık veren Allah, tenime de. Bundan fazla imtihan, deneme nasıl olur. Rızık, sabredenlere ne hoş yetişiyor.” cevabını vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Rızk1 sabredenlere zamanı gelince yetiştiren Allah'tır.

266. Deve hikâyesi

- Bir adamın, deveye nereden geldiğini sorması,
- Devenin, adamın mahallesindeki hamamdan geldiğini söylemesi,
- Bunun üzerine adamın “evet, belirtisi dizinde görünmekte” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Söylenenler ile içinde bulunulan durum arasında tutarlılık olmalıdır.

267. Firavun'un Hz. Mûsâ'ya yumuşaklık göstermesi

- Hz. Mûsâ'nın ejderhaya dönüşen asasını gören Firavun'un, yumuşaklık göstererek ondan mühlet istemesi,
- İnsanların tahta çıktığı gün “Ben en yüce Rabbinizim” diyen ve din gününün sahibi olduğunu iddia eden Firavun'un yumuşaklık göstermesine şaşırarak onun Hz. Mûsâ'ya daha sert davranması gerektiğini söylemeleri,
- Bunun üzerine Mevlânâ'nın “Nefsin hurma şarabıyla, mezeyle sarhoş olmamışsa, şunu iyi bil ki, ruhun gayb âleminin salkımını görmemiştir. Çünkü, o nuru görenlerin alâmetleri vardır. Onlar bir dar-ı gurur olan bu dünyadan, bu aldaniş evinden uzaklaşırlar” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Gayb âleminden haberdar olmayanlar, nefislerine uyarak ve gurura kapılarak dünyaya aldanırlar. İman ehline sert davranılmasının ardında gayb âleminden bihaber oluş yatmaktadır.

268. Oğlanc1 adamın hikâyesi

- “Gençlere düşkün bir ahlaksız” diye nitelendirilen bir adamın, evine bir oğlan götürerek kötülüğünü yapmaya koyulması,
- Adamın, kötü işini yaparken oğlanın belinde bir hançer görmesi ve ona “bu belindeki ne?” diye sorması,
- Oğlanın “ahlaksızın biri hakkımda kötü bir düşünceye kapılırsa bu hançerle onun karnını deşerim” cevabını vermesi,
- Adamın oğlana “Hamdolsun Allah'a ki hile ile seni eve getirip senin hakkında bir kötü düşünceye kapılmadım” demesi,

- e. Mevlânâ'nın bu durum karşısında "Erkeklik, mertlik olmadıktan sonra hançerlerin ne faydası var? Yüreklilik, cesaret olmadıktan sonra miğfer fayda verir mi?" demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Gerçek yiğitlik ve cesaret, kişinin namusunu korumak için sahip olduğu silahları doğru yer ve zamanda kullanabilmesidir.

269. Korkan adamın hikâyesi

- a. Yüzü sararmış, dudakları morarmış, elleri titreyen bir adamın korkuyla bir eve sığınması,
- b. Ev sahibinin titreyen adama "Ne oldu, neden kaçtın, neden betin benzin böyle attı?" diye sorması,
- c. Adamın, zalim padişahı eğlendirmek için dışarda ne kadar eşek varsa hepsini yakaladıklarını söylemesi,
- d. Ev sahibinin adama "Peki ey amcasının canı, eşekleri yakalıyorlarsa bundan sana ne, ne üzülyyorsun, sen eşek değilsin ya" demesi,
- e. Adamın, "Bu işe öyle girişmişler, öyle ciddiye almışlar ki, beni de eşek diye yakalarlarsa şaşılmaz, eşek tutmasına öyle bir gayretle girişmişler, işe öyle bir sarılmışlar ki onların insanla eşiği ayırt edecek halleri kalmamıştır. Bir şeyi fark edemeyen kişiler başımıza geçerlerse eşek sahibini de alır götürürler" demesi,

Aktarılmak istenilen iletiler: Bunun üzerine Mevlânâ, "Fakat bizim şehrimizin padişahı, boş yere bir şey almaz. Onun ayırt edişi vardır. Adam, evde eşek tutanlardan korkma. Ey zamanenin İsa'sı sen eşek değilsin korkma" dedikten sonra insanlığa şöyle seslenmesi: "Ey insanoğlu, sen bir iş yüzünden ahırdasın ama kadrin kıymetin gökyüzünden de yücedir, yıldızlardan da yücedir" diyerek metnin temel iletisini ortaya koymuştur.

270. Şeyh Muhammed Gaznevî'nin hikâyesi

- a. Her gece üzüm kökünün dışarda kalmış ucunu yiyerek iftar eden Şeyh Muhammed'in Allah'ın ihsanıyla pek çok şaşılacak şey görmesi, fakat şeyhin asıl maksadının Allah'ın cemalini görmek olduğunun belirtilmesi,
- b. Şeyhin bir dağ başına çıkarak "Ya Rabbi, ya kendini bana göster ya kendimi bu dağdan aşağı atacağım" demesi,

- c. Şeyhe gaipten gelen bir sesin “Daha o lütfun, o ihsanın zamanı gelmedi. Aşağıya kendini atsan da ölmezsin, seni ben öldürmem” demesi,
- d. Şeyhin, aşkla ve coşkunlukla kendini aşağı atması ve derin bir suya düşmesi ve ölüme kavuşamadığı için hâline ağlayıp feryat etmeye başlaması,
- e. Şeyhin gayb âleminde ölüm isteyerek “Gerçekten de benim hayatım ölümdedir” diye feryat etmesi,
- f. Şeyhin gaipten “Yürü sahrayı bırak” diye tuhaf bir ses duyması,
- g. Şeyhin Allah’a “Şehirde ne hizmette bulunayım? Söyle” diye sorması,
- h. Gaipten gelen sesin “Şehre git, nefisini alçaltmak için Abbâsî Debsî gibi dilen. Bir müddet zenginlerden para topla da yoksullara dağıt. Bir müddet hizmetin budur” demesi üzerine şeyhin “Baş üstüne, duydum, itaat edeyim. Ey canımın sığındığı Allah’ım” cevabını vermesi,
- i. Şeyhle Allah arasında pek çok soru, cevap ve macera geçtikten sonra bu sözlerle hem yeryüzünün hem gökyüzünün nurlarla dolması, Mevlânâ’nın her ham kişinin duymaması için sözü kısa kestğini söylemesi,
- j. Şeyhin, gaipten aldığı emirle Gazne şehrine gelmesi, bir grup halkın şeyhi karşılamaya gelmesi fakat onun kimseye görünmemek için bilinmez bir yoldan şehre girmesi, burada zembil gezdirerek dilenmesi ve topladığını yoksullara dağıtması,
- k. Allah’ın şeyhe yedinci kat göğe kadar yeryüzünde bulunan bütün hazineleri sunması üzerine şeyhin “Ey beni yaratan Allah’ım, ben sana âşığım, senden başka bir şey ararsam fâsıkım, kötü kişiyim” diyerek içinde cennet arzusunun ve cehennem korkusunun da bulunmadığını belirtmesi,
- l. Şeyhin, bir beyin evine Allah’tan gelen bir ilhamla aynı gün içinde dört defa dilenmek için gitmesi, beyin şeyhi çok ağır sözlerle azarlaması, hakaret etmesi, buna karşılık şeyhin beyden özür dileyerek kendisinin emir kulu olduğunu ve yedi yıl boyunca bedeninin Allah aşkıyla nasıl yandığını anlatması,
- m. Şeyhin söylediklerinin ardından beyin ağlamaya başlaması, şeyhin özünün ve gerçek mahiyetinin beyin gönlüne aksetmesi,
- n. Şeyhin de beyin de yüz yüze vererek ağlamaya başlaması,
- o. Bir saatten fazla ağladıktan sonra beyin şeyhe hazinesinden ne istiyorsa seçmesini söylemesi, şeyhin kendisine böyle bir izin verilmediğini söyleyerek beyin teklifini reddetmesi, şeyhin bu sözleri bahane ederek kalkıp gitme-

- si, şeyhin yapılan ihsanı kabul etmesine mani olan şeyin beyin ihsanının candan yapılan, samimi bir ihsan olmamasına bağlanması,
- p. Şeyhin iki sene dilencilik yapmasının ardından Allah'tan "Bundan sonra ver fakat kimseden isteme" diye emir gelmesi ve ona kendisinden bir şey istendiğinde elini hasırın altına sokup çıkarması söylenerek avucuna aldığı toprağın altın kesileceğinin belirtilmesi,
- q. Şeyhin bu şekilde bir yıl boyunca ihtiyaç sahiplerine altın dağıtması, bir şey isteyecek olanların gönüllerinden geçeni onlar söylemeden anlaması, kendisine ne kadar ihtiyacı olduğunu nerden bildiğini soran insanlara şeyhin, gönlünde Allah aşkından başka şey görünmediğini söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Yapılan ibadetlerde tek amaç Cemalullah olmalıdır. Her şey, Allah'ın kazası hükmündedir. Söz ve davranışlarda esas olan samimiyettir. Allah'a ulaşmak için varlığı O'nda eritmek, bunun için de nefsi yok etmek gereklidir.

271. Leylâ ile Mecnûn

- a. Dünya saltanatından vazgeçen ve gözünde toprakla altının bir farkı kalmayan hatta canını bile tehlikeden esirgemeyen Mecnûn'un etrafında aslan, kurt ve diğer yırtıcı hayvanların –akrabasıymış gibi- toplanması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Varlığından vazgeçip onun ötesindeki hakikati görenler, kâinattaki bütün unsurlarla –tehlikelerinden emin kılınarak- dost olur, kesreti bir ederler.

272. Gündüzleri fenerle dolaşan rahibin hikâyesi

- a. Gönlü aşkla dolu bir rahibin içine düşürülen tuhaf bir duyguya kapılarak gündüzleri eline fener alıp çarşıda pazarda dükkândükkânda dolaşması,
- b. Mevlânâ'nın "boşboğaz" diye nitelendirdiği birinin rahibe güpegündüz elinde fenerle dükkânları dolaşarak insanlarla alay mı ettiğini sorması,
- c. Rahibin adama "Her tarafta ilahi nefesle diri olan gerçek adamı, daha doğrusu gönlü ilahi marifetle dolu bir insan aradığını" söylemesi,
- d. Bu sözü duyan başka bir adamın, rahibe çarşının adamlarla dolu olduğunu belirterek "Bilgin görmüyor musun?" diye sorması,

- e. Rahibin “Ben iki yol ağzı caddede hiddetlendiği, öfkelenildiği zaman hırsla, şehvete kapıldığı vakit kendine hâkim olan kişiyi arıyorum” diyerek böyle bir adam bulduğunda ona canını feda edeceğini söylemesi,

Aktarılmak istenilen iletiler: Bir adam, rahibe aslı bırakarak teferruata daldığını, asıl olanın “kader hükümleri” olduğunu belirterek metnin temel iletisini ortaya koymuştur.

273. Hz. Eyüp’ün Sabrı

- a. Allah’ın Hz. Eyüp’e ihsanlarını hatırlatırken “Ben her kılına bir sabır verdim” demesi,
- b. Mevlânâ’nın Hz. Eyüp’e “Ey Eyüp, kendine gel de sabrına bu kadar bakma. Sabrı gördün, bir de o sabrı vereni gör” diye seslenmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Madde ve mananın, görünen ve görünmeyenin ötesindeki mutlak hakikati görmek gerekir.

274. Bir Mecûsi’yi İslam’a davet eden Müslüman’ın hikâyesi

- a. Bir Müslümanın bir Mecûsi’yi İslam’a davet etmesi,
- b. Mecûsi’nin “Cenabıhak isterse imana gelirim. Lütfunu, ihsanını çoğaltırsa yakîn elde ederim, imanım kökleşir, kuvvetlenir” cevabını vermesi,
- c. Müslümanın, Allah’ın Mecûsi’yi cehennemden kurtarmak için imana davet ettiğini, kötü nefsin ise onu kâfirlik tarafına ve ateşe çektiğini söylemesi,
- d. Mecûsi’nin Müslüman’a “Ey insafli kişi, mademki onlar üstün gelmekte ben de onlara dost olurum. Güçlü, kuvvetli olanı severim, onun tarafını tutarım. Zaten galip olana, üstün gelene dost olabilirim. O tarafa düşerim, o tarafa meylederim. Çünkü ancak galip olanın çekme gücü vardır” cevabını vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Varlık ve eşya güçlü olanın hükmündedir (Sorgulama).

274.1. Saraydan manastıra

- a. Mevlânâ burada “sen” diye hitap ettiği okuyucunun başından varsayımlara dayalı bir yaşantı geçirtmiştir,
- b. “Sen” denilen okuyucu/ işi yaptığı varsayılan hitap edilen öznenin bir saray yaptırarak onu nakışlarla, resimlerle süslemesi,

- c. Allah'ın, bu güzel sarayın hayır yurdu olmasını, bir mescit olarak kullanılmasını istemesi,
- d. Bir başkasının gelerek orayı kilise ya da manastır yapması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Varlık ve eşya güçlü olanın hükmündedir (Sorgulama devam ediyor).

274.2. Kaftan ve şalvar

- a. Burada Mevlânâ “sen” diye hitap ettiği okuyucunun başından geçenleri varsayımlara dayanarak şartlı olarak anlatmıştır,
- b. Sen denilen okuyucu/ işi yaptığı varsayılan hitap edilen öznenin, bir kumaş dokuması ve ondan kendisine bir kaftan yapmak istemesi,
- c. Bir düşmanın, kumaşı “hitap edilen özne”nin elinden zorla alarak onun inadına kumaştan şalvar yapması,
- d. Bu durum karşısında Mevlânâ'nın “Canım efendim, kumaşın üstün olanın dileğine uymaktan başka elinden ne gelir? Bunun başka ne çaresi vardır? Kumaş sahibi alt oldu, yenildi. Bunda kumaşın suçu ne? Üstün olana alt olmayan kim?” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Varlık ve eşya güçlü olanın hükmündedir (Sorgulama devam ediyor).

274.3. Tarla ve dikenler

- a. Burada Mevlânâ, bir tarla sahibi ve kimliği belirsiz bir başka adamın başından varsayımlara dayanan bir olay geçirtmektedir,
- b. Adamın birinin, sahibinin rızası yokken birinin tarlasına diken ekmesi durumunda tarla sahibinin üzüleceği, çünkü onun istemediği bir şeyin olduğu, horluğun ve çaresizliğin gelip ona çattığı belirtilmiştir,
- c. Bu aşamada kendisini de hikâyeye dahil eden Mevlânâ'nın “Ben taze ve genç olduğum hâlde böyle hor ve rezil bir kimsenin –tarla sahibi kastediliyor- dostu olunca alçalır köhneleşirim” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Rezil bir kimsenin –nefsin- dostu olan kimseler alçalır. Her şey Allah'ın ezeli takdiri ile olmaktadır (Kesin sonuç).

275. Türkmen'in kapısındaki köpek

- a. Türkmen'in kapısındaki köpeğin sadakatle evi koruması, evdeki çocuklar kuyruğunu çektiğinde ses çıkarmaması ve onlara boyun eğmesi,
- b. Yoldan bir yabancı geçtiğinde köpeğin ona aslan gibi saldırması,
- c. Türkmen'in köpeğine tutmaç suyundan vermesi, köpeğin de buna razı olarak Türkmen'e bekçilik yapması,
- d. Mevlânâ'nın köpeğin "Allah'ın yüzlerce hile öğrettiği Şeytan", tutmaç suyunun ise "halkın yüzü suyu, imanı ve şerefi" olduğunu belirterek "Köpek Şeytan onu içer, onunla gıdalanır" demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsan Allah'a verdiği sözü tutarak iman ve şerefini O'na sunmalı, Şeytan'a kaptırmamalıdır.

276. Mümin ile Cebrî'nin hikâyesi

- a. Mümin'in Cebrî'ye –kaza ve kader konusunda Cebrî görüşe göre nokteler anlatarak- söyleyeceklerini söylediğini belirterek ondan kendisini dinlemesini istemesi,
- b. Mümin'in insanda ihtiyar/ irade olduğunu, emir, yasak, öfke, lütuf ve azarlamamanın ancak iradesi olan kişiler için geçerli olduğunu belirterek bu yüzden hiç kimsenin taşta geç kaldım demediğini, sopaya da başıma neden vurdun diye sormadığımı belirtmesi, Şeytan ve ruhun (meleklerin) insana hayrı ve şerri göstermesinin "iradenin" delili olduğunu söylemesi,
- c. Cebrî'nin verdiği cevaplar karşısında Sünnî'nin mantığının şaşırması ve hayranlığa düşmesi, Mevlânânın bütün bu soru ve cevapları söylediği takdirde asıl söyleyeceklerini söylemekten geri kalacağını, Cebriyeciler ile Kaderiyeciler arasındaki münakaşanın kıyamete kadar sürüp gideceğini belirtmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Cebriîler ile Kaderiyeciler arasındaki tartışma – düşüncelerinin doğru ve kendi içinde tutarlı olduğuna inandıkları müddetçe- kıyamete kadar devam edecektir.

277. Gece bekçisi ve hırsızın hikâyesi

- a. Bir hırsızın gece bekçisine "Efendim, yaptığım iş ile ben Allah'ın takdirini yerine getiriyorum" demesi,
- b. Bekçinin hırsıza "Ey benim iki gözümün nuru, benim seni yakalamam da Allah'ın takdiri iledir" cevabını vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsana verilen cüzi irade, onu yaptıklarından “sorumlu” kılar. Bu sebeple yapılan her işi “Allah’ın takdiri” kabul edip işin içinden sıyrılmak doğru değildir.

278. Turp aşırın adam

- a. Mevlânâ burada “sen” diye seslendiği okuyucuyu/hitap edilen işi yapan özneyi, bir dükkân sahibi olarak varsaymış ve başka bir adama onun dükkânından turp çaldırmıştır,
- b. Bunun ardından çalan adamın “ey akıllı kişi, bu turpu çalışım da Allah’ın takdiri” dediği takdirde dükkân sahibi yapılan okuyucunun adamın başına iki üç yumruk vurup “Bu da Allah’ın takdiridir” diyeceği ve hırsızın bunun üzerine turpu yerine koyacağı varsayılmıştır.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsana verilen cüzi irade, onu yaptıklarından “sorumlu” kılar. Bu sebeple yapılan her işi “Allah’ın takdiri” kabul edip işin içinden sıyrılmak doğru değildir.

279. Bıyık sakal yolunması

- a. Mevlânâ “sen” diye seslendiği okuyucuya/ hitap edilen özneye “Şu hâlde birisi, senin bıyığını sakalını yolsa da özür dilese, bu işi yapmaya mecbur kaldığını söylese hoş görür müsün?” diye sormuştur.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsana verilen cüzi irade, onu yaptıklarından “sorumlu” kılar. Bu sebeple yapılan her işi “Allah’ın takdiri” kabul edip işin içinden sıyrılmak doğru değildir.

280. Cehennemün özü

- a. “İş eri” diye hitap edilen insanın, hisleri galeyana gelip heva ve hevesine uyunca yirmi adamın ihtiyarını/ iradesini elde ettiği, dostu onun ufak bir menfaatine zarar verdiği içinde onunla çekişme ihtiyarı/istek ve arzusu, iradesinin canlandığı fakat Allah’ın verdiği nimetlere şükür zamanı geldiğinde adamın ihtiyarının yok olduğu, bunun da onu taştan aşağı bir seviyeye düşürdüğü belirtilmiştir,
- b. Adamın bu durumu karşısında cehennemün “Bu yakışta beni mazur gör. Ne yapayım Allah’ın takdiri ile seni yakıyorum” demesi,

- c. Bu durum karşısında Mevlânâ'nın "Hiçbir kimse bu delil ile seni mazur görmez. Bu özür seni cellâdın elinden kurtarmaz. Dünya böyle kurulmuş böyle gider. Bu âlemi gördün ya, o âlemin hâlini de bildin demektir" demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Bu âlem, ahiretin bir yansımasıdır. İnsana verilen cüzi irade, onu yaptıklarından "sorumlu" kılar. Bu sebeple yapılan her işi "Allah'ın takdiri" kabul edip işin içinden sıyrılmak doğru değildir.

281. Bağcı ile hırsızın hikâyesi

- a. Adamın birinin, meyve ağacına çıkararak ağacı şiddetle silkmesi ve meyvelerini düşürmesi,
- b. Bağ sahibinin gelerek adama "Ey alçak adam, Allah'tan utanmıyor musun? Bu yaptığın nedir?" demesi,
- c. Hırsızın bağcıya "Allah'ın bağından, Allah'ın kulu, Allah'ın lütfettiği hurmayı yerse. Adice ne konuşuyorsun? Gani olan Allah'ın lütfettiği nimeti ne diye kıskanıyorsun? Nekeslik ediyorsun?" demesi,
- d. Bağ sahibinin hizmetçisine dönerek "Ey Aybek" diye seslenip "O ipi getir de bu Ebu'l-Hasen'e cevap vereyim" demesi ve hırsızın ağaca sıkıca bağlayarak kuvvetli bir sopa ile arkasına, bacaklarına vurmaya başlaması,
- e. Hırsızın bağ sahibine "Allah'tan utan. Bu suçsuzu inlete inlete öldürüyorsun" demesi,
- f. Bağ sahibinin hırsıza "Allah'ın kulu, başka bir kulu, Allah'ın sopasıyla bir güzelce dövüyor" cevabını vermesi,
- g. Hırsızın, bağ sahibine "Ey hilekâr adam, ben Cebrî olmaktan tövbe ettim, pişman oldum. İhtiyar/ irade vardır, ihtiyar vardır, ihtiyar vardır, ihtiyar" demesi,
- h. Bu durum karşısında Mevlânâ'nın "Kullardaki ihtiyarı, onun ihtiyarı var etti. Hakkın ihtiyarı, toz bulutu altında gizlenmiş bir süvari gibi görünüyor. Hakkın ihtiyarı, bizim ihtiyarımızı meydana getirmiştir. Onun bize emir vermesi, ihtiyarımıza dayanır. İhtiyarımız olduğuna delildir." demesi,

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah'ın külli iradesi, insanda cüzi irade şeklinde tecelli etmiştir. İnsana verilen cüzi irade, onu yaptıklarından "sorumlu" kılar. Bu sebeple yapılan her işi "Allah'ın takdiri" kabul edip işin içinden sıyrılmak doğru değildir.

282. Boyunduruğa girmeyen öküz

- a. Boyunduruğa girmeyen öküzün dövüldüğünü belirten Mevlânâ'nın, "Fakat uçmayan öküz hiç dövülür, horlanır mı?" diye sorduktan sonra "Öküz bile hizmetten kaçarsa mazur sayılmıyor da öküzün sahibi kaçarsa mazur görülür mü?" mesajını vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: "Mükellef" olan insan, yaptıklarının hesabını mutlaka verecek, sorumluluklarını yerine getirmemenin cezasını mutlaka görecektir.

283. Firavun ve sihirbazlar

- a. Firavun, imana gelen sihirbazların ellerini ve ayaklarını kestireceği zaman onların yirmi defa "elimizin, ayağımızın kesileceğinden pervamız yok. Bizim elimiz de ayağımız da O tek olan Hakkın şarabıdır. Görünen el ayak gölgeden ibarettir. Onlar bir işe yaramaz" demeleri.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah âşıkları tehditlere aldırılmazlar ve maddî manevî bütün varlıklarını Allah'a feda etmekten çekinmezler.

284. Padişahın adaleti

- a. Burada bir padişaha muameleleri mukayese edilen iki kişinin varsayıma dayalı hareketleri ortaya konulmuştur,
- b. Adamlardan birinin padişah kendisini beğenmeyecek ve kovacak diye titremesine karşılık diğerinin kendi durumunu düşünmeden padişahı çekiştirdiğinin varsayılması,
- c. Padişah yanında bu iki kişi arasında fark bulunmadığı takdirde o padişahın padişah olmadığının belirtilmesi,
- d. Mevlânâ'nın bu temsil karşısında "Senin gayretin ve çalışman bir zerre artsa bu Allah'ın terazisinde bir ağırlıktır, bir kıymettir" demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: "Ve en leyse lil insani illa masea", "İnsan için ancak çalıştığı vardır" (53/ 39). Allah'ın adalet terazisi zerre miktar şaşmaz.

285. Padişah ve gammadlar

- a. Varsayıma dayalı eylem basamaklarından kurulu olan bu metinde hikâyeye kişileri olarak fiil çekimine göre ikinci teklik şahısla ifade edilen okuyucu/ hitap edilen işi yaptığı varsayılan özne, padişah ve gammadlar yer almaktadır,

- b. Gammazın birinin “sen” denilen özne hakkında kötü bir söz söylemesi durumunda bu kişinin yıllardır yapmış olduğu işlerin zayi olup gideceği belirtilmiş, her şeyi duyan ve gören padişaha (Allah’a) gammazın sözünün tesir etmeyeceği, o sözün padişahın bir kulağından girip diğerinden çıkacağı vurgulanmıştır,
- c. Ümitsizliğe kapılan gammazların “biz” diye belirtilen kişilerin yanına gelmeleri ve adam çekiştirmeleri durumunun “biz”in hoşuna gideceği ve onlara olan bağlılığının artacağı vurgulanması, bu defa “biz”in önünde padişahı çekiştirip onun kötülüğünü söyleyen gammazların “Böyle padişaha pek bağlanma. Bunu kâlem yazdı, mürekkebi bile kurudu” demeleri,
- d. Bu durum karşısında Mevlânâ’nın “Kâlem yazdı, mürekkebi bile kurudu sözü, hiç cefalarla vefalar bir olur mu? mânâsına gelir mi? Aksine ‘Cefaların karşılığı cefadır’ diye kâlem yazmış, mürekkebi de kurumuştur. ‘Ve vefanın karşılığı da vefadır’ diye kâlem yazmış ve mürekkebi de kurumuştur” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: “Ve en leyse lil insani illa masea”, “İnsan için ancak çalıştığı vardır” (53/ 39). Allah’ın adalet terazisi zerre miktar şaşmaz.

286. Affedilen hırsız

- a. Varsayıma dayanılarak kurgulanan bu bölümde bir hırsız için “Hırsız affedilse canını kurtardığı için sevinsin. Yoksa vezir olmak, hazine emini olmak vezir için mümkün müdür?” denilmiştir.

Aktarılmak istenilen iletiler: Kişinin geleceğe dönük arzu ve istekleri içinde bulunduğu şartlara uygun olmalıdır.

287. Padişah, padişahın oğlu ve Hintli köle

- a. Varsayıma dayalı olarak şart kipiyle oluşturulan bu metinde padişahın oğlunun babasına hainlik ettiğinde babasının onun başını bedeninden ayıracağı, fakat Hintli bir köle padişaha vefa gösterdiği takdirde devletin o köleye “Çok yaşa!” diye sesleneceği belirtilmiştir,
- b. Vefanın önemini vurgulamak isteyen Mevlânâ’nın “Köle de ne ki! Eğer bir kapının köpeği vefalı olsa köpek sahibinin gönlünde o köpeğe karşı yüzlerce razılık, memnuluk duygusu vardır. Bu yüzden köpeğin ağzını bile öper.

Eğer köpek yerine onun kapısında aslan bulunsaydı, ona neler yapmazdı?” demesi,

- c. Bir hırsızın candan hizmette bulunup sadık olduğu takdirde padişahın onu vezir de hazine emini de yapabileceğinin belirtilmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: “Ve en leyse lil insani illa masea”, “İnsan için ancak çalıştığı vardır” (53/ 39). Allah’ın adalet terazisi zerre miktar şaşmaz, onda vefâ da cefâ da karşılığını bulur.

288. Fuzeyl’in tövbesi

- a. Bir yol kesici olan Fuzeyl’in candan tövbe etmesi ve ettiği tövbeye can u gönülden sadık kalması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Edilen tövbelere sadık kalınmalıdır.

289. Firavun’un yüzünü kara eden sihirbazlar

- a. Sihirbazların sabırları ve vefaları ile Firavun’un yüzünü kara etmeleri, işledikleri suç yüzünden ellerini ayaklarını feda etmeleri karşısında Mevlânâ’nın –belki de kendisine seslenerek- “Sen elli yıldır ibadette bulunur, kulluk edersin. Fakat böyle bir sadakati ve bağlılığı elde etmiş misin? Ne gezer?” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah dostlarının maddî ve manevî varlıklarını Allah’a feda etmeleri, yıllarca yapılan kulluk ve ibadetten üstündür.

290. Yoksul derviş ve Horasan âmidî (maliye işlerine bakan kişiye verilen ad)

- a. Yoksul bir dervişin, Herat’ta Horasan amidinin sırmalı elbiseler giymiş, Arap atlarına binmiş süslü püslü kölelerini görerek başını göğe kaldırıp “Allah’ım kula bakmayı bilmiyorsan neden şu lütuflar, ihsanlar sahibi efendiden öğrenmezsin?” demesi,
- b. Günün birinde padişahın amidin suçlu olduğunu iddia ederek elini ayağını bağlaması ve amidin süslü püslü kölelerine “tez efendinizin definesinin yerini gösterin” diye bir ay boyunca işkence edilmeye başlanması, hepsini paramparça ettirmesi fakat içlerinden bir kölenin bile efendisinin sırrını söylememesi,

- c. Yoksul derviş uykudayken ona gaipten bir sesin gelerek “Gel de kul olmayı bunlardan öğren” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Doğruluktan ayrılmamak gereklidir. İyiliğin karşılığında iyilik, kötülüğün karşılığında kötülük vardır. Kişi, herşeyden ve herkesten önce kendisini sorgulamalıdır.

291. Çocuğunun mezarıyla konuşan anne

- a. Bir annenin, yeni ölmüş yavrusunun mezarını diri zannederek yürekte sıklar söylemesi ve mezarın gözü ile kulağı olduğunu, kendisini gördüğünü ve duyduğunu zannetmesi,
- b. Gönlü yaralı annenin çocuğun mezarına gözyaşlarıyla kapanarak yüzünü gözünü sürmesi, birkaç gün geçince bu yastan dolayı aşkının ateşinin yanmaya başlaması, Mevlânâ'nın burada “Ölüye karşı beslenen aşk ebedi olamaz. Sen, cana canlar katan diriye âşık ol” demesi,
- c. Mezarın annenin uykusunu getirmesi karşısında Mevlânâ'nın “Çünkü cansızdan cansız şey doğar. Çünkü aşk geçip gitmiştir. Büyüsünü de beraber götürmüştür. Ateşi sönmüş, ortada kül kalmıştır” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Varlık ve eşyanın mahiyeti, ona yöneltilen duygunun –subjektif- mahiyetinin belirlenmesinde önemli rol oynar. Fânîye duyulan aşk ve muhabbet, fânî; bâkîye duyulan aşk ve muhabbetse bâkîdir.

292. Mecnûn ve akrabaları

- a. Mecnun'un akrabalarının ona “Leyla pek o kadar güzel değil, şehrimizde ondan daha güzel nice kızlar var. Sana bir iki tanesini gösterelim de birini seç. Bizi de bu dertten kurtar kendini de” demeleri,
- b. Mecnun'un onlara maddi bedenlerimiz, suretlerimiz, görünüş şekillerimiz birer testi gibidir. Güzellik de ilahi bir şaraptır. Cenabihak bana Leyla'nın görünen suretinden şarap sunmaktadır. Size, Allah, onun testisinden şarap vermedi de, sirke sundu. O yüzden onun aşkı kulağınızı tutup çekmedi” demesi,
- c. Mevlânâ'nın bu durum karşısında “Cenabihak azze ve cellenin kudret eli, bir vücut testisinden birine zehir sunar, ötekine bal lütfeder” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah, kullarının kendisine âşık olması için maddî varlıkları vasıta kılan, varlık âleminde zıtlıklarla (bal- zehir) tecelli edendir.

Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir, “aşk”, “sevgi” ve “güzellik” kavramları kişilere göre değişir.

293. Hz. Yusuf’a farklı bakışlar

- Hz. Yusuf’un dış görünüşünün bir kadehe benzediği belirtildikten sonra babasının o kadehten neşeler veren yüzlerce çeşit şarap içtiğinin söylenmesi,
- Kardeşlerinin, aynı kadehten zehir içtikleri için öfkelerinin gittikçe artması,
- Zeliha’nın aynı kadehten şekerler yiyip aşkla bir başka çeşit afyon yutması, Zeliha’nın Hz. Yusuf’tan, Hz. Yakup’un aldığı gıdadan başka bir gıda alması,
- Mevlânâ’nın bu durum karşısında “Şarap gayb âlemindedir. Testi de bu ci-handandır. Testi, meydanda görünüyor. Fakat sunulan şarap pek gizli, her göze görünmüyor. Bu şarap mahrem olmayanların gözlerinden pek gizli kalmış, fakat mahrem olanlara apaçık görünmekte” demiştir.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah, varlık âleminde zıtlıklarla tecelli edendir. Varlık ve eşya algısı, kişiden kişiye değişir.

294. Kadın kılığına girip vaaz dinleyen Cuha’nın hikâyesi

- Erkek kadın herkesin güzel konuşan vaizin kürsüsünün dibinde toplanıp zevkle onu dinlemesi,
- Cuha’nın bir çarşafa bürünüp yüzünü peçe ile örterek vaaz dinleyen kadınların arasına karışması, kimsenin onu tanımaması, erkek olduğunun farkına varmaması,
- Kadının birinin vaize kasıktaki kılların namazı bozup bozmadığını sorması, vaizin kıllar uzarsa namazın mekruh olacağını, namazın makbul olması için kılların ya hamam otu ile yahut da ustura ile giderilmesi gerektiğini söylemesi,
- Soru soran kadının “kıllar ne kadar uzun olursa namazım kabul olmaz” diye sorması üzerine vaizin “Ey sual soran hanım, kıllar bir arpa boyu uzarsa traş etmek gerekir” cevabını vermesi,
- Cuha’nın kendini tutamayıp yanındaki kadına “Hemşire, acaba benim kasığimdaki kıllar bu kadar olmuş mu? Bir bak. Allah rızası için elini bir uzat da bak bakalım, kıllar mekruh olacak kadar uzamış mı?” diye sorması,

- f. Kadın, Cuha'nın şalvarına elini sokunca eline Cuha'nın cinsel organının gelmesi,
- g. Kadının derhal şiddetli bir nara atması üzerine vaizin "Sözlerim galiba gönlüne tesir etti" demesi,
- h. Cuha'nın "Hayır, gönlüne tesir etmedi, eline tesir etti. Ey akıllı adam, gönlüne tesir etseydi vay hâline" cevabını vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Herkes çevresini kendi aynasından görür.

295. Bayezid zamanında Müslüman olması istenilen Mecûsî

- a. Bayezid zamanında koyu bir Müslüman'ın bir Mecusi'ye "Ne olur Müslüman olsan da selamete, kurtuluşa kavuşsan, ululuklar elde etsen" diyerek İslam'a davet etmesi,
- b. Mecusi'nin Müslüman'a imanın sadece Bayezid'de olduğunu, o imanı taşımaya kendi gücünün yetmediğini, dine imana tam olarak inanmış olmadığını ancak Bayezid'in imanına iman ederek inandığını belirtmesi, Müslüman'a "Her ne kadar ağzımda sağlam bir mühür varsa da, imanımı açıkça söyleyemiyorsam da gizlice onun imanına inanıyorum. Yok eğer iman sizin imanınız ise benim o imana ne meylim var ne de isteğim var. Birinin imana yüzlerce meyli olsa, isteği bulunsa sizi görünce kaskatı kesilir, soğur, onda iman isteği, iman meyli kalmaz" cevabını vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: "Kolaylaştırınız, güçleştirmeyiniz, müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz" (Buhârî, İlm, 12; Müslim, Cihâd, 6)

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:UEzFqWjJWMJ:www.diyaret.gov.tr/turkish/40hadis/40_hadis.asp+diyanet+i%C5%9Fleri+ba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1+hadisler&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr&source=www.google.com.tr>.

296. Kâfir diyarında ezan okuyan çirkin sesli müezzinin hikâyesi

- a. Çirkin sesli bir müezzinin, bütün uyarılara rağmen kâfirler yurdunda ezan okumaya devam etmesi,
- b. Halk genel bir kargaşalıktan, bir fitne çıkmasından korkarken bir kâfirin elinde bir elbise ile çıkagelip "Nerede o müezzin? Onun ezanı ve sesi insanın huzurunu arttırıyor" diyerek müezzini sorması,

- c. Halkın adama “Kendine gel, o çirkin sestem insana huzur mu gelir?” demesi üzerine kâfirin kendisinin uzun zamandır Müslüman olmak isteyen ve bunun için gayret sarfeden pek güzel ve pek meziyetli bir kızı olduğunu, o Müslüman olmak için gayret sarfettikçe kendisinin gazap içinde kalarak işkence çektiğini, nihayet bu çirkin ezan sesi duyulunca kızının bunun ne olduğunu sorması üzerine kız kardeşinin bunun ezan sesi olduğunu, Müslümanların bu sesle ibadete davet edildiğini söylemesi, kızının kız kardeşinin söylediklerine inanmayıp bu soruyu bir başkasına sorduğunu, ondan da “evet öyledir” cevabını alınca buna inandığını, içindeki iman sarsılınca betinin benzinin sarardığını ve Müslümanlıktan soğuduğunu söylemesi, bunun üzerine kendisinin de işkence ve azaptan kurtulduğunu, dün gece korkulu rüya görmeden yatıp uyduğunu vurgulaması,
- d. Adamın müezzini görünce “Bana öyle bir ihsanda, öyle bir lütufta buldun ki ölünceye kadar beni kendine kul köle ettin. Mal mülk sahibi bulunsaydım senin ağzını altınla doldururdum” demesi,
- e. Bu durum karşısında Mevlânâ’nın “İşte sizin imanınız da riyadan, gösterişten ibaret, o ezan sesi gibi yol kesici bir şey” demesi, “Fakat Bayezid’in iman-ı sıdkı yüzünden gönlümde, canımda ne hasretler uyandı” diyerek “*Bayezid zamanında Müslüman olması istenilen Mecusi*” hikâyesine, “Hani şu kadın gibi, eşeğin çiftleşmesini gördü de ‘Aman, şu tek erkeğe bakın’ dedi” diyerek “*Hanımının eşeğiyle nefisini körleten câriyenin hikâyesi*”ne gönderimde bulunması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Gerçek mümin, kâfirleri imanına gıpta ettirendir. “Kolaylaştırınız, güçleştirmeyiniz, müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz” (Buhârî, İlm, 12; Müslim, Cihâd, 6)

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:UEzfFqWjJWMJ:www.diyaret.gov.tr/turkish/40hadis/40_hadis.asp+diyanet+i%C5%9Fleri+ba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1+hadisler&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr&source=www.google.com.tr.

297. Eti yiyen kedi hikâyesi

- a. Evine bakmaktan zevk alan bir adamın getirdiği her şeyi karısının yok etmesi ve bu durum karşısında adamın sesini bile çıkaramaması,

- b. Bir gün adamın, misafirini ağırlamak için birçok sıkıntıya katlanarak et alması ve eve getirmesi,
- c. Kadının eti kebab yaparak şarapla birlikte yiyip bitirmesi, kocası eve gelince manasız sözlerle onu oyalamaya başlaması,
- d. Adamın karısına etin nerede olduğunu sorarak “Misafir geldi. Misafire yemek çıkarmak, ikram etmek lâzım” demesi,
- e. Kadının, eti kedinin yediğini söyleyerek “Eğer misafire muhakkak et ikram edeceksen, koş, başka et al” demesi,
- f. Adamın hizmetçisine “Ey Aybek, teraziyi getir de şu kediyi tartayım” demesi, terazinin getirilmesi ve adamın kediyi tartması, kedinin yarım batman gelmesi,
- g. Bunun üzerine adamın “Et yarım batmandı, bir okka da fazlalığı vardı. Kedi de yarım batman geldi. Eğer bu, kedi ise söyle aldığım et nerede? Yok bu et ise, kedi nerede? Onu ara, bul” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Eşler birbirine yalan söylememeli, eşler arasında güven duygusu hâkim olmalıdır. Misafire ikramda bulunmak gerekir. Adalet, hem bu dünyada hem ahirette tecelli edecektir. Allah’ın adalet terazisi şaşmaz.

298. Hz. İsa- kırılan testi hikâyesi

- a. Hz. İsa döneminde şarap henüz haram olmadan halkın gönlünü hoş eden, yol yordam bilir bir emirin evine bir gece hoş ve iyi kalpli bir başka emirin misafirliğe gelmesi,
- b. İki emirin neşelenmek ve birlikte hoşça vakit geçirmek için şarap içmek istemesi,
- c. Ev sahibi emirin, kölesine “Git, testiyi doldur, bize bütün gece içeceğimiz şarabı al getir” diye emir vererek onu kendisinde tortusuz, halis şarap bulunan bir rahibe göndermesi,
- d. Kölenin iki testi alarak yola düşmesi ve rahibin manastırına varması, altın vererek altın renkli şarap satın alması ve emirin köşküne getirmek için yola koyulması,
- e. Kölenin yolda çok ıstırap çekmiş, belalar içinde kalmış öfkeli bir zahitle karşılaşması, bu zahidin kalp evini Allah’tan başka her şeyden silmiş süpürmüş

olduğunun, gece gündüz riyazatla yaşadığının, nefsanî duygularına göz açtırmadığının vurgulanması,

- f. Zahidin, köleye testilerde ne olduğunu sorması, kölenin “şarap” cevabını vermesi, zahidin köleye şarabı kime götürdüğünü sorması, kölenin “bu şaraplar o büyük emirindir” cevabını vermesi,
- g. Zahidin köleye “Allah yolunda olan bir kişi, böyle amel, böyle iş işler mi?” diye söylenmesi,
- h. Bu durum karşısında Mevlânâ’nın “Hem Allah’a talip ol, hem de içkiye eğlenceye düş. Şeytan’ın şarabı, sonra da yarı akıllılık, yarı sarhoşluk. Aklın şarap içme dediği halde bile, böyle dağınık ve şaşkın, senin aklına akıllar katmak gerek. Ey sarhoşluk tuzağına düşen zavallı kuş, Aklın başında iken böyle şaşırıp kalırsan, sarhoş olunca ne hallere müptela olursun, başına neler gelir?” demesi,
- i. Zahidin gayrete gelip taş atarak testileri kırması, kölenin de testileri alıp zahitten kaçması,
- j. Köle emirin yanına gidince emirin “Şarap nerede?” diye sorması, onun da emire macerayı bir bir anlatması,
- k. Ateş kesilen emirin hemen yerinden doğrularak “Bana zahidin evi nerede, göster” diyerek onun “Bu yobazlık, bu riya ile kendine bir mevki peydahlamak, kendini göstermek, tanınmak ist[ediğini]” söylemesi,
- l. Emirin eline bir topuz alarak dışarı fırlaması, gece yarısı yarı sarhoş bir hâlde zahidin evine gelmesi, emir hiddetten, hışmından zahidi öldürmek niyetinde olduğu için zahidin yük yığınlarının altına girerek gizlenmesi,
- m. Yük yığınlarının altında bulunan zahidin emirin söylediklerini duyarak kendi kendine “Adamın çirkinliğini yüzüne karşı ancak ayna söyleyebilir. Aynanın yüzü pektir. Ayna gibi demirden bir yüz lazım ki sana ‘şu çirkin yüzüne bak’ desin” demesi,
- n. Mahalle emirin bağırıp çağırmasıyla ve kapıyı tekmelemesinin sesiyle dolunca sağdan soldan dışarı fırlayan halkın “Ey emirimiz, af zamanıdır, hoş görme, razı olma zamanıdır. O düşünemiyor, beyni işlemiyor. Onun akli çocukların aklından da kıt. Zahitlik ve ihtiyarlık onu zayıflattıkça zayıflatmış onu bitkin bir hâle sokmuştur. Zaten zahitlikten bir feyz elde edememişti” diye yalvarmaları,

- o. Mevlânâ'nın zahidin durumu karşısında “Zahitlerin ibadetin verdiği benlik-ten, içine düştükleri varlıktan kurtulmadıkça yalnız ibadetle meşgul oldukları vakit ellerine bıçak ve ustura vermek tehlikelidir. Zahit, darlığından, kederinden, gamından ve muradına erememesinden ötürü kendi karnını deşebilir” demesi,
- p. Emir, zahidin affedilesini isteyenlere “O kim oluyor ki taş atıp bizim tes-timizi kırsın? Zahit neden bizim kölemizin kalbini kırdı. Neden bizi misafir önünde mahcup etti?” diye sorarak kuş olup kanatlınsa onun hakkından ge-leceğini söylemesi, emirin kızgınlık derecesini vurgulamak isteyen Mevlâ-nâ'nın “Emir öyle kızmış, kan dökmek isteği öyle kabarmıştı ki adeta ağzın-dan ateşler püskürüyordu” demesi,
- q. Zahidin şefaathçileri ile komşularının ikinci defa emirin elini ayağını öperek zahidi affetmesi için yalvarmaları,
- r. Emir kendisine yalvaranlara şarabın dostu olduğunu ve onun verdiği zevke doyamadığını söylemesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Adalet, gerçekten adil olan otoriteden beklenil-melidir. İbadetlerine güvenen ve benlik davasından kurtulamayanlar –iyi ni-yetle de olsa- başlarına iş açarlar. Nefsanî arzulardan arınılarak kalp evi sa-dece Allah'a verilmelidir.

299. Ziyâ-yı Dalk'ın kardeşi Şeyhülislam Tacı Belh'in dersine gitmesi

- a. Bir toplantı günü, Belh şehrinin çok kısa boylu ve kibirli Şeyhülislamı Tacı Dalk'ı, kendisinden utandığı, çok uzun boylu, sözü tesirli ve halkı doğru yo-la ileten, alçakgönüllü bir vaiz olan kardeşi Ziya Dalk'ın dinlemeye gelmesi,
- b. Kalabalık ortamda daha çok kibre kapılan Şeyhülislam'ın, kardeşine karşı zoraki yarı kalkar gibi bir harekette bulunması, “Hoş geldiniz” demeden ye-rine oturması,
- c. Şeyhülislam'ın bu davranışından alınan Ziya'nın “Çok uzun boylusun. Bari o selvi boyundan birazcık çal, hepsini gösterme” demesi.

300. Delkak'ın Seyyid Şâh-ı Tirmizî'yi satrançta mat etmesi

- a. Padişahın Delkak'la daima satranç oynaması ve Delkak kendisini mat etti-ğinde hemen kızması, bunu kibrine yediremediği için satranç taşlarını tek tek

Delkak'ın başına vurması ve ona "tuh tuh" demesi, Delkak'ın da bu hakaretlere tahammül etmesi bu durumun tekrar tekrar devam etmesi,

- b. Padişah ile Delkak'ın bir el daha satranç oynaması ve padişahın yine mat olması, padişahın Delkak'a hakaret etme ve "tuh tuh" deme zamanının gelmesi, Delkak'ın sıçrayarak bir köşeye sığınması, padişahın korkusundan üstüne altı tane keçe çekmesi, padişahın vuruşlarından korunmak için de keçelerin üstüne yastıklar koyması,
- c. Padişahın Delkak'a "Ne yapıyorsun, nedir bu?" demesi üzerine Delkak'ın "Ey seçilmiş padişahım, tuh tuh bu tuh tuh. Ey kızgınlığından ateş püsküren padişahım, seninle keçe altından başka bir yerde nasıl konuşabilirim? Satrançta mat oldun, ben de senin vuruşlarına mat oldum da onun için keçelerin altından sana tuh tuh diyorum" demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsan doğru yer ve zamanda söz söylemesini bilmeli, yeri geldiğinde taşı gediğine koymalıdır.

301. Hz. Muhammed'in Cebrail'in uzun süre görünmemesine üzülməsi

- a. Hz. Muhammed'in, Cebrail'in uzun süre görünmediği dönemlerde üzülmekle kendini Hira Dağı'ndan aşağı atmaya kalkışması,
- b. Cebrail'in her defasında Hz. Muhammed'e görünerek "Kendini atma, önünde kavuşacağın devletler, ilâhî lütuflar var" demesi.

Aktarılmak istenen iletiler: Geleceğe dair iyi ve güzel şeyler düşünülmeli, Allah'tan ümit kesilmemelidir.

302. Beklenmedik misafir

- a. Bir eve beklenmedik bir misafirin gelmesi, ev sahibinin onu çok iyi karşılayıp kucaklayarak bağrına basması, sofraya oturarak misafire ikramlarda bulunması,
- b. Ev sahibinin mahallesinde o gece düğün olması,
- c. Ev sahibinin, karısından gece kendi yataklarını kapının yanına misafirinkini ise diğer tarafa sermesini istemesi,
- d. Kadının kocasına "Benim iki gözümün nuru. Emrin baş üstüne, merak etme misafire hizmet ederim, güler yüz gösteririm" diyerek iki yatağı da hazırlaması ve mahalledeki sünnet düğününe gitmesi, orada uzun müddet kalması,

- e. Misafirin, kadının kocasıyla evde kalması, ev sahibinin misafirine kuru yaş çerez ikram etmesi, iki dostun yiyip içerek iyiden kötüden başlarından geçenleri gece yarısına kadar birbirine anlatması,
- f. Uzun uzun konuşup dertleşmelerinin ardından misafirin uykusunun gelmesi, gidip kapının yanındaki yatağa girip yatması, kadının kocasının utanarak misafirine “Canım kardeşim, senin için hazırlanan yatak oradaki şu yataktır” diyememesi,
- g. Misafirin öteki yatağa yatıp uyuması üzerine ev sahibinin de misafir için hazırlanan yatağa girip yatması,
- h. O gece çok şiddetli yağmur yağmaya başlaması, bulutların çokluğunun herkesi şaşırtması,
- i. Düğünden dönen kadının, kocasının kapının yanındaki yatakta yattığını zannetmesi soyunarak yatağa girmesi, kocası sandığı misafiri birkaç kere istekle öpmesi ve kocasına “Kocacığım, hani bir şeyden korkuyordum ya korktuğum başıma geldi mi geldi. Yağmur ve çamur yüzünden misafir bize takılıp kalacak, beylik sabun gibi elden çıkmayacak. Bu yağmurda bu çamurda o nasıl gidebilir? Başın ve canın hakkı için artık bize yamanıp kalacak” diye söylenmesi,
- j. Bu sözleri duyan misafirin hemen yerden sıçrayarak kalkması ve “Hanım, beni bırak, benim ayakkabılarım var, ben çamurdan korkmam. Ben gidiyorum. Allah size hayırlar ihsan etsin. Yolculukta ruh bir an bile dinlenemez, rahat edemez” demesi,
- k. Kadının söylediklerinden pişman olması, Mevlânâ’nın “o eşsiz misafir” dediği adamın yola düşmek üzere hazırlanması,
- l. Kadının “Ey efendim, ey sultanım, şaka ettim. Şakamı hoş gör” diyerek yalvarması, yerlere kapanarak secdeler etmesi, ağlaması, sızlaması fakat hiçbir şeyin fayda etmemesi, misafirin evdekileri hasrette bırakarak kalkıp gitmesi,
- m. Misafir gittikten sonra karı kocanın yaşlara bürünmesi, Mevlânâ’nın bu durumun gerekçesi olarak her ikisinin de o aziz mumun hakikatini görmesini göstermesi,
- n. Misafir yola düşüp gitmeye başlayınca ovanın onun nuru ile cennet gibi aydınlanması, gecenin karanlığından sıyrılması,
- o. Ev sahibinin, başından geçen bu maceranın utancından, gamından içine düştüğü vicdan azabından ötürü kendi evini artık bir “misafir evi” yapması,

- p. Misafirin hayalinin, gizli bir yoldan her zaman karı kocanın gönlüne gelerek onlara “Ben ‘Hızır’ın dostuyum. Geldim size yüzlerce lütuf hazinesi, yüzlerce cömertlik definesi saçtım. Fakat sizin nasibiniz yokmuş, kısmetiniz değilmiş” demesi,
- q. Mevlânâ’nın, her gün gönle gelen düşüncenin o gün sabah vakti gelen misafire benzediğini, gelen misafirin ev sahibini rahatsız ettiğini, ev sahibi olmanın şanının misafiri gözetmek, ağırlamak, ona ikramda bulunmak, onun nazını çekmek ve sıkıntılarına katlanmak olduğunu belirtmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Misafir en güzel şekilde ağırlanmalı ve ona güler yüz gösterilmelidir. Son pişmanlık fayda etmez. İnsanın karşısına Allah’ın lütuf ve ihsanının ne zaman çıkacağı belli değildir.

302.1. Hz. Eyüp’ün sabrı

- a. Hz. Eyüp’ün yedi yıl boyunca Allah’ın gönderdiği bir misafir olarak değerlendirdiği hastalığını hoş tutması, güzel bir şekilde ağırlaması,
- b. Sert ve çetin yüzlü “bela”nın, Allah’ın huzuruna dönünce Hz. Eyüp’ün şikâyetlerini değil, şükürlerini Allah’a arz etmesi ve Allah’a maruzatta bulunarak “Allah’ım ben Eyüp’ün bütün sevdiklerini öldürdüğüm hâlde, senin emrinle bu işleri yaptığım için, sana olan sevgisinden ötürü, bir an yüzünü bile ekşitmedi. Allah’a vefa gösterdi, Hakk’ın ilmine ve takdirine inandı da sızlanmaktan utandı. Bela ile sütle bal gibi kaynaştı, karıştı” demesi,
- c. Mevlânâ’nın bu durum karşısında “Gönle her gün yeniden yeniye fikirler, üzüntüler gelir. Sen de güle güle onları karşıla” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsan gama ve sürura eşit mesafede durmalıdır. Önemli olan iç huzurunu yakalayabilmektir.

303. Hamile kalmaması için kızını uyaran babanın hikâyesi

- a. Bir adamın, ergenlik çağına gelen kızını, baştan çıkarılmasından korkarak -dengi olmayan- bir adamla evlendirmesi,
- b. Babanın, kızına “kendini koru, kocandan gebe kalma. Beklenmedik bir zamanda çıkar gider. Her şeyi terk eder çocuğu da başına dert olur kalır” diye tembih etmesi, kızının babasına öğüdünü tutacağını söylemesi,
- c. Babanın her iki üç günde bir kızını hamile kalmaması için uyarması,

- d. Kızın kocasından hamile kalması, çocuk beş altı aylık oluncaya kadar kızın babasından hamile olduğunu gizlemesi,
- e. Çocuk iyiden iyiye belli olunca babanın kızına “Bu nedir? Ben sana ondan uzak dur, kendini koru demedim mi?” demesi,
- f. Kızın “Babacığım, nasıl kendimi koruyabilirdim? Erkekle kadın, şüphe yok ki ateşle pamuk gibidir” demesi,
- g. Babanın “Kızım, ben sana onun yanına varma, onun menisinden kendini koru demiştim. Tam zevk hâlinde onun beli gelirken kendini ondan çekmen lazımdı” demesi,
- h. Kızın babasına “Beli ne vakit geliyor, bunu nasıl bilirdim. Bu gizli, pek gizli bir şey” deyince babasının “Gözleri süzüldü mü anla ki beli geliyor” demesi, bunun üzerine kızın babasına “Onun gözleri süzülünceye kadar, benim şu iki gözüm kör oluyor” cevabını vermesi,
- i. Bu durum karşısında Mevlânâ'nın “Her zayıf akıl, hırs, hiddet ve nefisle savaş hâlinde yerinde durmaz ki. Hırslar galeyana gelince akıl ve mantık susar demişler” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Zayıf olan akıl ve mantık, hırs, hiddet, nefis ve şehvet karşısında susar, kör olur.

304. Sûfi ve esirin hikâyesi

- a. Sûfinin birinin orduya katılması, savaş çıkınca ordunun ağırlıkları ile çadırların başında zayıf kişilerle kalması,
- b. Savaştan zafer kazanılması ve ganimetlerle geri dönülmesi, sûfiye de hediye teklif edilmesi, savaştan mahrum kalan sûfinin teklif edilen hediyeleri reddetmesi,
- c. Bunun üzerine sûfiye “Düşmandan esir aldık, hiç olmazsa öldürmek için birisini de sen al” denilmesi, sûfinin savaşa katılanların sevabını elde etmek için elleri bağlı olan bir esiri öldürmeyi kabul ederek çadırın arkasına götürmesi ancak onu öldürmekte gecikmesi,
- d. “İki eli bağlı esiri öldürmekte bu kadar gecikmenin bir sebebi olsa gerek” diye düşünen askerlerden birinin işin aslını anlamak için gitmesi ve esirin - erkeğin dışının üstüne çıkması gibi- sûfinin üstüne çıktığını görmesi,
- e. Bu duruma çok kızan gazilerin derhal esir kafiri öldürmeleri, uyanıp kendine gelmesi için sûfinin yüzüne sular serpmeleri,

- f. Sûfî kendine gelince askerlerin ona “Nasıl oldu da elleri bağlı, yarı ölmüş esir yüzünden aklın başından gitti? Bu hâle düştün?” diye sormaları, sûfînin onlara “Onun başını keseceğim sırada bana öyle kızgınlıkla baktı ki aklım başımdan gitti. Gözünü hiddetle çevirip bana bakması bana bir ordu gibi göründü. O bakış ne korkunç bir bakıştı, söyleyemem, anlatamam” cevabını vermesi,
- g. Savaşçıların sûfîye “Savaşa girip rezil olmaktansa tekkenin mutfağında kal. Savaş Türklerin işidir. Kızların değil.. Kızların yeri evdir. Var git or[a]da otur” diye öğüt vermeleri.

Aktarılmak istenilen iletiler: Şehvet karşısında akıl ve mantık susar.

305. Şehit olmak ümidiyle savaşan Ayyazî'nin hikâyesi

- a. Şehit olmak ümidiyle çok defa savaşa giren Ayyazî'nin şehitlik nasip olmayınca halvete girip çile çekmeye koyularak bedenini en büyük savaşa atması,
- b. Bu esnada kulağına gazilerin davul seslerinin gelmesi ve nefsinin, içinden Ayyazî'ye “Kalk, savaş vakti geldi. Yürü kendini savaşa at” demesi, Ayyazî'nin nefsinin bu isteğinin bir hile olup olmadığını sorarak “Eğer doğru söylemezsen senin üstüne atılırım, seni riyazatla daha fazla sıkıştırırım, daha fazla hırpalarım” diye tehdit etmesi,
- c. O anda nefsinin, içinden Ayyazî'ye “Sen beni her gün öldürüyorsun, canımı imansızların canı gibi işkencelerle sürükleyip duruyorsun. Hiç kimsenin benim çektiğimden haberi yok. Sen beni uykusuz, yemeksiz öldürmedesin. Savaşa girerim. Can alıcı bir yara ile şu bedenden sıçrar çıkarım. Kurtulurum. Halk da benim yiğitliğimi, erkekçe can verişimi görür, beğenir” demesi,
- d. Ayyazî'nin nefsinin iki dünyada da gösterişçi, yüze gülücü ve bir işe yaramaz olduğunu söyleyerek sağ oldukça halvetten başını bile dışarı çıkarmamaya yemin etmesi, böyle davranmasının ardındaki gerekçeyi ortaya koymak için de “Çünkü insan yalnız iken halvette iken teni ne yaparsa yapsın onu ne erkek görsün diye yapar ne de kadın görsün diye yapar. Halvetteki hareketi de ancak Hak içindir. Oturup dinlenmesi de Hak içindir, insanın halvette Allah'tan başka niyeti olamaz. Bu savaş büyük savaştır. O savaş küçük savaştır” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Asıl zor ve büyük savaş, insanın kendi nefsiyle mücadele etmesidir.

306. Savaşa katılan sûfi ve gümüş para torbası

- a. Elinde kırk kuruş olan bir sûfinin nefesine eziyet etmek için her gece bir kuruşunu denize atması, nefsinin ona hırstan kaynaklanan bir vesvese vererek “Mademki bu paraları hendeğe atıyorsun, bari hepsini birden at da şu eziyetten kurtulayım” demesi, sûfinin nefesine “bu rahatı bırak” cevabını vermesi,
- b. Müslümanlarla birlikte savaşa katılan ve vücudu çokça yaralar alan sûfinin, gücünün kuvvetinin kalmayarak yere düşmesi, aşkının büyüklüğü, doğruluğu, gerçekliği yüzünden Allah’ın has kullarının eriştiği şehitlik makamına ulaşması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Asıl zor ve büyük savaş, insanın kendi nefsiyle mücadele etmesidir.

307. Resimdeki câriyeye âşık olan halifenin hikâyesi

- a. Bir habercinin Mısır halifesine Musul padişahının huri gibi bir kızı olduğunu söyleyerek onun resmini göstermesi,
- b. Halifenin kâğıttaki resmi görünce ona hayran olması ve şaşkınlıktan elindeki kadehi düşürmesi, hemen bir yiğidin emrine büyük bir ordu vererek Musul’a göndermesi, “Eğer o ay gibi güzel câriyeyi sana vermezse onun sarayını yak. Altını üstüne getir. Verirse bir şey yapma, onlara dokunma, o ay yüzlü güzeli al, bana getir de yeryüzünde yaşarken gönüllerde dolaşan ayı kollarımın arasına alayım” diye emir vermesi,
- c. Yiğidin, ordusuyla Musul’a gitmesi, bir kafta boyunca orada kan dökmesi ve taştan yapılmış kalenin burcunu yerle bir etmesi,
- d. Korkunç savaşı gören Musul şahının içerden bir elçi göndererek bu kadar Müslüman kanı dökülmesinin gerekçesini sorması, istenilen Musul şehri ise onu kan dökülmeden de teslim edebileceğini belirtmesi,
- e. Musul padişahının elçisi, yiğit kumandanın huzuruna çıkınca kumandanın ona câriyenin resmini vererek “Bu resme bak, ben bu gördüğün kâğıttaki resmi olan câriyeyi istiyorum. Getirmeseniz de zorla alırım. Çünkü ben sizi mağlup ettim” demesi,

- f. Elçi gelip kendisine bunları iletince Musul şahının “Ben Allah’a inanan bir kimseyim. Puta tapamam, putun puta tapanda olması daha iyidir” diyerek câriyeyi hemen götürmelerini söylemesi,
- g. Elçi câriyeyi getirince kumandanın görür görmez ona âşık olması, varlığı ile yokluğunun bir olduğunu düşünerek aşk ve sevdâ konusunda halifeden korkmadığını belirtmesi, bu durum karşısında araya giren Mevlânâ’nın “Ey yiğit, tohumu böyle ateşli ateşli ekmeye kalkışma, işten anlar birisiyle görüş, danış” diyerek onu meşverete davet etmesi,
- h. Musul’dan dönen kumandanın yeşillik ve ormanlık bir yerde konaklayarak alevlenen aşkının sevkiyle çadırda câriye ile birlikte olmaya kalkışması,
- i. Kumandan câriye ile birlikte olurken ordugâhta bir kıyamet kopması, müthiş bir gürültü ile feryat yükselmesi,
- j. Giyinmeye vakit bulamayan kumandanın kılıcını kaparak askerlerin arasına koşması, kamışlıktan çıkan erkek bir aslanın ordugâha saldırdığını görmesi,
- k. Kumandanın korkusuz ve kendine güvenen erkek bir aslan gibi kara aslanın karşısına çıkması ve bir kılıç vurarak başını ikiye bölmesi, sonra vakit geçirmeden ay yüzlü güzelin yanına dönen kumandadaki şehvet hâlinin geçmediğinin görülmesi,
- l. Kumandanın sonunda yaptığından pişman olup câriyeye bu suçu halifeye söylememesi için yemin ettirmesi,
- m. Halifenin câriyeyi görünce güzelliğinden mest olması, onu övdüklerinden yüz kat güzel bularak bu sırrı halka ifşa etmesi ve rüsva olması, araya “Bir adamın konuşmasını bilen birisine sorusu”nun girmesi,
- n. Mevlânâ’nın “akılsız” dediği halifenin gönlünü kaptırdığı güzel câriye ile bir müddet hoşça vakit geçirmesi,
- o. Halifenin câriye ile beraber olmak isteyerek onun yanına gelmesi, tam onunla beraber olacağı sırada bir fare tıkırtısı duyarak bunu yılan sesi sanması ve bu sesin tesiriyle şehvetinin tamamen kaçıp gitmesi,
- p. Câriyenin, halifenin şehvetinin zayıflığını görünce kumandanın kuvvetini hatırlaması ve kahkahalarla gülmeye başlaması, halifenin câriyenin bu gülüşünü mânâlı bulması,
- q. İşin nereye varacağını düşünemeyen câriyenin, başvurduğu bütün çarelere rağmen kahkaha tufanını durduramaması,

- r. Halifenin kılıcını kınından çekerek “Kaçık kadın, neden durmadan gülüyorsun, söyle. Bu gülüşünden gönlüme bir şüphe düştü. Beni aldatmaya kalkışma doğru söyle” demesi ve gönlünde onun doğru söyleyip söylemediğini anlayacak bir “seziş” olduğunu, yalana başvurursa kılıcıyla câriyenin başını keseceğini belirtmesi, doğruyu söylerse onu azat edeceğine Allah hakkı için söz vererek yedi Kur’an’ı birbirinin üstüne koyup yemin etmesi,
- s. Câriyenin ölüm korkusuyla halifeye olanları anlatarak yiğit kumandanın erkekliğinin gücünden bahsetmesi,
- t. Bu durum karşısında Mevlânâ’nın “Allah (c.c.) sırları meydana çıkarır. Bu sebeple kötü tohum ekme. Çünkü ekilen tohum topraktan baş çıkaracak, bitecek ve her şey belli olacaktır” demesi,
- u. Padişahın, padişahlığına güvenerek başkalarının eşlerini elinden almak istediğini, bu işin başına bu yüzden geldiğini itiraf ederek Allah’tan af dilemesi ve câriye ile kumandanı bağışlayarak câriyeyi kumandana vermeyi uygun bulması, kumandanın kendisinden utanmaması için de câriyeden olan biteni kimseye anlatmamasını istemesi,
- v. Padişahın, içindeki hiddeti ve kötü düşünceleri atarak kumandanı huzuruna çağırması, ona bu câriyeden pek hoşlanmadığını, oğlunun anasının bu câriyeyi kıskanarak çok üzüldüğünü ve perişan olduğunu, bu yüzden de câriyeyi kumandana vermek istediğini, kumandanın câriyeyi getirirken canıyla oynadığı için onu kumandandan başkasına vermenin doğru olmayacağını söylemesi,
- w. Halifenin câriyeyi kumandana nikâhlayarak öfkelerini, hırsını kırması ve nefsinin yenmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah, gizlenen günahları er ya da geç ortaya çıkarandır. İnsan, kendisine zarar gelecek durumlarda bile yalan söylememelidir. İnsanın başına gelen felâketler, daha önce yaptığı kötülüklerin karşılığıdır, herkes ektiğini biçer. Öfke, hırs ve nefse galip gelinerek işlenen günahlar Allah’a itiraf edilmeli ve O’ndan af dilenmelidir.

307.1. Bir adamın konuşmasını bilen birisine sorusu

- a. Bir adamın konuşmasını bilen birisine “Ey güzel sözlü kişi, Hakk nedir, bâtıl nedir? Söyler misin?” diye sorması üzerine güzel sözlü kişinin kendisine soru soranın kulağını tutarak “Bu batıldır, yani yalan şeyler duyar. Gözse

Hakk'tır, gerçektir. Çünkü insan gözle yakîn elde eder, asıl inanca kavuşur. Duymak görmeye nispetle asılsızdır, batıldır. Ey emin kişi sözlerin çoğu da duyuşa dayanır. Yarasa güneşten gizlenir ama güneşin hayalinden gizlenemez. Zaten korku, güneşin hayalini onun gözünün önüne getirir de o hayal yarasayı karanlığa çeker. O nur hayali yarasayı korkutur da onun karanlık geceye sarılmasına sebep olur. Sen de düşmanın hayali, onun kötülükleri yüzünden dosta ve sevgiliye sarılmışsın” cevabını vermesi.

Aktarılmak istenen iletiler: Gerçekler gözle görülmediği müddetçe sadece işitilene itibar edilmemelidir. İnsan gerçekten değil hayalden korkar ve düşmanın hayal ve korkusuyla dosta sarılır.

308. Vaizin Cevabı

- Bir adamın bir gün vaaz eden bir hocaya “Bir kale burcunun üstüne bir kuş konsa o kuşun başı mı daha kıymetlidir, kuyruğu mu daha kıymetlidir?” diye sorması,
- Vaaz eden hocanın adama “Yüzü şehre doğru, kuyruğu köye doğru ise bil ki yüzü kuyruğundan daha kıymetlidir. Yok, kuyruğu şehre, yüzü köye doğru ise sen o kuyruğa kurban ol, o kuyruk onun yüzünden daha kıymetlidir” cevabını vermesi,
- Bu durum karşısında Mevlânâ'nın “Kuş, yuvasına kadar kanadıyla uçar, insanların kanadı da himmettir, gayrettir. Bir âşık, hayra ve şerre bulanabilir, sen onun işlediği hayırlı işe yahut yaptığı kötülüğe bakma, sadece onun himmetine bak” yorumunda bulunması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Ârif olanlar kendilerine yöneltilen her soruya makul ve mantıklı cevaplar verebilirler.

309. Kem gözlerin aşk ve imanına mani oldukları Ebu Talip

- Hiz. Muhammed'in amcası Ebu Talip'in, Arapların “Yeğenin sözüne uydu da güvendiğimiz dinden döndü” diye dedikodu yapmalarından çekinmesi,
- Hiz. Muhammed'in amcasına “İnanıldığını söyle de senin için Cenabıhakk'a şefaatçi olayım demesi”, Ebu Talip'in ona “İyi ama duyulur. İki kişi arasında geçen bir sır her tarafa yayılır. Bu Arapların diline düşerim. Bu yüzden onların yanında küçük düşerim, hor görülürüm” demesi,

- c. Bu durum karşısında Mevlânâ'nın "Fakat Allah ezelden lütfetmiş olsaydı Hakkın çekişi ile beraber bu kötü gönüllülük olur muydu hiç?" yorumunu yapması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Benlik davasına kapılarak hor görülme ve başkaları ne der endişesiyle hareket edilmemelidir. Levh-i mahfuz'da takdir edilen hükümlerin değiştirilmesi imkansızdır.

310. Efendisinin kızına âşık olan Hintli köle

- a. Zengin bir adamın, Hintli kölesini besleyip büyütmesi, onu okutup terbiye ederek her bakımdan yetiştirmesi,
- b. Zengin adamın güzel kızı evlenme çağına gelince onu isteyenlerin ağır nikâh parası teklif etmeye başlaması,
- c. Zengin adamın kızına gelen görücüler arasında mala, maddî güzelliğe, tanınmış bir aileye mensup olmaya, hüner ve bilgi sahibi bulunmaya önem vermemesi, bu durum karşısında Mevlânâ'nın "İşin başı takvadır. Allah'tan korkmaktır. Din de doğrudur. İki dünyada kurtuluş bunlarla olur" yorumunda bulunması,
- d. Kadınların damat olarak seçilen delikanlının malının bulunmadığını, tanınmış bir kimse olmadığını, güzellikten ve istediğini yapacak güçten mahrum olduğunu söylemeleri, kızın babasının damat adayının kendisinin altınsız bir hazine gibi mânen zengin olduğunu belirtmesi,
- e. Söz kesilmesi, nişan takılması, kumaşlar gönderilerek kızın evleneceğinin her tarafa duyurulması,
- f. Zengin adamın kızına âşık olan Hintli kölenin hastalanması, zayıflaması, sararıp solması, hiçbir doktorun kölenin hastalığını anlayamaması, kölenin içi kan ağladığı hâlde derdini söyleyememesi,
- g. Zengin adamın, karısından gizlice kölenin hâlini hatırını sormasını isteyerek "Sen onun anası sayılırsın. Belki köle derdini sana açar" demesi,
- h. Kadının ertesi gün kölenin yanına giderek başını sevgi ile okşaması, saçlarını taraması, ona çok yakınlık göstererek bir anne şefkatiyle onu söyletmeyi başarması,
- i. Kadının, kölenin itirafı karşısında çok kızarak onu dövmek sonra da damdan aşağı atmak istemesi daha sonra sabretmenin daha yerinde bir davranış olduğuna karar vererek kölenin söylediklerini kocasına söylemesi,

- j. Zengin adamın karısına “Sabret, köleyi azarlama. Ben onu tatlılıkla bu ümit-ten vazgeçiririm” demesi ve ondan köleye “Kızı verdiğimiz adamdan ayırır sana veririz” demesini istemesi,
- k. Kadının hasta köleye bunları söylemesi üzerine kölenin kibre kapılarak yer-yüzüne sığmaz olması,
- l. Efendinin “Ferec’i evlendiriyorum” diye bir davet vererek eşini dostunu çağırması ve bu davete gelenlerin “evlenmen mübarek olsun” diyerek Hintli köleyi kandırması, kölenin bu sözlere iyice kanarak hastalığından tamamen kurtulması,
- m. Gerdek gecesi güçlü kuvvetli bir delikanlının kınalanıp gelin kılığına sokularak Hintli köleyle halvete sokulması ve mumun söndürülmesi,
- n. Hintli kölenin bağırıp çağırması ancak def çalanların gürültüsünden feryadını kimseye duyuramaması,
- o. Delikanlının sabaha kadar Hintli köleyi sıkıştırarak harap etmesi, onu âdetâ köpeğin önündeki un torbasına döndürmesi,
- p. Sabahleyin tas ile büyük bir bohçanın getirilmesi, Hintli kölenin damatlar gibi hamama gitmesi,
- q. Köle, bitkin ve perişan bir hâlde hamamdan dönünce efendinin kızının gelin gibi gelerek kölenin karşısında oturması, kızın annesinin de köle gündüz kıza bir şey yapmasın diye orada oturup beklemesi,
- r. Kölenin bir müddet kinle ve öfkeyle kıza bakması ve sonra iki elinin tersiyle “Git, istemiyorum seni. Hiç kimse senin gibi birisi ile buluşmasın, kimse senin gibi kötü işleri olan bir gelinle birleşmesin. Gündüz yüzün kadınlar gibi taze yumuşak, geceleyin çirkin âletin, eşek âletinden beter” demesi,
- s. Bu durum karşısında Mevlânâ’nın “Bu dünyanın nimetleri, zevkleri de içine girip tatmadan, denemeden evvel pek güzeldir. Uzaktan pek hoş görünür. Uzaktan göze su gibi görünür. Fakat yaklaşırsan onun serap olduğunu anlarsın. O çok ihtiyar kokmuş bir kadın gibidir. Fakat cilvelerle kendini yeni bir gelin gibi gösterir. Kendine gel de yüzündeki allığa, kırmızı boyaya aldanma, onun zehirle karışık şerbetini tatmaya kalkışma. Sabret, çünkü sabır rahata kavuşmanın anahtarıdır. Sabret de Hintli köle gibi yüzlerce sıkıntıya düşme. Dünyanın yemi meydandadır da tuzağı gizlidir. Önce onun sana nimet verışı hoş görünür ama sonra öyle değildir” yorumunda bulunması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Sevgi, şefkat, samimiyet ve tatlı dil, gizlenen dertlerin itiraf ettirilmesinde etkili bir vasıtaadır. İşleri öfkeye kapılmadan sabır ve tatlılıkla hâletmeye çalışmak gerekir. Evlilikte mal mülk ve soy sopa değil takvaya önem verilmelidir. Davul bile dengi dengine çalar. Buradan hareketle Mevlânâ, kişileri çok arzu ettikleri şeylerden kendi rızalarıyla vazgeçirmeye çalışmak gerektiğini vurgulamıştır.

311. İşlediği günaha tövbe edenler ve pervane temsili

- a. Hırsızın elinin kesilmesinin kendisine acı gelerek hırsızlıktan aldığı zevkten nefret etmesi,
- b. Kapı kıran, duvar delen, adam öldüren, edepsizlik eden kişinin de cezaya çarptırılınca önceden duyduğu zevkten nefret etmesi ve yaptığına pişman olması, tövbe etmesi,
- c. Unutkanlığın bu kişileri uzaktan gördüğü ateşi nur sanan pervane gibi kötülüğe çekmesi,
- d. Bu kişilerin gönüllerindeki hırsın onları unutkanlığa düşürüp sarhoş ederek pervane gibi tekrar tekrar ateşlere atması,
- e. Bu kişilerin yanmaktan tamamen kurtulabilmeleri için Hintli köle gibi canlarının çok yanıp o işten nefret etmeleri gerektiğinin belirtilmesi ve bu kişilerin muma “Ey karanlık geceleri aydınlatan, ay gibi yüzü parlak olan, ey kendisiyle konuşana yalan söyleyen ve kendisine aldananı yakan mum” diye hitap ettiklerinin fakat yandıkları hâlde yine sızlanma, tövbe ve pişmanlıklarının akıllarından çıktığının vurgulanması ve bu durumun gerekçesi olarak da “Çünkü Allah, yalancıların hilesini zayıf bir hâle getirir, bozar” denilmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsanın bir günahtan tamamen kurtulabilmesi için canının çok yanması ve o günahtan nefret etmesi gereklidir.

312. Evine hırsız giren adamın hikâyesi

- a. Adamın birinin geceleyin evinde bir ayak sesi duyarak ateş yakmak için çakmağını eline alması,
- b. Adam çakmağını yaktıkça hırsızın parmağının ucuyla kavını söndürmesi, çok karanlık olduğu için hırsızı görmeyen ev sahibinin çakmağın kendi kendine söndüğünü düşünmesi ve içinden kendi kendine “Bu kav ıslak olmaya ki yanar yanmaz hemen sönüyor” diye geçirmesi,

- c. Bu durum karşısında Mevlânâ'nın "Hakkı inkâr edenin gönlünde de bir bir ateş söndüren var, fakat körlüğünden gözü onu görmüyor" yorumunda bulunması,
- d. Hırsızın yavaş yavaş işini yapmaya devam etmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir. Çabuk pes edenler, hiçbir işte başarılı olamazlar.

313. Otlara çimenlere bürünen avcının hikâyesi

- a. Bir kuşun çayırılığa doğru uçarken kuş avlamak için otlara çimenlere bürünerek kendisini gizleyen avcıyı ve onun tuzak olarak yere attığı yemleri görmesi,
- b. Kuşun avcıya kim olduğunu ve yeşiller giyinip vahşi hayvanlar arasına karışarak ne yapmak istediğini sorması,
- c. Avcının, komşusunun ölümünden ders alarak dünyadan elini eteğini çekmiş, Allah'tan korkmayı kendisine iman edinmiş bir zahit olduğunu söylemesi,
- d. Araya "Ruhlar âleminde gelen mektup" ile "Oyuna dalıp elbiselerini çaldıran çocuk" hikâyelerinin girmesinin ardından avcının, halkı bir elbise avcısı olarak kabul ederek onlardan kurtulmak için halvete çekildiğini, ömrünün yarısını sevgilisinin peşinde koşarak yarısını da düşmanlarının dertleriyle harcadığını belirtmesi,
- e. Kuşun avcıya yapayalnız oturmamasını çünkü Hz. Muhammed'in rahipliği ümmetine yasak ettiğini belirterek ona "Babacığım, insanların hayırlısı insanlara faydası dokunandır. Taş değilsen taşla kesikle neden arkadaş oluyorsun?" diye sorması,
- f. Avcının kuşa "Akıllı, anlayışı az olan kişi, akıllı adamın yanında taş, kerpiçe benzer. Ekmek isteğine düşen, yalnız ekmek peşinde koşan, eşekten farksızdır. Onunla konuşup görüşmek rahipliğin ta kendisidir. Çünkü Hak'tan başka ne varsa hepsi mahvolur gider. Her gelecek şey bir müddet sonra gelir, olacak olur" demesi üzerine kuşun "İşte yolda böyle bir yol kesici oldu mu o vakit savaş farz olur" cevabını vererek "Bizim dinimize uyan ileri atılıştır, savaştır. İsa dinine uyan ise dağa, mağaraya çekilmedir" demesi,
- g. Adamın "Evet, yardım görürse, güç ve kuvveti varsa kötülöklere karşı koymak, düşmanı tepelemek, ezmek gerek. Kuvvet olmayınca çekinmek daha iyidir. Gücünün yetmeyeceği işten kaçmak, o işten sıyrılıp kurtulmak daha

- uygun bir harekettir” demesi üzerine kuşun “İşe candan sarılmak gerek. Yoksa insanın dostu eksik olmaz. Sen candan dost ol da sayısız dost gör. Sen iyi dost olmazsan dostsuz kalırsın, yardım da görmezsin” cevabını vermesi,
- h. Bu şekilde avcının ve kuşun karşılıklı konuşmalarının uzayıp gitmesi, daha sonra kuşun “Bu buğdaylar kimin?” diye sorması üzerine avcının “Vasisi bulunmayan bir yetimin emaneti. Bu yetim malını, beni emin bildikleri için bana emanet ettiler” cevabını vermesi,
- i. Kuşun çok aç olduğunu belirterek “Şu anda leş bile bana helal olur. Ey emin, ey zahit, ey muhterem kişi, haydi izin ver, müsaade et de şu buğdaylardan yiyeyim” demesi,
- j. Avcının kuşa “Zaruret olunca haramın bile helal olacağına dair fetva veren sensin, ama zaruret yokken yersen suçlu sayılırsın. Zaruret olsa da yememen daha iyi, ama yiyeceksen bari parasını ver” demesi,
- k. Kuşun o anda kendinden geçerek aklını kullanamaz hâle gelmesi, iradesini kaybederek buğdayları yemesi ama tuzağa düşmesi, başı derde girince kurtulmak için yasin ve en’am okuması,
- l. Bu durum karşısında Mevlânâ’nın “Bela gelip çattıktan sonra ağlamak, feryat etmek, sızlanmak ne işe yarar. Bu âh feryat tuzağa düşmeden evvelce gerekirdi. Hırsın kabardığı, hevesin coştığı zaman ‘Ey feryada erişen Allah’ım’ demelisin. Basra’nın yıkılmasından, harap olmasından evvel, pişman olmak gerek. O pişmanlık belki de Basra’yı harap olmaktan kurtarırdı. ” yorumunda bulunması,
- m. Kuşun “Zahitlerin efsunlarına kananın cezası budur” demesi üzerine zahidin “Aldanıyorsun, bu ceza haksız yere yetimlerin malını yiyen kişinin cezasıdır” cevabını vermesi,
- n. Bu sözleri işiten kuşun feryat etmeye başlaması ve kuşun derdinden, şikâyetinden, sızlanmasından hem tuzağın hem de avcının titremesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Son pişmanlık fayda etmez. İnsan, dinî konuları nefesine uyararak işine geldiği şekilde yorumlamamalıdır. Her söylenene aldanmamalı, açgözlülüğten uzak durulmalıdır.

313.1. Ruhlar âleminde gelen mektup

- Ruhlar âleminde bulunan henüz maddî varlığa bürünmemiş tertemiz ruhlardan, dünyaya gelip tene yerleşen ruha “Ey aslını unutan vefasız” hitabıyla başlayan bir mektup gelmesi,
- Bu mektupta “Ey geldiği asıl vatanını unutan vefasız, şu madde dünyasına geldin, beş günlük sefil, uygunsuz dostlar buldun, eski dostlardan yüz çevirdin” denilmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Dünyaya aldanılarak ait olunan asıl vatan unutulmamalıdır.

313.2. Oyuna dalıp elbiselerini çaldıran çocuk

- Oyun oynarken soyunan çocuğun hararetle ve istekle oyuna dalarak elbiselerini ve ayakkabılarını aklından çıkarıp unutuvermesi,
- Hırsızın gelerek çocuğun elbiseleriyle ayakkabısını alıp gitmesi,
- Vakit geceye dönünce çocuğun oyundan da bir fayda görmemesi, eve gidecek yüzünün de kalmaması,
- Bu durum karşısında Mevlânâ'nın “‘Dünya hayatı ancak bir eğlence ve bir oyundan ibarettir’ âyetini işitmedin mi? Duymadın mı ki kıymetli ömrünü boş yere harcadın, şimdi de korkuyorsun. Gecenin karanlığı bastırmadı, elbiseni ara. Dedikodu ile vaktini harcama” yorumunda bulunması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Ömür boş şeylerle harcanmamalıdır.

314. Önce koçunu ardından elbiselerini çaldıran adamın hikâyesi

- Bir adam, boynuna ip bağladığı koçunu ardı sıra çekip götürürken bir hırsızın gelerek ipini kesip koçu alıp götürmesi,
- Durumu anlayan adamın sağa sola koşarak koçunu çalanı bulmak istemesi,
- Adamın sonunda hırsızın bir kuyunun başında “Eyvahlar olsun başıma gelenlere” diye bağırp çağırırken bulması,
- Adamın hırsıza neden ağlayıp feryat ettiğini sorması üzerine hırsızın altın dolu kesesinin kuyuya düştüğünü, adam eğer onu kuyudan çıkarmayı başarabilirse içindekinin beşte birini gönül hoşluğu ile ona verebileceğini söylemesi,
- Bu sözü duyan adamın, alacağı bu altınların on koç parası ettiğini düşünerek içinden “Allah, bir kapıyı kaparsa ona karşılık on kapı açar. Koç elden gitti

ise bir deve ihsan eder” diye geçirmesi, elbiselerini çıkararak kuyuya girmesi ve hırsızın hemen elbiseleri alıp kaçması,

- f. Bu durum karşısında Mevlânâ'nın “Yolu köye çıkaracak tedbir gerek. Yoksa insana tauna [vebaya] benzeyen tama'ı [açgözlülüğü] getiren tedbire tedbir demezler. Tama', huyu fitne fesat olan bir hırsızdır, o hayâl gibi her an bir başka şekilde, bir başka surette karşımıza çıkar. Onun hilesini Allah'tan başka kimse bilmez. Allah'a kaç, Allah'a sığın da o hileci, o alçaktan kurtul” yorumunda bulunması,

Aktarılmak istenilen iletiler: Açgözlülük insanın sahip olduğu nimetleri kaybetmesine sebep olan bir hırsızdır. Bu yüzden açgözlülüğten Allah'a sığınmalıdır.

315. Hırsızlar malını çaldıktan sonra feryat eden kervancı

- a. Bir kervanın bekçisinin uyuması, hırsızın gelerek kervanı soyması ve aldığı malları toprağa gömmesi,
- b. Sabah olunca kervandakilerin uyanarak neleri var neleri yok hepsinin çalındığını görmeleri ve kervan bekçisine hesap sormaları,
- c. Bekçinin kervan halkına “Hiç beklenmedik bir zamanda yüzleri örtülü hırsızlar geldiler. Gözümün önünde ne var ne yoksa hepsini alıp buradan uzaklaştılar” cevabını vermesi,
- d. Kervan halkının “Hırsızlar eşyayı toplarken sen [ne] yapıyordun? Sen bekçi değil misin?” diye sormaları üzerine bekçinin “Ben bir kişiydim, onlarsa silahlı, gösterişli, cesur bir sürü babayiğit” cevabını vermesi,
- e. Kervan halkının bekçiye bu defa “Senin hırsızla başa çıkacağına ümidin yoktuysa, ne diye bağırmadın, bizi uyandırmadın?” diye sormaları üzerine bekçinin “Bağıracağım sırada bıçak gösterdiler, kılıç çektiler, eğer susmazsan acımadan seni öldürürüz dediler” cevabını vermesi, o zaman korkudan nefes bile alamadığını ama şimdi kervan halkının istediği kadar bağırabileceğini söylemesi,
- f. Bu durum karşısında Mevlânâ'nın “Şeytan insanı günaha sürükledikten, aziz ömrü yok ettikten sonra üzüntü çekmenin de bir tadı tuzu yoktur. Fatiha okumanın da. Gerçi şimdi bağırıp çağırmak tatsız tuzsuz bir şeydir ama gaflet gerçekten ondan daha tatsız tuzsuzdur. Yine de sen, tatsız tuzsuz da olsa ağla, feryat et, sızlan, yan yakıl, ey her şeyden üstün olan, aziz olan Al-

lah'ım, düşkün, günahkâr kullarına bir bak, diye yalvar” yorumunda bulunması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Zaman geçtikten sonra gösterilen çabaların, alınan tedbirlerin hiçbir kıymeti yoktur. Bununla birlikte –zamani geçmiş olsa da- üzüntü, pişmanlık ve gözyaşlarıyla Allah'tan af dilemek, gaflet uykusuna dalmaktan hayırlıdır.

316. Uykudan sıçrayan adam ve vesvese dadısı

- “İnsanların bir kısmı da, çocuklar gibi, şu birkaç günlük ömrü, göç gecesi gelip çatıncaya kadar oyunla geçirirler” denildikten sonra
- Uyuyan birisi uykudan sıçrayınca vesvese dadısının ona “Haydi canım yavrum uyu. Kimsenin seni uyandırmasına müsaade etmeyiz” diyerek onu kandırmak için dil dökmeye başlaması,
- Bu durum karşısında Mevlânâ'nın “Su sesini duyan susuz gibi, yerden kök sökercesine kendi kendini çekip uykunun kollarından ayırman lazım. Ben, susuzların kulağına gelen su sesiyim. Ben, yağmur gibi gökten yağarım. Ey âşık sıçra, ıstıraptan kurtul, hem susuzluk, hem su sesini duymak, hem de uyku... Bu nasıl olur?” yorumunda bulunması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Gaflet uykusuna neden olan vesvese dadısının tatlı diline aldanmamak gerekir.

317. Sevgilisine verdiği sözü tutarak buluşma yerine gelen âşığın uykuya dalması

- Yıllarca sevgilisine kavuşma ümidiyle beklemiş, ahlinde vefalı bir âşiğa göstermiş olduğu sabrın sonunda bir gün sevgilisinin “Bu gece gel, senin için tatlılar hazırladım, yağlı yemekler pişirdim” demesi üzerine âşığın kurban keserek fakirlere ekmekler dağıtması ve sevgilisine verdiği söze uyarak buluşma yerine gelmesi,
- Sevgilisini bekleyen âşığın orada uykuya dalması,
- Buluşma yerine gelen sevgilinin, âşığını uykuya dalmış bulunca yeninden bir parça kesmesi ve âşığın cebine ceviz doldurarak onu bırakıp gitmesi,
- Seher vakti uyanan âşığın sıçrayıp kalkarak yeninin kesildiğini, cebine de cevizler konulduğunu görmesi ve “Bizim padişahımız baştan başa doğruluk,

baştan başa vefadan ibarettir. Bizim başımıza ne geliyorsa hep bizden, kendimizden gelir” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Tam işler hâllolacağı sırada dalınan “gaflet uykusu” kişiyi hüsrana uğratar. İnsanın başına gelen her şey kendisindedir. Bu yüzden insan, kusuru başkalarında değil kendisinde aramalıdır.

318. Sarhoş olan Türk beyinin sabah vakti çalgıcı istemesi

- a. Sarhoş bir Türk’ün seher vakti uyanarak şarabın verdiği mahmurlukla bir çalgıcı istemesi, burada Mevlânâ’nın Hak şarabının insanı ruhanî olan can çalgıcısına götürdüğünü belirtmesi,
- b. Çalgıcının yüzünü göremediği sevgilisinden kendisine bir kadeh sunmasını isteyerek onun kendi varlığından ayrı olmadığını, kendisine şah damarından daha yakın olduğunu vurgulayan beyitler okuması, “Ben kıskançlıktan ötürü, yanımdaki sevgiliyi gizlemek için dağlarda çöllerde seni çağırıp duruyorum” demesi,
- c. Çalgıcının, sarhoş Türk’ün huzurunda nağmelere gizleyerek “Elest sırları”nı söylemeye başlaması, söylediği şarkının her mısrasının “Bilmem ki” ya da “Bilemiyorum” diye başlaması,
- d. “Bilmiyorum” sözünün haddi aşması üzerine sarhoş Türk’ün sabrının tükenmesi, öfkelenip yerinden fırlayarak topuzunu çekip çalgıcının başına dikilmesi,
- e. Bir çavuşun güzü eliyle tutarak “Zavallı bir çalgıcıyı öldürmek size yaramaz” demesi,
- f. Türk’ün “Şu sayısız tekrarları kafamı şişirdi, bari ben onun kafasını ezeyim de görsün. Ey kaltaban, bilmiyorsan manasız şeyler söyleme, biliyorsan ne söyleyeceksen söyle. Ey ahmak, ne biliyorsan onu söyle, bilmiyorum, bilmiyorum deyip durma” demesi,
- g. Çalgıcının bunun üzerine “Benim maksadım gizli de onun için uzatıp duruyorum. Sen yok derken varlık senden kaçıyor. Varlıktan, var olandan bir koku alasin diye yok dedim. Ben, bu sazı bilmiyorumla düzene soktum, akort ettim. Ölünce ölümün sana yaşayışın sırlarını söylemesi gibi” cevabını vermesi, Mevlânâ’nın bunun ardından Hz. Muhammed’in “Ölmeden evvel ölü-nüz” hadisini tefsir etmesi.

Aktarılmak istenen iletiler: Yokluk, insana varlığın sırlarını fısıldar.

319. Hz. Ayşe'nin Hz. Muhammed'i ziyarete gelen kör adamdan sakınması

- a. Kör bir adamın Hz. Muhammed'e gelerek ondan su istemesi, kör adam kapıdan girer girmez Hz. Ayşe'nin ona görünmemek için kendisini sakınması, Mevlânâ'nın bu durum için "Çünkü o temiz kadın, kıskanç peygamberin bu husustaki hassasiyetini biliyordu. Kim çok güzelse onun kıskançlığı da o derece fazla olur. Çünkü kıskançlık, nazdan fazla sevgiden doğar" gerekçesini ortaya koyması,
- b. Hz. Muhammed'in Hz. Ayşe'yi imtihan etmek için "O seni görmüyor ki pek o kadar gizlenme" demesi,
- c. Hz. Ayşe'nin elleri ile işaret ederek "O beni görmüyor ama ben onu görüyorum" demek istemesi,
- d. Bu durum karşısında Mevlânâ'nın "Bu ruh bu kadar gizli iken akıl, neden onu bu derece fazla kıskanır? Ey kıskanç huylu akıl, nuru yüzünde gizli o güzeli kimden gizleyebilirsin?" diye sorması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Kişi kendisinden sorumludur, bu nedenle namusuna zarar verecek durumda olmayanlardan bile kendisini korumalıdır.

320. Hz. Muhammed'e kıyametin ne zaman kopacağıının sorulması

- a. Sahabelerin Hz. Muhammed'e "Ey yüzlerce kıyamet olan Allah'ın Resülü, kıyamete ne kadar zaman var?" diye sormaları,
- b. Hz. Muhammed'in onlara hâl dili ile "Ne tuhaf şey, birisi mahşerden haşrı soruyor" cevabını vermesi,
- c. Bu durum karşısında Mevlânâ'nın "İşte en güzel haber veren elçi, bu yüzden, ey azizler demişti 'Ölmeden evvel ölünüz" demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Kişinin, kıyameti, mahşeri ve haşrı kendisinde, ölmeden evvel ölmesindedir.

321. Garip bir şairin aşure günü yas tutanları kınayarak birkaç dokunaklı söz söylemesi

- a. Aşure günü bütün Haleplilerin Antakya kapısına kadar gelip akşam oluncaya kadar orada kalması, kadın erkek herkesin peygamberin torununun ve ailesinin yasını tutması, ağlayıp feryat etmesi,

- b. Yoldan gelen garip bir şairin bu feryat ve figanı duyunca kalabalığın bulunduğu tarafa giderek matemini anlamak istemesi, ölen kişinin kim olduğunu soruşturarak ona bir mersiye yazmak istediğini belirtmesi,
- c. Söylediklerini duyanlardan birinin şâire “Sen deli misin? Yoksa sen Şif değilsin de ehlibeyt düşmanı mısın? Aşure günü şehit olan o büyük varlık için o gün yas tutmanın yüz seneden daha değerli olduğunu bilmiyor musun?” demesi,
- d. Şairin Halep’teki Şiîleri kınamak için “Doğru fakat Yezid’in devri nerede, bu facia ne vakit olmuş? Bu haber buraya ne kadar geç gelmiş? Siz, şimdiye kadar uyuyor mu idiniz ki, faciayı yeni mi duydunuz ki yas tutuyor, elbiselerinizi yırtıyorsunuz?” diyerek içine düştükleri gaflet uykusu yüzünden asıl kendi hâllerine ağlamaları gerektiği konusunda onları uyarması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Gaflet uykusundan uyanılarak ân soluklanmalıdır.

322. Harman sahibi ve karınca

- a. Harmandan sonraki koca buğday yığınının görmeyen karıncanın bir tek buğday tanesini hırsla, korkuyla götürmeye uğraşması,
- b. Karıncanın telaş ve korkusunu gören harman sahibinin “Ey körlükten bir şey görmeyen zavallı karınca, sen bizim harmanlarımızdan ancak tek bir buğday tanesini görmüşsün, canla başla o bir tek buğdaya sarılmışsın. Ey görünüşte bir zerre olan varlık, Zühal yıldızına bak. Sen, topal bir karıncasın. Git de (Süleyman)ı gör. Sen, şu görünen bedenden ibaret değilsin. Sen, o gözsün, o görüşsün. Eğer sen, sende bulunan canı görürsen, bedenden cisimden kurtulursun” demesi,
- c. Bu durum karşısında Mevlânâ’nın “İnsan, gözdür, görüştür. Geriye kalan kısmı, ettir, deridir. İnsanın gözü neyi görürse değeri o kadardır” yorumunda bulunması.

Aktarılmak istenen iletiler: İnsanın değeri, görünen ve görünmeyenin arkasındaki hakikati görebildiği kadardır.

323. Bir davulcunun boş bir sarayın önünde gece yarısı davul çalması

- a. Bir davulcunun gece yarısı büyüklerden birinin evinin önünde sahur davulu çalması,

- b. Birisinin ona davulu her şeyden önce sahur vaktinde çalmasını söyleyerek “Ey davul çalmaya hevesli kişi, bir de şunu anla ki bu evde kimsecikler yok. Burada Şeytandan periden başka kimse yok. Zamanını ne diye boş yere harcarsın?” demesi,
- c. Davulcunun adama “Sen söyleyeceğini söyledin ya şimdi bu değersiz kıldan cevabını işit de şaşırıp kalma, üzüntüden kurtul. Şu saat, şu an senin için gece yarısı ama benim için eğlence, neşe zamanı. Her kırıklık, her üzüntü benim için mutluluk oldu. Bütün geceler gözüme gündüz kesildi” diyerek adama “Bu evde kimse yok, ne diye davul çalıyorsun? dedin. Bu halk, Allah rızası için altınlar harcarlar, yüzlerce hayırlı eserlerin temelini atarlar, mescitler yaparlar. Kendinden geçmiş Hak âşıkları gibi pek uzun olan Hac yollarına düşerler, mallarını bedenlerini harcarlar, Kâbe’ye varırlar. Onlar hiç Kâbe’de kimse yok derler mi? Ev sahibi, ev içinde gizlenmiş cana benzer. Allah nuru ile nurlanan kişi, dostun evini boş görmez, dopdolu görür. Adamlarla dolu, içi kalabalık nice saraylar vardır ki işin sonunu görenlerin gözlerine bomboş görünür” cevabını vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Herkes çevresini kendi aynasından görür. Varlık ve eşya algısı kişiden kişiye değişir.

324. Hz. Bilal ile Hz. Ebubekir

- a. Efendisinin Hz. Bilal’i kendi dinine girmesi için kuşluk vakti kızgın güneş altında diken dalı ile dövmesi, Hz. Bilal’in bu durum karşısında hep “Allah birdir” demesi,
- b. Bir gün oradan geçen Hz. Ebubekir’in, Hz. Bilal’in “Allah birdir” demesini duyması ve gözlerinin yaşlarla dolması,
- c. Hz. Bilal’i yalnız gören Hz. Ebubekir’in ona nasihat ederek Yahudilerden inancını gizli tutmasını istemesi, Hz. Bilal’in bunun üstüne “Ey büyük insan, huzurunda tövbe ettim, buyurduğun gibi inancı açığa vurmuyacağım” demesi,
- d. Ertesi gün aynı yerden aceleyle geçen Hz. Ebubekir’in Hz. Bilal’in yine “Allah birdir” dediğini duyması, dikenli dalla dövülerek yaralandığını görerek gönlüne bir ateş düşmesi,
- e. Hz. Ebubekir’in ona tekrar tekrar nasihat etmesi ve Hz. Bilal’in de Hz. Muhammed’in aşkıyla tövbelerini defalarca bozması,

- f. Tövbe etmekten bıkan Hz. Bilal'in inancını büsbütün açığa vurarak "Ya Muhammed, benim, damarlarım seninle dolu. Bu bedene tövbe nasıl sığar?" demesi,
- g. Hilal'in Bilal'le dost olarak dikenli dalların Bilal'in teninde açtığı yaraların Hilal'e güllük gülistanlık kesilmesi,
- h. Miraç'tan dönen Hz. Muhammed'in Hz. Bilal'e "Ya Bilal, cennette senin namlılarının sesini duydum. Ne mutlu sana ne mutlu" demesine "Mustafa miraçtan geldi. Ne mutlu Bilal'ine ne mutlu" beytiyle gönderimde bulunulması,
- i. Hz. Ebubekir'in, Hz. Bilal'in başından geçenleri Hz. Muhammed'e anlatması,
- j. Hz. Muhammed'in "Peki şimdi buna çare bulalım. Ne yapalım?" demesi üzerine Hz. Ebubekir'in "Bendeniz onu satın almak istiyorum" demesi,
- k. Hz. Muhammed'in Hz. Ebubekir'den bu alış verişte kendisinin vekili olmasını ve istenilen paranın yarısını kendisinden almasını söylemesi,
- l. Hz. Ebubekir'in hemen Yahudi'nin evine gitmesi ve ona Hz. Bilal'e nasıl eziyet edebildiğini sorması, bunun üzerine Yahudi'nin "Eğer ona acıyorsan, ey iyilik etmeyi huy edinen kişi, altınları ver, onu satın al" demesi,
- m. Hz. Ebubekir'in Hz. Bilal'e karşılık çok güzel olan Yahudi kölesini vermeyi teklif etmesi,
- n. Hz. Ebubekir'in zaafını gören Yahudi'nin razı olmayarak daha fazla şey istediğini söylemesi, Hz. Ebubekir'in Yahudi'nin aç gözünü doyuracak kadar gümüş vermesi üzerine Yahudi'nin Hz. Bilal'i vermeye razı olması ve bu alış verişte Hz. Ebubekir'in aldandığını düşünerek gülmesi,
- o. Yahudi'nin bu tavrı üzerine Hz. Ebubekir'in "Ey ahmak, sen çocuk gibi bir cevize karşılık bir inci verdin haberin yok. Satışta biraz daha aksi davranıydın, bütün malımı mülkümü verirdim. Daha da aksilikte ileri gitseydin, başkalarından bir etek dolusu altın alır borca girerdim" cevabını vermesi,
- p. Hz. Ebubekir'in yaradan bereden ve işkenceden hilale dönmüş olan Hz. Bilal'in elinden tutarak yola düşmesi,
- q. Hz. Bilal'in, Hz. Muhammed'i görünce sırt üstü düşüp bayılması, kendine gelince de sevincinden ağlamaya başlaması, Hz. Muhammed'in Hz. Bilal'i kucaklaması,
- r. Hz. Muhammed'in Hz. Ebubekir'e "Satın alma işine beni de ortak et dememiş miydin? Neden yalnız sen aldın?" diyerek darılması ve Hz. Ebubekir'in

“İkimiz de senin kapının köleleriyiz. Ben onu senin aşkınla azat ettim” diyerek Hz. Muhammed’den özür dilemesi,

- s. Hz. Muhammed’in “Ey Bilal, bizi ferahlandır” demek için Hilal’in evine gitmesi, “Ey Bilal, ezanı düşman korkusundan ötürü dudak altından okuyordun, şimdi onun inadına, körlüğüne karşılık minareye çık da yüksek sesle oku” demesi,
- t. Hz. Bilal’in müjdeli haberinin herkes tarafından duyulması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Altının değerini ancak sarraf olan bilir.

325. Hilal’in hikâyesi

- a. Bir beyin kölesi ve seyisi olan Hilal için Mevlânâ’nın “O Hak yolunda Bilal’i geçmişti. Kötü huylarından daha çok arınmıştı. O köle ahırda seyislik ederdi ama onun sadece adı köleydi yoksa kendisi padişahlar padişahıydı” demesi,
- b. Araya “Misafirine yaşını soran ev sahibi temsili”nin, “Bir beyden at isteyen adamın hikâyesi”nin ve “Köye ulaşan kervan”ın girmesi,
- c. Beyin, Hilal’in sahip olduğu meziyetlerin ve imanın farkında olmaması, araya “Minare, kuş, tüy ve balçık”ın girmesi,
- d. Hilal’in hastalanması ve durumun vahiyle “Sana müştak olan, seni çok seven filan kişi hastadır” diye Hz. Muhammed’e duyurulması,
- e. Onu değersiz bulan ve hiçbir işe yaramayacağını sanan efendisinin, Hilal’in hastalığından habersiz oluşu,
- f. Hilal’in dokuz gün ahırda yatması ve hâlden hiç kimsenin haberinin olmaması,
- g. Gelen vahiy üzerine Hz. Muhammed ve sahabelerin Hilal’i ziyarete gitmesi,
- h. Hilal’in efendisinin, emire Hz. Muhammed’in ziyarete geldiğini haber vermesi üzerine emirin neşesinden kendinden geçerek yerinden sıçraması, emirin Hz. Muhammed’in kendisi için geldiğini sanarak sevinçten ellerini çırpması,
- i. Emirın kendisine müjde verene canını vermeye hazırlanarak yerleri öpüp selam vermesi ve Hz. Muhammed’e “Evimizi şereflendirin de burası bir cennet kesilsin” demesi üzerine Hz. Muhammed’in emiri âdetâ azarlayarak “Ben buraya seni görmeye gelmedim” demesi,

- j. Emir in Hz. Muhammed'e gelişinin kimin için olduğunu sorması, emir büyüklük taslamayı bırakınca Hz. Muhammed'in ona çıkışmaktan vazgeçmesi ve emire "Arş ı aydınlatan, gökleri nurlandıran Hilal nerede? O tevazuundan ötürü yerlere düşmüş ay ışığı ne oldu? Hastalığı nasıl oldu? Acaba o ne hâlde?" diye sorması,
- k. Emir in Hilal'in hastalığından haberinin olmadığını, yalnız birkaç gündür ortalarda görünmediğini belirterek "O atlarla, katırlarla düşer kalkar. O bir seyistir. Oturduğu yer de şu ahırdır" demesi,
- l. Hz. Muhammed'in Hilal'i görmek için karanlık, pis ve berbat hâlde bulunan ahıra girmesi, Hilal'in Hz. Muhammed'in güzel kokusunu alarak uyanması ve Hz. Muhammed'in tertemiz eteğini görmesi, sürüne sürüne gelerek yüzünü peygamberin ayaklarına sürmeye başlaması,
- m. Hz. Muhammed'in yüzünü Hilal'in yüzüne koyarak başını, gözünü, yanaklarını öpmesi ve "Ya Rabbi, ne de gizli incisin. Ey arş garibi nasılsın? Daha iyice misin?" diye sorması, Hilal'in Hz. Muhammed'e cevap olarak "Uykusu kaçmış bir âşıkın yüzüne güneş doğarsa ne hâle gelir? Toprak çiğneyen bir susuzu, su başının üstüne alır da götürürse ne hâl alır?" demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Kibrin tevazu ile giriştiği mücadelede kazanan taraf tevazu olacaktır.

325.1. Misafirine yaşını soran ev sahibi temsili

- a. Birisinin evine gelen misafire yaşını sorması,
- b. Misafirin "on sekiz, on yedi yahut on altı, yahut da ey kardaşlığım on beş" cevabını vermesi,
- c. Ev sahibinin "Haydi bakalım ey şaşkın, biraz daha geri geri git de ananın karnına gir" demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Söylenen sözlerde aşırıya kaçmak insanı zor durumda bırakıp başkalarına karşı mahcup edebilir. Bu yüzden doğruluktan ayrılmamak gerekir.

325.2. Bir beyden at isteyen adamın hikâyesi

- a. Birisinin bir beyden bir at istemesi ve beyin ona "Yürü git de o güzel atı al" demesi,

- b. Adamın “Ben o atı istemem” demesi üzerine beyin bunun nedenini sorması ve adamın “O at ileri gitmekte inatçı, huysuz, hep geri geri gitmek ister. Durmadan geri geri gitmek sevdasında” cevabını vermesi, bunun üzerine beyin “Öyle ise sen de onun kuyruğunu eve doğru çevir” demesi,
- c. Bu durum karşısında Mevlânâ’nın “Senin bu nefis atının kuyruğu da şehvettir. Bu sebeptendir ki o kendini beğenen, kendisine tapan, hep geri geri gitmektedir. Nefsindeki şehvet, mademki aslında sana kuyruk oldu da seni çekip çevirmekte seni istediği tarafa götürmektedir. Ey hâli başka hâle çeviren, sen de o şehveti mânâ tarafına çevir de iyiye, kurtuluşa doğru git. Şehvetini yemeden içmeden kestir mi? O şehvet, yüce şerif olan akıl tarafına yönelir, seni o tarafa doğru çeker, götürür” yorumunda bulunması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Akıl kullanılarak nefse ve şehvete hakim olunmalı, şehvet maddeden mana tarafına çekilmelidir.

325.3. Köye ulaşan kervan

- a. Bir kervanın köye ulaşarak orada açık bir kapı görmesi,
- b. Kervandakilerden birinin “Şu kocakarı soğuşunda, burada birkaç gün kalam” demesi,
- c. İçeriden gelen bir sesin “Hayır, ne yük varsa önce onları dışarıya at, ondan sonra içeriye gir. Atılacak ne varsa hepsini dışarı at, onlarla içeri girmeye kalkışma, bu meclis çok yüce bir meclistir” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Yüce meclislere girebilmek için masivadan (Allah’tan başka her şey) arınmak gerekir.

325.4. Minare, kuş, tüy ve balçık

- a. Bir adamın, minareyi görmesi fakat onun üzerinde bulunan hünerlerle dolu doğanı görememesi,
- b. İkinci kişinin kanat çırpın kuşu görmesi fakat gagasındaki tüyü görememesi,
- c. Allah nuru ile bakan kişinin ise hem kuşu hem de tüyü görerek “Sen tüyü gör tüyü, tüyü görmedikçe düğüm çözülmez” demesi,
- d. Birisinin insanı “nakışlarla süslenmiş balçık” olarak görmesine karşılık bir diğerrinin “bilgi ile ibadetle dolmuş, nurlanmış balçık” olarak görmesi,
- e. Bu durum karşısında Mevlânâ’nın “Ten minaredir, bilgi ile ibadet ise kuşa benzer. Onu ister üç yüz kuş olarak gör, ister iki kuş olarak gör. Vasat görüş-

lü kişi, görüşü orta olan, yalnız kuşu görebildi önde a[rtt]a kuştan başka bir şey göremez. Gagasındaki tüy, kuşta gizli olan bir nurdur. Kuşun canı onunla kaimdir, onunla durur. Zaten kuş, kuşun gagasındaki tüyden ibarettir. Onun işi hiç de iğreti değildir. Onun bilgisi daima canından coşar. O bilgi ne iğretidir, ne de borç alınmıştır” yorumunda bulunması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Varlık ve eşya algısı kişiden kişiye değişir.

326. Hz. İsa'nın su üstünde yürümesi ve Hz. Muhammed

- a. Hz. Muhammed'in, Hz. İsa'nın Fırat nehrin üstünde yürüdüğünü duyması üzerine “İsa'nın yakîni daha fazla olsaydı havayı binek edinir, emin olarak havada yürür giderdi. Ben de miraç gecesi havaya bindim, havada yürüyüp gittim” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Metinde anasır-ı erbaadan su ve havanın hakemliğinde yakîn konusunda Hz. Muhammed, Hz. İsa'dan üstün bulunmuştur.

327. Yüzünün kıllarını yolup allık süren ucubenin hikâyesi

- a. Yüzü buruşan ve safran gibi sararan doksan yaşındaki bir kadının, koca hırsı ve erkek isteğinin ortadan kalkmaması, Mevlânâ'nın bu kadın için “O vakitsiz öten bir horozdu, yolcusuz bir yoldu. Boş tencerenin altında yanan kızgın bir ateşti” benzetmelerine başvurarak “İhtiyarlıktaki hırs, Yahudilerde bile olmasın, Allah'ın bu hırsı verdiği kişi ne kötü, talihsiz kişidir” demesi,
- b. Yaşlı kadının sokağa çıkmak istemesi ve güzel görünmek için kaşlarını yolması, yüzünü, yanağını, ağzını güzelleştirmeye çalışarak allık sürmesi fakat yüzünün bir türlü boya tutmaması,
- c. Çirkin kadının, Kur'an'ın aşır başlarındaki tezhipleri keserek suratına yapıştırmaya başlaması, çarşafını giyince yapıştırdığı yıldızların kâğıt parçalarının yerlerinden kopup düşmesi, kadının düşenleri yine alarak tükürükleyip yüzünün orasına burasına yapıştırması, çarşafı yine başına örtünce yapıştırdıklarının hepsinin yere dökülürmesi, bütün çabalarına rağmen yıldızlar dökülünce kadının Şeytana lanet yağdırması,
- d. Bunun üzerine Şeytan'ın, kadının karşısına dikilerek “Ey kurumuş, iskelet olmuş, utanmaz kadın. Ben, bunu ömrüm boyunca ne düşünmüşüm, ne de senin gibi bir hayâsızdan başkasının böyle bir iş yaptığını görmüşüm. Kötülükte görülmemiş bir tohum ektin, cihanda Mushaf bırakmadın kestini doğra-

dın. Sen Şeytan ordusunda yüzlerce Şeytan'a bedelsin. Ey kokmuş ihtiyar kadın! Ey pis hırsız beni bırak” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Bu durum karşısında Mevlânâ, “Ey ihtiyar kadın huylu olan kişi, kaza ve kaderle ne zamana kadar uğraşacaksın. Olan olmuştur, aklını başına al da ömrün nakdini Hakka ibadete sarfet. İster allık sür, ister mürekkep sür, yüzünün güzelleşmesinin imkânı yoktur” yorumunda bulunarak metnin temel iletisini vermiştir.

328. Geylanlıya edilen dua

- Ekmeği çok seven bir dilencinin, elinde zembili dilenirken zengin bir Geylanlıya rastlaması ve ondan ekme alınca “Allah seni selâmetle evine barkına kavuştursun” diye dua etmesi,
- Geylanlının bu duaya kızarak “Ey sersem adam, eğer ev bark benim gördüğüm ev barksa oraya Allah seni kavuştursun!” demesi,
- Bunun üzerine Mevlânâ'nın “Basit ve kusurlu insanlar, her söz söyleyeni hor ve hakir bir hâle sokarlar, sözü kıymetli ve anlamlı bile olsa o sözün kadrini düşürürler. Çünkü söz, dinleyene göre söylenir. Terzi elbiseyi adamın boynuna göre diker” yorumunda bulunması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Gurur ve kibirden uzak durularak hiç kimse hor ve hakir görülmemelidir.

329. Dilenci ve “yok”lar evi

- Bir dilencinin bir eve gelerek bir dilim kuru ekme o yoksa taze nane istemesi, ev sahibinin ona “Burada ekme ne arar? Şaşırдың mı sen? Burasını ekme dükkân ı mı sandın?” demesi,
- Dilencinin “Hiç olmazsa biraz yağ ver” demesi üzerine adamın “Burası kasa dükkân ı değil” cevabını vermesi,
- Dilencinin “Ey ev sahibi, bari birazcık un ver” deyince ev sahibinin “Burasını değirmen mi sandın?” demesi,
- Dilenci, “Hiç olmazsa bir bardak su ver” deyince ev sahibinin “Burası ne dere ne de çeşme” demesi,
- Dilenci ekmeğinden kepeğine kadar ne istediye ev sahibinin hepsine “yok” cevabını vererek onunla alay etmesi,

- f. Bunun üzerine dilencinin eve girip eteğini kaldırarak evin içine tuvaletini yapmak istemesi,
- g. Ev sahibi “Hey! Hey! Ne yapıyorsun?” deyince dilencinin “Ey vicdansız adam, sus bir şey söyleme. Bari içinde hiçbir şey bulunmayan bu yıkık yere abdest bozayım da rahata kavuşayım, içim ferahlasın. Mademki burası yaşanacak bir yer değil, böyle eve ancak abdest bozulur” cevabını vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Söz ustaları, söylenen her şeye verecek bir karşılık bulurlar. Böyle insanlarla muhatap olunmamalıdır.

330. Doktorun iyileşmesinden ümit kestiği hasta

- a. Birisinin hastalanarak doktora gitmesi ve “Ey hünerli hekim, şu nabzıma bir bak” demesi,
- b. Hastanın nabzını tutan doktorun onun iyileşme ümidinin kalmadığını anlayarak ona “Gönlün ne isterse onu yap, bedenindeki bu eski hastalık geçsin gitsin. Hatırına ne gelirse onu yap da sabır, perhiz sana rahatsızlık vermesin. Şunu iyi bil ki sabır, perhiz bu hastalığa iyi gelmez. Canın neyi isterse, gönlün neyi dilerse onu yap” demesi,
- c. Doktora “peki” diyen hastanın ırmak kenarına seyre gittiğini söylemesi, bir sağlık kapısı açılsın ve iyileşsin diye gönlünün isteğine uyararak ırmak kıyısında gezinip durması,
- d. Irmak kıyısında oturan bir sūfînin, elini yüzünü yıkayarak temizlendikçe temizlenmesi, hastanın sūfînin ensesini görerek içine bir sille vurma isteğinin düşmesi, boğazına düşkün olan sūfînin ensesine bir tokat vurmak için elini kaldırması ve doktorun kendisine “içinden geleni yapmazsan sana dert olur” dediğini hatırlaması,
- e. Hasta, sūfînin ensesine vurunca enseden bir şırak sesi çıkması, sūfînin “Hey, hey! Ey ahlaksız adam ne yapıyorsun?” diye bağırması,
- f. Sūfînin, adama iki üç yumruk vurmak, sakalını bıyığını bir bir yolmak istemesi,
- g. Tevekkül ve teslim hırkası giyindiğini belirten sūfînin, hastayı bir yumrukla ölüverecek kadar zayıf bularak onu öldürdüğü taktirde padişahın kisası emredeceğini hesaba katıp “Şu ölü adam için kısasa razı olup kılıç altına yatmaya değer mi? Yazıktır. Doğrusu yazıktır” demesi ve hastayı kadıya şikâyet etmeyi uygun görmesi,

- h. Sûfinin hastayı çeke çeke kadıya götürmesi, kadının sûfiden durumu iyice açıklamasını isteyerek “Senin şikâyet ettiğin adam, hasta, perişan bir halde, adeta hayale dönmüş. Şeriat dirilerle zenginler içindir. Mezardaki ölümlere, şeriat hükümleri tatbik edilebilir mi? Ben diri olan kişiye hüküm veririm, ben mezardaki ölümlere kadılık edemem” demesi,
- i. Sûfinin kadıya “Peki, hiçbir suçum yok iken bu adamın bana sille vurmasını doğru doğru buluyor musun? Ortada hiçbir suç yok iken bu pis ayının sûfilere sille vurması reva mıdır?” diye sorması,
- j. Kadının suçluya “Az çok bir şeyin var mı?” diye sorması üzerine hastanın “altı kuruştan başka param yok” demesi,
- k. Kadının “O paranın üç kuruşunu kendin harca, üç kuruşunu da hiç ses çıkarmadan ona ver” demesi,
- l. O sırada hastanın gözünün kadının ensesine ilişmesi ve onun ensesinin sûfinin ensesinden daha güzel olduğunu fark etmesi, “Vurduğün sille için elini kaldırması, kadının yanına gitmesi, onun kulağına bir şey fısıldayacakmış gibi yaparak eğilip ensesine kuvvetli bir sille aşketmesi ve “Siz iki hasım olarak altı kuruşu bölüşün, ben de hırıltıdan gürültüden kurtulayım” demesi,
- m. Kadının, hastanın sillesine kızması, sûfinin de kadıya “Kim bir kuyu kazarsa?” hadisini okumadın mı? Ey babasının canı, okuduğuna göre hareket et-sene. Kaza ve kader, bu hükmün yüzünden ensene bir sille vurdu. Eyvahlar olsun, öbür hükümlerin de böyle ise senin başına ayağına neler gelecek?” diye sitem etmesi, kadının sûfiye “Kazadan, kaderden gelen her silleye her cefaya razı olmamız icap eder. Alnımın yazısına, başıma gelene razıyım, yüzüm asılsa da gönlüm hoştur. Çünkü biliyorum ki gerçek acıdır. Alın yazısı levh-i mahfuza işarettir” cevabını vermesi,
- n. Sûfinin kadıya “Mademki bütün insanlar Hz. Âdem’den gelmiştir ve çoğalmışlardır neden aralarında farklar vardır? Neden bir kısmının akılları başında, bir kısmı da sarhoş?” sorunu sorması, kadının bu soruya “bütün bu keyfiyetler, bu nedenler Hakk’ın sonsuzluk denizinin üstünde köpükler gibi oynasır durur. Onun zatında da işinde de bir zıddı, bir ortağı yoktur. Bütün varlıklar varlık elbiselerini ondan almışlardır. Onları o giydirmiştir” cevabını vermesi ve sûfiye “Gökten sana bir felaket mi geldi? Kaderin icabı yaralandın mı? Buna karşılık büyük bir mükâfata kavuşacağını düşün ve bekle. O

öyle bir padişahdır ki bir sille vurunca bu silleden sonra sana başına konacak bir tac, oturup yaslanacağın bir taht bağışlayacaktır” demesi,

- o. Sûfinin kadıya dünya insanlara hiç kaşlarını çatmayıp hep gülseydi, Allah’ın kullarına lütfettiği nimetlerinde bir sıkıntı olmasaydı rahmetinden, cömertliğinden ne eksilirdi diye sorması,
- p. Kadının sûfinin sorularına cevap verirken “Terzi ile Türk’ün hikâyesi”ni örnek göstermesi,
- q. “Dikenden gül bitiren o kudretli varlık, bu kışı da bahar hâline döndürebilir” diyen sûfinin “O kerim Allah, kulunun niyaz ettiğini, dilediğini çalışmadan verse ne olur? Ne çıkar?” diye sorması üzerine kadının dünyada nefis, Şeytan, heva ve heves ile zahmet ve meşakkat olmasa Allah’ın insanları “sabırlı, hilm sahibi, yiğit ve hekim” diye nasıl ayıracağını, yol kesenler, ahlaksızlar ve Şeytan bulunmasa sabırlı, doğru, sadık ve fakirleri doyuranların nasıl belli olacağını söyleyerek “Ben biliyorum ki sen temizsin, ham da değilsin, sen[in] bu soru halka gerçeği öğretmen içindir” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah kullarını birbirinden ayırmak için nefis, Şeytan, heva ve heves, zahmet ve meşakkatlerle dener.

330.1. Terzi ile Türk’ün hikâyesi

- a. Geceleyin hikâyecinin birinin etrafına toplanan kalabalık bir dinleyici grubuna –kumaş çalarak müşterilerini aldatan- bir terzi hikâyesi anlatması,
- b. Hikâyecinin, etrafında çok dinleyici bulunduğu için heyecana kapılması, coşması, anlattığı hikâyenin içine girerek bütün vücudunun hikâyeye kesilmesi,
- c. Hikâyeci, terzilerin nasıl acımadan kumaş çaldıklarını, çaldıkları kumaşları nasıl gizlediklerini anlatınca Kalabalık içinde bulunan Hitalı bir Türk’ün terzilere ait bu sırrın açıklanmasına çok öfkelenmesi, hikâyecilerin terzilerin hainliklerini ballandıra ballandıra anlatması karşısında üzülen dertlenmesi,
- d. Türk’ün dayanamayarak “Ey hikâyeci, sizin şehrinizde hilede, hainlikte en ileri giden usta terzi kimdir?” diye sorması üzerine hikâyecinin “Bizim şehrimizde Çekiroğlu adında bir terzi vardır. O el çabukluğunda ve hırsızlıkta herkesi geride bırakır” cevabını vermesi, Türk’ün bunun üzerine “Ben seninle bahse girerim ki o benden değil kumaş bir iplik bile çalamaz” demesi, etrafındakilerin Türk’e “Pek kendine güvenme, bu kadar yükseklerde uçma,

- senden daha açık gözleri o mat etti. Haydi yürü. Aklınla bu kadar övünme. Onun hileleri karşısında sen de şaşırır kalır, kendini kaybedersin” demeleri,
- e. Bu durum karşısında büsbütün kızan Türk’ün “O terzi benden ne eski, ne yeni hiçbir şey çalamaz, aşırıamaz” diye bahse girişmesi, malına göz koyanların Türk’ü daha da kızdırması üzerine Türk’ün nesi varsa rehine vermesi,
  - f. Türk’ün üzüntüsünden dolayı o gece uyuyamayarak hırsızın hayali ile savaşıp durması,
  - g. Sabah olunca atlas kumaşı olarak terzinin Pazar yerindeki dükkân ına gitmesi, selam verip dükkân a girmesi ve ustanın hemen yerinden kalkıp selamını alarak onunla merhabalaşması ve Türk’e haddinden fazla hürmet ederek onun gönlüne girmesi,
  - h. Terzinin tatlı dil döktüğünü gören Türk’ün getirdiği atlas kumaşı onun önüne atarak “bu kumaştan savaş günü giymem için göbeğimden aşağısı geniş, yukarı kısmı dar bir kaftan biç” demesi,
  - i. Terzinin “Ey sevimli müşteri, sana yüzlerce hizmette bulunayım” deyip elini gözünün üstüne koyması ve “Emrin baş üstüne” demesi,
  - j. Terzinin kumaşı ölçmesi, ne kadar çıkacağını anlaması, daha sonra dil dökeerek Türk’ü lafa tutması, bir taraftan kumaşı kesip diğer taraftan masallar, hikâyeler anlatarak tuhaf tuhaf sözler söylemesi,
  - k. Terzinin güldürecek şeyler söylemesi üzerine Türk’ün kahkalarla gülmesi ve küçücük, daracık gözlerinin kapanması, terzinin bu suretle kumaş çalmaya fırsat bulması,
  - l. Türk’ün kendine gelince “Allah aşkı için gülünecek bir şey daha sözle, sözlerin gönlüme girdi, ruhuma gıda oldu” diye yalvarınca terzinin gülünecek bir masal daha söylemesi, Türk’ün attığı kahkahayla sırt üstü yere yatması, bu sırada terzinin kumaştan bir parça daha keserek yakasından koynuna sokması,
  - m. Hitalı Türk’ün üçüncü defa “Allah aşkına güldürecek bir şey daha anlat” demesi üzerine terzinin bu defa önce söylediklerinden daha hoş, daha güldürücü bir masal anlatarak Türk’ü tam mânâsıyla avlaması, meydanı boş bulan terzinin üçüncü defa kumaştan bir parça daha çalması,
  - n. Türk, dördüncü defa terziden gülünç bir şey söylemesini isteyince terzinin gönlüne merhamet gelmesi ve hilesini, hırsızlığını başkasına saklamaya ka-

rar vermesi ve kendi kendine “Gülmeye ne kadar da düşkün, zavallının zararından ziyanından haberi bile yok” demesi,

- o. Türk’ün “Allah aşkına bana bir masal daha söyle” diyerek terziyi öpmeye koyulması, bunun üzerine terzinin Türk’e “Aklını başına al da artık sus. Bir başka gülünecek şey istersen kaftanın sonra sana dar gelir” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Hiçbir konuda büyük konuşmamak gerekir. Usta hırsızlar her halükarda işlerini yaparlar.

331. Minareden düşen sait

- a. Varsayıma dayalı olan bu tahkiye parçasında “Said bir kişi minareden düşse elbisesine rüzgâr dolar da parçalanmaktan kurtulur” denilmiştir ve Mevlânâ bu durum karşısında “Değil mi ki sende o baht yok. O tevekküle, o inanca sahip değilsin. Ne diye kendini rüzgârın önüne atıyorsun? Bu minareden Ad kavminin yüz binlercesi düştü de başlarından da canlarından da oldular. Bu minareden tepesi üstü düşen sayısız insanı seyret” yorumunda bulunmuştur.

Aktarılmak istenilen iletiler: Samimi Allah inancı ve tevekkül, insanı bütün kötülük ve belâlardan emin kılar.

332. Sultan Mahmut ile Hintli kölenin hikâyesi

- a. Gazneli Mahmut’un Hint savaşında elde ettiği ganimetler arasında bir köle bulunması,
- b. Sultanın o köleyi kendisine oğul edinerek halife yapması, tahta oturtması ve orduya kumandan tayin etmesi,
- c. Hintli kölenin bu lütuflara mazhar olduğu hâlde yana yana ağlayarak gözyaşları dökmesi ve “Ey kutlu çocuk, neden ağlıyorsun? Elde ettiğin devlet, ululuk neden tatsızlaştı? Sen padişahlardan üstünsün, padişahlar padişahı ile dost olmuşsun, aynı tahta oturmuşsun. Sen bu tahtın üstünde oturuyorsun. Vezirle askerler tahtının önünde ay gibi, yıldızlar gibi saf saf dizilmişler” demesi,
- d. Bunun üzerine kölenin ağlamasına sebep olarak kendi yurduyken annesinin kendisini Sultan Mahmut’un eline düşmekle korkuttuğunu, bunun bir beddua kabul edildiğini hatta babasının bu bedduaları eden anneyi taş yüreklilikle suçladığını belirtmesi, kendisinin bu yüzden Sultan’dan hep korktuğu-

nu vurgulayarak “Ey dünya padişahı, annem nerede? Gelsin de şimdi beni taht üstünde görsün” demesi,

- e. Bu durum karşısında Mevlânâ'nın “Ey anlayışsız kişi, senin yoksulluğun, yokluğun senin Mahmud'undur. Cismanî duyguların seni daima Mahmut'la korkutmaktadır. Bu yüce Mahmud'un merhametini bilseydin, işin sonu hayrola derdin. Ey korkak gönüllü, yokluk senin Mahmudundur. Seni Mahmut'la korkutan, seni doğru yoldan çıkararak anneni pek dinleme. Sen fakirliğe av olur, kendini ona kaptırırsan, O Hintli çocuk gibi kıyamet günü sevinç gözyaşları dökersin” yorumunda bulunarak bizi besleyip yetiştiren tenimizi ve vücudumuzu bize yüzlerce düşmandan daha çok düşman olan bir anneye benzetmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Cismanî duygulardan arınarak varlığı Allah'ta yok etmek gereklidir. Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir.

333. Cahil anne ve okuldan bıkan çocuğu

- a. Dostluğuna aldanılmaması ifade edilen tatlı sözlü cahilin, diller dökerek insanı aldatan bir anneye benzetilmesi ve bu annenin çocuğuna “Ey anasının canı, ey gözümün nuru demesi, Mevlânâ'nın bu sözlerin ötesinde ıstırap, hırs ve acılar olduğunu söylemesi,
- b. Dil döken cahil annenin, babaya “Çocuğum mektepten bıktı, usandı. Başka bir hanımdan doğsaydı, ona bu kadar cefada bulunmazdın, onu bu kadar sıkımsazdın. Bu çocuğum senden olmasaydı, bunu ben doğurmasaydım, yine anası bu sözü söylerdi” demesi,
- c. Bu durum karşısında Mevlânâ'nın “Kendine gel, bu anadan kaç, merhameti kendinin olsun. Babanın sillesi, onun helvasından daha tatlıdır. Nefis anadır. Akıl ise baba gibidir. Akla ayak uyduran önce sıkıntı çeker ama sonunda rahata kavuşur, yüzlerce ferahlık bulur” yorumunda bulunması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Nefse değil akla uyulmalı ve bütün sıkıntılarına rağmen cehaletten kurtulma süreci olan eğitimden geçilmelidir.

334. Yolu kapatan kadınlar

- a. Dükkânına gitmek için yola düşen bir adamın, güzel kadınların yolu kapadıklarını görmesi,

- b. Yolcunun yüzünü kadınlardan birine çevirerek “Ey eksik etekler, ey az düşünen mahlûklar, ey kızcıklar ne kadar da çoksunuz?” demesi,
- c. Kadının, soru soran adama “Ey güvenilir er kişi, bizim çokluğumuzdan ürkmeye, bizi kötü görme. Biz kadınlar yeryüzünde çoğuz, boluz ama bu çoklukla, bu bollukla sizi memnun edemiyoruz, size az gelip kıt görünüyoruz. Siz de kadın kıtlığından ötürü güzel delikanlılara gönül veriyorsunuz. Böylece bu işi yapan da rezil rüsva oluyor, kendisine yaptıran da” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Homoseksüel ilişki yapanı da yaptıranı de rezil rüsva eder.

335. Kocasının kendisine artık hiç bakmadığından şikâyet eden kadın

- a. Bir kadının kocasına neden artık kendisine bakmadığını sorması üzerine adamın “Ben seni aç bırakmıyorum, yoksul kişi isem de elim ayağım tutuyor. Güzel karıcığım, yiyeceğini temin etmek, üstüne başına bakmak benim vazifem, her ikisine de bakıyorum. Bu hususlarda bir eksik yok” demesi,
- b. Kadının, gömleğinin kolunu göstererek “Kabalığından, sertliğinden tenimi dalıyor, yiyor, kim birisine bu çeşit bir elbise alır?” demesi üzerine adamın “Bu mu daha kaba, daha çirkin daha fena yoksa seni boşamam mı? Bu mu sana daha kötü geliyor, yoksa ayrılık mı?” demesi,

Aktarılmak istenilen iletiler: Bu durum karşısında “İşte ey böyle olsaydı, şöyle olsaydı diye hayatı kınayan kişi! Bela, yokluk, eziyet, mihnet de böyledir. Şüphe yok ki hayatın zevklerini, hevayı, hevesi terk etmek acı bir şeydir. Fakat bunlar Hak’tan uzak kalmanın acılığından iyidir” yorumunda bulunan Mevlânâ, metnin temel iletilerini de belirtmiştir.

336. Ârif ve papazın hikâyesi

- a. Ârifin birinin, ihtiyar bir papaza “Sen mi daha yaşlısın, sakalın mı daha yaşlı?” diye sorması,
- b. Papazın “Ben, ondan önce sakalım yok iken dünyayı görmüşüm, nice seneler yaşamışım” cevabını vermesi üzerine ârifin “Sakalın ağarmış, eski hâlini terk etmiş fakat kötü huyun değişmemiş, olduğu gibi duruyor. Sakalın senden sonra doğduğu hâlde seni geçti. Sen ise tirit sevdasına, cismânî sevdaya düşmüşsün de olduğun yerde kalmışsın” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Dünyalık arzulardan, cismanî sevdalardan vazgeçilmelidir. Kişinin bedenî tekamülüyle, ruhî tekamülü paralel bir seyir izlemeyebilir.

337. Çalışmadan rızık dileyen fakirin hikâyesi

- a. İflas eden bir adamın sıkıntı içinde çırpınarak yıllarca namazlarında ve dualarında “Ey Allah’ım! Ey kurdu kuşu koruyan Rabbim! Sen beni çalışıp yorulmadan yarattın. Bu dünyada rızıkımı da çalışıp kazanmadan lütfet” diye yalvarması ve sonunda sızlanmasının işe yaraması,
- b. Hz. Davut zamanında çalışmadan, yorulmadan helal rızık isteyen bir yoksulu bir öküzün saadete kavuşturması gibi sızlanan, yalvaran yakaran bu adamın duasının da Allah tarafından kabul edilmesi,
- c. Sûfinin, uyumadan gördüğü bir rüyada gaipten ona “Ey gözleri uykusuzluktan yorulmuş kişi, kâğıtçılarda meşk kâğıtları içinde bir kâğıt ara. Senin komşun olan kâğıtçıdaki kâğıtları gizlice eline al” denilerek adama araması istenilen kâğıdın özelliklerinin tarif edilmesi,
- d. Adama kağıdı alarak sadece kendisinin okumasının, iş meydana çıkarsa gam yememesinin çünkü ondan başkasının definden yarım arpa bile alamayacağını söylenmesi ve ona “İş uzarsa da sakın ümitsizliğe düşme, ‘Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyiniz’ ayetini her an tekrarla” denilmesi,
- e. Müjdecinin bu sözleri söyledikten sonra elini fakirin göğsüne koyarak “Haydi yürü, zahmet çek, sıkıntıya katlan” demesi,
- f. Fakirin gayb âleminden kurtulup kendine gelince neşesinden, içinde duyduğu ferahlıktan dünyaya sığmaz olması, Mevlânâ’nın bu ferahlığın derecesini vurgulamak için “Allah’ın ona acıması, esirgemesi, koruması, lütfetmesi olmasaydı, neşesinden çatlayacaktı” demesi,
- g. Fakir adamın, kâğıtçının dükkânına gelerek yer yer atılmış meşk kâğıtlarını yoklaması ve kendisine tarif edilen kâğıdı bularak koynuna sokması, “Hayırlı işler usta. Ben artık gidiyorum!” diyerek dükkândan ayrılması,
- h. Tenha bir köşeye çekilip kâğıdı okumaya başlayınca “Bir definenin yerini gösteren böyle bir paha biçilmez kâğıt, nasıl olmuştu da meşk kâğıtlarının arasına girmişti” diye düşünerek şaşırması ve hatırına “Allah, her şeyi muhafaza eder, korur” düşüncesinin gelmesi,

- i. Fakirin eline geçen kâğıtta şunların yazılı olması: “Bil ki şehrin dışında bir define var. İçinde bir şehidin mezarı olan, arkası şehre kapısı dümdüz ovaya karşı bulunan bir kubbe var ya oraya git. Arkanı o şehidin mezarına dön, yüzünü kibleye çevir, sonra yayınla bir ok at. Ey mesut kişi, okun yaydan fırladı da nereye düştü ise orasını kaz”
- j. Fakirin, kâğıtta yazılanları yaptıktan sonra oku havaya atarak düştüğü yeri kazması, aynı işlemi defalarca tekrar ettiği hâlde bir türlü definenin yerini bulamaması, kazma işini kendisine huy edindiği için şehirde bir dedikodunun yayılması, fakirin yaptığı işin halkın ağzına düşmesi,
- k. Halk arasında yayılan define hikâyesinin, padişahın kulağına kadar gitmesi,
- l. Bu işin padişah tarafından duyulduğunu öğrenen fakirin, işkence çekmeden önce kağıdı götürüp padişahın önüne koyması ve ona defineyi bulmak için çektiği sıkıntıları anlatması,
- m. Padişahın altı ay, belki daha fazla ok atarak yer kazdırması fakat definenin bulunamaması,
- n. Padişahın defineyi bulmaktan ümidini kesmesi ve kağıdı fakirin önüne atarak “Hiçbir işe yaramayan bu kağıdı sen al. Bu sana layık, çünkü senin işin gücün yok. Bu iş için senin gibi yorulma bilmez biri gerek. Sen mademki yorulmuyorsun, onu git sen ara. Bulamazsan, hiç usanmazsın, bulursan o defineyi sana helal ettim” demesi ve fakirin kendini defineyi bulma işine vermesi,
- o. Mevlânâ’nın “O fakir kişi, defineyi bulamadı, ona söyle beklesin. Fakat biz şu anda manevi şaraba, vahdet şarabına daldık, hakikati bulduk. Ey fakir, hazine aramaktan vazgeç de şu anda artık Allah’a sığın, onu ara, benden de yardım bekleme, ben yokluk deryasına batmış kalmışım” demesi,
- p. Define arayan fakirin, çektiği eziyetlerden sonra aciz kalarak “Ey her şeyi meydana çıkarana, sen bu gizli sırrı meydana çıkar” diye Allah’a yalvarması,
- q. Fakir, bu şekilde dua ederken ona gizliden “Sadece yaya bir ok koy, at, yayı adamakıllı çek demedi ki. Yayı var kuvvetinle çek demedi. Oku yaya koy atıver dedi. Sen şu sert kuvvetli yayı bırak git rastgele bir yay al, ona bir ok koy, atıver. Uzaklara uçup gitmesine bakma. Attığın ok nereye düşerse orayı kaz. Defineyi orada ara. Zoru bırak da candan yalvararak sızlanarak altını ara” demeleri, bu durum karşısında Mevlânâ’nın “Hakk insana ‘Şah dama-

rından daha yakındır. Sen ise oka benzeyen düşünceni, uzaklara atmaya çalışıyorsun” yorumunda bulunması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Boş işlerle uğraşılmamalı, maddî ve manevî varlık Allah’ta eritilmelidir. İnsanın asıl hazinesi, kendisine şah damarından daha yakın olan Allah’tır.

338. Şeyh Hasen Harkani’nin müridinin hikâyesi

- a. Bir dervişin, Şeyh Hasen Harkani’yi görebilmek için Talkan şehrinden yola çıkarak dağları, ovaları geçmesi ve pek çok zahmetler çekmesi,
- b. Yoldan gelip şehre giren gencin, şeyhin evini arayıp sorması, evi bulması, kapının halkasını çok hürmetle çalınca şeyhin hanımının kapıdan başını çıkararak “Ey muhterem kişi, ne istiyorsun? Söyle” demesi, yolcunun şeyhi ziyarete geldiğini belirtmesi,
- c. Kadının kahkaha atarak “Bir şu sakalına bak, bir de göze aldığım yolculuğa ve çektiğin sıkıntılara bak. Yerinde yurdunda işin yok muydu ki beyhude yere, boş yere yollara düştün? Bir ahmakı görme arzusuna mı kapıldın? Yoksa yurdundan bıktın usandın mı ki buralara kadar kalktın geldin? Yoksa Şeytan senin başına bir yular geçirdi de seni yolculuk hevesine doğru çekti, götürdü” demesi,
- d. Bu sözler üzerine çok üzülen müridin ağlamaya başlayarak “Ne olursa olsun, o adı tatlı mana sultanı nerede söyle” demesi üzerine şeyhin karısının şeyhi kötüleyerek müridi terslemesi,
- e. Müridin şeyhi kınayan ve kötüleyen karısını azarlayarak “Senin gibi bir iblisin saçma sapan sözleri, beni bu kapının tokmağından hiç çevirebilir mi? Ey kocası hakkında kötü şeyler söyleyen kadın, bu büyük velinin karısı olmasaydın şu anda seni paramparça ederdim” demesi,
- f. Dervişin şeyhin evinden ayrılması ve herkese onu sorması, birisinin dervişe şeyhin odun getirmek için ormana gittiğini söylemesi, müridin şeyhi bulmak ümidiyle ormana gitmesi,
- g. Şeytanın, müridin aklına vesveseler getirmesi ve şeyhin “Böyle büyük bir velinin, ahlakı zayıf bir kadınla beraber hayat sürmesi ona yakışır mıydı?” diye düşünmesi daha sonra şeyhi kınadığı için “La havle” çekmesi, bir taraftan da şeyhin karısına duyduğu öfkenin kabarması,

- h. Bu düşüncelerle yürürken meşhur şeyhin bir aslana binmiş olarak müridin önüne çıkıvermesi, kükremiş aslanın odunları taşıması, şeyhin de odunların üstünde oturuyor bulunması, şeyhin erkek bir yılanı kamçı olarak kullanması,
- i. Şeyhin müridi karşıdan görür görmez gülererek “Ey beni görmek için yollara düşen kişi, sen Şeytan’dan o sözleri duymamış ol” demesi ve yolda müridin gönlünden geçenleri ona tek tek bildirmesi,
- j. Şeyh karısıyla ilgili meseleyi açıklığa kavuşturmak için “Ben, sabredip o kadının hakaretlerine katlanmasaydım, onun yükünü çekmeseydim, bu erkek aslan hiç benim yükümü çeker miydi?” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir. Sabır ve tahammül gösterenlere Allah’ın mükâfatı büyüktür.

339. Allah’ın halifeleri

- a. Allah’ın biri beyaz diğeri siyah iki bayrak dikmesi (Hz. Âdem ve Şeytan’ı yaratması), bu ikisinin orduları arasında çok çetin savaşlar yaşanması,
- b. İkinci devrede Habil’in gelmesi ve temiz pak nurunun zıddı olarak Kabil’in yaratılması,
- c. Adalet ve zulümden ibaret olan bu iki bayrağın Nemrut zamanına kadar gelmesi ve Nemrut’un Hz. İbrahim’in zıddı olması, iki ordunun birbirine düşman kesilerek sürekli savaşması, Hz. İbrahim ile Nemrut arasındaki müşkil halledilsin, zorluk ortadan kalksın diye Allah’ın ateşi ve azabı hakem tayin etmesi,
- d. Devir devir bu iki zıt ordunun Firavun ile Hz. Mûsâ dönemine kadar savaşması,
- e. Allah’ın, Hz. Mûsâ’nın kavmiyle Firavun’un kavmi arasında denizi bir hakem olarak koyarak iki taraftan birisinin zafer kazanmasını sağlaması, bu savaşın Hz. Muhammed dönemine kadar devam etmesi,
- f. Hz. Muhammed’in de cefa ordusunun kumandanı olan Ebu Cehil ile savaşması,
- g. (Kronolojide bir sapma söz konusu) Allah’ın Hz. Salih’i dinlemeyen Semud kavmi için müthiş bir haykırışı, korkunç bir feryadı azap olarak göndererek onların canlarını alması,

- h. Allah'ın, Ad kavmi için hemen kalkan ve çok hızla giden rüzgârı vazifelen-
dirmesi,
- i. Allah'ın, Karun'a yeri Mûsâllat etmesi ve halim ve yumuşak tabiatlı olan ye-
rin Karun'a kinlenerek onu ve hazinesini içine çekip derinliklerine gömmesi,
- j. Mevlânâ'nın "Sen, kuvvetli, iki kat değilsin. Yalın kat bir adam sayılırsın.
Senin (Zülle) azabından haberin yok, sen gafilsin" diyerek Hz. Şuayb'in
kavminin başına Zülle azabına telmihte bulunması, Şefik Can'ın bu beyti
açıklığa kavuşturmak için şu ayete gönderimde bulunması: "Böylece
(Şuayb'i) tekzib ettiler de (Güneşin bunaltıcı sıcağından gölgelenmek için
bulutun altına sığındıkları zaman, yakıldılar mahvoldular) o gölge gününün
azabı kendilerini yakaladı." (26/ 189)
- k. Allah'tan şehre ve köye "Duvarlar, evler Hakk'a isyan edenlere gölge ver-
meyin. Yağmura, güneşe mani olmayın" diye emir gelmesi, bunun üzerine
halkın peygamberlerinin yanına koşarak "Ey çok büyük varlık, ey ulu kişi.
Biz mahvolduk" demeleri, burada Mevlânâ'nın araya girerek "Bu hikâyenin
gerisini Kur'an'ın tefsirini aç, oradan oku" demesi,
- l. Mevlânâ'nın "O eli hünerli kişi, asayı yılan yaptı ya, aklın zekân varsa ibret
olarak bu sana yeter" diyerek Hz. Mûsâ'ya gönderimde bulunması, "Bu se-
beptendir ki insana düşünme gücü veren Hakk, 'Ey kul ibretle bak' demek-
tedir" diyerek insanı ibret almaya çağırması,
- m. "Şoğuk demiri döv demiyor, bunu istemiyor ama ey demir hiç olmazsa
Davud'un etrafında dön dolaş diyor" diyerek Hz. Davud'a gönderimde bu-
lunması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Peygamberler tarihi, adalet ve zulmün anasır-ı
erbaa hakemliğinde savaştığı ard zamanlı/ kronolojik bir dizgedir.

340. Kahredici rüzgâr estiği zaman Hz. Hûd'un mucize göstermesi

- a. Hz. Hûd döneminde kahredici rüzgâr estiği zaman müminlerin ondan kaçā-
rak bir dairenin içine oturmaları ve azaptan korunmaları.

Aktarılmak istenen iletiler: Allah, iman edenleri her türlü kötülükten emin kı-
lar.

341. Biri Müslüman, biri Hristiyan, biri Yahudi üç yolcunun hikâyesi

- a. Bir Yahudi, bir Müslüman ve bir Hristiyan'ın beraber yolculuğa çıkması,
- b. Bu üç yol arkadaşının bir menzile ulaşması ve ihsan sahibi birisinin onlara “Gerçekten de ben size yakınlım” mutfağından sıcak ekmekle bir sahan bal helvası getirmesi,
- c. Karınlarını tıka basa doyuran Yahudi'yle Hristiyan'ın helvayı gece bırakarak ertesi gün yemeye karar vermesi, o gün oruçlu olan Müslüman'ın ise “Bu gece yiyelim yarına bırakmayalım, sabrın sırası değil” demesi,
- d. Yahudi'yle Hristiyan'ın, Müslüman'a “Senin böyle demekten maksadın yalnız yemek istediğindendir” demesi,
- e. Müslüman'ın “Ey dostlar, biz üç kişiyiz. Madem aramızda fikir ayrılığı var, helvayı paylaşalım. Kim isterse payına düşeni yesin, yemek istemeyen de payını saklasın” demesi üzerine diğerlerinin “Paylaşmaktan vazgeç. ‘Pay eden cehennemdedir’ sözünü hatırla” demeleri, bunun üzerine Müslüman'ın “Buradaki pay eden, kendi hevasına uyup kendi çıkarına göre haksız pay edendir. Allah emrine uymayan, adaletten ayrılandır” cevabını vermesi,
- f. Yahudi ile Hristiyan'ın asıl gayesinin Müslüman'a o geceyi aç geçirtmek olması,
- g. Müslüman'ın diğerlerine mağlup olarak “Peki arkadaşlar, baş üstüne” demesi,
- h. Hepsinin yatıp uyuması, sabah kalkıp kendilerine çekidüzen verdikten sonra kendi inançlarına göre virtlerini okumaya başlamaları,
- i. Üç arkadaşın dostça yüz yüze geldiği bir anda içlerinden birinin “Herkes ne rüya gördü ise onu anlatsın. Kimin rüyası güzelse bu helvayı o yesin, üstün olan alt olanın payını yesin” demesi,
- j. Yahudi'nin, rüyasında yola düşmüş giderken karşısına Hz. Mûsâ'nın çıktığını, onun peşine düşerek Tur dağına kadar gittiğini, Kendisinin de, Hz. Mûsâ'nın da Tur dağının da nurdan görünmez olduğunu, o mübarek nurun içinden başka bir nurun çıktığını, o ikinci nurun çok yükselerek gökleri aydınlattığını, o ikinci nurun ışığında da hem kendisinin, hem Hz. Mûsâ'nın, hem de Tur dağının kaybolduğunu, daha sonra Allah'ın nurundan üflediği dağın yarılarak üç parça olduğunu, dağa Allah'ın heybet sıfatı tecelli edince parçaların birbirinden ayrılarak her parçasının bir tarafa gitmesi,

- k. Denize doğru giden dağ parçasından zehir gibi acı olan deniz suyunun tatlılaşması,
- l. Bir parçası yere düşünce yerden tatlı sular kaynaması, deva çeşmeleri fişkırtması, tertemiz vahyin kutluluğundan o suların bütün hastalara şifa kesilmesi,
- m. Dağın öbür parçasının hızla uçarak Kabe'nin yanına düşmesi ve Arafat dağı olması, dağın parçalanış sesinden kendinden geçen Yahudi'nin kendine gelince dağın olduğu gibi, ne bir eksik ne bir fazla yerinde durduğunu görmesi, ancak dağın Hz. Mûsâ'nın ayakları altında buz gibi eriyerek ne çukuru ne de tepesinin kalması, heybetten yerle bir olan dağın tepesinin etek olması, yine kendinden geçen Yahudi'nin kendine gelince Tur dağının da Hz. Mûsâ'nın da yerinde olduğunu görmesi, dağın eteğindeki ovanın baştan başa yüzleri Hz. Mûsâ'ya benzeyen halkla dolu olması, ellerinde Hz. Mûsâ'nın esasına benzeyen asaları, üstlerinde Hz. Mûsâ'nın hırkasına benzeyen hırkalarıyla hepsinin hoşça, salına salına Tur dağına gitmesi, hepsinin ellerini duaya kaldırarak "Allah'ım bana görün" diye yalvarmaları, baygınlığı geçerek kendisine gelen Yahudi'ye halkın başka türlü görünmesi, Yahudi'nin "Bunların hepsi de Allah âşıkı peygamberlerdi. Bu suretle bana peygamberlerin arasında fark olmadığı anlatılıyordu" demesi, sonra kardan yaratılmış büyük melekleri görmesi, Hak'tan yardım dileyen ve ateşten yaratılmış bir grup daha melek görmesi, Yahudi'nin bu şekilde söylenip durması ve Mevlânâ'nın "Nice Yahudi vardır ki sonu iyi olur. Hiçbir kâfire hor gözle bakmayınız. Çünkü Müslüman olarak ölmesi mümkündür. Kâfir dediğin kişinin ömrü nasıl sona erecek? Bundan bir haberin var mı? Ne diye ondan yüz çeviriyorsun?" demesi,
- n. Daha sonra söze başlayan Hristiyan'ın rüyasında Hz. İsa'yı gördüğünü, onunla göğün dördüncü katına, dünya güneşinin bulunduğu yere çıktıklarını, gökyüzünde dünyadaki şeylerle mukayese edilemeyecek acaipliklerle karşılaştığını belirtmesi, araya "Yolda bir deste ot bulan deve, öküz ve koçun hikâyesi" ile "Camiye giden padişah ve halkı dağıtmak için sopa vuran çavuşları"nın girmesi,
- o. Müslüman'ın rüyasında Hz. Muhammed'i gördüğünü ve onun kendisine "Kalk ey geride kalmış, zarar görmüş kişi, hiç olmazsa o helvayı sen ye" de-

diğini söylemesi üzerine diğerlerinin ona “Yoksa helvayı yedin mi?” diye sormaları,

- p. Müslümanın bu soruya “O emrine uyulan kişi, bana helvayı ye dedikten sonra nasıl olur da onun emrine karşı gelirim. Sen Yahudi’sin, Mûsâ’nın emrinden çıkabilir misin? Seni hoş bir şeye de çağırrsa, hoş olmayan bir şeye de çağırrsa mutlaka emrine uyarısın. Sen de Hristiyan’sın, hayır olsun, şer olsun Mesih’in emrinden dışarı çıkabilir misin? Ben bütün peygamberlerin kendisi ile iftihar ettikleri, övündükleri peygamberimin emrinden dışarı çıkabilir miydim? Emre uydum, helvayı yedim, şu anda ben sarhoşum. Aklım başımda değil” cevabını vermesi,
- q. Bunun üzerine Yahudi ile Hristiyanın “Vallahi senin gördüğün rüya, gerçek rüya, bu rüya bizim rüyalarımızdan yüz kere iyi” demeleri.

Aktarılmak istenilen iletiler: Yaşayan herkesin iman ile ölme ihtimali olduğu için hiçkimseye hor gözle bakılmamalıdır. İnsan, birarada bulunmak durumunda kaldığı kişilere karşı dikkatli olmalıdır.

341.1. Ot bulan deve, öküz ve koçun hikâyesi

- a. Bir deve, bir öküz ve bir koç giderlerken yolda bir demet ot bulmaları,
- b. Koçun, bu otu paylaştıklarında hiçbirisinin doymayacağını belirterek “içimizde hangimiz daha yaşlı ise bu otu o yesin, bu daha doğru” demesi, Bu durum karşısında Mevlânâ’nın “Çünkü yaşlılara hürmet Mustafa’nın sünnetlerindedir” dedikten sonra ahlakın bozulduğu devirde halkın yaşlıları iki yerde sayıp öne geçirdiğini vurgulaması: ateş gibi sıcak yemeğe buyur ederken ya da bakımsızlıktan yıkılmaya yüz tutmuş köprüde ve bunun sonunda Mevlânâ’nın “Halk, kötü bir fikir gütmedikçe bir yaşlıya saygı göstermiyor. Cahil ve ahlakı zayıf kişilerin yaptıkları hayırlar budur. Artık şerlerini, kötülüklerini sen kıyas et” yorumunda bulunması, araya “Örnek” başlığı ile “Camiye giden padişah ve halkı dağıtmak için sopa vuran çavuşları”n girmesi,
- c. Koçun diğerlerine “Arkadaşlar, mademki böyle bir nimete konduk. Her birimiz ömrümüzün başlangıcını söyleyelim bakalım, hangimiz daha yaşlı anlaşılır. Bu anlaşılınca artık susalım” demesi,
- d. Koçun “Benim otlamaya başlayışım İsmail’e kurban olan koçun zamanından başlar” demesi,

- e. Öküzün “Ben genç yaşta iken Âdem’in çift sürdüğü öküze eş olmuştum. İnsanların atası Âdem, yeryüzünü sürüyor, ekin ekiyordu ya işte onun öküzü ile aynı boyunduruğa koşuldum” demesi,
- f. Devenin, öküz ile koçtan bu sözleri duyunca şaşırıp kalarak başını eğmesi ve yerden o ot demetini alarak havaya kaldırması, hiçbir şey söylemeden onu yemesi ve ardından “Benim tarih söylememe hacet yok. Böyle kocaman bir gövdem, böyle uzun bir boynum varken. Herkes de bilir ki ben sizden daha küçük değilim. Akıllı olan herkes bilir ki yaratılışım, tabiatım sizden üstündür” cevabını vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Bir arada bulunmak zorunda kalınan kişiler iyi tanınmalı, onlara karşı tedbirli olunmalıdır.

341.2. Camiye giden padişah ve halkı dağıtmak için sopa vuran çavuşları

- a. Padişahın biri camiye giderken çavuşların ellerindeki sopalarla halkı döverek yol açmaları,
- b. Adamın birinin de yoldan çekilip gitmesi için on sopa yemesi,
- c. Kanlar içinde kalan birisinin yüzünü padişaha döndürerek “Görünüp duran, açıkta olan zulme bak, gizlisini ne soruyorsun. Senin hayrın bu zulüm, camiye gidiyorsun, hayrın bu olsa şerrin ne olur, ey azgın” demesi,

Aktarılmak istenilen iletiler: Bu durum karşısında “Terbiyesiz, adi bir kişiden bir selam işitip de ondan zulüm görmeyen, hakarete uğramayan yaşlı yoktur. Bir veliyi, ahlaksız bir adamla başbaşa bırakmaktansa kurda kaptırmak daha iyidir. Çünkü kurt, çok kan dökücüdür, zalimdir ama hiç olmazsa hilesi düzeni yoktur. Kurdun hilesi, düzeni olsaydı tuzağa düşer miydi? Hile, entrika tamamıyla insanoğluna mahsustur” yorumunda bulunan Mevlânâ, metnin temel iletisini de ortaya koymuştur.

342. Tirmiz padişahı Seyyid ve maskarası Delkak’ın hikâyesi

- a. Seyyid’in, Semerkant’taki mühim işini başarabilecek becerikli bir adam arayarak “Kim beş günde gidip gelir, bu işi başarırsa ona paralar vereceğim” diye tellal çağırması,
- b. Seyyid’in köyde bulunan maskarası Delkak’ın bunu duyunca atına binerek Tirmiz’e koşması, bindiği hayvanı çok hızlı koşturması üzerine yolda iki atının sakatlanarak çatlaması,

- c. Saraya ulaşır ulaşmaz vakitsiz olmasına rağmen padişahın huzuruna çıkmak istemesi,
- d. Bütün divanın fısıltılarla dolması, padişahın bile bu vakitsiz ziyaretten meraklanarak şüpheye düşmesi,
- e. Bu haberin şehre yayılması ve şehirde bulunan herkesin endişeye kapılarak “Ya kahredici, güçlü bir düşman mı başımıza bela oldu. Yoksa gizli âlemden öldürücü bir felaket mi geldi çattı” demeleri,
- f. Delkak’ın böyle vakitsiz koşup gelme nedenini merak eden halkın, padişahın sarayına toplanması,
- g. Padişahın “Hemen gelsin” demesi üzerine Delkak’ın içeri girip yer öpmesi ve padişahın ona olan biteni sorması,
- h. Delkak’ın kendisine soru soranların hepsine parmağını dudağına götürerek “sus” demesi üzerine halkın şüphesinin büsbütün artması, onun bu hâline şaşırıp herkesin kara düşüncelere dalması,
- i. Delkak’ın, padişahın sorusu üzerine “Ey kerem sahibi padişahım, bir an müsaade et de nefes alayım. Nefes alayım da aklım başıma gelsin, çünkü acıip bir âleme düştüm” demesi,
- j. Padişahın biraz durması, ancak kendisini sürekli güldürüp eğlendiren maskaranın bu tavrı karşısında o taraflarda bir çok padişahı öldüren Harzemşah’a karşı içinde bulunan şüphesinin büsbütün artmaya başlaması,
- k. Delkak’ın, padişahın Semerkant’a göndermek için birini aradığını dellallardan duyarak hemen saraya koştuğunu, “Böyle bir çeviklik, benim gibi kişinin harcı değil. Bari benden ümidini kes” demek için geldiğini söylemesi,
- l. Padişahın, “Bu gayrete, bu koşup gelişe lanet olsun. Şehre yüzlerce korku düştü, yüzlerce endişe yayıldı. Ey ham kişi, bu kadicık bir şey için otu da yaktın otağı da” demesi,
- m. Vezirin padişaha “Şu değersiz kulunun bir sözünü dinlemek lütfunda bulununuz” diyerek Delkak’ın aslında şehre başka bir şey söylemek için geldiğini, fakat pişman olduğu için fikrini değiştirerek söylemekten vazgeçtiğini, dikkati başka yöne çektiğini belirterek ona acımadan işkence edilmesi gerektiğini söylemesi,
- n. Bu sözleri duyan Delkak’ın “Ey vezirim” diye feryat ederek “Bu zavallının kanına girmeye kalkışma” demesine karşılık vezirin sözlerinin padişahın ho-

- şuna gitmesi, Delkak'ın zindana atılmasını isteyerek “Davul gibi bomboş karnına vurun da bize davul gibi içinde ne varsa haber versin” demesi,
- o. Delkak'ın padişaha “Beni cezalandırmak ve intikam almak için bu kadar acele etmeye ne lüzum var? Kuş değilim ki uçayım, zaten elinizdeyim. Hakk için verilen cezada acele etmek doğru değildir. Beni serbest bırak demiyorum, işi araştır, sor, soruştur, aslını ara diyorum. Ağır davranmakla gerçeği bulursun, beni cezalandırıcaksan haklı olarak cezalandırırsın” demesi,
- p. Bu durum karşısında Mevlânâ'nın “İyi kişilerle, temiz insanlara danış, peygambere bile ‘Temiz kişilerle tanış, onların fikirlerini sor’ emri verildi. ‘İşlerini danışarak, müşavere ederek yaparlar’ ayeti bunun için nazil oldu. Çünkü danışarak yapılan işte, yanılmak, eğri bir iş görmek daha az olur” yorumunda bulunması.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsanların şüpheye düşmelerine, endişeye kapılmalarına neden olacak her türlü davranıştan uzak durulmalıdır. Önemli konularda doğru ve temiz insanlara akıl danışmak gereklidir.

343. Farenin kurbağa ile arkadaş olması

- a. Kader icabı bir fare ile “vefâlı” bir kurbağanın dere kıyısında tanışmaları ve bir buluşmak vakti kararlaştırarak her gün görüşüp dertleşerek ferahlamaları,
- b. Farenin kurbağaya “Ey herkese akıl veren, akıl ışığı olan varlık! Seni görmek isteyince suya dalamıyorum. Aramızda ikimizi birbirimize bağlayan bir bağ lazım ki ben dere kıyısına gelince o bağı çekerek sana haber vereyim, sen de benim yuvamın deliğinin başına gelince bana haber verebilesin” demesi,
- c. Farenin kurbağayla buluşmak için çırpınıp durması, yalvarıp yakarmada çok ileri gitmesi,
- d. Araya “İhsan sahibi bir zengin ile sûfi” hikâyesinin girmesi,
- e. Fare ile kurbağanın bir uzun ip bulmaya karar vermeleri ve farenin “İpin bir ucunu seni çok seven bu kulun ayağına öbür ucunu da senin ayağına bağlarız. Bu iple, iki ayrı ten olarak yaşayan sen ve ben can bedenle nasıl birleşiyorsa öyle birbirimize karışalım, bir vücut olarak birleşelim” demesi,
- f. Bu durum karşısında Mevlânâ'nın “Zaten şu tenimiz de canımızın ayağını bağlamış bir ipe benzer, onu gökyüzünden yeryüzüne çeker. Can kurbağası, kendinden geçmiş suyuna dalmış, o hoş âlemde beden faresinden kurtulmuş-

ken beden faresi onu iple aşağı doğru çeker, bu çekişten can kurbağası ne acılıklar duyar, ne ıztıraplar tadar. Beyni kokmuş, pis farenin bu çekmesi olmasaydı kurbağa suyun içinde ne sefalar sürecekti, ne zevkler edecekti” yorumunda bulunması,

- g. Farenin söylediklerinin kurbağanın hoşuna gitmemesi ve içinden “Bu pis fare beni bağlayacak” diye düşünmesi, bu durum karşısında Mevlânâ’nın “İyi bir kimsenin gönlüne herhangi bir şey yüzünden bir kötümserlik gelirse bu boş yere gelmez. O sezişi, anlayışı, Hakk’ın anlayışı bil, vehim bilme. Müminin gönlündeki nur, o anlayışı külli levhinden okumuştur” yorumunda bulunması,
- h. Araya “Kâbe tarafına bir adım atmayan fil”in ve “Hz. Yusuf’un kardeşleriyle gezmeye gitmesi”nin girmesi.
- i. Farenin, kurbağayla buluşmak için “aşk ipi”nin ucunu çekmesi ve kurbağayı görebilmek ümidiyle âdetâ o ipe dönüşmesi,
- j. Birden bire bir alacakarganın süzülüp inerek fareyi yakalaması ve havalanması, karga havalanınca suyun derinliklerinde bulunan kurbağanın da fareye bağlı olduğu için sudan çıkması,
- k. Bu hâli görenlerin, “Karga, nasıl bir hileye başvurdu, nasıl kurnazlık etti de suda yaşayan kurbağayı avladı? Su kurbağası nasıl olur da kargaya av olur?” diye sorup durmaları,
- l. Havada asılı kalan kurbağanın da bu durum karşısında “Suda yaşamayan kirli hayvanlarla dost olanın hâli budur, böyle olur. Ah, tabiatı bize uymayan dostun verdiği ıztıraplardan, ah onların kalbimizde açtığı derin yaralardan.. Ulu kişiler, ey büyük insanlar akıllarınızı başınıza alın da kendinize iyi dostlar, uygun arkadaşlar arayınız ” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Arkadaş seçiminde çok dikkatli olunmalıdır.

343.1. İhsan sahibi bir zengin ile sûfi

- a. Etrafindakilere gümüş paralar dağıtan, ihsan sahibi bir zengin bir sûfiye “Ey ayaklarının altına kalbimi attığım, canımı döşediğim büyük zat, ey padişahım, bu gün bir kuruş mu istersin, yoksa yarın üç kuruş mu vereyim?” diye sorması üzerine sûfinin “Dün yarım kuruş verseydin, bugün vereceğin paradan, yarınki yüz (üç?) kuruştan daha fazla beni memnun ederdin” demesi,

Aktarılmak istenilen iletiler: Önemli olan geçmiş ve gelecek değil içinde bulunan ândır.

343.2. Kâbe tarafına bir adım atmayan fil

- Fil sahibinin çalışıp çabalamasına, bağırıp çağırmasına ve sopa atmasına rağmen filin Kâbe tarafına bir adım bile atmaması,
  - Filin başının Yemen tarafına çevrildiğinde yüz at hızıyla koşmaya başlaması,
- Aktarılmak istenen iletiler: Mevlânâ, “Fil, görünmez âlemden, gayb âleminden gelen darbeyi hissetmişti, fil böyle olursa ilhama mazhar olan veli nice olur” yorumunda bulunarak metnin iletisini belirtmiştir.

343.3. Hz. Yusuf’un kardeşleriyle gezmeye gitmesi

- Hz. Yusuf’un kardeşlerinin onu kıra gezmeye götürmek için Hz. Yakup’tan izin almaya geldiklerinde “Onunla beraber çayırdaki oynayalım, bu davette biz emin kişileriz, onu eğlendirmek, ona iyilik etmek istiyoruz. Bize neden emniyet etmiyorsun? Neden Yusuf’u bizimle gezmeye göndermiyorsun?” dedikleri zaman Hz. Yakup’un “Şunu biliyorum ki onun benim yanımdan ayrılması, gönlümü yakıyor, içime bir dert, bir mahzunluk getiriyor. Şu gönlüm beni hiç aldatmaz, hiç yalan söylemez, çünkü gönülde arş nurunun parıltısı var” demesi,
- Bu durum karşısında Mevlânâ’nın “Yakup’un gönlüne gelen şey, bu işteki fesadın, kötülüğün kati bir delili idi. Fakat kazadan ve kaderden korunması da mümkün değildi. İçine belirli şüpheler düştüğü hâlde yine de Yusuf’u gönderdi. Çünkü kaza ve kader ne ise o olacaktır” yorumunda bulunması,
- Mevlânâ’nın “Ey Mısır azizi, ey ahdinde duran kişi” diye seslenerek “Mazlum Yusuf senin zindanıdadır. Haydi, onu kurtarmak için hemen bir riya gör, çünkü ‘Allah, ihsan sahiplerini sever” dedikten sonra azizin gördüğü rüyaya gönderme yapmak için “Yedi tane hasta ve zayıf öküz, yedi semiz öküzü yiyor. Yedi kuru, bozuk başak, yedi taze yeşil başağı otluyor” demesi ve bunun ardından azize Hz. Yusuf’un ağzından “Ey aziz, Mısır’da kıtlık başladı. Padişahım bu kıtlığa göz yumma. Ey padişahım, ben senin zindanında kalmış bir Yusuf’um, beni kadınların elinden kurtar” diye seslenmesi, kendisini annesinin şehveti ile yükseklerdeyken annesinin şehvetiyle aşağılara indiği için cennetten kovulan Hz. Âdem’e benzettikten sonra “Hz. Âdem gibi

cennetlerden kovuldum, kardeşlerimden mi feryat edeyim? Kadınlardan mı?” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Gönle doğan şeyler insanı aldatmaz ancak insan kaza ve kaderin önüne de geçemez.

343.4. Yolda bir arpa tanesi bulan karınca

- Mevlânâ'nın, “can”ı bir karıncaya, “ten”i de buğday tanesine benzettikten sonra ikisi arasındaki ilişkiyi açıklamak için “can, onu her an bir taraftan bir tarafa çeker durur. Karınca bilir ki, o kendi cinsinden olmayan buğday tanesi yenecek, onun bedenine karışacak, onun cinsinden olacak” yorumunda bulunması,
- Karınca'nın birinin, yolda bir arpa tanesine rastlayarak ona yapışması, başka bir karınca'nın da bir buğday tanesi bularak onu hızla sürüklemeye başlaması,
- Bu durum karşısında Mevlânâ'nın “Arpa, kendi kendine buğday tanesinin yanına yuvarlanmaz, ama karınca karınca'nın yanına gelir. Arpanın gidişi, kendi kendine de gider, o bu gıdaya tabiidir. Karıncaya bak da gör, nasıl dönüp kendi cinsinden olan karıncaya gelir” yorumunda bulunması ve “Sen, bu gıda neden arpa tarafına doğru gidiyor deme, gözünü aç da onu zorla götüreni gör. Giden, götürülen şeye bakma. Siyah bir karınca, siyah bir keçenin üstünde bir taneyi sürüklemektedir, karınca gizli, görünmüyor ama götürülen tane meydanda” uyarısında bulunması ve aklın bu durum karşısında “Gözünü iyi aç da bak, tane bir götüreni olmadıkça hiç kendi kendine gider mi?” dediğini vurgulaması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Ten buğdayını götüreni can karıncasıdır. Ancak ten görüldüğü hâlde can görünmez.

343.5. Hz. İsa'nın göğe yükselmesi

- Hz. İsa'nın gökte tertemiz meleklerle karışması karşısında Mevlânâ'nın “Kafesler ayrı idi fakat içindeki kuş yavruları aynı cinstendi. Bu kafes meydanda görünüyor. Fakat içindeki kuş yavrusu gizli. Bir götüreni olmadıkça, kafes nasıl kendi kendine gider? Yalnız isteği gören göz, kuşa bir afettir, felakettir. Hâlbuki tuzağı gören akıl, kuşu kurtarır. Bir tuzak daha vardır ki onu akıl da anlayamaz, göremez. İşte gizli şeyleri gören vahiy, ilahî sezîş bu yüzden bu tarafa koşup geldi. Aynı cinsten olanı, aynı cinsten olmayanı akılla tanımak,

bilmek gerek. Hemen, düşünmeden, suretle şekille koşmak doğru değildir. Aynı cinsten oluş, ne benim için suretledir, ne de senin için. Hz. İsa, insan şeklindeydi ama melek cinsindendi” demesi,

- b. Mevlânâ'nın “Yukarıda hikâyede geçen karganın kurbağayı havalandırması gibi, gökyüzü kuşu, ilâhî kuş (Cebrail) de Hz. İsa'yı aldı, gök kubbesinin üstüne çıkardı” diyerek Hz. İsa'nın göğe yükselişini “Farenin kurbağa ile arkadaş olması” hikâyesindeki karganın, kurbağayı havalandırmasına benzetesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Cins, cinsi çeker.

344. Sultan Mahmut ve arasına düştüğü hırsızlar

- a. Sultan Mahmut'un bir gece yalnız başına gezerken hırsızlara rastlaması ve hırsızların ona kim olduğunu sormaları üzerine “Ben de sizlerden biriyim” diye cevap vermesi,
- b. İçlerinden birisinin “Ey her zaman onu bunu aldatan, hileye baş vuran dostlar, haydi herkes hünerini, marifetini söylesin” demesi,
- c. Birisinin “Benim hünerim iki kulağımdadır. Köpek havladığı zaman ne dediğini anlarım” demesi üzerine diğerlerinin “Bu hüner beş para etmez” demeleri,
- d. Başka birinin, bütün marifetinin gözlerinde olduğunu söyleyerek gece karanlığında kimi görürse hiç şüphe etmeden onu gündüz tanıyabildiğini söylemesi,
- e. Bir başkasının, bütün hünerinin burnunda olduğunu belirterek “İşim gücüm toprakları koklamaktır” demesi,
- f. Bir diğerinin “Benim hünerim kolumdadır. Elimin zoru ile delik delerim. ‘İnsanlar madenlere benzerler’ hadisinin sırrına erdim. Ben, ten toprağını koklayınca onun içinde ne kadar para var, ne madeni var bilirim, anlarım” demesi,
- g. Bir başka hırsızın “Benim hünerim, pençemdedir. Dağ tepesine kadar ke ment atabilirim” demesi,
- h. Bunun ardından hırsızların Sultan Mahmut'a “Ey güvenilir kişi, senin marifetin, hünerin nedir?” diye sormaları, sultanın onlara “Benim hünerim sakalımdadır. Onunla suçluları cezadan kurtarırım. Suçluları cellatlara verdikleri zaman sakalımı oynatınca suçlular kurtulur. Sakalımı oynatınca onları öldürmezler, o düşünceden de vazgeçerler” cevabını vermesi,

- i. Hırsızların sultana “Bizim reisimiz, kutbumuzsun sen. Çünkü mihnet gününde, felaket zamanında senin yüzünden kurtulacağız” demeleri ve ondan sonra sultanın sarayına gitmek üzere yola düşmeleri,
- j. Derken sağ taraftan bir köpeğin havlaması ve köpeğin dilinden anlayan hırsızın “Köpek diyor ki ‘Sultan sizinle beraber bulunuyor’” demesi,
- k. Diğerinin toprağı koklayarak “Burası, dul bir kadının evinin toprağı” demesi,
- l. Kement atmasını bilen hırsızın kement atması ve hepsinin yüksek duvara çıkması,
- m. Toprak kokusundan anlayan hırsızın “Burası o eşi bulunmayan padişahın hazinesinin toprağı” demesi,
- n. Delik delmesini beceren hırsızın duvara bir yumruk atması üzerine duvarın delinmesi ve her hırsızın mahzenden işine yarar bir şey aşırması,
- o. Padişahın, çaldıkları şeyleri evlerine taşıyan hırsızların hepsinin evlerinin yerlerini iyice öğrenmesi,
- p. Hırsızlardan kendisini gizleyerek geri dönen padişahın, sabah olunca başından geçenleri tek tek divanda anlatması,
- q. Hemen açığöz, becerikli çavuşların yollanarak hırsızların hepsinin yakalanıp elleri bağılı olarak divana getirilmesi, hırsızların hepsinin can korkusundan tir tir titremesi,
- r. Tahtın önünde duran hırsızların gece kendileriyle arkadaşlık edenin padişah olduğunu anlamaları,
- s. Gece karanlığında kimi görse gündüz hiç şüphe etmeden onu tanıyan hırsızın tahtta oturan padişahı görünce “Bu, geceleyin bizimle arkadaşlık eden adamdır. Bunun sakalında o kadar hüner, o kadar marifet vardı. Bu tutulmamız da yine onun marifeti, onun hüneri” demesi, padişahı tanıdığı için ağzını açıp gözünü yuman hırsızın tesirli bir tarzda söze başlayarak “Nerde olursanız olun, o sizinle beraberdir dedikleri padişah işte budur. Yaptığımız işleri görüyor, sırlarımızı, marifetlerimizi biliyor. Ben o padişaktan ümmetimi dileyeceğim, şefaatin isteyeceğim, o kendisini tanıyandan yüzünü hiç çevirmez. Ruhumuz beden balçığında bağlanıp kaldığı gibi bir de isteklerimizin zincirine vurulduk. Kıyamet gününde bizim canımızın güneşi sensin. Ey gizlice yürüyüp giden padişah, vakti geldi, kerem et. Hayırlısı ile sakalını oynat da bizi kurtar. Her birimiz hünerlerimizi, marifetlerimizi gösterdik. Bütün bu hünerler ancak bahtsızlığımızı arttırdı” demesi,

Aktarılmak istenilen iletiler: Bu durum karşısında “Gözü, padişahdan hiç ayrılmayan, başka şeye bakmayan, yanılmayan Hz. Muhammed, bu yüzden her yüreği yanana, her dertliye şefaatçi oldu” ve “Padişah, hüküm günü, geceleyin yüzünü gören, onu tanıyan kişiden utanır” diyen Mevlânâ, böylelikle metnin temel iletisini de vermiştir.

345. Denizden mücevher çıkaran su sığırı

- a. Su sığırının devamlı olarak denizden mücevher çıkarması, çayırılığa koyması ve onun etrafındaki otlarla karnını doyurması,
- b. Geceleyin, o mücevherin ışığında sümbülleri, süsenleri ve otları yemesi,
- c. Gıdası en güzel çiçekler olan su sığırının pisliğinin amber olması,
- d. Bu durum karşısında su sığırının “İlahî nurla gıdalanan bir kimsenin, nasıl olur da dudaklarından insanı şaşkırtan büyüleyici sözler çıkmaz?” diye sorması,
- e. Su sığırının, denizden çıkardığı mücevherin aydınlattığı yerde otlarken dalarak mücevherden uzağa düşmesi,
- f. Tacirin birinin, su sığırının otladığı yerin karanlıkta kalması için mücevheri balçıkla sıvaması ve kaçarak bir ağaca çıkması,
- g. Su sığırının, güçlü boynuzlarıyla vurup öldürmek için taciri araması ve çayırılığın etrafını belki yirmi defa dönüp dolaşması,
- h. Düşmanını bulmaktan ümidini kesen su sığırının mücevheri koyduğu yere gelmesi, mücevherin balçıkla sıvandığını görünce korkup kaçması, Mevlânâ'nın su sığırının bu tavrı için “İblis gibi” ifadesini kullanması ve “İblis bile balçığa karşı kör olur, sağır olursa su sığırı balçığın içinde çok kıymetli bir mücevherin olduğunu nereden bilecek, anlayacaktı?” diye sorması ve şu yorumlarda bulunması “İnin ilahî emri, canı, bu aşağı ve fena yer yüzüne indirdi, düşürdü. Bu düşüş, kadınların aybaşlarında kirlendikleri gibi onu kirllettirdi de bu yüzden namazdan, Hakk'a ulaşmaktan alıkoydu. Ey dostlar, bu dertten kendinizi kurtarın, bu kirliliklerden, bu dedikodulardan çekinin, heva ve hevesinize, nefsanî arzularınıza uymaktan kaçının, çünkü nefsin isteklerine uymak, erkeğin hayız görmesidir. İnin emri, canı şu fani bedene düşürdü. Bu sebeple o baha biçilmez kıymetli inci toprakta gizlendi, kaldı. Bu hakikati tacir bilir, su sığırı bilmez. Gönül ehli bilir, her toprak kazan bilmez” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Nefsin isteklerine uymamak gerekir ve bunun ardındaki sır herkesçe bilinemez.

346. Perilerin Abdulgavs'ı kaçırmayı (Hikâye başlığında Abdulgavs'ı perilerin kaçırdığı belirtilirken hikâye metnini oluşturan beyitlerde sadece peri cinsinden olup onlar gibi uçtuğu vurgulanmıştır)

- a. Peri cinsinden olan Abdulgavs'ın dokuz sene peri gibi gizlice kanat çırpıp uçuşması,
- b. Kendi çocuklarının Abdulgavs'ı ölmüş bilmesi ve geceleri onun ölümünden bahsederek “Acaba babamızı bir kurt mu kaptı, paraladı? Yoksa eşkiya mı yolunu kesti öldürdü yahut bir kuyuya mı düştü? Yahut bir pusuya mı düşürüldü?” diye konuşarak babalarının hayatta oluşundan tamamen ümit kesmeleri,
- c. Abdulgavs'ın dokuz sene sonra şehrine, çocuklarının yanına gelerek bir ay misafir olması fakat perilerden olduğu ve mânâ bakımından gönlü perilerde bulunduğu için dayanamayıp tekrar perilerin yanına gitmesi, kimsenin onun izini bulamaması, nereye gittiğini bilememesi,
- d. Bu durum karşısında Mevlânâ'nın “Kılıç yarası, ruhu, bedenden nasıl alır götürürse, perilerle aynı cinsten oluş da onu insanlar arasından aldı götürdü. Cennette bulunan bahtlı kişiler, temizdirler, lekesizdirler, cennete layıktırlar, cennet cinsindedirler. Bu yüzden onlar, Allah'ı severler, Allah'a ibadet ederler. Çünkü Allah da latifdir. Bütün sevgileri, lütufları, sevgi ve lütf cinsinden bil. Başa geleni, bütün kötülükleri kahırları da kahr cinsinden say. Saygısızlığı, saygısız kişi yapar. Saygısız da saygısızla arkadaş olur. Çünkü akıl ve düşünce bakımından ikisi de bir cinstendir” yorumunda bulunması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Cins cinsi çeker.

347. Hz. İdris'in Zühal yıldızında kalması

- a. “Yıldızlarla aynı cinsten” olduğu belirtilen Hz. İdris'in sekiz yıl Zühal yıldızında kalması, onunla görüşerek ondan sırlar alması,
- b. Gayb âleminde tekrar dünyaya dönen Hz. İdris'in, yeryüzünde “yıldızlar bilgisi dersi” vermesi, yıldızların Hz. İdris'in önünde saf saf oturarak onun dersinde bulunması,

- c. Hz. İdris'in dersinde bulunan bilgin, cahil herkesin dersin etkisiyle yıldızların seslerini duyması,
- d. Bu durum karşısında Mevlânâ'nın "Aynı cinsten oluş, gökyüzünde bulunan yıldızları yeryüzüne çekmişti de yıldızların her biri, kendi hâlini, göklerde nasıl dolaşıp durduğunu İdris aleyhisselama anlatırdı. Her yıldız, adını, gökteki durumunu, yerini ona açar, nasıl görülebileceğini, nasıl rasat edileceğini ona anlatır, haber verirdi" diyerek "aynı cinsten oluş" kavramına vurgu yapması ve bu kavramı "Aynı cinsten oluş nedir? Bir çeşit bakış, görüş, birbirini tanıyış, iki kişi aynı cinsten oluşla birbirine yol bulurlar, birbirlerine kavuşurlar" diye tarif etmesi ve "Cenabıhak, herhangi birisinde gizlediği o bakışı, o görüşü sana da verse sen de onun cinsinde olursun" diyerek "aynı cinsten oluşu" n esas belirleyicisinin Allah olduğunu vurgulaması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Cins cinsi çeker.

347.1. Hârût ve Mârût

- a. Allah'ın insan huyu verdiği Hârût ve Mârût'un meleklikten çıkıp latifliklerini kaybederek beşerî günah işlemeleri,
- b. Bunun üzerine Babil kuyusuna düşerek baş aşağı asılıp kalmaları,
- c. Onların bu durumu karşısında Mevlânâ'nın "Levhi mahfuz, o günahkârların nazarından uzaklaştı da onların nazarı büyü yapanla büyü yaptıranların üzerinde kaldı" demesi ve "Güzel huyu, her şeyden üstün tut, güzel huylularla düş kalk. Gül yağına dikkat et, gülle beraber olduğu için gül gibi kokmaktadır. Öyle ise sen de 'Önce komşu, sonra o gerek' de de gönlün varsa yürü, git, kendine bir gönül sahibi dost, gerçek bir sevgili ara" yorumunda bulunması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Arkadaş seçiminde dikkatli olunmalı, güzel huylu kişilerle arkadaşlık edilmelidir.

348. Borçlanan adam hikâyesi

- a. Dokuz bin altın borcu olan bir dervişin, cömert müfettiş Bedrettin Ömer'den iyilik umarak Tebriz'e gelmesi, dervişin hayli borca girmesinin temel sebebi olarak cömert müfettişe olan güveninin gösterilmesi,
- b. Borçlu olanların genellikle suratlarının asık olduğu belirtildikten sonra borçlu olduğu halde cömert müfettişe güvendiği için yüzünde güller açan dervi-

- şin durumu hakkında Mevlânâ'nın "Bir mümin olarak Hz. Muhammed'in lütfuna, ihsanına güvenen bir kimse için kendini beğenmiş, mal ve mülk sahibi Ebu Leheb'in ne tesiri olur?" benzetmesinde bulunması,
- c. Borç korkusu ile yola düşen adamın Tebriz'e –Mevlânâ burada Tebriz için Darüsselam (Mutluluk diyarı Ş.C.) ifadesini kullanıyor- gelmesi ve müfettişin evini sorması, halkın ona "O iyi insan, o dost bu âlemden göçtü, gitti. Onun göçüne herkes ağladı, herkes üzüldü. Kadınların da erkeklerin de yüzleri sarardı" demesi,
- d. Bu haberi alan "garip yolcu"nun bir nara atarak kendinden geçip yerlere serilmesi, etrafındaki halkın hemen yüzüne su serpip gül suları dökmesi, yol arkadaşlarının onun haline üzülp ağlamaları,
- e. Garip yolcunun, muhtesibin ölümünü öğrenince fani bir mahlûka ve onun ihsanına güvendiği için tövbe etmesi ve Allah'ın kendisine verdiği nimetleri anarak yönünü Allah'a döndürmesi,
- f. Bu durum karşısında Mevlânâ'nın "Bütün iyilikleri, lütufları, Hakk'ın lütfu, Hakk'ın iyiliği olarak bil. Bütün insanları, onun ihsanı olarak kabul et. Bizde bulunan bütün duyguların, bize duyurdukları, hissettirdikleri hoşluklar, güzellikler de onun ihsanının, lütfunun birer aksidir" yorumunda bulunması,
- g. Tebriz Kethüdasının (icra hâkimi), adamın borcunu bütün Tebrizlilere taksim etmesi fakat çok az para (sadece yüz dinar) toplanması,
- h. Garip adamın, muhtesibin mezarına giderek ona teveccüh yoluyla ağlayıp inleyerek yanıp tutuşarak hâlini anlatması, müfettişin vazifesindeki doğruluğunu anlatmak için araya "Hz. Mûsâ'nın elinden kaçan koyun" metninin girmesi,
- i. Garip adam, müfettişin mezarından dönünce İcra hâkiminin onu evine götürmesi ve toplanan yüz dinarı ondan mühürlü bir kâğıt olarak kendisine teslim etmesi, yemekler çıkararak garibin gönlünde yüzlerce ümit gülü açtıran, "*kolaylığın güçlükten sonra geldiğini vurgulayan*" hikâyeler anlatması,
- j. Vaktin geç olması ve ikisinin de uyuması, icra hâkiminin rüyasında iyi kalpli müfettişi görmesi, bu rüyada müfettişin odanın baş köşesine geçip oturması ve icra hâkimine "Ey iyi insan, söylediklerini bir bir duydum. Ancak cevap vermeme izin yoktur. İzinsiz konuşamam, dudağımı açamam. Biz işlerin nice olduğunu, nereye vardığını anladık da o yüzden dudaklarımıza mühür vurdular" demesi ve borçlu adamın geleceğini bildiği için birkaç mücevher

hazırladığını, bir şeye sarıp üstüne garibin adını yazdığını ve bir kemerin altına gömdüğünü ve icra hâkiminden garibe “Satarken dikkat et seni aldatmasınlar” diye tembih etmesini, kendisini de duada unutmamasını söylemesi, mirasçılara selamını söyleyerek bu durumu onlara anlatmasını altının çokluğundan dolayı hırslanmayarak hepsini fakir misafirin önüne koymalarını “O, ben bu kadarını istemem derse al da istediğin kişiye ver demelerini, eğer kapısını kapatır da bu altınları ben almam bana lazım değil derse o altınları götürüp onun kapısına dökmelerini” söylemesini istemesi,

- k. Mevlânâ'nın “Bu sözlerden sonra icra hâkimine iki şey daha söyledi ama bunları söylemek için ağzımı açmayacağım. Bu iki şey de sır olarak kalsın, söylenmesin de Mesnevî pek o kadar uzamasın” demesi önemlidir,
- l. İcra hâkiminin manevi bir zevk içinde yerinden sıçrayarak kalkması, garip misafirin bu durumun sebebini merak ederek rüyasında ne gördüğünü sorması, icra hâkiminin fakire gördüğü rüyayı anlatması ve kendinden geçerek bayılması, halkın etrafına toplanması, kendine gelince de Allah'a viranelere gizlediği hazineler için methiyelerde bulunması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Lütuf ve ihsan sahibi insanlar, kendilerine güvenenleri yarı yolda bırakmazlar.

348.1. Hz. Mûsâ'nın elinden kaçan koyun

- a. Bir koyunun Hz. Mûsâ'nın elinden kaçması ve onun peşinden koşan Hz. Mûsâ'nın tabanlarının kabarması,
- b. Sürünün de gece bastırıncaya kadar koyunu arayan Hz. Mûsâ'nın gözünden kaybolması,
- c. Koyunun, sonunda yorularak yavaşlaması ve bir yerde durup kalması, onu yakalayan Hz. Mûsâ'nın tüylerindeki tozları, toprakları temizlemesi; sırtına, başına elini sürüp annesi gibi onu sevgi ile merhametle okşaması,
- d. Çok asabi bir karakterde olan Hz. Mûsâ'nın içinde o an zerre kadar kızgınlık ve öfke bulunmaması ve koyuna “Haydi bana acımadın, beni arkandan bu kadar koşturdun, fakat ne diye kendine bu kadar zulmettin, kendini bu kadar yordun?” diye sorması,
- e. Bunun üzerine Allah'ın meleklerine “Filan kişiye peygamberlik yakışmaz mı?” diye buyurması ve Hz. Muhammed'in çocuk iken yahut genç iken “Her peygamber çobanlık etmiştir. Çobanlık etmeden, o imtihanı geçirmeden Ce-

nabihak bu dünya önderliğini kimseye vermedi” hadisine gönderimde bulunulması,

- f. Birisinin, “Sen de çobanlık ettin mi?” diye sorması üzerine Hz. Muhammed’in “Bir zaman ben de çobanlık ettim” buyurması,
- g. Bu durum karşısında Mevlânâ’nın “Peygamberlerin vakarı ve sabrı belli olsun diye Cenabıhak onları nebi yapmadan önce çoban yapmıştır. Her çobanın, sürüsünü güderken Mûsâ gibi halim olması, maiyetinde bulunanlara yumuşak davranması, akıl ve tedbirle bu işi görmesi lazımdır” yorumunda bulunması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Öfkeye gem vurulmalıdır. Vakar, sabır, hilm, akıl ve tedbirle davranma Allah’ın peygamberlerine çobanlık ettirerek kazandırdığı güzel huylardır.

349. Bir kaleyi zapt etmeye tek başına gelen Caferi Tayyar

- a. Caferi Tayyar’ın zapt etmek üzere bir kalenin kapısına dayanması, kaledekilerin bu durum karşısında korkarak kapıyı kapamaları, kimsenin Cafer’in karşısına çıkıp onunla savaşmaya cesaret edememesi,
- b. Kalenin hükümdarının “Ey her şeyi sorup danıştığım kişi, söyle ne yapalım, ne çare edelim?” diyerek vezirine danışması, vezirin buna karşılık “Bunun tek çaresi, kibri, gururu, harp hilesini bir tarafa bırakıp eline bir kılıç al, omuzuna da kefenini koy, onun huzuruna var” cevabını vermesi,
- c. Padişahın “İyi ama bu gelen tek bir adam değil mi?” demesi üzerine vezirin “Evet, tek bir adam. Fakat sen onu tek bir adam gibi görme. Onu gözünde küçültme. Gözlerini aç da şu kaleye dikkatle bak, onun karşısında korkusundan cıva gibi titreyip durmada” cevabını vermesi,
- d. Birkaç kişinin, fedai olarak atlarını sürüp kendilerini Cafer’in önüne atması, Cafer’in her birini birer gürz darbesiyle yıkması, Cafer’in durumu hakkında Mevlânâ’nın “Hakkın kudreti ona öyle güçlü bir kalabalık, öyle kuvvetli bir topluluk vermişti ki tek başına bir millete, bir ümmete hücum ediyordu” diyerek onun durumunu yıldızlar karşısında güneşin, binlerce fare karşısında kedinin durumuna benzetmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Kibir, gurur ve savaş hileleri terk edilerek düşmanla rakibin karşısına mertçe çıkılmalıdır. Allah’ın kuluna verdiği güç ve kudretin önüne hiç kimse geçemez.

350. Hz.Mûsâ'nın nurlanan yüzü

- a. Hz. Yusuf'la Hz. Mûsâ'nın nurlanması ve bu nurun yüzlerinde, yanaklarında görünüp gönüllerinde, göğüslerinde parlaması,
- b. Hz. Mûsâ'nın yüzünün parlak ve göz kamaştırıcı bir nur saçması üzerine yüzüne bir örtü koymak zorunda kalması ve Allah'tan bu kuvvetli nuru kapatmak için bir örtü istemesi,
- c. Allah'ın, Hz. Mûsâ'ya "Ey Mûsâ, sen o nikabı kendi kelimenden yap. Çünkü o, emin bir arifin elbisesidir. Sûfinin giydiği o elbise, o hırka, nurdan bir sabır elde etmiştir. O, can nuru ile dokunmuştur. Böyle bir hırkadan başka bir elbise ile korunmanın imkanı yoktur. Bizim nurumuza ondan başkası dayanmaz. Engel olmak için önüne Kaf Dağı gelse bu nur, onu bile Tur dağı gibi paramparça eder, dağıtır" demesi,
- d. Karısı Safura'nın, Hz. Mûsâ'nın ilahî nurlar saçan yüzüne iki gözü ile bakmaya cesaret edemeyerek önce bir gözünü kapatıp diğer gözüyle Hz. Mûsâ'nın yüzündeki nura bakması, o nuru görür görmez bakan gözünün kör olması, daha sonra sabrı tükenerek diğer gözünü de açıp bakması ve o gözünü de ilahî nur uğruna harcaması,
- e. Kadının birinin, Safura'ya "O nergis gibi gözlerin elden gitti diye üzülüyor musun, sızlanmıyor musun?" diye sorması üzerine Safura'nın "Üzülüyorum, sızlanıyorum ama yüz bin gözüm olsaydı da birer birer hepsini Mûsâ'nın uğruna verseydim diye üzülüyorum, sızlanıyorum" cevabını vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İlâhî nur, insanın sabrını tüketir ve onu maddî varlığından vazgeçirir.

351. Hz. Yusuf'un gezmeye çıkması

- a. Hz. Yusuf'un yüzünün nuru, sokaktan geçerken o civarda bulunan köşklerin pencerelerinin kafeslerinden içeri vurunca köşklere bulunanların "Belli ki Yusuf gezmeye çıktı, şimdi burada geçiyor" demeleri,
- b. Köşede bucakta oturanların da duvarlarda ışıklar, parıltılar görünce Hz. Yusuf'un oradan geçtiğini anlamaları,
- c. Bu durum karşısında "Aklını başına al da evinin penceresini Yusuf'un geçtiği sokağa aç ve pencerenin önüne otur, onu seyre dal" dedikten sonra "Âşık olmak demek, nur gelen tarafa pencere açmaktır. Çünkü gönül, dostun yüzü ile aydınlanır, nurlanır. Şu hâlde daima sevgilinin yüzüne bak, bu senin elin-

dedir. Beni iyi dinle babacığım, bu senin elindedir. Gönüllere girmek için kendine yol yap, başkalarını düşünmeyi bırak, onları kendinden uzaklaştır, içinden kov. Elinde hüner var, kimya var, kirli, hastalıklı derini bununla tedavi et, kötü huylarını güzelleştir, bu sanat yüzünden düşmanları dost yap” diye nasihatte bulunması,

- d. Allah’ın, Hz. Yusuf’a güzellik meleği ile birlikte ders almadan, usulünü öğrenmeden rüya tabir etme meleğini de ihsan etmesi,
- e. Hz. Yusuf’a ihsan edilen güzelliğin onu zindana attırması, Allah’ın ona lüt-fettiği bilginin ise onu Zuhâl yıldızına kadar yüceltmesi,
- f. Bu durum karşısında Mevlânâ’nın “Bilgi ve hüneri yüzünden padişah ona kul oldu, köle oldu. Bilgi padişahlığı, güzellik padişahlığından da üstün görüldü ve takdir edildi” yorumunda bulunması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Bilgi ve hüner padişahlığı, güzellik padişahlığından üstündür.

352. Deredeki elma ağacı

- a. Adamın birinin, bir dereye elma ağacının hayalinin düştüğünü görmesi
- b. Adamın, elmaları suda görmesinin işe yaraması ve eteğini elmalarla doldurması,
- c. Bu durum karşısında Mevlânâ’nın “Adamın dereye gördüğü elmalar nasıl olur da hayal olur? Çünkü onun bu görüşü yüzünden yüzlerce çuval elma ile doldu” dedikten sonra “Teni, bedeni görmede o sağır ve dilsizler gibi kendilerine doğru bir şey söylenince inkâr edenlerden olma” uyarısında bulup kâmil insan için “Attığın zaman sen atmadın’ sırrına mazhar olmuştur. Onun görüşü, hakkın, yaratanın görüşüdür” yorumunda bulunması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Madde ve mananın, görünen ile görünmeyenin ötesindeki mutlak hakikatin ilahî sırrına mazhar olunmalıdır. Bu dünya ile ten ve beden ahiretin bir yansıması olmakla birlikte hayal değil gerçektir.

353. Kaş/ Kaşan şehrindeki garip Ömer’in hikâyesi

- a. “Kaş şehrinde adım Ömer ise ne kadar para verirsen ver kimse sana ekmek satmaz. Bir dükkâna gittin de benim adım Ömer’dir, kerem edin bu Ömer’e ekmek satın dedin mi dükkâncı ‘Öbür dükkân a git. Oradan alacağım bir ekmek bendeki ekmekten daha iyidir’ der” denilerek hikâyeye başlanması,

- b. Bu durum karşısında Mevlânâ'nın "Eğer o ekmeği almak isteyen adam, şaşı olmasaydı, biri iki görmeseydi başka dükkân yok derdi. Gerçeği görmenin nuru parlarsaydı da Kaş'ta ekmeğin arayana gönüne vursaydı Ömer, Ali olurdu" yorumunda bulunması,
- c. Dükkân sahiplerinin tek tek "Şu Ömer'e ekmeği ver. Yani sesimden ne demek istediğimi anla" diyerek adamı dükkân dükkân dolaştırmaları,
- d. Bir dükkân da "adım Ömer" diyen herkesin bütün Kaşan'ı dolaşsa ekmeğin mahrum kalacağına, "Benim adım Ali" diyenlerin ise zahmetsizce hatta parasız olarak oradan ekmeği alabileceğinin belirtilmesinin ardından "Biri iki gören şaşı, ekmeği bulmaktan, karnını doyurmaktan mahrum kalmaktadır. Hâlbuki sen zavallı, biri on görüyorsun. Sen nelerden nelerden mahrum kalıyorsun. Kaşan şehri gibi olan şu dünyada mademki şaşılığınla ötürü Ali olamadın, Ömer gibi bir şey elde edemedin dolaş, dur. Bu yıkık manastırda, eskiden olduğu gibi, şimdi de şaşı görenler, yeniden yeniye şaşıya göç edenler var, ne yapalım? Haydi hayırlısı. Fakat eğer sen (Hakk'ı) tanıyan iki göze sahip olabilirsen iki dünyayı da dostla dolu görürsün. O zaman ümitle korkuyla dolu olan Kaşan'da oradan oraya gönderilmekten kurtulursun" yorumunda bulunulması.

Aktarılmak istenilen iletiler: İkiyi bir etmek, kesretten vahdete erişmek, kâinattaki herkesi ve her şeyi mutlak hakikatin tecellisi bilmek gerekir.

354. Harzemşah ve gönlünün aktığı misli görülmemiş atın hikâyesi

- a. Emir'in bir gün eşi benzeri olmayan atına binerek Harzemşah'ın alayına katılması ve sultanın o gün o güzel atı görerek büyülenmesi,
- b. "Acaba büyücüyü yaratan bana bir büyü mü yaptı?" diye düşünen sultanın, Fatiha okuması ve ardından "La havle" çekmesi, fakat okuduğu Fatiha'nın onu rahatlatacağı yerde gönlündeki derdi arttırması,
- c. Gezintiden dönen Harzemşah'ın kendi yakınlarına ata olan hayranlığını açması ve emirden o atı hemen alıp getirmeleri için çavuşlar yollaması,
- d. Çavuşları karşısında gören emir'in üzüntüden, dertten canının dudağına gelmesi, İmadülmülk'ten başka derdine derman olacak kimseyi bulamaması,
- e. Mevlânâ'nın İmadülmülk'ü "İmadülmülk, herkesin derdine derman olurdu. Her zulüm görene, her gamdan ölene yardım eder, bayrağı altına alırdı. Bu yükler arasında ondan daha muhterem kişi yoktu. Padişahın bile, bir pey-

gamber gibi sevgisini kazanmıştı. Tamah nedir bilmezdi. Asil bir kişi idi, zahitti. İbadet ehli idi. Geceleri kalkar, kulluk ederdi. Az yer, az içerdi. Hatem gibi cömertti. Görüşleri güzel ve yerinde idi. Tedbirli idi. Fikri, kararı her hususta denenmişti. O emir olduğu halde fakirliğin, kimsesizlerin, zavalıların huyları ile huylanmıştı. Cenabıhakk'ın kötülükleri, ayıpları setrettiği gibi o da kötülerin kötülüklerini örterdi. Huyu, halkın huyundan ayrı idi, bambaşka idi. Defalarca vezirliği bırakmış, ibadet için yalnız başına dağlara çekilmişti. Padişah, yüzlerce rica ve minnetle onu geri çevirmişti” diye tanıtmayı,

- f. Atın sahibi olan emirin çaresiz kalarak İmadülmülk'ün huzuruna koşup yerlere kapanması, ona derdini anlatarak “Kadınım, altınım, gelirim elimden çıkarsa, sabredebilirim de bu atın alınışına sabredemem, bu ne hoş bir laf ne de hiledir” diyerek ondan yardım istemesi,
- g. İmadülmülk'ün ağlaya ağlaya, gözlerini ova ova, perişan bir hâlde sultanın huzuruna koşması, padişahın karşısında dudaklarını kapatıp konuşmadan kullun Allah'a sırlar söylemesi gibi sırlar söylemesi ve içinden de “Ey Allah'ım o genç, o emir eğri bir yol tuttu ise sen onu bağışla. Çünkü senden başkasına sığınmak doğru olmaz. Sen sana layık olanı yap, onun suçuna bakma. O, her esir olan kullardan kurtarılmasını istemekte ama asıl kurtarıcı sensin. Sen onu bağışla” niyazında bulunması,
- h. İmadülmülk'ün gönlünden geçenleri ifade etmek için araya “Hz. Yusuf'un Allah'tan başkasından yardım istemesi”nin girmesi, bir hikâye kahramanının gönlünden bir peygamber kıssası geçirerek düşünmesi önemlidir, görünüşte sultanın huzurunda olan İmadülmülk'ün ruhunun gayb bahçelerinde uçması ve hayret âleminde sırlar diyarından ne belirecek diye beklemesi,**
- i. Çavuşların, atı çeke çeke Harzemşah'ın huzuruna getirmeleri, gören bütün gözlerin atta kalması,
- j. Padişahın, bir an o güzel ata hayranlıkla baktıktan sonra yüzünü İmadülmülk'e çevirip “Ey vezirim, bu at çok güzel bir at değil mi? Sanki bu at yeryüzü atlarından değil, gökyüzünden cennetten gelmiş bir at” demesi üzerine vezirin “Padişahım, gönlünün meyli Şeytan'ı melek gibi güzel gösteriyor” demesi,

- k. Vezirin söylediklerinin Harzemşah'a tesir ederek atı gözünden düşürmesi ve çirkin göstermesi,
- l. Bu durum karşısında Mevlânâ'nın "Hayran olduğu atın kusurlu bulunmasını, beğenilmemesini, kınanmasını ilk defa duyduğu hâlde padişahın gönlü ondan soğudu, at gözünden düştü. Padişah, kendi gözlerini bıraktı da vezirin gözlerini aldı. Kendi aklını dinlemedi de onun sözünü dinledi. İmadülmülk'ün sözleri sadece bir bahane idi. Hakikatte Cenabıhak, at sahibinin yalvarışı yakarışı yüzünden padişahın gönlünü attan soğuttu. Allah padişahın gözüne atın güzelliğini göstermemek için kapıyı kapadı. Vezirin sözleri, at ile padişah arasındaki kapanan kapının çıkardığı seslerdi" yorumunda bulunması,
- m. Padişahın "Atı götürün, sahibine geri verin, tez beni bu zulümden, bu günah-tan kurtarın" demesi ve vezirine "Ey İmadülmülk, sen beni aldatmak için ortaya bir öküz ayağı getirmedesin, yürü git Cenabıhak ata öküz boynuzu vermez" diyememesi.

Aktarılmak istenen iletiler: Maddî varlığa aşırı hayranlık duyulmamalıdır. Çok beğenilen şeyler hakkında yapılan olumsuz bir yorum, insanın ondan soğumasına neden olur.

354.1. İmadülmülk'ün gönlünden geçenler/Hz. Yusuf'un Allah'tan başkasından yardım istemesi [Bu kısım, sonunda "İmadülmülk'ün gönlünden geçenler" şeklinde ifade edilir ve hikâyeye buradan devam edilir: Hz. Yusuf'un Allah'tan başkasından yardım isteyerek "beni efendine söyle," demesi ve bu yüzden ceza olarak beş küsur yıl daha zindanda kalması]

- a. Hz. Yusuf'un zindandan çıkan arkadaşına "Beni efendine söyle" diyerek Allah'tan başkasından yardım istemesi ve bu sözün cezası olarak beş küsur yıl daha zindanda kalması,
- b. Şeytan'ın, Hz. Yusuf'u hatırlamayış o adamın aklından çıkarması, söyleyeceği sözü de aklından silip süpürmesi,
- c. "Bu emir yolunu şaşırdı, sana geleceği yerde tuttu bana geldi, bu suçu yüzünden onu cezalandırma, bağışla" diye dua eden İmadülmülk'ün içinde bulunduğu durum için "Ormandaki aslan gibi İmadülmülk'ün gönlünden bu düşünceler geçiyordu" denilmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Her şeyi sadece Allah'tan beklemek, O'nunla araya mesafe koymamak gerekir. Allah'la vasıtasız iletişim kurulmalıdır.

355. Padişah ve üç oğlunun hikâyesi

- a. Padişahın, her biri cömertlikte, savaşta, şanda, şerefte diğerinden üstün üç oğlunun bir gün babalarının huzurunda toplanması,
- b. Padişahın üç oğluna “Ülkemin filan yerini şu tarzda düşüp koşun, filan yere şu çeşit hâkimler tayin edin. Yalnız amanın Allah hakkı için Hüsrûba: Akıl kapan adli kaleye gitmeyin. Onun etrafında dolaşmayın. Çünkü o kale keder kalesidir. Bela kalesidir. O kale tehlikelerle doludur” diye vasiyette bulunması,
- c. Şehzadelerin, babaları ile vedalaştıktan sonra babalarının idaresi altında olan yurtlarını –iyi idare edilip edilmediğini görmek, geçim işlerini, ekonomik durumu düzene koymak için- dolaşmaya çıkmaları, padişahın onlara ayrılırken yine aynı vasiyette bulunması, şehzadelerin de “Buyruğundan dışarı çıkmayız. Senin lütuf ve ihsanından gaflet etmek küfürdür” demeleri, fakat kendilerine çok güvendikleri için “İnşallah” demeyi unutmaları, Allah'ı teşbih etmemeleri,
- d. Mevlânâ'nın padişahın kaleye gitmeyi yasaklaması hakkında “Babaları onlara bu sözleri söylemeseydi, o kaleden sakınmalarını emretmeseydi o kale hayallerine bile gelmeyecekti. Gönülleri o tarafa meyletmeyecekti. Babalarının ‘sakın o kaleye gitmeyin’ sözleri onları gitmek, görmek hevesine düşürdü, o hayale sürükledi ” yorumunda bulunması,
- e. Şehzadelerin “İnsan, neden men edilirse ona haristir” hükmüne uyup babalarının “gitmeyin” dediği kaleye gitmeleri, babalarının bütün nasihatlerini ayaklar altına alarak bela kuyusuna düşmeleri, onların bu durumlarının Hz. Âdem'le Hz. Havva'nın meyvesini yemeyin denilen ağaca doğru yürümelelerine benzetilmesi,
- f. Şehzadelerin kaleye girince orada bulunan binlerce resmi, binlerce süsü, binlerce sureti seyre dalması, yer yer dolaşarak kararsız bir hale gelmeleri, duvarlarda gördükleri güzel suretlerin verdiği manevi sarhoşluğun onları put yontar ve puta tapar bir hâle sokması, bu durum karşısında Mevlânâ'nın “Fâili mutlak olan, dilediği gibi eser yaratan Hakk, sûretsizdir. Sûret, onun kudretli elindeki bir alete benzer” yorumunda bulunması,

- g. Şehzadelerin, Zatüssuvar kalesindeki köşkte Çin padişahının kızının resmini görerek ona âşık olmaları ve “Bu kimin resmi?” diye arayıp sormaları, ellerini ısırip “yazıklar olsun” diyerek ağlarken içlerinden “Biz şimdi gördük, anladık, padişah ise önceden görmüş, o eşsiz insan, bize tehlikeyi haber verdi, yeminler etti” diye geçirmeleri ve Mevlânâ’nın “Peygamberlerin, bize, işin sonunu önceden haber verdikleri için üstümüzde çok hakları vardı” yorumunda bulunması,
- h. Şehzadelerin yaptığı birçok araştırmadan sonra bir gün gönül gözü açık bir şeyhin sırrı açıklayarak “Bu ülker yıldızının bile kıskandığı, haset ettiği bir kızın, Çin padişahının kızının resmidir. Onun yanına ne erkek çıkabilir, ne kadın. Padişah onu fitnelerden saklamıştır. Padişah onu o kadar kıskanır ki onun adını bile andırmaz, damının üstünde kuş bile uçurmaz” demesi ve Mevlânâ’nın şeyhin bilgiyi elde etme yoluyla ilgili olarak “O, bu sırrı söyleme yoluyla, işitme yoluyla değil aklına gelen ilham yoluyla buldu. Sırlar, o şeyhin gözünün önünde apaçıktı” demesi,
- i. Aynı illetten hasta olan üç kardeşin, bir karara varmaya çalışmaları ve bu esnada gözyaşı dökerek kan ağlamaları, gönül ateşiyle yanıp yakılmaları,
- j. Büyük kardeşin sabır ve cesaret konusunda önceden kendilerini insanlara nasihat verirken şu an içine düştükleri durumun ne olduğunu sorgulaması, bu durum karşısında Mevlânâ’nın “Başkalarına öğüt verme vaktinde hay hay dersin. Kendin gama düşünce kadınlar gibi vay demeye başlarsın. Sen, vaktiyle başkalarının derdine derman olurdun, dert sana şimdi misafir olarak geldi, neden susuyorsun?” yorumunda bulunması,
- k. Araya “Padişahın şarap içirdiği âlim”in girmesinin ardından Mevlânâ’nın “Şehzadelerin bu bahisten, bu maceradan sonra sevgilerine ve maksatlarına mümkün olduğu kadar yaklaşmak için Çin iline gitmeleri. Buluşma yolu kapalı olsa bile mümkün olduğu kadar maksada yaklaşmak iyi bir şeydir” başlığıyla tahkiyeye dayalı metnin Mesnevînin işleyişinde bir “akan zaman” unsuru olarak kullanılması,
- l. Büyük kardeşin önemle üzerinde durduğu “sabrı” kendilerine rehber olarak seçen şehzadelerin, Çin şehirlerinin yolunu tutmaları,
- m. Büyük kardeşin artık beklemeye sabrının kalmadığını belirtmesi üzerine diğer iki kardeşin ona “masal söyler” gibi nasihat ederek “düşeceğin tehlikelerden habersiz olma” demeleri,

- n. Araya “yılan ve kuş”, “timsah ve kuşlar” ile “tilki” temsilleri”nin girmesi,
- o. Sabrı tükenen şehzadenin “Vaktiyle gönlümde sabır vardı. Fakat, şimdi kalmadı. Sabrın yerine aşk geldi kondu. Orayı yaktı, tutuşturdu” demesi,
- p. Kardeşlerinin ağabeylerine öğüt üstüne öğüt vermeleri üzerine ağabeyin bunlara sabredemeyerek onlardan ayrılması ve aşkının çokluğundan kendisini izin istemeden padişahın kapısına atması,
- q. Bu kardeşlerin durumu, daha önce bütün ayrıntılarıyla Çin padişahına açıklandığı için padişahın üç şehzadenin dertlerinden ve peşinde koştukları şeyden haberdar olması, bununla birlikte vazifeleri icabı on “muarrif”in padişaha huzura gelip diz çökenin kim olduğu, nereden geldiği hakkında ayrıntılı bilgi vermeleri, bu durum karşısında Mevlânâ’nın “Muarrife kulak vermek, her şeyi ondan öğrenmeye kalkmak, yerde arkasında kalmaya, vehme kapılmaya, zanna düşmeye işarettir. Gönül gözü açık olan kişinin, muarrife ihtiyacı yoktur. O her şeyi apaçık görür, anlar” yorumunda bulunması,
- r. Muarrifin, gelen şehzade hakkında padişaha “Padişahım, bu senin ihsanına, lütfuna layık bir kişidir. Dışarı atılacak, kovulacak kişilerden değildir. Bu sebeple buna padişahlık et, iyiliklerde bulun. Seni büyük bir padişah bilmiş, senin kapına gelmiş, yaralı kalple sana sığınmış o aşk sarhoşunun başını okşa” demesi,
- s. Padişahın “Bu delikanlı hangi mevkiyi dilerse, hangi mülkü, hangi ülkeyi isterse ona verilecek. Bırakıp geldiği malın mülkün yirmi mislini ona bağışlayacağım, hatta bıraktıklarından daha fazlasını ona vereceğim” demesi,
- t. Muarrifin, şehzadenin padişahlığı da şehzadeligi de bir kenara bırakarak Çin padişahına kul olmayı benimsediğini ve padişah olmanın onun gönlüne soğuk geldiğini vurgulaması ve “Padişahım, bu şehzade aşk ülkesinin valisidir. Onu azletme, işinden ayırma. Aşkından başka şeyle onu meşgul etme” demesi,
- u. Padişahın lütuflarının, şehzadenin gamını ortadan kaldırması, üzüntülerini gidermesi, padişahı avlamaya gelen şehzadenin kendisinin padişaha av olması,
- v. Büyük şehzadenin ağzını açıp konuşmadan padişah ile vasitasız olarak iletişim kurması,
- w. Çin padişahının şehzadeyi ağırılarak ikramlarda bulunması, şehzadenin o “güneş”in karşısında eriyerek benliğinden ve kötü huylarından kurtulması ve

- padişaha hâl diliyle “Padişah herkesin başını bir kere keser, ben ise padişaha her an yeniden yeniden kurban oluyorum” demesi,
- x. Bir zaman dişlerini sıkarak dayanan şehzadenin sabrının tükenmesi ve muradına eremediğinden ömrünün sona ermesi,
- y. Bu durum karşısında Mevlânâ’nın “Sevgilinin sureti, maddi varlığı ondan gizlendi, şehzade öldü gitti, fakat onun manası, hakikati sevgiliye kavuştu, ona eş oldu” demesi,
- z. Küçük kardeş hasta olduğu için, büyük kardeşin cenazesine ortanca kardeşin katılabilmesi,
- aa. Padişahın ortanca şehzadeye “sen vefat eden ağabeyinin bize yadigarısın” diyerek ihsanlarda bulunması ve onun da padişahın ihsanına kapılması, padişahı görünür görünmez yüzlerce hazine elde etmesi,
- bb. Ortanca şehzadenin, padişahın gönlünden vasıtasız olarak feyz ve nur alması, bunun üzerine şehzadenin içinde hiçbir şeye aldırnamazlık, azgınlık ve küstahlık belirmesi ve içinden “Ben de bir padişah, bir şehzade değil miyim?” diye geçirmesi, benliğe kapılarak yüzlerce mânâsız söz söylemeye başlaması,
- cc. Bu durumu hisseden padişahın gönlünün incinmesi ve şehzadeye “Sana bağışladığım o pak nura karşılık sen, benim gözüme diken attın, toprak saçtın” demesi,
- dd. Padişahın gönlünde bir kıskançlık derdinin belirmesi ve aynı dersin vasıtasız olarak şehzadenin gönlüne de aksetmesi, şehzadenin yaptığı kötülüğün eserini içinde duyması, onun bu halinin buğday hırsıyla cennetten kovulan Hz. Âdem’in haline benzetilmesi,
- ee. Şehzadenin, kendine gelerek tövbe etmesi ve Allah’a kendini alçaltarak niyazlarda bulunması,
- ff. Şehzadenin nefesine uyuşunun, Çin padişahını kıskanışı ve gözünden düşüşünün bir sene sonra onu mezara götürmesi,
- gg. Padişahın okluğuna bakınca orada bir okun eksik olduğunu görmesi ve Allah’tan o okun nereye gittiği konusunda kendisine bilgi vermesini istemesi, bunun üzerine Allah’ın “Aradığın ok, şehzadenin boğazına saplanmış, ölümüne sebep olmuştur” cevabını vermesi,
- hh. Şehzadeyi affeden padişahın onun öldürülmesi karşısında feryat etmesi,

- ii. Bu durum karşısında Mevlânâ'nın "Aslında hep odur, öldüren de odur. Öldürdüğüne en çok acıyan da odur. Eğer ikisi de (O) olmasa (küll) yani bütün olamaz. Halkı hem öldüren odur. Hem de yasını tutan, ağlayan, sızlayan (O)dur" yorumunda bulunması,
- jj. Mevlânâ tarafından "benzi sararmış şehit"olarak değerlendirilen şehzadenin "Çin padişahının manevi oku, cismime saplandı, cismimin ölümüne sebep oldu da manama ve imanıma dokunmadı" diye şükürler ettiğinin vurgulanması,
- kk. Her üçünün en duygulusu, en kabiliyetlisi olan üçüncü şehzadenin Çin padişahının kızını, Çin'i ve yöneticiliği elde etmesi ve mana ile hakikate tamamıyla onun kavuşması,
- ll. Nefs-i levvamenin "Size bir korkutucu gelmedi mi?" sözüne karşılık ağlaya ağlaya ve pişmanlıkla "Geldi. Duysaydık, dinleseydik yahut aklımız olsaydı cehennemlikler arasına girmezdik" diye cevap vermeleri.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsan kendisine çok güvenmemeli, bir işte başarılı olabilmek için "inşallah" demelidir. Kişi men edildiği şeye karşı hırslıdır. Hakiki aşk, sûretten münezzeh olan Allah'a duyulan aşktır. Dertli kişilere nasihat vermek kolaydır ancak aynı dert insanın başına geldiğinde işler değişir. Sevgilinin maddî varlığından vazgeçilerek onun manevî varlığına oradan da mutlak hakikat olan Allah'a âşık olunmalıdır. İnsan, sabırlı olmalı; aldırmaçlık, azgınlık, küstahlık ve benlik davasına kapılmaktan sakınmalıdır.

355.1. Yılan ve kuş temsili

- a. Bir yılanın ağzına yeşil ve taze otlar koyması,
- b. Bunu gören bir kuşun yılanı bir ot dalı sanması ve yemek için yaprağın üstüne konunca yılanın ve ölümün ağzına düşmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir. İnsan, kurulan tuzaklara karşı tedbirli olmalıdır.

355.2. Timsah ve kuşlar temsili

- a. Dişlerinin arasında uzun uzun kurtlar olan timsahın, ağzını açması,
- b. Timsahın dişlerindeki kurtları gören kuşların, karınlarını doyurmak için oraya girmeleri,

- c. Timsahın, ağzı kuşlarla dolunca birden bire ağzını kapatması ve onları yutuvermesi,
- d. Bu durum karşısında Mevlânâ'nın "Ekmekle yiyecek hoş şeylerle dolu olan dünyayı da bir timsahın açık ağzı bil. Ey yiyecek için çırpınıp duran, lokma peşinde koşarken zaman timsahından emin olma" yorumunda bulunması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir. İnsan, kurulan tuzaklara karşı tedbirli olmalıdır.

355.3. Tilki temsili

- a. Tilkinin, toprağın altına sinmesi, üstündeki toprakta aldatıcı yemekler bulunması,
- b. Bundan haberi olmayan bir kuzgunun gelip oraya konunca tilkinin hileyle onu ayağından yakalaması,
- c. Bu durum karşısında Mevlânâ'nın "Hayvanların yüz binlerce hilesi olursa en büyük, en kurnaz mahlûk olan insanın hilesi nasıl olur?" diye sorması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir. İnsan, kurulan tuzaklara karşı tedbirli olmalıdır.

356. Sadrı Cihan ve yoksulun hikâyesi

- a. Buhara bulunan Sadrı Cihan'ın hiçbir yoksul ümitsizliğe düşmesin diye her sabah onlara ihsanlarda bulunması ve kendisine "Sizden kim susarsa kurtuldu" sözünü yasa yaparak kimsenin ağzını açıp ondan bir şey istememesini şart koşması,
- b. Bir gün ihtiyarın birinin Sadrı Cihan'a "Açlıktan kurtulamıyorum, bana zekat ver" demesi ve men edildiği halde dilenmekte ısrar eden ihtiyarın bu inadı karşısında halkın şaşıp kalması,
- c. Bu durum karşısında dayanamayan Sadrı Cihan'ın "Baba, sen utanmaz, hayasız bir ihtiyarsın" demesi üzerine ihtiyarın "Sen benden daha da utanmazsın. Bu dünyayı yedin yuttun doymadın, aç gözlülüğünden öteki dünyayı da elde etmeye uğraşıyorsun" cevabını vermesi,
- d. Bu sözleri duyan Sadrı Cihan'ın gülmesi ve ihtiyara çok şey vermesi, ihtiyarın kendisine bağışlanan şeyleri tek başına alıp götürmesi,

- e. Sadrı Cihan'dan bu ihtiyardan başka hiç kimsenin ağzıyla isteyerek bir şey elde edememesi, sıra fakihlere gelince bir fakihin ansızın hırsından feryat ederek yalvarması ancak bütün çabalarına rağmen bir şey elde edememesi,
- f. Fakihin ertesi gün ayağını bağlayarak sakatmış gibi sakatların arasına karışması, Sadrı Cihan'ın onu görerek tanınması ve hiçbir şey vermemesi,
- g. Fakihin ertesi gün yüzünü bir kilim parçası ile örtmesi, Sadrı Cihan'ın onu tekrar tanınması ve söz söyleme suçu yüzünden ona acımaması ve hiçbir şey vermemesi,
- h. Fakihin yüz çeşit hileye başvurup bir sonuç alamaması üzerine ne yapacağını şaşırıp aciz kalması ve bu defa kadınlar gibi çarşafa bürünmesi, gidip yoksul dul kadınların arasına girmesi, başını önüne eğerek tanınmamak için ellerini gizlemesi, Sadrı Cihan'ın onu yine tanınması ve hiçbir sadaka vermemesi,
- i. Çaresizlikten yüreği yanan adamın bir kefen satıcıya giderek ona kendisini bir kilime sarıp yol üstüne bırakmasını ve hiç kimseye bir şey söylemeden Sadrı Cihan'ın oradan geçmesini beklemesini söyleyerek "Belki görür de beni ölü sanır, kefen parası diye altın atar" demesi, Sadrı Cihan'ın verdiği paraların yarısını kefenciye vereceğini belirtmesi,
- j. Kefencinin, fakihin dediklerini yapması, Sadrı Cihan'ın kilimin üstüne bir miktar altın atması üzerine fakihin para hırsıyla kilimden aceleyle elini daha sonra da başını çıkarması ve Sadrı Cihan'a "Ey bana kerem kapılarımı kapayan, gördün ya senin vermediklerini nasıl aldım" demesi,
- k. Sadrı Cihan'ın fakihe "Ey inatçı kişi, aldın aldın ama ölmedikçe benim kapımdan hiçbir şey elde edemedin. İşte 'Ölmeden önce ölün sırrı budur.' Çünkü ancak ölümden sonra ganimetler elde edilir. Ey hileci kişi, Allah'a karşı ölümden başka bir şey işe yaramaz" cevabını vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Hırs, hile, inatta ısrar, açgözlülük ve utanmazlıktan uzak durulmalıdır. İnsan kendisine susmayı ve sabretmeyi ilke edinmeli ve yaşlılara hürmet göstermelidir. Yapılan hilenin devre dışı kaldığı zaman dilimi, kişinin ölmeden evvel öldüğü andır.

357. İki kardeşin hikâyesi

- a. Bıyığı sakalı çıkmamış bir delikanlı ile bir kösenin yolunun kendi şehirlerindeki bir toplantıya uğraması,

- b. Seçilmiş kişilerle söze ve sohbe dalmaları ve vaktin akşam olması, “hatta gecenin de üçte birinin geçmesi”
- c. Bekçiden korkan o iki kişinin evlerine gitmeyerek bekâr odasında kalmaları,
- d. Çenesinde dört tek sakal olduğu belirtilen kösenin yüzünün ayın on dördü gibi parlak ve güzel olduğunun vurgulanması,
- e. Bıyığı sakalı terlememiş çirkin gencin yatarken arka tarafına yirmi tane kerpiç yığması,
- f. Kalanların arasında bulunan ahlaksız ve kötü niyetli bir adamın herkesin uyuduğu bir zamanda kalkarak gencin arka tarafına yığıldığı kerpiçleri başka tarafa taşıması, elini delikanlıya sürünce delikanlının uyanıp sıçrayarak “Hey kimsin sen ey köpeğe tapan. O kerpiçleri neden benim arkamdan alıyorsun?” diye sorması,
- g. Adamın “Peki sen neden o kerpiçleri oraya yığdın?” diye sorunca delikanlının “Ben hasta ve zayıf bir çocuk gibiyim. Buraya yatarken ihtiyatla hareket ettim” cevabını vermesi,
- h. Adamın “Hasta isen eğer hararetin varsa neden hastahaneye gitmedin?” diye sorması üzerine delikanlının “Nereye gideceğimi bilmiyorum. Nereye gitsem orada imtihan ediliyorum ki bir dert bir bela çıkıyor. Senin gibi bir zındık, bir pis, bir dinsiz canavar gibi önüme dikiliyor. En iyi, en güvenilir bir yer olan tekkede bile bir an olsun eman bulamadım” cevabını vermesi ve sonra rahat rahat uyuyan köseye bakarak “o, o iki kıl yüzünden gamdan kurtulmuş. Gösteriş için çenedeki üç dört kıl arda yığılan otuz kerpiçten daha iyidir” demesi,
- i. Bu durum karşısında Mevlânâ’nın “Ey yaratılışı güzel kişi, etrafına kerpiç koymaktan vazgeç. Fakat çirkin ve iğrenç Şeytandan da emin olarak yatma, uyuma. Yürü Hakk’ın kereminden lütfundan iki tane kıl elde et de ondan sonra gam yeme, rahat uyu” yorumunda bulunması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Bütün kötülüklerden emin olmak için Allah’a sığınmak gerekir.

358. Padişahın şarap içirdiği âlim

- a. Bir padişahın, içki meclisi kurarak sarhoş olması ve o sırada kapının önünden geçen bir âlimi meclise zorla getirip oturtması,

- b. Sakinin âlime kadehle şarap sunması, âlimin yüz çevirip kızarak “Ben ömrümde ağzıma şarap koymadım. Bana en kuvvetli zehir, şaraptan daha hoş gelir. Aklınızı başınıza alın da bana şarap yerine zehir verin, ben kendimden kurtulayım, siz de bu işten kurtulun” demesi,
- c. Padişahın sakiye “Haydi bunu hoş bir hâle getir” demesi üzerine sakinin, âlimin başına birkaç kere vurması ve “zavallı”nın sille korkusundan kadehi alıp içmesi,
- d. Sarhoş olan hocanın, nedimliğe, güldürücü fıkralar anlatmaya, alay etmeye ve neşesinden parmaklarını şakırdatmaya başlaması daha sonra ihtiyacını gidermek için ayakyoluna gitmesi,
- e. Hocanın ayakyolunda padişahın câriyelerinden birine rastlayarak aklının başından gitmesi, kıza saldırarak sahip olması, hatırında ne şarap meclisi, ne arslan, ne utanma duygusu, ne din ne can korkusu kalması,
- f. Hocanın geri dönüşünün hayli gecikmesi üzerine padişahın sabrının kalması ve vakayı görmek için gittiğinde olanlara şahit olması,
- g. Korkudan sıçrayan hocanın, koşup meclise gelerek ateş gibi şarap kadehini alması, padişahın yüzünü kahır kadehine dönmüş görünce sakiye “Şaşkın şaşkın ne oturuyorsun? Çabuk şarap sun da padişahı neşelendir” diye bağırması,
- h. Bu sözü duyan padişahın “Efendi ben kendime geldim, neşelendim, o kız senin olsun. Ben padişahım, benim işim gücüm adalettir, iyiliktir. Benim cömertliğim sevgiliye ne verirse ben de ondan yerim, başka şey yemem. Hünerler sahibi olan, kemaliyle en üst derecelere ulaşan peygamberden utanırım, çünkü o, ‘Ne giyiyorsanız kölelerinize de onu giydirin’ diye buyurdu” diyerek gülmeye başlaması.

Aktarılmak istenilen iletiler: İçki insanın aklını ve mantığını devre dışı bırakarak onun büyük günahlar işlemesine neden olur.

359. Arap padişahı İmriü'l-kays'ın hikâyesi

- a. Arap kadınlarının, çok güzel olan Arap padişahı İmraülkays'a Zeliha gibi âşık olmaları,
- b. Padişahın, “Dur sevgiliyi ve konağını anarak ağlayalım” diye başlayan kasideyi kimin için ve neden yazdığının merak edilmesi,

- c. Etrafındaki güzellerin ve güzelliklerin suret güzellikleri olduğunu anlayan padişahta bir hal meydana gelmesi ve gece yarısı ülkesinden ve oğlundan kaçarak bir hırkaya bürünüp gizlenmesi, başka bir ülkeye göçerek “ülkeden münezzeh olan”ı aramaya koyulması,
- d. Bu durum karşısında Mevlânâ’nın “Tanrı dilediğine rahmetini verir, bu suretle onu has kulları arasına alır” demesi,
- e. Tebük’e gelen padişahın orada amele olarak kerpiç dökmeye koyulması ve oranın padişahına “İmriü’l-kays, buraya dilenmeye geldi. O aşka av oldu. Çaresiz kaldı, kerpiç döküyor, amelelik ediyordu” denilmesi,
- f. Tebük padişahının geceleyin kalkarak İmriülkays’ın yanına gelmesi ve “Ey güzel yüzlü padişah” diye söze başlayarak kendisinin de ülkesinin de aşk yüzünden yurdunu, padişahlığını terk eden bu büyük varlığa kul köle olduklarını belirtmesi,
- g. Sürekli susan amele padişahın dilinin sırrının çözülmesi ve sakladığı sırrın örtüsünü açması, Mevlânâ’nın burada “Padişahın kulağına aşkla dertle ne söyledi ise söyledi de onun başını da derhal kendi başı gibi döndürdü” demesi,
- h. Tebük padişahının İmriül Kays’ın eline yapışarak ona dost olması ve onun da tahtından, tacından soğuyup vazgeçmesi,
- i. Bu iki padişahın da çok uzak şehirlere gitmeleri ve Mevlânâ’nın “Zaten aşk, böyle suçları bir kere işlememiştir ki. Bu iki padişahdan başka nice padişahları aşk, padişahlıklarından da etti, ülkelerinden de” demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Doğru yola ulaşmak Allah’ın irade ve takdiriyledir. Allah aşkı insanı madde ve mânâdan arındırır. Görünen ve görünmeyenin ötesindeki mutlak hakikate ulaştırır.

360. Rüyasında define gösterilen adamın hikâyesi

- a. Konduğu mirasın hepsini yiyen adamın, ağlayıp sızlanmaya başlaması,
- b. Mirasa konanların mirasın kadrini kıymetini bilmediğini belirttikten sonra Mevlânâ’nın “Ey insan, sen de Hakk’ın lütfuna ve ihsanına mirasçı oldun. Hakk sana bu canı bedava verdi de o yüzden canın kadrini kıymetini bilmiyor, miras yiyen gibi onu harcayıp duruyorsun” demesi,
- c. Adamın her şeyini kaybedince Allah’ı anmaya “Ya Rabbi kurtar beni” demeye başlaması ve “Allah’ım sen bana mal verdin, mülk verdin, yiyecek

- içecek ihsan ettin, onların hepsi de gitti. Ya yine onları lütfet, ihsan et yahut da bana ölümü gönder, canımı al” diye dua etmesi,
- d. Fakir düşen adama gaybden haber veren bir cinninin rüyasında Bağdat’tan Mısır’a gitmesini söyleyerek orada bulunan bir definenin yerini tarif etmesi,
- e. Adamın Bağdat’tan Mısır’a gitmesi, yiyecek hiçbir şeyi kalmadığı için dilenmeyi düşünmesi fakat utandığı için bunu yapamaması ve sabretmeye karar vermesi,
- f. Fakirin, açlıktan dolayı dilenmekten başka çaresinin kalmaması ve kimsenin kendisini tanımaması için gece karanlıkta dilenmeye karar vermesi, gecenin üçte biri geçtiği halde içindeki “dileneyim mi dilenmeyeyim mi” tereddüdünden kurtulamaması,
- g. Bekçinin, hırsız zannettiği fakiri birden yakalaması ve “açlıktan midesi kıvranan zavallı”yı sopa ile vurmaya başlaması, bu durumun gerekçesi olarak da halifenin, o sıralarda Mısır’da usta, acemi birçok hırsız türediği için “Geceleyin sokaklarda dolaşanları yakalayın. Benim yakınım bile olsa onun elini kesin” diye emir vermesinin gösterilmesi,
- h. Dayak yiyen fakirin bekçiye “Dövme de hâlimi dosdoğru söyleyeyim” diye feryada başlaması, bunun üzerine bekçinin “İşte sana mühlet verdim. Haydi söyle, gece vakti ne diye dışarı çıktın? Anlat bakalım” diye sorması,
- i. “Zavallı” garibin yeminler ederek “Ben ne bir ev yakıcı, ne de bir yankesiciyim. Ben hırsız değilim, suçlu değilim. Ben Mısır’ın garibiyim, ben Bağdatlıyım” diyerek rüyasını ve o define meselesini anlatması, bekçinin adamın doğru söylediğine inanması ve gönlünün rahatlaması, içi yanan bekçinin fakir adamın haline ağlamaya başlaması ve ona “Sen, ne hırsızsın, ne de kötü adamsın. Sen iyi adamsın ama saf ve ahmak bir kişisin. Çünkü bir hayal peşinde koşuyor, bir rüyaya kanıyor, yüce sıkıntılara katlanıyor, bunca yol aşıyorsun, galiba senin aklın yok” demesi,
- j. Bekçinin kendisine rüyalarında devamlı Bağdat’ta bir definenin yerinin tarif edilip durduğunu söyleyerek definenin nerede bulunduğunu tarif etmesi ve fakirin bekçiye rüyasında tarif edilen bu yerin kendi evi olduğunun farkına varması,
- k. Garibin bu sözleri duyunca “Demek ki define benim kendi evimdeymiş, bu böyle olunca ben neden kendi yurdumda fakir düşmüşüm, yoksulluktan feryat etmişim?” diye düşünmesi, bu müjdeli haber üstüne üzüntülerini unuta-

rak mest olması ve içinden Allah'a yüzbinlerce şükrederek "Rızkım, çektiğim üzüntülere, bekçiden yediğim sopaya bağlıymış. Âb-ı hayat benim evimdeymiş haberim yok" demesi ve Mısır'dan kalkıp Bağdat'a dönmesi,

1. Garip kişinin Bağdat'a dönüp kendi evine gelerek defineyi bulması, Allah'ın lütfuyla işlerin yoluna girmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Kişi çile çekmeden menzile ulaşamaz. Simyacı eserine konu olan "mefkûre" düşüncesi bu metinde de vardır.

361. Müminin duasının geç kabul olması hususunda Allah-melekler diyalogu

- a. Günahkârların gönüllerinden çıkan pişmanlık duygularının ta göklere kadar ulaştığı belirtildikten sonra bunun üzerine meleklerinin "Ey her duayı kabul eden, ey kendisine sığınılan yüce varlık. Mümin kulun yalvarıp yakarıyor. O, senden başka güvenecek, dayanacak bir varlık bilmiyor, tanımıyor. Sen, seni tanıyanlara, sana yabancı olanlara bile ihsanlarda, lütuflarda bulunursun. Her dilin sahibi, dileği senden diler" demeleri,
- b. Bunun üzerine Allah'ın "Mümin kulumun dileğini vermede gecikme, onu suçlu ve hor gördüğümünden değildir. Onun dileğini geciktirmemde ona bir lütf ve yardım vardır, ona bir yarar vardır. İhtiyacı onu gafletten uyandırdı. Beni düşünmezken, beni hatırlamazken ihtiyaç onu aldı, saçından tuttu, çeke çeke bana, benim huzuruma getirdi. Onun ihtiyacını giderir, duasını kabul edersem, beni unuttur da döner çocuklar gibi yine oyuna dalar" cevabını vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah, mümin kullarının duasını onların hatırlanmadan hiç çıkmamak istediği için geç kabul eder.

362. Güzellerden hoşlanan ekmekçi ve iki müşterisi

- a. "Güzellerden hoşlanan bir ekmekçinin yanına iki kişi gelse, birisi ihtiyar olsa, öbürü de genç ve güzel olsa" denilerek varsayıma dayalı tahkiye metnine başlanması,
- b. Gelen iki kişinin ekmek almak istemesi üzerine ekmekçinin hemen bir ekmek alıp ihtiyara "Al şu ekmeği" diyeceğinin, genç ve güzel müşteriye ise hemen ekmek vermeyerek onu bekleteceğinin ve ona "Birazcık otur, rahat et, evde taze ekmek pişiriyorlar" diyeceğinin belirtilmesi,

- c. Ekmekçinin, evden sıcak ekmek gelince genç ve güzel müşterisine “Otur, evden biraz sonra helva da gelecek” diyeceğinin belirtilmesi,
- d. Ekmekçinin böyle bahanelerle müşteriyi oyalayarak onu gizli bir yoldan avlaması ve ona “Ey dünya güzeli, seninle bir işim var, birazcık bekle bir” demesi,
- e. Mevlânâ'nın bu durum karşısında “İşte, müminlerin iyi olsun, kötü olsun, dualarının hemen kabul edilmemeleri bu yüzdendir, bunu böyle bil” yorumunda bulunması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah, mümin kullarının duasını onların hatırlanandan hiç çıkmamak istediği için geç kabul eder.

363. Hz. İsa'ya benzediği için darağacına çekilen emir

- a. Tahkiyeye dayalı metne, “Ey temiz kişi, korkuda gizli olan eminliği gördün ya, bir de ümitte gizli olan korkuyu da gör” denilerek başlanması,
- b. “Emir” denilen kişinin Hz. İsa'nın evine girmesi ve Hz. İsa'nın ondan yüzünü gizlemesi, Mevlânâ'nın emirin Hz. İsa'nın evine giriş sebebi olarak “taht ve taç sahibi olma isteği”ni göstermesi,
- c. Eve gelenlerin, Hz. İsa'ya benzediği için emiri darağacına germeleri, emirin onlara “Aman beni asmayın, ben İsa değilim, ben Yahudilerin kutlu bir emiriyim” demesi, diğerlerinin ise “Daha çabuk davranın, asın şunu, O İsa'dır. O, bizi yanıltarak kurtulmak istiyor” demeleri,
- d. Bu durum karşısında Mevlânâ'nın “Nice ordu vardır ki üstün olmak, mal mülk elde etmek için gider, derken kendi başını yer, geriye kalan nesi varsa başkalarına nasip olur. Nice tacir vardır ki kâr elde etmek ümidi ile gider. Zengin oldum, bayrama kavuştum sanır, fakat ud ağacı gibi kendini yakar. Dünyada bu çeşit tersine işler çoktur, yedikleri balı zehir sananlar vardır” yorumunda bulunması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Mal mülk ve saltanat hırsıyla hareket edilmemelidir. Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir. Kişi ne yaparsa kendisine yapar.

364. Ebrehe ve Fil vakası

- a. Tahkiyeye dayalı metne “Nice ordu vardır ki mağlup olduklarını sanırlar, gönülleri ölümlerine inanır. ‘Artık biz öldük’ derler. Derken karşılıklarına rahatlık, aydınlık ve zafer çıkarır” denilerek başlanması,

- b. Ebrehe'nin Kâbe'yi yıkmak için fillerle Mekke'ye gelmesi, kendi Kabe'sini ateşe verdikleri için Araplara kin güdüp onlardan oç almak istemesi,
- c. Ebrehe'nin saldırısının hüsrarla sonuçlanmasından sonra Kabe'nin daha da yücelmesi, şeref kazanması,
- d. Fakir Arapların "korkunç" ve "yırtıcı bir canavar"a benzeyen Ebrehe'nin mallarını ganimet olarak ele geçirerek zengin olmaları,
- e. Bu durum karşısında Mevlânâ'nın "O, sanıyordu ki ordusu ile Mekke'yi ele geçirecek. Hâlbuki o Mekke halkına mal, mülk, altın götürüyordu" demesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir. Kin ve intikam alma arzusundan uzak durulmalıdır. Neyin galibiyet neyin mağlubiyet olduğunu takdir eden Allah'tır.

365. Cuha ve kadı hikâyesi

- a. Cui'nin her sene karısından güzelliğini kullanarak bir erkeği avlamasını ancak avının kendisini yakalaması için de dikkatli olmasını istemesi,
- b. Kadının, kocasını kadıya şikâyet etmeye gitmesi ve kadı'nın o güzel kadının tatlı konuşmasına ve güzelliğine kapılarak ona av olması,
- c. Kadı'nın, mahkemede uğultu ve gürültü olduğunu bahane ederek kadının derdini iyice anlamak istediğini belirtmesi ve bu yüzden onu evine davet etmesi, kadının "senin evine iyi kötü herkes derdini dökmeye, şikâyetini anlatmaya gelir, gider. Baş evi sevdalarla, gönül evi de vesveselerle kavgalarla" doludur demesi üzerine kadı'nın "Peki güzelim, ne yapmak gerek?" diye sorunca kadının "Bu câriyenizin evi pek tenhadır. Kocam köye gitti. Bekçi de yok, yalnız kalabilmemiz için tam uygun bir ev. İmkan varsa bu gece oraya gel, çünkü gece yapılan işi ne kimse görür, ne işitir" cevabını vermesi ve kadıya güzel dudaklarıyla şaşılacak şeyler, büyüleyici sözler söylemesi,
- d. Araya "Peygamberler ve karıları" hikâyesinin girmesi,
- e. Gece olması ve kadı efendinin kadınlı buluşmak için yola düşerek onun evine gitmesi,
- f. Kadının iki mum yakarak yemek ve çerez hazırlaması, kadı efendi gelince "Biz zaten bunu içmeden de sarhoşuz" demesi,
- g. Tam bu sırada Cuha'nın gelerek kapıyı çalmaya başlaması, kadının sıçrayarak korku ile sığınacak bir yer araması ve korkusundan hemen sandığın içine girmesi,

- h. Cuha'nın içeri girerek "Ey baharda da kışta da başımın belası olan kadın, neyim var da sana feda etmiyorum? Ben sana ne yapıyorum ki her zaman benden şikâyet eder durursun?" diye söylenmeye başlaması ve elinde karısını şüphelere düşürebilecek tek şeyin, halkın içinde altın bulunduğunu zannettiği sandığı olduğunu söylemesi ve sandığının içinin bomboş olduğunu vurgulaması, "Bundan kurtulmak için yarın şu sandığı alıp götürüyüm de çarşının ortasında yakayım gitsin" demesi,
- i. Kadının "Bu işten vazgeç kocacığım" demesine rağmen Cuha'nın "Ben bu işi yapacağım" diye yeminler etmesi,
- j. Cuha'nın, ertesi gün erkenden hamal getirerek sandığı hamalın sırtına yüklemesi, sandığın içindeki kadı efendinin "Hamal, hamal" diye seslenmesi üzerine hamalın sesin nereden geldiğini tespit etmek için sağa sola bakınması, hamalın sonunda bu sesin sandıktan geldiğini anlaması
- k. Kadının hamala mahkemeye giderek içinde bulunduğu durumu onlara haber vermesini, özellikle de naibine iyice anlatmasını söylemesi, "Naip gelsin, şu akılsız adamdan bu sandığı satın alsın, açmadan öylece bizim eve götürsün" demesi,
- l. Kadı naibinin pazara gelerek yüz dinar verip sandığı Cuha'dan satın alması,
- m. Yoksulluğa düşen Cuha'nın isteği üzerine ertesi sene karısının, bir sene önce kazandığı parayı tekrar elde etmek ümidiyle mahkemeye gidip kadının huzuruna çıkması ve kadının ona davasını dinlemek için hasmını da getirmesini söylemesi,
- n. Cuha'nın gelmesi, kadının onu önceki sene sandığın içinden yüzünü görmediği için tanıyamaması,
- o. Kadının Cuha'ya karısının nafakasını neden tam vermediğini sorması üzerine Cuha'nın iflas ettiğini, kefen alacak parasının kalmadığını söylemesi üzerine kadının Cuha'yı sesinden tanıması,
- p. Kadının Cuha'ya "Sen, o oyunu geçen sene benimle oynadın da beni yere vurdun. Benim sıram geçti, bu sene o kumarı sen başka biri ile oyna, benden elini çek" cevabını vermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: İnsan aynı oyuna ikinci kez gelmemelidir. Tatlı dil ve güzellik kullanılarak insanları zinaya teşvik etmekten –ve bunu kendi eşini kullanarak yapmaktan- uzak durulmalıdır.

365.1. Peygamberler ve karıları

- a. İblis'in Hz. Âdem'i kandırmak için defalarca masallar söylemesi, daha sonra Hz. Havva'yla konuşması, bunun üzerine Hz. Âdem'in Allah tarafından "Yemeyin!" diye emredilen yasak meyveyi yemesi,
- b. "Zulüm" ve "adalet" dünyasında ilk kanın bir kadın yüzünden Kabil'in elinden dökülmesi,
- c. Hz. Nuh'un karısı Vahle'nin, kavmine kocasından gizli haberler göndererek "Bu yolunu şaşırılmışlardan dininizi koruyun" diye uğraşması,
- d. Hz. Lut'un karısı için de Mevlânâ'nın "Nuh'un karısı gibi kâfire idi, imansızdı. O ahlaksız kadının kıssasını okumuşsundur" demesi,
- e. Hz. Yusuf'un da genç ve güzel Zeliha'nın hilesi yüzünden imtihan için zindanda kalması,
- f. Bu durum karşısında Mevlânâ'nın "Şu dünyada, her yerde apaçık gördüğün, her bela her kötülük, kadının yüzündendir, kadının uğursuzluğundandır" yorumunda bulunması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Kadınlara karşı dikkatli olunmalıdır.

366. Sırat köprüsü ve cehennem/ cennet- Allah âşığı diyalogu

- a. Cehennemin Allah âşıklarının ateşinden zayıflayıp sönererek müminlere "Ey ulu er! Çabuk geç, yoksa senin nurun, ateşin yüzünden benim ateşim sönecek" demesi,
- b. Bu durum karşısında Mevlânâ'nın "Durma, acele et, sen de ateşini bu sevdaya, bu aşka bırak da sana ne cehennem saldırsın, ne de üstüne kıvılcım sıçrasın!" uyarısında bulunması,
- c. Cennetin de Allah âşığına "Rüzgâr gibi geç git. Yoksa bende bulunan çeşitli nimetler, zevkler, safalar senin nurunla yok olup gidecek. Çünkü sen, harman sahibisin, ben de başak toplayıcıyım. Ben bir putum, sen ise her şeyi bulunan Çin ülkesisin" demesi,
- d. Bu durum karşısında Mevlânâ'nın "Âşıktan cehennem de korkar, tir tir titrer cennet de. Âşıktan ne cennete kurtuluş vardır, ne cehenneme" yorumunda bulunması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah âşığında cennet arzusu da cehennem korkusu da yoktur, onun tek gayesi Allah'tır.

367. Ad kavmi, Hz. Hûd ve rüzgâr

- a. Kendilerini üstün gördükleri ve kibire kapıldıkları için rüzgârın kendilerine bir ceza olarak geldiği Ad kavminin tehlikeli rüzgârı kendilerine dost zannetmeleri,
- b. Burada Mevlânâ'nın "Rüzgâr seni Ad kavmi gibi kırıp geçirmeden, sen onu kır, yok et, çünkü bu rüzgâr, pek yaman bir rüzgârdır, fitneleri çoktur" uyarısında bulunması
- c. Hz. Hûd'un, kavmine nasihat ederek "Ey kibirli kavim, bu rüzgâr çok kuvvetlidir, tuttuğunuz, yaptığınız her şeyi elinizden çeker, alır. Rüzgâr, Cenabıhak'ın ordusudur. Yalnız nifak yüzünden birkaç gün sisinle uzlaştı, hoş geçindi. O, iç yüzden yaratıcısı ile uzlaşmıştır. Onun emrinden çıkmaz. Fakat, zamanı gelince ecel gibi gelir, size el atar, sizi mahveder" demesi,
- d. Araya "Dişi ağrıyan adam" temsilinin girmesi,
- e. Rüzgârın, kendisinin Allah'ın bazen hayır bazen şer getiren bir elçisi olduğunu belirttikten sonra insana "senin gibi padişahımdan gafil değilim" demesi ve geçici bir süre insanın emrine girip hizmette bulunduktan sonra insan Allah'a asi olduğunda Ad kavmi gibi onu perişan edip gideceğini vurgulaması.

Aktarılmak istenilen iletiler: Her şey Allah'ın emrine tabidir. Allah, peygamberleri vasıtasıyla nasihatte bulunduğu hâlde kendisine isyan eden kavimleri helâk etmiştir.

367.1. Dişi ağrıyan adam temsili

- a. Dişi ağrıyan kişinin "Ey Allah'ım, bu yeli, bu ağrıyı sen gider" diye candan ve gönülden sızlanmaya, yalvarmaya başlaması,
- b. Katı kalpli, gözü yaşarmasını bilmeyen bu kişinin, gözyaşlarını yağmur gibi akıtarak Allah'tan günahlarının bağışlanmasını dilemesi, bu durum karşısında Mevlânâ'nın "Böylece dert, ıstırap Hakk'ı inkâr edenlere 'Aman Allah' dedirtir" yorumunda bulunması ve uyarılarına "Ey gafil, sen de mademki ermişlerin nasihatlerini kabul etmedin, benimsemedin, hiç olmazsa şimdi aklını başına al da dert yüzünden, ıstırap yüzünden gelen Hakk'ın vahyini, uyarısını kabul et" diyerek devam etmesi,

Aktarılmak istenilen iletiler: Dert, keder, sıkıntı ve hastalıklar, Allah'ın affetmek için kullarını davetidir.

368. Azrail'in canını alırken acıdığı kişi

- a. Allah'ın Azrail'e ruhlarını aldığı insanlardan en çok kime acıdın diye sorması,
- b. Azrail'in canlarını aldığı insanların hepsine acıdığını, ancak Allah'ın emrini ihmal etmekten korktuğunu söylemesi,
- c. Allah'ın tekrar "Kime daha fazla acırsın, gönlün kime daha fazla yanar, kavrulur?" diye sorması,
- d. Azrail'in bir gemiyi coşup köpüren dalgalar arasında paramparça ettiğini, Allah'ın o gün kendisine bir kadınla çocuğu dışında herkesin canını almasını emrettiğini, kadınla çocuğun bir tahta parçası üstünde sürüklenip götürülürken Allah'ın annenin de canının alınmasını emrettiğini, Azrail'in çocuğu annesinden ayırdığını ancak bu durumun ona çok ağır geldiğini söylemesi,
- e. Allah'ın bunun üzerine "O çocuğa lütufta bulundum da dalgaya onu ağaçlık bir yere götürüp bırakmasını emrettim. Berrak, tatlı sular fişkiran kaynaklarla dolu ağaçlıklı bir yerde o çocuğu yüzlerce nazla, nimetle besledim" demesi,
- f. Bu çocuğun Nemrut olduğunun belirtilerek tahkiyeye dayalı bu metne "Cenabıhak'ın Nemrud'u Çocukluğunda Anasız ve Dadısız Olarak Yetiştirmesi Hikâyesine Dönüş" başlığıyla devam edilmesi,
- g. Allah'ın yeni doğurmuş bir kaplana emir vererek Nemrud'u onun sütüyle beslemesi, süttten kesilince bir periye ona konuşmayı ve adaletle hükmetmeyi öğretmesini emretmesi ve bu şekilde ona vasıtasız olarak yüzlerce lütuf ve ihsanlarda bulunduğunu söylemesi,
- h. Onun ise bu sayısız lütuf ve ihsanlara karşılık şükretmek yerine müneccimlerinin "Bu sene seninle savaştacak bir çocuk doğacaktır" sözüne inanarak yüzbinlerce suçsuz çocuğu öldürdüğünü, Hz. İbrahim'i yakmaya kalkıştığını söylemesi,
- i. Bu durumun "padişah ve üç oğlunun hikâyesi"nde geçen padişaha şükredeceği yerde benliğe kapılan şehzadenin durumuna benzetilmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir. Allah, kuluna herkesten daha merhametlidir.

369. Şeyh Şeyban-ı Rai'nin kerametleri

- a. Çoban olan Şeyh Şeyban-ı Rai'nin, Cuma namazı vakti gelince kurt girmesin diye sürünün etrafına bir çizgi çekmesi ve koyunların o çizgiden dışarı çıkmaması, kurdun –ne de bir hırsızın- o çizgiden içeri girememesi,
- b. Hz. Hûd'un da Allah'a yalvararak çizdiği daire içinde kalan iman sahiplerini korkunç kasırgadan koruduğunun belirtilmesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Allah, kendisine iman edenleri bütün kötülüklerden emin kılar.

370. Tembel oğul hikâyesi

- a. Öleceğini anlayan bir adamın, “Elimde, avucumda kumaştan, altından ne varsa onları bu üç oğlumdan en tembeli alsın” diye vasiyette bulunması, bu vasiyetini kadıya da duyurduktan sonra çocuklarına birçok öğüt verip ölmesi,
- b. Çocukların, kadıya babalarının emrini yerine getireceklerini Hz. İsmail gibi babaları kendilerini kurban bile edecek olsa ona karşı gelmeyeceklerini söylemeleri,
- c. “Kadı”nın bunun üzerine üç oğuldan akıllarını kullanarak tembellik derecelerini anlatan bir hikâye söylemelerini isteyerek “Böylece her birinizin tembellik derecesini görelim ve hanginizin daha tembel olduğunu kat’i olarak anlayalım” demesi,
- d. Üç kardeşten ilkinin kadıya “Ben bir insanın konuşmaya başlar başlamaz konuşuş tarzından ne adam olduğunu anlarım. Eğer ağzını açıp konuşmazsa ancak üç gün içinde anlayabilirim” demesi, diğerinin “Ben, söz söylerse o adamın ne biçim bir adam olduğunu anlarım. Söylemezse onu söz söylemeye zorlar, ona söz söyletirim” demesi üzerine kadının “Senin bu hileni, kurnazlığını duymuş, işitmişse ağzını kapar, susar, hiçbir şey söylemezse ne yaparsın?” diye sorması,
- e. Araya “Örnek” başlığı ile “Annenin çocuğuna öğütleri”nin girmesi,
- f. Çocuğun, “kadı”nın sorusuna “Onun karşısında susar, otururum” cevabını vermesi ve “Çıkacağım yere sabrı merdiven edinirim çıkarım da böylece rahatlığın, sevincin damına ulaşırım. Fakat onun huzurunda otururken bu âlemin neşe ve gamına ait olmayan bir söz, gönlümden coşuverse bilirim, anlarım ki o sözü, Yemen ülkesindeki Süheyl yıldızına benzeyen parlak, nurlu

gönülünden gönderen odur. Gönlümden çıkıp gelen o söz, ötelere, şerefli, uğurlu yönlerden gelmektedir, çünkü gönülünden gönüle pencere vardır. Gönül penceresinden güneş içeri düşünce söz bitti, tamamlandı ve Allah, doğrusunu daha iyi bilir” demesi,

- g. Bu durum karşısında Mevlânâ'nın “Bu beyitlerin şerhi var amma o şerh gönülde kapandı kaldı, artık dışarıya çıkmıyor” demesi ve Mesnevî'nin bu sözle sona ermesi.

Aktarılmak istenilen iletiler: Baba nasihati dinlenmelidir. Neşe ve gama eşit mesafede durulmalı ve bunların ötesindeki gönül huzuruna ulaşılmaya çalışılmalıdır. İnsanlar susarak, gönülünden gönüle pencereler vasıtasıyla iletişim kurabilirler.

370.1. Annenin çocuğuna öğütleri

- a. Bir annenin çocuğuna geceleyin, mezarlıkta ya da korkulu bir yerde ona korkulu bir hayal görünecek olursa yüreğini sağlam tutarak korkmadan üstüne atılmasını, böylelikle o hayalin kendisinden yüz çevireceğini söylemesi,
- b. Bunun üzerine çocuğun “O, dev gibi olan hayale de annesi böyle söylemiş ise.. O hayal annesinin emrine uyarak üstüme atılır, boynuma sarılırsa o zaman be ne yaparım?” cevabını vermesi,

Aktarılmak istenilen iletiler: Bu durum karşısında Mevlânâ'nın “Şeytana'a da insana da telkinde bulunan, tek olan, eşsiz olan Hakk'dır. Zayıf olan, kuvveti, gücü bulunmayan kimse bile onun lütfu ile yardımını ile hasma galip gelir” yorumunda bulunan Mevlânâ, böylelikle metnin temel iletisini de belirtmiştir.

MESNEVÎ'DEKİ TAHKİYEE DAYALI METİNLERİN DEĞER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Çalışmada Şerh-i Mesnevî'de yer alan 370'i ana, 80'i mesel getirme maksatlı ara metin olmak üzere toplam 450 tahkiyeye dayalı metin tespit edilmiş, bu metinlerin en küçük eylem [ve anlam] birliği kabul edilen epizotlar, bir önceki bölümde bütün ayrıntılarıyla verilmiştir. Tahkiyeye dayalı metinlerin değer eğitimi açısından incelendiği bu

bölümde yer alan iki ana başlık ve bu iki ana başlığın alt başlıkları metinlerde yer alış sırasına göre bilinmesi ve benimsenmesi istenilen 26 değer: *dinî ve tasavvufî değerler (asla duyulan özlem, Allah'ı bilmek; Hz. Muhammed, diğer peygamberler, veliler ve insan-ı kâmilî örnek almak; dua ve ibadetin önemi, varlığı Allah'ta eritme, kaza ve kadere iman, diğer dinî ve tasavvufî değerler), aşk, çalışkanlık, sır saklama, bilgi ve akıl, pişman olmak, tevazu, cömertlik, ibret alma, sabır, hasta ziyareti, adalet, arkadaşlık ve akıl danışma, tokgözlülük, kötü huylardan arınma; sadakat, vefa ve doğruluk; cesaret, orta yolu bulma, merhamet, ferâset, fedakârlık; edep, haya ve iffet; sorumluluk ve tedbir; tatlı dil, az yemek ve hüsnüandır. Bilinmesi ve sakınılması istenilen 43 değer ise kibir, dünya malına aldanma, zulüm, kin ve intikam; hırs, açgözlülük, görmemişlik ve nimete şükretmemek; hayvanlara eziyet etmek, hile, cehalet, yalan söylemek, intihar etmek, öfke/ gazap, şehvet, boş işler peşinde koşmak, Allah'ı inkar ve şirk, önyargı, yöneticiye isyan, Bencillik, emanete ihanet, gıybet ve iftira, kıskançlık, taklitçilik, hırsızlık, başkalarında kusur arama, şikâyet; çok konuşmak, çok yemek, çok uyumak; suizan, heva ve heves, cimrilik, başkalarından olmayacak işler yapmalarını beklemek, vesvese, sözünde durmamak/ yemin bozmak, gaflet, tembellik, acelecilik, kötü alışkanlıklar edinmek, nazar değdirmek, vakitsiz konuşmak, beddua etmek, yaşlılara hürmet göstermemek, nefis ve Şeytan'dan sakınmak, şüphe uyandırmak, israf etmek ve bir belâ unsuru olarak değerlendirilen kadındır.*

Tahkiyeye dayalı metinlerde işlenen değerlerin tespit edilmesinde metin merkezli bir yaklaşıma başvurularak Mesnevînin tamamı bir bütün [yapı, structure] kabul edilmiş bu metinlerin epizotları ve aktarılmak istenilen iletileri değer başlıklarının belirlenmesinde yol gösterici olmuştur.

Metinlerin değer eğitimi açısından incelenmesinde tekrara düşmemek ve konudan sapmamak amacıyla metinlerin epizotları tekrar verilmemiş, metin numarası ile epizotlara gönderimlerde bulunularak yorum ve değerlendirmeler yapılmıştır.

Tahkiyeye dayalı metinlerin epizotları ve bu metinlerde yer alan değerler Mesnevî'deki işleniş sırasına göre ele alınmıştır. Mevlânâ, Mesnevî'de teknik olarak duruma uygun düşen yerlerde yeni metinlere başlamış böylece mesel getirme amacıyla hikâye içinde hikâye [tahkiyeye dayalı metin içinde tahkiyeye dayalı metin] yöntemini kullanmıştır.

“Tahkiyeye Dayalı Metinlerde Değer Eğitimi” başlığında verilen benimsenmesi ve sakınılması istenilen değerler arka arkaya sıralandığında [bunlarla sıralı ya da bağlı bir cümle kurularak bir paragraf oluşturulduğunda] Mesnevî'nin ana dokusu, işleniş tarzı ve temel mesajı/özü ortaya çıkar. Mesnevî'ye “asla duyulan özlem” değeri ile başlayıp herkese hitap eden evrensel bir “iman” anlayışıyla başlayan Mevlânâ, Allah'ı bilmek, Hz. Muhammed, diğer peygamberler, veliler ve insan-ı kâmile hürmet göstermek başlıklarıyla bu iman anlayışını belirgin kılarak “İslam” anlayışına dönüştürmüştür. İkinci basamakta kalbî duygulanıştan İslam'a yürüyen bu ilerleyişte İslam'ın asla duyduğu özlemin ve ona dönüşme arzusunun kendi varlığını Allah'ta eritme ile eşdeğer oluşu etkili olmuştur. Dinî ve tasavvufî değerleri, İslam'daki önem ve kutsallık derecesine paralel olarak sıralayan Mevlânâ (Allah, Hz. Muhammed, diğer peygamberler, veliler, insan-ı kâmil) bu sıralanışın ardından günah ve sevapları ile ayakları yere basan insana gelir ve onu iyi kötü bütün yönleriyle gözler önüne sererek onda bulunmasını ve bulunmamasını istediği temel nitelikleri işler. Mevlânâ Mesnevîsinde eserin kurgulanışıyla paralel bir yapı arz eden ontolojik sıralanış şöyledir:

Bu sınıflamanın en alt basamağında yer alan “günah ve sevaplarıyla ayakları yere basan insan”, Mevlânâ’da karakter değil tip olarak işlenmiştir. Metin kişileri arasında iyiler hep iyi, kötüler hep kötüdür. İki tarafın çatışma hâlinde olduğu metinlerde kazanan hep iyi, felakete uğrayanlarsa hep kötüler olmuştur.

Metinlerde işlenen benimsenmesi ve sakınılması istenilen değerler aynı zamanda Mevlânâ’nın ideal insan tipinin (iyi bir insan ve iyi bir Müslüman) sahip olması ve arınması istenilen temel nitelikleridir. Bu temel nitelikler arasında zıt paralel bir ikili karşılıklı mevcuttur:

Allah’ı bilmek → Allah’ı inkâr ve şirk

Dua ve ibadetin önemi → Beddua etmek

Aşk → Kin ve intikam

Çalışkanlık, sorumluluk ve tedbir → Tembellik

Bilgi ve akıl, ferâset → Cehalet

Tevazu → Kibir

Cömertlik → Cimrilik

Sabır → Acelecilik

Adalet → Zulüm

Tokgözlülük → Hırs, açgözlülük, görmemişlik, nimete şükretmemek

Kötü huylardan arınma → Kötü alışkanlıklar edinme

Sadakat, vefa ve doğruluk → Yalan, sözünde durmama, yemin bozma, hile

Merhamet → Hayvanlara eziyet

Edep, hayâ ve iffet → Şehvet

Az yemek, orta yolu bulmak → Çok konuşmak, çok yemek, çok uyumak

Hüsnüzan → Suizan

A. BİLİNMESİ VE BENİMSENMESİ İSTENİLEN DEĞERLER

1. Dinî ve Tasavvufî Değerler

a. Asla duyulan özlem

Mesnevî’ sine “Şu ney’in nasıl şikâyet etmekte olduğunu dinle/ Onun nevâsı ayrılık hikâyesidir”(Tâhirü’l-Mevlevî, C.1, 49) mısralarıyla başlayan Mevlânâ, bu mısralarda Mesnevî’nin özünü teşkil eden üç kelimeyi bir arada kullanmıştır. Bunlardan ilki

Mesnevî'nin ve bu çalışmanın özünü teşkil eden "hikâyet" kelimesi, diğerleri ise birbiri içinde eritilen "ayrılık" ve "şikâyet" kelimeleridir.

Uludağ (2002: 60- 168) "Hicran/ayrılık" kavramını "Âşıkın sevgilisinden ayrı ve uzak düşmesi ki, son derece acı ve dayanılması güç bir hâldir" şeklinde tanımlamış, Aziz Mahmud Hüdâî'nin "Canları hasret oduna yandırır ayrılık âh ayrılık/ Lezzetinden âlemin usandırır ayrılık âh ayrılık" mısralarıyla örneklendirmiştir.

Tahkiyeye dayalı 1. metinde² -sembolik olarak- asıl vatandan ayrılarak dünyaya gönderilen "insan"ı temsil ettiği vurgulanan "ney" in, aslına duyduğu "özlem" ve çektiği "ıstırap"lar işlenmiştir. Allah'ın yanından "dünya gurbeti"ne gönderilen insan, "sıla hasreti" çekmekte, teselli olma ümidiyle de sürekli ağlayıp inlemektedir. "Sevgiden ağlar eğer ağlarsa ney/ Sevgiden çağlar eğer çağlarsa ney" (Hacitahiroğlu, 1972: 31-32) diyen Mevlânâ, "özlem" duygusunun asıl kaynağı olarak "sevgi"yi göstermiş ve onu "hüzün" duygusu içinde eritmiştir. Burada "sevgi" kelimesi ile kastedilen onun aşkın boyutu olan "Allah aşkı", bu aşkın "ağlamak" fiiliyle ortaya çıkan nesnesi de hasretle dökülen "gözyaşları"dır. Metinde açıkça belirtilmeyen bu "gözyaşları" neyle kastedilen insanın dünyaya gönderiliş yolunun, arkasına gizlendiği vasıtalar gibi, "sevgi" ismi ile "ağlamak" fiilinin arkasına gizlenmiş, Allah'tan ayrılıp dünyaya ulaşılan gizli yol, Allah'a karşılık gelen "sevgi" kelimesinden, dünyaya karşılık gelen "ağlamak" fiiline doğru akan bir başka gizli yolla, gözyaşlarıyla birleştirilmiştir. Ölümü ayrılığın ve bütün ıstırapların sona erdiği olarak değerlendiren Mevlânâ, "dünya gurbeti"nden ayrılıp "Allah sılası"na kavuştuğu geceye bu yüzden "Şeb-i Arus/ Dügün Gecesi" adını vermiştir.

Varlık ve eşyaya yüklenen değerın kişiden kişiye değiştiğini vurgulayan Mevlânâ, 161. metinde ölümü yaklaşan Hz. Bilal'e, karısının "ölüm" algısı karşısında kendi "memnuniyet"ini ortaya koyma zemini hazırlanmıştır. Karısı "Eyvahlar olsun!" derken o, "Hayır.. Ne hoş! Ne güzel!", "Ayrılık zamanı" derken "Vuslat zamanı", "Gurbete gidiş, asıl vatandan ayrılış" derken "Gurbetten asıl vatana kavuşma", "Vah yazık, bu ev harap oldu" derken "Yoksulken artık padişah oldum. Padişah için de köşk ve saray lazım" diyerek asıl vatan algısını ve ona kavuşma arzusunu dile getirmiştir.

171. metinde insan vücudunda bulunan dört temel unsurun (anasır-ı erbaa: hava, su, toprak, ateş), kendileriyle aynı cinsten olan dünyadaki dört temel unsur tarafından çekilmesinin hastalıklara yol açtığını belirten Mevlânâ, arşa mensup olan ve âlem-i er-

² Burada verilen numaralar, Mesnevî'de Tahkiyeye Dayalı Metinlerin Epizotları bölümündeki metin numaralarıdır.

vahtan gelen ruhun gurbet acısının, asıl vatanına duyduğu hasretin bedene ait olan dört maddi unsurun hemcinslerine duydukları hasretten daha büyük ve yoğun olduğunu belirtmiştir.

313.1. metinde ruhlar âleminde bulunan ve henüz maddî varlığa bürünmemiş olan “tertemiz” ruhlardan, dünyaya gelip tene yerleşen ruha “Ey aslını unutan vefasız!” hitabıyla başlayan bir mektup gelmiş ve ona “Şu madde dünyasına geldin, beş günlük sefil, uygunsuz dostlar buldun, eski dostlardan yüz çevirdin” denilerek “unutkanlığı”, “vefasızlığı” ve “maddeye düşkünlüğü” hatırlatılmıştır. Mevlânâ’ya göre tene gönderilen ruhu değerli ve anlamlı kılan, onu iki cihan saadetine eriştirecek olan, geldiği asıl vatanın farkında oluş, ona hasret çekiş, ona ait oluş ve kendini onda yitirıştır.

b. Allah’ı Bilmek

Tahkiyeye dayalı metinler yoluyla Allah’ı tanıtmak, sevdirmek ve onun kullarına nasıl muamele ettiğini göstermek isteyen Mevlânâ, bu amaçla kurguladığı 15. metinde Allah’ın, kullarının başına gelen sıkıntılardan kaynaklanan gam ve kederi teskin etmek amacıyla gayb yağmuru yağdırdığını belirtmiştir. 47. metinde Allah’ın, Hz. Âdem’i yaratacağı zaman meleklerle yaptığı konuşma işlenerek onun her şeyi hakkıyla bildiği, yaptığı her işi hikmetle yaptığı vurgulanmıştır. 65. metinde yaşlandığı halde kendisinden çocuk isteyen Hz. Zekeriya’dan üç gün hiç konuşmamasını isteyen Allah, “her şeye gücü yeten” olarak işlenmiştir. 88. metinde Allah, “kâinattaki tecellilerinden hareketle kendisine ulaşılması beklenen”dir. 90.1. metinde Allah, Hz. Musa’ya bir ağaç vasıtasıyla ses ve nur olarak tecelli etmiştir. 102. metinde Allah’ın Settar olduğu vurgulanmış, 141. metinde Hz. Üzeyir’i öldürdükten yüz yıl sonra tekrar diriltten Allah, onun zihnindeki şüpheyi ortadan kaldırmak için gözleri önünde kemikleri çürümüş olan eşeğini de diriltmiştir.

178.1. metinde Allah’ın ilk defa işlenen suçları hemen cezalandırmadığı, fazlını göstermek için onu defalarca örttüğü vurgulanmış, daha sonra adaletini göstermek amacıyla suçluyu cezalandırdığı belirtilmiştir. Mevlânâ, Allah’ın böylelikle iki sıfatının ortaya çıkmasını, lütfunun müjdeleyici, kahrının korkutucu olmasını dilediğini belirtmiştir. Kâinattaki unsurların, latif ve güzel olduğu ilk hâllerine değil, bozuldukları son hâllerine bakılması gerektiğinin belirtildiği 197. metinde Mevlânâ, baki olanın sadece Allah olduğunu vurgulamıştır. 198. metinde Hz. Musa’nın endişesini gidermek için halka sihir ve mucizeyi ayırt etme yeteneği vereceğini söyleyen Allah, “vaadini yerine getiren” olarak işlenmiştir. 255. metinde sıfatlarını açıklamaya kimsenin gücünün yetmeye-

ceği vurgulanan Allah'ın, gafilleri, ariflerin vücudu tecelli ateşinden yanmasın diye birer kar dağı olarak yarattığı anlatılmıştır. 226. metinde kâğıt üzerine yazılanların sırasıyla kalem, parmaklar, kol; akıl, ruh ve kalp vasıtasıyla ortaya konulduğunu söyleyen karıncalara Mevlânâ, “Allah'ın kudret ve tevfiği olmayınca bu akıl ve kalbin de cemâd gibi cansız kalacağından karınca beyi de haberdar değildi” diyerek görünen ve görünmeyenin, madde ve mânânın ötesindeki hakikatin Allah olduğuna işaret etmiştir. 228.2. metinde Allah, “suyu su ile yıkayan evliya ruhları vasıtasıyla insanların bulanıklığını temizleme döngüsünü sürekli işleten”, 230. metinde “varlıklarını kendi varlığında eritip eritmeyeceklerini –Hz. İbrahim'e benzeyip benzemediklerini- tespit etmek için kullarını imtihan eden”dir. 234, 235 ve 236. metinlerde Allah dışındaki her şey için işleyen bir “yeme-yenilme”, “av-avcı” döngüsünün var olduğu belirtilmiştir. 254. metinde Hz. Âdem yaratıldığında sırasıyla Cebrail, Mikail, İsrail ve Azrail'i yeryüzüne gönderen Allah, ilk üçünün yeryüzünün feryadına kapılarak emrini yerine getirmemelerini de onların gönüllerine ilham edendir. Metnin sonunda emre itaat eden Azrail, Allah tarafından insanların canlarını almakla görevlendirilmiş ve Allah'ın gözünde onun da hastalık ve kaza gibi bir sebep olduğu vurgulanmıştır. 258. metinde Allah'ın kulu kendisini nasıl algılıyorsa ona öyle muamele edeceği vurgulanmıştır. 344. metinde nerede olursa olsun kullarının her hâlden haberdar olan Allah, Hz. Muhammed'in gözünü ondan alamadığı ve kendisinden ümmetini isteyeceği padişah olarak işlenmiştir. Mevlânâ, bu padişah için “Hüküm günü geceleyin yüzünü gören, onu tanıyan kişiden utanır” diyerek kendisini tanıyan ve gecelerini onu düşünerek, onu anarak geçiren kullarını Allah'ın mutlaka affedeceğini vurgulamıştır. 355. metinde kalede gördükleri hoş suretlere hayran olan şehzadeler karşısında Mevlânâ, “Faili mutlak olan, dilediği gibi eser yaratan Hakk, sûretsizdir. Sûret onun kudretli elindeki bir alete benzer” diyerek Allah'ın sûretten münezzehe oluşunu somutlaştırmıştır. 370.1. metinde Şeytan'a da insana da telkinde bulunanın tek ve eşsiz olan Allah olduğu belirtilerek zayıf, kuvveti ve gücü olmayan kişilerin bile onun lütfu ve yardımı ile düşmanlarına galip geldiği vurgulanmıştır.

Tahkiyeye dayalı üç metinde İsm-i Âzam'a yer veren Mevlânâ, 148. metinde ahmaklığı İsm-i Âzam'ın bile tedavi etmekte yetersiz kaldığı “kahr-ı ilahî” bir hastalık olarak değerlendirmiş ve Hz. İsa'nın ahmaklardan dağa kaçmasını hikâye etmiştir. 183. metinde Belkıs'ın kalbini incitmek istemeyen Hz. Süleyman, o ülkesine gelmeden tahtını getirtmek istemiştir. Bu iş için cinnilerden biri sihir kullanmayı teklif ederken Hz. Süleyman veziri Âsaf'ın teklifini kabul ederek tahtı İsm-i Âzam vasıtasıyla getirtmiştir.

45. metinde Hz. İsa'ya İsm-i Âzam hakkında bilgi almak üzere ısrarla soru soran adam, bu adın kemiklerine okunmasıyla dirilen bir aslan tarafından parçalanmıştır.

c. Hz. Muhammed, Diğer Peygamberler, Veliler ve İnsan-ı Kâmilî Örnek Almak

Hz. Muhammed'i güzel ahlâklı bir insan ve bir peygamber olarak tanıtmak ve sevdirmek isteyen Mevlânâ, bu amaçla kurguladığı 4. metinde Allah'ın İncil'in Hz. Muhammed hakkında bilgi verilen kısımlarına hürmet gösteren Hristiyanları, Yahudi padişah ve vezirinin hilelerinden emin kıldığını belirtmiştir. Mevlânâ için Hz. Muhammed, insanları fitne ve fesattan koruyan bir kalkandır.

Hz. Muhammed'i sahabelerin akıl danıştığı bir "bilgi kaynağı" olarak değerlendiren Mevlânâ, bu amaçla kurguladığı 4.2. metinde ona nefsin hilelerine dair soru sordurmuştur. 103. metinde Hz. Ayşe'nin kirli olup olunmadığına bakmaksızın neden her yerde namaz kıldığını sorduğu Hz. Muhammed, Allah'ın kendisinin secde ettiği yeri yedinci kat göğe kadar temiz kıldığını belirtmiştir. Burada üzerinde durulması gereken iki önemli husus, Hz. Muhammed'in merak edilen konulara açıklık getiren bir bilgi kaynağı oluşu ve İslam dininin ibadetlerde temizliğe verdiği önemdir. 320. metinde kendisine kıyametin ne zaman kopacağını soran sahabelere "Ne tuhaf şey, birisi mahşerden haşrı soruyor" cevabını vererek onlara "ölmeden evvel ölmeyi" hatırlatmıştır.

Hz. Muhammed'e hürmet gösterilmesi gerektiğini vurgulayan Mevlânâ, onunla alay edenlerin mutlaka cezasını bulacağını göstermek amacıyla kurguladığı 6. metinde onun ismini maskaralık yoluyla okuduğu için ağzı çarpılan adamı, bu davranışından ötürü pişman bir şekilde Hz. Muhammed'e göndermiş ve ona suçunu itiraf ettirerek özür diletmiştir.

16. metinde Hz. Muhammed, ayrılığı ve hasreti bir direği -bile- ağlatan peygamber olarak işlenmiştir. .

17. metinde peygamberliğine Ebu Cehil'in elindeki çakıl taşlarının şahitlik ettiği Hz. Muhammed, bu mucizeye rağmen inat ve inkârda haddi aşan Ebu Cehil tarafından bir "sihirbaz" olarak algılanmaya devam etmiştir. 20. metinde, Hz. Muhammed'e bakan Ebu Cehil'e "Çirkin bir suret", Hz. Ebu Bekir'e ise "Ey manevî güneş, hoşça parla" dedirten Mevlânâ, Hz. Muhammed'e her ikisinin de doğru söylediğini tasdik ettirmiş ve Hz. Muhammed'i herkesin baktığında kendisini gördüğü bir ayna olarak değerlendirmiştir.

25. metinde Hz. Muhammed, Hz. Ali'ye içten pazarlıklı bir düşman olan nefsin elinden kurtulması ve bütün ileri gitmiş olanları geçebilmesi için -hiç kimsenin yolundan çevirmeye gücünün yetmeyeceği âkil ve insan-ı kâmil- bir zatın gölgesine sığınmayı vasiyet etmiş ve bunu yapılabilecek bütün ibadetlerden üstün görmüştür. 145. metinde Mevlânâ, bir dervişe kâinatı her şeyin Allah'ın emrine tabi olduğunu böylece yaradılışı güzel olan insan-ı kâmilin de kâinatı emri altına alabileceğini söylemiştir. 352. metinde hiçbir şeyin görüldüğü gibi olmadığını vurgulayan Mevlânâ, kâmil insanı "Atığın zaman sen atmadın' sırrına mazhar olmuştur. Onun görüşü, Hakk'ın, yaratanın görüşüdür" şeklinde tanıtmıştır. Metin vasıtasıyla Hz. Muhammed, Hz. Ali ve insan-ı kâmilî öven Mevlânâ, onlara uymak ve hürmet göstermek gerektiğini vurgulamıştır.

41. metinde Mekke fethedileceği zaman göğün bütün hazineleri kendisine sunulan Hz. Muhammed'in gözü Allah'tan başka hiçbir şeyi görmemiş, gök ve akıl hazineleri onun gözünde çer çöpün ötesine geçmemiştir. 341. metinde Hz. Muhammed'in, Allah'tan ümmetini dileyeceği ve şefaati isteyeceği vurgulanmıştır.

71. metinde Allah ahlakı ile ahlaklandırılma süreci işlenen Hz. Muhammed, kendisine gelen bir körden yüz çevirdiği için vahiyle uyarılmıştır.

112. metinde Hz. Muhammed, aralarında düşmanlık bulunan Evs ve Hazrec kabilelerini İslâm nuru ile barıştıran bir kardeşlik ve sevgi köprüsü olarak işlenmiştir.

154. metinde Enes bin Malik, cariyesinden Hz. Muhammed'in elini ağzını sildiği havluyu ateşe atmasını istemiş, havlunun yanmaması karşısında kendisinde hiç şaşkınlık görülmeyen ve tam bir teslimiyet içerisinde olan cariye, Allah'ın has kullarına duyduğu güvenle gerekirse kendisini bile ateşe atabileceğini belirtmiştir.

155. metinde Hz. Muhammed'i sihirbaz ve şair olarak değerlendiren ve kendisini zorla onun yanına götürmek isteyenlere söven zenci köle, onun herkesi tulumundaki suyla ferahlatma mucizesi karşısında hayran kalmış ve Hz. Muhammed'in ellerini yüzüne sürmesiyle beyazlaşıp nurlanarak asıl mucizeyi yaşamıştır.

156. metinde Hz. Muhammed'in, içinde yılan olan mesti, bir tavşancıl kuşu tarafından kapılıp havalandırılmış ve içindeki yılan aşağı düşürülmüştür. Bu küstahlığı mecburen yaptığını, niyetinin asla haddi aşmak olmadığını itiraf eden tavşancıl kuşuna Hz. Muhammed "Biz bunu cefa sanıyorduk, hâlbuki vefanın ta kendisi imiş" diyerek Mesnevî'deki hemen bütün metinlerde vurgulanan "Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir" mesajını vermiştir.

172. metinde Hz. Muhammed, fidye, altın ve şefaati kabul etmediği ve hâllerine gülümsediği için kalbinin çok sert olduğunu düşünen esirlere onların bu hâllerinden

elest bezminden beri haberi olduğunu ve onları cehennemden ebedî cennete çekip götürdüğü için gülümsediğini belirtmiştir. Burada Hz. Muhammed, kendisine inananları cehennem ateşinden emin kılan ve ellerinden tutup cennete götüren bir kurtarıcı olarak işlenmiştir.

“Aklın yaşta değil başta olduğunu” vurgulamak üzere kurgulanmış 203. metinde bir “komutan” olarak ele alınan Hz. Muhammed, yaşlılardan oluşan bir orduya bir genci komutan tayin etmiş ve bu yüzden eleştirilince de genci defalarca tecrübe ettiğini belirterek bu konuda ona güvendiğini vurgulamıştır.

207.3. metinde öleceği ana âşık olan Hz. Muhammed, Allah’a kavuşacağı ayın girdiğini haber veren Ukkaşe’yi cennetle müjdelemiştir. Metinde öleceği ana âşık olan Hz. Muhammed, bu özelliğiyle örnek alınması gereken bir model olarak çizilmiştir.

210. metinde Hz. Muhammed, kendisinden memleketi paylaşmasını ve hissesini alarak çekilmesini isteyen Arap beylerine sel suyu üstünde duran asasıyla mucize göstermiş ve doğruluğunu tasdik ettirmiştir. Aralarından inat ve inkârda ısrar ederek haddi aşan üç kişi, Hz. Muhammed’in sihirbaz olduğunu iddia etmeye devam etmiştir.

228.1. metinde Hz. Muhammed, çok yemek yiyen bir adamı evinde misafir etmiştir. Ona hiddetlenen halayığın kapıyı zincirlemesi yüzünden gece tuvalet ihtiyacını gidermek için dışarı çıkamayan adam uykuya dalarak kendinden geçince odaya pislemiş, onun kendisini fark edip utanmasına engel olmak isteyen Hz. Muhammed ise, kapının zincirini açarak adamın gitmesini sağlamıştır. O gittikten sonra ibrik isteyerek odadaki pisliği temizleyen Hz. Muhammed, kendisine engel olmak isteyen sahabelere izin vermemiş ve bu durumda bir hikmet olduğunu belirtmiştir. Utancından geri dönen adam, Hz. Muhammed’in mütevazılığı karşısında çok mahcup olduğunu belirterek Müslüman olmuş ve çok yemek yemeyi de bırakmıştır.

341. metinde bir Yahudi ve Hristiyan’la yolculuğa çıkan bir Müslüman, rüyasında gördüğü Hz. Muhammed’in tembihini dinlemiş ve diğer ikisiyle girdiği bahsi kazarak helvayı yemiştir.

Mesnevî’de Hz. Muhammed yanında diğer peygamberleri de tanıtmayı, sevdirmeyi ve onlara hürmet gösterilmesini sağlamayı amaçlayan Mevlânâ, kurguladığı 13. metinde Hz. Musa’ya hürmet göstererek asasını önce onun atmasını isteyen sihirbazlara bu hürmetleri dolayısıyla Allah’ın din bahşettiğini vurgulamış ancak bir peygamberle giriştikleri kindarane mücadelenin onların el ve ayaklarının kesilmesine yol açtığını belirtmiştir.

28. metinde kavmini kendisiyle uğraşmanın Allah'la uğraşmak olduğunu belirterek tehdit eden Hz. Nuh, onların imanından ümidi kesince Allah'ın gazabı olan tufan erişmiştir. 37. metinde daha önce karşılaştığı kişinin Hz. Süleyman olup olmadığı konusunda emin olamayan adamın, peygamberlik işareti olan yüzüğü görünce bu konudaki tereddüdü ortadan kalkmıştır.

63. metinde Hüthüle Belkıs'a mektup göndererek onu imana davet eden Hz. Süleyman'ın mektubu Belkıs tarafından çok güzel karşılanmış, Hz. Süleyman'a duyulan hürmet gönderdiği mektuba aktarılmıştır.

107. metinde annesinin karnında bulunan Hz. Yahya'nın, karşılaştıklarında yine annesinin karnında bulunan Hz. İsa'ya -manevî bir sultan olduğu için- secde ettiği belirtilmiştir. Mevlânâ, halk arasında bu kıssanın yalan olduğunun iddia edildiğini belirterek Hz. Yahya'nın annesi ile Hz. Meryem'in birbirlerinden uzakta da olsalar basiret gözü ile karşılaşmış olabileceklerini belirtmiş, böyle bir şey gerçekleşmemiş bile olsa önemli olanın kıssadan alınması gereken mesaj olduğunu vurgulamıştır.

120. metinde Sebe halkının kendilerine verilen nimete şükretmemeleri, nasihat etmek için gelenleri öldürmeleri "gaflet hastalığı" ve "manevî hastalık" olarak adlandırılmış ve bu hastalığın en önemli belirtisi olarak Sebe halkının ruhları endişelerden uzakken peygamberlerin gelerek onları gam, keder ve sıkıntıya soktuklarını söylemeleri ile ibadet, şükür ve senadan ürkmeleri gösterilmiştir.

121. metinde her sabah Hz. İsa'nın ibadethanesinin önünde toplanan hastalar, Hz. İsa tarafından kendilerine Allah tarafından dualarının kabul edildiği bildirilerek sağ esen uğurlanmışlardır.

128. metinde Hz. Musa'nın yaptığı sihir olup olmadığını öğrenmek için babalarının mezarına gidip ona akıl danışan iki sihirbaz, esasının uyurken de Hz. Musa'ya itaat ettiğini görünce Hz. Musa'dan özür dilemiş ve Hz. Musa onları affettiğini belirterek cehennemin artık onlara haram olduğunu bildirmiştir.

223.2. metinde Allah, Hz. Musa'ya iman lütfundan nasibi olmayan ümmetini kendisine tabi olmadıkları için hüsrana uğratacağını bildirmiştir.

258. metinde yer alan padişah, Hz. Muhammed'in "Ne giyiyorsanız kölelerinize de onu giydirin" hadisine uyarak -içkinin tesiriyle akli başında olmadığı bir zamanda- cariyesine sahip olan âlime kızı hediye etmiştir.

Mevlânâ'nın Hz. Muhammed ve diğer peygamberlerden sonra hürmet gösterilmesini arzu ettiği üçüncü grupta evliyalar yer almaktadır. 146. metinde Şeyh Dekûkî, Allah'a ettiği bir duayı onun kazasına müdahale olarak değerlendirdikleri için arkasında

namaz kılan ve Mevlânâ tarafından “evliyalar”ı temsil ettiği belirtilen yedi kişilik cemaat tarafından terk edilmiştir. Bu durum karşısında Mevlânâ, şeyhten bir daha görme ihtimali olmasa da onlar için ağlamaya ve onları aramaya devam etmesini istemiştir.

77. metinde hacca gitmek için yola çıkan ve gittiği her şehirde o şehrin azizleriyle görüşen Bâyezid-i Bestâmî, şehirlerden birinde sözleri nurlu ve kalbi güneş gibi birine rastlamış ve onunla sohbet etmiştir. Bu sohbet esnasında Bâyezid-i Bestâmî’ye kendi etrafında tavaf etmesinin, Kâbe’yi tavaf etmesinden daha hayırlı olduğunu belirten bu zat, bunun nedeninin de kendi gönlüne Allah’tan başkasının girmemesi olduğunu belirtmiştir. 204. metinde müritlerinden, cezbe anında yanlış bir şey söylediği zaman kendisini bıçaklamalarını isteyen Bâyezîd-i Bestami, hiçbir bıçak darbesi almamış, ona yöneltilen kılıçlar ters dönerek müritlerini yaralamıştır. Bunun üzerine şeyhin huzuruna gelen binlerce insan, onun teninin insan teni olmadığını, ona zarar vermek isteyen kendi gözüne diken soktuğunu itiraf etmiştir.

343.2. metinde Kâbe’ye zarar vermek için bir adım bile atmayan filin durumu gözler önüne serilerek “Fil böyle olursa ilhama mazhar olan veli nice olur” yorumunda bulunulmuştur.

d. Dua ve İbadetin Önemi

Duayı “yakarış, yalvarış, niyaz, dilek dileme, hâlini arz etme, kulun Hakk’a yakarış” şeklinde tanımlayan Uludağ (2002: 111), halkın duasının lisanla, zahitlerin fillle, ariflerin ise hâl diliyle olduğunu belirterek duanın sevgiliye özlem duymak, Hakk’ın huzuruna utanarak çıkmak olduğunu vurgulamıştır.

Tam bir teslimiyet ve samimiyetle gözyaşları içinde edilen duaların Allah’ın rahmet denizini coşturarak kabul edildiğini vurgulayan Mevlânâ, 2. metinde hastalığı karşısında bütün doktorların aciz kaldığı cariyesinin durumuna çok içerleyen padişahı mescide koşturmuş, secdeye kapanarak gözyaşları içinde dua ettirmiş ve dua ederken daldığı uykuda kendisine gösterilen ilahî hekim vasıtasıyla cariyesini tamamen iyileştirmiştir.

49. metinde aldığı borçlarla fakirlere yardım eden ve borçlarını ödeyemeden ölüm döşegine düşen Şeyh Ahmet’in içinde bulunduğu zor durumdan kurtulması ve Allah’ın rahmet denizinin coşarak duaların kabul edilmesi, helva borcu ödenmeyen bir çocuğun gözyaşlarına bağlanmıştır.

Sözün etki gücüne dikkat çekerek edilen dualara çok dikkat edilmesi gerektiğini vurgulayan Mevlânâ, bu amaçla kurguladığı 74. metinde bir sahabeye hasta ziyaretine

giden ve bu hastalığın sebebini araştıran Hz. Muhammed'e, hastaya nefesine uyararak münasebetsiz bir dua edip etmediğini sordurmuştur. Sahabenin Allah'a kendisine âhiret azabını dünyada çektirmesi için dua ettiğini öğrenince ondan bir daha böyle dua etmesini, Allah'a hem bu dünyada hem âhirette iyilik vermesi için dua etmesini söylemiştir. Mevlânâ'ya göre dua ederken çok dikkatli olması gereken insan, Allah'tan kendisi için hem bu dünyada hem âhirette iyilik istemelidir. Dua edilirken çok dikkatli olunması gerektiğini, Allah'ın her şeyi hakkıyla bilip her işi hikmetle yaptığını göstermek amacıyla kurguladığı 146. metinde batmak üzere olan bir gemide kopan kıyameti görerek merhamete gelen ve gemidekilerin kurtulması için ettiği dua kabul edilen Şeyh Dekuki, Allah'ın kazasına müdahale ettiği gerekçe gösterilerek evliyaları temsil ettiği belirtilen arkasında namaz kılan yedi kişilik cemaat tarafından terk edilmiştir. Mevlânâ, şeyhi bulma ümidi olmasa da şeyhi ömrünün sonuna kadar ağlayıp sızlayarak o yedi kişiyi aramaya yönlendirmiş, böylelikle Allah'ın kazasına müdahale konusunda şeyhi terk eden yedi kişinin tarafında olduğunu göstermiştir. Mevlânâ'ya göre Allah'ın kazasına müdahale mahiyetinde dua etmekten kaçınılmalı, Allah'ın kullarına karşı çok merhametli olduğu unutulmamalıdır.

114. metinde çöl sıcağında yüzünün gözünün abdest suyuyla ıslak oluşuna kendisini hayran bırakan zahit, bu durumun sırrını açıkça öğrenmek isteyen hacıların duasının kabul olması için Allah'a dua etmiş ve bu dua esnasında bardaktan boşanırcasına yağmur yağmaya başlamıştır. Varlık ve eşya algısının ve aynı durum karşısında insanların durumunun birbirinden farklı olduğunu vurgulayan Mevlânâ, bu mucize karşısında da hacılardan bir bölümünün inkârdan kurtulup Müslüman olduğunu, bir bölümünün imanının daha da arttığını, bir bölümünün ise bu kerameti kabul etmeyerek ebediyen nasipsiz kaldığını belirtmiştir.

Müminlerin birbirleri için ettikleri duaların Allah katında makbul olduğunu belirten Mevlânâ, bu duaya "günahsız ağızla edilen dua" adını vermiş ve Allah'ın Hz. Musa'dan kendisine günahsız bir ağızla dua etmesini istediği 117. metni bu amaçla kurgulamıştır.

121. metinde halkın, bir peygamber olarak hürmet gösterdiği ve çeşitli yerlerden gelerek ibadethanesi önünde toplandığı Hz. İsa, her sabah evradını okuduktan sonra onlara hepsinin duasının kabul olduğunu söylemiş ve onları sağ esen uğurlamıştır. Bu metinde bir peygamber, kendisine gelen hastaların iyileşmesi için dua eden bir vasıta olarak gösterilmiştir.

Kâinatta canlı cansız her unsurun kendi lisanıyla Allah'a dua ettiğini göstermek amacıyla kurguladığı 127. metinde Mevlânâ, sakalını bıyığını yağlayarak halkı güzel yemekler yediği konusunda aldatmak isteyen adamın karnına aç olduğu için dua ettirmiş ve Allah, karnın bu duasını kabul ettiği için adamdaki ihtiyaç ateşini dışa vurmuştur.

İbadet etme arzusu ile yanıp tutuşmanın duaların kabul edilmesine vesile olduğunu göstermek amacıyla kurguladığı 143. metinde Mevlânâ, gözleri görmeyen ancak Kur'an okuma arzusuyla yanıp tutuşan adamın duasını kabul ederek Kur'an okuyacağı zaman onun gözlerine nur vermiştir.

162. metinde aşk ile göklere yükselen bir âh, Sadrı Cihan'ın kalbine merhamet getirerek kendisine âşık olan vekilini affettirmiş, âşık için vuslat vesilesi olmuştur.

206. metinde taharetlenirken burun yıkanırken okunması gerek duayı okuyan kişinin durumu, aptal kişilere karşı mütevazı, manevi padişah durumundaki kişilere karşı ise azametli davranan kişilerin hâllerindeki tersliğe benzetilmiştir. Buradan hareketle Mevlânâ'ya göre herkese hak ettiği değer verilmelidir.

Duanın belâ ve felâkettten kurtarıcı rolünü göstermek amacıyla kurgulanmış 255. metinde Hz. Yunus'un ağlayan, yalvaran ve feryat eden kavmi, fırtınaya yol açan bulutun dağılmasıyla tehlikelerden emin kılınmıştır.

256. metinde gece rüyasında cennet bahçelerinde güller arasında dolaşan adam, Allah'a kendisini tekrar tene göndermemesi için dua etmiş ve kabul edilen bu duasıyla ölümü görmeden cennete girmiştir.

354. metinde ise Harzemşah'ın hayran olduğu attan vezirinin onu çirkin gösteren cümleleri yüzünden soğuduğu belirtilse de attan soğumaya asıl vesile olanın at sahibinin ettiği samimi dua olduğu vurgulanmıştır. Mevlânâ, bu metinde duayı dünya malına aşırı düşkünlükten kurtarılma vesilesi olarak kullanmıştır.

361 ve 362. metinlerde Allah'ın, mümin kullarının duasını geç kabul etme gerekçesi, onların hatırından çıkmama ve mümin kullarıyla daha uzun süre birlikte olma arzusu olarak gösterilmiştir.

367.1. metinde yer alan dişi ağrıyan adam vasıtasıyla dert, ıstırap ve hastalıkların Allah'ı inkâr edenlere bile "Aman Allah" dedirttiği vurgulanmıştır.

Allah'ın, gurura ve kibre kapılarak "inşallah" demeyi ihmal eden insanlara acizliklerini ve kendi izni olmadan bir şey yapamayacaklarını gösterdiğini vurgulayan Mevlânâ, bu amaçla kurguladığı 2. metinde padişahın hasta cariyesini iyileştirmek için bir araya gelen hekimlerin kullandıkları bütün tedavi yöntemlerini boşa çıkarmış ve cariyesinin durumu gün geçtikçe kötüye gitmiştir. 137. metinde dağda inzivaya çekilerek Al-

lah'a rüzgârın düşürdüğü meyveler dışında bir şey yemeyeceğine dair söz veren zahit, bu sözün ardından "inşallah" demeyi unutmuş bunun üzerine hırsızlık iftirasına uğrayarak eli kesilmiştir. Ancak daha sonra Allah, ona iki eliyle zembil örmeyi nasip ederek hakkındaki suizanni ortadan kaldırmıştır. 355. metinde padişahın ülkeyi dolaşmakla görevlendirdiği üç oğlunun onun nasihatinden dışarı çıkmayacaklarını belirttikten sonra "inşallah" demeyi unutmaları, babalarının gitmelerini yasakladığı Hüsruba kalesine giderek Çin padişahının kızına âşık olmalarına ve bu yüzden iki şehzadenin ölümüne neden olmuştur.

İslam dininde yerine getirilmesi gereken ibadetler konusunda bilgi vermek amacıyla da hikâyeler kurgulayan Mevlânâ, 33.1. metinde huzurunda namaz kılan bir adama Hz. Muhammed'in, namazının olmadığını söylediğini belirterek namazı bozan bütün hâllerden kurtulmak amacıyla Fatiha suresinin okunduğunu ve (ihdinassıratıl müstekim) denildiğini vurgulamıştır.

43. metinde ramazan hilalini görebilmek için çok titiz davranan Hz. Ömer'in, ağarmış kaşını hilal zanneden adamdan kaşını ıslatarak düzeltmesini istemesi işlenmiştir.

50. metinde gözlerinin bozulmaması için ibadet esnasında çok ağlamaması gerektiği belirtilen zahit, Allah'ın nurunu görecek olan gözün bozulmasının bir kayıp olmadığını söyleyerek o nuru görmeyecek olan gözün de zaten kör olması gerektiğini vurgulamıştır. Buradan hareketle Mevlânâ'ya göre insan, bütün uzuvlarını Allah yolunda kullanmalıdır.

78. metinde bir şeyh, yeni yaptırdığı eve "Aydınlık girsin" diye pencere açtırdığını belirten müridine, bütün niyetlerde ibadet maksadının gözetilmesi gerektiğini hatırlatmıştır.

87. metinde namaz cemaatini kaçırmaması üzerinde derinden bir âh çeken sahabe-den kıldığı namaz karşılığında âhını isteyen bir başka sahabe, gördüğü rüyada bu alışveriş hürmetine bütün halkın namazının kabul edildiğini öğrenmiştir.

102. metinde Mevlânâ, günahları örten (Settar) ismiyle işlediği Allah'ın, kullarında gördüğü kusurların başında yaptıkları ibadetlerden zevk almamalarının geldiğini belirtmiştir.

103. metinde Hz. Muhammed, kendisine namazın şartlarından biri olan necasetten taharet hakkında bir soru yönelten Hz. Ayşe'ye Allah'ın büyük kulları için pisi temiz hâle getirdiğini ve kendisinin secde ettiği yeri yedinci kat göğe kadar temiz kıldığını söylemiştir.

122. metinde Hz. Muhammed, bir kıtlık zamanında ucuza alış veriş yapabilmek için Cuma namazını terk eden sahabelere “Ticaret davulunun sesi nasıl oldu da sizi peygamberin huzurundan ayırdı” diyerek sitem etmiştir.

137.1. metinde namaz kılma konusunda kendisinde tembellik gören Bâyezid-i Bestâmî, bu durumdan kurtulmak için az yemeye başlamış, bunun asıl nedeninin fazla su içmek olduğunu anlayınca da bir sene su içmemeye yemin etmiş ve Allah’ın ihsan ettiği bir sabırla yeminde sadık kalmıştır.

152. metinde namaza çok düşkün olan kölesini bu ibadetten alıkoyamayan emir, ondan köleye çok namaz kıldırarak kendisini namazdan alıkoyanın aynı Allah olduğunu, kaza kilidini ancak Allah’ın açabileceğini öğrenmiştir.

246. metinde kendisine namazda ağlama konusunda soru sorulan bir müftü bunun gözyaşlarının dökülme nedenine bağlı olduğunu belirtmiş, öte âlemi düşünerek ağlayan birinin namazının daha kıymetli olduğunu buna karşılık bir acı ya da matemden kaynaklı ağlamanın hiçbir işe yaramayacağını vurgulamıştır.

369. metinde Allah, Cuma namazını rahatça kılabilmesi için Şeyh Şeyban-ı Rai’nin -sürüsünün etrafına çektiği çizgiyi gören gözler için bir vasita kılarak- koyunlarını kurt tehlikesinden korumuştur.

124. metinde Darvan’da yaşayan salih bir zatın malının zekâtını düzenli olarak verdiği ve bunu oğullarına vasiyet ettiği belirtilmiş, baba nasihatini dinlemeyerek cimrilik eden oğulların bu yüzden bağlarının harap olduğu vurgulanmıştır.

270. metinde insanın gönlünde Allah’tan ve onun aşkından başka bir şey bulunmaması gerektiği belirtilerek ibadetlerin cennet arzusuyla da cehennem kaygısıyla da yapılmaması gerektiği, ibadetlerden maksadın Cemalullah ve Allah rızası olması gerektiği vurgulanmıştır.

274.1. varsayım dayalı metinde Mevlânâ, “iş yaptırdığı varsayılan özne”ye bir saray yaptırarak onu nakışlarla süsletmiş ve Allah’ın bu güzel sarayın hayır yurdu olmasını, mescit olarak kullanılmasını istediğini belirtmiştir.

298. metinde ibadetin verdiği varlık ve benlik vehminden kurtulamayan zahitlerin, başlarına kendilerine zararı dokunacak işler açma ihtimallerinin çok yüksek olduğu vurgulanmıştır.

Mevlânâ’nın Mesnevî’de kurguladığı hikâyelerle önemini vurgulamak istediği duygulardan birisi de imanda vefâ ve sadakattir. İman ehlinin zalimin her türlü zulmüne meydan okuyarak doğru yoldan asla dönmemesi gerektiğini vurgulayan Mevlânâ, 5. metinde bir kadının çocuğunu zalim Yahudi hükümdarın yaktırdığı ateşe attırması, bunun

ardından kadından puta secde etmesini istetmiştir. Tam kadın puta secde edecekken ateşin içinden seslenen çocuk vasıtasıyla anneye ateşin içinde hiçbir şeyin görüldüğü gibi olmadığını söyleterek onu ateşin içine davet ettirmiş ve imanını kurtarmıştır. Bu durumu gören halk kendisini tek tek ateşe atmaya başlamış, hükümdarın memurları ateşe girmemeleri konusunda halka engel olmak zorunda kalmıştır. Bunun hikmetini ateşten soran Yahudi hükümdar ondan Allah'ın emri doğrultusunda hareket ettiğini öğrendiği hâlde ateşin nasihatlerine kulak vermemiş, haddi aşarak küfürde ısrar etmeye devam etmiştir. Sonunda aevlenerek yükselen ateş, zalim hükümdarı ve ona uyanları yakıp kül etmiş, küfür ve iman arasındaki mücadeleyi “anasır-ı erbaa”dan olan ateşin hakemliği vasıtasıyla iman kazanmıştır.

7. metinde “anasır-ı erbaa”dan rüzgârı insanların imanını konusunda hakem tayin eden Allah, Hz. Hud'un çizdiği bir hat vasıtasıyla iman ehlini rüzgârın paramparça etmesinden emin kılmış, küfürde ısrar edenleri ise helak etmiştir.

39.1. metinde Allah tarafından Hz. Muhammed vasıtasıyla gerçekten iman sahibi iseler ölüm talebinde bulunmaları istenen Yahudiler, Hz. Muhammed'e mal ve haraç getirerek ondan kendilerini rüsva etmemesini istemişlerdir.

84. metinde mümin ve kâfir herkesin geçeceği cehennemin, müminler için geçerken gördükleri yeşil bir bahçe şeklinde tecelli edeceği belirtilmiştir. 137.2. metinde Firavun'un el ve ayaklarını kestirmekle ve astırmakla tehdit ettiği sihirbazlar, içlerindeki iman kuvvetiyle ona kendisinden korkmadıklarını söylemiş ve elinden geleni ardına koymamasını haykırışlardır. 283. metinde aynı sihirbazlar Firavun'a el ve ayaklarını kestirmesinden korkmadıklarını yirmi defa söylemişlerdir. 289. metinde el ve ayaklarından vazgeçen sihirbazların göstermiş oldukları bu fedakârlık ve sadakat, elli yıllık ibadet ve kulluktan kıymetli bulunmuştur.

156. metinde yaşadıkları taktirde buldukları mertebeden düşerek tekrar kafir olmaktan korkan iman ehli bir anne çocuk, cennetten kendilerine gönderilen güzel kuyuyu duya duya can vermişlerdir.

172. metinde Allah'a Lat, Menat ve Uzza önünde secde ederek kimin hak kimin batıl olduğunu ortaya çıkarması için yalvaran Mekke müşrikleri, sonunda bu duanın cevabı olarak kendilerinin zulmet, Hz. Muhammed'in nur olduğunu itiraf etmişlerdir.

211. metinde tartışan bir mümin ve filozof, imtihan için ateşe girmeye karar vermiş, ateşe girince mümin kurtulmuş, filozof ise yanarak can vermiştir.

215. metinde iman ehlinin birer kurtarıcı olan enbiya ve evliyaya sığınarak dünyaya aldanmaktan kurtulabileceği vurgulanmıştır.

221. metinde Nil nehri kendisine kan olarak görünen Kıbtî, nehrin kendisine su olarak tecelli ettiği bir Sıbtî tarafından Hz. Musa'ya iman etmeye davet edilip bunu kabul edince Sıbtî'nin kendisine uzattığı suyu reddederek "Allah müminleri satın aldı" sırlarından bir şerbet içtiği için mahşere kadar susamayacağını belirtmiştir.

274. metinde bir Mecusi, kendisini İslam'a davet eden bir Müslüman'a ancak Allah isterse iman edebileceğini söylemiştir. Müslüman, Mecusi'ye Allah'ın onu cehennemden kurtarmak için imana, nefsin ise kâfirlik tarafına ve ateşe çektiğini belirtince Mecusi bu ikili çekişmede güçlü olan kimse onun tarafında olacağını belirtmiştir. Bu metinde iman ve küfür kuvvetleri ölçüsünde insanları kendilerine çekmek için savaşan, birbirine karşıt iki güç olarak değerlendirilmiştir.

295 ve 296. metinlerde insanları imana davet konusunda Hz. Muhammed'in "Kolaylaştırınız, güçleştirmeyiniz. Sevdiniz, nefret ettirmeyiniz." mesajı verilmiştir.

324. metinde efendisi tarafından dövülen ve işkenceye maruz bırakılan Hz. Bilal, kendisini imanını gizli tutması konusunda uyarı Hz. Ebu Bekir'in nasihatlerine rağmen "Allah birdir" demekten vazgeçmemiş ve metnin sonunda Hz. Ebu Bekir tarafından efendisinden satın alınarak kurtarılmıştır.

325. metinde gerçek iman ehli olan Hilal, çok hasta olduğu bir zamanda pislikler içerisinde kaldığı ahırda Hz. Muhammed tarafından ziyaret edilmiştir.

340. metinde Hz. Hud döneminde kâfirleri kahretmek amacıyla gönderilen rüzgâr, müminlere zarar vermemiş, Allah onları azaptan emin kılmıştır.

355. metinde Çin padişahının okuyla şehit edilen ikinci şehzade, bu okun cismane saplanarak ölümüne sebep olduğunu ancak mânâ ve imânına dokunmadığını vurgulayarak hâline şükretmiştir.

Mevlânâ'nın dua ve ibadet anlayışı değerlendirilirken üzerinde durulması gereken kavramlardan birisi de tövbedir. 14. metinde ömrünü çeng çalarak geçiren, ihtiyarlayıp gözden düşünce kalbi kırık bir şekilde ücretini sadece Allah'tan bekleyerek çeng çalan çalgıcı, Allah tarafından ahlaken Hz. Ömer'e methedilmiştir. Kendisine Hz. Ömer vasıtasıyla çaldığı şarkının ücreti gönderilen çalgıcı, bunun üzerine ömrünü boşa harcadığı için utanarak Allah'a tövbe etmiş ancak bu durum karşısında Hz. Ömer, idrakin

Allah ile kul arasına perde çeken bir günah olduğunu vurgulayarak ondan geçmiş ve gelecek kayıtlarından kurtulmasını, ettiği tövbeye de tövbe etmesini istemiştir. Buradan hareketle Mevlânâ'ya göre zamanın nefeslenen andan ibaret olduğu, geçmiş düşüncesinin ile gelecek kaygısının ve bunlardan kaynaklanan tövbenin, kul ile Allah arasına girer bir perde, bir günah olduğu sonucuna ulaşılabilir.

85. metinde Şeytan, kaçıracağı bir namaz sonucu duyacağı pişmanlık ve edeceği tövbenin arşı titreteceğini düşündüğü Muaviye'yi sabah namazına kaldırmayı yeğlemiştir.

263. metinde şehvetin eline düşmüş bir genç olan Nasuh, kadın kılığına girerek hamamda tellaklık yapmaya başlamış, hamamda kaybolan mücevherin aranması esnasında sırrının açığa çıkması konusunda yaşadığı korku ona Allah'ın o zamana kadar örttüğü günahını itiraf ettirmiş ve ona bir daha dönülmemek üzere yapılan sadık bir tövbe nasip etmiştir.

288. metinde bir yol kesici olan Fuzeyl, ettiği tövbeye candan ve gönülden sadık kalmıştır.

311. metinde pişman olarak tövbe edenlerin işledikleri günahlara tekrar dönmeleri için canlarının çok yanması ve yaptıkları o işten nefret etmeleri gerektiği vurgulanmıştır.

367.1. metinde katı kalpli ve ağlamayı bilmeyen birisinin dişi ağrıyınca gözyaşlarını yağmur gibi akıttığı ve Allah'tan günahlarını bağışlamasını dilediği belirtilerek başa gelen hastalıkların Allah'ın hatırlanmasına ve ondan af dilenmesine vesile olduğu vurgulanmıştır.

Mevlânâ'da nefis ve Şeytan'ın hileleri ile mücadele ederek kötü huylardan arınma yöntemlerinden birisi olarak işlenen seyr ü sülûk, 26. metinde bir Kazvinlinin vücuduna dövme yaptırması, 168. metinde ise olgunlaşma sürecini tamamlayan nohudun bir ev hanımı tarafından tencereye konularak kaynatılmasıyla somutlaştırılmış ve her iki metinde de kötü huylardan arınabilmek için seyr ü sülûkun sıkıntılarına katlanılması gerektiği vurgulanmıştır.

195.1. metinde akli temsil ettiği belirtilen ancak Leylâ'nın aşkından dolayı onu kullanamaz hâle gelen Mecnûn, deve üstünde yaptığı ve kendisini sürekli geriye götüren bir yolculuğa çıkmış, Mevlânâ'nın seyr ü sülûk olduğunu ifade ettiği bu yolculuktan kurtulabilmek için de kendisini deveden aşağı atmış ve bu esnada bacağını kırmasına

rağmen “Top olurum da onun çevganı önünde yuvarlanarak giderim” demeye devam etmiştir. Bu süreci “Beden merkebinden inip seyr ü süluk devesi önünde top olma”ya benzeten ve gelinen bu aşamadan sonraki gidişin artık” ilahî çekişle” olduğunu vurgulayan Mevlânâ, salıklere aşk çevganının darbesiyle yuvarlanmayı tavsiye etmiştir. 223.1. metinde Mevlânâ, bir kalbi olduğunu düşündüğü ruhun, geldiği asıl vatani ve varacağı menzili hakiki mahiyetiyle görebilmesi için “mücadele”yi bir yöntem olarak göstermiştir. 194. metinde gittiği gül bahçesinde başını dizlerine koyarak “murakabe”ye dalan sûfi, bir adam tarafından etrafındaki yeşil çimenlere ve çiçek açmış ağaçlara bakarak ibret alması için uyandırılınca ona “murakabe” esnasında ilahi rahmetin asıl eseri olan gönülde gördüğü bağların ve yeşilliklerin bu dünyadakilerden kat kat üstün olduğunu belirterek bu dünyadaki güzelliklerin gönül âlemindekilerin ancak bir yansıması olduğunu vurgulamıştır.

İslâm dinindeki helal ve haramları “şarap içme” bağlamında ele alan Mevlânâ, kurguladığı 101. metinde bir kimsenin aleyhinde konuşarak iftira attığı bir şeyhi, işret meclisindeyken müridine elinde içki şişesiyle yakalatmıştır. Tahkiyeye dayalı metinlerinin neredeyse tamamını “Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir” mesajını vermek için kurgulayan Mevlânâ, şeyhin elindeki kadehin ve meyhanedeki bütün küplerin şeyhin hürmetine balla doldurulduğunu göstermiş ve meyhanedeki bütün sarhoşları ağlayarak şeyhin yanına göndererek ondan şarabı bala döndürdüğü gibi kendi ruhlarını da kötülük ve pisliklerden arındırmasını istetmiştir.

118. metinde zikrullah üzerinde duran Mevlânâ, geceleri Allah’ı çokça zikreden bir adama zikrin tadını aldırılmış ve bunun ardından Şeytan tarafından vesvese verdirerek Allah’ın kendisine neden “Lebbeyk” cevabıyla karşılık vermediğini düşündürmüştür. Kalbi kırık bir şekilde uyuyan adama rüyasında görünen Hızır, adamdan zikrullahı terk etme nedenini öğrenince Allah’ın adamın söylediği her “Allah” kelimesine binlerce “Lebbeyk”le karşılık verdiğini belirtmiştir. Buradan hareketle Mevlânâ, Şeytan’ın vesvesesine kapılarak zikrullahı terk etmemek gerektiğini ve Allah’ın kendisini anan kullarına binlerce “Lebbeyk”le karşılık verdiğini vurgulamıştır.

Mevlânâ’nın dua, zikir ve ibadet konusunda önemini özellikle vurguladığı kavramlardan birisi de gönüldür. 69. metinde gözlerin görmemesi, sesin kötü olması kalp sesinin kötü olması olmak üzere üç tür körlük olduğunu belirten Mevlânâ, bu üç körlüğün bir araya gelmesi durumunun, insanın ebediyen merhametten mahrum kalmasına neden olacağını vurgulamıştır. 77. metinde Allah’tan başka kimsenin girmediği bir gö-

nül, Kabe'den üstün tutulmuştur. 102. metinde çok günah işlenmesinin, kalbin kararmasına yol açtığı, bunun da kişinin içinde bulunduğu manevî seviyeyi ve Allah'ın kullarının her hâlimden haberdar olduğunu görmesine engel olduğu belirtilmiştir. 183. metinde kendisine altın gönderen Belkıs'ın elçilerini geri gönderen Hz. Süleyman, onlara "Altın sizin olsun bana gönül getirin" diyerek insan gönlünün kâinattaki bütün hazinelerden daha değerli olduğunu vurgulamıştır. Elçileri gönderirken bu reddedişin kabul edişten daha hayırlı olduğunu belirten Hz. Süleyman, böylece onların gönlünü almayı da ihmal etmemiştir. 239. metinde Allah'ın kullarından en büyük beklentisinin saf ve halis bir kalp olduğu vurgulanmıştır. 343.3. .metinde kardeşlerinin Hz. Yusuf'u kıra gezmeye götürmek istemeleri üzerine içine bir dert ve mahzunluk çöken Hz. Yakup, gönlünün kendisini hiç aldatmadığını, hiç yalan söylemediğini belirtmiş ve bunun nedeni olarak da onda arş nurunun parıltısı olmasını göstermiştir. Hz. Yakup'un gönlüne doğanın, bu işteki fesat ve kötülüğün kesin delili olduğunu belirten Mevlânâ, Hz. Yakup'un içine düşürülen bütün şüphelere rağmen Hz. Yusuf'u gönderdiğini belirterek kaza ve kaderin önüne geçilmesinin imkânsız olduğunu vurgulamıştır.

e. Varlığı Allah'ta Eritme (Fenafillah)

Kâinattaki her şeyi Allah'ın birliğinin bir tecellisi olarak kabul eden Mevlânâ, Allah'a ulaşabilmek için varlık vehminden kurtularak maddî ve manevî varlığı Allah'ta eritmek, görünen ve görünmeyenin ötesindeki hakikate ulaşmak gerektiğini vurgulamıştır. Bu amaçla kurguladığı 4.1. metinde Hz. İsa ile Hz. Musa'yı aynı ilahi kaynağı birleyen tecelliler olarak görmeyen Yahudi padişahın durumunu somutlaştırmak için şaşı çırağa iki tane görünen şişeyi kırdırmıştır.

5. metinde Yahudi hükümdar tarafından çocuğu ateşe atılan anne kendi canını kurtarmak için puta secde etmeye niyetlenince anasını erbaadan ateşin hakemliğinde varlığını Allah'ta eriten çocuk ateş içinden seslenerek annesini Allah'a kavuşmaya davet etmiştir. Hakiki kurtuluşun Allah'ın birliğine iman ederek maddi varlıktan kurtulmak olduğuna şahit olan halk, padişahın memurlarının engel olmasına rağmen kendisini ateşe atmıştır.

21. metinde Hz. Musa ve Firavun'un aynı mânânın kulu, aynı Allah'ın birbirinden zahiren farklı iki tecellisi olduğunu belirten Mevlânâ, ezelde olduğu gibi bîrenklik (renksizlik) âlemine varıldığında bu ikisi arasında yapılan barış ve gerçekleşen birleşmenin anlaşılacağını vurgulamıştır.

27. metinde aslanın kendisinden önce imtihan ettiği kurdun hâlinde ibret alan tilki, avlanan bütün hayvanları aslanın öğünlerine paylaştırınca “ben” ve “sen” davasını terk ettiği için parçalanmaktan kurtulmuştur. Kendi varlığından vazgeçerek aşkında fani olan tilkiyi, gösterdiği bu fedakârlıktan ötürü kendisiyle bir ve aynı gören aslan, avların üçünü de ona vermiştir. Bu metinde aslanla temsil edilen Allah, varlık vehminden kurtulan ve kendisinde yok olan kulunu hem kendisiyle bir tutarak hem de arzu ettiği şeylere kavuşturarak ödüllendirmiş, yoklukta var etmiştir.

27. 1. metinde sevgilisinin varlığından ayrı bir varlığı olduğunu düşünen ve bu yüzden onun “Kim o?” sorusuna “Benim” cevabını veren âşık, bir yıl yanıp yakılarak olgunlaştıktan ve benliğini sevgilide tamamen erittikten sonra tekrar döndüğünde “Kim o?” sorusuna “Sensin” cevabını vererek sevgilisine kavuşmuştur.

53. metinde üstünde bulunduğu duvardan kopardığı kerpiçleri suya atan ve böylece suya daha çok yaklaşan adam vasıtasıyla varlık duvarından kurtularak Allah’ta yok olmak gerektiği vurgulanmıştır.

111. metinde dördünün de amacı üzüm almak olduğu hâlde dilleri farklı olduğu için anlaşamayan Arap, Fars, Türk ve Rum’u uzlaştıracak manevî bir Süleyman gelmediği için aradaki problemin çözülemediği vurgulanmıştır. Bu metinde Allah, aynı şeyi farklı dillerde söyleyen dört kişiyle tecelli etmiştir. Hâkim olduğu dört dille kişileri uzlaştırması için beklenen manevî Süleyman da Allah’ın tecellisidir.

Doğan kuşunun kazı kıra davet ettiği 123. metinde Mevlânâ, vahdeti temsil etmek için bir emniyet kalesi olarak kazın içinde bulunduğu suyu göstermiş ve insanlara su kalesinden asla çıkmamalarını öğütlemiştir.

146. metinde tek bir muma dönüşen yedi mum ve aynı an içinde hem bir ağaç hem yedi ağaç şeklinde görünen ağaçlar da Allah’ın kesretteki vahdetini sembolize etmektedir.

181. metinde Hz. Davud’a Mescid-i Aksa’yı oğlu Hz. Süleyman’ın bina edeceğini vahyeden Allah, ona oğlunun yaptığı binanın kendi yaptığı bina sayılacağını, her ikisinin bir olduğunu belirtmiştir.

213.1. metinde Hz. İbrahim, ateşe atılacağı zaman kendisine hâlini Allah’a bildirmeyi teklif eden Cebrail’e Allah’la “ayân” mertebesinde bulunduğu söyleyerek ondan aradan çekilmesini istemiştir. 230. metinde Allah’ın kullarını Hz. İbrahim’e benzeyip benzememe derecelerini ölçmek için imtihan ettiğini vurgulayan Mevlânâ, akıllı insanları pervaneye, ateşi de onlar için suya benzetmiş pervanenin ruhunun ağzından yüz binlerce kanadı olsa hepsiyle ateşlerde yanmaya hazır olduğunu dile getirmiştir.

222. metinde varlık ve benlik vehmini üstüne çıkılınca varlık ve eşyayı olduğundan farklı gösteren bir armut ağacına benzeten Mevlânâ, ondan kurtulmanın fikir, göz ve sözü eğrilikten kurtaracağını vurgulamıştır.

Ruhen ferahlamak için vehmi varlıktan kurtulmak gerektiğini belirten Mevlânâ, bu mesajı vermek için kurguladığı 229. metinde bir sûfinin iç sıkıntısı geçirdiği bir zamanda cübbesinin önünü yırtarak ferahlamasını sağlamış ve yırtık cübbenin adını ferecî (ferahlık) koymuştur.

233. metinde mumcu tarafından yok olması için döküldüğü ifade edilen mum, mumcuya “Ben de yokluğa kaçtım” cevabını vermiştir. Bu metinle Allah’ın insanları maddî varlıklarından sıyrılıp kendisinde yok olmaları için yarattığını belirten Mevlânâ, mumla temsil edilen insanı yaradılış gayesine uygun hareket ettirmiştir.

f. Kaza ve Kadere İman

8. metinde av hayvanları ile Cebrîleri aslanla Cehdîleri temsil eden Mevlânâ, av hayvanları vasıtasıyla aslanı çalışma ve gayreti bırakarak tevekkül etmeye davet etmiş, bu durumu desteklemek amacıyla da 8.1. metni anlatarak insanın ne yaparsa yapsın Allah’ın kazasından kaçamayacağını, takdir olunanın mutlaka gerçekleşeceğini belirtmiştir. Aslanın gösterdiği deliller neticesinde cebrîlikten vazgeçip çalışmayı tevekkül etmeye tercih eden av hayvanları buna rağmen aslana daha önce verdikleri sözü tutmaya devam ederek her gün içlerinden birini aslana yem olarak göndermekten geri duramazlar. Onları çelıştikleri bu durumdan kurtaracak olan cehdîlik ve cebrîlik tartışmasında Mevlânâ’nın görüşlerini temsil eden tavşan olacaktır. Yem olma sırası kendisine geldiğinde bu cevr ü cefanın nereye kadar süreceğini haykırarak isyan eden tavşan “kendisine Allah tarafından ilham edilen bir hile” ile aslanı kuyuya düşürmüş ve oynayarak av hayvanlarına müjde vermeye gelmiştir. Kendisine zalim aslanı nasıl bir hile ile kandırdığı sorulduğunda ise “Allah’ın emir ve güvencesiyle” diyerek Allah’ın kendisine kuvvet ve kalbine de nur ihsan ettiğini belirtmiştir. Burada kaynağını Allah’tan alan kuvvet “çalışma ve gayret”i yani cehdîliği, Allah tarafından ihsan edilen nur ile “Allah’ın emir ve güvencesi” ise cebrîliği yani tevekkülü temsil etmekte ve ancak iki görüş arasında bir uzlaşma sağlandığında başarıya ulaşılacağı vurgulanmaktadır. Ancak tavşan vasıtasıyla av hayvanlarına verilen bir nasihat daha vardır zafer sarhoşluğuna düşmemeleri ve bu durumla sevinmemeleri. Buradan hareketle çalışma ve gayretin de Allaha dayanıp güvenmenin de asıl kaynağının Allah olduğu, her ikisinin de onun bir tecellisi olduğu, iki

yola başvurularak elde edilen zaferlerin de yine Allah'tan bilinerek benlik davasına düşülmemesi gerektiği vurgulanmıştır.

Çalışmayı ve gayreti (Cehdiyye) temsil ettiği hâlde av hayvanlarının ayakları ile kendisine yem olmaya gelmesini bekleyen aslan ve onun gayretleriyle Cebrîlikten vazgeçerek çalışmayı tercih etmeye başladıkları hâlde her gün içlerinden birisini aslana gönderen, koşulsuz bir teslimiyet içinde “ahde vefa göstermesi” beklenen av hayvanlarının temsil ettikleri görüşlerle davranışları arasında bir tutarsızlık söz konusudur. Ehlisünnet inancını temsil eden tavşanın ise hem gönlüne hile ile aslana galip gelme düşüncesi Allah tarafından ilham edilmiş, hem de bunu gerçekleştirmek için Allah tarafından kendisine kuvvet (cüz’i irade) verilmiştir. Tunç (1994: 167, 170, 172) Ehlisünnet, Mu'tezile ve Cebriyecilerin cüzi ve külli irade konusundaki görüşlerini mukayeseli olarak şöyle değerlendirmiştir:

Ehlisünnetin çoğunluğuna göre ihtiyârî, yani isteğe bağlı fiillerin yaratıcısı diğer fiillerde de olduğu gibi Yüce Allah'tır. Başka bir deyişle kulların fiillerinin hepsi Allah'ın mahlûkudur, fakat ihtiyârî fiillerde kul zorlanmış ve çaresiz bırakılmış değildir. Kulların fiillerinde tealluk eyleyen ilâhî irade (Allah'ın iradesi), onların kendi ihtiyarlarına ve cüzi iradelerine tealluk edilmiş olmakla beraber, kullardan hayrı ihtiyar edenlere (seçenlere) hayrı, şerri ihtiyar edenlere de şerri yaratır. Bu suretle sözü edilen fiiller kula nispet olunup haklarında mükâfat veya mücazât gelir (167). (...) Mu'tezile mezhebine göre “kul ihtiyârî fiillerinin hâlıkıdır, yani yaratıcısıdır, kulların fiilleri Allah'ın mahlûku değildir” (170). (...) Cebriye mezhebi bu konuda, yukarıda işaret edildiği gibi Mu'tezile mezhebinin tam zıddı bir görüş beyan etmekle ifrat üzere bir yol tutmuşlardır. Çünkü onlar, insandan kudret, irade ve ihtiyarı tamamen uzaklaştırıp, insanları cansız varlıkların durumuna indirmişlerdir. Onlara göre insanlar her türlü hareket ve hareket-sizliklerinde, bütün işlerinde mecbur ve zorunludurlar, kendiliklerinden bir şey yapmazlar (172).

Kader konusunda ehlişünnet inancını tasavvufla uzlaştırmaya gayret gösteren Mevlânâ, Allah'ın gönle verdiği ilham ve kuvvet neticesinde elde edilen zaferlerden sonra sevinmemeyi, benlik davasına düşmemeyi, maddî ve manevî varlığı Allah'ta yok etmeyi, görünen ve görünmeyenin ötesine kendini teslim etmeyi savunmuştur.

Kuşların hünelerini Hz. Süleyman'a anlattıkları 9. metinde sıra kendisine gelen Hüthüt'ün havada uçarken toprağın altındaki suyu görebildiğini belirtmesi üzerine ona haset ederek yalan söylediğini iddia eden ve bunu gerekçelendirmek için de daha önce fark etmediği bir tuzağı öne süren karga karşısında Hz. Süleyman, Hüthüt'e yalının kendisine hiç yakışmadığını belirtmiştir. Bu duruma çok içerleyen Hüthüt, Hz. Süleyman'a vefa göstererek yalan söylediğine inanıyorsa başını kesmesini istemiş tuzağı görememe sebebi olarak da ilahi kazanın akıl gözünü kapatması olduğunu belirtmiştir. Bu durum karşısında kader üzerine teslimiyetçi bir tavır sergileyen Mevlânâ, kaza ve kaderi inkâr edenlerin bu inkârlarının da kaza ve kaderin bir sonucu olduğunu vurgulamıştır.

9.1. metinde her şeyin asıl mahiyetiyle ve Allah'ın ilmindeki şekliyle Hz. Âdem'in ruhuna ilham edildiği belirtilerek Hz. Âdem'in vermiş olduğu lakapların değişmeyeceği, onun "çevik" ve "atik" dediğinin "tembel" olamayacağı vurgulanmış ancak Hz. Âdem'in de sahip olduğu bu ilme rağmen kaza ve kaderin hükmüne karşı koyamayarak "şüphe", "tereddüt" ve "hayret" duygularıyla kendisine yasak edilen meyveyi yemek için koştuğu, bunun ardından da pişman olup af dileyerek "Ey Rabbimiz, biz nefsimize zulmeyledik, vah bize" dediği vurgulanmıştır. 11. Metinde Allah, Hz. Âdem'e işlediği suçun kendi kaza ve kaderinin bir neticesi olduğu halde neden özür dilediğini sorunca Hz. Âdem, korkusundan dolayı edebi elden bırakmadığını belirtmiştir. Bunun üzerine Allah, Hz. Âdem'i edebi terk etmekten muhafaza edenin de kendisi olduğunu vurgulamıştır. Aynı metinde Şeytan'ın ebediyen lanetlenmesinin gerekçesi olarak işlediği suçu Allah'a izafe etmesi gösterilmiştir Buradan hareketle Mevlânâ'nın yaşanılan her şeyin Allah'ın kaza ve kaderinin bir neticesi olduğunu kabul ettiği sonucuna varılır.

13.1. metninde Amr'ı okla vuran Zeyd'in bu davranışı karşısında "Oku atan Zeyd olsa da dertleri yaratan Allah'tır" mesajı verilmiş ve "Sizi de amellerinizi de yaratan Allah'tır" (37/96) âyetine gönderimde bulunulmuş, görünen ve görünmeyen ötesindeki hakikatin Allah olduğu vurgulanmıştır.

135. metinde kendisini tembel yarattığı için Allah'ı suçlayan adam, ondan çalışmadan rızık istemiş ve dua ederken kapısının kilidini kıran öküzün Allah tarafından gönderildiğine inanarak onu hiç düşünmeden kesmiştir. Bu durumu Hz. Davud'a şikâyet eden sığır sahibi haksız bulunmuş ve başına gelen şeyin yıllar önce işlemiş olduğu bir cinayetten kaynaklandığı ortaya çıkmıştır. Metnin sonunda Allah'ın işlenen günahları örttüğünü vurgulayan Mevlânâ, hem hiçbir şeyin görüldüğü gibi olmadığını hem de insanlara yapılan maddî ve manevî yardımların günahların örtülmesine vesile olduğunu vurgulamıştır.

265.1. metinde Allah'a kayıtsız şartsız tevekkül edenlerin yanında bir tavır sergileyen Mevlânâ, rızık konusunda tevekkülün doğruluğunu anlamak isteyen bir dervişi bir dağa göndermiş ve açlıktan perişan olduğu bir zamanda kendisini fark eden bir kervan tarafından zorla doyurulmak istenmesi üzerine sırrın rızık verenin Allah olduğunun farkında olmak olduğunu idrak ederek içine düştüğü imtihan ve deneme tuzağından kurtulmuştur. Mevlânâ, metnin sonunda rızıkın sabredencilere ne hoş yettiğini vurgulamıştır.

276. metinde bir Cebrî ve mümini tartıştıran Mevlânâ, her ikisine savunduğu görüşleri açıklamış ve onlar bu görüşleri tutarlı bulup tatmin oldukça Cebriyeciler ile Kaderiyeciler arasındaki münakaşanın kıyamete kadar sürüp gideceğini vurgulayarak bunun gerekli bir durum olduğunu belirtmiştir.

277. hikâyede yaptığı işin Allah'ın takdiri ile gerçekleştirildiğini söyleyen bir hırsıza bekçi tarafından yakalamasının da Allah'ın takdiri ile gerçekleştirildiğini söyleyen Mevlânâ, kader konusunda insana verilen cüzî iradenin yok sayılmasının karşısında bir tavır sergilemiştir. Aynı tavır, 278. metinde her ikisi de gerçekleştirdikleri şeylerin Allah'ın takdiri olduğunu söyleyen bir turp hırsızı ile ona iki üç yumruk vuran dükkân sahibi için; 279. metinde okuyucunun bıyığını sakalını yolduğunda hoş görülüp görülmeyeceği sorgulanan adam için, 280. metinde iradesini arzu ve istekleri için devreye sokarken nimete şükür vakti geldiğinde onu inkâr eden kişiye cehennemden verdiği "kendini yakışının da Allah'ın takdiri ile olduğu" cevabı için, 281. metinde bir bağda hırsızlık eden adamın "Allah'ın bağından, Allah'ın kulu, Allah'ın lütfettiği elmayı yerse" savunmasına karşılık onu döven bağ sahibinin verdiği "Allah'ın kulu, başka bir kulu, Allah'ın sopasıyla güzelce dövüyor" cevabı için de geçerlidir.

282. metinde insanın kendisine Allah tarafından verilen cüzî iradeden ötürü davranışlarından sorumlu olduğunu göstermek için boyunduruğa girmeyen bir öküzün bile dövülüp horlanmasını tecride dayalı olarak somutlaştıran Mevlânâ "Öküz bile hizmetten kaçarsa mazur sayılmıyor da öküzün sahibi kaçarsa mazur görülür mü?" diyerek kader ve insanın sorumluluğu konusundaki tavrını ortaya koymuştur.

331. metinde Allah'a gönülden tevekkül eden bir saidin kendisini minareden attığı takdirde elbisesine dolan rüzgâr vasıta kılımarak Allah tarafından parçalanmaktan kurtarılacağını belirten Mevlânâ, bu tevekkül inancına sahip olmayanların kendilerini rüzgârın önüne atmamasını istemiştir. Mevlânâ'nın Allah'a tevekkül etme konusunda hassas olduğu nokta kişinin samimiyeti ve Allah aşkına yaslanmasıdır.

g. Diğer Dinî ve Tasavvufî Değerler

Mesnevî'de kurgulanan tahkiyeye dayalı metinler vasıtasıyla işlenen diğer dinî değerler "kanaat, şükür ve memnuniyet", "hayır ve şer", "Kur'an", "Levh-i Mahfûz", "tebliğ", "ibn-i vakt olmak", "zaman ve ân", "terk", "yakîn", "inziva", "ecir", "ilahî nur" ve "sadece Allah'a dayanıp güvenmek"tir.

2. Aşk

Ruhuna Allah tarafından verilen ilahî yanışla gönlü nar gibi parça parça olan Mevlânâ, aşkı bütün benliğiyle yaşamış ve metin kişilerine de hem mecazî hem ilâhî boyutuyla yaşatmıştır. Mevlânâ için aşk –vücûd/ vahdet konusundaki düşüncelerine paralel şekilde-, ister mecazî ister hakikî olsun, maddî ve manevî varlığı sevgilide eriterek tamamen O’nda yitmek, O’na dönüşmek ve araya giren hiçbir vasıtaya tahammül edememektir.

Aşk kavramı tasavvufta “mecâzî” ve “hakikî” olmak üzere iki şekilde değerlendirilmektedir. Mecâzî aşk, “İnsanın insanı veya diğer yaratıkları sevmesi, beşeri aşk” (Uludağ, 2002: 237) şeklinde tanımlanırken hâkikî aşk, “İlâhî aşk, Allah’ın kulu sevmesi ve kulun Allah’ı sevmesi şeklinde iki türü vardır; Allah kulunu, kulu Allah’ı seviyorsa buna muaşaka (sevişme) denir” şeklinde ifade edilmiştir (Uludağ, 2002: 153). 2. metinde âşık olduğu kuyumcuya kavuşarak hastalıklarından kurtulan cârîye, hekimin hazırladığı şerbetin etkisiyle maddî güzelliğini yitiren kuyumcudan tamamen soğumuş, böylelikle hastalık ve aşktan tamamen kurtulmuştur. Buradan hareketle Mevlânâ’nın tedavi edilmesi gereken bir hastalık olarak işlediği, maddî güzelliğe duyulan aşkın gelip geçici olduğu sonucuna ulaşılabilir. Ancak Mevlânâ, bu metinde mecazî aşktan hakikî aşka geçiş sürecini işlememiş, okuyucuyu, “ilâhî aşk”a ulaşarak tamamlanacak olan aşk yolculuğunun ilk durağı olan “mecâzî aşk”a kadar getirmiştir.

Mevlânâ’ya göre “aşk”, “sevgili” ve “güzellik” kavramları kişiden kişiye değişmektedir. 4.3. metinde Leylâ’yı diğer güzellerden farklı bulmayan ve Mecnûn’u perişan etmesine şaşırın halifeye Leylâ’nın “Sen Mecnun olmadığın için sus!” demesi bu durumu somutlaştırmaktadır. 125. metinde Leyla’nın mahallesinde yaşayan bir köpeği, Allah’ın çözülmaz bir tılsımı ve Leyla’nın mahallesinin bekçisi olarak değerlendiren Mecnun, onu okşayıp öpmüş, etrafında tavaf etmiş ve ona gül şerbeti vermiştir. Buradan hareketle Mevlânâ’da aşk, insana sevgiliyle ilgili her şeyi değerli göstermekte ve onların mahiyetini değiştirmektedir. Aynı durumun işlendiği 165. metinde bir âşık, en beğendiği, kendisine en hoş görünen şehrin içinde sevgilisinin bulunduğu şehir olduğunu itiraf etmiştir.

134. metinde insanın “an”a hükmedememesi gerçeğinden hareket eden Mevlânâ, bir sevgiliyi âşığının kendisine aşk mektubu okumasına sitem ettirmiştir. Bunun üzerine âşık vuslata erdikleri hâlde sevgilisinde önceki senenin visâl hâlini göremediğini belirtmiş, sevgili de bunun üzerine âşığın kendisindeki bir hâle âşık olduğunu, hâle hükme-

dilmediğini, bu sebeple de kendisinin önceki yılki sevgiliyle aynı olmadığını vurgulamıştır. Mevlânâ'ya göre kâinatta her şey bir değişim ve dönüşüm içindedir ve bu yüzden sevgi ve aşka hükmeden “an”dır.

139. metinde büyük bir adamın oğlu, kötü bir kadına âşık olmuş, malını mülkünü onun yolunda harcamış ve düştüğü bu felaketten kurtulabilmek için bir zahitten himmet bekleyerek herkesten dua istemiştir. Buradan hareketle Mevlânâ, insanı maddi ve manevi yıkıma sürükleyen bir aşktan kurtulmak gerektiğini vurgulamış, “temiz ağızla edilecek dua”yı bu felaketten kurtuluş yöntemi olarak göstermiştir.

151. metinde âşık olanların –hem maddî hem manevî- varlık ve benlikle alış ve rişi kestikleri, aşk ve muhabbette sadık olanların varlığa bağımlı olmadıkları vurgulanmıştır.

162. metinde suç işleyip gözden düştüğü, gizlenmeye mecbur kalarak diyar diyar dolaşmak zorunda kaldığı halde Sadr-ı Cihan'ı sevmekten ve özlemekten vazgeçmeyen vekili, onun kendisine duyduğu öfke ve intikam arzusuna rağmen onsuz yapamayarak huzuruna tekrar dönmüş, onu gördüğünde kendinden geçerek bütün halkı aşkına hayran bırakmıştır. Burada halkı kendisine hayran bırakan aşk, insanın iradesi dışında gönlünü yakan ve şartlar ne olursa olsun vazgeçilemeyen bir duygudur.

169. metinde Allah aşkıyla mest olan Hz. Davud, kendisinde ilâhî aşkın galip geldiği zamanlarda sarayını ve dostlarını terk ederek (terk-i dünya), dağlara Zebur okumaya gitmiş ve Allah, bu aşkın hürmetine dağlara Hz. Davud'la birlikte Zebur terennüm ettirmiştir. 212. metinde Allah, Hz. Musa'ya onu çok sevdiğini vahyetmiş ve kendisine bu sevginin nedenini sorunca ona hayırda da şerde de hatırında Allah'tan başka bir şey bulunmamasını göstermiştir. Bu metinde Mevlânâ, Allah'ın bir kulu çok sevmesini onun hayra ve şerre eşit mesafede durmasına ve her iki durumda da Allah'ı unutmamasına bağlamıştır. 259.2. metinde gözleriyle birbirine işaret eden huriler, Allah âşıklarının tertemiz olarak ona geri döndüklerini, dünya sürgününde çektikleri bütün ıstırapların mükâfatını alacaklarını söylemişlerdir. 359. metinde Arap padişahı İmriülkays, saltanatı terk ederek “ülkeden münezzeh olan”ı aramaya koyulmuş, Tebük'e gelerek orada amelilik yapmaya başlamıştır. Bu durumu öğrenen Tebük padişahı onu bulup sohbet etmiş ve o da tahtından tacından soğuyarak saltanatı terk etmiştir. Bu durum karşısında aşkın böyle suçları bir kere işlemediğini belirten Mevlânâ, Allah aşkıyla saltanatlarını ve ülkelerini terk eden daha nice padişah olduğunu vurgulamıştır. 366. Metinde Allah âşığından cennetin de cehennemin de korktuğunu belirten Mevlânâ, onun kurtuluşunun ne

cennette ne cehennemde olduğunu vurgulamıştır. Mevlânâ'ya göre Allah âşığının tek maksadı Allah'tır.

175. metinde namus konusunda Allah'ın kullarını koruyuculuğu üzerinde duran Mevlânâ, sevgiliye karşı edepli olunmasını vurgulayarak gösterilen sabır, sadakat ve vefanın insanı vuslata eriştireceğini vurgulamıştır. 317. metinde sevgilisinin kendisine buluşmayı vadettiği âşık, vuslat saatinde uykuya dalmış ve uyandığında sevgilisinin cebine ceviz doldurarak gitmiş olduğunu görmüştür. Buradan hareketle Mevlânâ, arzu edilen şeylere kavuşulacağı zaman dalınan gaflet uykusunun sonunun hüsrân olduğunu vurgulamıştır.

213. metinde padişaha âşık olan ancak onun gazabına uğrayarak gözden düşen bir nedim, affedilmesi için araya giren şefaatchiyi bir fazlalık olarak değerlendirmiş ve onunla dostluğunu kesmiştir.

217. metinde -herkesin kaybolduğunu düşündüğü- ancak öldürülerek yüz yıl sonra tekrar diriltilen Hz. Üzeyir, kendisi genç oğulları yaşlanmış olduğu hâlde onlarla karşılaşınca baba sevgisinden kaynaklanan bir "müjde"ye dönüşmüştür.

Aşkta önemli olanın vefalı olmak, maddî ve manevî varlıktan kurtularak sevgiliye de yok olmak olduğunu belirten Mevlânâ, 245. metinde sevgilisinin önünde onun için yaptığı hizmetleri sayıp döken bir âşığa, sevgilisi tarafından bunların tamamen teferruat olduğunu bildirerek sitem ettirmiştir. Âşık, sevgilisi kendisine asıl yapması gerekenin ölmek, yok olmak, aşk uğrunda ölümü göze almak olduğunu söyleyince şikâyet etmeden neşeli bir şekilde ölüp gitmiş, yüzündeki tebessüm ise ebedî kalmıştır. 260. metinde tıkanıklık hastalığına yakalanan Mecnûn, öylesine Leyla'ya dönüşmüştür ki kendisini tedavi etmek için kan almak isteyen doktorun neşteri ansızın Leyla'ya batırarak onu yaralamasından korkmuştur. 271. metinde kendi varlığından vazgeçip Leyla'ya dönüşen Mecnûn, dünya saltanatından da vazgeçmiş etrafına toplanan yırtıcı hayvanların tehlikesinden kendisini esirgemeyerek onlarla âdetâ akraba olmuştur. 292. metinde Mecnûn, kendisine Leyla'dan daha güzel bir kız bulmayı teklif eden akrabalarına Allah'ın kendisine Leyla'nın suretiyle ilahî bir şarap sunduğunu söylemiştir. Mevlânâ, buradan hareketle Allah'ın insanlara aynı suretlerden farklı mânâlar sunduğunu, varlık ve eşya algısının kişiden kişiye değiştiğini vurgulamıştır. Tecride dayanarak Hz. Yusuf'a babasının duyduğu şefkati şarapla, Zeliha'nın duyduğu aşkı, şeker ve afyonla, kardeşlerinin duyduğu öfkeyi zehirle somutlaştıran Mevlânâ, 293. metinde de aynı mesajı vurgulamıştır.

261. metinde kendisine “Beni mi çok seviyorsun yoksa kendini mi?” diye soran sevgilisine bir âşık, tepeden tırnağa onunla dolu olduğunu, kendisi için bu iki sevgi arasında bir fark bulunmadığını söylemiştir.

Varlık ve eşyanın mahiyetinin onlara yöneltilen duygunun mahiyetini de etkilediğini düşünen Mevlânâ, baki olana duyulan sevginin baki, fani olana duyulan sevginin ise fani olduğunu vurgulamak için kurguladığı 291. metinde ölen çocuğunun mezarına giden bir annenin çocuğuna duyduğu sevgi ve aşkın ebedi olamayacağını vurgulamıştır.

307. metinde Türk halk hikâyelerine benzer şekilde (Alptekin, 2002: 37) resmini gördüğü bir cariyeye âşık olan Mısır halifesi, onu alıp getirmesi için komutanlarından birini Musul’a göndermiştir. Cesaret ve yiğitlikte halifeden üstün durumdaki komutan da cariyeye âşık olunca durumu öğrenen halife -bu durumun başına daha evvel eşlerini ellerinden aldığı insanlar yüzünden geldiğini kendisine itiraf ederek- cariyeden pek hoşlanmadığını gerekçe gösterip onu komutana vermiştir. Buradan hareketle kişinin daha önce yapmış olduğu hataların özel hayatında başına gelecekler konusunda belirleyici rol oynadığı sonucuna ulaşılabilir.

310. metinde efendisinin kızına âşık olan Hintli kölenin aşk derdi, efendinin karısı tarafından anne şefkati gösterilerek ve tatlı dille öğrenilmiştir. Bir hastalık olarak değerlendirilen beşerî aşktan kurtarılmak istenen Hintli köle, âşık olduğu kızla şeklen evlendirilmiş ve gerdek gecesi yanına karanlıkta kim olduğunu fark edemeyeceği bir delikanlı gönderilerek âşık olduğu kızdan maddî anlamda soğuması ve ondan kendi rızasıyla vazgeçmesi sağlanmıştır. Mevlânâ, hikâye kişilerini bir hastalık olarak değerlendirdiği beşerî aşktan kurtarabilmek için “âşık olunan kişiden soğutma” yöntemini etkili bir şekilde kullanmıştır.

3. Çalışkanlık

Çalışkanlık değerini “Bir işi en iyi yapacak olan o işin ehli olan kişidir” mesajını vermek amacıyla kurgulayan Mevlânâ, 2. metinde Allah tarafından padişaha önce rüyasında gösterilip ardından saraya gönderilen hekim için “dosdoğru” ve “hekim-i ilâhî” ifadeleri kullanılmıştır. “Kuyruğunun altına diken konulan eşek”i kurtarmak için akıllı birinin gerekli olduğunu vurgulayan Mevlânâ, buradan hareketle de hasta cariyeyi kurtarmak için gönderilen ilahî doktorun işinde üstat olduğunu belirtmiştir.

89. metinde görevde terfi etme ve azledilme üzerinde duran Mevlânâ, muhtesipken vezirliğe terfi eden kimse için “talihli” ifadesini kullanırken padişah tarafından

muhtesip yapılan bir vezirin bu durumunun yaptığı kötü bir işten kaynaklandığını vurgulamış ve bunu bir “düşüş” olarak değerlendirmiştir.

259. metinde teker teker gönderdiği beylerden bir kervan hakkında sorduğu soruların cevabını isteyen Gazneli Mahmut, onlardan sadece yönelttiği sorunun cevabını alabilmiştir. Daha önce aynı şekilde imtihan ettiği kölesi Ayaz’ın kervanın yanına bir defa gidip bütün soruların cevabını öğrenerek döndüğünü belirten Gazneli Mahmut, titiz çalışmanın, verilen görevi hakkıyla yerine getirmenin ve içinde bulunulan durum ve olaylara geniş açıdan bakabilmenin önemini vurgulamıştır.

315. metinde bir kervan, bekçinin uyuyakalması sonucu bir hırsız tarafından soyulmuş ve kendisini haklı göstererek aklamak isteyen bekçi yalana başvurarak gelen hırsızların çok kalabalık olduğunu ve kendisini ölümlle tehdit ettiklerini söylemiştir. Burada görevi hakkıyla yerine getirme bilincinin ihmal edilmesi, sakınılması gereken ikinci bir durum olan yalan söylemeyi de beraberinde getirmiştir.

348.1. metinde Allah’ın, tebliğ görevini hakkıyla yerine getirebilmeleri için bütün peygamberlere çobanlık yaptırdığı belirtilerek bu işin insana öfkeye gem vurmaya, akıl ve tedbirle hareket etmeyi öğreterek onu vakar, sabır ve hilm sahibi yaptığı vurgulanmıştır.

312. metinde evine giren hırsızın görebilmek için yaktığı çakmağın hırsız tarafından defalarca söndürülmesi üzerine çakmağın kendiliğinden söndüğüne hükmeden ev sahibi, pes ederek çakmağı tekrar yakmaktan vazgeçmiştir. Metnin sonunda Allah’ı inkâr edenlerin de gönlünde bir ateş söndüren olduğunu belirten Mevlânâ’nın, iman hırsız olan Şeytan’la mücadele konusunda insanları pes etmemeye davet ettiği sonucuna ulaşılabilir.

4. Sır saklama

Mevlânâ, hikâye kişilerini sır saklama konusunda sık sık uyararak zaman zaman onlara sır saklatmıştır. 2. metinde hasta cariyenin derdinin bir kuyumcuya duyduğu aşk olduğunu öğrenen ilahî hekim, cariyeden bu sırrı padişahın gizlemesini istemiş, kendisi de bu sır hakkında -onu padişaha cariyenin iyileşmesi için gerekli olan bir tedavi yöntemine dönüştürdükten sonra- kısmen bilgi vermiştir.

4. metinde Hristiyanlar arasına fitne sokmak amacıyla akla gelmedik hilelere başvuran vezir, kendisini öldürmeden önce başına toplanan on iki Hristiyan emirin her birine kendisini veliaht tayin ettiğini söylemiş ve bu sırrı saklamasını tavsiye etmiştir. Saklanan bu sır, vezirin ölümünün ardından açığa çıkmış ve fitne ateşini körükleyerek

yüz binlerce insanın ölümüne sebep olmuştur. Bu metinde akıl ve mantığı devre dışı bırakarak din adamına koşulsuz kabul temine yedirilen sır saklama motifinin bir fitne vesilesine dönüşebileceği vurgulanmıştır.

35. metinde kendisine insanların manevi mahiyetlerini apaçık görebilme yetisi verilen Zeyd bin Hârise, bildiği her şeyi her yerde söylememesi hususunda Hz. Muhammed tarafından uyarılmıştır.

128. metinde Mevlânâ, sır saklamayı eşler arasında bir sevgi ve güven mekanizması olarak Hz. Musa'nın -Firavun'un yasaklamasına rağmen gece beraber olan anne ve babası vasıtasıyla işlemiştir. Hz. Musa'nın doğumu birbirinden mahrum edilen eşler arasındaki yoğun istek ve sır saklama vasıtalarının arkasına gizlenmiştir.

137. metinde Allah'ın, "inşallah" demeyi ihmal ettiği için kendisine verdiği sözü tutamayan bir zahidi hırsızlık iftirasına uğratarak elini kestirmesi işlenmiştir. Kendisine göklerdeki şikâyet kapısı kapatıldıktan sonra iki eliyle zembil örme kerameti nasip edilen zahidin sırrı, halkın suizannından kurtulabilmesi için açığa çıkarılmıştır. Bu metinde sırrın ortaya çıkarılması, Allah dostlarını suizandan kurtarma vasıtası olarak işlenmiştir.

205.2. metinde Hz. Ali'ye bir sır veren Hz. Muhammed, ondan bunu kimseye söylememesini istemiştir. Çölde bir kuyuya rastgelen Hz. Ali, ona doğru eğilerek "Hu" dediğinde kuyu suyu kan kesilmiş, bir süre sonra bu kuyunun yanından geçerek ondan su çekilmesini emreden Hz. Muhammed, kan kesilmiş kuyu suyunu görünce "Anlaşılan benim söylediğim sırrı Ali kuyuya ifşa etmiş" demiştir. Bu metinde ilahî sırları saklamanın zorluğu ve tahammül edilmezliği ile dünyadaki maddî varlıkların mahiyeti üzerinde gerçekleştirilecekleri değişim ve dönüşüm işlenmiştir.

5. Bilgi ve Akıl

Kurguladığı metinlerde bilgi ve akla, merak ve öğrenme arzusu ile işinde ehil kişilere sorular sorulmasına verdiği önemi gözler önüne seren Mevlânâ, insana fayda yerine zarar getirdiği durumlarda akli devre dışı bırakmayı söylemekten de çekinmemiştir.

2.2. metinde kuyruğunun altına diken konulan eşeği kurtarması için beklenen – işinde ehil olan- kişinin taşınması gereken temel nitelik olarak akıllılığı göstermiştir.

12. metinde Hindistan'a gitmeden önce kendisine ne hediye istediğini soran tüccardan hâlini Hindistan'daki hemcinslerine anlatmasını isteyen tûtî, ölü taklidi yaparak özgürlüğüne kavuşan Hint tûtîsinin tacir vasıtasıyla iletlediği fiilî nasihatine uyarak esaretten kurtulmuştur. Böylece yerinde ve zamanında devreye sokulan aklın işlevselliği vurgulanmıştır.

79. metinde aklın gerektirdiklerini yerine getirerek evlendiği namuslu dokuz kadının kötü yola düştüğünü, bu yüzden onuncu evliliğinde kötü bir kadını nikâhlandığını belirten Delkak, akıllıca hareket etmekle fayda değil zarar gördüğünü vurgulayarak ömrünün geri kalan kısmında delice hareket etmeye karar verdiğini belirtmiştir. Mevlânâ, bu metinde fonksiyonel –hatta bunun da ötesinde Makyevalist- olarak değerlendirilecek bir tavırla insanın fayda sağlamak yerine zarar gördüğü durumlarda aklın devre dışı bırakılması gerektiğini vurgulamıştır.

80. metinde ilminden ötürü halk tarafından kadı tayin edilmek istenen adam, bu durumdan kamıştan bir ata binip kendini deliliğe vurarak kurtulmuş ve viranelerde gizlenen bir hazine olmayı tercih ettiğini vurgulamıştır. Mevlânâ, bu metinde sahip olunan akıl ve ilmin kişiyi hâlimden memnun etmesini, makam ve mevki elde etmek için kullanılmasına tercih ettiğini göstermiştir.

100. metinde Kelîmu'l-lah olan Hz. Musa'nın bile Hızır'ın davranışlarındaki sır ve hikmeti anlayamadığını ve aklının gayb âlemini idrak etmede yetersiz kaldığını belirten Mevlânâ, halktan birinin bu konuda yetersiz kalmasını yadırgamamak gerektiğini vurgulamıştır.

148. metinde ahmaklığı İsm-i Âzam'ın bile tedavi etmekte yetersiz kaldığı “kahr-ı ilâhî bir hastalık” olarak değerlendiren Mevlânâ, Hz. İsa'nın ahmaklardan dağa kaçmasını işlemiştir. 195. metinde Mevlânâ, Hz. Muhammed'in bir hadisinde “ahmak olan bizim düşmanımızdır, yoldan çıkararak bir gulyabanidir” dediğini belirtmiştir.

166.1. metinde insanın kendisine rahatsızlık veren durumdan kurtulmak için kullanılacağı vasıtaların akıllıca seçilmesi ve işlevsel olması gerektiğini vurgulayan Mevlânâ, sırtında hükümdar kösü çalındığı için gürültüye alışkın olan deveyi def çalarak ürkütüp kaçırmak isteyen tarla bekçisi çocuğun bu tavrını akıllıca bulmamıştır.

183. metinde Belkıs'ın -ülkesinin toprağı altın olan- Hz. Süleyman'a kerpiç şeklinde altınlar göndermesi ile insanın Allah'ın huzuruna akli hediye olarak götürmesini paralel olarak değerlendiren Mevlânâ, huzur-ı ilahîye hediye olarak götürülen aklın orada yol toprağından daha kıymetsiz olduğunu söylemiştir. Elçilerin hediyesini Belkıs'a geri gönderen Hz. Süleyman'ın onlara “Altın sizin olsun, bana gönül getirin” demesi Mevlânâ'nın “akıl” ve “gönül” ikileminde hangisine yakın durduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

205. metinde göldeki üç balıktan “akıllı” olan birincisi, çektiği pek çok sıkıntının ardından nur denizine kavuşmuş, “yarı akıllı” olan, balıkçılara kendisini ölü göstererek –ölmeden evvel öler- sürüne sürüne tekrar ulaştığı gölde kalmayı başarabilmiş, “ah-

mak” olarak değerlendirilen üçüncüsü ise ne yapacağını bilemeden sağa sola sıçramış ve balıkçılara yakalanarak tavada kızartılmıştır. Kendisini yakalayan balıkçılara onu bu durumdan kurtarmak için daha önce uyarıcılar geldiğini itiraf eden üçüncü balık, göle tekrar gönderildiğinde aklında denize ulaşma arzusundan başka bir şey olmayacağını vaat etmiştir. Metnin sonunda insana Allah’a ettiği yemini bozduran akla “ahmaklık” adını veren Mevlânâ, yeminini bozup cehenneme düşenler için son pişmanlığın fayda etmeyeceğini ve iman-ı yeisten kaynaklanan dünyaya tekrar gönderilme taleplerinin dikkate alınmayacağını vurgulamıştır.

205.1. metinde ahmaklık ve cahilliği “yama kabul etmez bir yırtık” olarak tanımlayan Mevlânâ, ahmak ve cahillere nasihat etmeyi çorak toprağa tohum ekmek olarak değerlendirmiş ve insanları bu konuda uyarmıştır. 195. metinde şehveti diri kölesini hizmetten uzaklaştıran padişah, onu affetmeme gerekçesi olarak ahmaklık hastalığını kendisine de bulaştırması ihtimalini göstermiştir.

224. metinde Mevlânâ, insan aklının tekâmül sürecini geçilen her aşamadaki aklın bir önceki hâlini beğenmediği bir aşamalar silsilesi olan devir nazariyesi ile açıklamıştır.

225. metinde “gafil insanlar”, “Allah’ın, akıllı kimseler tecelli ateşinin hicabından yanmasın diye yarattığı kar dağları” olarak tanımlanmıştır. Mevlânâ’ya göre Allah’ın kâinatta yarattığı hiçbir şey boşuna değildir, hepsinin var oluşun aşkla dönen akışında yerine getirmekle yükümlü olduğu –en az- bir fonksiyonu vardır.

257. metinde ölümün gerekliliği konusunda birbirine zıt görüşlere sahip iki hikâye kişisini tartıştıran Mevlânâ, metnin sonunda “yalancı aklın” kişiye her şeyi tersinden gösterdiğini belirterek Allah’tan bir “hile yurdu” olan bu dünyada her şeyi kendisine nasılsa öyle göstermesini dilemiştir.

303, 304. metinde “zayıf” akıl ve mantığın, hırs, hiddet, nefis ve şehvetin galeyana gelmesi durumunda devre dışı kaldığını belirtmiştir.

343. 5. metinde “vahiy” ve “ilahî sezîş”, aklın anlayamadığı tuzaklar karşısında devreye giren bilgi kaynakları olarak gösterilmiştir.

Mevlânâ, bilgi ve akıl konusunu merak ve soru sorma bağlamında da ele almıştır. 10. metinde kendisine gelen Rum elçisini öğrenmeye iştahlı gören Hz. Ömer, gönlüne tevhit tohumları ektiği elçiyi kendisine hayran bırakmış ve konuşmalarının sonunda ona faydasız sorulardan kaçınmasını, bazı durumlarda itirazı bırakarak sadece şükretmesini öğütlemiştir.

15. metinde kendisine yağmurda ıslanmamasının hikmetini soran Hz. Ayşe'ye Hz. Muhammed, ilahi bilginin kaynağı vasfıyla cevap vermiştir.

45. metinde İsmi Âzam'la kendisinin de ölüleri diriltmek istediğini belirten ve Allah tarafından reddedildiği hâlde bu konuda çok ısrar eden adam, Hz. İsa'nın bu adı kemiklerine okumasıyla dirilen bir aslan tarafından parçalanmıştır. Bu metinde Mevlânâ, kişinin layık olmadığı bilgiyi edinme konusunda hırslanarak ısrar etmesinin ona ancak felâket getireceğini vurgulamıştır.

98. metinde işe yaramayan, kişiye baş ağrısı ve hayâlden başka bir şey kazandırmayan bilgi ve hikmetten kurtulmaya çalışmak gerektiğini vurgulayan Mevlânâ, ahir zaman filozoflarını bu kategoride değerlendirmiştir.

110. metinde Mevlânâ, padişahın zahirî bir ölümsüzlük ağacını aramakla görevlendirdiği memuruna -Hindistan'da uğrattığı âlim bir şeyh vasıtasıyla- hakikî ölümsüzlük ağacının “âlim bir zatın vücudundaki ilim ağacı” olduğunu vurgulamıştır.

130. metinde bilgi ışından mahrum olduğu için varlık ve eşyanın hakikatine vakıf olamayan insanların durumu, karanlık bir yerde bulunan fili dokundukları organdan hareketle tanımlamaya çalışan insanların durumuna benzetilmiştir.

308. metinde merak duygusunu değerli bulan bir vaiz, kendisine yöneltilen saçma bir soruyu, soran kişinin anlayış seviyesine uygun olarak cevaplandırmıştır.

325.4. metinde Mevlânâ, varlık ve eşya algısının içinde bulunulan bilgi seviyesine bağlı olarak kişiden kişiye değiştiğini vurgulamıştır.

351. metinde Hz. Yusuf'u bir “güzellik” ve “bilgi padişahı” olarak işleyen Mevlânâ, bilgi ve hüneri yüzünden padişahın ona kul köle olduğunu belirterek bilgi padişahlığının güzellik padişahlığından üstün görüldüğünü vurgulamıştır. Buradan hareketle “aynı anda birden çok anlam ifade edebilen varlık ve eşyanın, biri diğerine üstün gelebilecek nitelikleri vardır” sonucuna ulaşılabilir.

Mevlânâ'nın akla dolaylı olarak temas ettiği diğer metinler 319 ve 360. metinlerdir.

6. Pişman olmak

Bu değeri tövbe etme ve acziyeti kabul ederek gözyaşlarıyla Allah'a yalvarma ile iç içe işleyen Mevlânâ, 3. metinde gül yağlarını devirdiği için kafasını kel ettiği paşağının yeniden konuşmasını isteyen bakkala pişman olarak ah vah ettirmiş, fakirlere hediyeler ve sadakalar dağıttırıştır.

4.5. metinde yaptığı kötülüklerden pişman olduğu için yüzü sararan kadın, Allah tarafından affedilmiş ve yüzü mesh edilerek Zühre yapılmıştır. Mevlânâ, bu metinde “yüzün sararması”nı hem bir pişmanlık alameti, hem de Allah tarafından affedilme vesilesi olarak iki yönlü işlemiştir.

6. metinde Hz. Muhammed’in ismiyle alay ederken ağzı çarpılan adam, bu durumdan pişman olarak Hz. Muhammed’e gelmiş, ona suçunu itiraf ederek asıl alay edilmesi gerekenin kendisi olduğunu belirtmiştir. Bu metinde suçu kabul ve itiraf etme, pişman olunan durumdan kurtulma yöntemlerinden biri olarak değerlendirilmiştir.

207.4. metinde sahip olduğu imkânların kıymetini bilmeyerek padişahın elinden kaçan doğan, bir kocakarı tarafından yakalanmış ve tırnakları kesilerek önüne tutmaç çorbası konulmuştur. Doğanın hiçbir şey yiyip içmediğini gören kocakarı, çorbayı başından aşağı boşaltarak doğanı haşlamış, bu durum karşısında gözyaşları dökerek padişahın kendisine sunduğu lütuf ve ihsanları hatırlayan doğan, yaşadığı pişmanlık hürmetine -tesadüfen oradan geçtiği belirtilen- padişah tarafından kurtarılmıştır. Bu metin vasıtasıyla Mevlânâ, “Altının kıymetini ancak sarraf olan bilir” ve “Taş yerinde ağırdır” mesajını vermiştir.

219. metinde pişmanlığı ölüm anında yaşayan bir filozof, aklını yanlış yerlerde kullandığını, ömrünü dedikodu ve hayal peşinde harcadığını itiraf etmiştir.

85, 228.1 ve 315. metinler, tövbe bahsinde değerlendirildiği için burada tekrar ele alınmamıştır.

7. Tevazu

Tahkiyeye dayalı metinlerinde gurur ve kibrin karşısında bir değer olarak işlediği tevazunun en güzel örneğini Hz. Muhammed bahsinde değerlendirilen 228.1 ve 325. metinde işleyen Mevlânâ, 9. metinde Hz. Süleyman’a hünerlerini sayıp dökerek kendilerini metheden kuşlara karşılık Hüthüt’ü bir tevazu örneği olarak göstermiştir. Sözü kısa keserek “küçük bir hüner”ini “arz etmek” istediğini belirten Hüthüt, yüksekte uçarken toprağın çok derinliklerindeki suyu fark edebildiğini söylemiştir.

10. metinde bir Rum elçisi, fakirler gibi kulübede yaşadığını öğrendiği ve bir ağaç altında uyurken rastladığı Hz. Ömer’in heybetine hayran kalmıştır.

259. metinde Gazneli Mahmut’un kölesi Ayaz, saray odalarından birine postu ile çarığını asarak her gün bu odayı ziyaret etmekte ve kendi kendine “Sakin kendini bir şey zannetme, gurura kapılma. Sen şu çarığı giyyordun” demektedir. Bu metinle Mev-

lânâ, hangi şartta olursa olsun kişinin aslını unutmaması ve tevazuyu elden bırakmaması gerektiğini vurgulamaktadır.

8. Cömertlik

Cömertliği, fakirlere verilen sadaka ve zekâtı mal ve mülkün bereketi ve bir nevi sigortası olarak değerlendiren Mevlânâ, 124 ve 253. metinde mahsulünün zekâtını veren Darvanlı salih bir adama, oğullarına da aynı şekilde hareket etmeyi vasiyet ettirmiş ancak baba nasihatini dinlemeyen oğullar cimrilik ederek zekatlarını vermeyince bağları harap olmuştur. 191. metinde cömertliği “şairlere verilen caizeler” bağlamında ele alan Mevlânâ, aynı hükümdara cömert vezir zamanında on bin altın, açgözlü vezir zamanında ise 25 altın caize verdirmiştir. Metin, hükümdarın akıl danıştığı kişinin onun davranışları üzerindeki etkisini göstermesi bakımından önemlidir. 358. metinde bir padişah, zorla şarap içirdiği bir âlime –sarhoşluğun etkisiyle sahip olduğu- cariyesini vermiş ve bu tavrını Hz. Muhammed’in ‘Ne giyiyorsanız kölelerinize de onu giydirin’ hadisiyle gerekçelendirmiştir.

Misafir ağırlamayı cömertliğin bir göstergesi olarak değerlendiren Mevlânâ’ya göre eve gelen misafir en iyi şekilde ağırlanmalı ve ona güler yüz gösterilmelidir. 2. metinde kendisine Allah tarafından gönderilen “dosdoğru” ve “emin” hekimi elinden tutarak baş sedire oturtan padişah, onu en güzel ikramlarla ağırlamış ve onunla sohbet etmiştir. 355. metinde de Çin padişahı, kendisine misafir olan ikinci şehzadeyi ağırlayarak ikramlarda bulunmuştur.

228.1. metinde kendisine yorgun ve aç olarak gelen müşrikleri misafir edilmek üzere sahabeler arasında paylaştıran Hz. Muhammed, kimsenin misafir etmek istemediği iri vücutlu adamı evinde ağırlamış ve çok yediği için adama kinlenen halayığın kapıyı zincirlemesi üzerine tuvalet ihtiyacını gidermek için dışarı çıkamayan ve bu yüzden odaya pisleyen adamın –kendisini fark edip utanmadan- oradan uzaklaşması için kapının zincirini açarak arkasına gizlenmiştir. Hz. Muhammed, adam gittikten sonra odadaki pisliği yıkamasına engel olmak isteyen sahabelere her işte bir hikmet olduğunu söylemiştir ve Hz. Muhammed’in gösterdiği bu tevazudan çok mahcup olan adam Müslüman olmuştur.

297. metinde bir adam, pek çok sıkıntıya katlanarak misafire ikram etmek üzere et almış ve karısına teslim etmiştir. Kendisine emanet edilen eti kebab yapıp şarapla yiyen kadın, kocası kendisinden beraberinde getirdiği misafire yemek çıkarmasını istediğinde yalana başvurarak eti kedinin yediğini söylemiştir. Bunun üzerine zekâsını kul-

lanan ve hazırcevaplığa başvuran adam okka ile kediyi tartarak “Et buradaysa kedi nerede? Kedi buysa et nerede?” diyerek durumu çözmüştür. Burada görüldüğü üzere Mevlânâ, misafiri hakkıyla ağırlayabilmek için yeri geldiğinde sıkıntıya katlanmak gerektiğini vurgulamıştır.

302. metinde düğüne gitmeden önce kocasıyla kendisi ve misafirleri için iki ayrı yatak hazırlayan kadın, döndüğünde girdiği yatakta misafirle karşılaşmış ancak onu kocası zannederek misafirin yatıya kalmasından duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Bu sözleri duyan misafir, sıçrayarak orayı terk etmiş, onu kaçırdığı için çok pişman olan ve ondan şakasını affetmesini dileyen kadının bütün çabaları boşa gitmiştir. Misafir gittikten sonra yasa bürünen karı koca vicdan azabından kurtulmak için evlerini “misafir evi”ne dönüştürmüştür. Ayaklarına gelen lütuf hazinesini kaybeden karı kocanın bu durumu karşısında Mevlânâ, ev sahibi olmanın şanının misafiri gözetmek, ağırlamak, ona ikramda bulunmak, onun nazını çekmek ve sıkıntılarına katlanmak olduğunu belirtmiştir.

Mevlânâ tahkiyeye dayalı metinlerinde cömertliği bir diğer alt boyutu olan hediyeleşmek bağlamında da işlemiştir. 12. metinde Hindistan’a gidecek olan bir tacir, yola çıkmadan önce köle ve cariyeleri ile tûtisine kendisinden hediye olarak ne istediklerini sormuş ve hepsine istedikleri şeyleri getirmiştir. 19. metinde Bağdat halifesi, bedevi bir karı kocanın kendisine hediye ettiği bir testi yağmur suyunu memnuniyetle karşılayarak testilerini altınla doldurmuş ve bedeviyi memurlarıyla Dicle nehrinden geçirerek uğurlamıştır. Halifenin hediyeyi kabul etme lütfunu göstermesi karşısında bedevi hem çok utanmış hem de şaşırmıştır. Bu metinde Mevlânâ, tecride dayalı bir somutlama yoluna giderek metindeki halife ile kendisine ihtiyacı olmadığı hâlde kullarının kapısına getirdiği hediyeleri (dua ve ibadetleri) lütuf ve ihsanıyla kabul eden, hem de onları ödüllendiren asıl cömertlik sultanı olan Allah’ı kastetmiştir. 29. metinde Hz. Yusuf’un çocukluk arkadaşı, ona hediye etmek üzere çok şey aramış ve sonunda en güzel hediyenin ona kendisini gösterecek bir ayna olduğuna karar vermiştir. 183. metinde Belkıs, ülkesinin toprağı altın olan Hz. Süleyman’a kerpiç şeklinde dökülmüş altınlar göndermiştir. Hediyeleri kabul etmeyerek elçilerden kendisine gönül getirmelerini isteyen Hz. Süleyman, Belkıs’a iman nasip edecek olan bu reddedişin kabul edişten daha hayırlı olduğunu vurgulamıştır.

9. İbret Alma

Nasihât etme, nasihat dinleme ve çıkarımlarda bulunarak olaylardan ibret almanın önemini vurgulayan Mevlânâ, 12. metinde birbirinden uzak memleketlerde bulunan iki tûfî arasında bir tacir vasıtasıyla fiilî nasihat mekanizmasını işletmiştir. 109. metinde insanların başlarına gelen şeyleri hak edip etmediklerini sorgulamak yerine olaylardan ders alınması gerektiğini vurgulayan Mevlânâ, 115. metinde kendilerine fillerin yavrularını yiyenleri ağız kokusundan tanıdıkları haber verilen bir kabilenin, verilen nasihati dinlememeleri üzerine korkunç bir fil tarafından parçalanmalarını işlemiştir.

181. metinde her sabah mescide girince halka bazen sözlü, bazen fiilî nasihatte bulunan Hz. Süleyman, fiilî nasihatın insanlar üzerinde daha etkili olduğunu vurgulamıştır.

197. metinde kâinattaki bütün unsurların, geçirdikleri “olmak/kevn” ve “bozulmak/fesat” süreçleriyle insanlara “oluş hâlinde nasihatte bulunarak” fani olduklarını haykırmaları işlenmiştir. “İnsan neden men edilirse ona karşı haristir” mesajını iletmek üzere kurgulanan 355. metinde padişahın üç oğlu babalarının verdiği nasihati dinlemeyerek Hüsrûba kalesine giderek orada resmini gördükleri Çin padişahının kızına âşık olmuşlardır. Çekilen sıkıntıların ardından iki şehzadenin canından olduğu metinde insanın kendisine verilen nasihatlerde istenilenlerin tam tersini yapmaya meyyal olduğu vurgulanmıştır.

Bu konu dolaylı olarak 196. metinde de işlenmiştir.

10. Sabır

Sabır konusunu susmak, öfke ve şehvet anında kendine hâkim olmak bağlamında ele alan Mevlânâ, 143. metinde misafir olduğu evde gözleri görmeyen bir ihtiyarın gece yarısı Kur’an’ı yanlışsız okumasının hikmetini çok merak eden ancak durum karşısında susmayı ve sabretmeyi tercih eden adama, gözleri görmeyen adam tarafından işin aslını itiraf ettirmiştir. 144. metinde demirden zırh yapan Hz. Davud karşısında susmayı ve sabretmeyi tercih eden Hz. Lokman, ondan zırh yapımı hakkında bilgi alınca sabrın iyi niyetli olduğunu ve nerede bir gam ve keder varsa onu giderdiğini söylemiştir. 147. metinde hakikate ulaşma vasıtası olarak kabul ettiği Hızır’ı aramaktan asla vazgeçmeyeceğini belirten Hz. Musa, bu arama sürecinin çekilecek bütün sıkıntılara değdiğini vurgulamıştır. 264.2. metinde rızık verenin Allah olduğu belirtilerek sabır ve tevekkül gözünün yumulmaması gerektiği vurgulanmıştır. 273. metinde hastalığa sabrın en güzel örneğini sergileyen Hz. Eyüp’e “Ey Eyüp, kendine gel de sabrına bu kadar bakma. Sab-

rı gördün, bir de o sabrı vereni gör” diye seslenmiş, 302.1. metinde onun hastalığı şikâyetle değil şükürle karşıladığını vurgulamıştır. 338. metinde bir aslana erkek bir yılanı kamçı olarak kullanarak hükmeden bir şeyh, huysuz bir kadın olan karısına sabretmesi karşısında şaşırarak müridine “Ben, sabredip o kadının hakaretlerine katlanmasaydım, onun yükünü çekmeseydim, bu erkek aslan hiç benim yükümü çeker miydi?” cevabını vermiştir. 356. metinde “Sizden kim susarsa kurtuldu” sözünü kendisine yasa yaparak insanlara yardım etmek için kimsenin ağzını açıp ondan bir şey istememesini şart koşan Sadrı Cihan, bu yasayı bozan bir adama yardım etmeyi reddetmiştir. Bu durum karşısında ondan yardım alabilmek için her yolu deneyen adam, sonunda kendisini ölmüş göstererek altın almayı başarmış ancak metnin sonunda Sadrı Cihan’dan “Ey inatçı kişi, aldın aldın ama ölmedikçe benim kapımdan hiçbir şey elde edemedin” cevabını almıştır.

19. metinde bir gemici, kendisini küçümseyen nahiv âlimine öfkesine hâkim olarak sabretmiş, geminin girdaba sürüklenmesiyle söz söyleme sırası kendisine gelmiştir. 39. metinde Hz. Ali, savaş esnasında öldürmek üzere olduğu adamın yüzüne tükürmesi üzerine öfkesine hâkim olarak onu öldürmekten vazgeçmiştir. Kendisine bu durumun sebebini soran adam, ondan sadece Allah rızası için kılıç vurduğunu, gazap ateşiyle ve kendi nefsi için hareket etmediğini öğrenince şahadet getirerek Müslüman olmak istemiştir. 177. metinde kendisine Allah’ın gazabından nasıl kurtulmak gerektiği sorulan Hz. İsa, “Hiddetlendiğin vakit gazabını terk etmekle” cevabını vermiştir. 272. metinde gönlü aşkla dolu olan bir rahip, içine düşürülen tuhaf duyguya uyararak gündüz elinde fenerle dolaşıp öfkelenildiği zaman hırsa, şehvete kapıldığı vakit kendine hâkim olan kişiyi aradığını belirterek böyle bir adam bulduğunda ona canını feda edeceğini söylemiştir.

Sabır konusunun dolaylı olarak işlendiği metinler, 310, 355, 360 ve 370. metinlerdir.

11. Hasta Ziyareti

Tahkiyeye dayalı metinlerde hastaları ziyaret etmek insan ilişkilerini kuvvetlendiren önemli sosyal değerlerden biri olarak anlam kazanır. 33. metinde komşusunun hasta olduğunu öğrenen bir sağır, onunla yapacakları soru cevap şeklindeki sohbeti önceden zihninde kurgulayarak yola çıkmış ancak hasta onun beklediği cevapları verince yanlış anlaşılmıştır fakat sağır olduğu için yanlış anlaşıldığını bile fark etmeyerek yaptığı hasta ziyaretinin verdiği gönül rahatlığıyla evine dönmüştür. Bu metinde hasta ziyareti, insanın içini ferahlatarak ona huzur veren bir olgu olarak işlenmiştir. 61. me-

tinde yaşadığı cezbenin etkisiyle deli zannedilerek zindana konulmuş ve onun hasta olmadığını kendisini kasten deli gösterdiğini düşünen müritleri onu ziyarete gitmişlerdir. Şeyh, kötü sözler söyleyip taş ve sopalar fırlattığı müritlerinin kendisinden kaçmaları üzerine onlara kahkaha ile gülererek dostluk işaretinin nerede olduğunu sormuştur. Mevlânâ, bu metinle gerçek dostların birbirlerini içinde buldukları şartlarla oldukları gibi kabul ettiklerini vurgulamıştır.

Hasta ziyareti konusunun işlendiği 74. metin Hz. Muhammed’le ilgili bölümde daha önce değerlendirilmiştir.

75. metinde kendisini hasta bir kuluyla bir tutan Allah, hastalandığında kendisini ziyarete gelmediği için Hz. Musa’ya darıldığını vahyetmiştir.

12. Adalet

Allah’ın adalet terazisinin bu dünyada da ahirette de zerre miktar şaşmadığını ve adaletin er ya da geç tecelli ettiğini vurgulayan Mevlânâ’nın kurguladığı 36. metinde başa gönderilen köleler topladıkları meyveleri yemiş ve suçlu Lokman’ın üstüne atmışlardır. Lokman’ın teklifi üzerine bol su içirilip kusturulan kölelerin midelerinden çıkan meyveler onları ele verirken hiçbir şey yememiş olan Lokman’ın midesinden sadece su çıkmıştır.

86. metinde bir olayın iç yüzünü bilmediği için davayı nasıl sonuçlandıracağı konusunda tereddüt yaşayan ve ağlayan bir kadıya naibi, davacı ve davalının olayın aslını bildiklerini ancak her biri diğerini mahkûm etme hırsıyla hareket ettiği için hakikati en iyi görebilecek olanın kendisinde üstün gelme hırsı bulunmayan kadı olduğunu vurgulamıştır.

135. metinde cinayet işleyen bir adamın toprağa gömdüğü bıçak, Allah tarafından önce gizlenmiş, nimete şükretmeyip öldürdüğü adamın ailesinin halini bir kere bile sormayınca hiç ummadığı bir şekilde –elinden kaçan öküzünü kesen adamı Hz. Davud’a şikâyet etmesiyle- açığa çıkarılmıştır.

174. metinde birbirine zıt olan şeylerin (sivrisinek ve rüzgâr) aynı yerde barınmayacağını belirten Mevlânâ, paralel bir ilişki kurarak aynı durumun Allah’ın tecelli etmesi ile insanın talepleri için de geçerli olduğunu vurgulayarak “Allah tecelli eyleyin- ce talep yok olur” demiştir.

250. metinde teraziye dil veren Allah, ondan kalkarak Rahman suresini okumasını istemiştir. Tâhirü’l-Mevlevî’ye göre metnin yer aldığı beyitlerde “Göğü yüceltti ve

ölçüyü koydu. Ölçüde, adalette hududu aşmayasın. Bir de tartışı hakçasına tutun, noksan tartmayın” (55/7, 8, 9) âyetlerine gönderimde bulunulmuştur.

284. metinde bir padişahın kendisine farklı şekillerde davranan iki kişi karşısında tavrının adaletin bir gereği olarak aynı olmaması gerektiğini vurgulayan Mevlânâ, metnin sonunda “Senin gayretin ve çalışman bir zerre artsa Allah’ın terazisinde bir ağırlıktır, bir kıymettir” mesajını vermiş, 285. metinde cefanın karşılığının cefa, vefaninkinin de vefa olduğunu vurgulamıştır.

287. metinde adalet terazisini bir padişahla işleten Mevlânâ, bu padişahın kendisine ihanet eden oğlunu öldürebileceğini, ona vefa gösteren bir Hintli köleninse halk tarafından göklere çıkarılabileceğini belirtmiştir. Mevlânâ’ya göre bir padişah kendisine candan hizmette bulunan sadık ve vefalı bir hırsız ve vezir de yapabilir, hazine emini de.

339. Hz. Âdem ve Şeytan ile başlatılan adalet ve zulüm savaşı, -kronolojide zaman zaman sapmalar olmakla birlikte- art zamanlı ilerletilen tarihsel bir dizge olarak işlenmiştir.

269, 286, 297, 307, 330, 342, 358, 360 ve 365. metinlerde adalet konusu, üzerinde durulan metinlerle benzer şekilde ele alınmıştır.

13. Arkadaşlık ve Akıl Danışma

Mevlânâ, tahkiyeye dayalı metinler vasıtasıyla arkadaşlık, arkadaş seçiminde dikkat edilmesi gereken hususlar ve iyi bir arkadaşta bulunması gereken temel nitelikler üzerinde durmuştur.

54. metinde gerçek dostluklarda “Eğer”, “Yani” ve “Olsaydı” ifadelerinin yer almaması gerektiğini vurgulayan Mevlânâ’ya göre dostluklar sözde kalmamalıdır.

67. metinde uyumuş bir adamın ağzına yılan girdiğini gören bir süvari, ona topuzla birkaç kez vurmuş ve zorla çürük elma yedirerek kusturmuştur. Böylece yilandan kurtulan adam, süvariye teşekkür ederek ondan şikâyetçi olduğu için af dilemiştir. Tahkiyeye dayalı metinlerle sık sık hiçbir şeyin görüldüğü gibi olmadığını belirten Mevlânâ, bu metinde de hangi davranışın dostça hangi davranışın düşmanca olduğuna ilk bakışta karar vermenin zorluğuna vurgu yapmıştır.

76. metinde aralarında güven, sadakat ve vefa bulunmayan üç arkadaşı arkalarından konuşarak birbirine kötüleyen bir bahçıvan, sonunda amacına ulaşarak onları birbirinden ayırmıştır. 85.2. metinde iyi ve güzel ahlaklı kişileri dost edinenlerin, zamanla kötü huylarından arınacakları vurgulanmıştır.

119. metinde eşeğini yelinden tanıyan ancak senelerdir her gidişinde kendisini en güzel şekilde ağırlayan -ve ısrarı üzerine köye kendisine misafirlığe gelen- şehirliyi tanımadığını söyleyen bir köylünün bu tavrı yadırganmıştır.

181. metinde kötü arkadaşın insanın harrubu –harap oluş sebebi- olduğu vurgulanmıştır.

237. metin “Bir kimseyi zıddı olan şahısla bırakırlarsa onu ölüm azabına uğratmış olurlar” mesajını vermek ve kişinin etrafındaki kişilerin onun psikolojisi üzerindeki etkisini vurgulamak için kurgulanmıştır.

343. metinde fare ile arkadaş olan ve bir iple kendisini ona bağlayan kurbağanın, onun bir karga tarafından yakalanması üzerine havada asılı kalması ve bu hâlin görünleri hayrete düşürmesi üzerinde durularak kişinin tabiatı kendisine uymayan dostlar edinmesinin başına akla hayale gelmedik felaketler getirebileceği vurgulanmıştır.

Verilecek önemli kararlarda kendisine danışılacak kişilerin niteliklerinin önemli olduğunu vurgulayan Mevlânâ, 42. metinde Hz. Âdem için “Yasak meyveyi yemeden önce kendisini teşvik eden Hz. Havva ile değil de meleklere danışsaydı pişman olarak özür dilemeye mecbur kalmazdı” değerlendirmesinde bulunmuştur. 191.1. metinde Hz. Musa’nın yanında iman etmeye hazır olan Firavun, her defasında heva ve hevesine mağlup veziri Hâmân tarafından kandırılmış ve sonunda ikisinin de yeri cehennem olmuştur. Mevlânâ, metinde bu ikilinin karşısına Hz. Süleyman ile veziri Âsaf’ı koyarak onlar için “Ne mutlu!” demiştir. 207. metinde Firavun, kendisinden Hz. Musa’nın imana davetini hemen kabul etmesini isteyen karısı Asiye’yi değil, veziri Hâmân’ı dinlemiştir. Aynı metinde Hz. Muhammed’in akıl danıştığı kişinin Hz. Ebu Bekir, Ebu Cehil’inin ise Ebu Leheb olduğu belirtilerek herkesin kendisine benzeyen kişilere akıl danıştığı, doğru yoldan ayrılmamada da inat ve küfürde ısrar etmede de akıl danışılan kişilerin belirleyici rol oynadığı vurgulanmıştır. 202. metinde bir adamın, kendisine akıl danışmaya gelen düşmanına bunun için bir dost araması gerektiğini söylemiştir.

184. metinde insanın kendisine doğru kişiyi rehber edinmesinin, onu bütün tehlike ve kötülüklerden emin kılacağı vurgulanmıştır.

61, 68, 346 ve 347.1. metinler arkadaş seçiminde dikkatli olunmasının ve kişinin kendisine güzel huylu arkadaşlar edinmesinin vurgulandığı diğer metinlerdir. 192, 307.1, 342. metinlerde de iyi ve temiz kişilere akıl danışmanın önemi üzerinde durulmuştur.

14. Tokgözlülük

Açgözlülüğün insanın başına getireceği felaketler üzerinde yoğun bir şekilde duran Mevlânâ, 58. metinde onun bilinmesi ve benimsenmesi istenilen değerler bölümündeki zıt paraleli olan tokgözlülüğü işlemiştir. Metinde bir padişahın yolunu kaybeden doğanı, viranede başkuşlar arasına düşmüştür. Baykuşların, doğanın yuvalarını ellerinden almasından korkması üzerine onlara tokgözlü olduğunu, bunun gibi yüzlerce viraneyi kendisine feda edecek olsalar orada kalıcı olmadığını söyleyen doğan, asıl vatanının padişahın bileği olduğunu vurgulamıştır.

15. Kötü Huylardan Arınma

60. metinde bir adamın yolun ortasına diktiği çalılar halka zarar vermeye başlayınca vali tarafından kendisine bu çalıyı sökmesi emredilmiş ancak adamın bu emri sürekli ertelemesi üzerine çalı gün geçtikçe kökleşmiştir. Buradan hareketle Mevlânâ, kötü huylar insanda kökleşip yerleşmeden onlardan kurtulmak gerektiğini vurgulamıştır.

16. Sadakat, Vefa ve Doğruluk

Mevlânâ, tahkiyeye dayalı metinlerinde sadakat, vefa, ahde vefa ve doğruluk değerlerini iç içe işlemiştir.

85.1 ve 207.1. metinde doğru sözlülük bir Hintlinin kendisini çirkin gösterdiği için ateşe attığı ayna metaforuyla işlenmiştir.

127. metinde halkı güzel yemekler yediğine inandırmak için sakalını bıyığını bir kuyruk parçasıyla yağlayan adam, kuyruk parçasının bir kedi tarafından çalınması üzerine oğlu tarafından ele verilmiş ve oğlun gösterdiği bu doğruluk karşısında merhamete gelen halk, adamın karnını doyurmuştur. Kerem sahibi insanların doğruluk karşısındaki tavrını gören adam da kibirlenmeyi ve yalancılığı terk etmiştir.

201. metinde Hz. Süleyman'ın –tecride dayalı bir somutlaştırmaya başvurularak –“doğruluk”u temsil ettiği belirtilen tacı, içinden geçirdiği kötü bir düşünceyle eğrilmiş ve bu niyetin düzeltilmesiyle yeniden doğrulmuştur.

Doğruluğun “hâl ile kâl uygunluğu” olarak ele alındığı 266. metinde hamamdan geldiğini söyleyen bir devenin sözünün doğruluğu (kâl) dizinde görülen belirti ile (hâl) desteklenerek ispatlanmıştır.

290. metinde yoksul bir derviş, Horasan maliye bakanının sırmalı elbiseler giyinmiş, Arap atlarına binmiş kölelerine imrenmiş ve Allah'a kula bakmayı bu efendiden öğrenmesini söylemiştir. Bunun ardından padişah tarafından yakalanarak efendilerinin

hazinesinin yerini söylemeleri için kendilerine işkence edilen kölelerin hiçbiri kendilerine emanet edilen sırra ihanet etmemiştir. Bu durum karşısında yoksul dervişe gaipten bir ses vasıtasıyla “Gel de kul olmayı bunlardan öğren” diyen Mevlânâ, kulun önce kendi kulluğunu sorgulayarak gözden geçirmesi gerektiğini vurgulamıştır.

62. metinde tuz ekmek hakkını bilen Lokman, efendisinin kendisine uzattığı on yedi dilim kavunu acı olduğu hâlde yemiştir ve metnin sonunda efendisinin şeker sunan elinin kavunda acılık bırakmadığını itiraf etmiştir.

245. metinde sevgilisinin kendisinden asıl beklentisinin kendisi için ölmesi olduğunu öğrenen vefalı âşık, neşe içinde can vermiş ve yüzündeki tebessüm ebedi kalmıştır. 317. metinde yıllarca ahdinde vefa gösterip sabreden bir âşığa sevgilisi buluşmayı vaat etmiş ancak sevgilisini beklerken uyuyakalan âşık, onu görmekten mahrum kalmıştır.

17. Cesaret

Mevlânâ’ya göre cesaret, kişinin vücut yapısı, başkaları tarafından “güçlü” olarak değerlendirilmesi ve sahip olduğu donanımla bağlantılı değildir. Bir hikâye kişinin cesur olarak nitelendirilmesinde önemli olan, doğru yer ve zamanda kendisini koruyabilme ve içinde bulunduğu güç durumdan kurtulabilme becerisini kullanabilmesidir.

97. metinde heybetine ve iri yarı cüssesine rağmen bir okçudan korktuğunu ona kendi ağzıyla itiraf eden süvari vasıtasıyla cesaretin cüsse ve silahla değil, mevcut silahın doğru yer ve zamanda kullanılabilme becerisiyle gösterilebileceği vurgulanmıştır. 268. metinde belinde hançer olduğu hâlde kendisini cinsel istismardan koruyamayan oğlan, bu yüzden cesaretsiz olarak değerlendirilmiştir. 357. metinde bir erkeğin yüzündeki üç beş tel sakalın, onu cinsel istismardan korumada etrafına yığıldığı kerpiç taşlardan daha etkili olduğu vurgulanmıştır.

166. metinde âşık öldüren mescitte kendisinden evvel kalanların başına gelenleri bilmesine rağmen geceleme cesaretini gösteren adam, sonunda hazinelere sahip olmuştur. Metnin sonunda Mevlânâ, nefsinin Allah yolunda yok etmeye azmetmiş âşıkların gayretinin de boşa çıkarılmayacağını vurgulamıştır.

349. metinde bir kaleyi zapt etmeye tek başına giden ve önüne atılan herkesi gürz darbesiyle yere seren Cafer-i Tayyar için Mevlânâ, “Hakkın kudreti ona öyle güçlü bir kalabalık, öyle kuvvetli bir topluluk vermişti ki tek başına bir millete, bir ümmete hücum ediyordu” değerlendirmesinde bulunmuştur.

18. Orta Yolu Bulma

İnsanın, davranışlarında ifrat ve tefritten kaçınarak vasatta karar kılmasını vurgulayan Mevlânâ, bu mesajı vermek için kurguladığı 106. metinde bir dervişi, diğer derviş arkadaşları tarafından şeyhe aşırıya gittiği üç huyu yüzünden şikâyet ettirmiştir: gevezelik, çok yemek, çok uyumak. Metnin sonunda söz hakkı kendisine verilen derviş, şeyhten özür dileyerek bu üç hâlin içinde bulunulan şartlara bağlı olarak kişiden kişiye değiştiğini vurgulamıştır.

19. Merhamet

127. metinde merhamet sahibi insanların doğruluk karşısındaki destekleyici tavrı, yalancı, gösteriş meraklısı ve kibirli bir adamı, bu huylarını terk ederek doğru yola iletmiştir. Metnin başında adamın, gösteriş yaparak merhamet sahibi insanların kendisini doyurmasına engel olduğunu düşünen karnı ona bu tavrı yüzünden beddua etmiştir. 142. metinde oğullarının ölümüne herkes ağlarken bir damla göz yaşı dökmediği için merhametsizlikle suçlanan şeyh, oğullarını görebildiğini, onların etrafında oynadıklarını itiraf ederek ağlamanın ayrılıktan kaynaklandığını kendisinin oğullarıyla vuslat hâlinde olduğunu vurgulamıştır.

20. Ferâset

Mevlânâ ferâseti, olayları bütün yönleriyle ele alarak geniş açıdan değerlendirme ve onlar vasıtasıyla geleceğe dair çıkarımlarda bulunma bağlamında ele almıştır.

138. metinde ileriye görebilme yeteneğiyle öne çıkarılmak istenilen bir kuyumcu, altın tartmak için terazisini istemeye gelen bir ihtiyara kalbur ve süpürgesinin olmadığını söylemiş, ihtiyar bunun nedenini merak edince ona sürecin kalbur ve süpürgeye ihtiyaç duyulacak aşamaları hakkında bilgi vermiştir. Bu metinde Mevlânâ, üstesinden gelinmesi gereken bir durum söz konusu olduğunda sürecin her aşamasının önceden düşünülmesi ve dikkate alınması gerektiğini vurgulamıştır.

140 ve 220. metinlerde düz yolda bile sürekli kapaklanan katıra karşılık devenin güzelce yürüyebilmesi, onun yüksek görüş açısına ve ilâhî nura sahip keskin gözlerine bağlanmıştır. Buradan hareketle olay ve durumlara geniş açıdan bakabilen kişilerin, hata yapma olasılıklarının daha düşük olacağı vurgulanmıştır.

313 ve 330.1. metinlerde karşılaşılan durum ve yaşanan olaylar karşısında doğru değerlendirmelerde bulunarak kurulan tuzaklara düşmemek için her söylenene aldanmamak gerektiği vurgulanmıştır.

297, 299, 300, 308, 320, 329, 330 ve 336. metinlerde ferâsetin bir göstergesi olarak hazırcıevaplık üzerinde durulmuştur.

21. Fedakârlık

Fedakârlık konusunu “evlattan fedakârlık” bağlamında ele alan Mevlânâ, 158. metinde doğurduğu yirmi çocuğu altı yedi ay yaşamadan kaybeden bir kadınla işlemiştir. Bu durumdan Allah’a şikâyette bulunan ve içine ateş düşürülen kadına bir gece rüyasında cennette üzerinde isminin yazılı olduğu bir köşk gösterilmiş ve bu nimetin “fedakârlıkta sadık” kullara nasip olduğu belirtilmiş, kadının başına gelen musibetlerin temel nedeni olarak da Allah’a iltica konusunda tembel oluşu gösterilmiştir. Metnin sonunda kadın, Allah’tan yüz yıl –hatta daha fazla- ömür isteyerek –Allah’ta kaybolmayan- evlatlarını feda etmeye seve seve devam edeceğini vurgulamıştır.

22. Edep, Hayâ ve İffet

Allah’ın, iffet konusunda kendisine sığınanları bütün kötülüklerden emin kıldığını vurgulayan Mevlânâ, insanların kendilerine zararı dokunamayacak kişilerden –hatta meleklerden- bile sakınması gerektiğini belirterek bu konudaki hassasiyetini ortaya koymuştur.

163. metinde kendisine guslederken görünen Cebrail’den utanan Hz. Meryem, titreyerek kendinden geçmiş ve bütün kötülüklerden Allah’a sığınmıştır. Metnin sonunda kendisinin Allah’ın elçisi olduğunu belirten Cebrail, Hz. Meryem’den kendisinden korkmamasını ve gizlenmeye çalışmamasını istemiştir. Mevlânâ, Allah tarafından gönderilen bir melekten –bile- sakınan bir kadın olarak çizdiği Hz. Meryem vasıtasıyla edep ve hayâ konusunda titiz davranılması ve bütün kötülüklerden Allah’a sığınılması gerektiğini vurgulamıştır.

189. metindeki neyzenin muzip ve hazırcıevap tavrından hareketle de edebî edepsizlerden öğrenileceği üzerinde durulmuştur.

243. metinde Züleyha’nın saray kapılarını kilitlemesi karşısında Allah’a sığınan Hz. Yusuf’a kilitlenen kapılar açılmıştır.

319. metinde Hz. Ayşe “O beni görmüyor ama ben onu görüyorum” diyerek kör bir adamdan kendisini sakınmıştır.

23. Sorumluluk ve Tedbir

En zor şartlarda bile sorumlulukların yerine getirilmesi gerektiğinin vurgulandığı 200. metinde her sabah Bâyezîd-i Bestâmî'nin mezarına giderek ondan ders alan Ebulhasan Harkânî, bir sabah yağın kar yüzünden derse gidemeyeceğı için kederlenmiş ve Bâyezîd-i Bestâmî'nin, ona “Koşup bana gelmen için seni çağırıyorum. Agâh ol da bu tarafa gel ve sesime koş. Âlem karla örtülmüşse bile benden yüz çevirme!” diye seslenerek sorumluluğunu yerine getirmesini hatırlatmıştır.

341, 341.1, 355.1, 355.2, 355.3. metinler, insanların bir arada bulunmak durumunda kaldıkları kişilere ve onlar tarafından kurulabilecek tuzaklara karşı tedbirli olmaları gerektiğinin vurgulandığı metinlerdir.

24. Tatlı Dil

Mevlânâ, tatlı dili sıkıntı yaşayan kişilerin dertlerini itiraf edip rahatlamalarında kullanılan bir güven, sevgi ve şefkat mekanizması olarak kullanmıştır.

244. metinde peygamberlik iddiasında bulunduğu için şikâyet edilmek üzere padişahın huzuruna getirilen adam, tatlı dil vasıtasıyla konuşturulmuştur. 310. metinde efendisinin kızına âşık olan Hintli köle, evin hanımının -sevgi ve anne şefkatinin eritildiği- tatlı dili vasıtasıyla aşkını itiraf etmiştir.

25. Az Yemek

Açlığı “Allah'ın has kullarına özel bir hediyesi” olarak değerlendiren Mevlânâ, bu değerlendirmeyi somutlaştırmak amacıyla kurguladığı 264.2. metinde açlığa sabreden bir dervişe yediğı küflü ekmeğın kendisine helva gibi geldiğini söyletmiştir.

264.3. metinde bir şeyh, rızık konusunda endişeye kapılan müridine Allah'ın has kullarından olmadığı için cevizensiz ve kuru üzüksüz bırakılmayacağını söyleyerek açlığın Allah'ın sevgili ve has kullarının gıdası olduğunu vurgulamıştır.

26. Hüsnüzan

341. metinde gördüğü rüyada kendisine peygamberler arasında bir fark olmadığı haber verilen Yahudi karşısında Mevlânâ, “Nice Yahudi vardır ki sonu iyi olur. Hiçbir kâfire hor gözle bakmayız. Çünkü Müslüman olarak ölmesi mümkündür. Kâfir dediğın kişinin ömrü nasıl sona erecek? Bundan bir haberin var mı? Ne diye ondan yüz çeviriyorsun?” diyerek insanlara hüsnüzan beslemeye davet etmiştir.

B. BİLİNMESİ VE SAKINILMASI İSTENİLEN DEĞERLER

1. Kibir

Gurura, kibre ve benlik davasına düşmenin kişinin başına getirebileceği felaketler üzerinde duran Mevlânâ, 8.2. metinde Kur'an'ı kendi heva ve heveslerine göre açıklamaya çalışan din adamlarının durumunu kitabi bilgisine güvenerek kendisini alanında uzman bir gemici ve sidiği de bir deniz zanneden sineğin durumuna benzetmiştir. Böylelikle edinilen kitabi bilgilerin ve bir konu üzerinde bir müddet düşünmüş olmanın bir alanda söz söyleyebilmek ve uzmanlaşabilmek için yeterli olmadığını, benlik davasının insana varlık ve eşyanın hakikatini olduğundan farklı gösterdiğini, hiçbir şeyin görüldüğü gibi olmadığını ve varlık ve eşya algısının kişiden kişiye değiştiğini vurgulamıştır.

19.1. metinde gurura ve kibre kapılarak kendi ihtisas alanında daha önce hiç okuma yapmamış olduğunu öğrendiği gemiciyi küçümseyen bir nahiv âlimi, çıkan fırtına sonucu yüzme bilmediği için hayatını kaybetmiş, buradan hareketle Mevlânâ, insanların sahip oldukları bilgi türü ve miktarının küçümsememesi gerektiğini vurgulayarak yerinde ve zamanında işe yarayacak işlevsel bilginin insan için gerekli olduğunu, ilim konusunda gurura ve kibre kapılmanın insanın felâketi olacağını belirtmiştir.

30. metinde Kur'an'ı yazmakla görevlendirilen bir vahiy kâtibi, gurura ve kibre kapılarak Hz. Muhammed'e söylenen hakikatlerin kendi kalbine de doğduğunu iddia etmiş ve bunun üzerine vahiy kâtipliğinden de Müslümanlıktan da çıkmıştır. Haysiyeti kırılmasın diye susmayı tercih eden kâtip, kibir ve küfürden kurtulamadığı için tövbe etmeyi başaramamıştır.

31. metinde halkı dinî anlamda kendisine bağlayan Bel'am bin Bâûr, gurur ve kibre kapılıp Hz. Mûsâ ile mücadele etmeye kalkışınca ve Hz. Mûsâ ile Benî İsrail aleyhine dua edince bulunduğu manen yüksek dereceden düşmüştür. 32. metinde gurura ve kibre kapılarak -günah işlediği için- insanoğlunu küçümseyen iki meleğin -Hârût ile Mârût'un- geçirdikleri imtihanlar üzerinde durulmuştur. 33.2. metinde kendisi ateşten yaratıldığı için gurura ve kibre kapılan Şeytan'ın, topraktan yaratılan Hz. Âdem'i küçümsemesi sonucu Allah'ın huzurundan kovulması üzerinde durulmuştur. 40. metinde Şeytan'a hakaretle bakan Hz. Âdem, işin sırrını bilmediği için Allah tarafından uyarılınca bakışından ötürü tövbe etmiş ve bir daha böyle münasebetsizce şeyler düşünmeyeceğine söz vermiştir.

186. metinde Allah'ın kendisi için ekşi ve acı meyveleri tatlıya dönüştürdüğü derviş, bu durumun verdiği emniyetle fakir bir oduncuya birkaç altın vermek istemiş, bunun üzerine –gösterdiği odunlarını altına dönüştürme mucizesiyle- onun kendisinden önde bir manevî padişah olduğunu görünce çok şaşırılmış ve metnin sonunda onu elinden kaçırmıştır.

228.3. metinde kanatlarını yolan ve hıçkırığa hıçkırığa ağlayarak etrafındakileri de ağlatan bir tavus kuşu, kendisine bu durumun nedenini soran bir hakime “Bu kanatlar benim için kendimi beğenme silahı ve sebebi olmuştur. Kendini beğenmek ise sahibine yüzlerce bela getirir” cevabını vermiştir.

309. metinde kendisini imana davet eden yeğeni Hz. Muhammed'e Ebu Talip, “İyi ama duyulur. İki kişi arasında geçen bir sır her tarafa yayılır. Bu Arapların diline düşerim. Bu yüzden onların yanında küçük düşerim, hor görülürüm” cevabını vererek hor görülme endişesiyle iman etmeyi reddetmiştir.

328. metinde ekmeği çok seven bir dilenci, zengin bir Geylanlıya rastlamış ve ondan ekmeğin alınca “Allah seni selâmetle evine barkına kavuştursun” diyerek hayır duada bulunmuştur. Bu dua üzerine dilenciye kızarak “Ey sersem adam, eğer ev bark benim gördüğüm ev barksa oraya Allah seni kavuştursun!” deyip azarlayan böylece Allah'ın kendisine verdiği nimetler karşısında memnuniyet duymadığı anlaşılan Geylanlı'nın bu tavrı karşısında Mevlânâ, “Basit ve kusurlu insanlar, her söz söyleyeni hor ve hakir bir hâle sokarlar, sözü kıymetli ve anlamlı bile olsa o sözün kadrini düşürürler. Çünkü söz, dinleyene göre söylenir. Terzi elbiseyi adamın boyuna göre diker” diyerek insanları hor ve hakir görüp mahcup etmenin kibirli, basit ve kusurlu insanlara özgü davranışlar olduğunu vurgulamıştır.

Mevlânâ'nın gurur ve kibre kapılmanın tehlikeleri üzerinde durduğu diğer metinler 2, 9, 34, 104, 126, 127, 227, 299, 310 ve 325. metinlerdir.

2. Dünya malına aldanma

Dünya malına aldanılarak girişilen işlerin insanın başına getireceği felâketler üzerinde duran Mevlânâ, 2. metinde cariyenin âşık olduğu kuyumcuya padişahın elçileriyle güzel elbiseler, altın ve gümüşler sundurmuş, onu kuyumcubaşılığa getirtmiş, bunlara aldanan kuyumcu ise ailesinden ve çocuklarından vazgeçerek güzel cariye ile evlenmiştir. Metnin sonunda kuyumcu, ilahî doktor tarafından hazırlanan şerbetle önce

yavaş yavaş güzelliğini kaybetmiş, ardından ölmüştür. Elde ettiği mal mülk ve makam ile bunlara kavuşmasına vesile olan güzelliği, kuyumcunun felâketi olmuştur.

122. metinde kıtlık yaşanan bir dönemde Hz. Muhammed'den Cuma hutbesi dinleyen sahabeler, davul sesi işitince alış verişi ucuza yapabilmek için namazı terk etmiş bunun üzerine Hz. Muhammed onlara “Ticaret davulunun sesi nasıl oldu da sizi Peygamberin huzurundan ayırdı” diyerek sitem etmiştir.

183. metinde Hz. Süleyman'ın ülkesine davet ettiği Belkıs, memleketinden ayrılacağı esnada tahtı dışında her şeyden vazgeçmiştir.

254. metinde emirlerinden birinin atına hayran olan Harzemşah, atın hemen getirilmesini emretmiştir. Bu durum karşısında çok kederlenen emir, Harzemşah'ın atından soğuması için dua etmiş, kabul olunan bu dua vesilesiyle vezirin Harzemşah'a at hakkında söylediği küçümseyici ifadeler onu attan tamamen soğutmuştur.

Dünya malına aldanma konusunun yukarıda değerlendirilen metinlerle benzer şekilde ele alındığı diğer metinler, 120, 207.2, 228, 310, 355.1, 355.2 ve 355.3. metinlerdir.

3. Zulüm

Mevlânâ, insanların birbirlerine yaptıkları zulümlerden adam dövme, cinayet ve toplu katliam üzerinde durmuştur. 2. metinde güzel cariyeyi bir hastalık olarak değerlendiren beşeri aşktan kurtarmak isteyen ilahî hekim, cariyenin âşık olduğu kuyumcuyu yaptığı şerbetle önce yavaş yavaş çirkinleştirmiş ardından öldürmüştür.

4 ve 5. metinlerde yer alan Yahudi hükümdarlar, Hristiyanları tamamen yok etmek amacıyla toplu katliamlarda bulunmuşlardır.

259.1. metinde sarhoşken cinayet işleyen bir adama -bu konuda özrü olduğunu dile getirince- ondaki sarhoşluğun da kendi gayret ve iradesiyle meydana geldiği söylenmiştir.

133. metinde Zeyd, ensesine tokat atan adamın çıkan şakırtının elinden mi yoksa Zeyd'in ensesinden mi geldiğini merak eden adama çektiği acıdan dolayı cevap veremeyeceğini belirtmiştir. Buradan hareketle Mevlânâ, acıyı ancak onu çekenin anlayabileceğini vurgulamak istediği gibi aynı zamanda acı çekilen dönemlerde sorulan sorular da ve alınacak önemli kararlarda objektif olunamayacağını belirtmiştir. 330. metinde doktorun hayatından umut keserek gönlünün her istediğini yapmasını tavsiye ettiği has-

ta, ırmak kıyısında oturan bir sufînin ensesine tokat atmış, şikâyet edilmek üzere götürüldüğü kadı tokadın bedelinin üç kuruş olduğunu haber verince bir tokat da onun ensesine atarak onlardan verdiği altı kuruşu aralarında paylaşmalarını istemiştir.

341.2. metinde camiye gitmekte olan bir padişaha çavuşlarının yolu açmak için halkı sopayla dövmesi üzerine kanlar içinde kalan bir adam “Görünüp duran, açıkta olan zulme bak, gizlisini ne soruyorsun. Senin hayrın bu zulüm, camiye gidiyorsun, hayrın bu olsa şerrin ne olur, ey azgın” diye haykırmıştır.

4. Kin ve İntikam

İntikam almayı insanın yapıp ettiklerinin asla karşılıksız kalmayacağını vurgulamak amacıyla bir hatırlatma vasıtası olarak kullanan Mevlânâ, 2. metinde ilahî doktorun hazırladığı şerbetle yavaş yavaş önce güzelliğini, ardından evlendirildiği cariye'nin aşkını kaybeden kuyumcu “Bugün bana ise yarın onadır” diyerek intikamını mutlaka alacağını belirtmiş ancak metnin sonunda hayatını kaybetmiştir.

162. metinde suç işleyerek gözden düşen vekilinin Sadr-ı Cihân'a duyduğu aşk, ondaki intikam duygusuna galip gelerek herkesi kendisine hayran bırakmıştır.

195. metinde padişah, hizmet etmeyi bırakarak şehvî şeyler düşünen kölesinin aylığının azaltılmasını, kanaat etmezse de defterdeki adının çizilmesini emretmiştir. Bu durum karşısında çok öfkelenen köle, padişaha –görünüşte- övgülerle dolu bir mektup ve mektubun arka planına gazap, hiddet, kin ve intikam duygularını gizlemiştir. Mektubu okuyan padişah, ahmağa verilebilecek en güzel cevabın susmak olduğunu düşünerek köleye cevap vermemiştir.

Kin ve intikam konusunun dolaylı olarak ele alındığı 227. metinde padişahların güçlü çavuşlarının onların azametinin bir göstergesi olduğu belirtilerek halkı kibir, kin ve benlik davasından vazgeçirme amacına hizmet ettiği vurgulanmıştır.

364. metinde kendi Kabesini ateşe veren Araplara kin güderek onlardan intikam almak üzere yola çıkan Ebrehe'nin Fil Vakası'nda hezimete uğratılması anlatılmıştır. Bu durum karşısında “O, sanıyordu ki ordusu ile Mekke'yi ele geçirecek. Halbuki o Mekke halkına mal, mülk, altın götürüyordu” diyen Mevlânâ, “Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir” mesajını vererek “mağlubiyet”in de “aydınlık” ve “zafer”in de görünen ve görünmeyen arkasındaki hakikatin elinde olduğunu vurgulamıştır.

5. Hırs, Açgözlülük, Görmemişlik ve Nimete Şükretmemek

Kurguladığı 4. metinle insan hırsının nerelere ulaşabileceğini gözler önüne seren Mevlânâ, Yahudi hükümdarın “hileci” vezirine Hristiyanlar arasına fitne salmak için padişahın kulağını, elini ve burnunu kestirmesini, dudağını yardırmasını istemiş bununla da yetinmeyen hileci vezir, metnin sonunda on iki Hristiyan emiri arasına fitne saldıktan sonra intihar etmiştir.

120. metinde peygamberlere şükretme yetilerini gulyabaninin götürdüğünü, verilen nimetlerin bolluğundan usandıklarını, kendilerine ibadetin de günahın da hoş görünmediğini belirten Sebe halkının içinde bulunduğu durum için “*gaflet hastalığı*” ifadesini kullanan Mevlânâ, günahkâr Sebe halkının çok kalabalık olmakla birlikte aslında üç kişiden ibaret olduğunu belirterek –tecride dayalı bir somutlaştırma yoluna gitmiş ve bunlardan uzaktan gören kişinin -halkın ayıbını araştırarak yayan ancak kendi ayıbını görmeyen- “*hırs*”ı temsil ettiğini söylemiştir.

157. metinde Hz. Musa’ya gelerek bütün hayvanların dilini öğrenmek istediğini belirten ve bu konuda hırs gösteren adama sadece tavukların ve köpeklerin dilini anlama yeteneği verilmiştir. Kendi aralarında konuşan tavuk ve köpeğinden sırasıyla atının, katırının ve kölesinin öleceğini öğrenen adam, üçünü de hemen satmış, bir sonraki gün onlardan konuşmalar yoluyla kendisinin öleceğini öğrenenince de feryat ederek Hz. Musa’ya koşmuştur. Adama başa gelen musibetlerin insanı daha büyük felaketlerden korumak için olduğunu belirten Hz. Musa, okun artık yaydan fırladığını belirterek Allah’a sadece onun imanlı ölmesi için dua edebileceğini söylemiştir.

228. metinde tecride dayalı bir somutlaştırma yoluna giden Mevlânâ, hırsı temsil ettiğini belirttiği kazın, kuru yaş ne bulsa yere gömdüğünü ve yağmacılık hususunda sultana bile güvenmediğini ifade etmiştir.

356. metinde susan fakirlere yardımda bulunmayı ilke edinen Sadr-ı Cihan, huzurunda hırsıyla feryat ederek yalvaran bir fakihe hiçbir yardımda bulunmayacağını söylemiştir. Sadr-ı Cihan’dan altın alabilmek için her yola başvuran fakih, sonunda kendisini öldü göstererek amacına ulaşmıştır.

363. metinde Hz. İsa’yı çarmıha germek için evine giren ancak ona benzetilerek kendisi çarmıha gerilen emirin bütün bunları taç ve taht sahibi olabilmek için yaptığı belirtilmiştir.

264.4. metinde insanın rızık konusunda Allah'a güvenmeyip açgözlülük göstermesine "öküz açlığı" adı verilmiştir.

314. metinde koçu çalınan adam, altın kesesini kuyuya düşürdüğünü iddia eden hırsızın sözlerine aldanarak on koç bedeli elde edebilmek ümidiyle soyunup kuyuya girmiş, bu durumdan istifade eden hırsız, adamın elbiselerini de çalmıştır. Bu metinle hırs ve açgözlülüğün insana kaybettiklerini geri getirmek yerine onu daha büyük zararlara uğrattığı vurgulanmıştır.

324. metinde Hz. Muhammed ve Hz. Ebu Bekir'in Hz. Bilal'e olan sevgisini ve zaafını bilen efendisi, hırs ve açgözlülük göstererek onu çok pahalıya satmıştır.

2.1. metinde Allah'ın gökten kendilerine sofraya göndermesi karşısında "Hani sarımsak, hani mercimek" diye söylenen Hz. Musa ve Hz. İsa'nın kavmi ile 196. metinde sarığı irileşsin ve meclise girdiğinde büyük görünsün diye onu eski elbise parçalarıyla dolduran fakih, "görmemiş" olarak nitelendirilmiştir.

368. metinde Azrail'in annesinin bir gemi kazasında canını aldığı için çok acıdığı Nemrut, Allah'ın lütuf ve ihsanı ile el bebek gül bebek büyütülmüş ancak Hz. İbrahim'le giriştiği mücadele ve iman etmeme konusunda gösterdiği ısrar onu kendisine bahşedilen nimete şükretmekten alıkoymuştur.

2.1, 23, 58, 195, 307 ve 322. metinler, hırs, açgözlülük ve nimete şükretmeme konusunun ele alındığı diğer metinlerdir.

6. Hayvanlara Eziyet Etmek

Mevlânâ'ya göre eziyet çektirilen hayvanları içinde buldukları zor durumdan kurtarmak için akıllı kişilere ihtiyaç vardır. 2.2. metinde adamın birinin kuyruğunun altına diken koyduğu eşek, sıçrayıp çifte atarak kendisine daha çok zarar vermiştir. Onun bu durumdan kurtulması için dikenini çıkarabilecek akıllı biri beklenmektedir. Burada Mevlânâ aklın önemine de vurgu yapmaktadır.

3. metinde kediden kaçarken can havliyle gül yağlarını deviren tûtîye kızan bakkal, başına vurarak onu kel etmiş, tûtî konuşmayı kesince pişman olarak ağlayıp feryat etmeye başlamış ve onu tekrar konuşturabilmek için sadakalar dağıtmıştır.

46. metinde seyahat eden bir dervişin eşeğinin, konakladığı hanın hizmetçisi tarafından akla gelebilecek bütün işkencelere maruz bırakıldığı belirtilmiştir. Metnin so-

nunda dervişle beraber yola koyulan eşek, gördüğü işkencenin etkisiyle adım başı yere kapaklanmıştır.

48. metinde padişahın doğanının kaçarak kendisine sığındığı kocakarı, onun daha önce iyi bakılmadığını iddia ederek kanadını kısaltmış, tırnaklarını kesmiş ve yemesi için önüne saman çorbası koymuştur. 207.4. metinde doğanın, bir şey yiyip içmediğini gören kocakarı, öfkeyle sıcak çorbayı başından aşağı boşaltarak doğanı haşlamıştır. Mevlânâ, bu metinle kaçtığı için pişman olan ve padişahın yanında geçirdiği günlere hasret çeken doğan vasıtasıyla “Altının kıymetini sarraf olan bilir” mesajı vermiştir.

231. metinde torbasında ekmeği olduğu hâlde köpeği açlıktan ölen ve bu yüzden göz yaşı döken Arap -kendisinden işin aslını soran adama- ekmeğin parayla ancak göz yaşının bedava olduğunu söyleyerek kendisini savunmuştur.

7. Hile

İnsanın yapabileceği hilelerin boyutlarını gözler önüne sermek için 4. metni kurgulayan Mevlânâ, Hristiyanları acımadan öldüren Yahudi padişahın, bu konuda ondan daha hırslı ve zalim olan vezirini gözler önüne serer. Vezir, kendisini Yahudi padişahın eziyet gören bir Hristiyanmış gibi göstermek için kulağını, burnunu, elini ve dudağını kestirmiş, halkın güvenini kazanarak onlara vaaz vermeye başlamış, hepsini kendisine tabi kıldıktan sonra da onları kendisine daha çok bağlamak için inzivaya çekilmiş ve yalana da başvurarak insanlara inzivaya çekilmesini kendisinden Hz. İsa'nın istediğini belirtmiştir. On iki Hristiyan emirine birbirine tamamen zıt hükümlerin yer aldığı tomarlar bırakarak ve her birine kendisini veliaht tayin ettiğini müjdeleyerek kısa bir süre sonra kendisini öldürmüştür. Burada olumsuzlanan durumlardan biri de kişinin kendi canına kıymasıdır. Vezirin hile yapmaktaki hırsı, onu kendi canından bile vazgeçirecek bir noktaya getirmiştir. Ölümünün ardından on iki emir birbirine girmiş, oluşan fitne atmosferinden sadece İncil'de kendisi hakkında bilgi verilen Hz. Muhammed'e hürmet gösteren Hristiyanlar kurtulabilmiştir. Bu metinde aklın önemi üzerinde de duran Mevlânâ, din adamlarına koşulsuz bağlanılmaması, aslı sorgulanmadan hiçbir işe kalkışılmaması gerektiğini vurgulamış, kendisine sunulanları sorgulamadan koşulsuz kabul eden cahil insanları kandırmanın, eğitilmiş insanları kandırmaktan daha kolay olduğunu belirtmiştir.

90. metinde münafıkların bir ibadethane gibi göstererek Hz. Muhammed'i davet ettikleri –aslında bir fitne yuvası olduğu belirtilen- Mescid-i Dırar'ın yaptırılma nedeni sahabelere rüyalarında gösterilerek hileleri açığa çıkarılmıştır.

264. metinde bir tilkinin, aslana yem etmek üzere hile ile kandırdığı eşek, daha önce bir fille boğuştuğu için yorgun düşen aslanın kendisine hiçbir şey yapamaması sonucu kurtulmuş ancak bu kurtuluş, eşeğin tilkinin hilesine ikinci kez düşmesine engel olamamıştır.

355.3. metinde kurduğu tuzakla bir kuzgunu yakalayan tilkiden hareketle Mevlânâ, “Hayvanların yüz binlerce hilesi olursa en büyük, en kurnaz mahlûk olan insanın hilesi nasıl olur?” diye sorarak insanları tedbirli olmaya davet etmiştir.

359. metin de hile konusunun ele alındığı metinlerden biridir.

8. Cehalet

4. metinde Yahudi vezirin hilelerine aldanan Hristiyanların cahil insanlar olduğunu belirten Mevlânâ, eğitimsiz insanları kandırmanın daha kolay olduğunu vurgulamıştır.

Tecride dayalı bir somutlaştırma yoluna giderek bilgiyi ışık, bilgisizliği karanlık olarak değerlendirdiği 51. metinde Mevlânâ, karanlık bir ahıra bağlanan sığırı bir aslana yedirerek onun yerine geçirmiştir. Bilgi ışığı olmadığı için varlık ve eşyayı hakiki mahiyetiyle algılayamayan sığır sahibi, sığırını yiyerek yerine geçen aslanı fark edememiştir.

333. metinde akli babaya, nefsi de cahil bir anneye benzeten Mevlânâ, insanlığa “Kendine gel, bu anadan kaç, merhameti kendinin olsun. Babanın sillesi, onun helvasından daha tatlıdır” mesajı vermiştir.

9. Yalan Söylemek

4. metinde Hristiyanları hileyle birbirine düşüren Yahudi vezir, bütün Hristiyanları kendisinde bağladıktan sonra halvete çekilerek herkesi kendisine hasret bırakmış, Hristiyanlar kendisini tekrar vaaz etmeye çağırınca da halvette kalmasını ken-

disinden Hz. İsa'nın istediğini belirterek yalan söylemiştir. Bu metinde yalan, cahil insanları hassas oldukları noktalardan yakalama vasıtası olarak kullanılmıştır.

Kuşların Hz. Süleyman'a hünerlerini sayıp döktüğü 9. metinde karganın Hühüt'e –yüksekte uçarken yerin derinliklerindeki suyu görebilme yeteneğinin doğru olmadığını söyleyerek- iftira atması üzerine Hz. Süleyman, yalan söylemenin Hühüt'e hiç yakışmadığını belirtmiştir. Bu metinde aralarında güven mekanizması işleyen Hz. Süleyman ve Hühüt, biri diğerine yalan söyleyerek, diğeri de öbürüne yalanı yakıştırmayarak iftiranın bu mekanizmayı bozmasından korunmuşlardır.

127. metinde sakalını bıyığını kuyruk parçasıyla yağlayarak halkı aldatan adamın yalanı midesinin ettiği dua, kuyruk parçasını kapıp kaçan kedi ve olanlara dayanamayarak her şeyi itiraf eden oğul vasıtasıyla açığa çıkarılmıştır.

178. metinde evde âşığıyla beraber olan kadın, hiç beklemediği bir zamanda eve gelen kocasına yakalanınca âşığını kadın kılığına sokarak kızlarına görücü geldiğini söylemiştir.

199. metinde doğru söyleyenlerin karşısındaki kişinin kalbine yüzlerce hayat işareti verdiği, yalan söyleyenin ise her hâlinin bu duruma şahitlik ederek sırrını ele verdiği belirtilmiştir.

264. metinde bir eşeği hileyle ikinci kez kandırarak aslana yem etmek isteyen tilki, -onu ilk kandırma teşebbüsünde- vadide gördüğü aslanın bir tılsım ve hayâl olduğunu belirterek yalan söylemiştir.

315. metinde uyuyakaldığı için kervanı soyan hırsızları fark etmeyen bekçi, bir savunma mekanizması olarak yalana başvurmuş, kervandakilere hırsızların çok kalabalık olduğunu ve kendisini öldürmekle tehdit ettiklerini söylemiştir.

343.3. metinde Hz. Yakup'un gönlü Hz. Yusuf'u kıra gezmeye götürmek istediklerini söyleyen oğullarının yalan söylediklerini hissetmiş ancak Levh-i Mahfuz'da takdir edilen kaza ve kaderin tecelli etmesine engel olamamıştır. Bu metinde gönül, sözün doğruluk derecesini hissedebilen bir mekanizma olarak işlenmiştir.

Buradan hareketle Mevlânâ'nın yalanı metin kişilerinin eğitimsiz insanları aldatmak amacıyla başvurdukları bir vasıta zaman zaman da bir savunma mekanizması olarak kullanmıştır sonucuna ulaşılabilir.

10. İntihar Etmek

Tahkiyeye dayalı metinler vasıtasıyla sakınılması gerektiği vurgulanan durumlardan biri de intihar etmektir. 4. metinde içindeki hırs ateşinin ve yapabileceği hilenin haddi hesabı olmayan vezir, Hristiyanlar arasına fitne tohumları ektikten sonra intihar etmekten de geri durmamıştır.

301. metinde Cebrail'in uzun süre görünmediği durumlarda kendini Hira dağından atmaya teşebbüs eden Hz. Muhammed, her defasında Cebrail tarafından kurtarılarak kendisine “Kendini atma, önünde kavuşacağın devletler, ilâhî lütuflar var” denilmiştir.

11. Öfke/ Gazap

62.1. metinde kendisine “dile benden ne dilersen” diyen bir padişaha “bu tekliften utanmıyor musun?” diye soran bir şeyh, kendisinin hâkim olduğu iki hakir kölesi olduğunu belirtmiştir: gazap ve şehvet. Bu metinle kişinin gazap ve şehvet anında kendisine hâkim olmasının, dünya saltanatına hâkim olmasından üstün olduğu gösterilmiştir. 4.1. metnin sonunda da Mevlânâ, “İnsan meyl [şehvet] ve gazap dolayısıyla şaşır olur, biri iki görür” mesajını vermiştir.

12. Şehvet

195. metinde şehveti diri, akli ölü olan köle, padişah tarafından hizmetten uzaklaştırılmış ve ahmaklık hastalığı padişaha bulaşmasın diye yazdığı mektuba cevap verilmemiştir.

228. metinde tecride dayalı bir somutlaştırmaya başvuran Mevlânâ, şehveti horozla temsil etmiştir.

248. metinde halayığının kendisini erkek eşekle tatmin ettiğine şahit olan bir hanım, onu uzak bir yere göndererek eşekle cinsel ilişkiye girmeye teşebbüs etmiş ancak araya –halayığın yaptığı gibi- kabak koymayı ihmal ettiği için iç organları dışarı fırlayarak can vermiştir. Bu metinde şehvet, insan için utanç ve felaket vesilesi olarak gösterilmiştir.

307. metinde başkalarının eşlerini elinden alan padişahın, âşık olduğu cariye- nin onu getirtmek üzere gönderdiği kumandanla birlikte olması ve cinsel anlamda onu kendisine tercih etmesi sonucu cariye- yi –ondan pek hoşlanmadığını gerekçe göstererek- komutana vermiştir.

325.2. metinde insandaki nefis atının kuyruğunun şehvet olduğu belirtilerek hâ- kimi olabilmek için onu mânâ tarafına çevirmek gerektiği vurgulanmıştır.

327. metinde doksan yaşında olduğu hâlde koca hırsı dinmeyen “ucube” kadın için “İhtiyarlıktaki hırs, Yahudilerde bile olmasın, Allah’ın bu hırsı verdiği kişi ne kötü, talihsiz kişidir” yorumunda bulunulmuştur.

358. metinde içkinin, insanın aklını başından alarak şehvet anında kendisine hâ- kim olmasına engel olduğu vurgulanmıştır.

178. metinde kocasını kendi evinde bir ayakkabıcı ile aldatan kadın, kocasının ummadığı bir anda eve gelmesi üzerine yakalanmış ancak âşığını kadın kılığına sokarak –ve kızına görücü geldiğini söyleyip yalana başvurarak- işin içinden sıyrılmıştır. Bura- dan hareketle Mevlânâ, zinanın kendisiyle birlikte başka günahları da davet ettiğini vur- gulamış metinde ayrıca Allah’ın bir kez işlenen günahları örttüğünü belirterek günahla- rın açığa çıkarılma nedeninin kişinin onda ısrar etmesi olduğunu göstermiştir.

222. metinde kocasının gözü önünde âşığı ile beraber olmak isteyen kadın, koca- sını bir “armut ağacı”nın gerçeği olduğundan farklı gösterdiğine inandırarak isteğine kavuşmuştur. Metnin sonunda tecride dayalı bir somutlaştırma yoluna giderek “armut ağacı”nın kişinin varlık ve eşyanın hakikatini görmesine engel olan “varlık ve benlik” vehmi olduğunu belirten Mevlânâ, insana o ağaçtan tamamen indikten sonra bir kez daha çıkmasını tavsiye etmiş ve Allah’ın iradesiyle o ağacın mahiyetinin değiştirildiğini vurgulamıştır. Mevlânâ’ya göre kişinin iradesini ele geçirerek şehvet anında kendisine hâkim olabilmesine engel olan ondaki varlık ve benlik vehmidir. Kişi kendi varlık ve benliğinden arınıp Allah’ta yok olduktan sonra mahiyet değiştiren varlık ve benlik ağa- cıyla varlık ve eşyayı eskisinden farklı yorumlayacaktır.

262. metinde zinayı, kadın kılığına girip hamamda tellaklık eden Nasuh vasıta- sıyla ele alan Mevlânâ, hamamda kaybolan bir mücevher vasıtasıyla ona aşkın derecede bir korku yaşatmış ve bu korkunun etkisiyle de bir daha dönmek üzere tövbe ettir- miştir. Bu metin vasıtasıyla da Allah’ın ilk kez işlenen günahları sakladığı ancak günah-

ta ısrar etme ve tövbeyi defalarca bozmanın saklanan günahların açığa çıkarılmasına yol açtığı vurgulanmıştır.

365. metinde karısının güzelliğini –cinsel temas olmaksızın- erkekleri avlamak ve para kazanmak amacıyla kullanan Cûhî, bir kez tuzağa düşürüp yüz dinar elde ettiği kadıyı ikinci kez kandırmayı başaramamıştır.

Mevlânâ, 96, 268 ve 334. metinlerde çocuk istismarı ve eşcinselliğin olumsuz yönleri üzerinde durmuştur.

13. Boş İşler Peşinde Koşmak

İnsanın boş işler peşinde koşarak ömrünü harcamaması gerektiğini belirten Mevlânâ, bu amaçla kurguladığı 4.4. metinde uçan kuşun gölgesini avlamak için ok torbasını boşaltan “budala”nın ömrünün heder olduğunu vurgulamıştır.

110. metinde padişahın ölümsüzlük ağacını bulması için Hindistan’a gönderdiği memur, eli boş bir şekilde oradan ayrılmadan önce bir şeyhe uğramıştır. Ona ölümsüzlük ağacının basit bir ağaç olmayıp âlim kişilerin vücudunda bulunduğunu söyleyen şeyh, boş işler peşinde koşmaması gerektiğini hatırlatmıştır.

170. metinde adamların hep beraber çaldıkları ısıktan korkan taya annesi, dünya kurulalı beri böyle boş işlerle uğraşmak isteyen kişilerin var olduğunu, onların kendi sakallarını yolma vaktinin çok yakın olduğunu belirterek ondan işine bakarak suyunu içmesini istemiştir.

313.2. metinde tecride dayalı bir somutlaştırma yoluna başvuran Mevlânâ, boş işler peşinde koşan insanları oyuna dalarak elbiseleriyle ayakkabılarını çaldıran bir çocuğa benzetmiştir.

323. metinde sahur vakti boş bir sarayın önünde davul çalan adamı zamanını boşa harcamaması konusunda uyaran adam, ondan “Allah nuru ile nurlanan kişi, dostun evini boş görmez, dopdolu görür. Adamlarla dolu, içi kalabalık nice saraylar vardır ki işin sonunu görenlerin gözlerine bomboş görünür” cevabını almış ve Mevlânâ, bu metinle -tahkiyeye dayalı hemen bütün metinlerin arkasına gizlenmiş olan- “Hiçbir şey, görüldüğü gibi değildir” mesajını vermiştir.

Boş işler peşinde koşulmaması gerektiğini vurgulayan diğer metinler, 337 ve 360. metinlerdir.

14. Allah'ı İnkâr ve Şirk

İman ve küfür ayırımında anasır-ı erbaadan ateşin “hakem” tayin edildiği 5. metinde Yahudi hükümdarın ateşe attığı çocuk, hükümdarın puta tapmaya zorladığı annesini imanından ötürü kendisine Allah tarafından lütfedilen nimet sofrasına davet etmiştir. Annenin ve halkın kendisini tek tek ateşe attığını gören Yahudi hükümdar, ateşten bu durumun arkasındaki hakikati öğrendiği hâlde küfürde ısrar etmeye devam etmiş ve metnin sonunda alevlerin yükselmesiyle yanarak kül olmuştur.

Allah'ı inkâr ve O'na şirk koşma, 120. metinde “gaflet hastalığı” na tutulan Sebe ahalisi, 131. metinde Hz. Nuh'un bütün çabalarına rağmen iman etmeyen –metnin sonunda onunla birlikte kendisini de Allah'a feda edebileceğini itiraf ettiği- oğlu Kenan ve 70. metinde Hz. Musa'nın mucizelerini görmüş olmasına rağmen eliyle yaptığı buzağıya tapan Samiri vasıtasıyla işlenmiştir.

15. Önyargı

Hiç kimseyi küçümsememek ve hiç kimseye ön yargıyla yaklaşmamak gerektiğini vurgulayan Mevlânâ, kurguladığı 14. metinde gaybdan duyduğu ses vasıtasıyla kendisine mezarlıkta Allah'ın has ve muhterem bir kulu olduğu söylenerek ona yedi yüz altın götürmesi istenilen Hz. Ömer, mezarlığa vardığında kastedilenin ihtiyar bir çalgıcı olamayacağını düşünerek önyargıya kapılmış, bu yüzden mezarlığın etrafını defalarca dolaşmış ve orada ihtiyar çalgıcıdan başka kimse olmadığını görünce kastedilen has kulun o olduğuna karar vermiştir.

66. metinde Allah'a “Sen neredesin ki hizmetinde bulunayım, çarığımı dikeyim, başını tarayayım, elbiseni yıkayayım, bitlerini öldüreyim, önüne süt getireyim, elini öpüp ayağını ovayım, uyku zamanı yatacağın yeri süpüreyim” diye yalvaran bir çobana rastlayan Hz. Musa, önyargıyla ondan bu küfrü bırakarak kendine gelmesini istemiştir. Bunun üzerine Allah'tan kendisine “kulumuzu bizden ayırdın, onu mazur gör” şeklinde âyet gelince durumu müjdelemek için çobana koşmuş ve ondan içinde bulunduğu durumun eskisinden kat kat üstün olduğunu öğrenmiştir. Bu metinle Mevlânâ, Allah katında şekli ibadetlerden ziyade gönülde hissedilen samimiyetin makbul olduğunu vurgulamıştır.

16. Yöneticiye İsyân

18. metinde padişaha isyan ederek malını âsîlere dağıtan kölenin bu tavrının padişahla arasının açılmasından ve yüzünün kara olmasından başka bir işe yaramayacağı belirtilmiştir. Buradan hareketle ‘Mevlânâ, yöneticilere isyan edilerek yapılan iyiliklerin kişinin yararına değil zararına olacağını vurgulamıştır’ sonucuna ulaşılabilir. Metinde mal ve mülk dağıtılan kişilerin yardıma muhtaç kişiler değil, “âsîler” olması dikkat çekicidir. Bu durum “yöneticiden izinsiz yardımda bulunma” durumunu, “yöneticiden habersiz ona isyan edenlere destek olma” durumuna dönüştürmüştür.

17. Bencillik

24. metnin başlangıcında Allah’tan kendisine lütfettiği saltanatı başkasına vermemesini isteyen Hz. Süleyman, hükümdarlığın zorluklarıyla karşılaşmış müteessir olunca dünyadaki bütün hükümdarlara acımış ve Allah’ın saltanat nasip ettiği kemâl sahibi hükümdarları kendisiyle bir görmüştür. Bu metin vasıtasıyla Mevlânâ, insanın sahip olduğu makam ve mevkiyi ona layık olan kemal sahipleri için de dilemesini arzu etmiştir.

242. metinde Hz. Âdem’in cennetten kovulma gerekçesi olarak “Cürmü şudur: İğreti süs takındığı hâlde bu elbiseler ve süsler benimdir diye davaya kalkıştı” açıklamasında bulunan Mevlânâ, benlik davası gütmenden bir peygamberin bile başına nelere getireceğini ortaya koyarak insanlığı Allah’ta fani olmaya davet etmiştir.

251. metinde aynanın arkasında gizlenen bir adam vasıtasıyla konuşmayı öğrenen papağan, öğreticisinin aynada gördüğü hemcinsi olduğunu farz etmektedir. Kendisine öğretilen sözün manasından ve sırrından da habersiz olduğu belirtilen papağanın durumu, noksanlarla dolu olan müridin velinin beden aynasında kendisini görmesine ve bunun ardından da kendisinden başka bir şey görmemesine benzetilmiş ve onun söz söylenirken ve olaylar meydana gelirken aynanın ardındaki aklı küllü göremediği vurgulanmıştır

18. Emanete İhanet

52. metinde seyahat eden bir sufi, konaklamak üzere geldiği tekkede eşeğini ahıra bağlayarak dervişlere emanet etmiştir. Sufinin eşeğini satarak parasıyla mum ve yiyecek satın alan dervişler o gece bir eğlence düzenlemişler ve bu eğlencede sabaha kadar “eşek gitti, eşek gitti” şarkısını söyleyerek el ayak çırpıp raks etmişlerdir. Ertesi gün kendisine eşeğini soran sufiye “eşek gitti” şarkısını hatırlatan sufi vasıtasıyla Mevlânâ insanlığa kişinin içinde bulunduğu durumun farkında olması gerektiğini vurgulamıştır.

19. Gıybet ve İftira

56. metinde bir padişah satın aldığı –biri zekiliği, diğeri ağız kokusuyla öne çıkan- iki köleyi imtihan etmek istemiş, bunun için zeki bulduğu köleyi hamama göndererek –ağzı kokan- diğer köleye arkadaşının kendisi hakkında olumsuz şeyler söylediğini belirtmiştir. Padişah, ağzı kokan kölenin, arkadaşının kendisinde göremediği kusurları fark etmesinden duyduğu memnuniyeti ve arkadaşının vefa ve sadakatine yemin edebileceğini belirtmesinin ardından diğer köleyi de aynı şekilde imtihan etmiştir. Bu imtihanda zeki köle arkadaşının aksine ağzı kokan köleyi padişaha kötülemiştir. Bunun üzerine padişah “senin ruhun kokmuş, onun ağzı kokuyor” diyerek ona arkadaşının amir olacağını kendisinin onun emrinde çalışan bir memur olacağını söylemiştir. Bu metin vasıtasıyla Mevlânâ, dış görünüşteki güzelliğin gelip geçici olduğunu, asıl önemli olanın huy güzelliği olduğunu vurgulamıştır.

101. metinde içki içme iftirası atılan bir şeyh, müridi tarafından meyhanede yakalanmış ancak onun hürmetine hem kadehindeki hem de küplerdeki şarap Allah’ın lütuf ve ihsanıyla bala dönüştürülmüştür. Bu metinle Mevlânâ, Allah dostlarının haramı helale dönüştürdüklerini ve benzer şekilde insanların ruhlarını da kötülüklerden arındırdıklarını vurgulamıştır.

105. metinde gemi yolculuğu yapan parasız bir adam, gemide kaybolan altın torbasını çaldığı iddia edilerek iftiraya uğramış ve kırık bir kalple gerçeği ortaya çıkarması için Allah’a yalvarmıştır. Bunun üzerine ağzında inci bulunan yüz binlerce balık denizden başını çıkarmış, incilerden birkaç tanesini gemiye atan adam, sıçrayarak havada asılı duran sandalyeye oturmuş ve gemidekilere “Haydi gidin, gemi sizin, Hak benim olsun ve yoksul bir hırsız sizinle bir arada bulunmasın. Acaba bu ayrılıktan kim zarar görecektir? Ben Allah’a yakın ve halka uzak olmakla hoşum” diyerek bu nimeti kendi-

sine nasip edenin “suçsuz bir fakire iftira atılmasının Allah’ı incitmesi” olduğunu belirtmiştir.

214.1. metinde Allah, Hz. Meryem’i iftiradan kurtarmak için Hz. İsa’ya beşikte yatan bir bebekken zinadan ve fesattan doğmadığını söyletmiştir.

Gıybet ve iftira konusunun benzer şekilde işlendiği diğer metinler, 259 ve 338. metinlerdir.

20. Kıskançlık

9. metinde Hüthüt’e yalancılık iftirasında bulunan karga ile işlenen kıskançlık, metnin sonunda Hüthüt’ün derinlerdeki su kaynağını göremeyişinin de Allah’ın takdiriyle gerçekleştiğini dile getirmesiyle kapatılmıştır.

57. metinde padişahın has kulunu gösterdiği lütuf ve keremlerle diğer kölelerden üstün tutması üzerine bir araya gelen kölelerin has kul için hileler düşünmeye başlamaları üzerinde durulmuştur. Buradan hareketle Mevlânâ, çok sevilen kişilere gösterilen aşırı ilginin başkalarının kıskançlık oklarının ona doğrultulmasına yol açacağını vurgulamıştır.

259. metinde Gazneli Mahmut’un kölesi Ayaz’ı kıskanarak odasında hazine sakladığını iddia ederek iftira atan beyler, gerçeğin açığa çıkması üzerine ondan özür dilemeye mecbur kalmışlardır. Yaptığı “mücevherin değeri” ve “kervan sorgulama” imtihanlarının sonunda emirlerine Ayaz’ın neden üstün olduğunu gösteren Sultan Mahmut, “Şu hayat mücadelesinde insan, başarıya ulaşmamış, zarar etmiş, bir şey elde edememişse bu hâl onun gereği gibi çalışmamasından ileri gelmiştir” diyerek Ayaz’ın gözünde kıymetli oluşunu gerekçelendirmiştir.

21. Taklitçilik

Mevlânâ, 91. Metinde iman ehli kişileri bir müddet taklit etmenin (mukallitliğin) hakiki imana (muhakkıklığa) ulaşma yollarından biri olduğunu vurgularken 247. metinde şeyhi ağladığı için ağlayan müridin hâlini “münkirlik” olarak değerlendirmiştir. 264. metinde tilkiyle üç defa münakaşaya girişen eşeğin, taklitçi (mukallit) olduğu için tilkinin hilesine kapıldığı belirtilerek içinde bulunduğu durum “Yemek hırsı onu öyle aldattı ki, beş yüz delili varken yine de tilkiye alt oldu” cümlesiyle özetlenmiştir.

22. Hırsızlık

Metin kişisi olarak hırsızlara geniş yer veren Mevlânâ, 44. metinde bir hırsızın çaldığı yılan tarafından inletile inletile öldürülmesi üzerinde durmuş, bu durumu gören yılanı da yılanını ve hırsızını bulmak için ettiği duaların reddedilmesine şükretmiştir. Mesnevîsinde adalet terazisinin bu dünyada da öte âlemde de şaşmayacağını ve insan için neyin hayır neyin şer olduğunu bilen Allah olduğunu belirten Mevlânâ, bu metinle hırsızlığın olası akıbetlerinden birini gözler önüne sererek insanlara hırsızlıktan uzak durmaları gerektiğini söylemiştir.

88. metinde tecride dayalı bir somutlaştırmaya başvuran Mevlânâ, evine giren hırsız tam yakalayacakken araya giren bir başka hırsız -kendisine yardım etmek amacıyla gösterdiği ifade edilen ayak izi- yüzünden elinden kaçırılan adamın durumunu tecellilerinden Allah'a ulaşmak üzere yanlışı yönlendirilme sonucu alıkonulan kişilerin durumuna benzetmiştir. Buradan hareketle Mevlânâ, insanların kendilerini Allah'a ulaştırmaktan alıkoyacak her şeyden uzak durmaları gerektiğini, tecellilerin asıl işlevinin kişiyi Allah'a ulaştırmak olduğunu vurgulamıştır.

91.1. metinde gizlice bir eve giren hırsızın soyduğu evin kendi evi olduğunu fark ettiğini belirten Mevlânâ, herkes ne yaparsa kendine yapar mesajını vermiştir.

173. metinde ev sahibine kızan adam, onun altınlarını çalarken vali ve adamlarına yakalanmıştır. Bu metinle Mevlânâ, öfkeyle kalkanın zararlı oturacağını belirterek Allah'ın adalet terazisinin bu dünyada da şaşmayacağını vurgulamıştır. 235. metinde bir eve kumaş çalmak için giren -ve bu esnada zihni sadece evdeki eşya ve kapının kilidiyle meşgul olan- hırsızın peşine kumaş sahiplerinin ve zabitanın düştüğünü belirten Mevlânâ, onun olan bitenlerden gafil olduğunu vurgulamıştır.

178.1. metinde yakaladığı hırsız cellada veren Hz. Ömer, hırsızın bu suçu ilk defa işlediğini belirtip kendisinden af dilemesi üzerine, adamın söylediğini doğrulayarak Allah'ın böyle yapmakla lütfunun müjdeleyici kahrının da korkutucu olmasını dileğini belirtmiştir.

185. metinde bir attar, dükkânına şeker almaya gelen ve kil yemeye düşkün olan adamın -aynı paraya ona daha az şeker satabilmek için- terazinin kefesine şeker tartmak amacıyla koyduğu kilden yemesine göz yummuştur. Bu metinde iki yönlü işleyen bir hırsızlık mekanizması vardır. Bir taraftan kil yemeye düşkün adam, attarın teraziye

koyduğu kili çalarken diğer taraftan onun bu davranışına göz yuman adam bu vesileyle ona alması gerekenden daha az şeker tartarak adamın şekerini çalmıştır. Kil yiyen adam ona düşkün olduğu için memnun, şekeri eksik tartıldığı için mağdur; attar ise tartıda kullandığı kili çalındığı için mağdur, adama eksik şeker tarttığı için memnundur. Metinde herkes ne yaparsa kendine yapar düşüncesi saklıdır.

196. metinde gösteriş meraklısı bir fakih, sarığını eski elbise parçalarıyla doldurarak büyük göstermiş ve dış kısmını süslemiştir. Medreseye giderken ıssız bir yolda sarığını hırsıza kaptıran fakih, ona sarığı çözüp öyle götürmesini söyleyerek helal etmiş ve -sarığı yere vurarak onu işinden alıkoyduğu için kendisine kızan- hırsıza “Evet hile ettim, fakat nasihat yoluyla da sarığı çöz, öyle götür dedim” cevabını vermiştir. Bu metinle gösteriş meraklılığının hırsızlara davetiye çıkardığı vurgulanmıştır.

330.1. metinde bir Türk, büyük konuşarak kendisinden hiçbir terzinin kumaş çalamayacağını iddia etmiş ve bunu ispatlamak için gittiği terzinin tatlı diline, masal ve hikâyelerine aldanarak yaptığı kumaş hırsızlıklarını fark edememiştir. Bu metinle Mevlânâ, kişinin büyük konuşmaması gerektiğini ve işinde usta hırsızların –kendisini imtihan etmek amacıyla bilinçli olarak gelmiş- insanların gözü önünde bile hırsızlık yapabileceğini vurgulamıştır.

93. metinde Oğuz Türklerinin gerçekleştirdiği köy basma ve yağmacılık da hırsızlık kapsamında değerlendirilmiştir.

Hırsızlığın ele alındığı diğer metinler, 235, 277, 312 ve 344. metinlerdir.

23. Başkalarında Kusur Arama

92. metinde namazdayken dört Hintliden ilkinin ezanın okunup okunmadığını sorması üzerine diğerleri birbirlerine sırayla namazlarının bozulduğunu söylemiş ve böylelikle Hintlilerin hepsinin namazı bozulmuştur. Buradan hareketle Mevlânâ, kişinin başkalarında ancak kendi kusurlarını görebileceğini vurgulamıştır.

116. metinde ahali, Hz. Bilal’in ezan okurken “Hayye” yerine “Heyye” demesini Hz. Muhammed’e şikâyet ederek O’ndan yeni bir müezzin tayin etmesini istemişlerdir. Bunun üzerine Hz. Muhammed, Hz. Bilal’in yanlış telaffuz ettiği bir “Heyye”nin Allah katında yüz “Hayye”den hayırlı olduğunu vurgulayarak yapılan amellerde önemli olanın samimiyet ve niyet olduğunu vurgulamıştır.

120. metinde Sebe halkının çok kalabalık olmakla birlikte üç kişiden oluştuğunu söyleyen Mevlânâ, tecride dayalı bir somutlaştırma yoluna giderek “gözü kör olduğu hâlde uzağı çok iyi görebilen kişi” ile “halkın ayıbını araştırarak yayan ancak kendi ayıbını görmeyen kişileri” kastettiğini söylemiştir.

24. Şikâyet

94. metinde doktor, kendisine bütün şikâyetlerinin ihtiyarlardan kaynaklandığını söylediği için hiddetlenen hastasına hiddetlenmenin de ihtiyarlardan kaynaklandığını belirtmiştir. Bunun üzerine Mevlânâ, hiçbir şeyden şikâyet etmemenin Allah âşıklarına has olduğunu belirtmiştir.

265. metinde Arap atlarının bakım şartları ile kendi içinde bulunduğu durumu mukayese ederek şikâyetlerde bulunan bir oduncu eşeği, savaş çıkınca bütün Arap atlarının kemer takılarak meydanlara sürüldüğünü ve savaştan dönen atların bitkin bir hâlde yığıldıklarını görünce hâline şükretmiştir.

290 ve 335. metinler vasıtasıyla Mevlânâ, kişinin Allah’tan şikâyetçi olmadan önce kendi vefa, sadakat ve kulluğunu gözden geçirmesi gerektiğini, hayatın zevklerini, heva ve hevesi terk etmenin acı olduğunu ancak bunlara katlanmanın Allah’tan uzak kalmanın acılığından iyi olduğunu vurgulamıştır.

25. Çok Konuşmak, Çok Yemek ve Çok Uyumak

106. metinde arkadaşlarını şeyhe şikâyet etmeye gelen dervişler onun üç ağır huyu olduğunu söylemişlerdir: gevezelik, çok yemek, çok uyumak. Şikâyetçi olunan müride “İşlerin hayırlısı ortasıdır” hadisini hatırlatan şeyh, ona davranışlarında orta yolu tavsiye etmiştir. Bunun üzerine söz hakkı kendisine geçen derviş, “orta yol” algısının kişiden kişiye değiştiğini belirtmiştir.

106.1. metinde bir şeyh, çok yemek yediği hususundaki suizannı def etmek için bir leğene kusmuş ve leğen inci ile dolmuştur.

249. metinde karnını doyuracak miktardan fazla yemek yiyen adamın ölüm lokması boğazında kalmış bunun üzerine Mevlânâ ona “Ey haris adam, yemeğin helva ve paluze bile olsa doyacak kadar ye” diyerek fazla yemek yemenin karşısında bir tavır sergilemiştir.

264.4. metinde tilkinin hilesine ikinci kez aldanan eşek için “Yemek hırsı onu öyle aldattı ki, beş yüz delili varken yine de tilkiye alt oldu” diyen Mevlânâ, gören gözü görmez eden yeme hırsının nelere mal olacağını ortaya koymuştur.

Mevlânâ, 228.1. metinde de çok yeme konusunu işlemiştir.

26. Suizan

106.1. metinde halkın çok yemek yediğini iddia ettiği şeyh, bir leğene kumuş ve inciyle dolan bu leğen vasıtasıyla hakkındaki suizannı def etmiştir. 137. metinde Allah, kendisine verdiği sözü tutamadığı için elini kestirdiği şeyhi, halkın suizannından kurtarmak için ona iki eliyle zembil örmeyi nasip etmiş, başlangıçta herkesten gizlediği bu sırrı metnin sonunda aşikâr etmiştir.

27. Heva ve Heves

120. metinde tecride dayalı bir somutlaştırmaya başvuran Mevlânâ, sağır iken çok iyi duyan adam ile insanın arzu ve isteklerinin kastedildiğini belirtmiştir. Hırs, açgözlülük, kıskançlık ve şehvet konularını işlerken de heva ve hevese kapılmanın insanın başına getirebileceği felaketler üzerinde durmuştur.

28. Cimrilik

124 ve 253. metinlerde salih ve cömert bir Darvanlının zekâtını verdiği için malının bereketlendiğini vurgulayan Mevlânâ, baba vasiyetini dinlemeyerek cimrilik eden oğullarının bağlarının harap olduğunu söyleyerek sadaka ve zekâtın mal mülk için bir sigorta hüviyeti taşıdığına işaret etmiştir.

29. Başkalarından Olmayacak İşler Yapmalarını Beklemek

132. metinde berbere giden kır saçlı bir adam, yeni evlendiğini söyleyerek berberden sakalındaki bütün beyazları ayıklamasını istemiştir. Bunun üzerine adamın bütün sakalını tıraş ederek önüne koyan berber, ondan beyaz kılları kendisinin ayıklamasını istemiştir. Metinde tecride dayalı bir somutlaştırma yoluna giden Mevlânâ, berber vasıtasıyla adama siyah kılların “soru”, beyaz kılların “cevap”ı temsil ettiğini bildirerek

“Sen istediğin gibi seç” dedirtmiştir. Bu metin vasıtasıyla Mevlânâ, başkalarından olmayacak işler yapmalarını beklemenin kişiyi zor duruma düşüreceğini vurgulamıştır.

30. Vesvese

Mevlânâ, tahkiyeye dayalı metinlerinde nefis ve Şeytan’dan kaynaklanan bir durum olarak vesveseye genişçe yer vermiştir. 118. metinde Şeytan’ın vesvesesine aldanaarak zikrullahı terk eden adam, rüyasında gördüğü Hızır’dan Allah’ın, adamın söylediği her “Allah” kelimesine binlerce “Lebbeyk [/Buyur kulum!]”le karşılık verdiğini öğrenmiştir. 136. metinde ders çalışmaktan usanan öğrenciler, aralarında anlaşıp hocalarına vesvese vererek onu hasta olduğuna inandırmış ve okuldan kurtulmuşlardır. Buna inanan aileler hocayı evinde ziyaret ederek onu yorgan döşek yatarken görmüş ve hayret etmişlerdir. 137.2. metinde Firavun’un el ve ayaklarını kestirmekle tehdit ettiği sihirbazların, taşıdıkları imandan ötürü korku ve vesveseden emin kılındıkları vurgulanmıştır. 306. metinde vesvesenin kaynağı olarak insan nefsi gösterilirken 316. metinde tecride dayalı bir somutlaştırmaya başvuran Mevlânâ, vesveseyi –insanı gaflet uykusuna davet ederek içine geçici bir ferahlık veren- bir dadı –vesvese dadısı- olarak işlemiştir. 338. Metinde Şeytan’ın vesvesesine aldanan mürit, şeyhinin ahlâkı zayıf bir kadınla nasıl evli kalabildiğini sorgulamıştır.

31. Sözünde Durmamak/ Yemin Bozmak

137. metinde dağda inzivaya çekilen zahit, sadece rüzgârın düşürdüğü meyvelerle besleneceğine dair Allah’a söz vermiş ancak bu sözün sonunda “inşallah” demeyi unuttuğu için yeminini bozmuştur. 264. metinde tilki tarafından aslana yem edilmekten son anda kurtulan eşek, her türlü kötü kişiye kanmamak için tövbeler etmiş ve Mevlânâ’nın “ahdi, tövbeyi bozmak, sonunda insanı lanete uğratar” demesinin ardından tilkinin tuzağına ikinci kez düşmüştür. 264.1. metinde kendilerine cumartesi günü çalışmaları emredilen Yahudiler, yeminlerini bozarak inatta ısrar edince maymun şekline sokulmuşlardır. Bu metinlerden hareketle ahde vefa göstermemenin kişinin başına felaketler getireceği sonucuna ulaşılabilir.

32. Gaflet

149. metinde yarı uyanık bir hasta, evine girmeye hazırlanan hırsıza ne yaptığını sorarak ondan “Davul çalıyorum” cevabını almış ve ona davulun sesinin nerede olduğunu sormuştur. Mevlânâ, hırsız vasıtasıyla “Davulun sesini, eyvahlar olsun, diye yarın duyarsın” dediği hastaya onu içinde bulunduğu durumun farkında olmasından alıkoyan “gaflet uykusu”ndan ne zaman uyanacağını sormuş, “yarın” kelimesiyle ifade ettiği -her şeyin ortaya çıkacağı- zaman diliminde artık “iş işten geçmiş olacaktır” ve “son pişmanlıklar”la, “eyvahlar olsunlar” işe yaramayacaktır mesajı vermiştir.

159. metinde genç ve kuvvetliyken savaşa zırhsız gitmediği hâlde ömrünün son dönemlerinde zırh giymeden düşman saflarına atılan Hz. Hamza, kendisine bu durumun sebebi sorulduğunda Hz. Muhammed’in nuru sayesinde gaflet uykusundan uyanarak ölümün ötesini gördüğünü söylemiştir.

205.1. metinde bir kuşun hâlihazırda verdiği iki nasihate aykırı hareket eden adam, ondan vaat ettiği üçüncü nasihati öğrenmek isteyince kuştan “Gaflet uykusunda olan bir cahile öğüt vermek, çorak bir yere tohum ekmek olur. Ahmaklık ve cahillik yırtığı yama kabul etmez. Ey öğüt verecek olan, öyle ahmak bir cahile hikmet söyleme!” cevabını almıştır.

İnsan aklının devir nazariyesi ile geçirdiği aşamaların işlendiği 224. metinde “dünyada gaflet uykusunda bulunanlar dünyayı sürüp gidecek sınırlar” diyen Mevlânâ, bu metinden çıkarılması gereken sonucun “dünya uykusunda ne yapılmış ise uyanıklık âleminde onun âşikâr edileceği” olduğunu belirtmiştir.

Gaflet uykusu konusunun dolaylı olarak işlendiği metinler 316 ve 321. metinlerdir.

33. Tembellik

135. metinde Hz. Davud zamanında tembel bir adam Allah’a “Mademki beni tembel yarattın, o hâlde rızıkımı da bu yolla, yani çalışmama gerek kalmadan ver” diye dua etmiş ve kuşluk vakti ağlayıp sızlarken bir sığır, boynuzuyla kapının kilidini kırarak içeri girmiştir. Bunun kabul edilen duası üzerine gerçekleşen kaza olduğuna hükmeden adam, sığırı hemen kesmiştir.

150. metinde Mevlânâ, her kış “Bu sene yaz gelince kendime sağlam bir ev yapayım” diyen ancak yaz gelip kemikleri ısınca bundan vazgeçen köpeğin durumunu tecride dayalı bir somutlaştırma yoluna giderek insanın belâ anında hırs kemiğinin büzülmesine ve tövbeden bir ev yapmaya karar vermesine ancak dertten kurtulunca ev yapma sevdasından vazgeçmesine benzetmiştir. Metin vasıtasıyla insanın ettiği tövbeye sadık kalma konusunda gösterdiği tembellik üzerinde duran Mevlânâ, bu durumun gerekçesi olarak kişinin belâ anında devre dışı bırakılan hırsının rahata kavuşulunca insan benliğini istila etmesini göstermiştir.

158. metinde her yıl çocuk doğuran bir kadının yirmi çocuğunun altı yedi ay yaşamadan ölmesi Allah’a iltica konusunda gösterdiği tembelliğe bağlanmıştır. 337. metinde Hz. Davud zamanında iflas etmiş bir adam, Allah’tan kendisine rızkını çalışmadan kazanmayı lütfetmesini istemiş gördüğü rüyada gaipten bir ses ona kâğıtçılarda bir meşk kâğıtları içinde bir defîne haritasını tarif etmiştir. Metnin sonunda hazineye ulaşıp ulaşmadığı konusu netleştirilmeyen adama hazineye ulaşabilmesi için gaipten gelen ses vasıtasıyla yardımda bulunulmuştur. Bu metinler vasıtasıyla Mevlânâ, çalışmadan kazanma arzusuna erişmek için de çalışmak gerektiğini vurgulayarak Allah’ın, kendisinden çalışmadan rızık isteyen kullarının içtenlikle edilen dualarını kabul ettiğini belirtmiştir.

34. Acelecilik

160. metinde kendisine gelerek alış verişte daima aldatıldığından şikâyetçi olan sahabeye Hz. Muhammed, ona aceleciliğin Şeytan’dan olduğunu belirterek alış veriş yapacağı zaman üç gün düşünmesini tavsiye etmiştir.

35. Kötü Alışkanlıklar Edinmek

179. metinde burnu pis kokuya alışkın bir debbağın güzel kokular satan çarşıda bayılması ve kardeşinin getirdiği köpek pisliğini koklayarak ayılması üzerinde duran Mevlânâ, alışkanlıkları değiştirmenin zor olduğunu vurgulamış, kişinin maddi çevresini ele aldığı bu metinden hareketle tecride dayalı bir somutlaştırma yoluna giderek manevi çevresi kötü olan kişilerin de ahlaken güzel insanlara kolay uyum sağlayamayacağını belirtmiştir.

83. metinde şarap içen adamın eve gidecek hâli olmadığı için muhtesibe yakalanması, 101. metinde kendisine şarap içme iftirası atılan şeyhin kadehindeki ve meyhanedeki küplerdeki şarabı bala dönüştürmesi, 297. metinde kocasının misafire ikram etmek için getirdiği eti şarapla birlikte yiyen kadın, 298. metinde bir emirin misafirine ikram etmek üzere şarap almaya gönderdiği kölesinin dönüş yolunda rastladığı bir zahidin -o dönemde içki haram olmadığı hâlde- testileri kırması ve 358. metinde bir padişahın zorla şarap içirdiği âlimin -şarabın verdiği sarhoşluk etkisiyle- lavaboya giderken gördüğü cariyeye sahip olması üzerinde duran Mevlânâ, bu metinler vasıtasıyla içki içmenin toplum tarafından yadırganan, sakınılması gereken bir durum olduğunu belirterek onun insana akıl ve mantığı kullanarak iradeye hâkim olabilme yeteneğini kaybettirdiğini ve bunun da çok büyük hatalara yol açabileceğini vurgulamıştır.

36. Nazar Değdirmek

232. metinde Hz. Muhammed, yağmursuz ve çamursuz bir yolda kayarak düşmüş ve Allah'ın hiçbir şeyi sebepsiz yaratmadığına inandığı için Allah'a bunun hikmetini sormuş ve kendisine “O hâl sana müşriklerin kötü gözünden erişti. Eğer o nazar değen kimse senden başka birisi olsaydı o anda ölür, o nazara avlanır, erir giderdi” (Maide suresi/ 67) ayeti gelmiştir. Bu metinle kem gözün etki gücünü gözler önüne seren Mevlânâ, bu vesileyle insanları ona karşı tedbirli olmaya davet etmiştir.

37. Vakitsiz Konuşmak

252. metinde tecride dayalı bir somutlaştırma yoluna başvuran Mevlânâ, vakitsiz söz söyleyen kişilerin durumunu annelerinin karnındaki eniklerin havlamasına benzetmiş, bunun onlar için faydasız olduğunu belirterek yerinde ve zamanında söz söylemenin önemini vurgulamıştır.

38. Beddua Etmek

127. metinde gösteriş yapmak için sakalını bıyığını kuyruk parçasıyla yağlayan adamın midesi, kendisini merhamet sahibi birinin ekmek vermesinden mahrum bıraktığı için adama beddua etmiş ve kedinin kuyruk parçasını çalması ile adamın oğlunun her

şeyi itiraf etmesi üzerine adamın gizlediği açlık açığa çıkarılmıştır. Bu metinde beddua gösteriş merakıyla söylenen yalanın açığa çıkarılmasında bir vasita olarak işlenmiştir.

332. metinde Gazneli Mahmut'un ganimet olarak ele geçirip oğul edindiği ve halife tayin ederek tahta oturttuğu köle, ona çocukluğunda annesinin kendisini Sultan Mahmut'un eline düşmekle korkuttuğunu ve bunun aile içinde bir beddua olarak değerlendirildiğini itiraf etmiştir. Metinde tecride dayalı bir somutlaştırma yoluna başvuran Mevlânâ, insanın yokluğunun –yoksulluk ve kendini Allah'ta yok etme olmak üzere iki şekilde anlamlandırılabilir- onun Mahmut'u olduğunu ve insandaki cismani duyguların onu Mahmut'la korkuttuğunu belirterek insanı yoldan çıkaracak ve ona yüzlerce düşmandan daha düşman olan –nefis- annesini dinlememesini tavsiye etmiştir. Bu metinden hareketle kişinin beddua olarak algıladığı bazı durumların Allah tarafından duaya dönüştürülebileceği ve hiçbir şeyin görüldüğü gibi olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

39. Yaşlılara Hürmet Göstermemek

341.1. metinde camiye gidiş yolunu açtırmak için çavuşları vasıtasıyla halka zulmeden bir padişaha kanlar içinde kalan birisinin “[H]ayrın bu olsa şerrin ne olur” demesi karşısında Mevlânâ “Terbiyesiz, adi bir kişiden bir selam işitip de ondan zulüm görmeyen, hakarete uğramayan yaşlı yoktur. Bir veliyi, ahlaksız bir adamla baş başa bırakmaktansa kurda kaptırmak daha iyidir. Çünkü kurt, çok kan dökücüdür, zalimdir ama hiç olmazsa hilesi düzeni yoktur. Kurdun hilesi, düzeni olsaydı tuzağa düşer miydi? Hile, entrika tamamıyla insanoğluna mahsustur” diyerek yaşlılara hürmet göstermeyen kişiler hakkındaki düşüncelerini ortaya koymuştur.

356. metinde kendisinden susarak kendisinden hiçbir şey istemeyenlere yardımda bulunmayı yasa edinen Sadr-ı Cihan, bir gün ihtiyar bir adamın “Açlıktan kurtulamıyorum, bana zekat ver” demesi üzerine ona “Baba, sen utanmaz, hayâsız bir ihtiyarsın” cevabını vermesi üzerine ihtiyar dayanamayıp “Sen benden daha da utanmazsın. Bu dünyayı yedin yuttun doymadın, aç gözlülüğünden öteki dünyayı da elde etmeye uğraşıyorsun” cevabını verince de gülümsemiş ve ihtiyarı çok sevdiği için ona istediklerini vermiştir. Metinde başlangıçta insanlara yardım etme konusunda rehber edildiği yasayı çiğneyen ihtiyara hakaret eden Sadr-ı Cihan, onun göstermiş olduğu samimiyeti hissedince bu tavrından vazgeçmiştir. Bu metin vasıtasıyla samimiyetin hürmetsizliği ortadan kaldırma işlevi üzerinde durulmuştur.

40. Nefis ve Şeytan'dan Sakınmak

120.1. metinde Şeytan'ı nefsin elçisi olarak değerlendiren Mevlânâ, 55. metinde onu kötü yola düşmüş bir anneye benzetmiş ve başkalarını suçlayarak her gün bir adam öldürmektense nefsi öldürerek kalıcı çözüme ulaşmak gerektiğini vurgulamıştır.

123. metinde insanı su içinde yaşayan bir kaza benzeten Mevlânâ, onu kıra davet eden doğan kuşunun tecride dayalı olarak Şeytan'ı temsil ettiğini vurgulamış, insanın Şeytan'ın hilelerine kapılmaması için vahdeti temsil eden su kalesinden hiç çıkmaması gerektiğini belirtmiştir.

129. metinde nefsi, öldü zannedilen uyuşmuş ve donmuş bir ejderhaya benzeten Mevlânâ, her isteğini yerine getirerek onu uyandırmamak gerektiğini vurgulamıştır.

166.2. metinde bir öküzü döven adam asıl dövdüğünün öküz değil, onda bulunan Şeytan olduğunu belirtmiştir.

167. metinde kendilerine yardım edeceğini vaat ederek Kureyşlileri aldatan Şeytan, onların Hz. Muhammed'le savaşa girmelerini sağladıktan sonra karşı tarafa yardım eden melekleri görmüş ve Kureyşlileri yarı yolda bırakarak vaadinden dönmüştür.

193. metinde bir karga gibi nefsin peşine düşmenin kişiyi mezarlığa, gönül ankasının peşine düşmenin ise gönül Mescid-i Aksa'sına götüreceği vurgulanmıştır.

223. metinde Mevlânâ nefsi, kıtlık zamanı geldiğinde Hz. Musa'ya gelerek yer-yüzünün tekrar yeşillenmesi için yalvaran Firavun'a benzetmiştir.

241. metinde kendisine insanları kandırması için kıyamete kadar mühlet verilen Şeytan, insanları avına düşürmek için Allah'tan tuzak istemiş ve kendisine sırasıyla altın, gümüş, mücevherat ve at sürüsü; yağlı ve tatlı yemekler, kıymetli meşrubat; ipekli elbiseler, şarap ve çeng ile kadın güzelliği verilmiştir. Şarap ve çeng önüne konulduğunda yarı memnun olarak gülümseyen Şeytan, kadın güzelliğini görünce ellerini çırparak oynamaya başlamış ve nihayet muradına erdiğini dile getirmiştir.

264. metinde bir eşiği kandırarak aslana getiren tilki, onun aceleci davranıp eşiği elinden kaçırmaması karşısında aslana acele etmenin Şeytan'ın bir hilesi, sabır ve tedbirin ise Allah'ın lütfu olduğunu vurgulamıştır.

267. metinde nefsi, gayb âleminin nurunu görebilenlerin alâmetinin bir gurur kapısı ve aldaniş evi olan bu dünyadan uzaklaşmak olduğu vurgulanmıştır.

275. metinde Allah'ın yüzlerce hile öğrettiği Şeytan, halkın yüzü suyu, imanı ve şerefiyle beslenen bir köpeğe benzetilmiştir.

345. metinde insana kirliliklerden, dedikodulardan, heva, heves ve nefsanî arzulara uymaktan kaçınmayı tavsiye eden Mevlânâ, nefsin isteklerine uymayı erkeğin hayız görmesine benzetmiştir.

355. metinde nefsine uyararak Çin padişahını kıskanması ve bu sebeple gözünden düşmesi ikinci şehzadeyi bir sene sonra mezara götürmüştür.

Nefis mücadelesini “cihad-ı ekber” olarak değerlendiren Mevlânâ, 82. Metinde buna örnek olarak kör bir terziden kumaş çalan hırsızın sıkıştırıldığında suçunu itiraf etmesini göstermiştir.

305. metinde nefsin savaşta bir kere öldüğünü ve bu yolla halka gösteriş yaptığını vurgulayan Mevlânâ, halvet ve riyazetle aç, susuz ve uykusuz bırakılarak her an öldürüldüğünü belirtmiştir. Nefisle mücadele bu yüzden “cihad-ı ekber” kabul edilmektedir.

306. metinde nefis, kendisine elindeki kırk kuruşun her gece bir tanesini denize atarak eziyet eden bir sufiye paraların hepsini atarak kendisini bu eziyetten kurtarmasını söyleyerek vesvese vermiştir. Bu metin, nefis mücadelesinin sürekli olması gerektiğini göstermesi bakımından önemlidir.

41. Şüphe Uyandırmak

342. metinde Tirmiz Padişahı Seyyid'in önemli bir iş için becerikli birisini aradığını öğrenen Delkak, atına binerek hızla padişahın yanına koşmuş onun bu acele gelişi halkta şüphe uyandırarak çeşitli fısıltılar dolaşmaya başlamıştır. Vakitsiz bir zamanda padişahın huzuruna kabulünü talep eden Delkak'ın yapacağı açıklamayı merak eden halk, sarayın önüne toplanmıştır. Delkak'ın geliş nedeninin padişahın göstereceği önemli iş için kendisinden ümidini kesmesini istemek olduğunu öğrenen padişah, “Bu gayrete, bu koşup gelişe lanet olsun. Şehre yüzlerce korku düştü, yüzlerce endişe yayıldı. Ey ham kişi, bu kadcırcık bir şey için otu da yaktın otağı da” karşılığını vermiş, padişahın veziri de Delkak'ın başlangıçta söylemek istediği şeyden vazgeçtiğini iddia ederek ona işkence yapılmasını talep etmiştir. Metin vasıtasıyla insanlarda şüphe uyandıracak –

fevrî- davranışlardan kaçınmak gerektiğini vurgulayan Mevlânâ, bu durumun insanın başına açabileceği sıkıntılardan birini gözler önüne sererek ibret alınmasını istemiştir.

42. İsrâf Etmek

360. metinde konuştuğu mirasın hepsini har vurup harman savurduğu için ağlayıp sızlanmaya başlayan bir mirasyedinin konuştuğu mirasın kadrini kıymetini bilmediğini belirttikten sonra tecride dayalı bir somutlaştırma yoluna giderek “Ey insan, sen de Hakk’ın lütfuna ve ihsanına mirasçı oldun. Hak sana bu canı bedava verdi de o yüzden canın kadrini kıymetini bilmiyor, miras yiyen gibi onu harcayıp duruyorsun” yorumunda bulunan Mevlânâ, insanın hem maddî hem de manevî huzuru ve memnuniyeti yakalama serüveninde israftan sakınması gerektiğini vurgulamıştır.

43. Bir Belâ Unsuru Olarak Değerlendirilen Kadın

241. metinde Allah, kendisinden insanları kandırmak için tuzaklar isteyen Şeytan’a “kadın”ı gösterince Şeytan el çırparak oynamaya başlamış ve “Ya Rabbi, bu fitneyi çabuk bana ver, muradıma eriştim” diyerek memnuniyetini dile getirmiştir. Bu metin vasıtasıyla “kadın”, Allah’ın Şeytan’a insanları kandırması için verdiği tuzakların en tehlikelisi olarak gösterilmiştir.

332. metinde Gazneli Mahmut’un oğul edinerek halife tayin ettiği köle, çocukluğunda annesinin kendisini Sultan Mahmut’un eline düşmekle korkuttuğunu ve bunun aile içinde bir beddua olarak değerlendirildiğini gözyaşlarıyla itiraf etmiştir. Metnin sonunda tecride dayalı bir somutlaştırma yoluna giderek metindeki annenin insandaki cismânî duygulara karşılık geldiğini belirten Mevlânâ, insanı yoldan çıkaracak ve ona yüzlerce düşmandan daha düşman olan yarısı soyut, yarısı somut bir “nefis annesi” kurmuş ve ondan sakınılması gerektiğini vurgulamıştır. Metinde nefsin bir kadın olan ve İslâm dininin kutsalları arasında yer alan “anne” ile birlikte işlenmesi dikkat çekici ve farklı bir kullanımdır.

345. metinde tecride dayalı bir somutlaştırma yoluna giderek nefsin isteklerine uymayı “erkeğin hayız görmesi” olarak değerlendiren Mevlânâ, “Peygamberler ve Karı-ları” başlığını taşıyan 365.1. metinde Hz. Âdem’e yasak meyveyi yedirtenin, Kabil’e kardeşi Habil’i öldürtenin, Hz. Nûh ve Hz. Lût’un kavimlerine peygamberlerden ko-

runmalarını söyletmenin, Hz. Yusuf'u zindanlarda çürütenin -hep- kadın olduğunu belirterek “Şu dünyada, her yerde apaçık gördüğün, her bela her kötülük, kadının yüzündendir, kadının uğursuzluğundandır” yorumunda bulunarak kadınlara karşı tedbirli olunması ve onlardan da sakınılması gerektiğini vurgulamıştır.

MEVLÂNÂ'DA TÜRKÇE

Mevlânâ'nın bütün eserlerinde Türk adı ve Türk'ün şanının en yüksek sözlerle öğüldüğünü belirten ve bunu beyitlerle örnekleyen Uzluk (1955: 276), Mesnevî'de Türkçe sözler olmasına rağmen, Türkçe mısra ve beyitlerin bulunmadığını buna karşılık Divan-ı Kebîr'de mısralar, beyitler değil başlı başına mülemma Türkçe gazeller bulunduğunu belirtmiştir (275). Dönemin diğer eserleriyle birlikte Mevlânâ'nın eserlerinin ilim dünyasını ilgilendiren kişilerin adları, toponimi bakımından ilgi çeken yer isimleri, Anadolu'da yaşamakta olan gelenek ve töreler, hatta bugün kullanılmakta olan tabirler açısından incelenmeye değer bulan Uzluk (274), Mevlânâ'nın eserlerindeki Türkçe söz ve deyişlerin Avrupalıların dikkat gözünü 130 sene önce çektiğini, bu konu üzerine başlı başına yazılar yazılıp kitaplar yayımlandığını belirtmiştir. Bu kitaplardan biri, Rus Orientalist'lerinden C. Salemann'ın “Noch einmal die Seldschukischen Verse” (St. Petersbourg, 1891) adlı eserdir. Eserin 222-240. sayfaları arasında yer alan bölümde Mesnevî'de bulunan ve Türkçe kelimeleri saklayan beyitler yazılmış ve Letaifülluga, Ferhengi Cihanğri gibi Farsça sözlüklerden Türkçe kelimelerin açıklaması yapılmıştır. Uzluk, Mesnevî'de yer alan Türkçe kelimelerin Salemann'ın topladıklarından daha fazla olduğunu belirttiikten sonra, M. Şerefeddin'in Dîvân-ı Kebîr ve Rubaiyyat'taki Türkçe kelimeleri ve sözleri toplamak istediği çalışması “Mevlânâ'da Türkçe Kelimeler ve Türkçe Şiirler”i de başarısız olarak değerlendirmiştir (273- 274).

Gölpınarlı'nın Mesnevî'nin tercüme ve şerhini yaptığı eserinde Mesnevî'de geçen Türkçe kelimeleri dipnotlarla açıkladığını, bu konuda müstakil bir çalışma yapmadığını, Mevlânâ'nın bütün eserlerindeki Türkçe unsurları incelemeye çalışan Şerefeddin Yaltkaya'nın, makalesinde kelimelerin geçtiği mısraları aldığını, çoğu yerde beyitlerin tamamını almadığını belirten Coşguner (2007: 310), her iki çalışmada bir diğerinde bulunmayan kelimeler olmakla birlikte ikisinde de bulunmayan kelimelerin de var oldu-

ğunu belirtmiş ve bu çalışmalarda geçen Türkçe olduğundan şüphe duyduğu “para” ve “lamba” gibi kelimeleri çalışmasına dâhil etmemiştir. Yaptığı incelemede Mesnevî’deki Türkçe kelimelerin geçtiği beyitleri Farsçası ve Türkçe tercümesiyle veren Coşguner, beyitlerin numaralandırılmasında Karaismailoğlu ve Örs’ün hazırlamış oldukları Mesnevî baskısını kullanmıştır. O döneme mahsus bazı kullanım farkları olan kelimeleri orijinaleri ve günümüzdeki anlamlarıyla birlikte aktaran Coşguner, eserde yaklaşık 100 kelime tespit ettiğini ve bu kelimelerin yer aldığı beyit sayısının tekrarlarla birlikte 312 olduğunu belirtmiştir (311).

Coşguner’in Mesnevî’de tespit ettiği Türkçe kelimeler, ahırcı; al: kırmızı; alaçuk: kara çadır; Alp Arslan; Alp Uluğ; altun; armağan; arslan; aş; Ayaz: özel isim; Aybek: özel isim; baba; beg, begler, beglerbegi; Bekyaruk; benüm; biçek: bıçak; Bulgar; cavlak, cavlakî; covk/ covki: çok kelimesinden gelmiştir ve kalabalık anlamındadır; çakacak: çatırtı; çalış: çalışmak mastarındandır ve mücadele etmek manasındadır; çarık, çavuş; çevgan: Türkçedeki çevken sözcüğünden alınmıştır; Çigil; dak: kusur, noksan, alay ediş; -daş/ -taş: birliktelik eki; daye: daya, dadı; düş; eçi: ece, büyük erkek kardeş, ağabey; eşek; fah: fak, tuzak; galtak (bağaltak): kaftan demektir; gerdek; gil: kil; götürü; hakan; hatun; kabin: nikâh; kalmaş: saçma sapan söz, mızımız; Kaymaz: özel isim; kaz; kazgan: kazan; kelan: büyük; kılavuz; kıran: buyruk; kırnak: halayık, cariyeye, köle; kirişme; koç; konuk; kuma; kuş; lala; mendil; meyancı: arabulucu, barıştırıcı; Moğol; Oğuz Türk’ü; pis; sağrak: kase, çanak; sağrı: hayvanların kalça kısmı; sek sek; sepet; sînûr: sınır; Sungur; sürme; şahne/ şihne: komutan, zabıt, kadı; şemen/ semen/ şaman: putperest, puta tapan; şişek: iki yaşına girmiş koyun; tagar: dağarcık, tulum, çanak; tas; tasa; tobre: torba, nikap; tolp: toplanmış asker demektir; toy: ziyafet vermek; tuğra; tutmaç: bir tür yemek; Türk; Türkcûş: Tatarî de denilen az pişmiş et yemeğidir; Türkmen; Türktaz: koşarak gitmek, yağmalamak ve çapulculuk etmek manasındadır; ulak; uluğ; usta; üzüm; yağ/ yağyân: düşman, asi, asiler anlamındadır; yağma/ yağmacı; yapanlu: yabanlı, köylü pazarı; yasa; yavaş; yave: yavı, yavı kılmak, kaybolmak manasındadır; yenge; yorga; yurt (311- 349).

Şerefeddin (1934: 112), Mevlânâ’nın Farsça şiirlerindeki Türkçe kelimeleri ve şairin Türkçe şiirlerini bir araya topladığı çalışmada Mesnevî’nin Ankaravî şerhiyle birlikte Ahter matbaasında basılan Rübâyyat nüshasını ve dokuz Dîvân-ı Kebîr nüshasını incelemiştir. Coşguner, çalışmada Şerefeddin’in tespit ettiği kelimelerin bir kısmına yer vermiştir. Şerefeddin’in tespit ettiği ancak Coşguner’in çalışmada yer al-

mayan diğer kelimeler şunlardır: amaç: hedefe derler; bek/ bey barık; balaban; balasakun; boş; Buğrahan; çırağ; çok çok; dağ: at ve başka hayvanlara kızgın demir ile vurulan nişan; damgacı; gerek: yakışık alır, layık, münasip ve lazım olur manasına gelir; girişme: ülfete girişmek manasına gelir; göl: havuz; hasbek; işbu: işte bu; key: kezden çıkmıştır; kimsin?; kak: çekirdeğinden ayrılıp kurutulmuş meyve manasına gelir; kışlak: kışın barınılacak yerdir; korukçu: korucu, koruyu koruyan, gözeten adam manasına gelir; kulmaş: yave. beyhude kelim söyleyici; kutsuz: yaptığı işlerde kendisine muvaffakiyet elvermeyen kimsedir; lavaş: umumen yassı şeyler ve uzun ekmek; ordu; sen: bir harftir, manası sen demektir; siyavnş: Kaz- Efrasiyab'ın kızının adıdır; sancak; Sencer; saru; tangrı; Tamgaç; taş; tavaşı (tabuşu/ tabuğcu): memur, hizmetçi; tenk; tosun: henüz iyi yürümeye alışmamış olan taydır; tuzluk: bir tür yemek; türe; tuzgu: yolcu olan hısım akraba ve tanıdıklara yoldan geçerlerken çıkarılan yiyeceğe eklenen hediyeye denir; vuşak: üşek denilen hayvandır; Yağma bey; yaluvaç: peygamber; yarak: zırh; yayla; yürü: yürümekten emirdir (111-155). Şerefeddin, çalışmasının ikinci bölümünde Divanı Kebîr ve Rübâîyyat'tan seçtiği on yedi şiirde yer alan Türkçe kelime ve mısraları toplam 93 dipnotla tek tek açıklamıştır. Bu kelimelerden bazıları şunlardır: us: hayır ile şerri ayırt etmek; ol: o; ogul; avrat: uragut, kadın; ülüş: nasip, bay: zengin; etmek: ekmek, yoksul, bir demliğa: bir an için; andan: sonra; bayraşmak: bayramlaşmak; gömüşüp, azık, bile, Çalap, es: fayda, menfaat; nesnermaya: elin bir nesneye ermeye, el elâ: el ele sunmak, sadaka vermek; çevre, ise, bayık söz: doğru söz; öğüt: ibret ve nasihat; ayıtma: deme, söyleme; tamu: cehennem, kanı, kendüzini: kendi özünü, kendisini; yavlak: kötü, fena; yazık: günah; tane, kiçkinen: çirkin gövdeli ve kısa boylu adam, çocuk; gelgil, bigi (gibi), yazı, kani: nerede, nesne, sü, er, yarlıgasın: rahmet etmek, affetmek; yalguz: yalnız, ölmek, sormak, öpkine tiler men: öpmek isterim, dilerim; yarağu: dava; bar: var; çağır: şarap, şıra; kup: mübalağa ve kuvvetlendirme edatı; yalnız; dirlik: hayat, uğur: devlet, saadet; kıgırmak: çağırmaq; gökçek: güzel, hoş; bakışmak; yazuklu: günahkâr; bolgay: olacak; pabuç: ayakkabı; key; yavuz; berk; uküş; karakus (156- 167).

Mevlânâ'nın Türkçe konusundaki tavrı üzerine Mazıoğlu (2007b) ve Mansuroğlu (1954) da değerlendirmeler yapmış ve bu konunun daha ayrıntılı tetkik edilmesi hususunda görüş bildirmişlerdir. Fuat Köprülü'nün Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar adlı eserinde Mevlânâ'nın dili ve şairliği hakkında "Dîvân-ı Kebîr'inde bazı şiir parçalarına tesadüf olunursa da bunlar onu bizim bir Türk şairi addedebileceğimiz mahiyette ve kemiyette sayılmaz" düşüncesinde olduğunu belirten Mazıoğlu (811), bu-

gün elimizde Mevlânâ'nın bir Türk şairi olduğunu gösterecek kadar Türkçe şiir olduğunu vurgulamıştır (812). Mevlânâ'nın Türkçe şiirlerinden bahseden çalışmalar arasında şiirlerin alındığı kaynakların gösterilmesi bakımından tutarsızlıklar bulunduğunu, bunun için de Mevlânâ'nın eserlerinin güvenilir nüshalarında Türkçe şiirlerin geçtiği sayfaların taranarak belirtildiği ve Mevlânâ'nın Türkçe şiirlerinin özelliklerinin titizlikle tespit edildiği ciddi bir çalışmaya ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir (812).

Mazıoğlu'na göre Mevlânâ'nın Türkçeyi kullandığı şiirlerinde biçim yönünden şu özellikler vardır: Şiirlerinin bir dizesi Farsça, ötekisi Türkçe olan beyitler ya da bir dizede Farsça ve Türkçe birlikte bulunan beyitler. Ayrıca Mevlânâ'nın bütün beyitleri Türkçe olan şiir parçaları ve beyitler ile Türkçe rubâîleri vardır (813).

Dönemin bilim dilinin Arapça, edebiyat dilinin Farsça olduğunu belirten Mazıoğlu (2007a: 627), Türk olduğu kesinlikle bilinen Mevlânâ'nın yaşadığı dönemde edebiyat dili olarak Farsça kullanıldığı için eserlerini Farsça yazdığını belirtmiştir.

Mansuroğlu (1954: 207- 208), makalesinde Şerefeddin Yaltkaya'nın çalışmasını üç açıdan eleştirmiştir. Birincisi, Mevlânâ'nın Farsça manzumelerindeki Türkçe sözler, o zamanın bütün Farsça yazarlarında görülen yeni Farsçaya girmiş Türkçe alınma malzemedir başka bir şey değildir. Bu sebeple bu Türkçe kelimeler ve bunlarla birlikte Türkçe cümle ve ibareler ayrı ayrı ele alınarak incelenmelidir. İkincisi, Şerefeddin makalesinde şaire dil, sanat, eda ve konu bakımlarından uzak düşen bazı Türkçe beyitleri de Mevlânâ'ya ait göstermiştir. Üçüncüsü, araştırmacı Türkçe beyitlerin aydınlatılmasında pek metotlu hareket etmediğinden, anlaşılabilir bazı söz ve şekiller karanlık kalmış ve metnin tercümesinde bu yüzden boşluklar olmuştur ve Şerefeddin'in makalesinde incelenen 17 Türkçe ve Türkçe- Farsa manzumeden ancak 10 tanesi sağlam kaynaklara dayanılarak incelenmiştir. Bu sebeple Mevlânâ'nın şiirlerindeki Türkçe beyit ve ibareler, eski veya eskilikleri bozulmamış yazmalara dayanılarak bir daha elden geçirilmelidir.

Mevlânâ'nın eserlerinde yer alan Türkçe kelimeler bu şekilde ortaya konulduktan ve Mevlânâ'nın bütün eserleri kullanılan kelimelerin dillere dağılımı açısından incelenmesi ve Türkçenin bir kültür dili olarak bu diller içindeki yerinin tespit edilmelisinin gerekliliği vurgulandıktan sonra onun dil hakkındaki görüşleri üzerine kısa bir değerlendirmede bulunulabilir. Mevlânâ'nın gazellerinden birinin başlangıcının "Ruhtan çıkan, ruhu perdeleyen sözler" olduğunu belirterek bu mısranın onun şiirinin özündeki

“*hakikati aktarmakta kelimelerin, dilin kifayetsizliği*” paradoksunu dile getirdiğini vurgulayan Lewis (2010: 9- 10), Mevlânâ'nın dilin yetersizliğinde ısrar etmesine karşın her zaman şiire sıkı sıkıya tutunduğunu ve bu konuda gayret gösterdiğini belirterek onun şiirlerindeki hesapsız taşkınlığı bu durumun bir göstergesi olarak değerlendirmiştir. Onun, aynı doğrultudaki şu cümleleri de (Aktaran: Ülken, 1973: 240; Bahari, Sipehsâlâr Tercümesi, 1331) dil karşısındaki duruşunu yansıtmaları bakımından önemlidir: “Ey dil ile söylenen söz, ben ne zaman senden vazgeçeceğim, hakiki varlığın gölgesine gireceğim. Ecel gelmeden beni halkın diline düşen mantık ilimden kurtar. Yarabbi! Bu kelime dilinden başka ruhani bir dil ver. Söz söylemekten elimi yıkadım, mantıktan temizlendim”. Buradan hareketle “Mevlânâ'da göstergeler, anlatılmak istenilenleri karşılamada yetersiz kalmaktadır” sonucuna ulaşılmıştır.

Şiirlerini çoğunlukla Farsça yazan, eserlerinde Arapça ve Türkçe kelimelerle Türkçe mısralara ve şiirlere yer veren Mevlânâ'nın, Farsçayı neden şiirlerinin “en çok kullanılan” dili yaptığı sorgulanmadan önce XIV. yy sonuna kadar Türkçenin Arapça ve Farsça karşısındaki durumunun gözden geçirilmesi yerinde olacaktır. Türkçenin, Arapça ile Farsça yanındaki durumunun ilk zamanlar çok tehlikeli olduğunu “Eğer fikrini halka yaymak amacıyla ‘avam dili’ sayılan Türkçeyi kullanan yahut halk arasında yetiştiği için eserlerini Türkçe yazan şairler olmasaydı, bu ezici üstünlük karşısında Türk dili ve edebiyatının gelişmesi daha uzun yıllar gecikmiş olacaktı” cümlesiyle vurgulayan Levend bu durumu Âşık Paşa'nın beyitleriyle örneklendirmiştir. Bu beyitler arasında en dikkat çekici olanı “Türk diline kimsene bakmaz idi/ Türklere hergiz gönül akmaz idi”dir (1960: 8). Levend'e göre ilk zamanlar Türkler için faydalı olmak isteği, daha sonra da halkın gösterdiği rağbet üzerine şairlerin Türk dilini kullanmaları, Türkçenin yaşamasına ve edebî dil olarak gelişmesine imkân vermiştir. Âşık Paşa'dan sonra gelen şairler de Türkçe yazdıkları eserleri Türklere faydalı olmak için kaleme aldıklarını kaydetmek ihtiyacını duymuşlar ve Arapça ile Farsça gibi iki zengin dil dururken Türkçeye başvurmalarının sebebini böylece açıklamayı gerekli bulmuşlardır (8- 9). İlk dönem şairlerini dilin kendi gayretleriyle gelişeceğini düşünmedikleri ve Türkçenin darlığı ile yetmezliğinden şikâyetçi oldukları için haksız bulan Levend, Türkçenin zenginliğinin bu şikâyetlerin yapıldığı zamanlardan çok önce eserlerle ortaya konulduğunu belirtmiştir. Kaşgarlı Mahmut, Divanü Lûgati't-Türk'ü Türk dilini tanıtmak ve bilmeyenlere öğretmek amacıyla yazmış, Ali Şîr Nevâî de Muhakemetü'l-lûgateyn adını verdiği eserde Türkçe ile Farsça'yı kıyaslayarak Türkçenin Farsçadan daha zengin bir dil olduğunu

örneklerle göstermiştir (10-11). Osmanlı’da ilk günden beri biri, konuşulan ve yazılan, sade Türkçe; öteki ise yalnız bazı aydınlar için yazılan, fakat hiç konuşulmayan yapma Türkçe olmak üzere yan yana yürüyen iki dille karşı karşıya bulunulduğunu vurgulayan Levend (12), bu iki dili birbirinden ayırmak için kurulan cümlenin fiilinin, nesnesinin ve bağlarının Türkçe olmasını ölçüt kabul etmiştir (12). Levend’e göre, yabancı kelime ve tamlamalarla yüklü bir cümle, fiili, nesnesi ve bağları Türkçe ise Türkçedir. Kitabının “XIV. Yüzyıldan Tanzimat’a Kadar Türkçe” bölümünün “nazım dilinin gelişmesi”ne ayrılan kısmında sırasıyla Sultan Veled’in Rübab-nâme’sinden, Gülşehrî’nin Mantıku’t-tayr tercümesinden, Âşık Paşa’nın Garib-nâme’sinden, Hoca Mes’ud ile İzzeddin Ahmed’in 1350’de yazdıkları Süheyl ü Nevbahar Mesnevîsinden, Ahmedî’nin İskender-nâme’sinden ve Şeyhî’nin Hüsrev ü Şirin’inden arı ve duru bir Türkçeyle yazılmış şiir örnekleri veren Levend (35- 43), bölümün sonunda bu dönemde nazım dilinin genel özellikleri üzerinde durmuştur. Arapça ve Farsçanın Türkçe üzerinde henüz yoğun bir şekilde etkili olmaya başlamadığı 13. yy da bir taraftan bu şekilde sade şiirler ortaya konularak divan şiirinin ilk örnekleri verilirken ve diğer taraftan dinî tasavvufî Türk şiirinin en önemli temsilcilerinden birisi olan Yunus Emre, şiirleriyle Türkçe bir tasavvuf ıstılahı ortaya koyarken rubailerinden birinde,

Beni yabancı yerine koymayın ben bu köydenim

Ben sizin köyünüzde kendi evimi arıyorum

Düşman gibi görünüyorsam da düşman değilim

Hintçe söylüyorsam da aslım Türk’tür (Can, 2006: 214)

diyerek aslen Türk olduğunu vurgulayan ve şiirlerini Farsça yazması konusunda mazur görülmesini dile getirmek için “her ne kadar” ifadesine başvurmadan kendini alamayan büyük sûfi Mevlânâ, başka bir yerde “[B]iz ilimle uğraşıyorduk, fakat geldiğimiz bu pazarda halkın şiir dilini aradıklarını gördük ve onu kullandık” derken çevre şartlarına uyduğunu göstermiştir (Ülken, 235). Halkı aydınlatmak için vaazlar veren ve kendisine uyan dervişlere iki cihan saadetine ulaşma yolunu gösterme gayesi taşıyan bir müderris olan Mevlânâ’nın kendisini mahçup hissettiği hâlde şiirlerini –onu etrafındaki geniş halk kitlesine ulaştıracak dil olan Türkçe yerine- Farsça söylemesi ve aynı yüzyılda yaşayan Hacı Bektaş-ı Velî’nin Arapça ve Farsça eserler yazması, üzerinde durulması ve titizlikle nedenleri araştırılması gereken önemli bir konudur.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

13. yüzyılın müderris, vaiz, şâir, mutasavvıf ve aşk ehli olan Mevlânâ, okuyucusuna maddi ve manevi varlığını Allah'ta eriterek görünen ve görünmeyen mananın ötesindeki hakikati göstermeyi amaçladığı Mesnevîsinde hemen bütün metinlerde “hiçbir şey görüldüğü gibi değildir”, “herkes çevresini kendi aynasından görür”, “insan gama da sürûrâ da eşit mesafede durmalıdır”, “önemli olan Allah'la dolu bir gönülde huzuru solumaktır”, “idrakin sebep olduğu geçmiş düşüncesi ve gelecek kaygısından kurtulup ânı yaşamak gereklidir” mesajını vermiştir.

Mevlânâ'nın başka kaynaklardan yararlanan dervişlerinin okuyup yararlanması için Hüsamettin Çelebi'nin teşvikiyle yazdırdığı baş ucu kitabı niteliğindeki 6 ciltlik Mesnevî'nin Tâhirü'l-Mevlevi ve Şefik Can tarafından yapılan 18 ciltlik 25.332 beyitlik tercüme ve şerhinde yer alan tahkiyeye dayalı metinlerin iyi bir insan ve iyi bir Müslüman'ın taşınması ve arınması gereken temel nitelikler açısından betimsel tarama yöntemi ve metin merkezli bir yaklaşımla incelendiği bu çalışmada 370'i ana, 80'i mesel getirme maksatlı ara olmak üzere toplam 450 metin beyit numaraları ve yapılan göndermelerle birlikte tespit edilmiş, epizot sayısına göre de gruplandırılan metinlerin 196'sının kısa, 186'sı orta uzunlukta ve 68'i uzun metin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kendisinden önce yapılan çalışmalardan farklı olarak Mesnevî'de yer alan tahkiyeye dayalı bütün metinlerin araştırma kapsamına dâhil edildiği bu çalışma, eserdeki tahkiyeye dayalı metinlerin tecride dayalı soyutlamalara başvuru olarak haricî âlemden alınan unsurların itibari âleme taşınırken geçirdiği sanatsal yaratım sürecinin metnin vermek istediği mesajın kurgulanmasında ve metinlerin bir değer eğitimi yöntemi olarak kullanılmasında yüklediği işlevi sorgulaması açısından yenidir.

Çalışmada epizotları tespit edilen metinlerin aktarılmak istenilen iletilerinin belirlenmesinde metin –kısmen yazar ve toplum- merkezli bir yaklaşıma başvurulmuş, Mevlânâ'nın metin sonunda metinde geçen unsurların tecride dayalı soyutlamalarla yüklendikleri sanatsal/hayali/ itibari anlamlar ve metinlerin başına, sonuna ya da ortasına yerleştirilen açıklama ve nasihat verme amacı taşıyan beyitler yol gösterici olmuştur. Hem epizotların tespit edilmesinde hem tespit edilen epizotların işledikleri değerler aç-

sından analiz, sentez ve değerlendirme süreçlerinden geçirilmesinde eserdeki sıralanış takip edilmiş ve çalışma sonucunda tespit edilen benimsenmesi ve sakınılması istenilen değerlerle İslam dininin kutsal saydığı değerler arasında önem derecesi açısından benzer bir sıralanış olduğu ve bilinmesi ve benimsenmesi istenilen değerler ile sakınılması, arınılması beklenen değer arasında zıt paralel bir ikili karşılımlı ilişkisi tespit edilmiştir. Eserine, aslına özlem duyan ve yeryüzündeki bütün dinleri ve insanlığı kucaklayan bir hoşgörüyü başlatan Mevlânâ, Allah'ı bilmek değeri ile asla duyulan özlemi İslami bağlama taşımış, bu bağlamın yol göstericileri olarak Hz. Muhammed'i diğer peygamberleri, velileri ve insan-ı kâmilî göstermiş, ayakları yere basan insanın bu vasıtalarla taşınması ve kendisini arındırması gereken temel nitelikleri sıralamıştır. Böylelikle hem tahkiyeyi hem de tecride dayalı sanatsal yaratım sürecini vermek istediği mesajın daha kalıcı ve etkili olmasında bir değer eğitimi yöntemi olarak kullanmış böylelikle hem evrensel ideal insan tipinin hem de iyi bir Müslümanın nasıl olması gerektiğini somutlaştırmıştır.

Müslüman olarak ölme ihtimali olduğu için hiç kimseye hor gözle bakmamayı, bulamama ihtimali yüksek olsa da Allah dostlarını aramaktan vazgeçmemeyi, affetmeyi, doğruluğu, sevgili yolunda maddi ve manevi varlıktan vazgeçmeyi öğütleyen Mevlânâ, yalan söylemekten, hile yapmaktan, kibir, kin ve nefretten, insanlara zulmetmekten, suizandan, çok yemek, çok konuşmak ve çok uyumaktan sakındırmış böylelikle insanlara iki cihan saadetinin yolunu göstermiştir. Mesnevî'de tahkiyeye dayalı metinlerle işlenen değerlerin çoğu, bugünün insanının da taşınması veya uzak durması gereken temel niteliklerdir. Bu değerlerin dikkatle seçilecek metinler için düzenlenecek etkinliklerle ilköğretim Türkçe ders kitaplarına alınması, sosyal çatışma ve problemlerin yoğun bir şekilde yaşandığı günümüz dünyasında öğrencilere yol gösterici bir rol oynayacaktır.

Öneriler

1. Stith Thompson'ın 70 halk hikâyesi metninin ortak motif yapısını ortaya koyduğu Motif Index'i ve Vladimir Propp'un Rus peri masalları için 'Masalların Yapısı ve İncelenmesi' veya 'Masalların Biçimbilimi' olarak Türkçeye çevirisi yapılan 'Morfolojija Skazki; 1928' adlı eseri örnek alınarak Mevlânâ'nın sadece Mesnevî'de değil bütün eserlerinde yer alan tahkiyeye dayalı metinlerin ortak fonksiyonları/ epizotları çıkarılarak bir Mevlânâ Motif İndeks'i oluşturulmalıdır.
2. ODTÜ Etik Kitaplar Dizisi Projesi kapsamında ODTÜ, Hacettepe Üniversitesi ve Millî Eğitim Bakanlığının ortak çalışmaları ile hazırlanan Etik Değer Kitapla-

rı Dizisi'nde olduğu gibi (Türkiye'de ilk kez dizi hâlinde çıkarılan bu değer kitapları şunlardır: Sevgi ve Yunus Emre, Dürüstlük ve Konfüçyüs, Öğrenme ve Marie Curie, Meraklılık ve Evliya Çelebi, Yaratıcılık ve Hezarfen Ahmet Çelebi, Kendine Güven ve Mimar Sinan) Mesnevî'de yer alan tahkiyeye dayalı metinler de benzer şekilde tek tek yayımlanabilir ve her metnin sonuna metin için hazırlanmış değer eğitimine yönelik bir inceleme konulabilir (Misafire Hürmet/ Beklenmeyen Misafir Hikâyesi gibi) veya aynı değeri işleyen tahkiyeye dayalı metinler ayrı ayrı kitaplaştırılabilir (Mesnevî'de Aşk/ Tevazu/ İbret Alma/ Büyüklere Saygı/ Cesaret gibi).

3. Mesnevî'de yer alan tahkiyeye dayalı metinler, değer eğitimine yönelik etkinlikler hâlinde düzenlenerek ders kitaplarına alınabilir.
4. Tahkiyeye dayalı metinler, tiyatro ve drama uygulamaları ile temel ve evrensel değerlerin kazandırılmasında kullanılabilir.
5. Metinlerden benzer değerleri işleyenler bir arada değerlendirilerek 100 temel eser içinde bir Mevlânâ Mesnevîsinde Değer Eğitimi Kitapları serisi oluşturulabilir.
6. Mevlânâ'nın bütün eserlerinde yer alan kelimeler ait oldukları dillere göre tasnif edilerek Türkçenin bu diller arasındaki yeri belirlenmeli ve Mevlânâ'nın kullandığı Türkçe kelimeler de ait oldukları alt kategoriler açısından (kültür, gelenek, görenek, yer adı..) incelenmelidir. Böylece Türkçenin bir kültür dili olarak Mevlânâ'daki yeri sorgulanmalıdır.
7. Eserde tespit edilen tahkiyeye dayalı bütün metinler, tecride dayalı sanatsal yaratım sürecinin metinler vasıtasıyla verilmek istenilen temel iletilerin oluşturulması ve tahkiyenin bir değer eğitimi yöntemi olarak kullanılmasında yüklendiği işlevin somutlaştırılması açısından tek tek incelenmelidir.

KAYNAKÇA

- Akbaba-Altun, S. (2003). Eğitim Yönetimi ve Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 7-18.
- Akbaş, O. (2008, Aralık). Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6 (16), 9-27.
- Akınoğlu, O. (2003). Bir eğitim değeri olarak eleştirel düşünme. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (3), 7-26.
- Akpınar, A. (2007). *Mesnevî'de Kıssa Eğitimi Şeyh Dekûkî Örneği*. Türk Kültürü Edebiyatı ve Sanatında Mevlânâ ve Mevlevilik- Bildiriler, SÜMAM Yayınları: 1 Bildiriler Serisi: 1, Konya.
- Akyol, Ş. (2010). *İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Sevgi Temasının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Aktaş, Ş. (2000). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Alıcı, L. (2007, 12 Aralık). *Mevlânâ'nın Şiir Anlayışında Tahkiyenin Yeri*. KSÜ'de 12.12.2007 tarihinde yapılan Mevlânâ Paneli'nde bir bölümü sunulmuştur, Konya.
- Alptekin, A. B. (2002). *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Aral, D. (2008). *Milli Eğitim Bakanlığı'nun Hazırladığı 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Değerler Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Arpaguş, S. (2005). Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin Eserleri Üzerine Yapılan İngilizce Çalışmalar. *Tasavvuf Dergisi Mevlânâ Özel Sayısı*. 14, 775-804.
- Ayan, G. (3-4 Mayıs 1991). *Mesnevî ve Kısa Hikâyecilik*. 5. Milli Mevlânâ Kongresi, Bildiriler, Selçuk Üniversitesi Yay., Konya./ *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi*. Web: C:\Users\acer\Desktop\tez makaleler\gönül ayan.htm adresinden 7 Mayıs 2011'de alınmıştır.
- Balkaya, A. (2007). Türk Toplumunda Temsil Getirme Geleneği ve Mevlânâ'nın Gelenek İçerisindeki Yeri. *Turkish Studies*, Volume 2/4, 201- 208.
- Başaran, F. (22- 25 Eylül 1995). *Üniversite Eğitim Süresi İçinde Öğrencilerin Değer Tercih Sıralamalarında Değişme*. VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Çalışmaları, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Bektaş, E. (2007). *Mesnevî Hikâyeleri; Tespit ve Değerlendirme*. A. Karaismailoğlu (Editör). *Mevlânâ Araştırmaları I*. Birinci Baskı. Ankara: Akçağ Yayınları, ss. 421-443.
- Büyüköztürk, Ş., vd. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Can, Ş. (2006). *Dîvân-ı Kebîr Seçmeler (Rubâiler)*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Cebecioğlu, E. *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*.
Web: [http://turuz.info/Sozluk/0139-Tesevvuf%20terimleri%20deyimler%20sozluyu\(2.212KB\).pdf](http://turuz.info/Sozluk/0139-Tesevvuf%20terimleri%20deyimler%20sozluyu(2.212KB).pdf) adresinden 20 Nisan 2011'de alınmıştır.
- Coşguner, F. (2007). *Mesnevî'de Türkçe Kelimeler*. A. Karaismailoğlu (Editör). *Mevlânâ Araştırmaları I*. Ankara: Akçağ Yayınları, ss. 310- 350.
- Coşkun, İ. (2006). *Mesnevî Örneğinde Yetişkinler Din Eğitiminde Kıssa Kullanımı (Usage Of Stories In Adult Religious Education Example Of Mesnevî)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara. (Tez Danışmanı: Prof. Dr. Cemal TOSUN)
- Çıkla, S., Üst, S. (2007, Ekim). *Mesnevî'deki Hikâyelerin Kaynakları ve Mevlâna'nın Hikâyeler Üzerindeki Tasarrufları*. *Yedi İklim*, 211, 92-97.

- Çınar, A. (2006). Modern Zamanların Değer Arayışı: Varlık- Bilgi- Değer Birliğinin Önemi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 4 (11), 53- 68.
- Çınar, A. (2006). Martin Buber'de Varoluş ve Etik: 'Ben-Sen' İlişkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 4 (12), 9-27.
- Çıpan, M. Nezir-i Mevlânâ (Mevlevîlikte On Sekiz Rakamı). S. Kütükçü (Editör). *Bişnev Mesnevi'nin İlk On Sekiz Beyti*. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi.
- Çobanoğlu, Ö. (2005). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Demircioğlu, İ. H. Ve Tokdemir, M. A. (2008, Haziran). Değerlerin Oluşturulma Sürecinde Tarih Eğitimi: Amaç, İşlev ve İçerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6 (15), 69-88.
- Demirezen, İ. (2007). Hikâyeler ve Ahlâk Tasavvuru. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Ş. Arslan, M. Zengin. (Editörler). *Değerler ve Eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınları, ss. 355- 370.
- Dilmaç, B. (2002). *İnsanca Değerler Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Dilmaç, B., Bozgeyikli, H. ve Çıkılı, Y. (2008, Aralık). Öğretmen Adaylarının Değer Algılarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6 (16), 69- 91.
- Dilmaç, B., Ertekin, E. ve Yazıcı, E. (2009, Haziran). Değer Tercihleri ve Öğrenme Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7 (17), 27-47.
- Diyanet İşleri Başkanlığı 40 Hadis
Web:
http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:UEzfFqWjJWMJ:www.diyaret.gov.tr/turkish/40hadis/40_hadis.asp+diyanet+i%C5%9Fleri+ba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1+hadisler&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr&source=www.google.com.tr adresinden 11 Mayıs 2011'de alınmıştır.
- Dönmez, B. ve Cömert, M. (2007). İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Değer Sistemleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 5(14), 29-59.
- Duru, N. F. Web: http://akademik.semazen.net/author_article_print.php?id=1033 adresinden 14. Mart 2011'de alınmıştır.
- Dündar, S., Ekşi, H. ve Yıldız, A. (2008, Haziran). Aksiyonda Değerler Ölçeği Dilsel Eşdeğerlik Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6 (15), 89-114.
- Düzcan, F. (2010). *Mevlânâ'nın Mesnevi'sinde Yer Alan Anlatıma Dayalı Metinlerin Türkçe Ders Kitaplarında Kaynak Metin Olarak Kullanılabilirliği (Possibility Of Using Narration-Based Texts In Mevlânâ's Mesnevi As Source Text)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Ekici, M. (2007). II. Araştırma Yöntemleri. M. Öcal Oğuz (Editör). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayıncılık, ss. 43- 94.
- Ekşi, H. (2003). Temel İnsanî Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 79-96.
- Emek, M. (2010). *Yenileşme Dönemi Türk Hikâyeciliğinde Öğretmen Konulu Hikâyelerde Değer Eğitimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Eren Kitap, Web:
<http://www.eren.com.tr/arama/ara.asp?ara=rubailer+Mevlânâ&yer=baslik&Submit=+ar a&Page=1&SID=581494642531> adresinden 08 Mayıs 2011'de alınmıştır.
- Emiroğlu, İ. (2002). Mevlânâ'da Eylem Boyutuyla İnsan. *Türkler Ansiklopesi'nde*. Ankara. C.7., Yeni Türkiye Yayınları, s. 486- 498.
- Emiroğlu, S. (2010). *Türkçe Manzum Nasihat-nâmelerin Eğitim Değeri Üzerine Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (4), 55-72.
- Ergün, M. (1993). *İnsan ve Eğitimi*. Ankara: Ocağ Yayınları.
- Erkek, G. (2008). *Mevlânâ'nın Mesnevi'sinden İlköğretim Okulları İçin Seçilen*

- Öykülerin Eğitsel Yönünün İncelenmesi (Educational Aspects Of The Stories Chosen From Mesnevî Of Mevlânâ For Primary Schools)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Esmer, S. K. (2007). *Cumhuriyet Döneminin İlk Yıllarında (1923-1928)Yayımlanan Çocuk Dergilerindeki Tahkiyeli Metinlerin Çocuklara Değer Aktarımı Açısından Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Fürüzanfer, B. (2005). *Mevlâna Celâleddin*. Konya: Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- Gölpınarlı, A. (1965). *Mevlânâ Celâleddin Macâlis-i Sab'a*. Konya: Yeni Kitap Basımevi.
- Güleç, İ. (2005). *On a disputed question in a story by Mawlana Jalaladdin al-Rumi*. CESS 2005 Conference, Boston University, Boston USA'da sunulan bildiri metnidir, Boston.
- Güleç, İ. (2006/1). R. A. Nicholson'un Mesnevî tercüme ve şerhi üzerine", *Dîvân İlmî Araştırmalar*, 20, s. 227-240.
- Güleç, İ. (2007). Mesnevî'de Geçen "Taassup Yüzünden Hıristiyanları Öldüren Yahudi Padişahın Hikâyesi"ndeki Vezir, Aziz Pavlus mudur? Can the Vizier in the Tale of the Jewish Sultan who Murdered Christians Because of his Fanaticism, Recounted in the Mesnevî, Be Identified as Saint Pavlus? İsmail Erünsal vd. (Editörler). *Essays in Momery of Hazel E. Heughan*, Edinburgh. Hazel E. Heughan Educational Trust, s. 113-134.
- Güleç, İ. (2008). *Türk Edebiyatında Mesnevî Tercüme ve Şerhleri*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Güngör, E. (1993). *Değerler Psikolojisi*. Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Yayınları 8.
- Güngör, E. (1996). *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Gürel, P. (2006). *Öğretici Hikâyeler Yoluyla Düşünce ve Duygu Eğitimi Tanımlar ve Yöntemler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Hacıtahiroğlu, A. Ö. (1972). *Mesnevî (Kendi Vezni İle Manzum Tercüme)*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Hull, John M.(2003). Manevî Gelişim: Yorumlar ve Uygulamalar (çev. İ. Kapaklıkaya). *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (2), 109-124.
- Karagöz, B. (2009). *Yapılandırmacı Yaklaşım Göre İlköğretim 6 ve 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Değerlerin İncelenmesi (Muğla İli Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Muğla.
- Karaismail, F. (2009). *Fîhi Mâ Fih Bağlamında Mevlânâ'da Kur'an Tefsiri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Karasar, N. (1994). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.
- Keskinoğlu, M. Ş. (2008). *İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerine Uygulanan Mesnevî Temelli Değerler Eğitimi Programının Ahlaki Olgunluğa ve Saldırganlık Eğilimine Etkisi (The Aim Of This Study Is To Give Moral Values Education To The 5th Grader Students In Primary Schools, And To Show The Effectiveness Of This Program Via Ethical Maturity And Aggression Scales)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Kızıler, F. "Rilke'nin Duino Ağıtları Üzerine Bir 'Yakın Okuma'". Web: <http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/SBED/article/view/146/140> adresinden 29 Mart 2011'de alınmıştır.
- Konuk, A. A. (2005). Mesnevî-i Şerif Şerhi. M. Tahralı (Yayın Koordinatörü). *Mukaddime*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, ss. 27- 54.
- Köprülü, M. F. (2003). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kur'an-ı Kerim Diyanet İşleri Başkanlığı, Web: http://www.diyaret.gov.tr/kuran/Kuran_Meali/KURAN.pdf adresinden 15 Mayıs 2011'de alınmıştır.
- Kurnaz, C. 1996). *Hayâlî Bey Divânı'nın Tahlili*. İstanbul: MEB Yayınları.

- Külünkoğlu, T. (2010). *İlköğretim Birinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlettiği Değerler Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Levend, A. S. (1960). *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Lewis, F. D. (2010). *Mevlânâ Geçmiş ve Şimdi, Doğu ve Batı*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Mansuroğlu, Mecdut (1954). Mevlânâ Celâleddin Rûmî'de Türkçe Beyit ve İbareler. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, ss. 207- 220.
- Mazıoğlu, H. (2007a). Doğumunun 800. Yılı Dolayısıyla Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî. *Türk Dili Dergisi*, 670 (1), 619- 629.
- Mazıoğlu, H. (2007b). Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin Türkçe Şiirleri. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, XCIV (672), 811- 822.
- Moran, B. (2005). *Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mevlânâ Celâleddin-i Rumî, (2007). *Şerh-i Mesnevî*. (2. Baskı). (Çeviren ve şerh eden ilk 14 Cilt, Tâhirü'l-Mevlevî Olgun; 15-18. Cilt, Şefik Can). İstanbul: Şamil Yayınları.
- Öngören, R. (2004). Mevlânâ Celâleddin Rûmî. *İslâm Ansiklopedisi*. (C. 29, s. 441-448). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (3), 217-239.
- Öztürk, Z. (2005). On Beşinci Yüzyıl Şairlerinden Akşemseddinzade Hamdullah Hamdi'nin Yusuf ve Zeliha Mesnevîsinde İşlenen Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3 (10), 41-72.
- Ritter, H. (1993). Celâleddin Rûmî. *İslâm Ansiklopedisi*. (C. 3, s. 53- 59). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Rençber, O. (2009). *1997- 2005/ Sekiz Yıllık Kesintisiz Eğitim Süresince İlköğretim İkinci Kademe Sınıflarında Okutulan Türkçe Ders Kitaplarında Ulusal ve Dinsel Değerler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Schimmel, A. (1982). *Tasavvufun Boyutları*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Schimmel, A. (2002). *Aşk, Mevlânâ ve Mistisizm*. İstanbul: Kırkambar Kitaplığı.
- Sezer, Ö. (2005). *İlköğretim 1. Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Değerlerin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Somuncu, S. (2008). *İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Edebî Metinlerin Temel Evrensel Değerleri İçermesi Bakımından İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Şen, Ü. (2007). *Millî Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Şerefeddin, M. (1934). Mevlânâ'da Türkçe Kelimeler ve Türkçe Şiirler. *Türkiyat Mecmuası*, C. IV, 111- 168.
- Şimşekler, N. (2007). Mevlânâ'nın Eserleri ile İlgili Yabancı Dillerde Yapılan Çalışmalar (1973- 2005). A. Karaismailoğlu (Editör). *Mevlânâ Araştırmaları I*. Birinci Baskı. Ankara: Akçağ Yayınları, ss. 159-212.
- Tanyaş, H. (2007). Mevlânâ Rubailerinin Türkçe Çevirileri Üzerine Bir Değerlendirme. *Mevlânâ Araştırmaları Dergisi*, No: 2, 107- 121.
- Tarlan, A. N. (2004). *Şeyhî Divanı'nı Tetkik*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Todorov, T. (2001). *Poetikaya Giriş*. (Kaya Şahin, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
Web: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:fU6pxdAWQloJ:e-der-gi.atauni.edu.tr/index.php/SBED/article/viewArticle/146+yak%C4%B1n+okuma+y%C3%B6ntemi&cd=4&hl=tr&ct=clnk&gl=tr&client=firefox-a&source=www.google.com.tr> adresinden 10 Mayıs 2011'de alınmıştır.
- Tok, M. (2007). *Mevlânâ'nın Mesnevî'sindeki Hikâyelerin Çocuk Edebiyatı Açısından*

- Değerlendirilmesi (Evaluating Of Mevlâna's Stories In Mesnevî In Terms Of Children Literatüre)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Tunç, C. (1994). *Sistematik Kelâm*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- Türkoğlu, A. (1990). *Mesnevî'nin Birinci Cildindeki Cariye Hikâyesinin Şerhlere Göre Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Ulusal Toplu Katalog. Web: <http://www.toplukatalog.gov.tr/index.php?cwid=2> adresinden 08 Mayıs 2011'de alınmıştır.
- Usta, M. (1995). *Divan-ı Kebîr'de Mevlânâ'nın Eğitim Görüşü*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Usta, M. (1989). *Mesnevî'de Mevlânâ'nın Eğitim Anlayışı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Uzluk, F. N. (1955). Mevlânâ'da Türkçe Sevgisi. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, C: IV, S: 41, s. 270-279.
- Ülken, H. Z. (1973, 15-17 Aralık). *Mevlânâ ve Yetiştirdiği Ortam*. Mevlânâ'nın 700. Vuslat Yıldönümü Uluslararası Mevlânâ Semineri'nde sunuldu, Ankara.
- Yakıt, İ. (2002, 2-3 Mayıs). *Mevlânâ'da Sanat*. X. Millî Mevlânâ Kongresi'nde sunuldu, Konya.
- Yaman, E., Mermer, E.Ç. ve Mutlugil, S. (2009, Haziran). İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Etik Davranışlara İlişkin Görüşleri: Nitel Bir Araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7 (17), 93- 108.
- Yaman, H., Taflan, S. ve Çolak, S. (2009, Aralık). İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7 (18), 107- 120.
- Yavuz, K. (1993). *Mecâlis-i Seb'â'da Eğitim*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Yazıcı, K. Değerler Eğitimi'ne Genel Bir Bakış.
Web: <http://www.sosyalbilgiler.gazi.edu.tr/articles/article20.pdf> adresinden 9 Mayıs 2011'de alınmıştır.
- Yazıcı, T. (1994). Dîvân-ı Kebîr. *İslâm Ansiklopedisi*. (C. 9, s. 432- 433). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yeniterzi, E. (2008). *Sevginin Evrensel Mühendisi Mevlâna*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yiğittir, S. (2010, Haziran). İlköğretim Öğrenci Velilerinin Okullarda Kazandırılmasını Arzuladığı Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8 (19), 207-223.

TABLOLAR

Tablo 1: Tahkiyeli Metinlerin İşlenen Değerlere Göre Tasnifi

Değerler	Tahkiyeye Dayalı Metin Numaraları
A. BİLİNMESİ VE BENİMSENMESİ İSTENİLEN DEĞERLER	
1. Dinî Değerler	
a. Asla duyulan özlem	1, 161, 171, 313.1.
b. Allah'ı bilmek	15, 45, 47, 65, 88, 90.1, 102, 141, 148, 178.1, 183, 197, 198, 225, 226, 228.2, 230, 234, 235, 236, 254, 255, 258, 344, 355, 370.1.
c. Hz. Muhammed, diğer peygamberler, veliler ve insân-ı kâmilî örnek almak	4, 4.2, 6, 13, 16, 17, 20, 25, 28, 37, 41, 63, 71, 77, 103, 107, 112, 120, 121, 128, 145, 146, 154, 155, 156, 172, 203, 204, 207.3, 210, 223.2, 228.1, 258, 320, 341, 343.2, 352.
d. Dua ve ibadetin önemi	2, 5, 7, 14, 26, 33.1, 39.1, 43, 49, 50, 69, 74, 77, 78, 84, 85, 87, 101, 102, 103, 114, 117, 118, 121, 122, 124, 127, 137, 137.1, 137.2, 143, 146, 152, 156, 162, 168, 172, 183, 194, 195.1, 206, 211, 215, 221, 223.1, 239, 246, 255, 256, 263, 270, 274, 274.1, 283, 288, 289, 295, 296, 298, 311, 324, 325, 340, 343.3, 354, 355, 361, 362, 367.1, 369.
e. Varlığı Allah'ta eritmek	4.1, 5, 21, 27, 27.1, 53, 111, 123, 146, 181, 213.1, 222, 229, 230, 233.
f. Kaza ve kadere iman	8, 8.1, 9, 9.1, 11, 13.1, 135, 265.1, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 331.
2. Aşk	2, 4.3, 125, 134, 139, 151, 162, 165, 169, 175, 212, 213, 217, 245, 259.2, 260, 261, 271, 291, 292, 293, 307, 310, 317, 359, 366.
3. Çalışkanlık	2, 89, 259, 312, 315, 348.1.
4. Sır saklama	2, 4, 35, 128, 137, 205.2.
5. Bilgi ve akıl	2.2, 10, 12, 15, 45, 79, 80, 98, 100, 110, 130, 148, 166.1, 183, 195, 205, 205.1, 224, 225, 257, 303, 304, 308, 319, 325.4, 343.5, 351, 360.
6. Pişman olmak	3, 4.5, 6, 85, 207.4, 219, 228.1, 315.
7. Tevazu	9, 10, 182, 228.1, 259, 325.
8. Cömertlik	2, 12, 19, 29, 124, 183, 191, 228.1, 253, 297, 302, 355, 358.
9. İbret alma	12, 109, 115, 181, 196, 197, 355.
10. Sabır	19, 39, 143, 144, 147, 177, 264.2, 272, 273, 302.1, 310, 338, 355, 356, 360, 370.
11. Hasta ziyareti	33, 61, 74, 75.
12. Adalet	36, 86, 135, 174, 250, 269, 284, 285, 286, 287, 297, 307, 330, 339, 342, 358, 360, 365.
13. Arkadaşlık ve akıl danışma	42, 54, 61, 67, 68, 76, 85.2, 119, 181, 184, 191.1, 192, 202, 207, 237, 307.1, 342, 343, 346, 347.1.
14. Tokgözlülük	58.
15. Kötü huylardan arınma	60.
16. Sadakat, vefa ve doğruluk	62, 85.1, 127, 201, 207.1, 245, 266, 290, 317.

17. Cesaret	97, 166, 268, 349, 357.
18. Orta yolu bulma	106.
19. Merhamet	127, 142.
20. Ferâset	138, 140, 220, 297, 299, 300, 308, 313, 320, 329, 330, 330.1, 336.
21. Fedakârlık	158.
22. Edep, hayâ ve iffet	163, 189, 243, 319.
23. Sorumluluk ve tedbir	200, 341, 341.1, 355.1, 355.2, 355.3.
24. Tatlı dil	244, 310,
25. Az yemek	264.2, 264.3.
26. Hüsnuzan	341.
B. BİLİNMESİ VE SAKINILMASI İSTENİLEN DEĞERLER.	
1. Kibir	2, 8.2, 9, 19.1, 30, 31, 32, 33.2, 34, 40, 104, 126, 127, 186, 227, 228.3, 299, 309, 310, 325, 328.
2. Dünya malına aldanma	2, 120, 122, 183, 207.2, 228, 254, 310, 355.1, 355.2, 355.3.
3. Zulüm	2, 4, 5, 133, 259.1, 330, 341.2.
4. Kin ve intikam	2, 162, 195, 227, 364.
5. Hırs, açgözlülük, görmemişlik ve nimete şükretmemek	2.1, 4, 23, 58, 120, 157, 195, 196, 228, 264.4, 307, 314, 322, 324, 356, 363, 368.
6. Hayvanlara eziyet	2.2, 3, 46, 48, 207.4, 231.
7. Hile	4, 90, 264, 355.3, 359.
8. Cehalet	4, 51, 333.
9. Yalan.	4, 9, 127, 178, 199, 264, 315, 343.3.
10. İntihar	4, 301.
11. Öfke/ gazap	62.1, 4.1.
12. Şehvet	96, 178, 195, 222, 228, 248, 262, 268, 307, 325.2, 327, 334, 358, 365.
13. Boş işler peşinde koşmak	4.4, 110, 170, 313.2, 323, 337, 360.
14. Allah'ı inkâr ve şirk	5, 70, 120, 131.
15. Önyargı	14, 66.
16. Yöneticiye isyan	18
17. Bencillik	24, 242, 251.
18. Emanete ihanet	52.
19. Gıybet ve iftira	56, 101, 105, 214.1, 259, 338.
20. Kıskançlık	9, 57, 259.
21. Taklitçilik	91, 247, 264.
22. Hırsızlık	44, 88, 91.1, 93, 173, 178.1, 185, 196, 235, 277, 312, 330.1, 344.
23. Kusur arama	92, 116, 120.
24. Şikâyet	94, 265, 290, 335.
25. Çok konuşmak, çok yemek, çok uyumak	106, 106.1, 228.1, 249, 264.4.
26. Suizan	106.1, 137.
27. Heva ve heves	120.
28. Cimrilik	124, 253.
29. Başkalarından olmayacak işler yapmalarını beklemek	132.
30. Vesvese	118, 136, 137.2, 306, 316, 338.
31. Sözünde durmama, yemin bozma	137, 264, 264.1.
32. Gaflet	149, 159, 205.1, 224, 316, 321.
33. Tembellik	135, 150, 158, 337.

34. Acelecilik	160.
35. Kötü alışkanlıklar edinmek	83, 101, 179, 297, 298, 358.
36. Nazar değdirmek	232.
37. Vakitsiz konuşmak	252.
38. Beddua etmek	127, 332.
39. Yaşlılara hürmet göstermemek	341.1, 356.
40. Nefis ve Şeytan'dan sakınma	55, 82, 120.1, 123, 129, 166.2, 167, 193, 223, 241, 264, 267, 275, 305, 306, 345, 355.
41. Şüphe uyandırmak	342.
42. İsrâf etmek	360.
43. Bir belâ unsuru olarak kadın	241, 332, 345, 365.1.

Tablo 2: Bu Güne Karar Yapılmış Olan Mesnevî Tercümelere (Güleç, 2008: 135).

ADI	TELİF TARİHİ	TAMAMI-KISMEN	BİÇİMİ
Nahîfî Süleyman Efendi	1712	Tamamı	Manzum
Mehmet Şakir	1835	Tamamı	Manzum
Ahmet Metin Şahin	2006	Tamamı	Manzum
Veled Çelebi	1942	Tamamı	Mensur
Şefik Can	1997	Tamamı	Mensur
Âmil Çelebioğlu	1967	Tamamı	Mensur
Adnan Karaismailoğlu	2004	Tamamı	Mensur
D. Örs/ H. Kırlangıç	2007	Tamamı	Mensur
Gülşehrî	1317	Beş Hikâye	Manzum
Âşık Paşa	1330	Bir Hikâye	Manzum
Ahmedî	1410	Bir Hikâye	Manzum
Hatipoğlu	1414	Bir Hikâye	Manzum
Ârif	1436	İki Hikâye	Manzum
Derviş Hayâlî	1449	İki Hikâye	Manzum
Dede Ömer Rüşenî	1475	Bir Hikâye	Manzum
Lokmanî Dede	1504	İki Hikâye	Manzum
Nazmî Efendi	1676	Birinci Cilt	Manzum
Hayri Bey	1908	İlk 172 Beyit	Manzum
Feyzi Halıcı	1982	İlk 2002 Beyit	Manzum
Abdullah Öztemiz	1972	İlk 1212 Beyit	Manzum
F. Sacid Ülkü	1945	İlk Cilt	Manzum
M. Faruk Gürtunca	1963	İlk 218 Beyit	Manzum
Veysel Öksüz	1981	İlk Cilt	Manzum
Nuri Baş	2006	Seçme	Manzum
Fazlullah Rahimi	1911	Seçme	Mensur
Eyüp N. Perhiz	1939	Birinci Cilt	Mensur
Şefik Can	2003	Hikâyeler	Mensur
Kenan Sarıalioğlu	2004	Seçme Hikâye	Mensur
Mehmet Kanar	2005	Seçme Hikâye	Mensur
T. Büyükkörükçü	1959	Seçme	Mensur
Kemal Sönmez	1968	Seçme- Konu	Mensur
Rüştü Şardağ	t.y.	Seçme- Konu	Mensur
Said Türkoğlu	2004	Seçme- Konu	Mensur
Ömer Rıza Doğrul	1944	Bir Hikâye	Mensur

Tablo 3: Bugüne Kadar Yapılmış Olan Mesnevî Şerhleri (Güleç, 2008: 244).

ADI	TELİF TARİHİ	TAMAMI-KISMEN	BİÇİMİ
Şem'î Dede	1587	Tamamı	Mensur
Ankaravî	1631	Tamamı	Mensur
Şifâî Dede	1670	Tamamı	Mensur
Şeyh Murâd-ı Buhârî	1841	Tamamı	Mensur
Ahmed Avni Konuk	1937	Tamamı	Mensur
Tâhirü'l-Mevlevî	1951	Tamamı	Mensur
Gölpınarlı	1972	Tamamı	Mensur
Muînî	1436	Birinci Cilt	Manzum
Seyyid Ebussuud	1577	Birinci Cilt	Mensur
Abdülmecid-i Sivâsî	1615	İlk 1699 Beyit	Mensur
Sarı Abdullah	1631	Birinci Cilt	Mensur
Pir Mehmed Efendi	1617	İlk Dört Cilt	Mensur
İsmail Hakkı Bursevî	1704	İlk 748 Beyit	Mensur
Erzurumlu Ahmed Naim	XIX. Asır	Dördüncü Cilt	Mensur
Âbidin Paşa	1885	Birinci Cilt	Mensur
Kenan Rifâî	1968	Birinci Cilt	Mensur
Veysel Öksüz	1981	Birinci Cilt	Mensur
İbrahim Big	XV. Asır	On Yedi Hikâye	Mensur
Sûdî	1596	Küçük Bir Bölüm	Mensur
M. M. Koner	1957	Tamamına Yakın	Mensur
O. Mevlevî	1972-4	Bir Bölüm	Mensur
İlmî Dede	1571	Cezîre Şerhi	Mensur
Abdülmecid-i Sivâsî	1602	Cezîre Şerhi	Mensur
Abdullah Bosnavî	1628	Cezîre Şerhi	Manzum
Cevrî İbrahim	1647	Cezîre Şerhi	Manzum
Şeyh Gâlib	1799	Cezîre Şerhi	Mensur
Ferid Efendi	1868	Cezîre Şerhi	Mensur
Hacı Pîrî	1575	Seçme 1. Ciltten	Mensur
Abdülmecid-i Sivâsî	1617	Seçme 168 beyit	Mensur
Sabûhî Ahmed Dede	1630	Seçme	Mensur
Ankaravî	1631	Seçme beyitler	Mensur
Mehmed Şükrü	XIX. yy	Seçme 270 beyit	Mensur
Hocâzâde Râsim Efendi	XIX. yy	Seçme	Mensur
Tokâdî	1745	Bir beyit	Mensur
İbrâhîm Tennûrî	1453	Birkaç beyit	Manzum
Âbidin Paşa	1888	Bir hikâye	Mensur
Abdullah Bosnavî	1628	Bir hikâye	Mensur
Abdullah	1660	Birkaç beyit	Mensur
Gölpınarlı	1963	İlk iki beyit	Mensur
Lokmânî Dede	1504	İlk 18 beyit	Manzum
Ağazâde	1653	İlk 18 beyit	Mensur
Derviş Ali	XVII. yy	İlk 18 beyit	Mensur
Bağdatlı Asım	1887	İlk 18 beyit	Mensur
Mehmed Emin	XIX. yy	İlk 18 beyit	Mensur
Rızaeddin Remzî	1991	İlk 18 beyit	Mensur
Ahmet Ateş	1953	İlk 18 beyit	Mensur
İbrahim Aczi Kendi	1953	İlk 18 beyit	Mensur
Selçuk Eraydın	1994	İlk 18 beyit	Mensur
Kemal Sönmez	1968	İlk 18 beyit	Mensur

Kudsi Erguner	2003	İlk 18 beyit	Mensur
Kaan Dilek	2006	İlk 18 beyit	Mensur
Erkan Türkmen	2007	İlk 18 beyit	Mensur
Süleyman Uludağ	2008	İlk 18 beyit	Mensur
Şâhidî	1530	100 beyit	Manzum
Cevrî	1647	58 beyit	Manzum
Adnî	1683	339	Manzum

Tablo 4: Mesnevî'nin Tamamına Yapılan Türkçe Şerhler (Güleç, 2006: 19).

Şârih	Tarikati	Ölüm tarihi	Yazıldığı tarih	Uzunluğu
Şem'î	Mevlevî	1592	1587- 1596	Muhtasar [Kısa]
Ankaravî	Mevlevî	1631		Geniş
Şifâî	Mevlevî	1671	1662- 1670	Muhtasar [Kısa]
Murad Buhârî	Nakşî	1848	1839- 1845	Muhtasar [Kısa]
Ahmed Avni Konuk	Mevlevî	1938	1929- 1937	Geniş
Tâhirü'l-Mevlevî	Mevlevî	1951	1949- 1951	Geniş
Abdülbaki Gölpınarlı	Mevlevî	1982	1972	Geniş

EKLER

Ek- 1: *Mesnevî*'de Yer Alan Tahkiyeye Dayalı Metinlerin Cilt ve Beyit Numaraları ile Bu Metinlerde Yapılan Göndermeler

Bu bölümde tahkiyeye dayalı metinlerin cilt ve beyit numaraları ile bu metinler vasıtasıyla yapılan göndermelere yer verilmiştir. Parantez dışında yer alan beyit numaraları metinlerin epizotlarının tespit edildiği, parantez içinde verilenler ise Mevlânâ'nın metinlerin başında, ortasında ya da sonunda yaptığı açıklamaların yer aldığı beyitlere aittir.

1. "Ney" hikâyesi: C. 1; 1-18, (19-35)

Eflâtun/ Platon 24

Calinus 24

Hz. Mûsâ-Tur dağı 26

2. Hasta câriyeye âşık olan padişahın hikâyesi: C.1, 36- 78, 94- 113, 143- 216, (217- 240); C. 18, 24081- 24088 (24089- 240107)

Hz. İsa 48

Hz. Muhammed 78, 175; Ayın ikiye ayrılması mucizesi 119

Hz. Ömer 78

2.1. Gökten inen sofralar: C. 1, 81-88,(89- 93)

Şeytan'ın Allah'ın rahmet kapısından kovulması 93

Şems 124- 125, 129, 131, 142

Hz. Yusuf 126

Hüsâmüddin Çelebi'ye hitap ve Hüsâmüddin Çelebi'nin Mevlânâ'ya cevabı 129- 143

2.2. Kuyruğunun altına diken konulan eşeğin hikâyesi: C. 1, 154- 155

Hızır'ın Allah'ın izni ile bir çocuğun boğazını keserek öldürmesi 222- 224 Hızır'ın denizde gemiyi sakatlaması ve Hz. Mûsâ'nın yaptığı yorumlar 230- 231

Hz. İsmail 225

3. Bakkal ile tûtîsinin hikâyesi: C. 1, 241-259, (260- 320)

Hz. Muhammed ve Müseyleme 318- 319

4. Hristiyanları öldüren Yahudi pâdişah ve vezirinin hikâyesi: C. 1, 321- 370, (371- 405), 436-497; C. 2, 519, (520-546), 547- 601, 641- 666, (667- 688), 689- 700, (701- 720), 721- 733

4.1. Usta ile şaşı çırak hikâyesi: C. 1, (323), 324- 329, (330- 332)

4.2. Ashabın Hz. Muhammed'e nefsin hilelerine dair sorular sormaları: C. 1, 363- 367

Ashab-ı Kehf 390, 402, 404

Hz. Nûh'un gemisi 402

4.3. Halifenin Leylâ'yı görmesi hikâyesi: C.1, 406-407, (408- 435)

4.4. Uçan kuşun gölgesini avlamak için koşan budalının hikâyesi: C. 1, 416- 420

Hz. İbrahim 425

Şems 426- 427

Hüsâmüddin Çelebi 427-428

Şeytan'ın Hz. Âdem'e olan hasedinden ona secde etmeye utanması 429
 Leylâ ile Mecnûn 477
 Hz. Mûsâ ve Firavun 525
 Calinus 526
 Hz. İsa 526
 Hz. Muhammed 527; 721-

4.5. Bir kadının yüzü sararınca Allah'ın onu mesh ederek Zühre yapması: C. 2, 533- 534

Hz. Âdem 538- 539
 Hz. İbrahim 545

5. Hristiyanlığı yok etmek isteyen bir diğer Yahudi hükümdârın hikâyesi (Ateşe atılan çocuk): C. 2, 733-736, 763-764, (765- 780), 781- 808, 820-830, (831-850), 866- 872, (873- 892)

Hz. Muhammed 742
 Firavun ve Hz. Mûsâ 778- 779
 Ebu Cehil 780
 Hz. İbrahim 788
 Hz. İsa'nın ölü diriltmesi 792

6. Hz. Muhammed'in ismiyle alay eden şahsın ağzının çarpık kalması: C. 2, 809-811, (812- 819)

7. Hz. Hud ve rüzgâr hikâyesi: C. 2, 851-856, (857- 865)

Hz. Yusuf ve Hz. Yâkup 857
 Nemrut ve Hz. İbrahim 858
 Hz. Mûsâ ve Firavun 860, 864-865
 Karun 861
 Hz. İsa 862

8. Arslan ve av hayvanlarının hikâyesi (Kelile ve Dimne'den): C. 2, 893-910, (911-922), 923- 925, (926- 941), 942- 945, (946- 949), 965, (966-984), 985-994, (995-997), (1002-1033), (1039- 1047), (1052- 1089), (1093- 1104), (1107-1148); C. 3, 1149-1186, (1200), 1262- 1265, (1266- 1294), 1295- 1302, (1303- 1337), 1338-1388; C. 12, 13892, C. 15, 18679; C. 16, 21139; C. 18, 23550- 23554, (23555- 23566)

Hz. Muhammed- deve ve tevekkül 907- 908
 Hz. Mûsâ- Firavun 913-914
 Hz. Süleyman 979, 1023
 Hz. Âdem 1005; 1012
 Hz. Muhammed ve Ebu Cehil 1012
 Ashab-ı Kehf'in köpeği 1015
 Hz. Muhammed 1037, 1045- 1047; 1067; 1070- 1074; 1103- 1104; 1140, 1269, 1327, 1385
 Cebrail- Hz. Muhammed 1063- 1064
 Hz. Mûsâ ve Tur dağı 1133
 Hz. Mûsâ ve Firavun 1187
 Nemrut ve sivrisinek 1188, 1190
 Hüsamüddin Çelebi 1148

8.1. Azrail'den korkan adamın hikâyesi: C.2, 950- 962, (963- 964)

8.2. Sineğin kibri: C.2, 1079-1089

9. Hz. Süleyman, Hüthüt ve karganın hikâyesi: C.3, 1201-1209, (1210- 1212), 1213- 1232

9.1. Hz. Âdem'e isimlerin öğretilmesi: C.3, 1233- 1236, (1237- 1238), 1239- 1253, (1254- 1261)

Hz. Mûsâ 1239
 Hz. Ömer 1240

10. Rum elçisiyle Hz. Ömer'in hikâyesi: C.3, 1389- 1478, (1508-1547)

Hz. Muhammed 1396

Hz. Nûh 1403
Hz. Âdem 1533

11.Hz. Âdem'in hatasını (Rabbenâ zalemnâ, 7/ 23) diyerek nefesine, Şeytan'ın da (Bimâ ağveyteni, 7/ 16) diyerek günâhını Allah'a izâfe etmesi: C. 3, 1487- 1492
Hz. Ömer- Ebu Cehl 1502- 1503

12. Tacirle tûtûsinin hikâyesi: C. 3, 1548- 1575, 1586-1593, (1594-1612), 1646-1654, 1689-1714, (1715- 1810), 1811-1813, 1822-1828, 1842-1845, (1905-1908)
Leyla ve Mecnûn 1560
Hz. Süleyman 1577
Hz. İsâ 1599-1600, 1906
Hz. Muhammed 1603
Hz. İbrahim ve Nemrut 1604, 1839
Hz. Nûh 1838
Hz. Mûsâ 1838
Hz. Yahya 1840- 1841
Firavun 1864
Hz. Yâkup 1898, 1900, 1904
Hz. Yusuf 1899, 1900, 1904
Hakîm Gaznevî 1901

13. Hz. Mûsâ ve sihribazların hikâyesi: C. 3, 1613-1617, (1618- 1645)
Hz. Âdem 1630- 1633
Hz. Süleyman 1695
Hz. İbrahim 1729
Hz. İsâ 1730

13.1. Zeyd ve Amr: C. 3, 1660- 1665

14. Hz. Ömer ve ihtiyar çenginin hikâyesi: C. 4, 1909-1913, 2070- 2111, 2163-2220.
Hz. Meryem 1930
Hz. Âdem 1940- 1941, 1986
Hz. Muhammed 1943, 1948, 1964, 1970, 1971, 1984- 1989, 2002- 2003, 2227- 2235
Hz. Lokman 1959- 1963
Hz. Eyüp 2094- 2095

15. Hz. Muhammed'in elbisesinin yağmurda ıslanmamasının hikâyesi: C. 4, 2009- 2011, 2025-2032, 2058- 2068
Hz. Muhammed 2043- 2046

16. Hz. Muhammed ve inleyen direk hikâyesi: C. 4, 2112-2120
Hz. Âdem 2140
Hz. Mûsâ 2141- 2142
Hz. Muhammed 2141

17. Ebu Cehil'in avucundaki çakıl taşlarının şahadet getirmesi mucizesi: C. 3, 2154- 2162

18. Efendisine isyan edip onun malını dağıtan köle: C.4, 2236-2237

19. Cömert halife ve yoksul karı kocanın hikâyesi: C. 4, 2248-2266, 2292-2369, 2376-2437, 2443-2448, (2620-2646), 2647-2744; C.5, 2775-2802, 2815-2821, (2835), (2848-2850), 2851-2861, (2862-2903)
Hz. Şîs 2276
Hz. Âdem 2276, 2651- 2656- 2683
Bâyezid-i Bestâmi 2279
Yezid 2279
Hz. Muhammed 2325, 2433, 2692, 2748
Hz. Âdem ve Havva 2431
Rüstem 2432

Hz. Hamza 2432
 Hz. Ebu Bekir 2692
 Leyla ve Mecnûn 2695
 Hz. Süleyman 2742
 Hz. Mûsâ 2790
 Hz. İsâ 2791
 Hz. Âdem 2792, 2800
 Hz. Muhammed'in amcası Abbas ve oğulları 2796- 2797

19.1. Nahiv âlimi ile gemicinin hikâyesi: C. 5, 2836-2841, (2847)

20. Ebu Cehil ve Hz. Ebubekir (Herkes her şeyi kendince görür): C. 4, 2370-2375

21. Hz. Mûsâ ve Firavun: C. 4, 2449- 2487

22. Filozofların yerin ve göklerin durumu üzerine tartışmaları: C. 4, 2488- 2493

Firavun 2494

Hz. Muhammed 2501

23. Salih peygamber ve devesi: C. 4, 2514- 2574

24. Hz. Süleyman'ın saltanatı: C. 4, 2609- 2619

25. Hz. Muhammed'in Hz. Ali'ye vasiyeti: C.5, 2958-2967, (2968-2979)

Hz. Mûsâ ve Hızır 2968- 2972

26. Dövme yaptıran Kazvinlinin hikâyesi: C. 5, 2980- 3000, (3001-3011)

27. Arslan, kurt ve tilkinin hikâyesi: C. 5, 3012-3054, 3099-3114, (3115-3121), (3127-3146)

Hz. Muhammed 3016, 3018, 3118

Ashab-ı Kehf 3020

Firavun 3120

Âd kavmi 3120

27.1. "Ben"im, "Sen"sin hikâyesi: C. 5, 3055- 3062, (3075), 3076-3077, (3078-3099)

Hz. Âdem 3069

28. Hz. Nûh ve kavmi: C. 5, 3122- 3126, (3127-3146); C. 6 4335

Hz. Âdem 3123

Arslan kurt tilki hikâyesine gönderme 3125, 3130- 3146

29. Hz. Yûsuf'a gelen misafir: C. 5, 3154- 3159, (3160-3166), 3167, (3168-3187), 3188- 3196

Ashab-ı Kehf 3183- 3185

30. Hz. Muhammed ve vahiy kâtibi: C. 5, 3224-3236, (3237- 3292), 3350-3351

Hannâne direği 3276

Hz. Âdem 3292

31. Bel'am bin Bâûr'un duası: C. 5, 3293- 3297, (3314)

Âd kavmi 3302

Semûd kavmi 3302- 3303

Karun 3303

Lût kavmi 3303

32. Hârût ile Mârût kıssası: C. 5, 3315- 3316, 3338-3354, 3413-3420; C. 9, 8516- 8526, 8538- 8554, (8555-8557)

Dağ keçisi ile avcı 8527- 8536

Hz. Muhammed ve vahiy kâtibi kıssasına gönderme 3350- 3351

Rüstem 8537

Kerbelâ 8550

33. Bir sağırın hasta komşusunu yoklamaya gitmesi: C. 5, 3355-3378, (3379-3390), 3391- 3420

33.1. Hz. Muhammed'in huzurunda namaz kılan adam: C. 5, 3385- 3386

33.2.Şeytan'ın kendisini Hz. Âdem'le kıyaslaması: C. 5, 3391- 3392

Ebu Cehil 3397

Hz. Nûh 3397

Hz. Muhammed ve vahiy kâtibi kıssasına gönderme 3407- 3408

Hârût ve Mârût 3410

34. Rûmîlerle Çinlilerin hikâyesi: C. 5, 3459- 3475, (3476-3492)

Hz. Mûsâ 3479

35. Hz. Muhammed ve Zeyd bin Hârise: C. 5, 3493- 3502, 3515-3576, 3601- 3611, 3649- 3662

36. Hz. Lokman'a iftira atan köleler: C. 5, 3577- 3591

37. Hz. Süleyman ve dere kenarındaki genç: C. 5, 3612-3618, (3619-3628, 3674- 3675)

Hz. İbrahim ve Nemrut 3692- 3697

38. Hz. Ömer döneminde çıkan yangın: C. 5, 3698- 3711

39. Hz. Ali'nin yüzüne tüküren düşman: C. 5, 3712-3821, (-3881), 3913-3936,, 3952- 3977

Hz. Mûsâ 3723, 3726, 3824- 3825

Firavun 3824

Hz. Muhammed 3730, 3800, 3802, 3815, 3856- 3857,

Hz. Yusuf 3746

Hz. Ömer 3823

39.1. Ölüm istemekle imtihan edilen Yahudiler: C. 5, 3955- 3962

40. Hz. Âdem ve Şeytan: C. 5, 3882- 3912

41. Mekke'nin fethi ve Yahudiler: C. 5, 3937- 3951

Hz. Âdem ve Şeytan 3950

42. Hz. Âdem, Hz. Havva ve Şeytan: C. 6, 4005- 4009

Ashab-ı Kehf 4026- 4027

Zülkarneyn 4034

Hz. Mûsâ 4041

Hz. İbrahim 4062

43. Hz. Ömer ve hilâli gören adam: C. 6, 4100-4107, (4108-4121)

Hz. Yusuf 4115

Hz. Âdem 4117

44. Yılanıcı ve hırsız hikâyesi: C. 6, 4123- 4128

45. Hz. İsâ ve yol arkadaşı: C. 6, 4129- 4143, 4290- 4291, 4431- 4435, 4436-4450, (4451-4481)

Hz. Mûsâ 4135

46. Sofî ve hizmetçisi: C. 6, 4144-4146, (4147-4157), 4183- 4235, (4236-4304)

Hz. Âdem ve iblis 4214, 4241

Hz. Muhammed 4277- 4278, 4282- 4283

Hz. İbrahim 4280- 4281

Hallac- Mansur 4288

Firavun 4288

Hz. Mûsâ, asâ ve sihirbazlar 4289

Hz. İsâ 4290-

47. Allah'ın meleklerle istişaresi: C. 6, 4158-4179

48. Padişah ve doğanı: C. 6, 4305- 4356

Nemrut 4329

Hz. Mûsâ ve Firavun 4333, 4338-4343

Hz. Nûh 4335

Hz. Muhammed 4336-

Rüstem 4353

49. Şeyh Ahmed Hadreveyh'in helva satın alması hikâyesi: C. 6, 4357- 4423; C. 18, 24594- 24596

Hz. İbrahim 4360

Hz. Muhammed 4361- 4362, 4400

Hz. İsmail 4364

Ebu Leheb 4400

Hz. Mûsâ ve Hızır 4415, 4417

50. Çok ağlayan zahidin hikâyesi: C. 6, 4424- 4435

Hz. İsa 4428- 4435

Hz. Mûsâ ve Firavun 4432

Hz. Nûh 4434

Hz. Dâvûd 4472

51. Köylünün sığır zannettiği arslan: C. 6, 4482- 4486, (4487-4491)

52. Sufiler ve misafirleri: C. 6, 4493- 4542, (4543- 4561)

Hz. Muhammed 4526

Hz. Ebu Bekir 4553

53. Parasız adamın hikâyesi: C. 6, 4562- 4566, (4567-4590), 4591- 4605, (4606- 4618), 4619- 4654, (4655- 4713)

Hz. Muhammed 4578, 4660, 4702- 4703; 4711

Hz. Yusuf 4586- 4587

Hz. Yâkup 4586

Hz. Âdem ve Şeytan 4606- 4618

54. Barınacak ev arayan garibin hikâyesi: C. 6, 4713- 4716

Firavun ve Hz. Mûsâ 4738- 4749

55. Anasını öldüren adamın hikâyesi: C. 6, 4750- 4755, (4756- 4815)

Hz. Âdem ve Şeytan 4780- 4781

Hz. Muhammed 4782, 4788- 4789

Hz. Ömer 4792

Hz. Ali 4792

Ebu Cehil 4782- 4783

56. Padişahın imtihan ettiği kölelerin hikâyesi: C. 6, 4816-4825, (4826-4835), 4836- 4985, (4986- 5015)

Hz. Muhammed 4867, 4886, 4890, 4893, 4894, 4896, 4897, 4905, 4944

Hz. Âdem 4882- 4883

Hz. Şis 4883

Hz. Nûh 4884

Hz. İbrahim ve Nemrut 4885

Hz. İsmail 4886

Hz. Dâvûd 4887

Hz. Süleyman 4888

Hz. Yâkup 4889

Hz. Yusuf 4889-4890

Hz. Mûsâ ve Firavun 4891

Hz. İsa 4892

Hz. Ebu Bekir 4894
 Hz. Ömer 4895
 Hz. Osman 4896
 Hz. Ali 4897
 Cüneyd-i Bağdadî 4898
 Bâyezid-i Bestâmî 4899
 Ma'ruf-ı Kerhî 4900
 İbrahim Ethem 4901
 Şekîk-i Belhî 4902
 Hz. Süleyman 5006

57. Padişah ve has kulunun hikâyesi: C. 6, 5016- 5020, (5021-5095); C. 7, 5514- 5553

Gazneli Mahmut ve Eyâz 5018

Hz. Yusuf 5041
 Hz. Dâvûd 5042
 Hz. Mûsâ 5043
 Şems 5074- 5078; 5087;

58. Viranede baykuşlar içine düşen doğanın hikâyesi: C. 7, 5096- 5155

Hz. İsâ 5148- 5149
 Hz. Meryem 5148

59. Susamış bir kişinin duvarın üzerinden ırmağa kerpiç atması: C. 7, 5156- 5190

Hz. Muhammed 5167- 5168
 Hz. Yâkup 5169
 Hz. Yusuf 5169

60. Valinin çalı diken adama verdiği emir: C. 7, 5191- 5229

Hz. Ali 5202
 Hz. Yusuf 5236- 5237
 Şeyh Selâhüddin 5284- 5286
 Hz. Mûsâ 5290-

61. Zünnûn-ı Mısırî'ye hasta ziyareti: C. 7, 5341- 5348, 5385- 5415

Hallac-ı Mansur 5353
 Hz. İsâ 5356- 5357
 Hz. Yusuf 5360- 5364
 Hz. Yâkup 5363
 Ashâb-ı Kehf 5380
 Hz. Mûsâ 5392- 5396

62. Efendisinin Lokman'ı imtihanı: C. 7, 5416- 5481

62.1. Şah ile şeyh fıkrası: C. 7, 5419- 5422, (5423- 5426),

62.2. Efendi ile köle fıkrası: C. 7, 5439- 5445

Hz. Dâvûd 5437
 Hz. İbrahim 5510- 5512
 Ebu Bekirî Rebâbî 5526

63. Hz. Süleyman, Hüthüt ve Belkis'in hikâyesi: C. 7, 5554- 5557, (5558- 5583)

Hz. Muhammed 5558, 5559, 5568
 Ebu Cehil 5558
 Hz. Âdem 5566, 5575

64. İnanmayan felsefecinin hikâyesi: C. 7, 5584- 5594

Hz. Şuayyib 5596
 Hz. İbrahim 5597
 Hz. Muhammed 5598

65. Hz. Zekeriyâ ve Hz. Yahya: C. 7, 5624- 5627, (5628- 5668)

66. Hz. Mûsâ ve çobanın hikâyesi: C. 7, 5669- 5744, (5745- 5765), 5766- 5772, (5773- 5826); C. 16, 19481- 19485; C. 17, 21495- 21497

Hz. Muhammed 5689, 5805, 5826, 5859, 5861, 5874

Hz. Âdem 5767, 5774,

Hz. İsa 5799- 5802, 5807, 5810- 5812

Hz. Yusuf 5812

Hz. Ebu Bekir 5864

Hz. Dâvûd 5864

67. Uyurken ağzına yılan giren adamın hikâyesi: C. 7, 5827- 5858, (5859- 5878); C. 16, 19481- 19485; C. 17, 21495- 21497

68. Ayıyı dost edinen adamın hikâyesi: C. 7, 5878- 5884, (5885-5939),5957- 5982, 6011- 6013, 6071- 6077, (6078- 6088)

Hz. Mûsâ ve Samiri 5927- 5929

69. Kör dilenci hikâyesi: C. 7, 5940- 5948, (5949- 5956)

Hz. Yusuf 5955

Ashab-ı Kehf

70. Hz. Mûsâ ve Sâmiri'nin hikâyesi: C. 7, 5983- 6010

Firavun 5987

Hz. Yusuf 6004

Ashab-ı Kehf 6005

Hz. Muhammed 6006- 6007,

Hz. Ebu Bekir 6006

Ebu Cehil 6007

71. Hz. Muhammed ve âmâ: C. 7, 6014- 6030, (6031- 6041)

72. Calinus ve delinin hikâyesi: C. 7, 6042- 6049

73. Hekim, karga ve leyleğin hikâyesi: C. 7, 6050- 6071

Hz. Yusuf 6057

Hz. İsa 6057

Hz. Âdem ve Şeytan 6066- 6070

74. Hz. Muhammed'in hasta ziyareti: C. 7, 6089- 6090, (6091- 6103), 6161- 6166, 6202- 6210, (6211- 6216); C. 8, 6408- 6434, (6435- 6503), 6504- 6506;

Hârût ve Mârût 6419- 6423

Hz. Mûsâ 6435- 6446

Hz. Âdem 6459- 6470

Hallâc-ı Mansûr 6476

Hz. Yûsuf 6491

75. Hz. Mûsâ'ya gelen vahiy: C. 7, 6104- 6110, (6111- 6114)

76. Üç arkadaşı birbirinden ayıran bahçıvanın hikâyesi: C. 7, 6115- 6160

Hz. Muhammed 6124, 6143, 6146- 6147, 6149- 6150, 6152

Hz. Ali 6143

Yezid 6152

Şimr' 6152

77. Bâyezid-i Bestâmî'ye "Kâbe benim etrafımda, tavaf et" diyen adamın hikâyesi: C. 7, 6167- 6169, (6170- 6175), 6180- 6201

Hz. Muhammed 6175

78. Ev yaptıran müridin hikâyesi: C. 7, 6176- 6179

Hz. İbrahim 6195- 6196
 Hz. İsmail 6195
 Hz. Mûsâ 6238
 Hz. Muhammed 6244- 6249
 Firavun 6259- 6260
 Dehrîler 6270

79. Seyyid-i Ecel'in kötü bir kadını nikâhlayan Delkak'ı azarlaması hikâyesi: C. 7, 6285- 6289

80. Akıllı adam ve (kamıştan ata binmiş) delinin hikâyesi: C. 7, 6290- 6304, 6335- 6337; C. 8, 6351- 6390, (6391- 6407)
 Sâmîrî 6295

81. Kör dilenci ve köpeğin hikâyesi: C. 7, 6305- 6317, (6318- 6325); C. 12 (Hikâyenin tekrar anlatılması), 13492- 13495, (13496- 13555)
 Ashab-ı Kehf 6315
 Hz. Mûsâ 6319
 Hz. İsa 13511- 13514
 Hz. Musa ve Firavun 13515- 13521
 Hz. İsa'nın ölüyü diriltmesi 13511- 13514
 Hz. Mûsâ; asâ ve Firavun 13515- 13521
 Belkıs 13538- 13552

82. Kör terziden kumaş çalan hırsızın hikâyesi: C. 7, 6326- 6330, (6331- 6334)

83. Muhtesip ile sarhoşun hikâyesi: C. 7, 6338- 6350

84. Müminler ve melekler: C. 8, 6507- 6521

85. Muaviye'yi sabah namazına kaldıran Şeytan: C. 8, 6557- 6690, 6703- 6716, 6725- 6737
 Hz. Muhammed 6588
 Hz. Nûh 6613
 Hz. Lût 6614
 Nemrut 6615
 Firavun 6616
 Ebu Leheb 6617
 Ebu Cehil 6617
 Hz. Âdem 6656- 6658, 6674, 6686- 6688,

85.1. Hintli ve ayna: C. 8, 6638- 6641

85.2. Bahçıvan ve kuru ağaç: C. 8, 6644- 6649

86. Kadı ve naibin hikâyesi: C. 8, 6691- 6702

87. Cemaati kaçırın sahabe: C. 8, 6717- 6724

88. Ev sahibi ve hırsızın hikâyesi: C. 8, 6738- 6755, (6756-6760)

89. Padişah tarafından azledilen vezirin hikâyesi: C. 8, 6761- 6768

90. Münafıklar ve Mescid-i Dırar hikâyesi: C. 8, 6769- 6780, (6781- 6789), 6790- 6850, 6953- 6961
 Hz. Mûsâ 6824- 6825
 Ashâb-ı filin Habeş'te yaptıkları Kâbe 6843- 6845

90.1. Hz. Mûsâ'ya seslenen ağaç: C. 8, 6824- 6825

91. Devesini kaybeden adamın hikâyesi: C. 8, 6851- 6862, (6910- 6952).
 Firavun 6883
 Semûd kavmi 6883

Hz. Mûsâ 6906- 6909
Hz. Muhammed 6950

91.1. Kendi evini soyan hırsız: C. 8, 6947

92. Arkadaşıyla kavga eden Hintlinin hikâyesi: C. 8, 6962- 6968, (6969-6980)

93. Korku salmak için adam öldüren Oğuz Türklerinin hikâyesi: C.8, 6981- 6989, (6990- 6993)

Hz. Nûh 6992
Hz. Hûd 6992
Hz. İbrahim 7012

94. Doktoruna hastalıklardan şikâyet eden adamın hikâyesi: C. 8, 7022- 7035

95. Cuhâ ile babası ölen çocuğun hikâyesi: C. 8, 7050- 7061, (7062- 7068)

Hz. Yusuf 7068
Hz. Yunus'un balıktan kurtuluşu 7069- 7087

96. İri yarı adamdan korkan çocuğun hikâyesi: C. 8, 7088- 7095

Ad kavmi 7092

97. Süvari ve okçunun hikâyesi: C.8, 7096- 7100, (7101- 7108)

Rüstem 7102

98. Bedevi ile filozofun hikâyesi: C. 8, 7109- 7133, (7134- 7142)

Hz. Muhammed 7142

99. İbrahim Ethem'in deniz kenarındaki kerâmeti: C. 8, 7143- 7149, (7150- 7157), 7158- 7162, (7163- 7173), 7272- 7275, (7276- 7298)

Hz. Muhammed 7169, 7193
Hz. Hızır ve Hz. Mûsâ 7196- 7198
Hz. Âdem 7202- 7203

100. Hz. Mûsâ ve Hz. Hızır: C. 8, 7196- 7198, (7199- 7201)

101. Şeyhin aleyhinde konuşan yabancıya müridin cevabı: C. 8, 7236- 7242, (7243- 7252), 7253- 7271, 7332- 7357

Hz. İbrahim ve Nemrut 7243- 7244
Hz. Âdem 7266
Hz. Muhammed 7336
Ebu Leheb 7336

102. "Allah beni günahlarımdan ötürü eleştirmiyor" diyen adama Hz. Şuayb'ın cevabı: C. 8, 7299- 7331

103. Hz. Ayşe'nin Hz. Muhammed'e sorusu: C. 8, 7358- 7362, (7363- 7365)

Hz. Âdem 7363
Ebrehe ve Fil Vakası 7366- 7368

104. Deveyi yularından tutup çeken farenin hikâyesi: C. 8, 7370- 7386, (7387- 7411)

Hz. Yusuf 7387
Hz. Âdem 7396

105. Gemide iftiraya uğrayan dervişin hikâyesi: C. 8, (7411), 7412- 7437

106. Çok konuşan dervişin hikâyesi: C. 8, 7438- 7461, (7462- 7496)

Ashab-ı Kehf 7442
Hz. Mûsâ ve Hz. Hızır 7447- 7449, 7458- 7460
Hz. Muhammed 7477
Câfer-i Tayyar 7493

- 106.1. Çok yediği için sû-i zan edilen şeyh: C. 8, 7497- 7498, (7499-7500)**
- 107. Hz. Yahya'nın annesinin karnındayken Hz. İsa'ya secde etmesi: C. 8, 7530- 7533, (7534- 7537), (7538- 7550)**
Kelile ve Dimne'ye göndermeler (7543- 7547)
- 108. Satranç oynayan adamlar: C. 8, 7553- 7554**
- 109. Zeyd, Amr ve Nahiv âlimleri: C. 8, 7555- 7561, (7562- 7566)**
- 110. Ölümsüzlük ağacını arayan padişahın hikâyesi: C. 8, 7567- 7605**
- 111. Üzümlük kavgası: C. 8, 7606- 7613, (7614- 7618), 7665- 7666**
Hz. Süleyman ve kuşların dili 7625- 7628, (7629- 7637)
Hz. Muhammed 7636
- 112. Ensar arasındaki muhalefetin Hz. Muhammed hürmetine ortadan kalkması: C. 8, 7638- 7653, (7654- 7689)**
Hz. Süleyman 7655- 7675, 7682- 7689
Hz. Muhammed ve miraç 7676
- 113. Tavuk altındaki kaz yavrularının hikâyesi: C. 8, 7690- 7697, (7698- 7709)**
Hz. Süleyman 7703- 7709
- 114. Hacıların kerametine hayran kaldıkları zâhidin hikâyesi: C. 8, 7710- 7732**
Burak 7715
Düldül 7715
Hz. İbrahim 7741- 7742
Hz. Mûsâ ve Tur dağı 7747- 7748
Hz. Mûsâ'nın, sihirbazların değneklerini yutan asâsı 7767- 7768 (7769)
Hz. Lokman 7782
- 115. Fil yavrusu yiyenlerin hikâyesi: C. 9, 7798- 7807, (7808-7834), 7834- 7836, (7837- 7867), 7868- 7884, (7885- 7900)**
Hz. Mûsâ ve Firavun 7814
Hz. Nûh 7815
Hz. Lût 7816-7818
Hz. Muhammed 7832- 7833, 7890- 7892
Veysel Karanî 7890
- 116. Hz. Bilal'in ezanı: C. 9, 7901- 7908**
- 117. Hz. Mûsâ ve "günahsız ağızla edilen dua": C. 9, 7908- 7918**
- 118. "Allah"ı çok zikreden adamın hikâyesi: C. 9, 7919- 7928, (7929- 7930)**
Firavun'un Allah'a büyüklük taslaması 7931- 7933
Ashab-ı Kehf'in köpeği (7937-7938) 7939- 7941
Hz. Yusuf 7949
Ramin ve Vise 7959- 7960
- 119. Köye davet edilen şehirlinin hikâyesi: C. 9, 7966- 7995, (7996- 8011), 8142- 8146, (8147- 8150), 8169- 8176, (8177-8194), 8195- 8197, (8198-8200), 8222- 8229, (8230- 8256), 8257- 8258, (8259- 8286), 8287- 8290, 8304- 8305, (8306-8308), 8309- 8310, (8311-8318), 8319- 8362, (8363- 8366), 8367- 8441**
Hz. Muhammed 7999, 8316
Hz. Yusuf 8147, 8260
Hz. Eyüp 8181
Hârut ve Babil kuyusu 8200
Ebu Mürre 8396

Rüstem 8407
 Cüneyd-i Bağdâdî 8411
 Bayezid-i Besdâmî 8411
 Hallâc-ı Mansur 8413
 Hz. Ömer 8414
 Ebu Leheb 8414
 Hz. Dâvut 8424
 Hızır 8438

120. Sebe ahâlisinin başına gelenler (masal unsurları dikkat çekici): C. 9, (8012- 8015), 8016- 8017, (8018- 8028), 8095- 8124, (8125-8141), 8143; **C. 10,** 10278- 10305, (10306- 10334), 10335- 10473, 10481- 10514, 10573- 10655

Hz. Muhammed 8111
 Hz. Yusuf 8127- 8128
 Yahudilerin elinde kalan Ahmet 8136
 Semûd kavmi ve Hz. Salih 8136
 Hz. Süleyman 10287

120.1.Aydan file elçi olarak gönderilen tavşan: C.10, 10415- 10428, (10429- 10430), (10480-.10514)

Hz. Âdem 10436, 10467, 10523- 10529
 Hakîm-i Gaznevî'nin İlâhî Nâme'si 10447
 Hz. Mûsâ 10463- 10466, 10494- 10495, 10669
 Karun 10468
 Hz. Nûh 10470- 10473, 10494,
 Hz. Lût 10492
 Fil vakası 10493
 Hz. Salih ve Semud kavmi 10496- 10497
 Hz. Hûd ve Âd kavmi 10496- 10497
 Hz. Yusuf 10505
 Hz. Dâvûd 10506
 Ashab-ı Kehf 10612

121. Hz. İsâ'nın ibadethanesinde toplanan hastalar: C. 9, 8029- 8037, (8038- 8055)

Ashab-ı Kehf 8045
 Hz. Nûh 8064-8067
 Hz. İsâ 8076
 Karun 8076

122. Cuma namazını terk eden sahabelerin hikâyesi: C. 9, 8151-8161

123. Doğan kuşunun kaz'ı kıra daveti: C. 9, 8162-8168

124. Ashab-ı Darvan kıssası: C. 9, 8201- 8205, (8206- 8221)

Hz. Muhammed 8243

125. Mecnûn'un, Leylâ'nın mahallesinde oturan bir köpeği okşaması: C. 9, 8291- 8300, (8301- 8303)

Ashab-ı Kehf ve Kıtmîr 8298
 Hz. Ali 8303

126. Boya küpüne düşüp tavusluk davasına kalkışan çakalın hikâyesi: C. 9, 8442- 8450, (8451- 8452), 8486- 8497

Firavun'un ulûhiyet iddiasıyla boyalı çakalın tavusluk iddiası arasında benzerlik kurulması 8498- 8508 (8509- 8514)
 Hz. Mûsâ 8505
 Hz. Harun 8505
 Hz. Muhammed 8509- 8510

127. Kuyruk parçası ile sakalını bıyığını yağlayan adamın hikâyesi: C. 9, 8453- 8467, 8469- 8476, (8477- 8478), 8479- 8485

Bâûr oğlu Bel'am'ınTanrı imtihanlarından yüzü ak çıkacağından emin olması 8468

128. Firavun'un rüyası ve Hz. Mûsâ'nın doğmaması için aldığı tedbirler: C. 9, 8558- 8689, 8774- 8819, 8863- 8900, 8919- 8924, (8925- 8931), 8932- 8953, (8954- 8961)

Hz. Yâkup ve oğulları 8586

Hz. İbrahim 8667

Hz. Âdem 8788

Hz. Muhammed 8837, 8929

Nazır bin Hâris 8856

Zeyd ve Amr 8859- 8860

Kur'an'ın asâ-yı Mûsâ'ya, Hz. Muhammed'in vefatının Hz. Mûsâ'nın uykusuna, Kur'an'ı değiştirmeye çalışanların da Hz. Mûsâ'yı uykuda bulunca asâsını çalmaya kalkışan iki sihirbaza benzetilmesi 8901- 8961

129. Yılcının hikâyesi: C. 9, 8690- 8692, (8693- 8695), (8702-8712), 8713- 8717, 8738- 8761; 8770; 8771- 8772

Hz. Yâkup ve oğulları, 8696- 8701

Hz. Yusuf 8696

Hz. Mûsâ 8720, 8723, 8725

Hz. Dâvûd 8724

Hz. Süleyman 8725

Hz. Muhammed 8726, 8728

Hz. İbrahim 8726

Karun 8727

Hz. Yahya 8728

Firavun 8763- 8764

Hz. Mûsâ 8764, 8773- 8774

Hz. Harun 8764

130. Filin şekli konusunda anlayamayanların hikâyesi: C. 9, 8962- 8972

Hz. Mûsâ 8978

Hz. İsa 8978

Hz. Âdem ve Havva 8979

Hz. Muhammed 9009

Hz. Nûh 9009

131. Hz. Nûh ve oğlunun hikâyesi: C. 9, 9009- 9063

Hz. Mûsâ 9053- 9056

Hz. Muhammed 9064- 9077

132. Berbere giden kır saçlı adamın hikâyesi: C. 9, 9078- 9081

133. Zeyd'in ensesine vuran adamın hikâyesi: C.9, 9082- 9087

Hz. Muhammed 9092, 9095

Hz. Mûsâ 9098

134. Bir âşığın sevgilisine aşk mektubu okuması: C. 9, 9106- 9145, (9146- 9149)

Bilğar ve Katu şehirleri 9114

Hz. İsa 9127

Hz. İbrahim 9129

Hz. Süleyman 9148

135. Hz. Dâvûd zamanında zahmetsiz rızık isteyen adamın hikâyesi: C. 9, 9150- 9189; C. 10, 9989- 10015, 10039- 10183, (10184- 10248)

Hz. Âdem 9170

Hz. Yusuf 10016- 10024, 10046

Züleyha 10018

Hz. Muhammed 10200

Ebu Leheb 10200

Fil vakası 10201- 10202

- 136. Öğrencilerinin vesvese vermesi üzerine hastalanan öğretmenin hikâyesi: C. 9, 9221- 9235, (9236- 9244), 9245-9252, 9260- 9307; C. 16, 19897**
 Hz. Muhammed 9237, 9278
 Hz. Yusuf 9303- 9304
 Firavun'un da vehim hastalığına tutulduğuna işaret edilmesi 9253- 9255 (9256-9259)
- 137. Dağda inzivaya çekilen zâhidin hikâyesi: C. 10, 9312-9314, (9315- 9321), 9332- 9337, (9338- 9348), 9370- 9390, (9391- 9395), 9400- 9417, 9567.**
- 137.1. Bâyezid-i Bestâmî: C.10, 9396- 9399**
- 137.2. Firavun'un sihirbazları: C.10, 9418- 9425, (9426- 9438), 9439- 9442**
 Hz. Muhammed 9430- 9431
- 138. Kuyumcu ve yaşlı adamın hikâyesi: C. 10, 9321- 9331**
- 139. Kötü bir kadına âşık olan adamın hikâyesi: C. 10, 9349- 9368**
 Hz. Muhammed 9362- 9364
 Ümmü Cemîl 9363
 Hârût ve Mârût 9395
- 140. Katır'ın deveye şikâyeti: C. 10, 9443- 9452, (9453- 9458)**
- 141. Hz. Üzeyir'in parçaları çürüdüktan sonra dirilen eşeğinin hikâyesi: C. 10, 9459- 9466**
- 142. Oğullarının ölümüne ağlamayan şeyhin hikâyesi: C. 10, 9467- 9477, 9494- 9498, (9499- 9507), 9508- 9517, (9518- 9527)**
 Hz. Muhammed 9469, 9478-9483.
 Hz. İsa 9489.
- 143. Gözleri görmeyen bir ihtiyarın Kur'an okurken gözlerinin açılması: C. 10, 9528- 9534, 9548- 9565, (9566- 9570)**
- 144. Hz. Lokman ve Hz. Dâvûd'un hikâyesi: C. 10, 9535- 9545, (9546- 9547).**
- 145. Behlül ve dervişin hikâyesi: C. 10, 9577- 9615**
- 146. Şeyh Dekûkî'nin kerâmetleri: C. 10, 9615- 9625, 9634-9651, (9652- 9653), 9664- 9669, (9670- 9673), 9674- 9776,(9777- 9830), 9831- 9833, (9834- 9865), 9866- 9910, (9911- 9964), 9965- 9988**
 Namaz kılanların ve kılmayanların kıyametteki durumu 9838- 9865
 Hz. Muhammed 9626- 9633, 9734
 Hz. Âdem 9982-9983,
 Hz. Dâvûd 9646
 Hz. Mûsâ ve Hızır 9651
 Hz. İsmail 9836
 Hz. İbrahim 9836
 Arslanın kaparak ormana götürdüğü adam 9886- 9887 (9888- 9891).
 Hz. Âdem 9982
- 147. Hz. Mûsâ'nın Hz. Hızır'ı araması: C. 10, 9654- 9664**
- 148. Hz. İsa'nın ahmaklardan dağa kaışı: C. 10, 10249- 10277**
- 149. "Davul çalıyorum!" diyen hırsızın hikâyesi: C. 10, 10474- 10479**
- 150. Her kış "bu sene yaz gelince kendime sağlam bir ev yapayım" diyen köpeğin hikâyesi: C. 10, 10558- 10564, (10565- 10572)**
- 151. Boş bir sofraya âşık olan sūfinin hikâyesi: C. 10, 10687- 10702**
 İsrailoğulları 10701- 10702

Firavun 10702
 Hz. Yusuf ve Hz. Yakup 10703- 10711, 10713
 Hz. Muhammed 10706

152. Bir emir ile namaza çok düşkün olan kölesinin hikâyesi: C. 10, 10728- 10748

153. Peygamberlerin münkirlerin iman etmelerinden ümit kesmeleri hikâyesi: C. 10, 10749-10775

Hz. İbrahim 10774
 Hz. Musa 10774
 Hz. Davud 10775
 Hz. Süleyman 10775

154. Enes bin Mâlik'in yanmayan havlusu: C. 10, 10782- 10797, (10798-10799)

155. Hz. Muhammed'in yolda susuz kalmış kervanın imdâdına yetişmesi

C. 11, 10800- 10821, (10822- 10829), 10830- 10861
 Sebeplere bakış açısından Allah-kul diyalogu 10824- 10829
 Hz. Yusuf 10843
 Hz. Âdem 10865- 10868
 Hz. Ömer 10870
 Hz. Âdem, melekler ve Şeytanlar 10861-10868
 Hz. Meryem ve Hz. İsa 10873-10874

156. Kâfir kadın ve bebeğinin hikâyesi: C. 11, 10889- 10904, (10905-10906)

Hz. Muhammed'in mestini kapıp kaçan tavşancıl kuşunun hikâyesi metinle iç içe geçmiştir 10907-10922
 (10923-10933)

157. Hz. Mûsâ'dan hayvanların dilini öğrenmek isteyen adamın hikâyesi: C. 11, 0934- 11014, (11015- 11031), 11032- 11046, (11047- 11048), 11049- 11057, (11058- 11063)

158. Çocukları yaşamayan kadının hikâyesi: C. 11, 11064- 11078, (11079- 11081)

159. Hz. Hamza'nın savaşa zırhsız girmesi: C. 11, 11082- 11100, (11101- 11153)

Hz. Yusuf 11100

160. Alışverişte daima aldanan sahabenin hikâyesi: C. 11, 11154- 11157, (11158- 11176)

Hz. İsa'nın ölüyü diriltmesi 11164- 11165

161. Hz. Bilal'in sevinerek ölmesi: C. 11, 11176- 11194, (11195- 11224)

Hz. Muhammed 11185- 11186
 Hz. Âdem 11195
 Ashab-ı Kehf 11213
 Hz. Nûh'a telmih 11299- 11325

162. Sadr-ı Cihân'ın vekilinin hikâyesi: C. 11, 11343- 11345, (11346- 11355), 11443- 11461, 11466- 11574, 12027- 12040, (12041- 12070), 12098- 12102, (12103- 12111), 12251- 12256, (12257- 12265), 12266- 12270, (12271- 12273), 12314- 12317, (12318- 12326), 12327- 12368, (12369- 12397), 12428- 12429

Hz. Mûsâ'nın kurban edilerek ölüyü diriltten sığırı 11550
 Hz. Yusuf 12339
 Bel'am bin Baur ve Şeytan 12438, 12440
 İmam Hanife 11486
 İmam Şafi 11486
 Hz. Musa'nın sığırın uzvuyla dirilttiği adam 11551- 11552
 Devir nazariyesi 11553- 11556
 Hz. Muhammed 12431

163. Cebrail'in Hz. Meryem'e guslederken görünmesi: C.11, 11356-11372, 11422-11443

Hz. Yusuf 11361, Hz. Yusuf 11440
 Hakîm-i Gaznevî 11404- 11405

Firavun 11439

164. Hamalların hikâyesi (Anı): C. 11, 11410- 11412, (11413- 11414)

165. Âşığın sevgilisine cevabı (Sadr-ı Cihan'ın vekili hikâyesi içinde bir ara hikâye kabul edilebilir): C. 11, 11462- 11465

Hz. Yusuf

166. Âşık öldüren mescitte konaklayan âşığın hikâyesi: C. 11, 11575- 11612, 11645-11654, (11655- 11688), 11732- 11811, 11864- 11877, 11972- 11976, (11977- 11994), 11995- 12008, (12009- 12026)
Hikâyeye, Kur'an ve Mesnevî'ye itiraz zuhura gelmesi ve verilen cevap 11878- 11895, 11934- 11943, 11972- 12008,(12009- 12026)

Hz. Yusuf, Hz. Yâkup ve Hz. Züleyha 11892

Hz. Mûsâ 12017-12018-12021 Hz. Muhammed 11596, 11657, 11732

Hz. Ali 12002

Hz. Musa 12017-12021

Calinus 11613- 11616 (11617-11644)

Hz. İsmail 11754

Hz. Muhammed 11756

Hz. İbrahim 11867

166.1. Gazneli Mahmut ve sırtında kös çalan deve hikâyesi: C.11, 11742- 11750

166.2. Öküzü döven adam: C.11, 11668- 11669, (11670)

167. Şeytan'ın Kureyş kabilelerini birbirine düşürmesi: C. 11, 11689- 11705, (11706- 11731)

Hz. Muhammed 11720

168. Ev hanımı ve nohudun hikâyesi: C. 11, 11812- 11818, (11819- 11823), 11824- 11838, (11839- 11848), 11849- 11861, (11862-11863)

Hz. İbrahim 11827

Hz. İsmail 11827- 11828

169. Hz. Dâvûd ile terennüm eden dağlar ve kuşlar: C. 11, 11920- 11933

170. Seyislerin ıslık çalmalarından ürken tayın hikâyesi: C. 11, 11944- 11953, (11954- 11971);

171. Anasır-ı erbaa ve ruh arasında geçen konuşma: C. 11, 12071- 12090, (12091- 12097)

172. Hz Muhammed'in esirlere bakıp tebessüm etmesi: C. 11, 12123- 12230, (12231- 12250)

Hz. Yakup ve Hz. Yusuf 12179

Hz. Âdem ve Hz. Havva 12192

Hz. İsa 12202

Mekke müşrikleri ve Hz. Muhammed'in Bedir Savaşı 12136- 12148, (12149- 12151)

Hz. Muhammed'in Hudeybiye'den yenilgi ile dönmesinin aslında bir galibiyet olması 12152- 12156 (12157- 12162), (12215-12224), 12225- 12234

Hz. Yunus 12162

Hz. Muhammed'in "Beni Yunus peygamberden üstün tutmayın" hadisi ve bağlı esirler 12163-12210

173. Efendisinin parasını çalan hırsızın hikâyesi: C. 11, 12211- 12214

Hz. Muhammed 12221

174. Hz. Süleyman'a rüzgârdan şikâyetçi olan sivrisineğin hikâyesi: C. 11, 12274- 12307, (12308- 12313)

175. Uzun bir ayrılığa ve pek çok imtihanlara maruz kalan bir âşığın hikâyesi: C. 11, 12398- 12411, (12412- 12427), 12429- 12459; C. 12, 12499- 12507, (12508- 12513), 12514- 12526, (12527- 12542), 12581- 12588, (12589- 12616), 12617- 12620, 12760- 12764, 12765- 12776, (12777- 12778), 12779- 12810

Hz. Muhammed 12540

Ad kavmi ve Hz. Hud 12594
 Hz. Âdem 12783-12791
 Hz. Süleyman 12788
 Hz. Muhammed-Hz. Ebu Bekir, Ebucehil 12808- 12809
 Hz. Yâkup 12427

176. Zalim, merhametsiz ve itikatsızlara dua eden vaizin hikâyesi: C. 12, 12543- 12552, (12553-12570), 12571- 12573

177. Hz. İsa'ya "Varlık âleminde en güç şey nedir?" diye sorulması: C. 12, 12574- 12580

178. Karısını yabancı biriyle bulan sūfinin hikâyesi: C. 12, 12621- 12627, (12628), 12634- 12671, (12672- 12675)

178.1. Hz. Ömer dönemindeki hırsızın hikâyesi: C. 12, 12629- 12633

179. Güzel koku satanlar çarşısında bayılan demircinin hikâyesi: C. 12, 12716- 12741, 12748-12752, (12753- 12764)
 Peygamberler tarihine gönderme 12742- 12747
 Calinus 12736

180. Hz. Ali'nin Yahudi'ye verdiği cevap: C. 12, 12811- 12825, (12826- 12845)
 Hz. Âdem 12821

181. Hz. Dâvûd, Hz. Süleyman ve Mescid-i Aksa'nın yapılışı: C. 12, 12845- 12866, (12867- 12922), 12923- 12927, (12928- 12938), 12939- 12940, (12941- 12942), 13556- 13558, (13559- 13596), 13725-13731, (13732- 13738)
 Şeytan-ahmak insan ve gulyabaniye benzetilen nefis 13570- 13572, (13573- 13574)
 Çocukları oyunda hırsın aldatması 13575- 13576 (13577)
 Hz. Âdem 12926
 Hz. İbrahim 13580- 13587
 Hz. Süleyman ve Mescid-i Aksa'daki otlar 13793- 13795, 13811- 13820, (13821- 13871)
 Hz. Âdem 13827-13830; 13840
 Şeytan'ın Allah'la mücadelesi 13833; 13840
 Hz. Muhammed 13846
 Hz. Nûh 13847, 13848; 13851- 13853
 Hz. Yusuf 13859
 Akrep temsili 13867- 13869

182. Hz. Osman'ın ilk hutbesi: C. 12, 12943- 12955, (12956- 12976)
 Hz. Muhammed'in Hz. Âdem'in de cediti olması 12980- 12984
 Hz. Muhammed'in ümmetini Hz. Nûh'un gemisine benzetmesi ve miraç mucizesi 12993- 12994 (12995-13017)

183. Belkıs'ın Hz. Süleyman'a hediye göndermesi: C. 12, 13018- 13048, (13049- 13052), 13069-13074, 13108-13111, (13112- 13132), 13172- 13178, 13231- 13233, (13234- 13247), 13248- 13277, 13288- 13295, (13296- 13307), 13308- 13337, (13338- 13351), 13352- 13357, 13488- 13491, 13538-13555
 Putperestler ve Allah 13358- 13363
 Yem tanesine haris olan kuş 13075- 13079; 13099
 İbrahim Ethem 13123, 13277
 Hz. Yusuf 13128, 13299
 Ad kavmi ve Nûh tufanı 13234
 Firavun ve Karun 13235
 Ebabil kuşları ve Nemrut 13236
 Hz. Dâvûd 13237
 Hz. Lût 13238
 Hz. İbrahim ve putların kırılması 13264
 Hz. Muhammed 13266
 Ebucehil 13266

Hz. Âdem 13273

184. Şeyh Abdullah'ın kerametleri: C. 12, 13053- 13063, (13064- 13068);

185. Attar ile kil yiyen müşterisinin hikâyesi: C. 12, 13080- 13098

185.1. Kılavuz kadınla genç talip hikâyesi: C.12, 13085- 13087, (13098-13107)

Yem tanesi ve kuş 13099

Hz. Süleyman 13104

186. Derviş- oduncu hikâyesi: C. 12, 13133- 13166, (13167- 13171)

187. İbrahim Ethem'in hicreti ve Horasan saltanatını terk etmesi: C. 12, 13179- 13183, (13184- 13194), 13278- 13287

Cennetteki güzel nağmeler 13187-13188

Hz. Âdem 13188

188. Susamış bir kimsenin dereye ceviz silkelmesi: C. 12, 13195- 13201, (13202- 13203)

Hüsameddin Çelebi ve Mesnevî 13204- 13209

Hz. Süleyman ve Belkis 13214

189. Neyzen hikâyesi: C. 12, 13219- 13220, (13221- 13230)

Hz. Süleyman 13229

Belkis 13230

190. Sütannesinin Hz. Muhammed'i putlardan sorması: C. 12, 13364- 13487

191. Şâirlere caize veren hükümdar ve vezirin hikâyesi: C. 12, 13597-13609, (13610- 13625), 13626- 13627, (13628- 13639), 13640, (13641- 13645), 13646- 13678

191.1. Firavun'un veziri Hâmân: C.12, 13679- 13684, (13685- 13693)

Sibeveyh 13610- 13611

Hz. Muhammed 13639, 13643

Hz. Süleyman ve veziri Âsaf 13689, 13690, 13691

Hârût 13697

Karun 13625

Hz. Âdem 13630

192. Hz. Süleyman ve Cinni'nin hikâyesi: C. 12, 13703- 13719, (13720- 13721), 13722, (13723- 13724)

245. hikâyede geçen Ebulhasan adlı vezirlere göndermeler 13706

193. Kâbil'in mezar kazmayı kargadan öğrenmesi: C. 12, 13739- 13746, (13747- 13792)

Mecusi ve köpek 13763- 13764

Sığır ve kasaplar 13765- 13767

194. Gül bahçesinde murakabeye dalan sūfinin hikâyesi: C. 12, 13796- 13810

195. Padişah ve kölesinin hikâyesi: C. 12, 13923- 13927, 13993- 13994, (13995- 14008), 14143- 14157, (14158- 14163), 14281- 14290, 14312- 14317, 14354- 14359, (14360- 14385)

Ayağı bağlı eşek 13928- 13929

Hz. Muhammed'in akıl ve şehvetle ilgili bir hadisinin tefsiri 13930- 13959; 13960- 13992

Hz. İbrahim 13959

Elma içindeki kurt temsili 14291- 14295, 14296- 14311)

Hz. Nûh 14363

195.1. Leylâ ile Mecnûn: C. 12, 13966- 13987, (13988- 13992)

Hz. Mûsâ 13980

196. Bir fâkihın sarığını çalan hırsızın hikâyesi: C. 12, 14009- 14023

197. Dünyanın çeşitli unsurlarıyla insanlığa nasihat vermesi: C. 12, 14024- 14070

Hz. Âdem ve Şeytan 14046- 14047

Hz. Mûsâ 14067- 14068, 14088- 14091, 14067, 14090

Firavun 14067, 14088

Hâmân 14067

198. Hz. Mûsâ'nın sihirbazlardan korkması: C. 12, 14098- 14103

199. Yalancı meddâhın hikâyesi: C. 12, 14164- 14201, (14202- 14217)

200. Bâyezîd'Bistâmî'nin Şeyh Ebulhasan Harkânî'nin doğacağını ve bazı özelliklerini yıllar önceden haber vermesi: C. 12, 14226- 14261, (14262- 14268), 14269- 14272, (14273- 14277), 14343- 14353

Hz. Yâkup ve Hz. Yusuf 14238; 14268

Hz. Muhammed, Yemen ve Veysel Karanî 14249- 14255

Vise ve Ramin 14251

Aden 14267

201. Hz. Süleyman'ın niyetiyle ters esen rüzgâr ve eğrilen tacın hikâyesi: C. 12, 14318- 14333, (14334- 14342)

Hz. Mûsâ 14335- 14336

Firavun 14339-14341

Eflâtun/ Platon 14342

202. Düşmanına akıl danışan adamın hikâyesi: C. 13, 14386- 14408

203. Hz. Muhammed'in yaşlılardan oluşan bir orduya bir genci komutan tayin etmesi: C. 13, 14409- 14411 (14412- 14446); 14447- 14448 (14449- 14462), 14463- 14473 (14474- 14477); 14478- 14479 (14480- 14493); 14494- 14496 (14497- 14513); 14566- 14567 (14568-14570); 14571- 14573 (14574- 14597);

Yükten kaçan katır, sahibi ve kurtlar ve at 14414- 14419 (14420- 14446)

Hz. Yusuf 14511

Hz. Mûsâ 14512

Cafer-i Tayyar 14513

Hz. İsa 14576; 14610

204. Bâyezîd-i Bestami'nin "Kendimi tenzih ederim.. Şanımlı ne uludur" demesi ve müridlerinin onun bu sözüne itiraz etmeleri: C. 13, 14514- 14521 (14522- 14534); 14535- 14549 (14550- 14565)

Arslan tutan adam 14530

Altından bahseden sarhoş 14531

Hz. Meryem ve Hz. İsa 14554

Hz. Nûh ve Hz. Lût 14565

205. Göl, balıkçılar ve üç balığın hikâyesi (Kelile ve Dimne'den alındığı belirtilir): C. 13, 14612- 14619 (14620- 14622); 14640; 14645- 14653 (14654); 14676- 14696 (14697- 14714)

205.1. Tuzağa düşen kuşun nasihatleri: C.13, 14655- 14673 (14674- 14675)

205.2. Hazreti Ali'nin kuyunun içine âh etmesi: C.13, 14641- 14644

Pervane misali 14699- 14701

206. Taharetlenen adamın ettiği dua: C. 13, 14630- 14633 (14634- 14638)

207. Hz. Mûsâ ve Firavun: C. 13, 14715- 14745; 14759- 14869; 14886- 14905 (14906- 14908); 14909- 14939; 14965- 14981; 14992- 15022, 15047- 15048, 15050; 15110- 15126 (15127- 15162); 15163- 15167

"Padişahın doğanı ile kocakarının hikâyesi"ne gönderme 15022 15046

Hz. Muhammed-Hz. Ebubekir; Ebû Cehil- Ebû Leheb 15049

Hz. Yâkup 14739
 Hz. İsâ 14769
 Bağdad'a gelen öküz 14781- 14784
 Hakîm-i Senâyi/ Şeyh-i Attâr 14804
 Hz. Âdem 14809
 Ad kavmi 14815; 14853
 Hz. İbrahim ve Nemrut 14816
 Hz. Dâvûd 14817
 Karun 14818
 Hannâne direği ve Hz. Muhammed 14819
 Ebu Cehil'in elindeki çakıl taşları ve Hz. Muhammed 14820
 Semud kavmi 14854
 Hz. Muhammed ve Ukkaşe'ye müjdesi 14981- 14989 (14990- 14991)
 Ad kavmi 15139
 Hızır 15145

207.1. Zenci ve ayna: C.13, 14890- 14892

207.2. Ev sahibi-kiracı: C.13, 14947- 14964
 Hakîm Senâyi (14963- 14964)

207.3. Hz. Muhammed'in öleceği ana âşık olması: C.13, 14981- 14989 (14990- 14991).

207.4. Padişahın doğanı ile kocakarının hikâyesi: C.13, 15023- 15043, (15044- 15046)
 Hz. Salih 15043-15044

208. Araziyi sürerek harap eden adamın hikâyesi: C. 13, 14746- 14758

209. Çocuğu dama çıkan kadının Hz. Ali'den medet umması: C. 13, 15051- 15058 (15059- 15060)
 Hz. Muhammed 15060
 Hz. İsâ ve Hz. İdris 15062
 Hârût ve Mârût 15063
 Leylâ ve Mecnûn 15076
 Hz. İsâ 15080
 Hz. Mûsâ ve Firavun 15094- 15097
 Hz. Muhammed'in hadisinde cehennemden halas olmak isteyen mümin 15103- 15109

210. Hz. Muhammed ve Arap beylerinin hikâyesi: C. 13, 15168- 15187 (15188- 15198);
 Nil nehrinin Kıptilere kan olması 15204, 15206-15207
 Kabil 15207
 Peygamber mucizeleri 15213- 15220

211. Bir mümin ile bir filozofun tartışması: C. 13, 15221- 15251 (15252- 15268)
 Hz. Muhammed 15261
 Hz. Âdem'in halifeliği ve melekler 15293
 Rüstem 15306

212. Allah'ın Hz. Mûsâ'ya "Ya Mûsâ ben ki yaradanım, seni severim" diye vahyetmesi: C. 13, 15308- 15316 (15317- 15319)

213. Padişah ile önce gazap edip sonra affettiği nediminin hikâyesi: C. 13, 15320- 15353 (15354- 15359); 15360- 15385
 Hz. Muhammed 15323
 Hz. Âdem 15355- 15358

213.1. Hz. İbrahim ve Cebrail: C.13, 15360- 15363

214. Hz. Mûsâ'nın Allah'a sorusu: C. 13, 15386- 15412 (15413)
 Hz. Âdem 15426

- 214.1. Hz. İsa'nın annesini iftiradan kurtarmak için konuşması: C.13, 15427-15428**
Rüyasında Hindistan'ı gören fil 15452- 15460
İbrahim Ethem 15461- 15464
Hz. Muhammed 15465- 15466
- 215. Padişah ve şehzadesinin hikâyesi: C. 13, 15468- 15570 (15571- 15623)**
Hz. Muhammed 15500
Hz. Yusuf 15604
- 216. Kıtık yılında sevinen zahidin hikâyesi: C. 13, 15624- 15650**
Firavun 15635
Hz. Yusuf 15638
- 217. Hz. Üzeyir ve oğulları: C. 13, 15651- 15657, (15658- 15664)**
Hz Mûsâ 15664
Hz. Muhammed 15677
Hz. Mûsâ 15691
- 218. Gökyüzünden haber çalan Şeytanlar: C. 13, 15701- 15703 (15704- 15722)**
Cebrail 15708-15709
Sâmiri 15709
Doğan kuşu ve padişah 15710- 15713 (15714- 15722)
Hz. Âdem 15718
Hz. Muhammed 15719
Tübâ ağacı 15720- 15721
- 219. Ölüm anında pişman olan filozof/ Fahrüddin Râzî (Tâhirü'l-Mevlevî, beyit: 15733): C. 13, 15731- 15733**
Hz. Nûh ve oğlu Kenan 15734, 15737- 15753
Hz. Muhammed 15735- 15737
- 220. Katır ile devenin hikâyesi: C. 13, 15754- 15796**
Hüsamettin Çelebi'ye hitap 15797- 15803
Hz. Yusuf 15775
Hz. Âdem 15789-15790
Nil nehri, Kıbtî ve Sıbtîler 15803
- 221. Kıbtî ile Sıbtî'nin hikâyesi: C. 13, 15804- 15830 (15831- 15864); 15865- 15885 (15886- 15912)**
Hz. Muhammed 15846- 15851
Hz. Meryem 15868
Nassın avam takımı ile ümmetin seçkinleri 15906-15908
- 222. Kötü kadın ve kocasının hikâyesi: C. 13, (15909- 15912), 15913- 15926 (15927- 16002)**
Hz. Lût 15916
Hz. Muhammed 15935/15937
- 223. Hz. Mûsâ'nın duası: C.13, 15939- 15988 (15989- 16002)**
Hz. Nûh 15952
- 223.1. Bolluk zamanında darlık vaktinin unutulacağına dair bir misal: C.13, 15994- 16002**
- 223.2. Cehennemdeki aç mahlûkatın Allah'a yalvarmaları: C. 13, 16030- 16039, (16040- 16070)**
Hz. Muhammed 16061, 16065
- 224. İnsanın yaratılışının hâlleri ve menzilleri (Devir nazariyesi): C. 13, 16003- 16029**
Hz. Yusuf 16026
- 225. Zülkarneyn ve Kaf Dağı: C. 13, 16071- 16080; 16090- 16099 (16100- 16113)**
- 226. Karıncaların hikâyesi: C. 13, 16081- 16089**

227. Cebrail'in Hz. Muhammed'e melek suretiyle görünmesi: C. 13, 16114- 16129; 16143- 16162 (16163- 16213)

Padişahların heybeti 16130- 16142

Hz. Mûsâ 16172

Hz. Mûsâ ve Hz. Harun 16188

Hz. Muhammed'in zahiri varlığı 16191- 16204 (16205-16213)

228. Hz. İbrahim'in kestiği kuşlar (dört kuş: kaz, tavus, karga, horoz ve insandaki dört huy): C. 14, (16243) 16244- 16274

228.1. "Kafir yedi barsakla mümin ise bir barsakla yer" hadisinin buyurulduğu kısma: C.14, 16275- 16344 (16345- 16374); 16375- 16388 (16389- 16458); 16459- 16482/ 16585, 16584- 16589 (16590- 16608); 17107- 17110;

Hz. Âdem 16366

228.2. Suyun hikâyesi: C. 14, 16405- 16412

Hz. Bilal 16428

Hz. İbrahim 16433

Hz. Mûsâ'nın koynundan nur çıkması 16435; 17123

Hz. İsa'nın Âzer'i diriltmesi 16471-16472

Hz. Meryem 16481

Hz. Muhammedin Müslüman olan Şeytan'ı 16485

Şeytan 16487

Cebrail 16495

228.3. Tavus kuşu ile hakîmin hikâyesi: C. 14, 16718- 16737; 16754- 16757; (16783- 16790); 16791- 16798; 16820- 16826, (16827- 16850)

Hz. Ömer 16776

Hz. Mûsâ 16777

Hârût ve Mârût 16799-16804

İnsanın meyl ve arzularının uyumuş köpeklere benzetilmesi 16805-16819

Hz. Muhammed 16851

229. Ferâce'nin Ferecî olması: C. 14, 16546- 16547

Hz. Yusuf 16559

Hz. İbrahim 16584 16938- 16953

Şeytan'ın kıyamete kadar yaşamak temennisi 16941- 16949

Hz. Muhammed'in acınmasını istediği üç kişi 16994- 17003

230. Allah'ı görme konusunda sohbet eden iki derviş: C. 14, 16609- 16622, (16623- 16662)

Hz. İbrahim ve Nemrut 16626- 16627, 16632

Hz. İbrahim 16639

Firavun 16639

Hz. Muhammed 16641

Benî İsrail 16653

Sührâb 16653

231. Köpeği açlıktan ölen Arap'ın hikâyesi: C. 14, 16663- 16675, (16676- 16682)

232. Hz. Muhammed'e nazar değmesi: C. 14, 16683- 16692, (16693- 16717)

Hz. Âdem 16702-16703

233. Mum ve mumcu: C. 14, 16852- 16860

234. Kurdu yiyip kedi tarafından yenilen kuşun hikâyesi: C. 14, 16894- 16895

235. Hırsız ve zabıta: C. 14, 16896- 16898

236. Hem yiyen hem yenilen ot: C. 14, 16899- 16900

Hz. Mûsâ 16876

Hz. Muhammed ve bulut 16882

Hızır 16889

237. Eşek ahırında hapis olan ceylanın hikâyesi: C. 14, 17004- 17012 (17013- 17015); 17074- 17093 (17094- 17100)

238.Hz. Süleyman ve Hüthüt: C. 14, 17010-17011

Sebzvar şehri ve Ebubekir 17015

Hz. Muhammed 17094- 17100

239. Sultan Muhammed Harzemşah ve Sebzvar şehrinden Ebu Bekir'in hikâyesi: C. 14, (17015) 17016- 17037 (17038- 17075)

240. Hz. Yusuf'un Mısır azizinin rüyasını yorumlaması: C. 14, 17101- 17103 (17104- 17106)

241. Allah Hz. Âdem ve Şeytan: C. 14, 17110- 17130

Hz. Musa'nın mucizesiyle denizin sularının çekilmesi ve denizin dibinden tozlar yükselmesi 17124

242. Hz. Âdem'in güzelliği: C. 14, 17137- 17190

Rüstem 17144

243.Hz. Yusuf ve Züleyha: C. 14, 17267- 17268 (17269- 17278)

244. Peygamberlik iddia eden adam: C. 14, 17279- 17309; C. 15, 17387- 17402

Hz. Muhammed 17396-17397

Hz. İbrahim 17400

245. Vefâhî âşık ve sevgilisinin hikâyesi: C. 15, 17403- 17418 (17419- 17425)

246. Bir kimsenin müftüye "namazda ağlama" konusunda soru sorması: C. 15, 17426- 17493

Hz. Mûsâ 17477, 17479, 17489

Hz. İsâ 17480

Hz. Muhammed 17484- 17486

247. Ağlayan şeyh ve müridinin hikâyesi: C. 15, 17432- 17493

248. Hanımının eşiğiyle nefsini körleten cariye'nin hikâyesi: C. 15, 17494- 17525 (17526- 17542); 17543- 17550; (17551- 17563); 17564- 17566 (17567- 17577); 17578- 17583 (17584- 17590)

Hz. Yusuf 17526- 17532

Hz. Mûsâ 17586

Hz. İsâ 17586

249. Ölüm lokması: C. 15, 17559 (17560)

250. Teraziye verilen dil: C. 14, 17561

251. Papağan ve ayna hikâyesi: C. 15, 17591- 17597 (17598- 17605)

Hz. Süleyman 17603

252. Çilede uyuyan adamın rüyası: C. 15, 17606- 17633

253. Darvanlı adamın hikâyesi: C. 15, 17633- 17691 (17692- 17716)

Zeyd ve Amr 17657

Hz. Mûsâ 17700

254. Hz. Âdem yaratıldığında Allah'ın sırasıyla Cebrail'i, Mikail'i, İsrail'i ve Azrail'i yeryüzüne toprak almaya göndermesi: C. 15, 17717- 17768; 17778- 17887 (17888- 17920)

255. Hz. Yunus'un ağlayarak belayı defeden kavmi: C. 15, 17769- 17777

256. Zindan kuyusunda rüya gören adam: C. 15, 17883- 17883 (17884- 17920)

257. “Dünyada ölüm olmasaydı,” diyen gafil adama verilen cevap: C. 15, 17921- 17932

258. Kıyamet günü sahnesi: C. 15, 17933- 18017

259. Gazneli Mahmut ve kölesi Ayaz’ın hikâyesi: C. 15, 18017- 18052 (18053- 18078); 18079- 18082 (Hz. Âdem ve Azazil 18083- 18143); 18144- 18159; 18211- 18274 (18275- 18294); 18295- 18302 (18303- 18323); C. 16, (19369- 19370); 19412- 19420 (19421- 19446); 19512- 19516; 19598- 19599; 19796- 19802 (19803- 19807); 19869- 19876; 20192- 20281; 20310- 20328 (20329- 20350); 20351- 20356 (20357- 20400); 20634- 20642 (20643- 20648); 20788- 20809 (20810- 20837); 21087

259.1. Cinayet işleyen sarhoş (varsayıma dayalı şartlı hikâye): C. 16, 20267- 20270 (20271)

259.2. Allah, huriler ve has kullar: C. 16, 20345- 20350

Hz. Mûsâ 18059-18060

Hz. Yusuf 18156; 19398- 19400, 19417; 19421; 20220

Karun 18258

Hz. Âdem ve Şeytan 18264-18269

Leyla ve Mecnûn 19413

Hârût ve Mârût 19421

Hz. Âdem 20807- 20808

Hz. Musa, Firavun ve sihirbazları 20282- 20314

Hz. Nuh’un kavmini dine daveti 20410- 20421

260. Mecnûn’un hastalanması: C. 15, 18160- 18180; C.16, 19447- 19450 (19451- 19485)

Ashâb-ı Kehf 18170

Hz. Yusuf 19461; 19464

Zelîha 19463; 19464

Hz. Yâkup 19461; 19464

261. Âşığı sımayan sevgilinin hikâyesi: C. 15, 18181- 18187 (18188- 18210)

Firavun 18196

Mansur 18196

Hz. Muhammed 18209

262. Zahidin kıskanç karısı ve cariyesi: C. 15, 18324- 18340 (18341- 18357); 18358- 18365 (18366- 18386)

263. Nasuh tövbesi: C. 15, (18387- 18388); 18389- 18486

Keykubad 18442

264. Çiftçi ve eşeğinin hikâyesi: C. 15, 18487- 18499 (18500- 18511); 18512- 18521; 18543- 18561; 18580- 18600; 18616-18617; 18628- 18629 (18630- 18644); 18655- 18657; 18677- 18679; 18698; 18724- 18827; 18978- 18989 (18990- 18994); 19031- 19038 (19039- 19047)

Hz. Nûh 18505; 19045

264.1. Ahde vefa etmediği için maymun şekline sokulan Yahudiler: C. 15, 18753- 18754 (18755- 18756), 18759- 18760.

Ashâb-ı Kehf 18758

Hz. Âdem 18771- 18772

Hz. İbrahim 18810-18814

Hz. Nûh 18816

Hz. Ömer 18819

Firavun 18821

Hz. Şit 19045

264.2. Küflenmiş ekmek yiyen adamın hikâyesi: C. 15, 18995- 19001

264.3. Müridinin gönlünden geçenleri bilen şeyhin hikâyesi: C. 15, 19002- 19015

264.4. Öküzün açlığı: C. 15, 19016- 19026 (19027- 19030)

265. Oduncunun eşeğinin hikâyesi (Kelile ve Dimne'den): C. 15, 18522- 18542

265.1. Tevekkül için dağ eteğine çekilen zahidin hikâyesi: C. 15, 18562- 18579

266. Deve hikâyesi: C. 15, 18601- 18602 (18603- 18627)

267. Firavun'un Hz. Musa'ya yumuşaklık göstermesi: C. 15, 18603- 18606
Hz. Mûsâ 18603

268. Oğlançı adamın hikâyesi: C. 15, 18658- 18662, (18663- 18676)

Hz. Ali 18663

Hz. İsa 18664

Hz. Nûh 18665

Hz. İbrahim 18666

Hz. Mûsâ 18685

Hüsrev ile Şirin 18686; 18692

Hz. Yusuf 18687

Hallac-ı Mansur 18697

269. Korkan adamın hikâyesi: C. 15, 18699- 18724

Hz. İsa 18708

270. Şeyh Muhammed Gaznevî'nin hikâyesi: C. 15, 18828- 18977

Hz. Ali 18838

Abbasi Debsî 18841

271. Leylâ ile Mecnûn: C. 15, 18880- 18883

Hz. Muhammed 18898- 18901; 18937

Hz. İsa 18975

272. Gündüzleri fenerle dolaşan rahibin hikâyesi: C. 15, 19048- 19057 (19058- 19072)

273. Hz. Eyüp'ün Sabrı: C. 15, 19064- 19065

274. Bir Mecûsi'yi İslam'a davet eden Müslüman'ın hikâyesi: C. 15, 19073- 19097

Allahın kapısında Şeytan'ın hâli 19098- 19123

274.1. Saraydan manastıra (varsayıma dayanan şartlı hikâye): C. 15, 19081- 19082

274.2. Kaftan ve şalvar (varsayıma dayanan şartlı hikâye): C. 15, 19083- 19086

274.3. Tarla ve dikenler (varsayıma dayanan şartlı hikâye): C. 15, 19087- 19088

275. Türkmen'in kapısındaki köpek (varsayıma dayanan şartlı hikâye): C. 15, 19101- 19105 (19106- 19123)

276. Mümin ile Cebri kâfir: C. 15, 19124- 19137; C.16, 19138- 19218; 19371- 19411

Hz. Yusuf 19136; 19398; 19400

Hz. Muhammed 19405- 19411

Hz. Âdem 19158

277. Gece bekçisi ve hırsızın hikâyesi: C. 16, 19219- 19271 (19272- 19325)

Firavun 19270

278. Turp aşırın adam (varsayıma dayalı şartlı hikâye): C. 16, 19221- 19222 (19223-19225)

279. Bıyık sakal yolunması (varsayıma dayalı şartlı hikâye): C. 16, 19225- 19226
280. Cehennemın özrü: C. 16, 19231- 19237
281. Bağcı ile hırsızın hikâyesi: C. 16, 19238- 19247, (19248- 19249)
282. Boyunduruğa girmeyen öküz (varsayıma dayalı şartlı hikâye): C. 16, 19263- 19264
283. Firavun ve sihirbazlar: C. 16, 19270- 19271
284. Padişahın adaleti (varsayıma dayalı şartlı hikâye): C. 16, 19303- 19305, (19306- 19307)
285. Padişah ve gammazlar (varsayıma dayalı şartlı hikâye): C. 16, 19308- 19311, (19312)
286. Affedilen hırsız (varsayıma dayalı şartlı hikâye): C. 16, 19315
287. Padişah, padişahın oğlu ve Hintli köle (varsayıma dayalı şartlı hikâye): C. 16, 19303- 19325
288. Fuzeyl'in tövbesi: C. 16, 19322
289. Firavun'un yüzünü kara eden sihirbazlar: C. 16, 19323- 19324 (19325), 19498- 19501
290. Yoksul derviş ve Horasan âmidi (maliye işlerine bakan kişiye verilen ad): C. 16, 19326- 19370
Hz. Yusuf 19341
Hz. Süleyman 19345-19346
291. Çocuğunun mezarıyla konuşan anne: C. 16, 19425- 19435 (19436)
292. Mecnûn ve akrabaları: C. 16, 19447- 19450, (19451- 19460)
293. Hz. Yusuf'a farklı bakışlar: C. 16, 19461- 19464, (19465- 19467)
294. Kadın kılığına girip vaaz dinleyen Cuha'nın hikâyesi: C. 16, 19486- 19497, (19498- 19511)
295. Bayezid zamanında Müslüman olması istenilen Mecûsî: C. 16, 19517- 19527, 19551, 19554- 19557, 19580- 19597
Hz. Davud 19593
296. Kâfir diyarında ezan okuyan çirkin sesli müezzinin hikâyesi: C. 16, 19528- 19557 (19558- 19569)
Hz. Muhammed 19558
297. Eti yiyen kedi hikâyesi: C. 16, 19570- 19579 (19580- 19599)
Hz. Dâvûd 19593
Bayezid 19554-19556; 19580
298. Hz. İsâ- kırılan testi hikâyesi: C. 16, 19600- 19632; 19641- 19667; 19677- 19695, 19710- 19748 (19749- 19751)
Hz. Âdem 19613
Hz. Ömer ve Haccac 19757
299. Ziyâ-yı Dalk'ın kardeşi Şeyhülislam Tacı Belh'in dersine gitmesi: C. 16, 19633- 19640
300. Delkak'ın Seyyid Şâh-ı Tirmizî'yi satrançta mat etmesi: C. 16, 19668- 19695
301. Hz. Muhammed'in Cebrail'in uzun süre görünmemesine üzülmesi: C. 16, 19696- 19709
302. Beklenmedik msafir: C. 16, 19805- 19836 (19837- 19868)
- 302.1. Hz. Eyüp'ün sabrı: C.16, 19850- 19853

- 303. Hamile kalmaması için kızını uyaran babanın hikâyesi: C. 16, 19877- 19896 (19897)**
- 304. Sûfî ve esirin hikâyesi: C. 16,19897- 19940**
Hz. Hamza 19938
- 305. Şehit olmak ümidiyle savaşan Ayyazî'nin hikâyesi: C. 16, 19941- 19960, (19961- 19970)**
Savaşa katılan başka bir sûfî 19971- 19975
- 306. Savaşa katılan sûfî ve gümüş para torbası: C. 16, 19976- 19980, (19981- 19991)**
Hz. Ali 19963
Rüstem 19963
Hz. Mûsâ 19969
Firavun 19970
- 307. Resimdeki cariyeye âşık olan halifenin hikâyesi: C. 16, 19992- 20067; 20086 (20087- 20090); 20103- 20129 (20130- 20155); 20156- 20185 (20186- 20191)**
Hz. Yusuf 20014; 20034
Zeliha 20014; 20035
Hz. Meryem 20017
Hz. Îsâ 20143
Hz. Âdem 20144
- 307.1. Bir adamın konuşmasını bilen birisine sorusu: C. 16, 20068- 20085**
Hz. Mûsâ 20075
Rüstem 20079; 20080
Âhireti inkâr edenlerin delilleri ve bu delillerin zayıflığı 20091- 20102
Hz. Yusuf 20094
Hz. Yâkup 20094
Hz. Mûsâ 20095; 20097
Hz. Muhammed 20102
Kendilerini öldüreceği zaman büyücülerin Firavun'a verdikleri cevap 20282- 20297 (20298- 20309)
Fahreddîn-i Râzî 20306
Hz. Nûh 20410-20411; 20420-20421
Hz. İbrahim 20495
Hz. Muhammed'in Ayı ikiye bölmesi 20496
- 308. Vaizin Cevabı: C. 16, 20529- 20533 (20533- 20551)**
Hz. Âdem, Hz. Havva, Şeytan ve melekler 20552- 20557
Hz. Muhammed 20565; 20567- 20582
Hızır 20587
Hızır ve İlyas 20588
Ebu Talip 20593- 20598 (20599- 20609)
Ashâb-ı Kehf 20617-20619
- 309. Kem gözlerin aşk ve imanına mani oldukları Ebu Talip: C. 16, 20593- 20599 (20600- 20609)**
- 310. Efendisinin kızına âşık olan Hintli köle: C. 16, 20649- 20715 (20716- 20755)**
Hz. Âdem 20660
Leylâ ve Mecnûn 20688
Hz. Muhammed ve bir sahabe 20273- 20736
- 311. İşlediği günaha tövbe edenler ve pervane temsili: C. 16, 20745- 20755**
- 312. Evine hırsız giren adamın hikâyesi: C. 16, 20760- 20765 (20766- 20787)**
Nemrut 20776
Hz. Muhammed 20783
- 313. Otlara çimenlere bürünen avcının hikâyesi: C. 16, 20838- 20847 (20848- 20869); 20881- 20944; 20960- 20978 (20979- 20995)**

Hz. Muhammed 20881- 20882; 20896
 Hz. İsa 20897
 Hz. Yusuf ve Hz. Yâkup 20902

313.1. Ruhlar âleminden gelen mektup: C. 16, 20854- 20855

313.2. Oyuna dalıp elbiselerini çaldıran çocuk: C. 16, 20856- 20859, (20906)

314. Önce koçunu ardından elbiselerini çaldıran adamın hikâyesi: C. 16, 20870- 20880, (20906)

315. Hırsızlar malını çaldıktan sonra feryat eden kervancı: C. 16, 20945- 20954 (20955- 20959)

316. Uykudan sıçrayan adam ve vesvese dadısı (genel durum): C. 16, 20991- 20992 (20993- 20995)

317. Sevgilisine verdiği sözü tutarak buluşma yerine gelen âşığın uykuya dalması: C. 16, 20996- 21045
 Attar 21029

318. Sarhoş olan Türk beyinin sabah vakti çalgıcı istemesi: C. 16, 21047- 21073, 21107- 21126

319. Hz. Ayşe'nin Hz. Muhammed'i ziyarete gelen kör adamdan sakınması: C. 16, 21074- 21091, (21092- 21106)
 Hz. Muhammed 21146; 21154
 Hz. Ebu Bekir 21149; 2115; 21153

320. Hz. Muhammed'e kıyametin ne zaman kopacağını sorulması: C. 17, 21156- 21158, (21159- 21180)

321. Garip bir şairin aşure günü yas tutanları kınayarak birkaç dokunaklı söz söylemesi: C. 17, 21181- 21209
 Hz. Nûh 21196

322. Harman sahibi ve karınca: C. 17, 21210- 21216 (21217- 21248), 21905
 Hz. Süleyman 21214
 Hz. Muhammed 21219- 21220
 Hz. Nûh 21248

323. Bir davulcunun boş bir sarayın önünde gece yarısı davul çalması: C. 17, 21250- 21291
 Hz. Dâvûd 21261
 Hz. Muhammed 21262, 21263
 Hz. Eyüp 21280
 Hz. Yâkup 21280
 Hz. İbrahim 21288

324. Hz. Bilal ile Hz. Ebu Bekir: C. 17, 21292- 21515
 Hz. Yusuf 21361; 21492

325. Hilal'in hikâyesi: C. 17, 21515- 21517 (21518- 21521); 21535- 21590; 21594- 21626
 Hz. Yusuf ve Hz. Yâkup 21580
 Hz. Âdem 21621

325.1. Misafirine yaşını soran ev sahibi temsili: C.17, 21518- 21521

325.2. Bir beyden at isteyen adamın hikâyesi: C.17, 21522- 21524, (21525- 21534)
 Hz. Mûsâ 21531- 21533

325.3. Köye ulaşan kervan: C.17, 21535- 21538

325.4. Minare, kuş, tüy ve balçık: C.17, 21544- 21548, (21549- 21553)

- 326. Hz. İsa'nın su üstünde yürümesi ve Hz. Muhammed: C. 17, 21591- 21593**
- 327. Yüzünün kıllarını yolup allık süren ucubenin hikâyesi: C. 17, 21627- 21632, (21633- 21641), 21647- 21654, 21673- 21697**
Hz. Yusuf ve Zeliha 21693
- 328. Geylanlıya edilen dua: C. 17, 21642- 21644, (21645- 21646)**
- 329. Dilenci ve "yok"lar evi: C. 17, 21655- 21672**
- 330. Doktorun iyileşmesinden ümit kestiği hasta: C. 17, 21698- 21700 (21701- 21725), 21726- 21741, (21742- 21787), 21888- 21894, (21895- 21905), 21906- 21915, (21916- 21937), 21938- 22054, 22144- 22162**
Hz. Mûsâ'nı asâsı 21708
Hz. İsa 21712
Hz. Meryem 21712
Hz. Âdem 21746-21750
Hz. Havva 21746
Hz. İbrahim 21752
Hz. İsmail 21753
Ad kavmi 21756
Hz. Muhammed 21763- 21764, 21904; 22000; 22007; 22016; 22037- 22041; 22064
Hz. Süleyman 21937
Cercis 21946
Hz. Âdem 22010
Ashab-ı Kehf 22069
Hz. Hamza 22157
Rüstem 22157
- 330.1. Terzi ile Türk'ün hikâyesi: C. 17, 22055- 22060**
- 331. Minareden düşen sait (varsayıma dayalı şartlı): C. 17, 21754- 21787**
- 332. Sultan Mahmut ile Hintli kölenin hikâyesi (Attar'ın Musibetname adlı kitabından): C. 17, 21787- 21804 (21805- 21854);**
Hz. Yusuf 21827
Hz. Muhammed 21855
- 333. Cahil anne ve okuldan bıkan çocuğu: C. 17, 21836- 21841 (21842- 21854)**
- 334. Yolu kapatan kadınlar: C. 17, 22132- 22143**
Hz. İbrahim 22142
- 335. Kocasının kendisine artık hiç bakmadığında şikâyet eden kadın: C. 17, 22163- 22171 (22172- 22184)**
- 336. Ârif ve papazın hikâyesi: C. 17, 22185- 22238**
Hz. Mûsâ 22193
Hz. Meryem 22212
- 337. Çalışmadan rızık dileyen fakirin hikâyesi: C. 17, 22239- 22248, (22249- 22312), 22313- 22382, (22383- 22448), (22640- 22661), (22662- 22692); 22693- 22751, (22752- 22780)**
Hz. Dâvûd 22247; 22690; 22692
Hz. İsa 22260; 22403
Hz. Muhammed 22266; 22300
Hz. Yusuf 22276; 22420
Rüstem 22289; 22311
Hz. Mûsâ 22338- 22339; 22715
Hz. Ali 22419
Hz. İbrahim ve Nemrut 22447; 22690

Hz. Nûh 22448; 22764
 Hz. Nûh'un oğlu Ken'an 22764- 22765; 22772;
 Hz. Âdem 22669- 22672
 Hz. Yunus 22709- 22714
 Ashab 22719

338. Şeyh Hasen Harkani'nin müridinin hikâyesi: C. 17, 22449- 22557

Hz. Mûsâ 22466- 22469
 Hz. Ömer 22470

339. Allah'ın halifeleri (Kısa bir peygamberler tarihi): C. 17, 22482- 22587

Hz. Âdem 22482
 Hz. Nûh 22489; 22515; 22517
 Hz. Nûh'un oğlu Ken'an 22490- 22491
 Ebu Leheb 22505
 Hz. Muhammed 22506- 22512
 Hz. İbrahim ve babası Azer 22530
 Allah'ın yeryüzünde kendisine bir halife yaratması 22558- 22595
 Hz. Âdem 22560
 Habil ve Kabil 22562
 Nemrut 22563- 22566
 Hz. İbrahim 22564- 22566
 Hz. Mûsâ ve Firavun 22567- 22569
 Hz. Muhammed 22570
 Ebu Cehil 22570
 Semud kavmi 22571
 Ad kavmi 22572
 Karun 22573- 22574
 Hz. Dâvûd 22587

340. Kahredici rüzgâr estiği zaman Hz. Hud'un mucize göstermesi: C. 17, 22596- 22639

Sarhoş adam ve kör 22618- 22621
 Hz. Nûh 22613; 22630

341. Biri Müslüman, biri Hristiyan, biri Yahudi üç yolcunun hikâyesi: C. 17, 22781- 22861, 22889- 22903, (22904- 22914)

Hz. Mûsâ 22833- 22834; 22837; 22845; 22847- 22849; 22892; 22900
 Hz. İsa 22858; 22893; 22901
 Hz. Muhammed 22891; 22902
 Samiri 22907
 Karun 22908
 Ebul Hakem (Ebu Cehil) 22909

341.1. Ot bulan deve, öküz ve koçun hikâyesi: C. 17, 22862- 22864, (22865- 22878), 22879- 22888

341.2. Camiye giden padişah ve halkı dağıtmak için sopa vuran çavuşları: C. 17, 22870- 22874, (22875- 22878)

Hz. Muhammed 22865
 Hz. İsmail 22881
 Hz. Âdem 22883

342. Tirmiz padişahı Seyyid ve maskarası Delkak'ın hikâyesi: C. 17, 22915- 22950, (22951- 22954), 22962- 23014, (23015- 23036)

Damat evi, kız tarafı temsili 22955- 22962
 Bayezid Bestami 22953
 Hz. Muhammed 22996; 23016; 23025

343. Farenin kurbağa ile arkadaş olması: C. 17, 23037- 23042, (23043- 23069), 23070- 23073, (23074- 23090), 23091- 23118

343.1. İhsan sahibi bir zengin ile sûfi: C. 17, (23119- 23121), 23122- 23144; C. 18, 23145- 23147, (23148- 23149), 23346- 23354, (23355- 23378)

Hızır'ın himmeti ile dirilen kızarmış balık 23045

Hızır 23045

Hızır Muhammed 23048

Hızır Âdem 23053- 23056

Hızır Nûh 23057

343.2. Kâbe tarafına bir adım atmayan fil: C. 18, 23150- 23154

343.3. Hz. Yusuf'un kardeşleriyle gezmeye gitmesi: C. 18, 23155- 23163, (23164- 23220)

Hızır Âdem 23206- 23210

Hızır İbrahim 23216

343.4. Yolda bir arpa tanesi bulan karınca: C.18, (23359- 23361), 23362- 23366

343.5. Hz. İsa'nın göğe yükselmesi: C.18, 23061- 23369, 23377-23378

Hızır Dâvûd 23062- 23064

Ad kavmi 23065

Hızır Süleyman 23066- 23069

Ashâb-ı Kehf 23368

344. Sultan Mahmut ve arasına düştüğü hırsızlar: C. 18, 23221- 23264, (23265- 23310), 23311- 23326

Leyla ve Mecnûn 23234

Hızır Yusuf 23235

Hızır Muhammed ve Veysel Karanî 23236; Hızır Muhammed 23239- 23240; 23266- 23289

Ashâb-ı Kehf'in köpeği 23321

345. Denizden mücevher çıkararak su sığırı: C. 18, 23327- 23329 (23330)

346. Perilerin Abdülgavs'ı kaçırması (Hikâye başlığında Abdülgavs'ı perilerin kaçırdığı belirtilirken hikâyemetnini oluşturan beyitlerde sadece peri cinsinden olup onlar gibi uçtuğu vurgulanmıştır): C. 18, 23379- 23385, (23386- 23418)

Hızır Muhammed 23387

347. Hz. İdris'in Zühâl yıldızında kalması: C. 18, 23390- 23396

347.1. Hârût ve Mârût: C. 18, 23408-23410

Hızır Mûsâ ve Firavun 23411

348. Borçlanan adam hikâyesi: C. 18, 23419- 23433, 23511- 23538, (23539- 23588), 23589- 23624, (23652), 23653- 23749, 23923- 23987.

Hızır Muhammed ve Ebu Leheb 23430

Hızır Yusuf 23514

Dereye elma ağacının hayalinin düştüğünü gören adam 23599- 23601 (23602- 23624)

Rüstem 23618

Hızır Muhammed 23663; 23693- 23695; 23977

Kıyamet günü Allah-kul diyalogu 23664- 23667

Kaf dağı ve Anka kuşu 23675

Hatem Tai 23680- 23681

348.1. Hz. Musa'nın elinden kaçan koyun: C. 18, 23685- 23692, 23698- 23749

Nemrut 23976

349. Bir kaleyi zapt etmeye tek başına gelen Caferi Tayyar: C. 18, 23434- 23445, (23446- 23624)

Hızır Yusuf 23460; 23463; 23496- 23500; 23508- 23510

350. Hz. Mûsâ'nın nurlanan yüzü: C. 18, 23463-23467, 23483- 23486, 23489; 23493

Hızır Muhammed 23476- 23482

Şuayb peygamberin kızı ve Hz. Mûsâ'nın karısı Safura 23488- 23495

351. Hz. Yusuf'un gezmeye çıkması: C. 18, 23496- 23499, (23500- 23510)

352. Deredeki elma ağacı: C. 18, 23599-- 23624

353. Kaş/ Kaşan şehrindeki garip Ömer'in hikâyesi: C. 18, 23625- 23651

Belkıs 23644

Hızır 23648

354. Harzemşah ve gönlünün aktığı misli görülmemiş atın hikâyesi: C. 18, 23750- 23804

Çizilmek istenen ideal insan için örnek bir model olarak İmadülmülk 23770-23780

354.1. İmadülmülk'ün gönlünden geçenler (Bu kısım, sonunda "İmadülmülk'ün gönlünden geçenler" şeklinde ifade edilir ve hikâyeye buradan devam edilir: Hz. Yusuf'un Allah'tan başkasından yardım isteyerek "beni efendine söyle," demesi ve bu yüzden ceza olarak beş küsur yıl daha zindanda kalması): C. 18, 23805- 23820 (23821- 23835); 23836- 23847 (23848- 23854); 23855- 23865 (23866- 23876); 23877- 23885 (23886- 23908); 23909- 23911 (23912- 23922)

Hatem Tai 23773

Hz. İsa 23785

Gece bir kurdu kapıp yiyen yarasa temsili 23798- 23804

Hz. Muhammed'in Ay'ı ikiye bölmesi ve miraç 23849- 23852

Ashâb-ı Kehf 23856

Hz. Yusuf 23866

Ad kavmi 23898

Hz. Muhammed 23918- 23919

355. Padişah ve üç oğlunun hikâyesi: C. 18, 23988- 23990, (23991- 24004), 24039- 24045, (24046- 24058), 24059- 24074, (24075- 24107), 24108- 24116, (24117- 24168), 24169- 24202, (24203- 24207), 24296- 24322, 24389- 24394, 24409- 24416, (24417- 24462), 24463- 24614, 24795- 24857, 25001- 25019, (25020- 25026), 25027- 25060, (25061- 25170), 25171- 25204, (25205- 25208), 25256- 25259, 25277- 25289

Hz. Âdem 24003; 24119

Rüstem 24022

Allah'ın Şeytan hakkında verdiği misal 24019- 24038

Yusuf ve Zeliha 24046- 24048

Hz. Muhammed'in Müslüman olan Şeytan'ı 24058

Hz. Âdem ve Hz. Havva 24109

Hz. İbrahim 24120; 24393

İbrahim Ethem 24392

Hz. İsmail 24394

Hz. Yusuf 24478-24479; 24520-24523; 24527

Hz. Yâkup 24478

Zeynelabidin 24500

Hz. İsa 24524- 24527

Hz. İbrahim ve Nemrut 24535-

Eflâtun/ Platon 24553

Hz. Muhammed 24804; 25082- 25083

Ad kavmi 25086- 25094; 25109, (25095- 25115)

Hz. Süleyman 25086; 25106

Firavun 25126; 25135- 25137

Hz. Âdem 25198

Helva borcunu ödemesi çocuğun ağlamasına bağlı olan şeyhe gönderme 24594- 24596

355.1. Yılan ve kuş temsili: C. 18, 24488- 24490

355.2. Timsah ve kuşlar temsili: C. 18, 24491- 24494, (24495- 24496)

355.3. Tilki temsili: C. 18, 24497- 24498, (24499)

356. Sadrı Cihan ve yoksulun hikâyesi: C. 18, 24208- 24251, 24462

357. İki kardeşin hikâyesi: C. 18, 24252- 24295

Hz. Yusuf 24271- 25272

Hz. Muhammed 24292

358. Padişahı şarap içirdiği âlim: C. 18, 24323- 24329, (24330- 24342), 24343- 24388

Veys ile Ramin 24361

Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin 24370

Hz. Muhammed 24384; 24388

Burak 24388

359. Arap padişahı İmriü'l-kays'ın hikâyesi: C. 18, 24395- 24408

Hz. Yusuf 24399, 24431, 24442, 24444

Zeliha 24430

Hz. Süleyman 24421- 24423

Hz. İsa 24448

360. Rüyasında define gösterilen adamın hikâyesi: C. 18, 24615- 24621, (24622- 24625), 24647- 24689, (24690- 24720), 24721- 24750, (24751-24793), 24794.

Hz. Muhammed 24622

Hz. İbrahim 24700

Cahil kişi derviş temsili 24740- 24744

Firavun ve Hz. Mûsâ 24761- 24767

Hz. İsa 24776- 24779

Fil vakası ve Ebrehe 24784- 24793

361. Müminin duasının geç kabul olması hususunda Allah-melekler diyalogu: C. 18, 24626- 24646

362. Güzellerden hoşlanan ekmekçi ve iki müşterisi (Varsayımaya dayalı, şartlı hikâye): C.18, 24639- 24645, (24646)

363. Hz. İsa'ya benzediği için darağacına çekilen emir: C. 18, (24775), 24776- 24779, (24780- 24783)

364. Ebrehe ve Fil vakası: C. 18, (24783), 24784- 24792

365. Cuha ve kadı hikâyesi: C. 18, 24858- 24949, (24950- 24964), 24965- 24978, (24979- 25000)

Ashâb-ı Kehf 24873

365.1. Peygamberler ve karıları: C. 18, 24879- 24886

Hz. Âdem 24879

Kabil 24880

Hz. Nûh ve Vahle 24881-24884

Hz. Lût 24884

Hz. Yusuf ve Zeliha 24885; 24982; 24984

Hz. Muhammed ve Hz. Ali 24950- 24958

Hz. İsa ve Hz. Meryem 24959- 24961; 24996

366. Sırat köprüsü ve cehennem/ Cennet- Allah âşığı diyalogu: C. 18, 25020- 25026

367. Ad kavmi, Hz. Hud ve rüzgâr: C. 18, 25086- 25170

367.1. Dişi ağrıyan adam temsili: C. 18, 25100- 25102, (25103)

368. Azrail'in camını alırken acıdığı kişi: C. 18, 25209- 25226, 25243- 25267, (25268- 25276)

Hz. Eyüp 25248- 25249

Hz. İbrahim 25255; 25262; 25265;

Ad kavmi 25275

369. Şeyh Şeyban-i Rai'nin kerametleri: C. 18, 25227- 25228, (25229- 24242)

Hz. Hud 25229- 25234
Yusuf ve Zeliha 25241

370. Tembel oğul hikâyesi: C. 18, 25290- 25298, (25299- 25312), 25313- 25316

370.1. Annenin çocuğuna öğütleri: C.18, 25316- 25324, 25325- 25332
Hz. İbrahim 25296
Hz. İsmail 25296

Ek- 2: Mesnevî Hikâyelerinin Yer Aldığı Bugüne Kadar Yayımlanmış Kitaplardan Bazıları.

- Akbaş, E. (2005). *Mesnevî'den Seçmeler*. İstanbul: Cümle Yayıncılık.
- Akgül, N. (2008). *Mevlânâ'nın Mesnevî'sinden Seçme Hikâyeler*. İstanbul: Karanfil Yayınları.
- Akkaya, B. (2007). *Mevlânâ'dan Seçme Öyküler*. İstanbul: Akış Yayınları.
- Avcı, F. (2005). *Mesnevî'den Hikâyeler*. İstanbul: Yuva Yayınları.
- Aydın, M. (2008). *Mesnevî'den Dinî Hikâyeler*. İstanbul: Özlem Yayın Dağıtım.
- Başçı, N. (2007). *Mevlânâ'dan Çocuklara Masallar*. İstanbul: Lamia Yayınları.
- Baydemir, M.(2008). *Mesnevî'den Seçme Hikâyeler: Ayının Dostluğu*. İstanbul: Albaraka Türk Çocuk Yayınları.
- Baykal, Ö. (1985). *Mevlânâ'nın Mesnevisinde Hayvan Hikâyeleri*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu.
- Bulut, S. (2004). *Mesnevî'den Hikâyeler*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Büyükdere, H. (2005). *Mevlânâ'dan Altın Öyküler*. İstanbul: Kozmik Kitaplar.
- Can, M. (2006). *Mesnevî'den Seçme Hikâyeler*. İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Can, Ş. (2011). *Mevlânâ Celâleddin Rumî Mesnevî Hikâyeleri*. İstanbul: Ötügen Neşriyat.
- Demirci, M. (2009). *Mesnevî Hikâyelerinden Dersler 40 Hikâye 40 Yorum*. İstanbul: Vefa Yayınları.
- Dilek, K. (2006). *Mesnevî'den Öyküler ve Ney*. İstanbul: A&D Yayıncılık.
- Dinç, H. (2008). *Mesnevî'den Seçme Hikâyeler: Deryadan Damlalar*. Ankara: Sinemis Yayınları.
- Erdoğan, R. (2005). *Mesnevî'den Seçmeler: Hikâyeler, Güzel Sözler, Öğütler*. Bursa: Marmara Kitabevi.
- Gündüzalp, S. (2007). *Mesnevî: Mevlânâ'nın Mesnevî'sinden Seçme Öyküler*. İstanbul: Zafer Yayınları.
- Gürer, D. (2010). *Füsûsü'l Hikem ve Mesnevî'de Peygamber Öyküleri*. İstanbul: Gelenek Yayıncılık.
- Hacıoğlu, H. S. (2005). *Mesnevî'den Öyküler*. İstanbul: İskele Yayıncılık.
- Hancıoğlu, S. (2003). *Mesnevî'den Hikâyeler*. İstanbul: Muştı Yayınları.
- Kanar, M. (2005). *Mesnevî'den Seçme Hikâyeler*. İstanbul: Serhat Yayınları.
- Karaköse, Ş. (2007). *Mevlânâ'dan Düşündürten Hikâyeler*. İstanbul: Yakamoz Yayıncılık.
- Kaymaz, K. (2010). *Mesnevî'den Hikâyeler*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Küçük, S. (2006). *Mesnevî'den Seçme Hikâyeler*. İstanbul: Nehir Yayınları.
- Mevlânâ (2002). *Gökyüzüne Merdiven: Bir Mesnevî Seçkisi*. (Hatice Gülcan Topkaya, Çev.; Mehmet KANAR, Haz.). İstanbul: Om Yayınevi.
- Mevlânâ (2007). *Mesnevî'den Çocuklara Seçme Hikâyeler* (MEB Tavsiyeli 100 Temel Eser). Ankara: Elips Kitap.
- Mevlânâ (2008). *Tales From Rumi: Mathnawi Selections For Young Readers/ Mesnevî'den Hikâyeler*. (Ali Fuat Bilkan, Ed.; Jeannette Squires Okur, Çev. ; Erdinç Semen, Res.). New Jersey, USA: Tughra Books.
- Mevlevî, O. (1980). *Mesnevî'den Hikâyeler*. Konya: Denizkuşları Matbaası.
- Mevlevî, O. (1980). *Mesnevî'den Hikâyeler 36 Beyit ve Cârîye Hikâyesi*. Konya: Denizkuşları Matbaası.
- Mevlevî, O. (1980). *Üç Şehzade Hikâyesi Mesnevî'den Hikâyeler*. Konya: Denizkuşları Matbaası.
- Önder, M. (1971). *Mevlânâ Mesnevî'den Hikâyeler*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özeren, S. G. (2006). *Mevlânâ'nın Mesnevî'sinden Seçmeler*. İstanbul: Damla Yayınevi.
- Selim, A. (2005). *Mesnevî'den Öyküler 1-2*. İstanbul: Marmara Basın Yayın.
- Şahin, A. M. (2006). *Mesnevî'den Seçme Hikâyeler*. İstanbul: Yağmur Yayınevi.
- Şirin, M. R. (1983). *Mesnevî'den Seçilmiş Hikâyeler*. İstanbul: Ekin Yayınları.
- Taşçı, E. (2006).). *Mevlânâ'nın Mesnevî'sinden Seçme Hikâyeler*. İstanbul: Bahar Yayınevi.
- Tektaş, T. (2009). *Mesnevî'den Erotik Hikâyeler*. İstanbul: Manifesto Kitap.
- Tekinoğlu, H. (2005). *Mesnevî'den Hikâyeler*. İstanbul: Turna Yayınları.
- Tezcan, A. (1998). *Kel Papağan/ Mevlânâ*. İstanbul: Erdem Yayınları.

- Tezcan, A. (1992). *Mezarlıktaki Hazine/ Mesnevî'den Hikâyeler I-II*. İstanbul: Erdem Yayınları.
- Tokgöz, Z. (2005). *Mesnevî'den Hikâyeler*. İstanbul: Kervan Yayınları.
- Turna, B. B. (2007). *Bütün Öyküleriyle Mesnevî-i Şerif*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Ustaosmanoğlu, M. Ş. (2009). *Mesnevî'den Kıssalar ve Hisseler*. İstanbul: Yasin Yayınevi.
- Uysal, M. (2004). *Mesnevî'den Hikâyeler ve Öğütler*. İstanbul: Uysal Yayınevi.
- Yağmur, S. (2010). *Mesnevî'den Hikâyeler*. Konya: Karatay Akademi Yayınları.
- Yalsızuçanlar, S. (2005). *Mesnevî'den Hikâyeler*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Yılmaz, M. Y. (2010). *Mesnevî'den Seçme Hikâyeler*. Bordo Siyah Klasik Yayınlar.
- Zeren, M. (2010). *Hız. Mevlânâ'nın En Büyük Eseri Mesnevî'de Geçen Bütün Hikâyeler ve Hikmetleri*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Zeren, M. (1998). *Sevginin Gücü (Mesnevî'de Geçen Bütün Hikâyeler)*. İstanbul: Hazen Yayınları.
- Zeren, M. (1998). *Aslan Payı (Mesnevî'de Geçen Bütün Hikâyeler)*. İstanbul: Hazen Yayınları.
- Zeren, M. (1998). *İki Demircinin Farkı (Mesnevî'de Geçen Bütün Hikâyeler)*. İstanbul: Hazen Yayınları.
- Zeren, M. (1998). *Kör, Sağır Ve Çıplak (Mesnevî'de Geçen Bütün Hikâyeler)*. İstanbul: Hazen Yayınları.
- Zeren, M. (2004). *Mesnevî'de Geçen Bütün Hikâyeler*. İstanbul: Semerkand Yayınları
- Zeren, M. (2004). *Mevlânâ'dan Çocuklara Mesnevî'den Hikâyeler*. İstanbul: Parıltı Yayınları.
- Zeren, M. (2009). *Hız. Mevlânâ'nın En Büyük Eseri Mesnevî'de Geçen Bütün Hikâyeler*. İstanbul: Nar Yayınları.